

SISM/NOGLIO
MEGARD

 **SISMANOGLIO
MEGARON**

1904

1525

32

SISMANOGLIO
MEGARD

SISMANOGLIO
MEGARO

4793
ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ

ΤΩΝ

ΡΑΣΚΟΛΝΙΚΩΝ

ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΙΝΩΝ ΑΙΡΕΣΕΩΝ

ΕΝ ΡΩΣΣΙΑΙ

ΕΡΑΝΙΣΘΕΙΣΑ ΕΠΙ ΤΟ ΣΥΝΟΠΤΙΚΩΤΕΡΟΝ

ΕΚ ΜΟΛΔΑΥΙΚΟΥ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ, ΣΥΝΤΑΧΘΕΝΤΟΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΒΑΣΕΙ
ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΡΩΣΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ

ΥΠΟ

Ἀρχιμ. ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΛΦΘΟΝΙΔΟΥ Σιναιτου.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ,

1876.

ΥΠΕΡΟΧΗ
ΒΟΥΤΥΡΑ ΚΑΙ Σ/ΣΤ.

ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ
ΟΔ. ΑΡΜΕΝ. ΕΚΚΛΗΣ. ΑΡΙΘ. 25.

2000

2000

2000

2000

2000

 SISMANOGGIO
MILANO

Άδεια του Υπουργείου της Παιδείας.

*Ἡ μετατόπισις ἀπὸ τῆς ἀδίας τοῦ μεταγραφικοῦ καταδιώκεται
κατὰ τοὺς νόμους.*

 SISMANGLIO
MILANO

ΤΟΙΣ ΕΝΤΕΡΕΣΟΜΕΝΟΙΣ.

Ἐπιχειρήσας τὴν μετάφρασιν τοῦ εἰς μολδαυικὴν γλῶσσαν δημοσιευθέντος τῷ 1871 βιβλίου τοῦ σοφοῦ μολδαβοῦ ἀρχιερέως κ. Μελχισεδέκ ὑπὸ τὸν τίτλον «*LIPOVENISMUL adica Schismaticicii seu Rascolnicii, si Ereticii Rusesei*» (ΛΙΠΟΒΑΝΙΣΜΟΣ (1), τούτέστι Σχισματικοί, ἤτοι Ῥασκόλνικοι, καὶ Ῥώσσοι Αἰρετικοί), ἐνόμισα ὅτι ὄφειλον ἐκ ἐπιφέρειω τροποποιήσεις τινὰς ἐπὶ τοῦ πρωτοτύπου. Καὶ ἀφ' ἐνός μὲν ἐθιώρησα καλὸν συνοψίζων ὅσον τὸ δυνατόν τὴν ὅλην τοῦ συγγράμματος ἀνευ βλάβης τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας νὰ περιλάβω ἐν ὀλίγοις τὰ διὰ μακροτέρων ἐκεῖ ἐκτεθειμένα, νὰ παραλείψω δὲ ὅλως πολλὰ κεφάλαια μερικωτέρου ἐνδιαφέροντος καὶ, οὕτως εἰπεῖν, τοπικοῦ διὰ τὴν Ῥουμανίαν. Ἀφ' ἑτέρου δὲ μοὶ ἐφάνη ἀπαραίτητον τὸ ν' ἀναπτύξω κατὰ τὸ ἐνὸν ἐξ ἄλλων πηγῶν καὶ βοηθημάτων καὶ ἐξακριβώσω τὸ ἱστορικὸν μέρος τοῦ συγγράμματος καὶ ἐκκλησιαστικὰ τινὰ γεγονότα οὐ πάνυ διηκριβωμένα, μέχρι τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ σχίσματος, εἰς τὸ ἔλαβον μέρος πᾶσαι αἱ τῆς Ἐσθῆς Ἐκκλησίαι.

Ἡ θρησκευτικὴ κατάστασις χώρας ἀπεράντου, μεθ' ἧς συνδέει ἡμεῖς ἡ ταυτότης τῆς θρησκείας, ἐστὶν ἀντικείμενον μεγίστου ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἐν γένει, ἡ δὲ μελέτη καὶ λεπτομερὴς ἐξακριβώσις τῶν ἱστορικῶν περιστάσεων καὶ τῶν αἰτιῶν τὰ ὅποια συνέτρεξαν εἰς τὴν γέννησιν, ἀνάπτυξιν καὶ παγίω-

(1) Ἐκ τοῦ Λιπόβαν (§ 14), ὅς καλοῦσιν ἐν Ῥουμανίᾳ τοὺς Ῥασκόλνικους ὁ συγγραφεὺς, πλάσας τὴν λέξιν, μεταχειρίζεται αὐτὴν ἐνταῦθα ὑπὸ εἰρητέραν σημασίαν, σημαίνων τὸ σύνολον τῶν σχισματικῶν καὶ αἰρετικῶν κακοδοξῶν, ὅσοι ἀντιβαίνουν πρὸς τὰ δόγματα, τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν, τὰς παραδόσεις καὶ τὰς τελετὰς τῆς ὀρθόδοξου ἡμεῶν Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

σιν τοῦ σχίσματος καὶ τῶν πολυαριθμῶν αἵρέσεων ἐν Ῥωσσίᾳ ἐστὶ, καθ' ἡμᾶς, ἔργον ὀφειλετικῆς προνοίας τῆς καθόλου ὀρθοδοξίας· παρεκτός δὲ τῆς εἰδικῆς σπουδαιότητος τοῦ μεγάλου τούτου ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος, φρονῶ ὅτι πάντα τὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 19^{ου} αἰῶνος μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν περίοδον πληροῦντα ἐκκλησιαστικὰ συμβεβηκότα τοσαύτην μὲν ἔχουσιν ἱστορικὴν σπουδαιότητα, τοσοῦτον δὲ ἀσαφῆ καὶ σκοτεινὰ καὶ ἀνεξέλεγκτα διατελοῦσιν, ὥστε πᾶσα ἐμπίπτουσα τοιαύτη ἐκκλησιαστικὴ ὕλη δεῖον νὰ λαμβάνηται ὡς ἀφρητήρια σπουδαίας ἱστορικῆς μελέτης καὶ ἐξερευνήσεως ἥτις, παρεκτός τῆς ἀναμφισβητήτου καθ' ἑαυτὴν ἀξίας, ἐστὶ καὶ οὐχ ὅλως ἀλυσιτελὴς διὰ τὰ καθ' ἡμᾶς πράγματα, ἐν πολλοῖς καθοδηγοῦσα εἰς ἀκριβεστέραν μὲν διάγνωσιν τοῦ παρόντος, ἀσφαλεστέραν δὲ πορείαν ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἄλλὰ τὸ μὲν πρῶτον μέρος τῆς προδιαγραφείσης μοι ἐργασίας ἐπεράτωσα ἐπιφυλαξάμενος ν' ἀναπληρῶσω τὰς τυχόν ἐλλείψεις αὐτοῦ εἰς δευτέραν ἐπιθεώρησιν μετὰ τὴν τοῦ ὅλου κατάρτισιν. Ἀφάμενος δὲ τοῦ δευτέρου, τοῦ καὶ δυσχερεστάτου διὰ τὴν ἐμὴν ἀνιπάρκειαν, ἠναγκάσθην ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ τῆς ἐργασίας νὰ παραιτηθῶ διὰ τὴν ἐπιληθοῦσάν μοι συμφορὰν τῆς τοῦ φωτός στερήσεως, μόλις προλαβὼν νὰ συλλέξω σμικρὰν ὕλην καὶ μηδὲ ταύτην ὀνηθεὶς νὰ χρησιμοποίησω. Συνειδὼς τὴν ἀτέλειαν τοῦ ἀνά χειρας τούτου ἔργου ὀφείλον ἴσως νὰ παραιτηθῶ καὶ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ πεποίθησις ὅτι τὸ σύγγραμμα τοῦτο, θεωρούμενον ἀπλῶς ὡς ὕλη θεολογικὴ ὅλως νέα ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ, πραγματευόμενον δὲ ὑπὸ παντοῖαν ἐποψὴν περὶ ζητήματος ζωτικωτάτου διὰ τὴν ἀδελφὴν ἐκκλησίαν τῆς Ῥωσσίας, εἰς μόνον τὸ ἐξ αὐτοῦ ἐνδιαφέρον ἀπιδίων ἀπεράσιμα νὰ φέρω αὐτὸ εἰς φῶς, εὐελπίς ὅτι θέλει χρησιμεύσει ὡς ἀφορμὴ εἰς παραγωγὴν ἄλλου τελειοτέρου.

Ἐντὶ πάσης ἄλλης συμπληρωματικῆς ὕλης τὴν προεπιθέμεν νὰ παρενείρω διὰ μακρῶν σχολίων παρέθεσα ἐν παραρτήματι δύο ἀνέκδοτα χειρόγραφα ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐνταῦθα ἱεροῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου. Τούτων τὸ μὲν, ἐσφαλμένως ἐπιγραφόμενον « Συνοπτικὴ ἐξήγησις τῆς θείας καὶ ἱερᾶς Λειτουργίας κτλ. » ἐστὶν ἡ ἐν §. 3. μνημονευομένη ἀπάντησις τοῦ ἀειδήμου πατριάρχου

Κωνσταντινουπόλεως Παΐσιου πρὸς τὰς 27 (κατὰ τὸν συγγραφέα 26) ἐρωτήσεις τοῦ πατριάρχου Μοσχολίας Νίκωνος· τὸ ἔγγραφο τοῦτο ἐφάνη μοι πολλὴν ἔχον τὴν ἀξίαν οὐ μόνον καθ' ἑαυτὸ ὡς προϊόν τοῦ γλαφυροῦ καλάμου τοῦ ἀοιδίμου διδασκάλου Μελετίου τοῦ Συρίγου, ἀλλὰ καὶ ὡς μαρτύριον μὲν τῆς ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις κορυφωθείσης παραλυσίας καὶ χαλαρώσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐθίμων καὶ τάξεων ἐν Ῥωσσίᾳ, ἀπεικόνισμα δὲ τῆς μητρικῆς προνοίας καὶ διαπύρου μερίμνης τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων ἀδελφῶν ἡμῶν Ῥώσσιων. Τὸ ἕτερον, τουτέστιν ὁ «Ὄρος» τῆς ἐν Μοσχολίᾳ Συνόδου τοῦ 1667 ἔδοξέ μοι ἀπαραιτήτως δημοσιευτέον ἐν τῷ παρόντι συγγράμματι, καθὼ πάντῃ ἀγνωστον καὶ ἐν τούτῳ μόνῳ τῷ ἀντιγράφῳ σωζόμενον ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει, καθόσπον ἠδυνήθην νὰ πληροφορηθῶ, ἐνῶ τὸ εἰς Ῥωστικὴν γλῶσσαν πρωτότυπον ἐν οὐδενὶ τῶν παρ' ἡμῖν γνωστῶν Ῥωστικῶν συγγραμμάτων εὑρηται ὀλόκληρον.

Περαιῶν τις τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ παρόντος συγγράμματος θέλει βεβαίως ἀπορήσει διὰ τὴν θρησκευτικὴν κατάστασιν χώρας ἐν ἣ ἐπικρατοῦσα θρησκεία ἐστὶν ἡ ὀρθόδοξος Ἀνατολική, καὶ θέλει ἐπιθυμήσει ἴσως νὰ μάθῃ τὰς ἐπὶ τούτου σχέσεις καὶ κρίσεις τῶν περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀσχοληθέντων. Ἄλλ' ἡ πρόθεσις τοῦ συγγραφέως δὲν ἦτο τοιαύτη, οὐδὲ ἦτο δυνατόν νὰ περιλάβῃ ἐντὸς τοσούτου στενῶν ὁρίων τὰς κρίσεις ὅσαι κατὰ καιροῦς ἐξηγέθησαν.

Τὰ πρὸς ἐκμηδένισιν καὶ καταπολέμησιν τοῦ τι σχίσματος τῶν Ῥασκολνίκων καὶ τῶν αἰρέσεων ληθθέντα ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐν Ῥωσσίᾳ ἐκκλησιαστικὰ καὶ κυβερνητικὰ μέτρα ἐγένοντο ἀντικείμενον σοβαρῶν ἐπικρίσεων, τὰ δὲ περὶ τούτου ἐκδοθέντα κατὰ διαφόρους ἐποχὰς Ῥωστικὰ συγγράμματα ἀπαρτίζουσι πλουσίαν βιβλιοθήκην· κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους μάλιστα χρόνους οὐ μόνον ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ καὶ ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀπὸ ἔδρας διδασκαλίᾳ ἐν ταῖς θεολογικαῖς σχολαῖς καὶ τοῖς ἱεροσπουδαστηρίοις τοῦ Ῥωστικοῦ Κράτους ἡ διαγωγή τῆς τι Ἰ. Διοικούσης Συνόδου καὶ τῆς κυβερνήσεως μετὰ πολλῆς ἐπικρίνεται τῆς αὐστηρότητος, καὶ μεγίστη ἐπιβρίπτεται αὐταῖς εὐθύνη διὰ τὴν ἐξάπλωσιν καὶ παγίωσιν τοῦ Σχίσματος· ἐν σπουδαίῳ δὲ Συλλόγῳ ἐν αὐτῇ τῇ πρωτεύουσῃ Πετροῦ-

πόλει ἀριθμοῦντι μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτοῦ τοὺς μᾶλλον διακεκριμένους θεολόγους καὶ λογίους καὶ ἄτομα τῆς ὑψηλοτέρας περιωπῆς κεῖται ὡς ζήτημα τῆς ἡμέρας ὀριμυτάτη καὶ αὐστηροτάτη ἐπίκρισις τοῦ περὶ συστάσεως τῆς Ὁμοπιστίας ληφθέντος μέτρου (§. 22).

Ἐξ ἀπασῶν τούτων τῶν κρίσεων συνάγεται ὅτι ἡ μὲν ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ ὅτε μὲν κακῶς ἐκτιμῶσα τὰ αἷτια τῆς θρησκευτικῆς ταύτης τοῦ λαοῦ καταστάσεως ἢ ἐνδίδουσα εἰς ἀξιώσεις ἐξωτερικὰς, προήχθη εἰς μέτρα ὅλως ἀνεπιτυχῆ καὶ ἐκ διαμέτρου ἀντικείμενα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῆς, ὅτε δὲ τὸ συμφέρον προτιμένη τῆς Ἐκκλησίας καὶ λησμονούσα ὅτι ἐν παντὶ ἐκκλησιαστικῷ ζητήματι ὀφείλει αὐτὴ τηρεῖν ἀπαρεγκλίτως τοὺς κειμένους κανόνας καὶ ἱεροὺς θεσμοὺς ἀφίνουσα τὴν περὶ τοῦ ἀληθοῦς συμφέροντος τῆς Ἐκκλησίας πρόνοιαν εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτῆς, τὸν Χριστὸν, ὅστις καὶ μόνος γινώσκει αὐτὸ, ἀνέπτυξεν ἐπέκεινα παντὸς ὅριου τὸ σύστημα τῶν οἰκονομιῶν καὶ κατέληξεν εἰς τὴν διάτλασιν τοῦ ἐτρογενοῦς ἐκείνου τέρατος, τῆς ὁμοπιστικῆς ἐκκλησίας. Ἡ δὲ κυβέρνησις, ἡ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναζητούσα δικαιώματα τοῦ καίσαρος, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ τῇ τοῦ καίσαρος βουλῇ καὶ εὐδοκίᾳ προσφέρεσθαι ἀξιοῦσα, καὶ θεωροῦσα καὶ σχίσματα καὶ αἵρέσεις καὶ συνόδους καὶ πᾶν ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα διὰ τῆς πολιτικῆς διόπτρας κατέστησεν ἂν οὐχὶ ἀνέφικτον τοῦλάχιστον λίαν προβληματικὴν ἐν τῷ μέλλοντι τὴν ἀληθῆ ἐπιστροφὴν τῶν σχισματικῶν καὶ αἵρετικῶν καὶ τὴν ἐνωσιν αὐτῶν μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Τοιαῦτα εἰσὶν αἱ κρίσεις αὐτῶν τῶν Ῥώσσιων ἐπὶ τοῦ μεγάλου τούτου ἐκκλησιαστικοῦ φαινομένου. Ἡμεῖς δὲ στρέφοντες τὸ ὄμμα πρὸς τὰ καθ' ἡμᾶς προαγόμεθα εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας ὀλίγας σκέψεις.

Ἐκάστη κοινωνία ἔχει τοὺς φανατικοὺς καὶ ὀρθολογιστὰς αὐτῆς, ἕκαστον θρησκευμα τοὺς Ῥασκολίτους καὶ Μολοκάνους αὐτοῦ. Καὶ παρ' ἡμῖν δὲ ἐν μόνῳ τῷ διαστήματι τῶν τελευταίων τριῶν ἢ τεσσάρων αἰώνων (ἐὰν παραλείψωμεν ἄλλας προγενιστέρας ἐποχὰς γονιμωτέρας εἰς θρησκευτικὰ συμβεβηκότα), πόσοι δὲν ἀνεφάνησαν κατὰ διαφόρους χρόνους αἵρετικοὶ καὶ φανατικοὶ προσπαθήσαντες νὰ διαστρέψωσι τὸν λαὸν καὶ νὰ διαδώσωσι τὰς ἐσφαλμένας αὐτῶν δοξασίας! Καὶ αἱ μὲν κατὰ καιροὺς ἀναφυόμεναι τοιαῦτα καινοτόμοι ἰδέαι, καίτοι ἡμαρτημέναι καὶ ἀντορθόδοξοι, εἰσὶν ἡμῶς ἐναργεῖς

τεκμήριον θρησκευτικῆς ζωῆς, ἐμφαίνουσαι διαρρήδην ὅτι τὸ στοιχειόν ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου αὐταὶ γεννῶνται οὐδόλως διάκειται ψυχρῶς καὶ ἀδιαφόρως πρὸς τὴν θρησκείαν. Ἄλλ' ἐνταῦθα παρουσιάζεται ταύτοχρόνως τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν ἔργον τῶν ἐπισκόπων καὶ ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἐμπειπιστευμένων τὴν τήρησιν τῆς ἱερᾶς παρακαταθήκης τῆς πίστεως, ὅπερ συνίσταται οὐχὶ εἰς τὸ καταπνῆξαι διὰ τοῦ κράτους τῆς βίας τὴν διανοητικὴν ταύτην ἐνέργειαν καὶ θρησκευτικὸν ὄργανισμὸν, ὅπως ἄρχωσιν ἐν τῷ σκότει καὶ δισπόζωσι τῶν συνειδήσεων, ἀλλ' εἰς τὸ ἀπελάσαι τὸν ζόφον τῆς δεισιδαιμονίας καὶ τοῦ φανατισμοῦ καὶ διευθῆναι τοὺς πεπλανημένους τὴν διάνοιαν, διὰ τοῦ φωτὸς τοῦ θείου λόγου, εἰς τὴν μέσσην καὶ βασιλικὴν ὁδόν. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνέκαθεν ἐξετέλεισαν μετὰ μεγίστης ἀφοσιώσεως, ζήλου καὶ αὐταπαρνήσεως οἱ πατριάρχαι καὶ ποιμένες τῆς Ἐκκ. Ἡ ἀγία ἡμῶν μήτηρ Ἐκκλησία φιλοστόργως προσηλωθεῖσα εἰς τὸ καθῆκον ἑαυτῆς καὶ κυριώτατον αὐτῆς μέλημα ἔχουσα τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τοῦ ἡμετέρου Γένους, ἀπολαύουσα δὲ, καίτοι ὑπὸ ἀλλόθρησκον κυβέρνησιν, πλήρους ἀνεξαρτησίας καὶ ἐντελοῦς ἐλευθερίας περὶ τὴν ἐξάσκησιν τῶν καθηκόντων καὶ δικαιοματίων αὐτῆς, ἐσπούδασεν αἰετοτε ἵνα ἡ μὲν φωνὴ τοῦ ἱεροῦ κηρύγματος καὶ τῆς θείας διδασκαλίας ἐν μέσῳ τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ διατελεῖ διηλεκτικῶς ἀσίγητος, τὰ δὲ νάματα τῆς ὑγιοῦς παιδείας ἀρδεύωσιν ἀενάως τὸν ἀμπελώννα τοῦ Κυρίου· ἐὰν δὲ ποτε ἠναγκάσθῃ νὰ ὑψώσῃ καὶ τὴν πνευματικὴν ράβδον κατὰ τοῦ πείσματος καὶ τῆς ἰθιλοκακίας, αἰετοτε ὁμοῦς ἡ μητρικὴ πρόνοια αὐτῆς προσέσχε σινάμα ὅπως προφυλάξῃ τὸν περιούσιον λαὸν ἀπὸ τοῦ μιάσματος τῆς κακοδοξίας καὶ δὲν ἀρῆκεν ὥστε ὁ φανατισμὸς, ἡ δεισιδαιμονία ἢ ὁ ὀρθολογισμὸς παγιωθῶσιν εἰς αἰρέσεις. Ὁ Ὑψιστος δὲν συνεχώρησεν ἵνα δυσειδεῖς κηλίδες ἐπισκοτίσωσι τὴν αἴγλην τῆς ὀρθοδοξίας τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Γένους.

Ἐν Χάλκῃ, τῆ 1 ἰανουαρίου 1876.

Ἀρχιεπίσκοπος ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΑΦΘΟΝΙΑΗΣ.

**SISMANOGGIO
MEGARCO**

ΠΙΝΑΞ
ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΜΕΡΟΣ Α'.

ΟΙ ΡΑΣΚΟΛΝΙΚΟΙ ΗΤΟΙ ΡΩΣΣΟΙ ΣΧΙΣΜΑΤΙΚΟΙ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Γέννησις τοῦ σχίσματος. Σελ. 3.

- §. 1. Διάφοροι γνῶμαι καὶ διδασκαλίαι ἀντικείμεναι τῇ ὀρθοδόξῳ διδασκαλίᾳ τε καὶ σερηθείᾳ, ἀναγνωθῆναι ἐν Ῥωσσίᾳ.
§. 2. Ἀναγνώρισις τῆς πλάνης. Μίτρα ληθῆντα πρὸς ἐπάροδον εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν.
§. 3. Τὰ ἐπὶ τῆς πατριαρχίας Νίκωρος.
§. 4. Διωγμὸς Νίκωρος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Σχίσμα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἀνταρσία ἐν τῷ Κράτει. Σελ. 13.

- §. 5. Ἡ ἐν Σολοβέτλχη στάσις.
§. 6. Ἡ ἐν Μόσχᾳ στάσις.
§. 7. Ἐξάπλωσις τοῦ σχίσματος· αἱ δοξασίαι καὶ αἱ διάφοροι αὐτοῦ ἐποδιαιρίσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Πεῖλοποβτιζίνα. Σελ. 22.

- §. 8. Ἀρχὴ καὶ ἐξάπλωσις τῆς Πεῖλοποβτιζίνης.
§. 9. Ἡ Πεῖλοποβτιζίνα ἐν Σιβηρίᾳ.
§. 10. Ἡ Πεῖλοποβτιζίνα ἐν ταῖς παρὰ τὴν Λευκὴν θάλασσαν χώραις.
§. 11. Τὸ ρασκολνικὸν κοινοβίον Βιγορέττσα.
§. 12. Κλάδοι τῆς Πεῖλοποβτιζίνης.—Πομορφῆται ἢ Λατινισμὸς.

- §. 13. Θεοδοσισμός. Τὸ κοιμητήριον *Προπραζένσκη*.
§. 14. Φιλιππισμός, *Παστόχοβοι*, *Νιστόβτζινα*, *Νοβοζίνοι*,
Στράννικοι κ.λπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ποπόβτζινα.

Σελ. 33.

- §. 15. Ἡ *Ποπόβτζινα* ἐν *Νιζιγορόδ*, *Λόν* καὶ *Κονπάν*.
§. 16. *Σταροδοῦβια* καὶ *Βέτκα*.
§. 17. Ἔτεροι διαιρέσεις ἐν τῇ *Ποποβτζίνῃ*.
§. 18. Ἀγύρται ψευδεπίσκοποι.
§. 19. Ἡ *Ποπόβτζινα* ἐν τῷ κυβερνείῳ *Σαρατόδ*, *Μόσχῃ* καὶ *Σιδηρία*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Μέτρα ληθθέντα ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας
κατὰ τῶν σχισματικῶν. Σελ. 40.

- §. 20. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ σχίσματος μέχρι *Πέτρον τοῦ Μεγάλου*
(1667—1700).
§. 21. Ἐπὶ τοῦ *Μεγάλου Πέτρου*.
§. 22. *Μέτρα ληθθέντα ὑπὸ τῆς Ἰ. Σερόδου*.—Ἡ Ὀροπιστία.
§. 23. Τὰ ἐπὶ *Δικατερίνης Β'* καὶ μετ' αὐτήν.
§. 24. Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας *Νικόλαου Α'*.
§. 25. Ἐριστώσα θέσις τοῦ σχίσματος ἐν *Ῥωσίᾳ*.—*Στατιστικὴ*
Ῥασκόλνικων.
§. 26. *Αὐτοργικαὶ διαφοραὶ Ῥασκόλνικων*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Οἱ Ῥασκόλνικοι ἐν Αὐστρίᾳ.

Σελ. 59.

- §. 27. *Ῥασκόλνικαὶ κοινότητες ἐν Βουκοβίῃ*.
§. 28. Ἡ *νία ἐν Φορτάνᾳ*—*Ἀλβᾷ Ῥασκόλνικῇ ἱεραρχίᾳ*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Διχόνοια μεταξὺ τῶν ἐν Ῥωσίᾳ καὶ τῶν ἐν Φορτάνᾳ—Ἀλβᾷ
Ῥασκόλνικων ἱεραρχῶν. Σελ. 70.

- §. 29. *Σέροδος σχισματικῶν ἐν Μόσχῃ*—*Ἐγγέλγιος* αὐτῆς πρὸς
ἅπασαν τὴν παλαιόπιστον ποιμήν.
§. 30. *Διαφωνία μεταξὺ τῶν Ῥασκόλνικων ἕνεκα τῆς Ἐγκυκλίου*.
Ὁ Κύριλλος ἐν Μόσχῃ. Ἄρτια αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἐν *Μόσχῃ* *Ῥασ-*
κόλνικων ἀρχιερέων.

- §. 31. Ἡ ἐν Ῥωσσίᾳ ρασκόλνικῃ ἱεραρχίᾳ κηρέττειται ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ Κυρίλλου. Μεσαλάθνης τοῦ Ἀμβροσίου ἐν τῇ διχουστασίᾳ.
§. 32. Ἐξακολούθησις τῆς διχουστασίας ἐν Μόσχᾳ. Ῥασκόλνικαὶ σίνοδοι ἐν Ἰασίᾳ καὶ Φορτάνᾳ—Αἰθᾶ.
§. 33. Νέα αἰρέσις ἐν τῇ Ποποβίτση ἢ ἐν Βοτοσαρίᾳ σίνοδος.
§. 34. Μιτάνοια τοῦ Κυρίλλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Οἱ ἐν Τουρκίᾳ Ῥασκόλνικοι. Σελ. 84.

- §. 35. Περὶ τῶν διαφόρων κατὰ μέρη κοινοτήτων.
§. 36. Οἱ ἐν Δοπρίτση Νικηρασόβοι· πολωνικαὶ ὑποκιρήσεις· Γκορφαρῶν ἢ ἐν Τουρκίᾳ ρασκόλνικῃ ἱεραρχίᾳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄.

Ῥασκόλνικοι ἐν Ρουμανίᾳ. Σελ. 88.

- §. 37. Ἱστορικαὶ τιτεις πληροφορίαι.
§. 38. Λιποβαρικὴ ἱεραρχία ἐν Ρουμανίᾳ· στατιστικαὶ πληροφορίαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

Ῥασκόλνικοι ἐν Πρωσσίᾳ. Σελ. 91.

- §. 39. Γενικαὶ πληροφορίαι.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΡΩΣΣΟΙ ΑΙΡΕΤΙΚΟΙ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Μολοκάνοι καὶ Δουχοβόροι. Σελ. 96.

- §. 40. Οἱ πρῶτοι αἰρετικοὶ Βογομήλοι, Ἀδριανὸς καὶ Δημήτριος. Ὁμοίτης τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῶν Βογομήλων πρὸς τὴν τῶν Μολοκάνων καὶ Δουχοβόρων.
§. 41. Ὁ Βογομηλισμὸς ἐπὶ ἑτέραν μορφήν· ὁ πρωθυεὺς Σελτος καὶ οἱ Στριγόνικοι.
§. 42. Συνδυασμὸς τῆς διδασκαλίας τῶν Στριγόνικων μετὰ τῆς τῶν Ἰουδαίων.—Ὁ αἰρετικὸς Σχαρίας· ὁμοίτης τῆς τῶν Ἰουδαίων διδασκαλίας πρὸς τὴν τῶν Δουχοβόρων καὶ Μολοκάνων.

- §. 43. Νέοι αἰρεσιάρχαι, Ματθαῖος Σεμερόβ Βασκίρ καὶ Θεοδόσιος Κόσσιος ἀρχὴ τῆς αἰρέσεως τῶν Σουποτρίων (Σαββατιστῶν).
- §. 44. Εἰσβολὴ τοῦ Λουθηρανισμοῦ καὶ τοῦ Προτεστανισμοῦ ἐν Ῥωσσίᾳ. Παραλυσία θρησκευτικὴ ἐπὶ Πέτρον τοῦ Μεγάλου. — Ἐλευθερία τῆς ὀρθολογιστικῆς προπαγάνδας. — Ὁ αἰρετικὸς Τθεριτιόβ.
- §. 45. Γέννησις καὶ παγίωσις τῶν αἰρέσεων τῶν Μολοκάνων καὶ Δουχοδόρων.
- §. 46. Πρῶτοι γνωστοὶ ἀρχηγοὶ τῶν Δουχοδόρων καὶ Μολοκάνων καὶ οἱ διάδοχοι αὐτῶν.
- §. 47. Ὁμολογία τῶν Μολοκάνων καὶ τῶν Δουχοδόρων.
- §. 48. Περιστάσεις συντρέξασαι εἰς τὴν διάδοσιν τῶν αἰρέσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄.

Ἔτεροι μυστικαὶ αἰρέσεις. Σελ. 117.

- §. 49. Περὶ τῶν διαφορῶν τοῦ μυστικισμοῦ εἰδῶν ἐν Ῥωσσίᾳ.
- §. 50. Χλυστοί.
- §. 51. Σκόπτζοι (ἐνροῦχοι).
- §. 52. Ναπολεονίτζοι.
- §. 53. Σκακοῦροι (ὄρχησταί).
- §. 54. Μορταροί.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

Συνοπτικὴ ἐξήγησις τῆς θείας καὶ ἱερᾶς Λειτουργίας, παρὰ τοῦ ἐν διδασκάλου κυρίου Μελετίου Τζυρίγιν, θεολόγου καὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου κήρυκος, αἰτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐν Μοσχοβίᾳ πατριαρχεύοντος Νίκωνος. Σελ. 139.

Ὅρος, ἦτοι Τόμος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τῆς συγκροτηθείσης ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ βασιλευούσῃ μητροπόλει Μοσχοβία, ἐν ἔτει ἀπὸ Κτισεως Κόσμου Ἰροῦ ἐν μηνὶ Ἰανουαρίῳ, Ἰνδ. δ΄.

Σελ. 164.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

ΟΙ ΡΑΣΚΟΛΝΙΚΟΙ

ΗΤΟΙ

ΡΩΣΣΟΙ ΣΧΙΣΜΑΤΙΚΟΙ.

Ὅτι τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκαρδάλων ἀνάγκη γάρ ἐστιν εἰθεῖν τὰ
σκαρδάλα· πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ τὸ σκαρδάλον ἔρχε-
ται. (Ματθ. ιη', 7.)

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΟΙ ΡΑΣΚΟΛΝΙΚΟΙ

ΗΤΟΙ

ΡΩΣΣΟΙ ΣΧΙΣΜΑΤΙΚΟΙ.

Ἡ λέξις *ρασκολνικα* σημαίνει ρωσισσὶ σχισματικὸς, *κεχωρισμένος* ἀπὸ τοῦ *ρασκολ*, σημαίνοντες *σχίσμα*, *χωρισμὸν* καθιερώθη δ' ἀπὸ δύο ἤδη αἰώνων εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ τρομεροῦ σχίσματος, πρὸςβυομένου ὑπὸ πολλῶν ἑκατομμυρίων ρηνκτικῶν, οἵτινες ἐπὶ τοῦ λόγῳ ὅτι φυλάττουσιν ἅπασαν τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐμμένουσι μετ' ἀκατανόητου πισμονῆς καὶ ἐθελοκακίας εἰς πᾶσιν τινὰς δυσσεβεῖς πλάνας, ἃς ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ δεισιδαιμονία εἰσήγαγον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ρωσσίας. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ οἰκτράταῦτα θύματα τῆς ἀπαιδεύσεως ἀποκροῦσαι τὴν προσωπίαν *ρασκολνικῶν*, ἀποκαλοῦντες ἑαυτοὺς *σταροβέρους* (παλαιοπίστους, *σταροία βεράγια*—παλαιὰ πίστις), *σταροπριάους* (στάρ-ὀπριάζ—παλαιὰ τάξις, τελειτὴ θρησκευτικὴ), *παλαιορθοδόξους* καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀξιούντες ὅτι διατηροῦσι τὰς ἀρχαίας πατροπαράδοτους τάξεις καὶ διατυπώσεις, ἃς ἀπέβαλε, κατ' αὐτοὺς, ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπὶ τοῦ πατριάρχου τῆς Ρωσσίας Νίκωνος. Εὐρίσκονται καὶ ἐκτὸς τῆς Ρωσσίας κοινότητες *ρασκολνικῶν* ἐν Αὐστρίᾳ, Πρωσσίᾳ, Ρουμανίᾳ, γνωριζόμενοι γενικῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Λιποβάνοι* (§. 14) ἐν Τουρκίᾳ δὲ καλοῦνται μερικώτερον *Ἰγγὰτ καζάκοι* ἢ *Νεκρασόβοι* (§. 15. 35. 36.), πανταχοῦ τρέφοντες ἐξαιρετικὸν καὶ ἄσπονδον μῖσος κατὰ τῶν ὀρθοδόξων, τὸ ὅποιον ἀποτελεῖ μέρος ἀναπόσπαστον τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν πεποιθήσεων.

Τὸν *ρασκολνικισμὸν*, τὴν σχισματικὴν ταύτην θρησκείαν τὴν γεννηθεῖσαν, αὐξήθεισαν καὶ κραταιωθεῖσαν ἐν Ρωσσίᾳ, δύναται τις ν' ἀποκαλίσῃ εἰδιχθῆ καὶ βάναιον παρεθίαν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Μεταξὺ τῶν σχισμάτων καὶ τῶν αἵρέσεων ἔσται ἀπὸ

καταβολῆς τοῦ χριστιανισμοῦ ἐστρέβλωσαν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ὁ ῥασκολνικισμὸς ἴστιν ἡ ἔκφρασις τοῦ ἀγροικότερου φανκτισμοῦ καὶ τῆς πικυλο-
τέρας δεισιδαιμονίας, τοῦτον ἔχουσα γενικὸν χαρακτήρα, ὅτι τὰς μὲν θεμε-
λιώδεις ἀρχὰς καὶ ἀληθείας τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἐν δευτέρῃ μορφῇ
θεμένη, περὶ δὲ τὴν δογματικὴν ἡκιστα ἢ ἐλάχιστα ἀσχολήθησιν, στρέφει-
ται κυρίως περὶ τοὺς τύπους τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας, εἰς οὓς οὐσιαστικῶς συνί-
σταται κατ' αὐτὴν ἡ ὀρθόδοξος διδασκαλία. Ἐνῶ δὲ πάντες σχεδὸν οἱ ἀπ' αἰῶνος ἀναφανέντες αἰρεσιάρχαι καὶ θεμελιωταὶ σχισμάτων φέρονται ἐν τῇ
ἱστορίᾳ ὡς ἄνδρες λόγιοι πλανηθέντες τὴν διάνοιαν, ὁ ῥασκολνικισμὸς εἰς
ἐναντίας ἐν τε τῇ γεννήσει καὶ τῇ ἀναπτύξει αὐτοῦ ἴστι προῖον καὶ ἀπο-
κύημα ἄμισον ἐσχάτης ἀπαιδευσίας καὶ οἰκτρῆς βαρβαρότητος. Οὐδὲν δὲ
θαυμαστόν ὅτι ἐν χώρῃ οἷα ἦν τότε ἡ ῥωσσικῆ, κοινωρικῶς ζήνη πρὸς τοὺς
λοιποὺς ὀρθοδόξους λαοὺς, ἐν ἧ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐπικράτησιν ἡ ζορωδι-
στέρα ἀμάθεια οὐ μόνον ἐν τῇ κατωτάτῃ τάξει, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν εὐ-
γενῶν καὶ τοῦ κλήρου, ἐγεννήθησιν καὶ ἐπαγιώθησιν βαθμηδὸν καὶ δοξα-
σάιαι τινὲς θρησκευτικαὶ καὶ τύποι τινὲς ἀλλότρια τῇ τε διδασκαλίᾳ καὶ
τῇ πράξει τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Εἰς τὰς παραμορφώσεις ταύτας, καίτοι ἀπορώσας, ὡς εἴρηται, οὐχὶ κε-
ραλαιώδη ζητήματα δογματικὰ ἢ ἠθικὰ, ἀλλὰ μᾶλλον τύπους τινὰς τῆς
ἐξωτερικῆς λατρείας, ἡ δεισιδαιμονία ἐπέδωκε πλείστην σημασίαν, βαρθυ-
μένη δὲ καὶ ὑπὸ ἄλλων ἱστορικῶν περιστάσεων ἐγέννησε δι' αὐτῶν ἐν Ῥω-
σίᾳ τρομερὰ θρησκευτικὰ συμβεβηκότα καὶ κατέληξεν εἰς σύστημα τυραννι-
δῆς, οὐ ὅμοιον οὐχ εὐρηται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν χριστιανικῶν λαῶν καὶ ὑπερ
καὶ σήμερον ὑρίσεται ἀκμαίον εἰπερ ποτε, μεθ' ὅλας τὰς πρὸς ἐκμηδένισιν
αὐτοῦ προσπάθειας.

ΕΠΙΜΟΛΟΓΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΓΕΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ.

§. 1. Διάφοροι γνῶμαι καὶ διδασκαλίαι ἀντικείμεναι τῇ ὀρθοδόξῳ διδασκαλίᾳ τε καὶ συνηθείᾳ, ἀναφνεῖται ἐν Ῥωσίᾳ.

Ἡ ἀρχὴ καὶ ἡμετέρας τῶν κακοδοξιῶν τούτων χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 16^{ου} αἰῶνος καὶ ὀνομασί:

1) Ἡ πρώτη σχισματικὴ γνώμη ἀνεῖρη ἐν Ψκόβω, ἐν ἔτει 1419, ἀντικείμενον ἔχουσα τὴν ἐπανάληψιν τοῦ δοξολογικοῦ Ἑλληλλοῦτα. Ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ εἶθισται ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐν τῇ ἀναγνώσει τῶν ψαλμῶν τὸ γνωστὸν δοξολογικόν: «Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ νῦν καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. Ἑλληλλοῦτα, Ἑλληλλοῦτα, Ἑλληλλοῦτα, Δόξα σοὶ ὁ Θεός». Τὸ τρισπῶν τῆς λέξεως Ἑλληλλοῦτα ἐνομήθη ἐν Ψκόβω ὡς ἀτόπημα τὸ ὅποιον ἔπρεπε νὰ διορθωθῇ οὕτως: «Ἑλληλλοῦτα, Ἑλληλλοῦτα, Δόξα σοὶ ὁ Θεός», διότι κατὰ τὸ φρόνημα τοῦ ἐκεί κλήρου τὸ «Ἑλληλλοῦτα» καὶ τὸ «Δόξα σοὶ ὁ Θεός» ἐν καὶ τὸ αὐτὸ σημαίνουσιν (1). Ὁ ἐν Ψκόβω κλήρος ἐπητίσθη τὴν λύσιν τῶν ἀμυβητικῶν τούτων παρὰ τοῦ μητροπολίτου Μόσχας Φωτίου, ὅστις ἐπέστησεν αὐτοῖς νὰ ἡμετέρας εἰς τὸ ἀρχαῖον ἔθος τῆς Ἐκκλησίας. Φαίνεται ὅμως ὅτι τινὲς μὴ ἐπακούσαντες ἀπὸ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης ἐπέμειναν εἰς τὴν γνώμην αὐτῶν. Ἐκείθεν τὸ φρόνημα τοῦτο διεδόθη εἰς Νοβογόροδον καὶ ἀλλαχοῦ.

2) Περὶ τὰ τέλη τοῦ 16^{ου} αἰῶνος ἀνεῖρη ἐν Μόσχᾳ ζήτημα περὶ τῆς ἐν τοῖς ἔγκαινοῖς νεοῦ τελευταίνης λιτανίας, διακτινομένου τινῶν ὅτι δεῖν νὰ τελεῖται ἡ λιτανία βαινουσα ἀπὸ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ, ἢ κατὰ τὴν ῥωσολογικὴν ἑσφραξιν ἐνὰ συμβαδίῳ μετὰ τοῦ ἡμίου, ἐνῶ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος τῆς Ἐκκλησίας ἡ λιτανία περὶ τὸν ἔγκαιναζόμενον νεὸν βαίνει ἀπὸ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά (κατὰ δὲ τοὺς ῥωσολογικοὺς ἐναντίον τοῦ ἡμίου). Ἡ γνώμη αὕτη ἀνεῖρη ἐν Μόσχᾳ ἐν ἔτει 1478 ἐπὶ τοῖς ἔγκαινοῖς τοῦ μητροπολιτικοῦ νεοῦ τῆς Κοιμήσεως (Ὀρθόδοξοι Σολοῦρ), κατηγορούντων τινῶν τὸν μητροπολίτην Γερόντιον παρὰ τῷ μεγάλῳ Κνίζῳ Τσάκνῃ Βασιλειεβίτς ὡς μὴ βαδίσκοντα συμβαδίως πρὸς τὸν ἡμίου περὶ τοῦ νεοῦ. Ὁ Μέγας Κνίζης ἐργάσθη κατὰ τοῦ μητροπολίτου, εἰπὼν ὅτι «διὰ τοῦτο ἐπιτρέπεται ἡ θεία ἑσφραξίς, καὶ παρέπεμψεν αὐτὸν εἰς δίκην ἐκκλησιαστικῆν. Πλείστοι τῶν διακτικῶν ἐδικαίωσαν τὸν μητροπολίτην, ἀλλὰ δεῖν ἀπεφασίσθη ὅποτις τῶν δύο γνωμῶν ἦν ἡ ἀληθής. Ἐν ἔτει 1482 ἐτελεσθήσαν αἱ εἰς ἔγκαινα νεῶν τινῶν, καὶ ὁ μητροπολίτης ἐτίθει τὴν

(1) Ἑλληλλοῦτα ἑβραϊστὶ σημαίνει Αἰνεῖτε τὸν Κύριον. (Σ. Σ.).

λιτανείαν κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος· ἐπιπληχθεῖς δὲ πάλιν ὑπὸ τοῦ Κνέζου καὶ λυπηθεῖς διὰ τοῦτο ἐγκατέλειψε τὸν θρόνον καὶ ἀπεσύρθη εἰς μονὴν τινα. Ἐν διαστήματι ἐνὸς ἔτους ὁ Κνέζης δὲν συνεχώρησε νὰ τελεσθῶσιν ἐγκαίνα, μέχρις οὗτου ὀρισθῆ θετικῶς ὁ τρόπος τῆς τελέσεως τῆς λιτανείας. Τέλος, βλέπων ὅτι τὸ πλείστον μέρος τοῦ τε κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ ὀπισθέρριζε τὴν γνώμην τοῦ μητροπολίτου, ὑπεχώρησε καὶ αὐτὸς καὶ προσεκάλεσε τὸν μητροπολίτην νὰ ἐπκνέλθῃ εἰς τὴν ἔδραν αὐτοῦ.

3) Πληθὺς βιβλίων ἀποκρύφων ἢ παρερθεμένων, μιστῶν ἀμαθείας καὶ μύθων ἀνοήτων καὶ δαισιδαιμονιστάτων διεσπάρη καθ' ἅπασαν τὴν Ῥωσσίαν, ἄτινα, ὡς ἀρίσκοντα τῷ λαῷ, ἀντιγράφοντο καὶ ἐπωλοῦντο ἀρθῶως. Οἱ μὲν συνέταττον λόγους καὶ ψευδεῖς διηγήσεις, περιβάλλοντες αὐτοὺς πρὸς μείζον κύρος διὰ τοῦ ὀνόματος Προφήτου τινὸς ἢ Ἀποστόλου ἢ τινος τῶν ἁγίων Πατέρων, οἱ δὲ ἀντίγραφον τὸ *Πηθάμιον* παρενφέροντες ἐν αὐτῷ καὶ ἰδίαις γνώμας ἢ προσετίθουν κανόνας νέους κτλ. ἄλλοι δὲ συνέγραφον βίους ἁγίων πλάττοντες μύθους ἐπὶ μύθων.

4) Κατὰ τὸν 127^ο αἰῶνα ἐσχηματίσθη ἡ ἰδίαις ὅτι τὰ ἐν χρίσει παρὰ τοῖς Ῥώσοις ἐκκλησιαστικὰ βιβλία εἰσὶν ἱερὰ μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ὕλης καὶ τῶν γραμμάτων καὶ προϊόν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

5) Ἀντιγραφεῖς βιβλίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας περιέθεσαν καὶ διέστρεψαν τὰ ἱερὰ κείμενα καθὼς οὐ μόνον μὴ εἰδότες τὴν πρωτότυπον ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ μηδεμίαν κεκτημένοι γνώσιν θεολογίας καὶ κριτικῆς ἐπιστήμης. Πολυμυθῆς τις ἱερομόναχος, Μαξιμος ὁ Γαλικός, προσκληθεὶς εἰς Μόσχαν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κνέζου Ἰωάννου Βασιλειβιτς τῷ 1506 καὶ ἐπιφορτισθεὶς τὴν ἐκδοσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ἐκήρυξεν ὅτι τὰ ἐν Ῥωσσίᾳ ὑπάρχοντα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία ἦσαν πλήρη σφαλμάτων καὶ ἔδει νὰ διορθωθῶσι πάντα. Τοῦτο προεκάλεσε γενικὸν ἰρεθισμόν κατὰ τοῦ Μαξιμου, καὶ τοι δι' ἐπιχειρημάτων ἀκαταμάχητων κατεδικάκων οὗτος τὴν ἀνάγκην τῆς διορθώσεως τῶν ἱερῶν βιβλίων. Τῷ 1525 κατεδικάσθη συνδικῶς ὡς αἰρετικὸς καὶ διασθερὸς οὐχὶ διορθωτῆς τῶν *θεοπνεύστων βιβλίων*· κατὰ συνέπειαν τούτου ἔξορισθεὶς καὶ μεταφερόμενος ἀπὸ μονῆς εἰς μονὴν ἀπίθκει τέλος τῷ 1556 μετὰ τριακονταετῆ ταλαιπωρίαν.

6) Ἐγεννήθη παραδόξις καὶ διεσπάρη ἡ ἰδίαις ὅτι τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ πρέπει νὰ γίνεται διὰ τῶν δύο δακτύλων — τοῦ δείκτου καὶ τοῦ μέσου — ὁ δὲ ἀντίχειρ πρέπει νὰ κρατῆται ἠνωμένος μετὰ τῶν δύο τελευταίων δακτύλων, ἐναντίον τοῦ παναρχαίου ἔθους τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καθ' ὃ οἱ χριστιανοὶ ποιῶσι τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτῶν διὰ τῶν τριῶν πρώτων δακτύλων ἠνωμένων.

7) Τῷ 1551 ὁ μέγας Κνέζης Ἰωάννης Βασιλειβιτς ὁ Δ' συνεκάλεσεν ἐν Μόσχᾳ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ μητροπολίτου Μακαρίου σύνοδον ἐκ πάντων τῶν ἐπισκόπων, ἀρχιεπισκόπων καὶ τοῦ λοιποῦ κλήρου τῆς Μόσχας, εἰς ἣν ὑπέβαλιν 69 ζητήματα ἀφορῶντα τὴν ἐκκλησιαστικὴν παιδαγωγίαν καὶ πείδυσιν. Προϊόν τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου τούτης ἐστίν ὁ τόμος ὁ ἐπιγραφόμενος *Στογιάδ*, ἧτοι ἑκατογχιράκιον, καθὼς διηγεῖται εἰς ἑκατὸν κεφάλαια· ἀπὸ τοῦ τόμου δὲ τούτου καὶ ἡ σύνοδος αὕτη γνωρίζεται ἐν τῇ

ιστορία υπό τὴν ἑπωνυμίαν *Στογιάβι Σοπόρ*, ἦτοι *ἑκατογκέφαλος Σύν-
νοδος*. Μεταξὺ ἄλλων γνώμων καὶ ιδιῶν ὄγιων καὶ συμφώνων τῇ διδα-
σκαλίᾳ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐδογματίσθη καὶ πλείστας ἰσραηλίνας
κινωρανεὶς διδασκαλίας, οἷον: α') ὅτι δέον τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἡ
εὐλογία νὰ γίνωνται διὰ τῶν δύο δακτύλων β') ὅτι εἶναι ἀμάρτημα τὸ νὰ
ζυγῶν ὁ χριστιανὸς τὸ γένειον καὶ νὰ κόπτῃ τὸν μύστακα γ') ὅτι τὸ ἀ-
ληλοῦτα δέον νὰ λέγηται μόνον δις κτλ. Ταῦτας δὲ καὶ ἄλλας παραδο-
ξολογίας ἡ σύνοδος προσεπάθησε νὰ στηρίξῃ ἐπὶ κανόνων καὶ ἐπὶ διδασκα-
λιῶν τῶν Πατέρων, ἐν δὲ τοῖς ὑπὸ τῆς ἀμαθείας παρεφθαρμένοις βωστικοῖς
βιβλίοις ἐβρίθην ἐπὶ τούτῳ καὶ κανόνες καὶ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ μῦθοι.
Ἐννοεῖται ὅτι ἀποράσεις συνόδου εἶχον μίγα κύρος πρὸς πίστωσιν καὶ δι-
δοσιν παρὰ τι τῷ κλήρῳ καὶ τῷ λαῷ τῶν ιδιῶν τούτων, ὅσον καὶ ἂν ἦσαν
ἰσραηλίνα.

8.) Μία τῶν φρονίμων ἀποράσεων τῆς *ἑκατογκέφαλου* Συνόδου ἦν ἡ
περὶ τῆς διορθώσεως τῶν βιβλίων τῆς ἱερᾶς ἀκολουθίας, διὰ τῆς ἀναθεωρή-
σεως τῶν παλαιοῦν χειρογράφων, τῆς συναγωγῆς ὅλων τῶν ἰσραηλίνων, τῆς
διορθώσεως ἢ ἐξκαλιψέως αὐτῶν καὶ τῆς μετ' ἐπιστάσεως ἐπικρίσεως τῶν νεω-
στὶ ἐκδιδόμενων. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνετίθη τοῖς πρωθιερεῦσι καὶ πρωιστῶσιν
ἀλλ' οἱ ἐπικρίθη καὶ ἐπιθεωρήθη ὅτι οἱ ὄντες αὐτοὶ ἀμαθεῖς συνέτειναν εἰς
τὸ νὰ εἰσχυθῶσιν ἐπιστήμους ἐν τοῖς βωστικῶν βιβλίοις καὶ νὰ γενι-
κιοῦσιν ἅπασιν αἱ πεπλανημένοι γνώμαι, τοπικαὶ ἢ προσωπικαί, οὐ μόνον
αἱ ἀνωτέρω βεβαίωσαι ἀλλὰ καὶ ἄλλαι καὶ ἐκ τῆς ἀμαθείας προκύψασαι, οἷαι:

9.) Ὅτι τὸ ὄνομα Ἰησοῦς πρέπει νὰ γράφηται ΙΣ καὶ νὰ προφέρεται
Ἰσοῦς.

10.) Ὅτι ἡ προσκομιδὴ δέον νὰ γένηται δι' ἑπτὰ προσφορῶν καὶ οὐχὶ
διὰ πέντε.

11.) Ὅτι ἐν τῷ Σμβόλῳ τῆς πίστεως τὸ II ἄρθρον τὸ περὶ τοῦ Ἁγίου
Πνεύματος δέον νὰ ἀναγνωσκηται οὕτω: « Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον
τὸ ἀληθινὸν καὶ ζωοποιόν (ἀντὶ τοῦ τὸ κέριον τὸ ζωοποιόν)—Ἀριθμοῦνται
δὲ καὶ ἄλλοι τινὲς νεωτερισμοὶ προελθόντες ἐξ ἀμαθείας καὶ φανατικῶς δια-
δοθέντες ἀκολουθῶς ὡς διδασκαλίαι τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας παραδοθεῖσαι
ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Ἁγίων Πατέρων.

§. 2. Ἀναγνώρισις τῆς πλάνης.

Μίτρα ληφθέντα πρὸς ἐπάνοδον εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν.

Μολοντί αἱ πλάναι καὶ αἱ παρεφθοραὶ αἱ ἐξ ἀμαθείας εἰσχυθεῖσαι ἐν τοῖς
βιβλίοις καὶ ἐν τῇ ἑξωτερικῇ λατρίᾳ μετὰ φανατισμοῦ ὑπερησπίζοντο ὑπὸ
τοῦ ἀσυλλογίστου ὄχλου, ὑπελειφθήσαν ἐν τούτοις ἐν ἀπάσῃς ταῖς τάξεσιν
ἰκανὸς ἀριθμὸς ἀτόμων μὴ στεργόντων τὰ νέα ἔθιμα καὶ τὰς γνώμας τὰς
ἀναφαισικὰς καὶ εἰσχυθεῖσας ἐναντίον τοῦ ἀρχαίου τῆς ὀρθοδοξίας καθεστῶ-
τος· ἀλλ' ἡ θεία πρότις ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἦν δυσχερὴς καὶ ἡ φωνὴ αὐτῶν δὲν
ἤκούετο· πλάγιαι ἕως τινὲς περιστάσεις ἔδωκαν ἀφορμὴν ν' ἀνακηφώσιν οἱ

ἄρχοντες τοῦ τόπου καὶ κατανοήσωσιν ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥωσσίας εἰσέλ-
θεν εἰς πεπλανημένην ὁδόν.

Ὅτε τῷ 1649 Παῖσιος ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων μετέβη εἰς Μόσχαν,
ιδὼν πολλά ἐκκλησιαστικά ἔθιμα ἀντορθόδοξα κατήγγαλιν αὐτὰ τῷ πα-
τριάρχῃ Ἰωσήφ, τῷ νέῳ μητροπολίτῃ Νοβογοροδίας Νίκων καὶ τῷ αὐτο-
κράτορι Ἀλεξίῳ Μιχαήλοβιτς· οὗτοι δὲ θορυβηθέντες ἐκ τῶν λόγων τοῦ πα-
τριάρχου ἀπέστειλαν εὐθὺς γέροντά τινα ἱερομόναχον Ἀρσίνον εἰς Ἀνα-
τολήν, ἵνα παρατηρήσῃ ἐκεῖ τὰς παραδόσεις καὶ τὰ ἔθιμα τῆς Ἐκκλησίας
καὶ ἐκθέσῃ πάντα ὅσα ἤθελαν ἴδει.

Ἄλλος ἱεράρχης, ὁ μητροπολίτης Ναζαρέτ Γαβριήλ, μετέβη εἰς Μόσχαν
τῷ 1651 καὶ ἐπίστησε καὶ οὗτος τὴν προσοχὴν τῶν ἐντοπίων ἐπὶ τῶν ἀτό-
πων ἐκείνων ἐκκλησιαστικῶν ἔθιμων, ἀλλοτρίων τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ.
Τὸ αὐτὸ ἐπραξέ τῷ ἐπομένῳ 1652 ἔτι ὁ πατριάρχης πρὸς Κωνσταντι-
νουπόλεως Ἀθανάσιος κατὰ τὴν εἰς Μόσχαν μετάθεσιν αὐτοῦ. Ἡ φήμη τῶν
ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ῥωσσίας εἰσχυθέντων νεωτερισμῶν φθάσεκα καὶ εἰς
τὸ ὄρος τοῦ Ἄθωνος κατεθορύβησε τοὺς πατέρας, καὶ συνελθόντες, τῇ εἰδή-
σει καὶ εὐλογίᾳ τοῦ πατριάρχου Παρθινίου καὶ συναγαγόντες Ῥωσσιὰ τινα
βιβλία κομισθέντα ὑπὸ τινος Δαμασκηνῶ ἱερομόναχου κατέκωσαν, δια-
μαρτυρηθέντες συνάμα καὶ κατὰ τῶν λοιπῶν ἐν τῇ πίστι εἰσχυθέντων νεω-
τερισμῶν· ἔγραψαν δὲ περὶ τούτων πάντων εὐθὺς τῷ αὐτοκράτορι Ἀλεξίῳ.
Αἱ εἰς Ἀνατολῆς αὐταὶ διαμαρτυρήσεις ἐπενέργησαν ἰσχυρῶς ἐπὶ τοῦ τζά-
ρου, τὸν δὲ γέροντα πατριάρχην Ἰωσήφ τοσοῦτον ἐρέδισαν ὥστε ταχέως
ὑπὸ τῆς λύπης ἀπεβίωσεν.

Ὁ δὲ μοσχοβίτης Ἀρσίνος Σουχανός ἐπανελθὼν τῷ 1653 ἀπὸ τῆς εἰς Ἀ-
νατολήν περιουσίας αὐτοῦ ἐξέδωκε βιβλίον ὑπομαζόμενον *Προσκεκλησάμενος*, ἐν
ᾧ ἀρηγείτο πάνθ' ὅσα εἶδεν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἐβεβαίωσε
ὅτι μὴ ὄλην τὴν λυπηρὰν θέσιν τῆς Ἐκκλησίας ἐν γένει καὶ ἰδίως τὴν στε-
νοχωρίαν περὶ τὴν ἐξάσκησιν τῶν θρησκευτικῶν τελειῶν τῶν ὑπὸ ἀλλοθρη-
σκον κυβέρνησιν χριστιανῶν, ἐνόησε πλήρως καὶ ὑποφρονίᾳ ἐπικρατεῖ περὶ τὴν
ἐξωτερικὴν λατρείαν, ὅτι πανταχοῦ οἱ χριστιανοὶ ποιεῖσι τὸ σημεῖον τοῦ
σταυροῦ διὰ τῶν τριῶν δακτύλων, προφέρουσι τρίς τὸ *ἁλληλοῖα*, τὰς λι-
τανείας τῶν τελοῦσιν ἀπὸ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά, κτλ.

Πάντα ταῦτα τὰ γεγονότα κατέβαξαν τοῖς νοσημονιστέροις ἀνδράσι τῆς
Μόσχας τὴν ἀνάγκην νέας ἐκδόσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ἐπὶ τῇ βῆ-
σει τῶν ἑλληνικῶν πρωτοτύπων ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἔργου τούτου ἐτίθη ὁ δικ-
ταζόμενος τὸν ἄσπι ἀποθανόντα Ἰωσήφ πατριάρχης Νίκων.

§. 3. Τὰ ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Νίκωνος

ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοίνυν τοῦ πατριάρχου Νίκωνος καὶ τοῦ αὐτοκράτο-
ρος Ἀλεξίου συνακλήθη ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Τζάρου συνέδος ἐκ 10 μητρο-
πολιτῶν τε καὶ ἐπισκόπων, 11 ἀρχιεπισκόπων καὶ ἁγιομένων, 13 πρεσβυ-
τερων καὶ τῆς συγκλήτου. Ὁ Νίκων καὶ ἀπεκλήρωσε καὶ ἀπερῆκεσι τὰς
πλάνας, τὰ ἀστοπήματα καὶ τὰς καταχρήσεις αἰτινὰς εἰσέχθησαν ἐν τε ταῖς

βιβλίου και ἐν ταῖς τελευταῖς τῆς Ἐκκλησίας και κατέδειξε πόσον οἱ νεωτερισμοὶ οὗτοι ἀντιβαίνουν πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς ὀρθοδοξίας. Ἡ σύνοδος ἐπέκρινε και ἀπερῆσαι τὴν ἐξοβέλαισιν και διάρθρωσιν τῶν ἐξ ἀμαθείας εἰσαχθέντων σραλαμάτων, διὰ τῆς ἀντιπαρθέσιως τῶν νεωστὶ ἐκδοθέντων βιβλίων πρὸς τε τὰ ἀρχαία και πρὸς τὰ ἑλληνικὰ πρωτότυπα, και ἐπομένως ἐπέκρινε τὴν ἐκδοσιν νέων ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων. Παρατηρήθη δὲ ἐν τῇ ὑπογραφῇ τῆς συνοδικῆς ταύτης ἀποφάσεως μέλη τινὰ τῆς συνόδου (εἰς ἐπίσκοπος, Παῦλος ὁ Κολόμνης, δύο ἀρχιεπίσκοποι, εἰς ἡγούμενος και δύο πρωτοερείς) ἀπίσχον τοῦ νὰ ἐπικυρώσωσι τὴν γνώμην τῆς μεγάλης πλειοψηφίας, κερυχθέντες οὕτως ὑπερασπισταὶ και πρόμαχοι τῆς πλάνης.

Πρὸς ἐκτέλεσιν δὲ τῆς ἀποφάσεως τῆς συνόδου ὁ τζάρος και ὁ πατριάρχης συνέλαχον τὰ ἀπανταχοῦ τῆς Ῥωσσίας εὑρισκόμενα ἀρχαιότερα χειρόγραφα ἱερῶν ἀκολουθιῶν, τὰ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἐκ παλαιῶν χρόνων μεταφρασθέντα. Ταύτοχρόνως δι' ἐπιστολῆς αὐτῶν πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Παῖσιον ἐξήθησαν ἐν 26 ἐρωτήσεσιν ἀπαντας τοὺς ἐναντίον τοῦ ἀρχαίου ἔθους εἰσαχθέντας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ῥωσσίας νεωτερισμοὺς και ἐζήτησαν τὴν γνώμην αὐτοῦ. Σύνοδος συγκροτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Παῖσιου ἐξ 28 μητροπολιτῶν, ἀρχιεπισκόπων και ἐπισκόπων και ἄλλων κληρικῶν ἀπειθοκίμοι τοὺς νεωτερισμοὺς τούτους κατέγκρινε τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐν Μόσχᾳ συνόδου ἐπίσχουσιν αὐτὴν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν προθέσιων αὐτῆς· ὁ δὲ πατριάρχης Παῖσιος ἐκονοποίησιν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὰς ἀπαντήσεις τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου εἰς τὰς ἀπεβληθείσας αὐτῇ ἐρωτήσεις (α).

Ἡ ἀπάντησις αὐτῆ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως μεγάλην ἐδωκεν ἠθικὴν δύναμιν τῷ τε αὐτοκράτῳ και τῷ πατριάρχῃ Νίκωνι, και ἐπεδόθησαν εἰς τὴν διάρθρωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων μεθ' ὅλης τῆς προσοχῆς ἦν ἀπῆται ἔργον τοσοῦτω σπουδαίον. Μὴ ἀρκισθέντες δὲ εἰς τὰ ἐκ Ῥωσσίας συναχθέντα σλαβονικὰ χειρόγραφα, ἀπέστειλαν αὐθὺς μετὰ πλουσίων δώρων τὸν γέροντα Ἀρσένιον Σουζαννὸν εἰς τε τὸ Ἅγιον Ὄρος και εἰς τοὺς λοιποὺς Ἁγίους Τόπους τῆς Ἀνατολῆς, ὅπως συλλέξας κομίση εἰς Ῥωσίαν ἀρχαία ἑλληνικὰ ἐκκλησιαστικὰ χειρόγραφα. Ταχέως συνήχθησαν ἐν Μόσχᾳ 500 περίπου χειρόγραφα ἀπὸ τετρακοσιετοῦς μέχρι χιλιοτοῦς ἀρχαιότητος περβθέντα παρὰ τῶν ἐν Ἀθωνι μονῶν· και ἄλλοι δὲ ἱεράρχαι τῆς Ἀνατολῆς και οἱ πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας και Ἀντιοχείας ἀπέστειλαν περὶ τὰ 200 χειρόγραφα. Τιοῦτον ἔχοντες πολὺτιμον και πολυάριθμον ὕλικὸν πρὸς διάρθρωσιν τῶν ἐσραλμένων βιβλίων, ὁ πατριάρχης και ὁ αὐτοκράτωρ συνεκάλεσαν ἐν ἔτει 1655 σύνοδον, ἐν ἣ ἐκτὸς τῶν ἱεραρχῶν και τῶν μάλλον διακεκριμένων μελῶν τοῦ Ῥωστικοῦ κλήρου παρικάθησαν και δύο ξένοι ἱεράρχαι τυχόντες τότε ἐν Μόσχᾳ, ὁ Ἀντιοχείας Μακάριος και Μιχαὴλ ὁ Σερβίας. Ἡ σύνοδος παρεδίχθη ὑποθήμως τὴν ἀπόφασιν τῶν δύο προηγηθειῶν συνόδων, τῆς ἐν Μόσχᾳ και τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τῆς

(α) Τὰς ἀπαντήσεις ταύτας τῆς Ἱ. Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὰς 26 ἐρωτήσεις τοῦ πατριάρχου Νίκωνος ἴδε ἐν τῷ Παραρτήματι.

διορθώσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων· ἐπιχειρήσασα δὲ τὴν ἀντιπραβο-
λὴν τῶν νέων βιβλίων πρὸς τὰ ἑλληνικὰ καὶ πρὸς τὰ ἀρχαία σλαβωνικὰ
καὶ εὐρούσα ὅτι τὰ μὲν παλαιὰ σλαβωνικὰ ἦσαν σύμφωνα πρὸς τὰ πρωτό-
τυπα ἑλληνικὰ κείμενα, τὰ δὲ νεώτερα σλαβωνικὰ ἦσαν περιθαρμμένα, ἐπι-
σχύθη ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ληθηθεῖσαν ἤδη ἀπόφασιν τῆς ἐπιδιορθώσεως αὐτῶν·
ἀφοῦ δὲ αὐτὴ ἡ σύνοδος ἐπιθεώρησε καὶ διώρθωσε τὸ βιβλίον τῆς θείας λει-
τουργίας, ὡς τοῦ σπουδαιότερου μέρους τῆς ἀκολουθίας, ἐκλίσει τὰς συνοι-
δριάσεις αὐτῆς, ἀναθεῖσα τὴν ἐξακολουθήσασιν τοῦ ἔργου διὰ τὰ λοιπὰ βιβλία
τῷ πατριάρχῃ Νίκωνι.

Πρῶτον βῆμα τοῦ πατριάρχου ἦν ὁ διορισμὸς ἐπιτροπῆς ἐξ ἀνδρῶν πε-
παιδευμένων, εἰδημόνων τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν
τάξεων καὶ δυναμείων νὰ κατανοήσῃσι καὶ νὰ διορθώσῃσι τὰ λάθη ὅσα
εἰσήγαγεν ἐν τοῖς βιβλίοις ἡ ἀμάθεια τῶν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰωσήφ διο-
ρισθέντων ἐκδοτῶν, ἤτοι τῶν πρωθιερέων Ἰωάννου, Νέρονος καὶ Ἀββακούμ,
τῶν ἱερέων Λαζάρου καὶ Νικήτα, τοῦ διακόνου Θεοδοίου κλπ. (οἵτινες ἐγί-
νοντο κατόπιν πρὸς ἐκδίκησιν ἀρχηγοὶ τῶν Ῥασκολνίκων)· τούτους ἀντικα-
τέστησε δι' εὐμαθῶν ἱερομονάχων οὗς μετεκλήσατο ἐκ Κιέβου, τοῦ Ἐπιφρα-
νίου Σλαβενίτζης Ἀρσενίου, Δαμασκηνῶ κλπ. μετὰ τοῦ ἱερομονάχου Ἀρσι-
νίου τοῦ Γραϊκοῦ, τοῦ ἱερέως Ἰακώβου τοῦ ἐπωνυμιουμένου *malosóboi*, προσ-
κληθέντων ἐκ τῆς μονῆς Σολοβίτζκη, τοῦ ἐξ Ἄθω ἐλθόντος ἀρχιερατοῦ
Διονυσίου καὶ ἄλλων τινῶν.

Ἐνῶ δὲ οἱ νέοι ἐκδύται ἠσχολοῦντο εἰς τὴν ἀντιπραβολὴν καὶ τὴν διόρ-
θωσιν τῶν βιβλίων, ὁ Νίκων ἠγωνίζετο πάντοτε νὰ καταπολεμήσῃ
καὶ ἐκρίζωσῃ τὰ εἰσχυθέντα ἐσφαλμένα κείνορα νῆ ἴθιμα· ὅπως ἀποκόψῃ δὲ
τοὺς Ῥώσους τοῦ ἀτοπήματος τοῦ ποιεῖν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ διὰ τῶν
δύο δακτύλων καὶ ἐνισχύσῃ ἐπὶ μᾶλλον τὰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ
τούτων πατρικὰς συνοδικὰς νοθεύσεις, ἐπιπελοῦμενος τὴν εἰς Μόσχαν πα-
ρουσίαν τισσάρων ἀλλοδαπῶν ἱεραρχῶν, τοῦ Μακαρίου Ἀντιοχείας, τοῦ
Σερβίας Μιχαήλ, τοῦ Νικαίας Γρηγορίου καὶ τοῦ Μολδοβλαχίας Γεθεῖον,
ἐπιζήτησε καὶ τούτων τὴν γνώμην δι' ἐπιστολῆς, ἐν ἣ ἔφραζε πῶς ὀφείλει
ὁ ὀρθόδοξος χριστιανὸς νὰ συνδυάζῃ τοὺς δακτύλους τῆς χειρὸς ἐν τῷ ποιεῖν
τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Οἱ ἱεράρχαι ἀπάντησαν ἐγγράφως: «Παράδοσιν
περιλάβομεν ἀπὸ τῆς θεμελιώσεως τῆς πίστεως παρὰ τι τῶν ἁγίων Ἀπο-
στόλων καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ τῶν ἁγίων ἑπτὰ Συνόδων τὸ σημεῖον
τοῦ τιμίου σταυροῦ διὰ τῶν τριῶν πρώτων δακτύλων τῆς δεξιᾶς χειρὸς
ποιεῖν· ὅστις δὲ τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν οὐ ποιεῖ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ
οὕτω, κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἦν αὐτὸ ἐκράτσειν
ἀπ' ἀρχῆς τῆς πίστεως μέχρι τοῦ νῦν, οὗτος αἰρετικὸς ἐστὶ καὶ μισητὸς τῶν
Ἀρμενίων, διὸ καὶ ἔχομεν αὐτὸν ἀφωρισμένον παρὰ Πατρός, Υἱοῦ καὶ Πνεύ-
ματος ἁγίου». Ἐκτὸς τούτου ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας Μακάριος παρεκλή-
θεις ὑπὸ τοῦ Νίκωνος ἐδίδαξε δημοσίᾳ κατὰ διαφόρους δημοτελεῖς ἐφ' ἑκά-
στὸν Ῥωσικὸν λαὸν πῶς ὀφείλει ποιεῖν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Τέλος τὴν
ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ ἔτους 1656 ὁ Νίκων συγκαλέσας σύνοδον
ἐν Μόσχᾳ ἐξέθηκε λεπτομερῶς περὶ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ διδασκαλίαν

τινά, ἀνέγνω τὰς γνώμας τῶν συνόδων καὶ τῶν ἱεραρχῶν τῆς Ἀνατολῆς περὶ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δακτύλων ἐν τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ, καὶ πάντες περιδείξαντο τὸν ὀρθόδοξον τρόπον τὸν διὰ τῶν τριῶν πρώτων δακτύλων, καταδικάσαντες τὸν διὰ τῶν δύο (ὅστις καὶ ἔμεινε παρὰ τοὺς ῥασκολνίκους μέχρι τῆς σήμερον, ὡς αἰρετικὸν καὶ ἀναμιμνήσκοντα τὴν περὶ δύο ἐν Χριστῷ ὑποστάσεων δυσσεβῆ τοῦ Νιστορίου πλάνην. Ἡ σύνοδος ἐπέβη ἐπὶ τὰς ἐργασίας αὐτῆς διὰ τῆς ἀναγνώσεως καὶ παραδοχῆς βιβλίου ὀνομαζομένου «Πίναξ» (Σαρξάκ), περιέχοντος ἐξήγησιν τῆς θαίας λειτουργίας καὶ τῶν λοιπῶν μυστηρίων, τὸ ὅπολον ἐκ νιού εἶχε μεταφρασθῆ καὶ ἐκτυπωθῆ τῇ διαταγῇ τοῦ πατριάρχου Νίκωνος, ὡς ἐπαιγόντως ἀναγκαίου διὰ τὰς περιστάσεις τῆς ἐν Ῥωσίᾳ Ἐκκλησίας.

§. 4. Διωγμὸς Νίκωνος.

Ἐνῶ ὁ πατριάρχης Νίκων μετὰ τοσοῦτου ζήλου καὶ προθυμίας ἠγωνίζετο εἰς τὸ νὰ διορθώσῃ τὰς πλάνας καὶ νὰ ἐκρίζωσῃ τὰ κακὰ ἔθη καὶ τὰς ψευδοδιδασκαλίας ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥωσσίας, οἱ πολυάριθμοι προσωπικοὶ αὐτοῦ ἐχθροί, κληρικοὶ τε καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων, ἐνίσχυσον καὶ ἐκτρέψον τὸν φανατισμὸν τῶν ἀπληροκωτέρων ὅπως θανασίμως προσβάλλουσιν οὐ μόνον τὸν πατριάρχην ἀλλὰ καὶ τὸ ἔργον τοῦτο τῆς ἀνεγίσεως τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς προτίρας αὐτῆς καταπτώσεως. Εἶδομεν ὅτι ἐν τῇ συγκροτηθείσῃ τῷ 1654 συνόδῳ κληρικὰ τινα μέλη ἀπέσχον τοῦ νὰ ψηφίσωσι καὶ ὑπογράψωσι τὴν ληρθεῖσαν τότε ἀπόφασιν περὶ διορθώσεως τῶν βιβλίων. Οἱ ἀρχιερεῖς τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἰακίνης, Παῦλος ὁ Κολόμνης ἐπίσκοπος καὶ τὰ μέλη τῆς παλαιᾶς ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν καταδικασθέντων βιβλίων ἐπιτροπῆς, Ἰωάννης, Νέρων, Ἀββακούμ, Δανιήλ, Λογγίνος καὶ ἄλλοι, πρῶτον μὲν κατηγοροῦσεν παρὰ τῷ τζάρῳ τὸν πατριάρχην Νίκωνα ὡς νίκας δέθεν ἰσαύγοντα τάξεις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἀλλὰ τοῦ τζάρου μὴ δόντος σημασίαν εἰς τὰς αἰτιάσεις ταύτας ἤρξαντο διεγείρειν τὸν ὄχλον ἐπ' ἐκκλησίας καὶ ἐν δημοσίαις συναθροίσεσι κατὰ τοῦ Νίκωνος καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντων βιβλίων, παντοιοτρόπως κακίζοντες αὐτὰ καὶ συνιστῶντες τὰς πρώτας ἐκδόσεις· ἐπιτιθεὶς δὲ ἡ νέα ἐκδοσις εἶχεν ἐπιδοκιμασθῆ καὶ παρὰ τῶν πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἦν σύμφωνος πρὸς τὰ ἑλληνικὰ κείμενα, οἱ δευτερεύοντες προέβησαν μέχρι τοῦ διαβαλεῖν παρὰ τῷ λαῷ τοὺς τὸν πατριάρχην καὶ τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς ὡς κκοδοξοῦντας, κηρύττοντες ὅτι εὐσεβόμενοι ὑπὸ ἑτεροθρησκον δυναστείαν ἀπώλεσαν ἢ διέστρεψαν τὴν ἀληθινὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, καὶ ὅτι τὰ ἑλληνικὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία περιερθήσαν ὑπὸ τῶν Λατίνων, καθὼ ἐκδιδομένα ἐν τῇ Δύσει, καὶ ὅτι δὲν ἵστανται νὰ παραδειχθῶσι τὰ κείμενα ἰακίνης· τὸν δὲ Νίκωνα ἀπεκάλουν λίσσον, αἰρετικόν, ἐγκαταλειμμένον παρὰ τοῦ Θεοῦ, πρόδρομον τοῦ Ἀντιχρίστου, κτλ.

Ὁ Νίκων ἰδοκίμασι κατ' ἀρχὰς νὰ κατευνάσῃ τὰς ταραχὰς ταύτας δι' ἡπίων μίσων, ἀλλὰ μὴ δυνηθεὶς, ἠναγκάσθη νὰ προσβιγθῆ αὐστηρότερον καὶ καθικρίσας ἑξώρσει τὸν τε Παῦλον Κολόμνης ἐπίσκοπον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ κληρικοὺς εἰς διαφόρους μονὰς.

Ἐν τοσοῦτῳ ὁ ἀπλοϊκὸς καὶ ἀμαθὴς ῥωσικὸς λαὸς περίσῃ ἤδη πολλα-
 χού εἰς ἀμφιβολίας περὶ τῆς γνησιότητος τῶν νέων βιβλίων, ἐπιθυμῶν νὰ
 διατηρήσῃ τὰ παλαιὰ εἰς ἃ εἶχε συνειθίσῃ· πολλοὶ ἐπίστεισαν ὅτι ὁ Νίκων
 προὔτιθετο νὰ καταστρέψῃ τὴν ἀρχαίαν πίστιν καὶ τὰς παλαιὰς τάξεις καὶ
 νὰ εἰσαγάγῃ νέαν πίστιν, αἰρετικὴν, κοινὴ δὲ ἀγανάκτησις ἐγέρθη μάλιστα
 ὅτε ἐδόθη διαταγὴ νὰ συναχθῶσιν ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν τὰ παλαιὰ βιβλία
 καὶ ἀντικατασταθῶσι διὰ νέων. Ἱερεῖς τινες ἀντίστησαν εἰς τὴν διαταγὴν
 ταύτην, καὶ εἰδῆσαι νὰ γίνῃ χρῆσις βιβλίων μέτρων, καὶ τότε οἱ Ἱερεῖς ἤρ-
 νούντο νὰ τελίσωσι τὴν λειτουργίαν κατὰ τὰ νέα βιβλία. Ἡ θέσις τοῦ Νί-
 κωνος ἀπέβαινεν ὀσημίραι δυσκολωτέρα, καθόσον μάλιστα οἱ προσωπικοὶ
 αὐτοῦ ἐχθροὶ εἶχον ἤδη κατορθῶσαι νὰ τῷ ὑφαρπάσωσι τὴν εὐνοίαν τοῦ
 τζάρου. Κατὰ τὸ τριετὲς ἢ τετραετὲς διάστημα τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ ὁ
 Νίκων ἀπολαύων τῆς πλήρους ἰμπιστοσύνης καὶ φιλίας τοῦ ἀνακτος, καὶ
 διατελῶν ὁ ἐπιστηθιώτερος σύμβουλος αὐτοῦ οὐ μόνον ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς
 ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς πολιτικαῖς ὑποθέσεσιν, εἶχε διεγείρει τὸν φθόνον τῶν κύ-
 λικῶν, οἵτινες δὲν ὤκνησαν νὰ ἐκμεταλλευθῶσι τὴν θρησκευτικὴν ταύτην
 ἐν Ῥωσίᾳ κίνησιν ὅπως καταστρέψωσιν αὐτὸν ἐπιτηδείως ἐνεργούντες πρῶ-
 τον παρὰ τῷ λαῷ καὶ ἀκολουθῶν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ τζάρου ὁ Νίκων
 βλέπων ἑαυτὸν πανταχόθεν προσβαλλόμενον καὶ μηδὲν ἔχων στήριγμα,
 ἔκρινε καλὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ πεδίον τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῷ 1658
 ἀφῆκε τὴν ἴδραν αὐτοῦ ἀπεσύρθη εἰς τὴν μονὴν *Νέα Ἱεροσολήμ* τὴν ὑπ'
 αὐτοῦ οἰκοδομηθεῖσαν, μόλις προλαβὼν νὰ διορθώσῃ πέντε ἢ ἕξ βιβλία. Ἡ
 ἀποχώρησις αὐτῆ δὲν ἔφερεν ἐπίσημὸν τινα χαρακτῆρα, ἐν δὲ μάλλον ἐπι-
 δεῖξις τῆς δυσπιστίας τοῦ πατριαρχῶν ἀλλὰ τὸ τέχνημα ἀντὶ νὰ ἐπι-
 τύχῃ ἐπιβάρυνεν ἔτι μάλλον τὴν θέσιν τοῦ Νίκωνος. Οἱ πολιτικοὶ αὐτοῦ
 ἐχθροὶ ἐθριάμβευον κύριοι γινόμενοι τοῦ πεδίου ἐν ταῖς βουλαῖς καὶ τῇ εὐνοίᾳ
 τοῦ τζάρου· οἱ φανατικοὶ ἐθιῶρσαν τῆ ἀποχώρησιν αὐτοῦ ὡς ἴδιαν κώ-
 τῶν νίκην καὶ ἐξηκολούθησαν μετὰ μαζικῶν θάρρους ὑπερησπιστοῦμαι καὶ
 διαδίδοντες τὰς παλαιὰς πλάνης καὶ καταπολεμοῦντες τὰς ὑπὸ τοῦ Νίκω-
 νος ἀρξαμένας διορθώσεις· οἱ δὲ ἐν τῇ αὐτῇ φιλίᾳ αὐτῶν κατώρθωσαν νὰ ἐπι-
 τύχωσι τὴν συγχώρησιν ἐνὸς τῶν φανατικωτέρων κληδοξίων τοῦ πρεσβε-
 ρίως Ἀββακοῦ, ὅστις καθαιρέθης διέτριβεν ἐξόριστος εἰς Σιβηρίαν. Οὗτος
 τυχὼν ἐν Μόσχᾳ πλείστως συμπαιθεῖς παρὰ τε τῶν κύλικῶν καὶ παρὰ
 πολλῶν ἀτόμων ἐν ἀπάσαις ταῖς τάξεσι τῆς κοινωνίας, ἐπιχείρησε συστη-
 ματικὴν ἀπολογία τῆς κατακρηθίσης πλάνης, δημοσιεύων συγγραφεὺς κατὰ
 τῶν σχεδικοθυσῶν καὶ ὑπὸ τοῦ Νίκωνος γινομένων διορθώσεων τοῦ Σωμβό-
 λου, τοῦ συνδυασμοῦ τῶν τριῶν δακτύλων ἐν τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ, τῶν
 βιβλίων καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς· διεβάλλε τοὺς παραδειγμαμένους
 τὰ νέα βιβλία Ἱερεῖς, κηρύττων ὅτι οὗτοι δὲν πιστεύουσιν εἰς Χριστὸν, καὶ ἀ-
 πέτριπε τὸν λαόν τοῦ νὰ δέχεται ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν τὴν ἁγίαν κωνο-
 νίαν· τὸν δὲ Νίκωνα ἀπικάλει *Ἀρτίχριστον*, εἶδὲν τῆς γένεθρος, *ρίλον* τοῦ
Σατανα, καὶ τὸν χεῖριστον *τῶν ἀπ' αἰῶνος αἰρετικῶν*· τέλος ἐπίθουσε
 διὰ τῶν φίλων αὐτοῦ ἀναφορὰν τῷ τζάρῳ αἰτούμενος ἵνα πύσῃ τὸν Νίκωνα
 καὶ ἐπαναγάγῃ τὴν ἀρχαίαν εὐσεβίαν. Ἡ ὀχλαγωγικὴ διαγωγή τοῦ φανα-

τικού τούτου τοσούτον ἠπαίλησε τὴν δημοσίαν τάξιν, ὥστε, μεθ' ὅλην τὴν προστασίαν αὐλικῶν τινῶν, ὁ τζάρος ἠναγκάσθη δις νὰ τὸν ἐξορίσῃ, καὶ τελευταίον νὰ τὸν καθείρξῃ δέσμιον ἵνα μὴ διαφυγὼν ἐπανέλθῃ αὐθις εἰς Μόσχαν. Τὰ αὐτὰ δὲ ἔπραττον καὶ ἄλλοι τοῦ Ἀββακούμ συνεργάται, ἰδίως δὲ οἱ ἱερεῖς Νικήτας καὶ Λάζαρος, διεγείροντες τὸν λαόν, ὑποδαυλίζοντες τὸ κατὰ τοῦ Νίκωνος μίσος καὶ ὑποθάλποντες τὴν εἰς τὴν πεπλανημένην ὁδὸν ἱπικμονῆν, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου ἐν λιβέλλοις πρὸς τὸν ἄνακτα κατηγοροῦν τοῦ Νίκωνος προσάπτοντες αὐτῷ περὶ τὰς 70 καινοτομίας, ἀφ' ὧν προέκυπτιν ὅτι ὁ Νίκων οὗτος «ἐγκατέλειψεν ὅλως τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ ἐνεκολπώθη τὸν ἰουδαϊσμόν καὶ τὰς αἰρέσεις τῶν ἀρχαίων αἰρεσιάρχων, Ἀρείου, Νεστορίου, Μακεδονίου, Διοσκόρου, Ἀπολλιναρίου, Μαρκίωνος καὶ Μαρκιλλου, καὶ ἠγάπησεν ἐν παντί τὴν θρησκυγῆ τῆς Ῥώμης αἰρέσιν». Καὶ ἄλλοι δὲ φανατικοὶ καὶ δημιγέρται ἀνεράνησαν εἰς πολλὰ μέρη τοῦ ῥωσικοῦ κράτους, καὶ πολλοὶ μοναχοὶ, θρησκομανεῖς, ἀμαθέστατοι καὶ δεισιδαίμονες, ἐξελθόντες τῶν μοναστηρίων καὶ ἡσυχαστηρίων αὐτῶν συνετάρακτον τὸν λαόν, καὶ συναθροίζοντες παρόρμιον ὅπως σταυροφορικῶς ἐλάσῃ εἰς Μόσχαν καὶ ἠναγκάσῃ τὸν τζάρον ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν ἀρχαίαν πίστιν. Ἡ οἰκτρά αὕτη κατάστασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀναρχίας, τοῦ κηρύγματος τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς κυβερνητικῆς ἀπραξίας διήρκεισεν ὡς ἑλα ἔτη ἀπὸ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Νίκωνος. Οὗτος ἐνεκολούθησε μονάζων, ἡ δὲ πατριαρχικὴ ἔδρα πρήγματι ἐχθρῆται. Πρόσωπά τινα ἠμεσελάβησαν ἐν τούτῳ τῷ διαστήματι ἵνα συναρλιώσωσι τὸν πατριάρχην μετὰ τῆς αὐλῆς· ὁ μὲν Νίκων ἐπιθύμει τοῦτο, ἀλλ' ἡ αὐτὴ διέμεινε ψυχρὰ, καὶ δὲν ἔπαυε τὰς κατ' αὐτοῦ ἐνεργείας· φαίνεται δὲ ὅτι ἀνέμεινε τὴν οἰκιοθελή αὐτοῦ περὶ αὐτὴν ὅπως προβῆ κανονικῶς εἰς ἐκλογὴν νέου πατριάρχου.

Τέλος ὁ τζάρος Ἀλέξιος Μαχαίλοβιτς βλέπων ὁλονὴν αὐξοῦντα τὸν φανατισμὸν καὶ προβαίνοντα μίγξις ἀνταρξικῶν ἐπιδείξεων οὐ μόνον κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ἐξελθὼν τῆς ἀπαθείας συνήθειαν ἐν ἔτει 1666, μηνὶ φεβρουαρίῳ, σύνοδον ἐν Μόσχῃ πάντων τῶν ῥώσων ἱεραρχῶν, ἧτις ἐν 11 συνιδράσειν ἐπραγματεύθη πάντα τὰ ἐκ φανατισμοῦ ἀναφυίντα ζητήματα, συνεζήτησεν ἀπάσας τὰς κατὰ τῶν ἔργκσιων τῶν προγενεστέρων συνόδων γινομένης διαμαρτυρήσεις, καὶ ἐνέκρινεν ἐκ νέου ὡς ὀρθόδοξα τὰ ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Νίκωνος ἐκκλησιαστικὰ μέτρα· ἐπικύρωσε τὸ Σύμβολον τῆς ὀρθοδοξοῦ Ἐκκλησίας καὶ ἀνεκέρυξεν ὅτι οἱ πατρίρχαι τῆς Ἀνατολῆς καίτοι ζῶντες ὑπὸ κυβέρνησιν μὴ χριστιανικῆν, εἰσὶν ὀρθόδοξοι· ὅτι τὰ ἑλληνικὰ βιβλία, τὰ τε χειρόγραφα καὶ τὰ ἐντυπα, τὰ ἐν χρίσει ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσὶν ἀληθῆ καὶ ἀξιοπίστα· ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ πατριάρχου τῷ 1654 συνελθούσα ἐν Μόσχῃ σύνοδος ἦν ἀληθὴς σύνοδος. Ἐγράφον δὲ καὶ ἐγκύκλιον γράμματα πρὸς τὸν χριστιανικὸν ῥωσικὸν λαόν προτρέποντα αὐτὸν ἵνα ἠμμεῖνη ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ καὶ καθησυχάζοντα τὰς τεταραγμένους συνιδάσεις· ὁμοίως τῇ ἐγκρίσει τῆς συνόδου ἰδημοσιεύθησαν καὶ βιβλία ἀνεκέρυξεν τὰς κηκοδοξίας καὶ ἐλέγγοντα τὰς καινοτομίας τοῦ Νικήτα καὶ Λάζαρου. Τέλος ἡ σύνοδος ἐλάξεν ἀπὸ ἐξιδέωκεν τὸρμον δι' οὗ ἐνέκρινε τὰ νεωστὶ ἐπὶ τῇ βῆσει τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν καὶ

σλαβωνικῶν χειμένων ἐκδοθέντα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία καὶ κατέκρινε τὰς ὑπὸ τῶν προηγουμένων ἀμαθῶν ἐκδοτῶν γενομένας προσθήκας. Πλείστοι τῶν ἀποστατῶν κληρικῶν ἐζήτησαν καὶ ἔλαβον συγχώρησιν καὶ προσήλθον τῇ ὀρθοδοξίᾳ· ἄλλοι, ὡς οἱ ἱερεῖς Ἀββακούμ καὶ Νικήτας, ὁ διάκονος Θεόδωρος· ἐπιμείναντες τῇ κκοδοξίᾳ ἀνεθιματίσθησαν καὶ ἐξωρίσθησαν.

Μῆνας τινὰς μετὰ τὴν λῆξιν τῆς συνόδου, ἤτοι τὴν 2 Νοεμβρίου τοῦ 1667 ἀφίκοντο εἰς Μόσχην δύο τῶν τῆς Ἀνατολῆς πατριάρχων, ὁ Ἀλέξανδρείας Πάσιος καὶ ὁ Ἀντιοχείας Μακάριος, ἔχοντες πληρεξουσιότητα ὡπως ἐργασθῶσι καὶ ἐξ ὀνόματος τῶν λοιπῶν δύο, τοῦ τε Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων, καὶ κατὰ μῆνα δεκέμβριον (1—12) συνελθούσα σύνοδος τῶν ῥώσων ἱεραρχῶν, ἐν ἣ παρεκάθησαν καὶ οἱ δύο οὗτοι πατριάρχαι, ἐπελήφθη τῶν τε ἄλλων θρησκευτικῶν ζητημάτων ὡς καὶ τῶν προσκροθισῶν κατηγοριῶν κατὰ τοῦ πατριάρχου Νίκωνος. Καὶ τοῦτον μὲν ἡ σύνοδος καθαιρίσασα ἐξελέξατο ἀντ' αὐτοῦ πατριάρχην τὸν Ἰωσήφ (1).

Τὴν δὲ πρό μικροῦ ἐν Μόσχᾳ συνελθούσαν σύνοδον ἐπιβεβίωσασα καὶ τὰ ἐκείνης πρακτικὰ παρεδεξαμένη ἐπεκρίωσε τὸ ἔργον αὐτῆς διὰ συνοδικῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς πρὸς ἅπαντας τοὺς ἐν Ῥωσίᾳ ὀρθοδόξους χριστιανούς, δι' ἧς ἐκράτνει τὴν ὀρθοδοξίαν, ἀνεκέρειεν ὡς ἀντορθοδόξους τὰς περὶ τὴν ἐξωτερικὴν λατρίαν εἰσχυθείσας καινοτομίας καὶ προσεκάλει τὸν λαὸν εἰς τὴν ἀκριβῆ καὶ ἀπαρέγκλιτον τήρησιν τῶν ἀρχαίων καὶ πατροπαράδοτων ἰθιμῶν καὶ τάξεων. Ἐληγε δὲ ἡ ἐγκύκλιος αὕτη διὰ τῶν ἰσομύμων λόγων: «Τὴν ἐντολὴν ταύτην καὶ συνοδικὴν νοθεύσαν ἀπειθῶντες πρὸς πάσας τὰς τάξεις τῶν ὀρθοδόξων ἐπιτάττομεν πάντας ἵνα τηρῶσιν ἀμεταβλήτως ὑπαίκοντες τῇ ἀγίᾳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ ὅς δ' ἂν ἀπειθήσῃ τοῖς ὅρ' ἡμῶν τεταγμένοις καὶ μὴ ὑπακούῃ τῇ τε ἀγίᾳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ ἀγίᾳ ταύτῃ συνόδῳ, ἐπιχειρῆ δὲ ἀντιλέγειν καὶ ἀντιστρατεύεσθαι ἡμῖν, τοῦτον ἡμεῖς τῇ παρὰ τοῦ ἀγίου καὶ ζωοποιοῦ Πνεύματος δυνάμει, εἰ μὲν τοῦ ἱεροῦ εἴη καταλόγου ἔχομεν ἰσχυροτέρου πάσης ἱερτικῆς ἐνεργείας καὶ χάριτος καὶ παραδίδομεν τῷ ἀναθήματι· εἰ δὲ τοῦ λαϊκοῦ τάγματος, ἔχομεν ἀφωρισμένον καὶ ἀλλότριον τῆς κοινωνίας τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, καὶ ὑπόδικον τῷ αἰωνίῳ ἀναθήματι ὡς αἰρετικὸν καὶ ἀπειθῆ, καὶ τῆς ὀρθοδόξου ὁλομειρίας καὶ τῆς ποιμένης τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἀποκόπτομεν, ὡς μέλος σισπηὸς καὶ ἄχρηστον, ἕως ἂν συνελθὼν εἰς ἑαυτὸν ἐπιστρέψῃ διὰ τῆς μετανοίας». Αὕτη ἐστὶν ἡ τελευταία καὶ ἐπισχυροτέρα πράξις (2) δι' ἧς ἡ ἀγία Καθολικὴ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἐπισφράγισεν τὴν ὀρθοδοξίαν τῆς ῥωσικῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ διαμάχῃ τῇ ἀναφύσει ἐπὶ

(1) Ὁ Νίκων ἀπέθανε ἐν τῇ ἐξορίᾳ τῇ 1675. Κατανοθεύσαντες τὸν πολιτικὸν παθῶν ὁ βίος καὶ ἡ πολιτεία τοῦ εὐσεβοῦς ἱερέως ἀκριβέστερον ἐξελαχθέντα καὶ ἡμερολήπτως κριθέντα ἐδικαιώσαν τὴν μνήμην αὐτοῦ· καὶ οἱ πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς ἔλασαν αὐτὸν μετὰ θάνατον ἀπὸ τῆς καθαιρέσεως.

(2) Ἴδε τὸν Τόμον τῆς συνόδου ταύτης ἐν τῷ Παραρτήματι. (Σ. Σ.)

τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, συνάμα δὲ καὶ ἡ αἰωνία καταδικαία τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἀποστόλων τῆς αἰρετικῆς πλάνης ἧτις ἐγέννησε μεταξὺ τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ τῆς Ῥωσσίας τὸ σχίσμα τοῦτο τῶν Ῥασκολνίκων, εἰς ἣν ἡ ἀνάθηκα συγκρατεῖ μέχρι τοῦ νῦν δεσμίαις ἑκατομμύρια ψυχῶν κοιμημένων τὸν λεθαργικόν τοῦ προκωνίου φανκτισμοῦ ὕπνον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΣΧΙΣΜΑ ΕΝ Τῇ ΕΚΚΛΗΣΙΑ: ΚΑΙ ΑΝΤΑΡΣΙΑ ΕΝ Τῷ ΚΡΑΤΕΙ.

§. 5. Ἡ ἐν Σολοβίτζκῃ στάσις.

Τοῦ πατριάρχου Νίκωνος ἡ καταδικαία καὶ ὁ κατ' αὐτοῦ διωγμὸς τῶν ἰσχυρῶν ἀντὶ τῆς περιστάσεως τὸ φρόνημα καὶ κατευνάσσει τὰ πνεύματα τῶν φανκτικῶν ἀπεναντίας ἐξετράχοναν αὐτοὺς ἔτι μᾶλλον, νομίσαντας ὅτι πράγματι αἱ ἀξιώσεις καὶ αἱ δοξασαί αὐτῶν ἐνεκρίθησαν ὡς ὀρθαὶ καὶ δίκαιαι, καὶ ὅτι αὕτη ἦν ἡ ἀληθὴς αἰτία τῆς καθαιρέσεως τοῦ πατριάρχου· ὅθεν καὶ ἔλπισαν τὴν εἰς τὴν ἀρχαίαν πίστιν στραγγία βεῖρα ἐπιστροφὴν τῆς Ῥωσσιακῆς Ἐκκλησίας, ἧτοι τὴν εἰσαγωγὴν τῶν τε βιβλίων καὶ τῶν ἰθῆμων τῶν πρὸ τοῦ Νίκωνος. Ἀλλ' ἰδόντες ὅτι αἱ τε τελευταῖαι σύνοδοι καὶ οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ καθαιρέσαντες τὸν Νίκωνα ἀπικτήρουν μὲν καὶ καταδίκασαν τὰς εἰσαχθείσας βιβλιαζὸν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ φανκτικῆς κινήσεως καὶ πλάνης καὶ αἰρετικῆς δοξασαί, ἐπικύρωσαν δὲ καὶ ἰσχυροῦσαν τὰ πρὸς ἀποδόξασιν αὐτῶν καὶ διόρθωσιν τῶν κακῶς κειμένων ληρθέντων ὀρθοδόξων καὶ κανονικῶν ἐκκλησιαστικῶν μέτρων, ἐγέρθησαν ἀνεκράτητον κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας κρόττοντες ὅτι οἱ ἱεράρχαι αὐτῆς ἀπώλυσαν ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν τὴν ἀληθῆ πίστιν, ὅτι τὰ μὲν γνήσια αὐτῶν ἐκκλησιαστικὰ βιβλία μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετακομισθέντα εἰς Ῥώμην ὑπὸ τῶν Λατίνων κατεκράτησαν, τὰ δὲ νεώτερα, ἐκτυπούμενα ἐν Βενετίᾳ καὶ ἐν ἄλλαις παπυζούσαις πόλεσιν ἦσαν περιφθαριμένα καὶ πλήρη λατινικῶν κακοδοξιῶν· διατείνοντο δὲ ὅτι ἐπὶ τῆς πατριαρχίας τοῦ Νίκωνος πλείστοι ἱεράρχαι εἶχον ἀντιστῆ κατὰ τῆς μεταβολῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων· εἰς δὲ τοὺς ἀποστόλους καὶ κήρυκας τῆς πλάνης καὶ τοῦ φανκτισμοῦ τοὺς ὑπὸ τῆς συνόδου καθαιριθέντας καὶ ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς παιδευθέντας ἀπίθωκαν μαρτυρικῆς τιμῆς, ἀποκαλοῦντες αὐτοὺς σοφοὺς διδασκάλους, θαυμαστοὺς ἠθιωτὰς τῆς ἀρχαίας προγοικῆς πίστεως, μεγάλους ἀθλητὰς καὶ ὁμολογητὰς· οὗτοι δ' ἦσαν οἱ καθαιριθέντες Ἀβραάμ, Λάζαρος, Λογγίνος, Θεόδωρος κλπ. Τὸ σχίσμα ἀνεκράθη διὰ δύο στάσεων, τῆς μὲν κατὰ τὰ βόρεια μέρη τῆς Ῥωσσίας, ἐν τῇ μονῇ Σολοβίτζκῃ, τῆς δ' ἑτέρας ἐν Μόσχᾳ.

Ἡ μονὴ Σολοβίτζκῃ κειμένη ἐν τῇ νῦν ἱεραρχίᾳ Ἀρχιεπισκόπου, οὖσα συγχρόνως καὶ ὄχιρὰ στρατηγικὴ θέσις, ἰχθυοῖσι καὶ ὡς φυλακὴ καὶ τόπος

εξορίας καταδίκων κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὐρίσκοντο ἐξοριστοὶ ἐν αὐτῇ πλείστα ἄτομα λαβόντα μέρος εἰς τὴν ἀντίπραξιν τῶν ἐπὶ Νίκωνος ἐπιχειρηθεισῶν διορθώσεων, ἐν οἷς καὶ ὁ πρίγκηψ Λουδοῦ, ἄλλοτε διευθυντὴς τοῦ τυπογραφείου ἅρ' οὗ ἐξεδόθησαν τὰ περιθωρημένα βιβλία, μαθηταὶ τινες καὶ ἀκόλουθοι τοῦ Ἀβδακούμ καὶ Λαζάρου, πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ ἱκανὸς ἀριθμὸς Κοζάκων ἐκ τῆς συμμορίας τοῦ διαδοῆτου ληστοῦ Στίνακ Ραζίνου. Πάντες οὗτοι μένεα πνέοντες κατὰ τὴν κυβερνήσειωσ καὶ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας κατώρθωσαν νὰ προσελκύσωσιν εἰς τὸ μέρος αὐτῶν καὶ πλείστους τῶν μοναχῶν. Ὅτε δὲ ἐγνώσθησαν αἱ ἀποράσεις τῶν τελευταίων συνόδων (1666, 1667), ἀφίκοντο δὲ καὶ τὰ ἐγκύκλια πατριστακὰ γράμματα, οἱ μοναχοὶ, αὐτοχειροτόνητοι δικασταὶ γενόμενοι τῆς συνόδου, ἤρθησαν νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὰς ἀποράσεις αὐτῆς, ἀπέπιμψαν τὸν ὑπὸ τῆς συνόδου καὶ τοῦ τζάρου διορισθέντα νέον ἡγούμενον τῆς μονῆς καὶ ἀπάντησαν διὰ διακηρυχθείσης πρὸς τὸν τζάρον κατὰ τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου. Καὶ πολλοὶ δὲ τῶν μοναχῶν καὶ τοὶ μὴ συμμεριζόμενοι τὸ φρόνημα τῶν ἀνταρτῶν, ἐγκυκλήθησαν ὅμως ὑπὸ τοῦ φόβου νὰ μείνωσιν οὐδέτεροι θεαταί, ἢ καὶ νὰ παρακολουθήσωσιν αὐτοὺς, καταλαμβάντας ἤδη τὴν ἀρχὴν καὶ κυβέρνησιν τῆς μονῆς. Ὁ τζάρος μαθὼν τὴν πρὸς τὴν αὐτὴν ἀνταρσίαν ἐδήλωσε μὲν ἀπάσας τὰς προσόδους τῆς μονῆς, ἀπίστατα δὲ στρατὸν κατὰ τῶν ἀνταρτῶν. Οὗτοι πρὸς ἐκδίκησιν ἔπαυσαν τοῦ μαγνηθεῖν ἐν ταῖς ἀκολουθίαις καὶ δεήσεις τοῦ ὀνόματος τοῦ τζάρου, ἔφησαν δὲ τὴν θάλασσαν τὰ σταλείντα αὐτοῖς νὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, καὶ παρηγόριαι εἰς τὴν θάνατον τῶν τελευταίων τοῦ φρουρίου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ πολυμικῶν ἀποκαιῶν καὶ λοιπῶν ἀρθόνων προμηθειῶν ἀντέταξαν ἀπονεμασμένην ἀντίστασιν οὐ μόνον ἐμνεόμενοι ἀλλὰ καὶ πυροβολοῦντες καὶ ἐπιστεθήμενοι κατὰ τοῦ αὐτοκρατορικῆς στρατοῦ. Δίκα σχεδὸν ἑτη διάρκεισιν ἡ Πλοία αὕτη πολιορκία, μέχρις ὅτου τέλος ὁ τζάρος ἀπίστατα τῷ 1676 τῶν βοιβόδων Μιστερὶν μετὰ 1300 στρελίτζων, οἵτινες ἐκυρίευσαν ἐξ ἐσόδου τὸ φρούριον. Οἱ ἀρχεγὰ τῆς ἀνταρσίας καταδικάσθησαν εἰς θάνατον, οἱ ἥττον ἑνοχτα ἐξορίσθησαν, οἱ δὲ μετανοήσαντες καὶ ζητήσαντες συγχώρησιν ἔμειναν αὐθις ἐν τῇ μονῇ.

§. 6. Ἡ ἐν Μόσχᾳ στάσις.

Ἐν ἀρχῇ καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας τῆς μονῆς Σολοβίτζικ ἐκανὸς ἀριθμὸς φανατικῶν ἀνταρτῶν διασπάρησαν εἰς τὰ μέρη τοῦ Ἀρχιεγέλου καὶ τοῦ Ὀλονέτζου διαδιδόντες τὴν ἀναρχίαν, ἐπιθίζοντες τὸν λαόν καὶ ἀνεγείροντες ὑπὸ τὸ πρόσημα σκοπῶν καὶ ἐσυχαστηρίων διάφορα κέντρα συνεινώσεως ἐν μίσῳ τῶν ἀδιαβάτων θασῶν τῶν ἄγγλων ἐκείνων χρόνων. Στασιαστικὰ δὲ κινήματα ἀνερχόντο ἤδη εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τοῦ κράτους μέχρις ὅτου τὸ ἐν Σολοβίτζικ φρούριον εἰρημικῶς ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ Μόσχᾳ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τζάρου Θεοδώρου περιελθούσας τῆς διαδοχῆς εἰς τοὺς ἀνήλικας Πέτρον, καὶ Ἰωάννην ὑπὸ τὴν καθεμίαν τῆς ἀδελφῆς αὐτῶν Σοφίας ἠνεψύθη εὐρὴ στάδιον πρὸς ἐξάσκασιν τῶν ἀγριωτέρων παθῶν.

Τὸ διαβόητον τῶν ἀπανθρώπων Στρελίτζων τάγμα ἐπεδόθη ὁλόκληρον ἰδομάδα (15—21 Μαΐου 1682) εἰς φόνους καὶ βιαιοπραγίας κατὰ τῶν βογιάρων καὶ τῶν δικαστηρίων ἐν Μόσχᾳ πολιτῶν· τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὰς αἰμακτεράς ἐκείνας σκηνάς ἐν συντάγμα Στρελίτζων, τὸ Τιτόβ, παρὰ τῆ στρατιωτικῆ ὕψει τὴν σημαίαν καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀνταρσίας ἀπαιτοῦν τὴν ἐπάνοδον τῆς ἀρχαίας πίστεως· ἐφαίνετο ὅτι οὐδέποτε τὸ σχίσμα εἶεν ἀρροδιώτερον καιρὸν πρὸς πραγματοποιήσιν τῶν παραλογωτέρων σχεδίων. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Στρελίτζων, πρίγγιψ Σοβάνσκις, μυστικὸς ὁπαδὸς καὶ ὑπέρμαχος τοῦ σχίσματος, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἐπιδιώκων ἀτομικὴν ὑπεροχὴν καὶ δύναιεν ἐν τῇ αὐτῇ, ἐτίθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς στάσεως· οἱ στασιασταὶ ἐσκόπων νὰ γίνωσι κύριοι τῆς ἐξουσίας καὶ νὰ ἐκδικήσωσι τὰ τε ἐν Σολοβίτζκῃ παθήματα τῶν ὁμοφρόνων αὐτῶν καὶ τὸν κατὰ τῶν ἱερέων Ἀββακοῦμ καὶ Λαζάρου διωγμὸν, οἵτινες εἶχον καταδικασθῆ εἰς τὸν διὰ πῦρος θάνατον. Ὁ Σοβάνσκις ἰδὼναι τοὺς στασιασταὺς ὁδηγόν τὸν Νικήταν Ἐρμιάτην, καὶ τοῦτον πρὸ πολλοῦ καταδιωκόμενον καὶ πολλάκις καταδικασθέντα ἐπὶ αἰρετικῷ φρονίματι, προσεκλήθησαν δὲ εἰς Μόσχαν καὶ ἄλλοι φανατικοὶ ὁπαδοὶ καὶ ὁμόφρονες αὐτοῦ.

Καὶ οὗτοι μὲν πάντες ἀπῆλθον τὴν ἄμισον μεταβολὴν καὶ ἐπανόρθωσιν τῶν διακρίμων ἐκκλησιαστικῶν ἀνεκικειμένων ἐπὶ τῶν ζητημάτων καθ' ὧν εἶχον διακηρυχθῆ· ἀλλ' ὁ Σοβάνσκις ἱπισιν αὐτοῦς νὰ μὴ βικισθῶσιν, ὑποσχόμενος ὅτι ἡ προσεχὴς γεννησόμενη στίψις τῶν τζάρων τελεσθήσεται κατὰ τὰ παλαιὰ βιβλία· ἐν τούτοις ὁ Νικήτας μετὰ τῶν περι αὐτὸν φανατικῶν δὲν ἔπαιε διερεθεῖν τὸν λαὸν καὶ παροτρύνων εἰς τὸ νὰ ὑπερασπισθῆ τὴν ἀληθῆ πίστιν καὶ νὰ μὴ δευθῆ τὴν τοῦ Νίκωνος· τὰ αὐτὰ δὲ ἔπραττον παρὰ τοὺς διακρίμους τῶν Στρελίτζων σώμασι καὶ πολλοὶ ἀπόστολοι τοῦ συντάγματος Τιτόβ. Ἡ στάσις καταστάσα γενικὴ ἐξεδηλοῦτο ἤδη καὶ διὰ πράξεων αὐθιγῶν καὶ παντοῦν ἀταξιῶν, βιαιοπραγιῶν, κακώσεων τῶν ὀρθοδόξων ἱερέων κλπ. Ἀλλὰ ἀφ' ἑτέρου καὶ πολλοὶ Στρελίτζαι νοσημονίστριαι, αἰσθανόμενοι ὅτι τοιοῦτον ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα δὲν ὑπῆγετο εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἀρμοδιότητα, καὶ ὅτι τὸ καθαρῶς θρησκευτικὸν ἐνδιαφέρον κατέχευε δευτερεύουσιν θέσιν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Σοβάνσκι, ἐπιδιώκοντες κυρίως αὐλικὴν πρόσδον, ἠρνήθησαν νὰ συνυπογράψωσιν εἰς τὴν ἀναφορὰν τοῦ συντάγματος Τιτόβ, ἣν περιῆγε τυχοδιώκτης τις μοναχὸς ὀνόματι Σέργιος.

«Τὴν 3 ἰουλίου, ἀρπυζοῦνται τὰ ἱστορικὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς, ὁ πρίγγιψ Σοβάνσκις μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ συντάγματος Τιτόβ μεταβάντες παρὰ τῷ πατριάρχῃ διὰ τρόπου αὐθάδους καὶ μετ' ἀπειλῶν καὶ ὕβρεων ἐδύλωσαν αὐτῷ ὅτι ἀπαντα τὰ σώματα τῶν Στρελίτζων ἀπῆλθον ἵνα γένηται ἐν τῇ πλατείᾳ Λοβνόχ συζήτησις περὶ τῆς πίστεως, προσθέτοντες ὅτι αὐτὰ ἦν καὶ τῶν τζάρων ἡ θέλησις· ὁ πατριάρχης ἀπήντησεν ὅτι εἶναι ἔτοιμος νὰ συζητήσῃ μετ' οὐδὲποτε περὶ πίστεως, ὅτι τοῦτο ἦτο καθήκον αὐτοῦ καὶ οὐχὶ τῶν Στρελίτζων, ἀλλ' ὅτι ἡ συζήτησις αὕτη δὲν ἦτο πρόπον νὰ γίνῃ ἐπὶ τῇ πλατείᾳ καὶ προσδιώρισεν ἡμέραν καθ' ἣν νὰ ἀκροασθῆ τὰς αἰτίας αὐτῶν. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας, τὴν 5 ἰουλίου, μέγας ὄχλος σχισματι-

κῶν ὧν οἱ πλείους ἐν καταστάσει μίθης, ὠρυόμενοι κατέκλυσαν τὸ Κριμλί-
νον, φέροντες ἀναλόγια, εἰκόνας καὶ ἀναμμένα κηρία καὶ λίθους ἐν τοῖς κολ-
ποῖς, καὶ ἔστησαν ἐν τῇ πλατείᾳ πρὸ τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῶν Ἀρχαγγ-
γέλων ὁ Σέργιος ἀναβάς ἐπὶ ἑδρας ἀνέγνω τὴν ἐκ Σολοβίτζκης διαμαρτύ-
ρησιν. Τότε ὁ ἀπονενοημένος καὶ φανατικός ὄχλος ἐπιβισθείς καὶ ὑποκινού-
μενος ὑπὸ τῶν ὀδηγῶν αὐτοῦ ἤρξατο βλασφημεῖν κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας
καὶ ἐκφέρειν τὰς τρομερωτέρας ἀπειλὰς. Ὁ πατριάρχης καταρυσῶν ἐν τῷ
ναῷ ἐτέλει προσευχὰς ὑπὲρ τῆς κατευνάσειως τῆς στάσειως, καὶ ἐπιμύειν ἕνα
τῶν πρωθιερέων ἵνα ἀναγνώσῃ νοθεσίαν τινὰ πρὸς τὸν λαόν, μετακλίσατο
δὲ παρ' ἑαυτῷ καὶ τὸν ἐπίσκοπον Νικήταν (1) ἄλλ' ἰδὼν ὅτι αἱ μὲν νοθεσίαι
αὐτοῦ ἐξῆψαν ἐτι μᾶλλον τὸν ὄχλον, ὁ δὲ πρωθιερεὺς ἐκινδύνευσε νὰ δολοφο-
νηθῇ, ἐγκαταλείψας τὸν ναὸν ἔφυγεν εἰς τὸ παλάτιον τὸ καλούμενον Ἄρε-
στοβάγια. Ὁ πρίγγηψ Σοβάνσκη προσεκάλεσε τότε τὸν πατριάρχην νὰ
ἔλθῃ ἐν μίσῳ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ μὴ εἰσακουσθεὶς ἐνεφανίσθη εἰς τὸ παλάτιον
τῶν τζάρων ἀπειλῶν ὅτι ἐὰν ὁ πατριάρχης δὴν ἐξῆλθῃ εἰς τὴν πλατείαν ὁ
λαὸς θέλει ἐκιδάσει τὸ παλάτιον, θέλει ἀποκτείνει τὸν τε πατριάρχην καὶ
ὅλον τὸν κλῆρον καὶ τοὺς βογιάρους. Ἡ ἀντιβασίλις Σορῖα, ἡ αυτοκράτειρα
Ναθαλία, καὶ οἱ δύο βασιλόπαιδες ἐκήρυξαν ὅτι δὴν θέλουσιν ἐγκαταλείψαι
τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς ποιμένας αὐτῆς ἀνευ ὑπερασπίσειως καὶ ὅτι ἡ παρὰ
τοῦ λαοῦ ζητούμενη σύνοδος πρὸς θρησκευτικὴν συζήτησιν θέλει συνελθεῖν ἐν
τῷ παλατίῳ Γρασοδίτ ἐνώπιον τῆς αυτοκρατορικῆς οἰκογενείας, ὅτε καὶ
ἀναγνωσθήσεται ἡ αἴτησις.

» Οἱ ἀντάρται κατ' ἀρχὰς δὴν ἤθελον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πλατείαν,
ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἡ σύνοδος συνῆλθεν ἐν τῷ αυτοκρατορικῷ παλατίῳ. Παρὰ
τῇ αυτοκρατορικῇ οἰκογενείᾳ ἐκάθησιν ὁ πατριάρχης μετὰ 7 μητροπολιτῶν,
5 ἀρχιεπισκόπων καὶ 2 ἐπισκόπων. Ἀρχιμανδρίται τινες καὶ πρεσβύτεροι,
ἄρχοντες καὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ στρατοῦ ἴσταντο ὄρθιοι. Εἰς τὴν πρόσκλησιν
τοῦ Σοβάνσκη οἱ σχισματικοὶ συνέρρουσιν ἄθροοι εἰς τὸ παλάτιον φέροντες
ἀναλόγια, εἰκόνας καὶ κηρία. Ἐπιδοθείσης τῆς ἀναφορᾶς αὐτῶν ἡ Σορῖα
διέταξε τὴν ἀνάγνωσιν.

» Ἡ ἀναφορὰ ἤρχετο διὰ τῶν ἐξῆς λέξεων: «Προσκυνεῖ μίγμης ἰδάρους τὸ
» τε ἱερατικόν καὶ τὸ μοναχικόν τάγμα καὶ πάντες οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοί,
» ἐκτὸς ἐκείνων οἵτινες ἀκολουθοῦσι τὰ ὑπὸ τοῦ Νίκωνος ἐκδοθέντα βιβλία
» καὶ μισοῦσι τὰ παλαιὰ». Ἐνταῦθα ὁ πατριάρχης διακόψας εἶπεν: «Ἡμεῖς
δὴν μισοῦμεν τὰ παλαιὰ βιβλία, ἀπ' ἐναντίας συμφώνως πρὸς ἐκεῖνα καὶ
πρὸς τὰ ἑλληνικὰ κείμενα διορθοῦνται σήμερον τὰ παρεθαρμένα· ἀλλὰ σεις
οἵτινες κρίνετε περὶ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας πίστεως, πῶς, ἀφοῦ δὴν ἔχετε
οὐδὲ τῆς γραμματικῆς γνῶσιν, ἐπιχαίριτε ἔργον ἀνῆκον τοῖς ποιμένοι;» Ὁ
αὐθάδης Νικήτας, καίτοι ζητήσας καὶ μὴ λαβὼν τὸν λόγον, ἀπέκτισσε βαρ-
βάρως: «Ἡμεῖς δὴν ἤλθομεν νὰ ὁμιλήσωμεν μετὰ σοῦ περὶ γραμματικῆς,

(1) Ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ 1666 ὁ Νικήτας μετανοήσας καὶ τυχὼν συγχωρήσεως
εἶχεν ἑνωθεῖ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας.

ἀλλὰ περὶ δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας. . . καὶ ἐξηκολούθησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόνου διαγιγῶν θόρυβον καὶ ταρχήν. Ἀθανάσιος ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χολμογορίου, ὁ ἄλλοτε ἀσπασάμενος τὸ σχίσμα καὶ ὕστερον ἀποταξάμενος αὐτῷ, ἀνείδισε τὸν Νικήταν διὰ τὴν βαρβαρότητα καὶ αὐθάδειαν αὐτοῦ· ὁ δὲ μεθῶν ἐκεῖνος ἱερεὺς ὤρμησε μαινόμενος κατ' αὐτοῦ καὶ συλλαβῶν ἔδειρεν ἀνελπῶς, ἕως οὗ ἐκρατίθη ὑπὸ τινῶν ἀντιπροσώπων τοῦ στρατοῦ, χωρὶς οὐδεὶς ἄλλος νὰ τολμήσῃ νὰ ὑπερασπισθῇ τὸν τυπτόμενον ἀρχιεπίσκοπον, ἕκτος τῆς Σοφίας εἰπούσης «Τί σημαίνει τοῦτο;»

» Ὅτι ἀνιγνώσθη ἢ ἐν τῇ ἀναφορᾷ φράσις: «Οἱ τζάρου ἀπεικηνώθησαν, οἱ ἀρχιερεῖς ἐκηρυκώθησαν, οἱ μεγάλοι δυνάσται ἐμακρύνθησαν τῆς εὐσεβείας τοῦ πάππου καὶ προπάππου αὐτῶν», ἡ Σοφία ἐκραξε μετ' ὀργῆς: «Λοιπὸν ὁ πατήρ καὶ ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν εἰσὶν αἱρετικοί; οἱ σήμερον βασιλεύοντες δὲν εἶναι τζάρου; οἱ ἀρχιερεῖς δὲν εἶναι ἀρχιερεῖς; Ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς λοιπὸν νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν αὐτοκρατορίαν;» καὶ κατέβη τοῦ θρόνου. Τότε οἱ βογιάροι καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ στρατοῦ ἀνιβόησαν: «Ἡμεῖς εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ χύσωμεν τὸ αἷμα ἡμῶν ὑπὲρ τῶν τζάρων». Ἀλλὰ οἱ ἐπαναστάται ἀνέκραξαν: «Κυρία, πρὸ πολλοῦ ὤφειλες νὰ ἀποσυρθῆς εἰς τὸ μοναστήριον· δὲν κἀμνεις ἄλλο παρά νὰ ταράττῃς τὸ κράτος».

» Ἐξακολουθούσης τῆς ἀναγνώσεως τῆς ἀναφορᾶς ἐγένοντο εἰσέτι μερικαὶ παρατηρήσεις, ἀλλ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἔχεν ἤδη γνωσθῆ ὅτι δὲν συνέφερε νὰ ἐπικταθῇ ἡ φιλονικία μετὰ ὄχλου ἐξηγγιωμένου καὶ ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ ἐριθισμοῦ διακτελούντος· διακοπήσις δὲ πρὸς στιγμὴν τῆς συζητήσεως τῆς ἀναφορᾶς, ὁ πατριάρχης λαβὼν ἐν χειρὶ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὴν πράξιν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰεραίου δι' ἧς συνέστη τὸ πατριαρχεῖον Ρωσσίας, ἀπηθῆναι μετὰ θαυμάσιον καὶ ἐν ταπεινώσει περιπαθῆ νοουθεσίαν πρὸς τὸν περιστῶτα ὄχλον, ἀγωνιζόμενος νὰ πείσῃ αὐτὸν ὅτι μάτην καὶ ἀδίκως ἐξαισθητικῶς κατὰ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας· ἐπιλαβόμενος δὲ καὶ τῶν φιλονεικωμένων ἀντικειμένων ἔφερε πολυκρίθμους μαρτυρίας ἐκ τῶν παλαιῶν βιβλίων κατὰ τῶν σχισματικῶν καινοτομιῶν. Ἀδυνατοῦντες νὰ ἀπαντήσωσιν οἱ περὶ τὸν Νικήταν ὤφωσαν τοὺς δύο δακτύλους δι' ὧν ἐποίουν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, κράζοντες ὡς μαινόμενοι· «Ἰδοὺ οὕτως, ἰδοὺ οὕτως». Ἐκ τῶν θρησκῶν τούτων κραυγῶν τοῦ ἀκαθίκτου πλήθους ἔντρομος γενομένη ἡ τε αὐτοκράτειρα καὶ ἅπασα ἡ αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια ἠγέρθη ἰνδακρυς καὶ ἠθέλησε ν' ἀπομακρυνθῆ, κηρύττουσα ὅτι προτιμᾷ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν θρόνον μᾶλλον ἢ νὰ ἴδῃ τὴν τε αὐτοκρατορικὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν θρησκείαν παίγιον ἀμαθῶς καὶ φανατικῆς ὀχλοκρατίας· μόλις δὲ ὁ πατριάρχης καὶ οἱ ἄρχοντες μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν συνταγμάτων κατέπεισαν αὐτὴν νὰ μείνῃ καὶ ἀκούσῃ μέχρι τέλους τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἀναφορᾶς. Τίλος περικωθεύσης τῆς ἀναγνώσεως, ἤδη τῆς νυκτὸς ἐπιλαθούσης καὶ πάντων καταβεβλημένων ὑπὸ τοῦ καμᾶτου, οἱ περὶ τὴν αὐτοκράτειραν ἀνεκοίνωσαν τοῖς σχισματικοῖς ὅτι τὸ σκήπτρον δοθήσεται αὐτοῖς τὴν ἐπιούσαν.

» Ἐξεληθόντες τοῦ αὐτοκρατορικοῦ παλατιοῦ οἱ ἡγέται τοῦ σχίσματος κυκλοῦμενοι ὑπὸ τῶν ἀνοήτων αὐτῶν ὀπαδῶν καὶ συνοδευόμενοι ὑπὸ λόγου Στραλιτζῶν ἐκραζον ἐν τῷ Κρεμλίῳ: «Ἐνικήσαμεν, ἐνικήσαμεν»: ὕφουντες

δὲ τὰς χεῖρας καὶ συνδυάζοντες τοὺς δύο δακτύλους ἔλεγον πρὸς πάντας: «οὕτω νὰ κρατῆτε τοὺς δακτύλους». Φθάσαντες εἰς τὴν πλατείαν Λόβνο ἔστησαν τὰ ἀναλόγια, τὰς ἑδρας καὶ τὰς εἰκόνας καὶ ἐδίδασκον ὡς ἐξ ἀνωτέρας δῆθεν διαταγῆς τὸν φηκτικὸν λαὸν τὰ σχισματικὰ αὐτῶν φαντασιοκοπήματα, κράζοντες: «Οὕτω νὰ πιστεύητε· ἡμεῖς ἀπιστομώσαμεν καὶ κατησχύναμεν τοὺς ἀρχιερεῖς· οὕτω νὰ πράττετε». Ὁ δὲ Νικήτας καὶ οἱ δορυφόροι αὐτοῦ τοσοῦτον ἐξηγριώθησαν καὶ ἐκράυγασαν, ὥστε ὑπὸ τοῦ ἀγῶνος ἔπεσαν κατὰ γῆς ἀφρίζοντες καὶ ἀνάισθητοι ὡς νεκροί. Ἄφου δὲ παραλλοθὼν λιτανεύοντες καὶ ψάλλοντες διαφόρους συνοικίαις τῆς πόλεως, τῶν κωδώνων ἀπασῶν τῶν ἐκκλησιῶν ἀπύστωις κρουομένων, δισκορπίσθησαν εἰς τὰ ἴδια».

Τὴν ἀναστάτωςιν ταύτην βλέπουσα ἡ Σοφία καὶ φοβουμένη σπουδαίαν τῶν Στρελίτζων ἀνταρσίαν μετεπίμψατο τὴν αὐτὴν νότα τοῖς ἀντιπροσώποις τῶν διαφόρων συνταγμάτων καὶ ἐξώρμισεν αὐτοὺς ν' ἀποσπασθῶσιν ἀπὸ τῶν σχισματικῶν καὶ νὰ πύσωσιν ὑποδοχθέντες τοὺς τυχοδιώκτας μοναχοὺς. Πάντες οἱ ἀντιπρόσωποι, ἐκτὸς τῶν τοῦ συντάγματος Τιτώβ, μεταπεισθέντες ἐκήρυξαν ὅτι δὲν ἦτο ἔργον αὐτῶν τὸ νὰ ἀνκηγνύωνται εἰς ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, καὶ ὅτι ὤρμιλον εἰς τὰ τῆς θρησκείας νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὸν πατριάρχην καὶ τὴν συνέχον. Ἡ Σοφία ἀπέμψεν αὐτοὺς μετὰ πλουσίων δώρων· ἀλλ' ἐπαναλήθοντας εἰς τὰ συντάγματα αὐτῶν οἱ στρατιῶται συλλαβόντες ἐκήρυξαν προθύτας, καὶ φρονητιῶντες ἐπιδοῦθασαν εἰς τὰς ἐσχάτας βικιοπραγίας οὐ μόνον κατ' αὐτῶν ἀλλὰ κατὰ παντός τοῦ προστυχόντος, ἀπειλοῦντες ὅτι θέλουσι φρονεῖσαι καὶ αὐτὸν τὸν πατριάρχην καὶ προανακρούοντες μίαν τῶν κτηνωδεστέρων ἐπαναστάσεων ἀφ' ὧσας μνημονεύουσι τὰ χρονικά τῶν ἔθνων. Κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν ἀπιστάλη ἐκ τῶν ἀνκητόρων τὸ ἐξῆς αὐτοκρατορικὸν διαγγέλιμα πρὸς τοὺς Στρελίτζας: «Οἱ τζάρου χαρίζουσι τοῖς Στρελίτζαις μίαν οἰναποθήκην, ἧτοι ἀνὰ ἓν μέτρον ζύθου καὶ οἰνοπνεύματος εἰς ἐκάστην δεκαρχίαν». Ἐν ἀκριεὶ ὁ ἐπαναστατικὸς ἀναβρασμὸς μετεβλήθη εἰς ἀπερίγραπτον ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τῶν τζάρων, καὶ ἀφέντες τὰ καταστρεπτικὰ αὐτῶν σχέδια οἱ Στρελίτζαι ἔτρεχον κατὰ δεκαρχίας εἰς τὴν μακαρίαν οἰναποθήκην φέροντες ἀντὶ εἰκόνας καὶ ἀναλογίων πελώρια ἄγγεϊα ζύθου καὶ οἰνοπνεύματος καὶ ἀνακράζοντες: «Τί ἄλλο θέλομεν; Τί δὲν μᾶς ἐχάρισαν οἱ ἀγαθοὶ ἡμῶν τζάρου; Ζήτωσαν οἱ τζάρου!». Οἰνοβαρεῖς δὲ καὶ μεθύοντες ἐπέπιπτον κατὰ τῶν σχισματικῶν καὶ ἔτυπτον καὶ ἐξύβριζον αὐτοὺς. Οὕτως ἡ τρομερὰ ἐκείνη θρησκευτικὴ ἐπαναστάσις κατεπνίγη εἰς τὰ βέηματα τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰναποθήκης· οἱ κορυφαῖοι καὶ ἡγέται τοῦ σχίσματος συνελήφθησαν, ὁ τολμηρότερος αὐτῶν Νικήτας ἀπικεφαλίσθη, οἱ δὲ λοιποὶ καλόγηροι ἀπιστάλησαν εἰς μονὰς ἢ ὑπερβρίσθησαν πρὸς σωφρονισμόν.

§. 7. Ἐξάπλωσις τοῦ σχίσματος· αἱ δοξασίαι καὶ αἱ διόφοροι αὐτοῦ ὑποδιαίρεσις.

Ἄλλὰ τὸ σχίσμα δὲν κατετραπέθη, πολλοῦ γὰρ καὶ ἔδη. Ἦδη ὤρισται,

πλὴν τῆς Σολοβιτζικῆς καὶ Μόσχας, καὶ εἰς ἄλλα πλείστα μέρη, τὰ δὲ παράδοξα γεγονότα ἄτινα ἀρνηθήσασιν διδόντων αὐτὸ καὶ ἐπιζητούντων οὐ μόνον ἐν Ρωσσίᾳ ἀλλὰ καὶ πέραν τῶν συνόρων αὐτῆς. Καταδιωκόμενοι ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ μὴ δυνάμενοι μήτε νὰ ἐξασκήσωσι τὴν νείαν αὐτῶν πίστιν μήτε νὰ τὴν μεταδώσωσιν ἐλευθέρως, οἱ σχισματικοὶ διεσκορπίζοντο ὅπου ἐνόμιζον ὅτι εὕρισκουν ἀσυλον καὶ καταφυγὴν. Ὅθεν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς παρχίας ἐρήμου (Πομάρι) τῆς Κοστρόμας, τοῦ Νιζεγορόδ καὶ ἐν τῇ ἀπωτάτῃ Σιβηρίᾳ· ἀνήγειραν σκήπας καὶ μοναστήρια ἐντὸς τῶν δασῶν τοῦ Βρίνσκ, Βαζγκνόβου, Σταροδοῦβι καὶ ἀλλαχοῦ· πολλοὶ δὲ μετόχησαν εἰς τὰ συνορεύοντα κράτη, Πολωνίαν, Σουηδίαν, Πρωσίαν, Αὐστρίαν, Ταταρικὴν Κριμαίαν καὶ Κόκκασον. Ἄριστος συνῆψα τῆς βεβιασμένης ταύτης διασπορᾶς ἐπέβηεν ἡ Ἰαλιψὸς ἐνόητος ἐν ταῖς σχισματικαῖς δοξασίαις καὶ ἡ ὑποδικίσις αὐτῶν εἰς διαφόρους αἰρέσεις, αἵτινες διὰ τοῦ χρόνου παρνούμεναι ἐκάστη κατὰ μέρος ἱμιναν ἀδιάλλακτοι καὶ αὐτὸ τοῦτο ἰχθυοῦσι πρὸς ἀλλήλας μίγχι τῆς σήμερον.

Αἱ οὐσιωδέστεραι ἀρχαὶ τοῦ σχίσματος εἰσι λεπτομερῶς ἐκτεθειμέναι ἐν ταῖς γνωσταῖς διαμαρτυρήσεσι τῶν ἱερέων Λαζάρου καὶ Ἀββακὴμ ὡς καὶ ἐν τῇ ἐκ Σολοβιτζικῆς ἀναφορᾷ. Συνεπιτίθηται δὲ εἰς τὰ ἀκόλουθα: «Πρέπει νὰ πιστεῦωμεν καὶ νὰ τελώμεν τὴν θείαν λειτουργίαν κατὰ τὰ παλαιὰ βιβλία, τὰ περιέχοντα τὴν ἀληθῆ πίστιν ἣν ὁ ἅγιος Βλαδίμηρος παρέλαβεν ἐν Γραικίᾳ, ἐν ἧ ἰταλιώθησαν πάντες οἱ ἐν Ρωσσίᾳ δίκαιοι καὶ θεοματουργοί, καὶ ἡτις ἐστὶν ἡ μόνη πρὸς σωτηρίαν ἄγαστα· τὰ δὲ ἐπὶ Νίκωνος καὶ μετ' αὐτὸν ἐκδοθέντα βιβλία περιέχουσιν ἀναριθμήτους πλάνης καὶ διδάσκουσι πίστιν ἰστριβλωμένην, νείαν, αἰρετικὴν καὶ πρὸς αἰώνιαν κόλασιν ἄγουσαν· ἐιδικώτερον δὲ πρέπει, συμφώνως πρὸς τὰ παλαιὰ βιβλία καὶ ἐναντίον τῶν νείων, νὰ προφέρηται τὸ σωτήριον ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καὶ οὐχὶ Ἰησοῦς, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ νὰ γίνηται διὰ τῶν δύο δακτύλων καὶ οὐχὶ διὰ τῶν τριῶν, τὸ ἀληθινόν νὰ λέγεται μόνον δις καὶ οὐχὶ τρις, ὁ σταυρὸς νὰ κατασκευάζεται μὴ ὀκτὼ ἀκρα καὶ οὐχὶ μὴ τέσσαρα (1)· ἡ ἱερὰ προσκομὴ νὰ γίνηται δι' ἐπιτὰ προσφορῶν καὶ οὐχὶ διὰ πέντε· αἱ λιτανεῖαι νὰ γίνωνται συμφώνως πρὸς τὸν ἥλιον, καὶ οὐχὶ ἐναντίον τοῦ ἡλίου· ἐν τῷ συμβόλῳ νὰ λέγεται: καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα . . . τὸ ἀληθινόν. κτλ. Οἱ πρεσβεύοντες ταῦτα μόνον συγκροτοῦσι τὴν ἀληθινὴν Ἐκκλησίαν, ἡ δὲ ῥωσικὴ Ἐκκλησία, ἡτις ἀπὸ τοῦ Νίκωνος ἀπέβησε τὰ παλαιὰ βιβλία καὶ εἰσέγαγε νέα, ἐστὶν ἑκκλησία αἰρετικὴ, κλωνικὴ, αἱ δὲ διδασκαλίαι αὐτῆς ψυχολιθοὶ· αἱ τελεταὶ αὐτῆς δὲν εἶναι τελεταὶ θείαι, τὰ μυστήρια αὐτῆς δὲν εἶναι μυστήρια, οἱ ποιμίαι αὐτῆς οὐχὶ ποιμίαι ἀλλὰ λύκοι· τὰ μέλη αὐτῆς οὐχὶ ὀρθόδοξοι, ἀλλ' αἰρετικοί· δὲν πρέπει νὰ εἰσέρχηται τις εἰς τοὺς ναοὺς ἐκείνων, οὔτε νὰ ἴχῃ οἰκονόμητον μετ' ἐκείνων κοινωνίαν». Κατόπιν εἰς τὰς κατ' αὐτοὺς αἰρέσεις καὶ παρεκτροπὰς τῆς ῥωσικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς ὀρθοδοξίας

(1) Οἱ Ῥατοβίλκκι πρεσβεύοντες ἐπιμόνος ἀληθῆς σταυρὸς ἐστὶν ὁ ἴσων ὀκτὼ ἀκρα. (Σ. Σ.).

οἱ σχισματικοὶ προσέθησαν καὶ τὰ μετὰ ταῦτα εἰσαχθέντα ἐν τῇ κοινῶνίᾳ ἔθιμα, οἷον τὴν χρῆσιν τῆς νικοτιανῆς, τὴν ἑορτὴν τοῦ νέου ἔτους κατὰ τὴν 1 ἰανουαρίου, τὴν πόσιν τοῦ ζείου, τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐνδυμασίαν, τὴν ἰταλικὴν μουσικὴν (1) καὶ ζωγραφικὴν τέχνην, τὸ κίρρειν ἢ ζυρίζειν τὸ γένειον καὶ τὸν μύστακα, τὴν ἀνατομίαν καὶ βαλσαμῶσιν τῶν νεκρῶν σωμάτων, καὶ ἄλλα πλείστα, τὰ ὅποια οἱ Ῥασκόλνικοι ἀριθμοῦσι μέχρι τῶν 70 ὀνομαζόντες αὐτὰ ἔθιμα *ἑλληρικὰ, καλθιρικὰ, λουθηρανικὰ, λατινικὰ, ἰουδαϊκὰ, ἀγαρηνὰ* κτλ. Ἡ συγκεφαλαίωσις ἀπασῶν τούτων τῶν δοξασιῶν αὐτῶν ἐστὶν ὅτι ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εὐρίσκεται νῦν ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Ἀντιχρίστου καὶ ὅτι αὐτοὶ οἱ ἐμμένοντες εἰς τὴν *παλαιὰν πίστιν* εἰσὶν οἱ μόνοι γνήσιοι ὄπαδοὶ τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ τοιαύτη περὶ τῆς ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας δόξα τῶν σχισματικῶν τάχιστα ἐπενήργησε καὶ ἐπὶ τῶν πρὸς αὐτὴν σχέσεων αὐτῶν καὶ διηρέθη εἰς δύο πρωτίστους κλάδους. Ἴδομεν ὅτι οἱ πρῶτοι τοῦ σχίσματος ἤγεται ἦσαν, ἐκτὸς τοῦ ἐπισκόπου Κολόμνης, μόνον τινὲς ἱερεῖς καὶ ἱερομόναχοι, ὁ μεγαλύτερος ὁμως ἀριθμὸς τῶν σχισματικῶν ἦσαν μοναχοὶ καὶ λαϊκοί. Ἄλλ' ὁ Κολόμνης Παῦλος, ὁ μόνος ὅστις ἠδύνατο νὰ χειροτονήσῃ ἱερεῖς τῶν Ῥασκόλνικων, εἶχεν ἀποθάνει ἤδη ἀπὸ τοῦ 1656, ὅτε τὸ σχίσμα ἦν εἰσῆιτι εἰς τὰ σπάργανα αὐτοῦ, ἡ δὲ διαδοχὴ τούτου τὴν ἀδύνατον οἱ σχισματικοὶ μείναντες ἀνεῦ ἐπισκόπου εὐρέθησαν ἠναγκασμένοι ἢ νὰ μείνωσι μετ' ὀλίγον ἀνεῦ ἱερέων ἀνατιθέντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν παιδείωσιν καὶ ἱερουργίαν εἰς ἄτομα μὴ λαβόντα τὴν κανονικὴν χειροτονίαν, ἢ νὰ δέχωνται τοὺς ὑπὸ τῆς ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας χειροτονημένους ἱερεῖς ἵνα ἤθελον ν' ἀσπασθῶσι τὸ σχίσμα. Οὕτως ἐπῆλθεν ἡ πρώτη καὶ οὐσιωδιστέρα διαίρεσις τῶν σχισματικῶν καὶ οἱ μὲν, ἔλλειψαι ἱερέων, ἀνέθεσαν εἰς μοναχοὺς καὶ λαϊκοὺς τὴν ἐντολὴν τοῦ νὰ ἀντικαταστήσωσι τὸν κλῆρον ἐν τῇ τῷ κηρύγματι τῆς πίστεως καὶ ἐν ταῖς ἱερουργίαις, ἐνιαχοῦ δὲ οἱ Ῥασκόλνικοι ἱερεῖς ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου αὐτῶν ἐναπιστεύοντο καὶ μετέδιδον τὴν ἱερατικὴν αὐτῶν ἀποστολὴν εἰς λαϊκοὺς, καὶ οὕτω συνέστη ἡ ἀρχὴ τῆς Ῥασκόλνικῆς αἵρεσις τῆς λεγομένης *Πεζποπόβτζινα* ἢ νεποπισμός, (ἦτοι ἡ αἵρεσις τῶν μὴ παραδεχομένων ἱερατεῖον), καθὼ μὴ παραδεχομένης κανονικὴν ἱεροσύνην, ἀλλὰ περιοριζομένης εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν διατάξεων ἐκείνων εἰς ἃς ἡ παρουσία τοῦ ἱερέως δὲν εἶναι ἀπαραίτητος. Οἱ δὲ, ἀποθανόντων ἤδη πάντων τῶν πρὸ τοῦ Νίκωνος χειροτονημένων ἱερέων αὐτῶν ἀπεράσισαν νὰ δέχωνται ἐν τοῖς κόλποις αὐτῶν φυγάδας ἱερεῖς καταδεδιχαμένους ἐπὶ ἐγκλήμασιν ὑπὸ τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας, οὓς παραλαμβάνοντες καθαρῶσι προηγουμένως, δι' ἐπὶ τούτῳ συστάσεως τελετῆς, ἀπὸ τῆς νικοτιανῆς κλάνης καὶ τῶν ἐγκλημάτων καὶ ἔπειτα ἐμπιστεύονται αὐτοῖς τὴν φροντίδα τῆς ψυχικῆς αὐ-

(1) Οἱ Ῥασκόλνικοι διατηροῦσι μέχρι τῆς σήμερον οὐ μόνον τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, ἣν παρέλαβον παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τοὺς παλαιοὺς μουσικοὺς χαρακτῆρας τῆς μουσικῆς γραφῆς, ἐνῶ ἡ Ῥωσσικὴ Ἐκκλησία παραδέχθη, ὡς γνωστὸν, τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν.

των σωτηρίας, και οὕτως ἐθεμελιώθη ἡ *Ποπόβετζινα* (ἡ μερίς ἡ παραδεχομένη ἱερατεῖον), ἐκ τῆς διχοφασίας δὲ ταύτης ὡς πρὸς τὴν περὶ κανονικῆς ἱεραρχίας δοξάν των δύο κλάδων ἐπῆλθε και μείζων διάστασις και ὡς πρὸς ἄλλας τινὰς αὐτῶν δοξασίας. Οἱ *Ποπόβετζινοι* δεχόμενοι τοὺς ὑπὸ τῆς ῥωσικῆς ἐκκλησίας χειροτονημένους ἱερεῖς, μαλονότι ἀποκαλοῦσιν αὐτὴν αἰρετικὴν, ἀνγνωρίζουσι ὁμοῦσι σιωπηλῶς τὴν νομιμότητα τῆς χειροτονίας, οὐδὲ τρέφουσι πρὸς αὐτὴν τοσοῦτον ἀσπονδον μίσος ὅσον οἱ *Πεζποπόβετζινοι*· δὲν ἀναβαπτίζουσι τοὺς ἐκ τῆς ὀρθοδοξίας προσερχομένους προσηλύτους, και εὐχονται ὑπὲρ των ὀρθοδοξῶν τζάρων. Ἀπ' ἐναντίας οἱ *Πεζποπόβετζινοι* ἐκοφεν πάσαν μετὰ τῆς ῥωσικῆς και ἐν γένει μετὰ τῆς ὀρθοδοξου Ἐκκλησίας σχέσιν και ἀποκαλοῦσιν αὐτὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀντιχρίστου, διατινόμενοι ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1666 ἀρεῖσα τὴν λατρείαν τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου Χριστοῦ μετέβησιν εἰς τὴν τοῦ Ἀντιχρίστου, τοῦτον προσκυνούσα και αὐτῷ δουλεύουσα· ὅτι τὰ μυστήρια αὐτῆς κατασιλιώθησαν, οἱ υἱοὶ αὐτῆς εἰσιν υἱοὶ τοῦ Διαβόλου· ὅτι αὐτὴ ἡ κεφαλὴ αὐτῆς ἴστιν ὁ Ἀντίχριστος, ὅστις νωπῶς μὲν βασιλεύει ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ 1666, ὡς πνεῦμα δὲ τῆς θεοστυγῆς ἀρνησηθρησκείας και ἀλλαξοπιστίας, πνεῦμα αἰωνίου κολάσεως, ζῆ ἐξαιρέτως ἐν τοῖς κατήχουσι τὴν ἐξουσίαν ἐν Ῥωσσίᾳ προσώποις· διὰ τοῦτο ἡ αἵρεσις αὐτὴ ἀναβαπτίζει τοὺς ἐκ τῆς ὀρθοδοξίας προσερχομένους ὡς ἐθνικούς, και ἐπὶ πολὺν χρόνον, εἰς πολλὰ δὲ μέρη και μέχρι τοῦ νῦν, ἠρνήθη νὰ εὐχῆται ὑπὲρ των ὀρθοδοξῶν τζάρων και ἡγεμόνων. Ἡ *Ποπόβετζινα* εἶχε διατηρήσει μέχρι τινός ἐκτός του τῆς ἱεροσύνης ὅλα τὰ λοιπὰ μυστήρια, και ὁ θεσμός τοῦ γάμου διατηρεῖται και νῦν ἐν αὐτῇ και εἶναι σεβαστός· ἐν τῷ *Νεπολιεμῷ*, ἡ *Πεζποποβετζινα* ἐκ των ἐπτὰ μυστηρίων διατηρήθησαν μόνον τὸ βάπτισμα και ἡ μετάνοια, φιλοῦμενα ὑπὸ λαϊκῶν, ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν· ὅσοι δὲ ἠθέλησαν νὰ διατηρήσωσι και τὴν Εὐχαριστίαν, ἐσχημάτισαν και ἐκανόνισαν αὐτὴν κατὰ τὸ ὄξιν αὐτοῖς. Μετὰ τοῦ θρησκευτικοῦ μέρους τοῦ γάμου οἱ Ῥωσκόλνικοι οὗτοι κατήργησαν και τὸν συζυγικὸν βίον, ὀνομάσαντες αὐτὸν *μοιχείαν*, ἐπίβαλον δὲ ἑαυτοῖς τὴν ἀγαμίαν, και τοὶ κτενωδῶς συζῶντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ἀνδρὲς μετὰ γυναικῶν. Ἔστι δὲ και ἄλλη ἀπάνθρωπος διδασκαλία των αἰρετικῶν τούτων. Πισποιοῦτες ὅτι ἦλθεν ἤδη ὁ Ἀντίχριστος και βασιλεύει ἐν τῇ ῥωσικῇ Ἐκκλησίᾳ και ἐπομένως ὅτι τὸ τέλος τοῦ κόσμου ἴστιν ἐγγὺς, ἐκέρυττον, πρὸ πάντων ἐν ἀρχῇ τῆς συστάσεως τῆς αἵρεσεως, και ἐπίβαλλον τὸν διὰ πυρὸς θάνατον ὡς μίσον σωτηρίας και ἀπκλληγίς ἀπὸ των διωγμῶν τοῦ Ἀντιχρίστου και των ὑπηρετῶν αὐτοῦ, ὀνομάζοντες τούτο τὸ *δια* πρὸς *βάπτισμα*, τὸ καθαρῶν ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας, ὡς και τὸν ἐξ αἰτίας θάνατον· τὰ δὲ οὕτως αὐτοκτονοῦντα θύματτα τῆς διωδικημονίας ὀνομάζουσι *ἀγίους μάρτυρας*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

ΠΕΖΗΟΠΟΒΤΖΙΝΑ.

§. 8. Ἀρχὴ καὶ ἐξάπλωσις τῆς Πεζποποβιζίνης.

Πρῶτος θεμελιωτὴς τῆς Πεζποποβιζίνης ἢ Νικοπισμοῦ ἦν Καπίτων τις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κοστρομάς· οὗτος τὸν μοναχικὸν ἀσπασάμενος βίον πρὸ τῆς ἐκρήξεως ἐπὶ τοῦ σχίσματος ἀπισώθη εἰς ἰουχαστέρμον τι ἐντὸς δάσους, ὅπου ἡ φήμη τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ εἴλκυσε αὐτῷ πολλοὺς μαθητάς· εἰς τοσοῦτον δ' εἶχε φθάσει βαθμὸν ἐγκρατείας, ὥστε δὲν ἐλάμβανε οὔτε ἄλλως συνεχῶρι ἄλλην τροφὴν ἐκτὸς ἄρτου καὶ καρπῶν, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, ἀντὶ ὧν διανέμων τοῖς μαθηταῖς ἐρυθρὰ κρόμμυκ. Κυριευθεὶς ὑπὸ τύρου καὶ μόνον ἐκυτὸν ὄπιον καὶ ἅγιον κηρύττων ἀπαγόρευσε τοῖς ὀπαδοῖς πᾶσαν σχέσιν μετὰ τῶν ἱερέων, καὶ πάντα δεσμὸν μετὰ τῶν λειτουργῶν τῆς θρησκείας, ὅτε δὲ κατόπιν ἀνιέρη τὸ σχίσμα ἐγένετο εἰς τῶν ἐνθερμοτέρων ὑπερμάχων τῶν φανατικῶν κηκοδοξίων. Πολλὰκις καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διέρυγε πάντοτε κρυπτόμενος ἐντὸς ἀπροσίτων ἐρήμων καὶ δασῶν, μέχρις ὅτου ἀπέβλεπεν ἐν τῇ ἐρήμῳ Βαζζικὸβ, ἐγκαταλιπὼν τὰ σπέρματὰ τῆς νικοπιστικῆς αὐτοῦ αἰρέσεως.

Τὰ σπέρματὰ ταῦτα ἀνέπτυξε καὶ διίδωκεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ποδρεσίτικὸβ, ὅστις καὶ κοινότητᾳ Πεζποποβιζίνων συνέστησεν, τὴν τῶν Ποδρεσετιζίων, οὐ μακρὰν τῆς Κοστρομάς. Οὗτοι οὐδέμιν σχέσιν μετὰ τῶν ἱερέων εἶχον, οὔτε ἐντὸς τῶν ναῶν εἰσέρχοντο, τὰ δὲ θρησκευτικὰ αὐτῶν καθέκοντα ἐτέλουν κατ' οἶκον. Ἀντὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας εἰσέγαγον ἀλλόκοτόν τινα καὶ βλάσφημον κοινῶν ἦν ἐτέλουν οὕτως: Ἐξέλεγον νέαν τινα κόρην, τὴν ὅποιαν κοσμοῦντες ποικίλῃ στολῇ ἐκρυπτον εἰς τὸ ἀνώγειον· ἀφοῦ ὁ οἶκος ἐπληροῦτο πιστῶν, ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων ἡ κόρη ἐξήραγετο φέρουσα ἐπὶ κεφαλῇ κόσκινον πλήρως σταφίδων, κικαλλημένον διὰ λευκοῦ μανδηλίου καὶ ἀνερόναι: «Πάντων ἡμῶν μνησθεῖτε Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, πάντοτε νῦν καὶ ψεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων» τῶν δὲ περιεστώτων ἀποκρινομένων τρίς τὸ «Ἀμήν», ἐκοινωνοῦν αὐτοῖς τοῦ περιεχομένου τοῦ κόσκινου· οἱ δυστυχεῖς διησιδαίμονες ἰθιεύουν τὴν τελετὴν ἐκείνην ὡς τὴν ἐσχάτην πρὸ τοῦ θανάτου Κοινῶν, διότι πλείστοι ἐξερχόμενοι κτήστειρον τὸν βίον διὰ τοῦ πυρός ἢ ἄλλως.

§. 9. Ἡ Πεζποποβιζίνα ἐν Σιβηρίᾳ.

Ἐτερον εὐρὸν πεδίων πρὸς διάδοσιν τοῦ σχίσματος ὑπῆρξεν ἡ ἐκτεταμένη Σιβηρία. Ἐκεῖ μετὰ τὸν προσημεία Ἀββακούμα ἐκέρυξεν αὐτὸ πάντα καλόγηροι, ὧν πρῶτος ὁ ἄλλοτε ἐξ Ἀρμενίων μετὰ τῶν γονέων αὐτοῦ προσελθὼν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν Ἰωσήφ Ἰστομίν. Μοναχὸς γενόμενος ἀνεδείχθη διάκονος συνήγορος τοῦ διὰ τῶν δύο δακτύλων σταυροκαπέματός, ὅπως ἵποισι αὐτὸ ἀρμένιος ὦν, καὶ ἵνεκα τῆς ἱπμονῆς αὐτοῦ εἶχεν ἐξορισθῆ εἰς Ἐπισκόπον,

ἀκριβέστερος αὐτῷ καὶ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος· αὐτοῦ ἐκήρυξε τὸ σχίσμα ἐν διαστήματι 30 περίπου ἐτῶν, τέλος ἐπὶνῆλθε τῷ 1693 εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν ἐν Τοβόλσκ, ἀρεῖς ὅμως ἄρθρα σπέρματα τῆς ἀσεβοῦς αὐτοῦ διδασκαλίας καὶ πολυαριθμοὺς ὁπαδοὺς καὶ μαθητὰς οἵτινες ἐξηκολούθησαν τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου. Πρώτιστοι τούτων ἦσαν ὁ ἱερεὺς Δομετιανός, μετονομασθεὶς Δηνιήλ, ὁ καλόγηρος Ἀβράμιος ἐξ Οὐγγαρίας, Ἑβραῖος τὴν καταγωγὴν, ὁ Ἰάκωβος Λεπισὶν καὶ ὁ Βασίλειος Σαπόσνικ. Πάντες οὗτοι εἶχον κοινὸν σημεῖον ἐνώσεως τὸ κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας μίσος, τὴν κατάρτησιν τοῦ γάμου καὶ τοῦ συνοικισίου καὶ τὴν κτηνώδη τῶν δύο φύλων συμβίωσιν. Διερῶνα δὲ ὁ Ἀβράμιος πρὸς τὸν Λεπισὶν ἰδίᾳ μὴ παραδεχόμενος τὴν αὐτοκτονίαν καὶ προσκυῶν τὴν ὑπὸ ὕλικήν καὶ αἰσθητὴν μορφήν Ἰλευσιν τοῦ Ἀντιχρίστου, ἐνῶ οἱ περὶ τὸν Λεπισὶν καὶ τοὺς λοιποὺς ἰδοῦσάων τὴν Ἰλευσιν αὐτοῦ ὄλας νοητὴν καὶ ἐκήρυττον τὴν ἀνθρωποκτονίαν, ἦτοι τὸ διὰ πρὸς βάπτισμα· τούτο ἐπέλουον συναθροίζόμενοι ἐντὸς τῶν δασῶν καὶ τῶν ἐρήμων ὑπο οἰκοδομοῦντες καλύβας ἐκ ξηρῶν κλάδων καὶ χόρτων καὶ ἄλλης εὐφρίτου ὕλης καὶ κλειόμενοι ἐντὸς αὐτῶν παρεδίδοντο εἰς τὰς φλόγας. Τελευταίως στυγρᾶς ἀνθρωποθυσίαις ἀνακρίρουσι πλείστας τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ πολιτικὰ χρονικά τῆς Ρωσσίας, μνημονεύονται δὲ μετὰ φρικωδῶν λεπτομεριῶν ἰδίως ἡ ὑπὸ τοῦ μνησθέντος Δομετιανοῦ τελεσθεῖσα ἐπὶ 1,700 ψυχῶν, καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Λεπισὶν πολλῶν ὠσούτως ἐκχοντάδων, μὴ ὄλας τὰς προσπάθειαις τοῦ τε μητροπολίτου Σιβηρίας Παύλου καὶ τοῦ κυβερνήτου πρίγκηπος Στεράνου Ποστχάσιν ὅπως ἐμποδίσωσιν αὐτάς. Ἄλλ' ὁ Λεπισὶν οὗτος ἐξηλίχθη οὐ μόνον ἀπ᾿ ἀνθρώπου ἀρετικὸς ἀλλὰ καὶ κερδοσκῆπος ἀγῶντος ἀκριβῶς κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς εἰς τὰς μαρτυρικὰς σκητὰς μεταθέσεως αὐτοῦ· διότι παρασκευάσκει κρυφίαν διέξοδον καὶ συναγαγὼν ἅπαντα τὰ πολύτιμα σκεῦη καὶ χρήματα τῶν θυμάτων αὐτοῦ, ἠτοιμάζεται νὰ δραπτεῖται καθ' ἡν στιγμὴν αἱ φλόγαι ἐκάλουν ἤδη τὴν καλύβην· ἀλλὰ φεραθεὶς ὑπὸ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ καὶ κρατηθεὶς διὰ τῆς βίας συναπέθανε μετ' αὐτῶν.

8. 10. Ἡ Πελοποπόννησος ἐν ταῖς παρὰ τὴν Λευκὴν θάλασσαν χώραις.

Αἱ παρὰ τὴν Λευκὴν θάλασσαν χώραι, πλησίον τῶν συνόρων τῶν ἐπαρχιῶν Ὀλονιτζ καὶ Ἀρχαγγέλου ἐγένοντο ἐπίσης ἔρμαιον τῶν σχισματικῶν κκοδοξιῶν διὰ τοῦ κηρύγματος πολλῶν ἱμμανῶν κηρύκων, ὧν οἱ κυριώτεροι ἦσαν, Παῦλος ἐπίσκοπος Κολόμνης ὁ προφήτης, ὅστις καθαιρεθεὶς τῷ 1655 ἐξωρίσθη ἐν τῇ ἐνταῦθα κειμένη μονῇ Πελοουστρόβικη, καὶ οἱ μοναχοὶ Δοσίθεος καὶ Κορνίλιος οἵτινες καὶ ἀνήγειραν παρὰ τῷ ποταμῷ Βίγα τὸ διαβόητον ἰουχαστήριον Βιγορέτζκαγια περὶ οὗ ἰδίᾳ γενήσεται λόγος.

Ἄλλ' ἡ διὰ τοῦ σχίσματος εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἐγένετο κυρίως ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τῆς γαϊτναζούσσης μονῆς Σολοβίτζκη. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἀξιωματικότητος ἐκείνης πολιουρίας καὶ μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς περιερχόμενοι πόλεις, κώμας καὶ χωρία διήγειραν τὸν ἀμαθῆ λαὸν κατὰ τε τῆς

Ἐκκλησίας καὶ τῆς κυβερνήσεως, βεβαιοῦντες ὅτι ἐπαπειλεῖται ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ὑπὸ τῶν νικωνιανῶν αἱρέσεων, διεκτραγωδοῦντες τὰς κακώσεις, στρεβλώσεις καὶ διωγμούς τῶν ὑπὲρ τῆς παλαιᾶς πίστεως μαχομένων, ἐκθειάζοντες τὴν ὑπεράνθρωπον ἐγκαρτίρησιν τῶν ὁμολογητῶν καὶ ἱερῶν διδασκάλων Ἀββακούμ, Λαζάρου, Θεοδώρου, Ἐπιφανίου καὶ λοιπῶν, ἐξυμνοῦντες τὰ ὑπὲρ αὐτῶν καὶ πρὸς κατασχόνην τῶν διωκτῶν καθ' ἑκάστην τελούμενα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ θαύματα, ἐξαίροντες τὴν γενναίαν ἀντίστασιν καὶ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τῶν πολιορκουμένων Πατέρων καὶ ἐξιστοροῦντες τὰ κατὰ τὴν πολιορκίαν γενόμενα θαύματα καὶ τὰς προφητείας τῶν ἐν ἀθλίσει καὶ ὀσιότητι τελιωθέντων (1). Διὰ τοιούτων οἰκτρῶν μύθων εὐκόλως ἐξηπάτων τὸν ἀπλοῖκόν καὶ θρησκομανῆ ὄχλον καὶ προσεκτῶντο καθ' ἡμέραν πολυαριθμοὺς ὄπαδοὺς τοῦ σχίσματος· ἀνεγείροντες δὲ σκήτας καὶ μοναστήρια εἰς τόπους ἀποκέντρους κατέφιζον αὐτὰ διὰ τῶν προσκλήτων, στεργόντων ἄλλως τὸ λίαν ἀνιμῖνον τῆς ἠθικῆς αὐτῶν διδασκαλίας. Τυχοδιώκτης καὶ αἰσχροβόλιος ἱεροκήρυξ, ὁ διάκονος Ἰγνάτιος, συνήθροισεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐν ἐρήμῳ τινὶ τόπῳ παρὰ τὴν Καργύπολιν πλῆθος ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ νεανίδων, καὶ προσδεύων ἐν τῷ φανερῷ ἀσκητικῆν ἐγκράτειαν ἐν τῷ κρυπτῷ συνεχώρη τὴν πορνείαν, διαβεβαιῶν ὅτι δὲν εἶναι ἀμαρτία ἀλλὰ ἔκφρασις τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, ἀρκεὶ νὰ μὴ δεχθῆ τις τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐλογίαν καὶ βεσημεύσῃ ἑαυτὸν εἰς συζυγίαν. Οὗτος καὶ μαγίας τινὰς ἀνοήτους ἄμα καὶ ἀπανθρώπους μετέχευε, καὶ σφάζων ἀρτιγέννητον βρέφος ἐλάμβανε τὴν καρδίαν αὐτοῦ, τὴν ἐπιζήρηνε, τὴν μετέβαλλεν εἰς κόνιν καὶ τὴν διμοίραζεν εἰς τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ ἀπερχομένους πρὸς τὸ κήρυγμα, ἵνα μεταχειρίζονται ὡς δραστήριον γόστρον πρὸς προσπλουτισμόν. Καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἐπωρπόλησεν τὸ ψευχαστήριον αὐτοῦ καὶ ἀπισώρη μετὰ τοῦ ποιμανίου αὐτοῦ εἰς τὴν νήσον Παλίαν ἐπὶ τῆς λίμνης Ὀνέγας· ἐκεῖ συνενώθησεν μεθ' ἑτέρας κοινότητος Ρασκαλνίκων ὑπὸ τὸν διδάσκαλον Λημιλιανὸν Ἰβανῶβ ἐκυρίευσεν τῷ 1687 τὴν ἐπὶ τῆς νήσου ταύτης μεγάλην μονὴν Πολουοστρόβσκη. Καταδιωκόμενος δὲ ἀνευδύτως ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ κινδυνεύων νὰ συλληφθῆ ἐπωρπόλησεν καὶ τὴν μονὴν καὶ συνικῆ μετὰ 2,700 ὀπαδῶν, μόνου τοῦ Λημιλιανοῦ διασωθέντος μετὰ τοῦ ταμείου τῆς μονῆς. Ἄλλος καλόγηρος, ὀνόματι Γερμανός, ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ Λημιλιανοῦ τούτου μετὰ δύο ἔτη καὶ συναθροίσας ἱκανοὺς ὀπαδοὺς ἐκυρίευσεν καὶ οὗτος τὴν μονὴν Πολουοστρόβσκη, καὶ πολιορκηθεὶς ἔλαβεν καὶ αὐτὸς τὸ διὰ πυρὸς βάπτισμα μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν πεντακοσίων. Ἄλλος τυχοδιώκτης καλόγηρος, Ἰωσήφ, συναγαγὼν 800 ὀπαδοὺς, ἀρῶν καταμύλωνε νῆον τινὰ ὀρθόδοξον, καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν στρατιωμάτων ἐκλείσθη ἐντός τεσσάρων οἰκιῶν, καὶ ὀχυρωθεὶς ἀντίστη ἐπὶ τινὰς ὥρας· ἀλλὰ, ἔδην τῆς ἐφόδου ἀρξαμένης, μετέδωκε τὸ πῦρ εἰς τὰς ἐπισεισωρικυμένας εὐφλέκτους ὕλας καὶ ἐγένετο μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ παρακάλωμα τοῦ πυρός.

(1) Ἄπαντες οἱ κήρυκες, οἱ ὑπερασπισταὶ τοῦ σχίσματος καὶ οἱ ἐπισκημότατοι φανατικοὶ δοξάζονται ὡς ἅ γιν' οἱ ὑπὸ τῶν Ρασκαλνίκων, καὶ ἡμνήμη αὐτῶν τηρεῖται ὡς ἡ τῶν ἀληθῶς ἁγίων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

§. 11. Τὸ ῥασκολνικὸν κοινόβιον Βιγορέτζκα.

Κέντρον δραστηριωτάτης διαδόσεως καὶ παγιώσεως τοῦ σχίσματος ἐγένετο ἡ κοινοβιακὴ μονὴ Βιγορέτζκα, ἧς τὴν ἀνέγερσιν τῷ 1695 ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω (§. 10). Κατ' ἀρχάς συνήθροισθησαν ἐν αὐτῇ περὶ τὰ 40 ἄτομα ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἀκολούθως δὲ προσερχομένων ὀλοκλήρων οἰκογενειῶν πύξθησαν μέχρι τῶν 150. Πάντες συνίζων ἀναμιξ, χωριζόμενοι μόνον ἐν καιρῷ τῆς προσευχῆς δι' ἀπλοῦ παραπετάσματος· ὅτε ὁμοῦς πύξθη ἔτι μάλλον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀδελφῶν ἑκατέρων τῶν γενῶν, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ δαινοῦ σκανδάλου ἀνηγέρθη τῷ 1706 ἰδίᾳ μονὴ διὰ τὰς γυναῖκας, ἀλλὰ συναγομένη καὶ αὐτὴ μετὰ τῆς τῶν ἀνδρῶν· ἐκτὸς δὲ τῶν δύο τούτων μεγάλων μονῶν ἐκοδομήθησαν περὶ αὐτῶν καὶ ἄλλαι μικραὶ σκῆται καὶ κελλία.

Οἱ γνωστότεροι μεταξὺ τῶν ἰδρυτῶν, ἀρχηγῶν καὶ διοργανιστῶν τοῦ ῥασκολνικοῦ κοινοβίου Βιγορέτζκα ἢ Βιγόβσκα ἐγένοντο οἱ ἀδελφοὶ Ἀνδρέας καὶ Συμεὼν Δενσόβ, ἐκ τοῦ πριγγηπικοῦ γένους τῶν Μισίτζκη. Ὁ πρῶτος, ἐκ παιδικῆς ἡλικίας προσπλουτισθεὶς εἰς τὸ σχίσμα ὑπὸ μοναχοῦ τινος ἐκ Σολοβίτζκας, ἀπιστήθη δεκαεπταετῆς ὢν εἰς ἔρημον τόπον μετὰ τινος οἰκείου τῷ 1692, ὅπου κατόπιον ἤρπασε καὶ μετέφερε καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Σολοβίαν. Ὀλίγω ὕστερον ἐνωθεὶς μετ' ἄλλου τινος ῥασκολνικοῦ καλογέρου, τοῦ Δανιὴλ Βίκουλιτζ, ἰδρύσει τὴν μονὴν Βιγόβσκα, ἣν ἐκυβέρνησαν ἀμφοτέρω ἐπὶ 35 ἔτη· τῷ δὲ 1697 ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Συμεὼν Δενσόβ μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ νεωτέρου αὐτῶν ἀδελφοῦ. Οἱ δύο οὗτοι ἀδελφοὶ οὐ μικρὰ κακτημένοι προσόντα ἀφιερῶθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ σχίσματος. Περηθρον ὑπὸ τὸ πρόσχημα πραγματευτῶν διαφόρους πόλεις τῆς Ρωσσίας ἐν Κίεβω καὶ ἐν Μόσχῃ ἐξέμαθον τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν ῥητορικὴν, ὡς ἐκ τῶν πολλῶν δὲ αὐτῶν σχέσεων μετὰ διαφόρων προσώπων ἀπέκτησαν πείραν τῶν ὑποθέσεων, φρόνησιν καὶ περίνοιαν, ἧτις τοῖς ἐχρησίμευσε κατόπιον πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἀρχῶν καὶ φρονημάτων αὐτῶν. Ὁ Συμεὼν ἀγωνοθεὶς μετ' ἀφοσιώσεως καὶ ζήλου ζώντος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἐξελέγη ὁμορφῶς ἡγούμενος τῆς μονῆς μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον, καὶ ἐκυβέρνησεν αὐτὴν ἐπὶ δεκαετίαν μέχρι τῆς ἀποθιώσεως αὐτοῦ τῷ 1740, ἀγαπώμενος καὶ ἐπαινούμενος ὑπὸ τῶν οἰκείων. Τὸ ὄνομα τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν ἐξόχως τιμᾶται μέχρι τῆς σήμερον ὑπὸ τῶν ῤασκολνικῶν· καὶ ἀληθῶς οἱ Δενσόβοι ἀνέφωσαν τὴν μονὴν οὐ μόνον διὰ τοῦ πλοῦτου ἐν συνήθροισαν ἀπὸ τε τῆς ἐμπορίας καὶ ἀπὸ τῶν εὐσεβῶν δωρημάτων καὶ ἀφιρωμάτων τῶν πιστῶν, ἀλλὰ καὶ διότι κατέστησαν αὐτὴν ἐστὶαν διανοητικῆς καλλιέργειας ἣν ἐνόμιζον ἀνγκαίαν διὰ τὴν αἴρεσιν. Ἐν ταῖς ὁδοποιίαις αὐτῶν συνήθροισαν ἀμείτρων πλῆθος βιβλίων παλαιῶν σωζομένων ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν ἀρχαίων κνίσεων καὶ ἱεραρχῶν, σταυροῦς, εἰκόνας καὶ ἄλλα ἱερὰ σκευῆ· συνέγραψαν διάφορα βιβλία ἱστορικὰ, δογματικὰ καὶ ἠθικὰ, τὰ ὅποια καὶ νῦν ἐτι θεωροῦνται περὶ ταῖς ὁδοποιίας αὐτῶν τὰ ἀριστα προϊόντα τῆς ἰδίᾳ φιλολογίας· ἐπίστησαν ἐν τῇ μονῇ σχολὴν γραφίων εἰς ἀντιγραφὴν καὶ διάδοσιν τῶν ὑπὸ τῆς κοινότητος παραδεδεγμένων βιβλίων, σχολὴν ἐκ-

κλησιαστικῆς μουσικῆς, σχολὴν ζωγραφικῆς διὰ τὴν διάδοσιν τῶν εἰκόνων, κατὰ τὸ ἀρχαίον ῥωσικὸν χονδροειδὲς καὶ ἀπειρόκαλον ὕφος, τὸ ὅποιον οἱ Ῥασκόλνικοι πρεσβεύουσιν ὡς τὸν μόνον γνήσιον καὶ αὐθεντικὸν τύπον τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰκονογραφίας, συστηματικῶς ἀντικειμένον εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς νεωτέρας τέχνης. Ἐπὶ τοιούτων θεμελίων ἀνεγερθεῖσα ἡ μονὴ Βιγύδσκα προώδευσε βαθμηδὸν καὶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος περιεῖχε 2,000 ἀνδρας καὶ 1000 γυναῖκας.

§. 12. Κλάδοι τῆς Πεζποποβιζινης.—Πομορένοι ἢ Δαριηλισμός.

Ἡ Πεζποποβιζινα ὑποδιερίθη εἰς πλείστους ἄλλους κλάδους, ῥωσιστὶ καλουμένους *τόλκ*, ἤτοι τρόπους ἐξηγήσεως τῶν διαφόρων διδασκαλιῶν τῆς Ἐκκλησίας. Τῶν κλάδων τούτων ὁ ἀρχαιότερος ἐσχηματίσθη ἐν τῇ μονῇ Βιγύδσκα, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα αἵρεσις τῶν Πομορένων ἢ Δαριηλισμός, ἀπὸ τοῦ προμνησθέντος Δακιῆλ Βίκουλιτς, ἐνὸς τῶν ἰδρυτῶν τῆς μονῆς. Ἐκτὸς τῶν γενικῶν δοξασιῶν τῆς αἵρεσιως ὁ Δαριηλισμός πρεσβεῖται: 1) ὅτι ὁ Ἀντίχριστος ἦλθεν ἤδη ἐπὶ τῆς γῆς καὶ βασιλεῦσι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ῥωσσίας ἀπὸ τοῦ πατριάρχου Νίκωνος, καταργήσας τὰ μυστήρια καὶ τὴν ἱερωσύνην διὸ γινώσκοντες ἐκ τῶν βιβλίων οἱ Ῥασκόλνικοι ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Ἀντιχρίστου ἔσται βραχεία καὶ ὀποιοῦσιν τὸν χρόνον τῆς διαρκείας αὐτῆς ὥρισαν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν καθ' ἣν ὁ Χριστὸς ἐλευσεται κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Ὁρθροῦν πολλάκις οἱ τακίπωροι οὗτοι σκάπτοντες τοὺς ἰδίους τάφους καὶ ἐτοιμαζόντες τὰ νεκροκρέββατα, ἐν οἷς κατακλινομένοι ἐκπαραδύσκουν τὴν διακίραν τοῦ Κυρίου περυσίαν ἀλλ' οἱ ὀρισθεῖσαι χρονολογίαι παρήρχοντο καὶ οἱ ἐτοιμοθάνατοι ἀνέρχοντο αὐθις ἐν τοῖς ζῶσι. 2) Οἱ τὴν αἵρεσιν ἀσπαζόμενοι πρέπει ν' ἀναβαπτίζωνται, καὶ ἐπειδὴ ἡ ἱερωσύνη ἀπωλείσθη, ἕκαστος τῶν ὁμοδοξῶν, ἀκόμη καὶ οἱ γυναῖκες, δύνανται νὰ βαπτίζωσι, νὰ ἐξομολογῶσι καὶ νὰ τελῶσι πάντα τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα. 3) Ἐπειδὴ ὁ μὲν γάμος δὲν δύναται νὰ τελισθῇ ἀνευ ἱερείως, ἡ δὲ ἱερωσύνη ἔπευσε, κατ' αὐτοὺς, ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τοῦτο καταργήθη τὸ συνοικεῖσιον, πάντων ὁμιλούντων νὰ ζῶσιν ἐν ἑγκαταίᾳ· ὅσοι δὲ εἶχον συζευθῆ ἐν τῇ ῥωσικῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσερχόμενοι εἰς τὸ σχίσμα ὤφειλον νὰ διαζευθῶσιν ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου οἱ Πομορένοι ἰδόντες τὰς ἐκ τοῦ θαισμοῦ τούτου προκυπούσας δυσκολίας ἐγένοντο συγκρατατικώτεροι. 4) Οἱ τὸ σχίσμα ἀσπαζόμενοι μοναχοὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥωσσίας, ἀναβαπτίζόμενοι ἰθιωροῦντο πάλιν μοναχοὶ, δυνάμειν καὶ ἄλλους νὰ κείρωσι, καὶ τὰς ἄλλας θρησκευτικὰς ἱεροπραξίας νὰ τελῶσι. 5) Δὲν εὔχονται ὑπὲρ τῶν ῥωσσιων αὐτοκρατ. ὡς ἀνηκόντων τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ῥωσσίας ἀλλὰ καταδυσχεθέντες ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τῆς Πολιτείας εἰσῆγαγον τὴν ὑπὲρ τῶν τζάρων δέησιν μὴ παραδεχόμενοι ὁμῶς τὴν λέξιν *ἱμπεράτωρ* ὡς αἰρετικὴν καὶ εἰσαχθείσαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Πέτρου, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἐν τῇ Δύσει αἰρετικῶν. 6) Τὸν ὑπὸ Πιλάτου ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου τεθέντα τίτλον I. N. B. I. (Ἰησοῦ; Ναζωραῖος Βασιλεὺς Ἰουδαίων) ἀπέβαλον ὡς βλάσφημον καὶ λατινικὴν αἵρεσιν ὑπὸ τοῦ Νίκωνος εἰσαχθείσαν καὶ ἀντικατήστησαν διὰ τοῦ

I. N. B. A. (Ἰησοῦς Ναζωραῖος Βασιλεὺς τῆς δόξης). 7) Πρέπει νὰ ὦσιν αἰτίποτε ἑτοιμοὶ εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς πίστεως· καὶ πραγματικῶς ὅσκις ἠπειλοῦντο ὑπὸ σπουδαίου τινὸς κυβερνητικοῦ διωγμοῦ ἢ πρώτη αὐτῶν ἰνασχόλησις ἦν ἡ συνάθροισις εὐφλέκτου ὕλικου καὶ ἡ λοιπὴ προπαρασκευὴ εἰς τὸν ἐκούσιον θάνατον ἐν ὧρα ἰσχύτης ἀνάγκης.

Ἐπίσταται σήμερον ἡ ποιμενικὴ αἵρεσις κυρίως ἐν τῷ κυβερνητικῷ Ὀλο-νίτζ, ἔχουσα πλείστους ὀπαδοὺς καὶ ἐν ταῖς δυαὶ πρωτευούσαις τῆς αὐτοκρατορίας πόλεσι, ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς ἐπαρχίαις καὶ ἐν Σιβηρίᾳ. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ πολλὰ μόνκι ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα χωρίων.

§. 13. Θεοδοσιασμός. Τὸ κοιμητήριον Πρεοπράζενσκη.

Ἐνῶ τὸ σχίσμα διεδίδετο εἰς τὰς παραλίους χώρας (Πομόρια), ἄλλα ὄργανα ἐξέτινον αὐτὸ ἐπὶ τῶν ὄριων τοῦ Νοβογορόδ, τοῦ Βκόδου, τῆς Σουηδίας τῆς καὶ Πολωνίας· ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ χώρᾳ ἐσχηματίσθη ἡ λεγομένη τῶν Θεοδοσιαστῶν ἑνωσις, ἡ Θεοδοσιασμός, ἀπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς Θεοδοσίου Βασιλεῖδ, ἐκ τῆς βογιαρικῆς οἰκογενείας τῶν Οὐρουσὸβ καταγομένου. Συνάθροισας οὗτος ἱκανὸν ἀριθμὸν Ρασκολνίκων ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Ῥωσσίας ἀνήγειρεν ἐν Πολωνίᾳ δύο μοναστήρια, τὸ μὲν διὰ τοὺς ἀνδρας, τὸ δὲ γυναικῶν. Ἄλλ' ἀνακρουσῶν ἰριδῶν τινῶν καὶ φιλονικιῶν θρησκευτικῶν πρὸς τοὺς Πομορίνους, μὴ δυναθεὶς νὰ συμβῶσθεθῆ πρὸς αὐτοὺς συνέστησεν ἴδιον κλάδον (τοῖς §. 12) διαφέροντα τοῦ Σαριμλισμοῦ κατὰ τὰ ἐξῆς: 1) Παραδέχονται τὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τίτλον I. N. B. I. ὡς περιεχόμενον ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ. 2) Τὸν ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ Ἐκκλησίᾳ τελεσθέντα γάμον θεωροῦσι νόμιμον, καὶ δὲν ἐπιβάλλουσι διαζύγιον τοῖς προσηλύτοις (ἀλλὰ κατόπιν ὁ Θεοδοσιασμός κατήργησε τὸ ἄρθρον τοῦτο, ὡς κατωτέρω βρήθησεται). 3) Τὰ ἐκ τῆς ἀγορᾶς τρόφιμα λογίζονται ἀκαθάρτα πρὶν καθαρῶσιν αὐτὰ διὰ τῆς προσευχῆς. 4) Οἱ ὀρθόδοξοι μοναχοὶ μεταβαίνοντες εἰς τὸ σχίσμα ἑθεωροῦντο ἀπλοὶ λαϊκοί, μὴ συγχωρουμένου αὐτοῖς νὰ τελῶσι θρησκευτικὰ ἔργα. Ἐκτός δὲ τούτων αὐτὸς ὁ Θεοδοσιος, ὡς καθηγέτης τοῦ κλάδου τούτου, ἐπέλει ἀπάσαις τὰς ὑπ' αὐτῶν παραδειγματικά· ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις καὶ ὠνόμαζεν ἐπισκόπους τοὺς προϊετώτας τῶν Ρασκολνίκων. Πολλάκις δὲ ἐπαναληρθεῖσας τῆς πρὸς τοὺς Πομορίνους διενέξεως, οἱ Θεοδοσιαγοὶ ἐχωρίσθησαν ἐπὶ τέλος ὀριστικῶς ἀπ' ἐκείνων, καὶ ἔκτοτε ἐπέπληθον ἀμοιβαίον πρὸς ἀλλήλους μίσος.

Μετ' ὀλίγον καταδιωχθέντες ἐν Πολωνίᾳ οἱ Θεοδοσιαγοὶ ἐπανάκαμψαν εἰς Ῥωσσίαν καὶ ἐσύστησαν δύο κοινόβια ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν· ἀλλ' ἐπιδημία θανατηφόρος ἐπέηυσε τὰς δύο μονὰς, ὁ δὲ Θεοδοσιος, ἐνῶ ἔζητει μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ὀλίγων ἀπολειφθέντων νέον τόπον κατοικίας, συλληρθεὶς ἐν Νοβογορόδ ἐπίρρηθῆ εἰς φυλακὴν ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1711. Οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ κατόρθωσαν ἐν τούτοις νὰ παραχωρηθῆ αὐτοῖς τόπος κατοικίας, λεγόμενος Ριάβινα-μέζα (§. 21), ὅπου ἔκτισαν δύο κοινόβια· ἔχοντες δὲ ἀνεσιν παρὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ ἐλευθερίαν θρησκευτικὴν ταχίως πύξθησαν καὶ πρὸς ἄλλους. Τῷ 1716 ἐγένετο πρὸς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀνδρίου Δεμισὸβ, ἀρ-

χηγοῦ τῶν Πομορένων, πρότασις συνενώσεως, ἀλλ' ἀπίτυχε· κατόπιν ἱρι-
δες ἀναφύεσαι ἐν αὐτοῖς, παντοειδεις καταχρήσεις, ἡ μίση καὶ τῶν ἄθῶν ἢ
ἐξαχρείωσις κατέστρεψαν τὰς μάνδρας καὶ διεσκορπίσαν τὸ ποίμνιον, καὶ
τῶν σχισματικῶν οἱ μὲν προσῆλθον παρὰ τοῖς Πομορένοις, οἱ δὲ ὑπέστρεψαν
εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἄλλοι δὲ διεσπάρησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Ρωσσίας, ἢ
μετώκησαν εἰς Πρωσσίαν καὶ Αὐστρίαν καὶ Πολωνίαν· ἐρεξῆς ἐγένοντο καὶ
ἕτεραι ἀπόπειραι ἐνώσεως μετὰ τῶν Πομεράνων, αἵτινες ὑπέσχοντο ἐπὶ τέ-
λους ἐπιτυχίαν· ἀλλ' ὅτε οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἠναγκάσθησαν νὰ εἰσκαγγώσωιν
ἐν ταῖς δεήσεσιν αὐτῶν τὸ μνημόσυνον τοῦ τζάρου, τὸ μίσος ἐγένετο ἀδιαλ-
λακτον καὶ οἱ Θεοδοσιαγοὶ ἔπαυσαν πᾶσαν μετ' αὐτῶν σχέσιν ὀνομάσκοντες
αὐτοὺς αἰρετικῶδες καὶ σαμαρινῶδες ἀπὸ τοῦ ὑπκαγγόντος αὐτοὺς ὑπαλλή-
λου τῆς κυβερνήσεως ὀνόματι Σαμαρίν.

Τέλος μετὰ πολυχρόνιον ταλαιπωρίαν οἱ Θεοδοσιαγοὶ κατώρθωσαν νὰ συ-
στήσωσιν κοινόν βίον ἐν αὐτῇ τῇ Μόσχᾳ τὸ καὶ μέχρι τοῦ νῦν σωζόμενον ὑπὸ
τὸ ὄνομα *Κοιμητήριον Πριεπραζένσκη*. Ἡ σύστασις τοῦ κοινοβίου ὀφείλε-
ται πρῶτον μὲν εἰς τὸν ἐνσκήψαντα τῷ 1771 λοιμὸν, ὅστις μετὰ τοῦ λοιμοῦ
ἠρήμωσε τὴν πολυάνθρωπον πόλιν Μόσχαν· δεῦτερον δὲ εἰς τὰς ἀκαμάτους
προσπαθείας καὶ τὴν ἐκτακτον εὐρυμίαν τοῦ βασιλικοῦ Ἡλίου Ἀλεξίεβιτς
Κοβυλίνου, πλουσίου ἐμπόρου κερμάτων ἐκ Μόσχας, ὅστις ἐπραξε διὰ τὸν
Θεοδοσιασμόν ὅ,τι ὁ Δεινός, διὰ τὸν Πομορενισμόν. Συνεργόν ἔχων τὸν
οὐχ ἤττον νομόνα καὶ δραστήριον συντακτικόν αὐτοῦ Ζινκόβ, συνίστησιν,
ἀδεία τῆς κυβερνήσεως καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα εὐσεβείας, φιλοπατρίας καὶ
φιλελεγεμοσύνης, φιλανθρωπικὸν κατὰ κράτος ἐν εἰδῇ νοσοκομείου καὶ λοιμο-
καθακτηρίου, ἐν ᾧ καθ' ὅλον τὸ διαστήμα τῆς ἀνθρωποκτόνου ἐπιδημίας οἱ
μὲν νοσοῦντες εὕρισκον τῶντι ἰατρικὴν περίθαλψιν, οἱ θνήσκοντες ἐντιμον
ταφὴν καὶ οἱ λημώττοντες ἄρτον. Τὴν κλοσσάϊαν αὐτοῦ παρουσίαν μεταχει-
ρισθεὶς εἰς τὰς ὑλικὰς ἀνάγκας τοῦ κατὰ κράτος ἐξομοιωθέντος ἐπιτη-
δεῖως τὸν φανατισμὸν καὶ τὴν δεισιδαιμονίαν τῶν Ρώσσιων εἰς ἠθικὴν αὐ-
τοῦ ἰδραΐωσιν. Δι' ἐκτάκτου φυσικῆς εὐγλωττίας ἐδίδασκε καὶ ἐκέρωττεν
ὅτι αἱ ἐπὶ τῆς Μόσχας ἐνσκήψασαι θεικὴ πληγὴ ἦσαν παιδείαι τῆς θείας
δικῆς διὰ τὴν *ρικωριαθὴν αἵρεσιν* καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας πίστεως λα-
ποταξίαν τῶν Ρώσσιων, ἐξορκίζων τοὺς πάντας εἰς εὐσεβείαν καὶ ἐπιστροφὴν
εἰς τὴν προγονικὴν *παλαιὰν λατρείαν*· ἐννοεῖται ποῖαν ἐπίδρασιν εἶχον οἱ
λόγοι αὐτοῦ ἐπὶ ἀμαθοῦς καὶ φανατικοῦ λαοῦ, συνοδευόμενοι μάλιστα ὑπὸ
τοιούτων ὑλικῶν βοηθημάτων καὶ παραμυθιῶν ἐν τῷ μίσῳ τῆς κοινῆς
συμφορᾶς. Οἱ ἐκ τῆς πείνης πάσχοντες καὶ οἱ ἰώμενοι ἀσθενεῖς ἀπίθαινον
ἐνθερμοὶ ὀπαδοὶ τοῦ Θεοδοσιασμοῦ, οἱ δὲ θνήσκοντες ἐκλυτροδότουσαν τὴν πε-
ρουσίαν αὐτῶν εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ φιλανθρωπικοῦ ἔργου τοῦ Ἡλίου.
Ἐπειδὴ δὲ τὸ πλῆθος τῶν προσπλῦτων συνέκειτο οὐ μόνον ἐκ τοῦ ὄχλου
ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀτόμων τῶν ἀνωτάτων καὶ πλουσιωτάτων τῆς κοινωνίας τά-
ξεων, ἐν τῷ τέλει τῆς ἐπιδημίας ὁ Κοβυλὴν εὐρέθη κύριος μεθόδους περιου-
σίας, ἀπολαύων συνέμα τῆς προστασίας καὶ τῶν συμπαιθειῶν τῶν ἰσχυροτέ-
ρων ἐν Μόσχᾳ προσώπων. Ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος ἠριθμοῦντο περὶ
τοὺς 1500 οἱ ἐν τῷ κατὰ κράτος βιούντες ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ περὶ

τάς 10,000 οί ἐν τῇ πόλει ὄπαδοί αὐτοῦ. Διοργανώσας τὴν κοινότητα ἐπὶ τὸ συστηματικώτερον ἀνήγειρεν εὐρύχωρον καὶ μεγαλοπρεπῆ μονήν, ὄρισας ἰδίαν κατοικίαν διὰ τὰς γυναῖκας· συνίστησεν ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν μάλλον διακεκριμένων καὶ τῶν πλουσιωτέρων μελῶν τῆς κοινότητος, καὶ ἐξασφάλισε τὸ μάλλον καὶ τὴν τύχην αὐτῆς διὰ τῶν σχέσεων αὐτοῦ μετὰ προσώπων τῆς ὑψηλῆς κυβερνητικῆς σφαίρας καὶ ἔτι μάλλον διὰ τῆς ἀπεράντου αὐτοῦ ἐμπορικῆς ἐπιρροῆς καὶ πίστεως. Οὕτω τὸ Κομητηρίον *Προσπραζένσκη* ἀπέβη ἐντός ὀλίγου τὸ κέντρον τῶν ἀπανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ρωσσίας μερικῶν Θεοδοσιαῶν κοινοτήτων, τῆς ἐν Ἱεροσλάβω, Νοβογορόδω, Βίσνι-Βολοτζόκ, Ρίγα, Τούλζ, Σαρκτίβω, Νίζνι-Νοβογορόδω, Καζάν, Σπίρση, Δόν, Κουπάν, Σταροδούπια καὶ ἀλλαχοῦ, ἀπασῶν ἐπιζητουσῶν τὴν προστασίαν αὐτοῦ. Ἀπέθανε δὲ ὁ Κοβυλὶν τῇ 19 αὐγούστου 1809, ἐξασφαλίσας τὴν ὑπαρξίν τῆς τιμῆς καὶ τῆς κοινότητος, ἐν ἣ συγκραταλίγονται καὶ νῦν πλείστοι τῶν μεγάλων ἐμπορικῶν οἰκῶν τῆς Μόσχας (1).

Ἐκτός τῶν κοινῶν τοῖς λοιποῖς Ράσκολνίκοις δοξασίῶν ἐκίρυσται ὁ Κοβυλὶν: 1) ὅτι ὁ συζυγικός σύνδεσμος εἶναι χαρότερον τῆς πορνείας ἀμάρτημα, καὶ ὅτι οἱ μὲν ἀγαμοὶ δεῖν πρέπει νὰ νημερεύονται, οἱ δὲ ἔγγαμοι πρέπει νὰ χωρίζονται· 2) ὅτι τὰ ἐκ τῆς ἀγορῆς τρόφιμά εἰσιν ἀκάθαρτα καὶ πρέπει νὰ καθαρίζονται διὰ μετανοιῶν καὶ ἀγνῶν, εἰς ἃς προσέθηκε καὶ γελοῖους τιμὰς ἐξωτερικοῦς τύπους· 3) ὅτι μόνον τὰς ἀρχαίας εἰκόνας ὀφείλει ὁ πιστὸς νὰ προσκυνῇ· 4) νὰ μὴ ἔχη σχέσεις μετὰ τῶν ἐκτός τῆς κοινότητος καὶ ἰδίως νὰ μὴ συγνάξη εἰς τὰ λουτρά αὐτῶν, καθὼ ἀκάθαρτα.

Οἱ πλείστοι τῶν Θεοδοσιαῶν ἐπισημοῦντες τὴν πρὸς τοὺς *Πομορένους* προσέγγισιν παρεδίδθησαν κατόπιν τοῦ ἐπὶ σταυροῦ τίτλου I. N. B. I. ἄλλοι ἕως, καὶ μάλιστα οἱ τοῦ Νοβογορόδου διμαρτυρήθησαν κατὰ τοῦ τίτλου καὶ ἀπεικρίβησαν τοὺς τίμους συναδέλφους αὐτῶν ὡς ἀρησιβρήσκους καὶ στατρομάχοις· ἐντυθῆν προέκυψεν ἡ τῶν *Τιτλιστῶν* κοινότης, ἀπὸ τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἱμάδος, τοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τίτλου (1).

§. 14. Φιλιππισμός, Παστούχοβοι, Νεστόβτζινα, Νοβοζένοι, Στράννικοι κ.λπ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κοινοβιάρχου Βιγορίτζικης Δανιὴλ Βίκουλιτζ καλόμενος τις ὀνόματι Φίλιππος, ἄλλοτε Στραλίτζης, ἀντιποικηθεὶς τὴν ἡγουμενίαν τῆς μονῆς καὶ ἀποτυχῶν ἐγκατέλειψε τὴν κοινότητα μετὰ 50 περίπου ἡμερομένων αὐτῇ καὶ συνίστησεν ἴδιον μονῆδριον πλησίον τῆς Βιγόβσκα. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Σαμαρίν γενομένην καταδίωξιν καθ' ἣν οἱ ἐν Βιγόβσκα παρεδίδθησαν τὸ μνημόσυνον τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ Φίλιππος ὕψωσε τὴν

(1) Ἡ ἱστορία τοῦ Κομητηρίου *Προσπραζένσκη* ἀπὸ τῆς θεμελιώσεώς αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἔτους 1844 εἰρήκεται κατὰ πλάτος ἐκτεθειμένη μεθ' ὄλων τῶν ἐν αὐτῇ συμβεβηκότων ἐν τῇ Συλλογῇ τοῦ Καλιούβ, δημοσιευθεῖσα ἐν Λονδίῳ τῷ 1860 ὑπὸ τὸν τίτλον: *Сборникъ правительственныхъ свидѣній о раскольникахъ. Выпускъ I, σελ. 1—74.* (Σ. Σ.)

φωνήν κατὰ τῆς ὑποχωρήσεως ταύτης ὀνομάζων αὐτοὺς ἀποστάτας· ὅτι δὲ ὁ Σαμυρὴν ἐμφανισθεὶς μετὰ ὀπλοφόρου δυνάμεως πρὸ τῶν πυλῶν τῆς μονῆς προσεκάλεσε καὶ τοῦτον νὰ παραδοθῆ καὶ νὰ παραδεχθῆ τὸ αὐτοκρατορικὸν μνημόσυνον, ὁ Φίλιππος ἐπροτίμησε νὰ ἀποθάνῃ καὶ περὶδωκεν ἑαυτὸν εἰς τὰς φλόγας μετὰ τῶν ὀλίγων περὶ αὐτὸν ὀπαδῶν, ἐνῶ οἱ πλείους ἦσαν διεσκορπισμένοι εἰς τὸ κατὰ τῶν ἐν Βιγρόβσκα κέντυγμα, τῷ 1742· τὸ μαρτυρικὸν τοῦτο τέλος ἐκρταίωσεν ἔκτοτε τὴν αἵρεσιν, συνάμα δὲ ἀνέπτυξε καὶ τὸ ἀμοιβαίον τῶν δύο κοινοτήτων μίσος. Ἐξηπλώθη δὲ ὁ Φιλιππισμὸς κυρίως ἐν Ἀρχαγγέλῳ καὶ Φινλανδίᾳ, διακρίρων τῶν ἄλλων αἱρέσεων κυρίως 1) ὅτι ὁ σταυρὸς τῶν Φιλιππιστῶν εἶχεν ὀκτὼ ἄκρα καὶ δὲν ἔφερε τίτλον· 2) προσεκύνουν εἰκόνας ὑπ' αὐτῶν μόνων ἱστορουμένων· 3) δὲν πύχοντο ὑπὲρ τῶν αὐτοκρατόρων· 4) διεζεύγνυον τὰ εἰς τὴν αἵρεσιν εἰσερχόμενα ἀνδρόγυνα· 5) τὸν διὰ πυρὸς θάνατον καὶ τὸν δι' ἀσιτίας θεωροῦντες ὡς μαρτύριον ὑπὲρ τῆς πίστεως ἰδίδασκον αὐτὸν μετὰ πλειοτέρας ζήσεως παρὰ πάντας τοὺς λοιποὺς Νεποπιστάς, διὸ καὶ ἐγνωρίζοντο κατ' ἀρχάς ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐμπρησταὶ καὶ φοιτεῖς. Ὑπάρχουσι παραδείγματα γονίων ἐν τῇ αἵρεσι ταύτῃ, οἵτινες ἰδίαις χερσὶ περὶδωκαν τὰ τέκνα των εἰς τὰς φλόγας ὅπως ἀξιώσωσιν αὐτὰ τοῦ μαρτυρικῷ στεφάνου ἐν οὐρανοῖς!

Ἀπὸ τοῦ Φιλίππου τούτου κατὰ τὴν πιθανωτέραν γνώμην γνωρίζονται ἐν Μολδαυίᾳ καὶ ἐν ἄλλαις χώραις πάντες γενικῶς οἱ ἐκ Ρωσσίας μετακλήσαντες Ρασκόλνικοι ὑπὸ τὸ ὄνομα *Αλποδάροι* (ὡς ἐκ τοῦ Φιλιππόδττσι, Φιλιππόδνοι) μολονότι δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὴ ἡ ἐποχὴ τῆς πρώτης ἐκείνης μεταναστεύσεως.

Ἐν τῇ μονῇ Βιγορίτζκα ἐπὶ τοῦ Ἀσθρίου Δενσὸβ βροσκός τις ἰσχυράτις νέαν *Πεζλοποβεζίνων* κοινότητα, διακρινομένην ἐκ τῶν ἐξῆς διδασκαλιῶν: 1) δὲν πρέπει νὰ ἐγγίξῃ τις νόμισμα καὶ διαβατήριον ρωσικὰ, διότι ὁ ἐπ' αὐτῶν ἐγκειχραγμένος δικέφαλος ἀετὸς ἴστιν ἡ σφραγὶς τοῦ Ἀντιχρίστου τοῦ νῦν βασιλεύοντος ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας· 2) δὲν πρέπει νὰ περπατῆ τις ἐπὶ λιθοστρώτων ὁδῶν, διότι εἶναι ἐφευρίσκεις τοῦ Ἀντιχρίστου· 3) ἀπ' ἐναντίας τῶν Φιλιππιστῶν κατέκρινε τὸν διὰ πυρὸς θάνατον καὶ τὴν αὐτοκτονίαν· 4) δὲν συνεχῶραι τὸ διεζύγιον τῶν προσηλύτων, εἰς οἰκονδέποτε ἐκκλησίαν καὶ ἂν εἶχον συζευθῆ· 5) κατεδίκαζε τοὺς παραδεχθέντας ἐν τῇ ὑπὸ Πέτρου τοῦ Μεγάλου διαταχθεῖσθ γενικῇ ἀπογραφῇ τὴν ἰππωνομίαν *Ρασκόλνικων* ἢτοι σχισματικῶν καὶ τὴν ἀπότισιν διπλασίου φόρου. Ἐνομιάθη δὲ ἡ κοινότης αὕτη ἀπὸ τοῦ θεμελιώσαντος αὐτὴν βροσκῶ *Παστοχόβο* (πασιοῦχ=βροσκός).

Ἄλλος αἱρετικὸς, ὁ Κοσμᾶς, συνέστησεν ἰδίαν Ρασκόλνικων κοινότητα ὀνομασθεῖσαν *Κοσμιανισμὸς* καὶ *Νιστόβζινα* (ἐκ τοῦ νιστόβ=ἄρνησις), καθότι ἀρνοῦνται πᾶν μίσον σωτηρίας, τὴν ἱερωσύνην, τὰ μυστήρια, τὴν χάριν, φρονούντες ὅτι ταῦτα πάντα κατέρησει καὶ ἐξιδίλωσι καὶ ἀθέτησει ἡ βασιλεία τοῦ Ἀντιχρίστου· πρεσβεύουσιν ὅτι ἐπειδὴ ἐξέλιπεν ἡ ἀγιότης ἀπὸ τῆς γῆς, οἱ θέλοντες νὰ διατηρήσωσι τὴν ἀρχαίαν πίστιν πρέπει νὰ ἀφεθῶσιν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Σωτῆρος, ὅστις μόνος γινώσκει τὰ μύστα τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας· ὀνομασθησάν δὲ διὰ τοῦτο καὶ *Κοινότης τοῦ Σωτῆρος*.

Δὲν ἀναβαπτίζουσι τοὺς προσηλύτους αὐτῶν, πολλαχοῦ δὲ καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ἀφίνουσι ἀβάπτιστα, φρονούντες ὅτι ὁ Σωτὴρ δύναται νὰ σώσῃ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἄνευ τοῦ βαπτίσματος· διατηροῦσι τὸν μοναχικὸν βίον καὶ δὲν διαλύουσι τὰ συνοικίαια. Εὐρίσκονται δὲ κυρίως ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Ἱεροσολάβου, Κοστρίμας καὶ Νιζεγορέδ.

Ἡ ἀπαγίρευσις τοῦ νομίμου συνοικισίου καὶ ἡ ἐκ ταύτης προκύψασα ἐξαχρίωσις τῶν ἡθῶν ἐν ταῖς πλείσταις τῶν νεποπιστικῶν κοινοτήτων κατίστη ἀρήρητος παρά τισι τῶν νεπομιστέρων αἰρετικῶν. Εἰς τούτων, Ἰβάν Ἀλιξιάβ, ἐπιχείρησι κηρύττειν δημοσίως τὸ κοινωφελὲς τοῦ συζυγικοῦ βίου, προλαμβάνοντος τὴν τῶν ἡθῶν διχοφορὰν, μόνην τὴν ἐκούσιον ἀγαμίαν ἐγκρίνων μετ' ἐγκρατείας καὶ χαλιναγωγῆσεως τῶν παθῶν. Ἡ γνώμη αὕτη εὗρε πολλοὺς ὀπαδοὺς, διακριθέντας ὁμῶς εἰς δύο πιδία, ὧν τὸ μὲν παραδέχεται τὸν γάμον μετὰ τῆς ἐπιτελείσεως τοῦ μυστηρίου, διὸ καὶ συζεύγνυονται μὲν ὑπὸ ἱερίων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥωσσίας, ὑποβάλλονται δὲ κατόπιν εἰς ἐπιτίμιον ἐπὶ τούτῳ κανονισθῆν, πρὸς καθαρισμόν· οἱ δὲ, λαμβάνοντες ὡς τύπον τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ ἐκώσαντος τὸν πρωτόπλκτον ἄνδρα μετὰ τῆς γυναικὸς, θεωροῦσι νομιμοποιούμενον τὸ συνοικίσιον διὰ τῆς εὐλογίας τῶν γονέων τῶν νεμφομένων καὶ τῆς ἀμοιβαίας σγκαταθέσεως τούτων· ὠνομάσθησαν δὲ οὗτοι *Μεθοδῆνοι*, ἤτοι *γεόγαμοι*, καὶ ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἰθιωροῦντο ὑπὸ τῶν λοιπῶν Ῥωσκολότικῶν ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ὀλομιλείας αὐτῶν, στιροῦμενοι θρησκευτικῶ ἡγέτου καὶ διδασκάλου μέχρι τοῦ ἔτους 1794, ὅτε θεοδοσιακὸς τις *Μεραχούβιτς*, ὁ Γαβριήλ Ἀρταμανόβ, ἀνιδέξατο τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ποιμαντορίαν, καὶ ἐκ τούτου μετωνομάσθη ἀκολούθως ἡ αἵρεσις *Ἀρταμανισμός*. Ἰκτοτε ἐπαγιώθη ὡπωσοῦν ἡ κοινότης αὕτη, προσερχομένων οὐκ ὀλίγων ἐκ τῶν λοιπῶν κοινοτήτων, οἵτινες ὁμῶς ἀφροῦ ἐγέγρασκον ἐγκατέλειπον οἱ πῆιστοι τὰς οἰκογενείας των καὶ ἐπέστρεφον εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν κοινότητα.

Οἱ *Σεράβικοι* (*Πλάνητες*), ἢ *Σκιτά.λεῖτοι* ἢ (*Τυχοδιώκται*) ἔλαβον τὴν κλησινάπο τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Εὐθυμίου, δραπετοῦ στρατιώτου, ὅστις μετὰ πολλὰς πρὸς τοὺς ὁμόφρονας διχοστασίας ἐγκατεστάθη τῷ 1784 ἐν τῷ κυβερνήειῳ Ἱεροσολά, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1792, ἔλκυσας εἰς ἑαυτὸν καὶ ἀναβαπτίσας οὐκ ὀλίγους ὀπαδοὺς καὶ καταλιπὼν συγγραφεὺς τινὰς περὶ τῶν δοξασιῶν αὐτοῦ· τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐξηκολούθησε μετὰ πλείονος ἐπιτυχίας ἡ μαθήτρια αὐτοῦ Εἰρήνη Θεοδορόβνα, κατοικήσασα παρά τινι χωρικῷ Πέτρῳ Σεμινόβ ἐν τῷ χωρίῳ Σοπίλκα, ὅπου κατίστη βαθμυδὸν τὸ κέντρον τῆς διαδόσεως τῆς διδασκαλίας, καὶ ἀφ' οὗ οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς ὠνομάσθησαν καὶ *Σοπε.λό.τ.ενοι*. Οὗτοι παραδεχόμενοι ἀπάσας τὰς ἀρχὰς τῆς *πειλοποδοτίζινης* θεωροῦσι τὴν Ῥωσικὴν Ἐκκλησίαν ὡς ἀρησιθρησκον, καὶ αἰρετικὴν, πιστεύοντες ὅτι ὁ Ἀντίχριστος βασιλεύει ἐπὶ τῆς γῆς, οὐχὶ ἀοράτως, ὡπως πρεσβεύουσιν αἱ πλείσται πεζποδοζιναὶ αἵρεσις, σφραγίδα ἔχων τὸ διὰ τριῶν δακτύλων σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἀλλ' ὀρατῶς, γνώρισμα φέρων τὴν ὑποταγὴν εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν· διὰ ταῦτα καὶ ὡς μόνον μέσον ψυχικῆς σωτηρίας θεωροῦσι τὴν ἀπειθειαν εἰς πᾶσαν ἐπίγειον ἐξουσίαν, ἐν ἀνάγκῃ δὲ τὴν φυγὴν, τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ παντός οἰκογενειακοῦ δεσμοῦ καὶ τὸν πλάνητα βίον ἐν ἐρήμῳ τύποις καὶ δάσει καὶ βουνοῖς. Δικαιοῦνται δὲ τὰ μέλη τῆς

κοινότητος ταύτης εἰς δύο τάξεις, εἰς ὁδοιπόρους καὶ εἰς χριστιανοὺς ἐνοίκους ἢ φιλοξένους. Οἱ μὲν πρῶτοι μετέρχονται πραγματικὸν πλάνητα βίον ἀποξενούμενοι τῆς κοινωνίας καὶ τῆς οἰκογενείας, ἀσκούντες ἀγκυρῆν καὶ παντελῆ ἐγκράτειαν καὶ νηστείαν, καὶ ἐν γένει διάγοντες κατὰ τὸν τῆς μονῆς Σολοβιέτςκη κανονισμὸν περὶ μοναχῶν, οἷους θεωροῦσιν ἑαυτοὺς ἀρνούμενοι ἀπολύτως τὸν γάμον νομίζοντες μὴ γὰρ ἄμάρτημα παρὰ τὴν πορνείαν, διακρινόμενοι ὅτι τὴν σαρκικὴν ἀμαρτίαν δυσκόλως ἀποφεύγει ὁ ἄνθρωπος νομιμοποιουμένην διὰ τοῦ γάμου, εὐκολώτερον δὲ τὴν πορνείαν, θεωρουμένην καὶ καταδικαζομένην κοινῶς ὡς ἄμάρτημα· καλοῦνται μεταξὺ τῶν ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαί, καὶ φυλάττουσιν ἀκριβῶς τὴν ἐπομένην ἐντολήν: «Ἐάν τις σὶ ἀπαντήσῃ καθ' ὁδὸν καὶ σὶ ἐρωτήσῃ πόθιν εἰσὶ, ἀποκριθῆτι: δὲν ἔχω πατρίδα καὶ ἀναζητῶ τὴν μέλλουσαν». Τοὺς δὲ μικροὺς αὐτῶν θάπτουσι ἐντὸς τῶν δασῶν ἐν κερῶ νυκτὸς εἰλίσσοντες ἐντὸς καθαροῦ σκεδάνου καὶ νίκας ψάθου. *Φιλοξένοι* δὲ ὀνομάζονται οἱ μὴ ποὺ εἰσελθόντες εἰς τὴν αἵρεσιν ἀλλὰ προπαρκασκευαζόμενοι πρὸς τοῦτο, ζῶντες ἐν τῷ κόσμῳ καὶ φιλοξενούντες τοὺς *Πλάρητας*· καθὼ δὲ εὐρισκόμενοι εἰσὶ ἐπὶ τὸ κράτος τοῦ Ἀντιχρίστου, ὑποβάλλονται εἰς τὴν ἀπογραφὴν, καὶ χρησιμεύουσι κυρίως εἰς τὸ νὰ κρύπτωσι τοὺς *Πλάρητας* καὶ τὴν αἵρεσιν αὐτῶν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς κυβερνήσεως.

Οἱ Στράννικοι ὀνομάζουσι τοὺς λοιποὺς Ρασκολνίκους αἰρετικούς καὶ ἀποφεύγουσι τὴν μετ' αὐτῶν κοινωνίαν, κατηγοροῦντες ὅτι ὑποβάλλονται εἰς τὴν ἀπογραφὴν, δέχονται διαβατήρια, δέονται ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ καταγράφονται εἰς τὸν στρατὸν. Εἰσὶ δὲ δισκορπισμένοι ἐν τοῖς κυβερνήσις Ἰεροσλάβ, Τβίρ, Βολόγδα, Βλαδιμίρ, Κστρόμα, Ὀλονέτς, Σιδηρίξ καὶ ἀλλοῦ.

Ἐπάρχουσι καὶ ἕτεροι μικρώτεροι αἵρεσις ἐν τῇ *Μεταποδοβέζινη* οἱ *Σαμοκριστιέντσοι* (αὐτοβάπτιστοι), οἵτινες μὴ ἔχοντες ἐμπιστοσύνην εἰς οὐδὲν βάπτισμα, βαπτίζονται μόνοι τῶν εἰς τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν.—Ὁ *Στεφανισμὸς* ἀπὸ τοῦ δικαίου Στεράνου, τὸν μὲν γάμον μισῶν ὡς ἀμαρτίαν, συγχωρῶν δὲ τὴν πορνείαν ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ νὰ φονεύονται τὰ γινόμενα νόθα καὶ ρίπτωνται εἰς βορᾶν τῶν θηρίων πρὸς ἐξιλίωσιν καὶ καθαρισμόν ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας.—Ὁ *Ὀνησιμισμὸς* ἀπὸ τοῦ θημιλωτοῦ αὐτοῦ Ὀνησίμου, ὀνομαζομένη ἄλλως καὶ αἵρεσις τῶν *χαιρόντων*, διότι τελούσι τὸ κατ' αὐτοὺς *Μεστήριον* τῆς *Εὐχαριστίας* χαίροντες ἐν κερῶ τῶν προσευχῶν καὶ περιμένοντες νὰ μεταδώσωσιν αὐτοῖς τὴν κοινωνίαν ἄγγελοι ἐξ οὐρανῶν.—Ὁ *Ἀκουλίρισμὸς* ἀπὸ γραίας τινὸς Ἀκουλίνης, ἐθέσας μέλη τῶν ἐσχάτων ὀρίων τὴν ἀσελίαν καὶ τὸν κτηνώδη βίον. Ἐπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλαι μικραὶ αἵρεσις, αἵτινες ὀλίγον εἰσὶ γνωσταί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΠΟΠΟΒΤΖΙΝΑ.

§. 15 Ἡ Ποπόβτζινα ἐν Νιζεγορόδ, Δόν καὶ Κουπάν.

Τῆς Ποποβτζίνης ἢ Νικοπισμοῦ αἱ ἀρχαὶ βαθμηδὸν μόνον ἐπαγιώθησαν. Κατ' ἀρχάς οἱ ὄπαδοὶ αὐτῆς ἐλάμβανον ἱερεῖς ἐκ μόνων τῶν πρὸ τοῦ Νίκωνος χειροτονηθέντων, ἤρνούντο δὲ τὸ κύρος τῆς τε χειροτονίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐν τῇ ρωσικῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ τοῦ Νίκωνος τελουμένων Μυστηρίων. Ἄλλ' ἐκλιπόντων βαθμηδὸν τῶν παλαιῶν ἱερέων, ἡ κοινότης πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἰδίας ὑπάρξεως ἀπεράσισι νὰ δέχεται τοὺς ἱερεῖς ἕσσι ἀποστατούντες τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἠσπάζοντο τὸ σχίσμα.

Πρῶτοι θεμελιωταὶ τοῦ σχίσματος θεωροῦνται τρεῖς μοναχοὶ ἐν τῷ κυβερνήτῳ Νιζεγορόδ, ζῶντος εἰσὶν τοῦ Νίκωνος· οἱ ὄπαδοὶ αὐτῶν πληθυνθέντες κατέφυγον ἐντὸς δασῶν καὶ εἰς τόπους ἐρήμους, ὅπου ἀνήγαγαν πολλὰ μονήδρια γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κερζένσκη*. Ὀνομαστώτερον τούτων ἐγένετο (τῷ 1690) τὸ ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου Ὀνουφρίου διοικούμενον, τοῦ ἰδρυτοῦ τοῦ Ἀββακοτισμοῦ ἢ Ὀνουφρισμοῦ. Ὀδηγοῦς ἔχων οὗτος δογματικὰς τινας συγγραφὰς τοῦ γνωστοῦ Ἀββακῶν, εἰς τῶν πρώτων ρασκολνίκων διδασκάλων, ἐκήρυττεν αἰρετικὰς δοξασίας περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ τῆς ἐσθάρκου οἰκονομίας. Αἱ δοξασίαι αὗται ἐγέννησαν πολλὰς φιλονεικίας καὶ διχογνωμίας μεταξὺ τῶν μοναστῶν καὶ ἐπὶ τέλος ἀπερρίφθησαν, ὥστε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὀνουφρίου τῷ 1717 ἐξέλιπε παντάπασι ὁ Ὀνουφρισμός, μολοντί ὁ Ἀββακοῦμ τὰ ττατα ὑπὸ τῶν Ρασκολνίκων ἐν γένει ἐν τοῖς ἀγίοις ἐνικα κυρίως τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ περὶ τοῦ διὰ πυρὸς ἢ δι' αἰστικής θανάτου, ἐξ αὐτῶν τε τῷ κυβερνήτῳ Νιζεγορόδ καὶ ταῖς περὶ ἐπαρχίαις ἀριθμοῦνται κατὰ χιλιάδας τὰ θύματα τῆς αὐτοκτονίας.

Ἐσπύτως ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Δόν καὶ τοῦ Κουπάν ταχέως ἀνεφύη ἡ αἵρεσις αὕτη μετενηχθεῖσα καὶ διαδοθεῖσα ὑπὸ δύο γερόντων, τοῦ Ἰώβ καὶ τοῦ Δοσίθιου. Καὶ ὁ μὲν Ἰώβ καταγόμενος ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας ἐν Αἰτβα ἐγένετο ἱερομόναχος ἐν Μόσχᾳ ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Φιλαρίτου, ἀγαπήσας δὲ τὸν μονήρη βίον ἀνήγαγε δύο μονὰς ἐπὶ Νίκωνος ἐνωθεὶς μετὰ τῶν Ρασκολνίκων καὶ ριζῶν τὸν κατ' αὐτῶν διωγμὸν μετέβη εἰς τὸ κυβερνητικὸν Κούρσκ, ὅπου τῷ 1699 ἀνήγαγε τρίτην μονὴν ὀνομασθεῖσαν *Λιγὸβ*. Ἄλλὰ κῆτε ἐνταῦθα εὐρισκόμενος ἀσφαλῆς ἔφυγε πρὸς τὸν Δόν, ἢ Τάναϊν, ὅπου πολλοὺς συναθροίσας σχισματικὰς ἀνήγαγε καὶ τετάρτην μονὴν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τζίρα, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ἑκατοντούτης. Τὸ ἔργον τούτου ἐξηκολούθησεν ὁ γνωστός Δοσίθιος, ὁ κηρύξας τὸ σχίσμα ἐν Πομορίᾳ. Οὗτος ἐνεκρινάσει καὶ τὸν ναὸν τῆς μονῆς ἐν δὲν ἐπρόρθησε νὰ ἐγκαινιάσῃ ὁ Ἰώβ, τὸν πρῶτον γνωστὸν τῶν Ρασκολνίκων ναὸν, οὗ ἡ στήλη ταχέως ἐξηπλώθη παρὰ τοῖς ἀπανταχοῦ σχισματικαῖς. Φεβηθεὶς τὸν διωγμὸν ὁ Δοσίθιος μετὰ ἑκατῶν ὀπαδῶν ἔφυγε τῷ 1688 πέραν τοῦ Ἀστραχάν καὶ ἐγκατεστάθη παρὰ τὸν ποταμὸν Κούμα πλησίον τῶν Κιρκασίων· ἡ δὲ μονὴ καὶ ὁ ναὸς ἐρημνί-

σθησαν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ οἱ λοιποὶ ὄπαδοὶ αὐτοῦ δισκορπίσθησαν εἰς διάφορα μέρη. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δουαθίου ὁ μαθητὴς αὐτοῦ μετέφερε τὴν κοινότητα εἰς Κουπάν, καὶ ἐκεῖ συμμαχήσαντες μετὰ τῶν Τατάρων τῆς Κριμαίας ἐλήστευον τὰς παρά τὸν Βόλγαν ἐπαρχίας καὶ τὰ παράλια τῆς Κασπίας. Τῷ 1705 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τοῦ Ταναΐδος ῥασκολνίκων ἤρξαι διὰ τῆς εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἐξορίας τῶν ἐκ Ῥωσσίας ἀνταρτῶν, εἰς βαθμὸν ὥστε σπουδαία ἠγέρθη ἐν Ἀστραχάν ἀποστασία κατὰ τοῦ Μεγάλου Πέτρου ὑπὲρ τῆς ἀρχαίας πίστεως καὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ γενεῖου, οὗ τὴν ἀποκοπὴν αὐστηρῶς εἶχε διατάξει ὁ ἐκπολιτιστὴς τῆς Ῥωσσίας. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς τῷ 1708 ἐκρηγείσης ἀνταρσίας, Ἰγνάτιος Νεκρασόβ, φυγὼν μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν πολυαριθμῶν σχισματικῶν πέραν τοῦ Κουπάν ὑπατάγη τῷ γένει τῆς Κριμαίας καὶ ἐσύστησεν ἐκεῖ τὴν τῶν *Νεκρασόβων* κοινότητα, ἥτις μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κριμαίας ὑπὸ τῶν Ῥώσσων τῷ 1777 μετέφησεν εἰς Τουρκίαν, ὅπουθεν κατόπιν πολλοὶ ἐπίστρεψαν εἰς Ῥωσσίαν. Τῶν Νεκρασόβων τούτων ἀπόγονοι σῶζονται σήμερον καὶ ἐν τῇ ρουμανικῇ Βεσσαραβίᾳ, καὶ δύο χωρία συνοικισθέντα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος πλησίον τοῦ Ἰσμηκλίου ὀνομαζόνται *Νεκρασόβα νέα* καὶ *Νεκρασόβα παλαιά*. Ὁ διαβόητος ἀνταρτὴς Πουγατζίφ ὁ κατεργησάς πολλὰ μέρη τῆς Ῥωσσίας (1771—1774) ἦν ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ Ταναΐδος Ῥασκολνίκων ὡς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ συναποστάται.

§. 16. Σταροδοῦβια καὶ Βίτκα.

Ἰερὺς τις, ὀνόματι Κοσμάς ἐκ Μόσχας, μὴ παραδειξάμενος τὰς ἀποστάσεις τῆς Συνόδου τοῦ 1667 ἔφυγε μετ' ὀλίγων ὄπαδῶν εἰς Σταροδοῦβιαν ἐν τῷ κυβερνεῖω Τζερνιγόβου παρά τῷ ἑαυτοῦ συνταγματάρχῃ Γαβριήλ Ἰβανόβ, ὅστις καὶ τόπον κατοικίας παρεχώρησεν αὐτοῖς ἐν τῇ κωμοπόλει Πονουρόβκα. Τάχιστα συνήλθον πλείστοι ἄλλοι Ῥασκολνικοὶ, ἐν οἷς καὶ ἄλλος φυγάς ἱερὺς Στέφανος, καὶ συνέστησεν περὶ τῆς κωμοπόλεως τέσσαρας ἐπαύλεις. Ἀνιβάπτιστον δὲ οὗτοι κατ' ἀρχὰς τοὺς προσερχομένους καὶ δὲν ἐδέχοντο ἱερὺς τῆς νέας χειροτονίας. Ἡ κοινότης προέδωκεν ὄλον ἐν μέρει ὅτου τῷ 1682 ἡ Σοφία διέταξε τὸν τε ἐπίσκοπον Τζερνιγοβίας καὶ τὸν ἐν Σταροδοῦβιᾳ συνταγματάρχην νὰ ἐπανακρέωσιν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ ν' ἀποστείλωσιν εἰς τοὺς γενεθλίους αὐτῶν τόπους τοὺς αὐτοὺς σχισματικούς. Κυριευθέντες ὑπὸ τοῦ φόβου ὀλίγοι ἐπίστρεψαν τότε· ἀλλ' ὁ Κοσμάς καὶ ὁ Στέφανος μετὰ τῶν πλείστων διέλθον εἰς Πολωνίαν καὶ κατέκησαν τῷ 1695 ἐπὶ τῆς νέσου Βίτκας, ἥτις ταχέως ἐγένετο τὸν κέντρον τῆς *Ποποβιζίνης*, συντρεχόντων πανταχῶθεν τῶν πιστῶν διὰ τε τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἀσύλου καὶ διὰ τὴν φήμην τοῦ αὐτοῦ ναοῦ, τοῦ μόνου ἐν ἐκείνῳ τότε οἱ Ῥασκολνικοὶ. Αἱ ἐπαύλεις, τὰ χωρία καὶ τὰ ἐσχαστέρια ἠξίθησαν ἐν τῷ ὀλίγῳ μέχρι τῶν 14, ὁ δὲ ἐν αὐτοῖς πληθυσμὸς τῶν σχισματικῶν ταχέως ὑπερίβη τὰς 40,000· αὐτοῦθεν οἱ μοναχοὶ καὶ αἱ μοναχαὶ ἐκέραιον εἰς τὰς ἐν Νιζεγορόδ, Ταναΐδι καὶ ἀλλαχού κοινότητας εἰκόνας, σταυροὺς καὶ ἄλλα ἀντικείμενα, λαμβάνοντες εἰς ἀντάλλαγμα πλοῦσια ἀναθήματα καὶ

ἀρθότους χρηματικὰς βοηθείας. Ἐνταῦθα δὲ ἤρξατο κατὰ πρῶτον ἡ συνθήκη τοῦ νὰ διχωνται ἱερεῖς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, ἐκλιπόντων ἤδη τῶν παλαιῶν. Μεταχειρίζοντο μῦρον ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτῶν προστάτου Θεοδοσίου ἐψημένον, ἐξαντληθέντος τοῦ ἀρχαίου. Ὡς πρὸς τοὺς προσηλύτους ἱερεῖς εἰσήγαγον ἀλλόκοτόν τινα τύπον βαπτίσματος ἀνεν καταδύσεως ἐν τῷ ὕδατι, ὃν παρεδίξαντο κατόπιν καὶ δι' ὅλους ἐν γίνει τοὺς προσερχομένους τῷ σχίσματι.

Ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις δυσφοροῦσα διὰ τὴν ἐπιβροήν ἣν ἡ Βέτικα ἐξήσκει ἐπὶ πάντων τῶν ἐν τῷ κράτι σχισματικῶν, ὧν κατίστη μέγα κέντρον, πρὸ πάντων μετὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἐγκυτάστασιν τοῦ ἐν Μολδαυίᾳ χειροτονηθέντος ῥωσολογίτου ψευδοπισκόπου Ἐπιφρανίου (§. 17), δραπιτεύσαντος ἀπὸ τῶν ῥωσικῶν φυλακῶν, ἀπεφάσισε τὴν καταστροφὴν αὐτῆς. Τῷ ἔτει 1733 ἡ αὐτοκράτειρα Ἄννα Ἰβανόβνα προσεκάλεσε τοὺς Βετκάνους νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Ῥωσίαν ὑποσχομένη αὐτοῖς τελείαν ἀμνηστειάν. Μετὰ πολλὰς καὶ ἄλλας ἀνωφελεῖς προσκλήσεις καὶ ματαίως ἀπειλὰς ἀπίστανται τῷ 1735 στρατὸν ὅστις περιζώσας τὴν Βέτικαν καὶ τὰ περίχωρα συνέλαβεν ὅλους τοὺς κατοίκους, περὶ τὰς 40,000, ἐξ ὧν οἱ μὲν μοναχοὶ διμοιρῶσθησαν εἰς τὰς διαφόρους ἐν Ῥωσίᾳ μονὰς, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπεστάλησαν εἰς τὰς οἰκίας πατρίδας. Ἄλλ' ἡ ἐρήμωσις τῆς Βέτικας δὲν διήρκει πολὺ· μετὰ δύο ἔτη πάντες οἱ φυγάδες ἐπίστρεψαν καὶ ἡ κοινότης οὐ μόνον ἐπανῆλθεν εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν ἀλλ' ἀπέβη ἀνθρωπότερα καὶ ἀκραιότερα, τῶν βοηθημάτων καὶ ἀριερωμάτων πανταχοῦθεν συρραυμάτων πρὸς ἀνακούρισιν καὶ παραμυθίαν τῶν ὑπὲρ τῆς πίστεως παθόντων. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ καταστραφέντος ναοῦ ἀνηγέρθη ἕτερος μεγαλοπρεπέστερος, ἐκτίρωθεν δ' αὐτοῦ δύο εὐρύχωρα μοναί, ὧν ἡ τῶν ἀνδρῶν ἤρθη μετ' ὀλίγων 1,200 μοναχοῦς· πολλὰ δὲ σκεῦη ἀνηγέρθησαν καὶ ἐντὸς τῶν παρακειμένων δασῶν, καὶ τὸ κέντρον τοῦτο σπουδαιότερον γενόμενον, ἐπίστρον ἐκ νέου τὴν προσοχὴν τῆς ῥωσικῆς κυβερνήσεως. Μετὰ πολλὰς ματαίως προσκλήσεις καὶ ὑποσχίσεις πολιτικῶν καὶ θεοκρατικῶν προνομίων καὶ ἀσθεσιῶν πρὸς τοὺς σχισματικούς ὡς ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς πατρίδας ἐστίας, στρατὸς ῥωσικὸς τῷ 1764 ἐκύκλωσεν ἐκ νέου τὴν Βέτικαν, κατίσκαψε τὰς μονὰς καὶ τὸν ναόν, διεσκόρπισε τοὺς κατοίκους, ὧν 20,000 ἀπεκρίθησαν εἰς Σιβηρίαν, καὶ κατίστρεψε διὰ πάντος τὸ αὐτὸν τοῦτο, τὸ ὅποιον ἐν δικστήματι 70 ἔτων ὑπῆρξε τὸ ἰσχυρότερον στήριγμα τῆς *Ποποθεΐνης*.

Μετὰ τὴν τελείαν πτώσιν τῆς Βέτικας ἀνεδείχθη ἡ Σταροδοῦβια, 80 χιλιομέτρα ἐκίτης ἀπέχουσα ἐντὸς τῶν ῥωσικῶν συνόρων. Οἱ κάτοικοι εἶχον ἔλκεσιν τὴν εὐνοίαν τοῦ Μεγάλου Πέτρου μέγανως χρησιμεύσαντες αὐτῷ εἰς τὸν κατὰ Καρόλου τῆς Σουηδίας πόλεμον καὶ εἶχον ἀποκτήσει οὐσιώδεις τιμὰς δι' αὐτοὺς προνομίας· ἀλλ' ἐν δικστήματι πολλῶν ἑτῶν ἑστεροῦντο ἱερίων μέχρι τοῦ 1740· ὁ δὲ πρῶτος ὃν ἀπέκτησαν ἦν Πατριάρχης τις ἐκ Βέτικας, καταργῶν ἐκεῖ μετὰ τὴν πρώτην καταστροφὴν καὶ διαπρέφας ὡς ἡγούμενος αὐτῶν μετὰ τοῦτον ὀνομαστότερος εἶναι ὁ Μιχαὴλ Καλυούκος ἢ Καλμιά, ὁ μετὰ τὴν ἰσχύτην τῆς Βέτικας καταστροφὴν φυγῶν ἐκεῖ καὶ ἡγούμενος χρηματικῶν τῶν δύο μεγαλειότερων σταροδοουβιανῶν μοναστηρίων, τοῦ *Ποκρόβσκη*, ἀνδρικοῦ καὶ τοῦ *Καζάροσκη* γυναικείου.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ προνομιοῦχος Σταροδούβια περιελάμβανεν, ἐκτὸς δύο νεποπιστικῶν μοναστηρίων, τέσσαρες Ποποβτζίνων μονὰς, 70 ἐκκλησίας μοναστηριακὰς ἢ ἐνοριακὰς καὶ 16 παρεκλήσια.

§. 17. Ἑτεραι διαιρέσεις ἐν τῇ Ποποβτζίνῃ.

Ἐκτὸς τῆς διχοστασίας ἦν παρήγαγεν ἐν τῇ Ποποβτζίνῃ ἡ διδασκαλία τοῦ προμνησθέντος Ὀνουρρίου, ἡγουμένου τῆς σκήτης Κιρζένσκη, ἡ αἵρεσις αὕτη διηρέθη καὶ ὑπὸ πολλῶν ἄλλων δοξασιῶν αἰτινὴς ἐγέννησεν ταραχὰς καὶ μίση ἰσωτερικὰ καὶ συστήματα διάφορα γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἑνώσις (Σοφ. λάσι)· αἱ κυριώτεραι τούτων εἰσὶ:

1.) Ἡ *διακορικὴ ἑνώσις*, ἀπὸ τοῦ διακόνου Ἀλεξάνδρου ἕστις α) κατίκρινεν ὡς ἀντικανονικὴν τὴν ἐν Βέτκῃ κατασκευὴν μύρον· β) κατίκρινεν τὸν τρόπον αὐτῶν τοῦ θυμιᾶν· γ) ἐδίδασκιν ὅτι ὁ ἔχων τέσσαρα ἄκρα σταυρὸς εἶναι ἐπίσης σεβαστὸς ὡς ὁ ἔχων ὀκτώ· δ) ὅτι ἡ δέησις «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ θεὸς ἡμῶν ἰλέησον ἡμᾶς», ἰσοδυναμῆαι μὲ τὴν: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἰλέησον με τὸν ἀμαρτωλόν». Ὅτι τῷ 1708 ἰστῆρισεν ἐμπράκτως τὴν περὶ τὸ θυμιᾶν διδασκαλίαν αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ, οἱ Ρασκολνίκα τόσον ὠργίσθησαν κατ' αὐτοῦ ὥστε παρ' ὀλίγον τὸν ἐρόνησον ἀλλ' ἡ αἵρεσις ἐπαγιώθη καὶ ἐξηπλώθη ἐν Σταροδούβιᾳ καὶ ἄλλαχοῦ. Οἱ διακορισταὶ μὴ δεχόμενοι τὸ μῖρον τῶν Βετκάνων θυμιάζοντο ὅτι ἔχουσι μῖρον πρὸ τοῦ Νίκωνος ἐψημένον, εἰς τὸ ὅποιον, ἢ καὶ ἔξαντληθῆ, προσέθετον ἀπὸ κειροῦ εἰς κειρὸν ἔλαιον, κατὰ τὸν κανόνα τοῦ Ματθαίου Ἱεροσολύμων.

2.) Ἡ *Ἐπιφανιανὴ ἑνώσις*, ἀπὸ Ἐπιφανίου τινός, ἕστις πλαστογραφῆσας γράμματα ἐκ μέρους τοῦ μητροπολίτου Κιβίας καὶ τῶν κατοίκων Κιζμίνου ἐξηπάτησε τὸν μητροπολίτην Μολδβίας Γρηγόριον καὶ Ἰλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν χειροτονίαν ἐν Ἰασίῳ τὴν 22 Ἰουλίου 1724, ὡς ἐπίσκοπος Κιζμίνου. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ρωσσίαν ἐγκατεστάθη ὡς ἀνώτατος θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τοῦ σχίσματος· ἀλλὰ μολὶς προηθάσκει νὰ τελίσῃ χειροτονίας τινὰς συναλήθη ὑπὸ τῶν ἀρχῶν καὶ ἀπιστάτη ἐξόριστος εἰς Σολοβίτζικην· ἐκίθη φυγῶν καὶ συλληθῆις καὶ πάλιν δραπετεύσας καὶ συλληθῆις κατεδικάσθη εἰς ἰσόδιον καταναγκαστικὴν ἐργασίαν εἰς Σιβηρίαν· ἀλλὰ καθ' ὅδον ἐλευθερώθη ὑπὸ τῶν ἐπὶ τούτῳ πεμφθέντων ἐκ Βέτκας Ρασκολνίκων, καὶ τῷ 1735 ὁ μητροπολίτης Κιβίας ἀνήγγειλεν εἰς τὴν σύνοδον ὅτι ὁ Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος ἐν Βέτκῃ ἐν πάσῃ δοξῇ καὶ τιμῇ. Συλληθῆις τελευταίον ἐν τῇ μνησθείσῃ καταστροφῇ καθείρθη εἰς Κίβον ὅπου κατίστρεψε τὸν βίον. Γνωστῶν γενομένων τῶν συμβεβηκότων αὐτοῦ οἱ πλείστοι τῶν Ρασκολνίκων ἀπειρήσαν αὐτὸν ὡς ἀγύρτην· ἀλλ' οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ καίτοι εὐκρίθαι οὐχ ἔπτον ὀφίστανται ὡς ἰδίᾳ κοινότητι διακρινομένη διὰ τοῦ ἐξαιρετικοῦ πρὸς τὴν μνήμην τοῦ πατρῶνος αὐτῆς σεβασμοῦ.

3.) Ἡ *ἑνώσις τῶν Τζερροπολέων*. Τρεῖς τῶν ἐκ Βέτκας φυγόντων Ρασκολνίκων μετὰ τὴν τελευταίαν καταστροφὴν αὐτῆς, ἐλθόντες εἰς Σταροδούβιαν καὶ σκανδαλισθέντες μετ' ὀλίγον ἐκ τῶν περὶ τῆς πίστεως ἑλενοικῶν, τῶν ἀταξιῶν καὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν ἡθῶν ἰσχυράτισαν τὴν πεποιθε-

σιν ὅτι ἐν Σταροδοῦβιαι ἀπόλιτο ἡ πίστις καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ σωτηρία ὡς ἐκ τῆς γυμνάσεως καὶ τῆς συγκοινωνίας τῶν αἰρετικῶν χαρῶλων (1)· διὸ καὶ ἐνωθέντες μοναχοὶ τινες καὶ λαϊκοὶ ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν καὶ μεταβάντες εἰς Πολωνίαν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν κομμόπολιν Τζερνοπόλ, ἰδιοκτησίαν τοῦ Πάνου Σρότσεβιτς, ὅπου καὶ μονὴν καὶ ναὸν ἀνήγειραν. Ἐκτὸς τοῦ κατὰ τῶν Σταροδοῦβιανῶν μίσους διακρίνονται οὗτοι καὶ ἐκ τινῶν ἄλλων διδασκαλιῶν, οἷαι α) δὲν δέχονται τὸν ὄρκον ἄλλως ἢ ὑπὸ τὸν τύπον τῶν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ λογίων «Ναὶ καὶ ἢ οὐ οὐ»· β) δὲν προσκυνοῦσι οὔτε τὸν ἔχοντα ἄνω ἄρκος σταυρὸν, ἐὰν δὲν φέρῃ ἐξωγραφημένην τὴν σταύρωσιν τοῦ Σωτήρος· γ) πιστεύουσιν ἀδιστακτικῶς εἰς τὴν προσέγγισιν τοῦ τέλους τοῦ κόσμου, βεβαιούντες ὅτι γινώσκουσιν ἀκριβῶς καὶ τὸν καιρὸν καθ' ὃν συμβήσεται· δ) δὲν εὐχονται ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος· ε) μέγιστον ἀμάρτημα νομίζουσι τὸ κίβειν τὸ γένειον· στ) βδελύττονται τὸ διαβατήριον θεωρούντες ὡς σφαγίδα τοῦ Ἀντιχρίστου, καὶ τοὺς φέροντας τοιοῦτο δὲν δέχονται. Εἰσὶ δὲ οὗτοι σήμερον πολυπληθεῖς ἐν τῇ κατωτέρᾳ τάξει τοῦ ῥωστικοῦ λαοῦ πανταχοῦ τοῦ κράτους, προσίτι δὲ ἐν Πολωνίᾳ καὶ ἐν Μολδαυίᾳ.

4.) Ἡ ἐνωσις τοῦ Σουσιδὸβ ἐστὶν ὑποδιαίρεσις τῆς προμνησθείσης τῶν Τζερνοπολίτων, κατὰ τῆς ἐν τῇ κοινότητι ἀποδοχῆς τῶν Μαλορώσων, ἧτοι κατοίκων τῆς Μικρῆς Ῥωσσίας, ἔτι οἷς εἶχεν εἰσαχθεῖ ὑπὸ τῶν Οὐνιτῶν τὸ διὰ τῆς ἐπιχύσεως βάπτισμα· εἰσὶ δὲ λίαν εὐαριθμοί.

β. 18. Ἀγύρται ψευδεπίσκοποι.

Περὶ τὰ μίσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἱεροδιάκονός τις Ἀμβρόσιος φυγὼν ἀπὸ τῆς μονῆς Νέας Ἱερουσαλὴμ ἐγκατεστάθη ὡς προσήλυτος εἰς Σταροδοῦβιαν ὑπὸ τὸ ὄνομα ἱερομόναχος Ἀθηνογίνης· ἐλκύσας τὴν ἀγάπην καὶ ὑπολήψαν τὸ προσιτώτος Πατρικίου ἀπιστάτη διὰ τὴν ὑπερησίαν τῆς κοινότητος ἐκτὸς τῶν ῥωστικῶν ὁρίων πέραν τοῦ Νίπρου καὶ εἰς Πολωνίαν ἐπωρελοῦμενος τὴν εὐπιστίαν καὶ ἀροσίωσιν τοῦ φανατικοῦ πλήθους συνέλαβε τὸ σχέδιον τοῦ νὰ γίνῃ ἐπίσκοπος· ἐν χωρίῳ τινὶ τῆς Πολωνίας εὐρών γέροντα ἱερεῖα ῥασκολνικῶν εὐπιστον μὲν καὶ μωρὸν ἀπολαύοντα δὲ τοῦ κοινῶν σιδασμοῦ, ἀπικάλυψεν αὐτῷ ἐν τῇ ἐξομολογήσει ὅτι ἦν δῆθεν ἐπίσκοπος, χαροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Σιβηρίας, καὶ ὅτι κατανόησας τὴν ἀληθῆ πίστιν ἐγκατέλειπε τὴν δοξάν τῆς προτέρας αὐτοῦ περιωπῆς καὶ ἔφυγε διὰ τὴν ὑπερησίαν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Κυρίου. Ἐν τῷ κελλίῳ του ἐνεδύετο τὸ ἠμερόριον καὶ πηλόγει τοὺς προσερχομένους ἀμροτέρας ταῖς χερσίν. Ἡ φήμη τοῦ ἁγίου ἀρχιερέως βαθαυδὸν ἐξηπλώθη πρὸς τοὺς Ῥασκολνίκοις, καὶ ὁ Ἀθηνογίνης μεταβάς εἰς Μολδαυίαν καὶ δημοσίως κηρύξας ἑαυτὸν ἀρχιερεῖα ἐπιστεῖθη ἀνεὺ δισταγμοῦ ὑπὸ τε τῶν αὐτόθι Ῥασκολνικῶν καὶ ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου καὶ τῆς κυβερνήσεως, καὶ ἐχριστόνησε πολλοὺς ἱερεῖς καὶ δια-

(1) Χ α χ ὄ λ ο υ ς ὀνομάζουσι οἱ Ῥῶσοι ἐμπαικτικῶς τοὺς κατοίκους τῆς Μικρῆς Ῥωσσίας. (Σ. Σ.)

κόνους κατ' αἴτησιν τῶν πιστῶν. Παρακληθεῖς δὲ νὰ χειροτονήσῃ αὐτοὺς καὶ ἐπίσκοπον ἔγραψε πρὸς τὸν Πατρίκιον προσκαλῶν αὐτὸν ἐπὶ τούτῳ. Ἄλλ' οὗτος ζητήσας ἐκ Πατρουπόλειος πληροφορίας περὶ τοῦ παρελθόντος τοῦ Ἀθηνογένους καὶ μαθὼν ὅτι ἦν ἀπλοῦς διάκονος φυγῶδικος ἐπὶ ἐγκλήματι, κατήγγειλεν αὐτὸν τοῖς ἐν Μολδαυίᾳ Ῥασκόλνικοις· οὕτω γνωσθέντων τῶν κατ' αὐτὸν ὁ ἡγεμὼν ὀργισθεὶς καταδίκασεν αὐτὸν εἰς ἀγχόνην· ἀλλ' ἐκεῖνος προλαβὼν ἔφυγεν εἰς Πολωνίαν, καὶ ζυρήσας τὸ γένειον καὶ τὸν μύστακα εἰσῆλθεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.

Καλόγηρός τις Ῥασκόλνικος, Ἀνθιμος, δι' ἀπάτης λαβὼν τὴν ἱερωσύνην, ἐχειροθετήθη ἀρχιερατικῶς ὑπὸ τοῦ Ἀθηνογένους· μεταβὰς δὲ εἰς Πολωνίαν καὶ τυχὼν ἀγαθῆς ὑποδοχῆς ἔγραψε πρὸς ἐκεῖνον, εὐρισκόμενον τότε ἐν Μολδαυίᾳ, ἵνα μακρόθεν χειροτονήσῃ αὐτὸν ἐπίσκοπον. Συγκιτηθεὶς ὁ Ἀθηνογένης ὤρισε καὶ τὴν ἡμέραν (Μεγάλην Πέμπτην), καθ' ἣν ὁ μὲν ἔμελλε νὰ τελήσῃ τὴν χειροτονίαν ἐν Μολδαυίᾳ, ὁ δὲ Ἀνθιμος νὰ περιβληθῇ τὰ ἀρχιερατικὰ ἄμφια ἐν Πολωνίᾳ· καὶ οὗτος μὲν ἠκολούθησεν ἀκριβῶς τὴν ὁδηγίαν, ἀλλ' ὁ Ἀθηνογένης κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Μεγάλης Πέμπτης ἀκριβῶς κατετάσσεται ἐν τῷ πολωνικῷ στρατῷ. Ἡ ἀπάτη ἐγνώσθη κατόπιν, οὐχ ἦττον ὁ Ἀνθιμος ἐξηκολούθησεν ἀρχιερατικῶν ἀπολίσεως ἕνεκα τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἐν Πολωνίᾳ μετέβη εἰς Ῥωσσίαν, ὅπου ἐπισκεπτόμενος τοὺς Ῥασκόλνικους, ἐχειροτόνησεν αὐτοὺς ἱερεῖς καὶ διακόνους, ὑποδεξιούμενος πανταχοῦ μετὰ τιμῶν, ἰδίως περὶ τοὺς Νεκρασόβους Καζάκοις· ἀλλ' ἀνακαλυφθέντος τοῦ βόλου συλλαβόντες αὐτὸν οἱ Καζάκοι καὶ δέσαντες κατέπηξαν ἐν τῷ Νίπρω. Ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀθηνογένους χειροτονηθέντων ἱερέων οἱ μὲν ἐπύκωσαν ἱερωργουόντες καὶ ἀπεξεδύθησαν τὴν ἱερωσύνην, οἱ δὲ ἐνέμειναν εἰς τὴν ἀγυρτείαν καὶ πολλοὺς προσκτησάμενοι ὁπαδοὺς συνέστησαν τὸν Ἀθηνογενισμόν καὶ τὸν Ἀνθιμισμὸν, οἵτινες ὁμῶς δὲν διήρκισαν πολὺν χρόνον.

§. 19. Ἡ Ποπόβτζίνα ἐν τῷ κυβερνείῳ Σαρατόβ, Μόσχᾳ καὶ Σιβηρίᾳ.

Μικρὸν μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ *μαριζέστον* τοῦ 1762 δι' οὗ οἱ σχισματικοὶ προσεκαλοῦντο νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Ῥωσσίαν ἐκ Πολωνίας, ἀριθμὸς τις οἰκογενειῶν ἐγκατεστάθη εἰς Σαρατόβ, ὅπου συνεκρότησεν ἐντὸς δέσσης τρία χωρία ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἰργίτζ. Ταχέως δὲ, κατὰ τὴν συνθήκην αὐτῶν ἔρχισαν νὰ κτίζωσι μονὰς, ἐν αἷς συνέβησαν πανταχοῦθεν Ῥασκόλνικοι καὶ νὰ διοργανίζωσι συστηματικῶς τὴν κοινότητα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Σήμενός τινος ἐκ Μόσχας. Οὗτος ἦν υἱὸς εὐκαταστάτου ἐμπόρου λαβόντος μέρος εἰς τὴν θελοφρονίαν τοῦ Ἀμβροσίου, ἀρχιεπισκόπου Μόσχας τῷ 1771· φεύγων δὲ τὴν τύχην τοῦ πατρὸς μετὰ τῶν ἄλλων συνεταίρων ἐγένετο μοναχὸς μετονομασθεὶς Σέργιος, καὶ μεταβὰς εἰς Πολωνίαν ἐπιστρέψε πάλιν εἰς Ῥωσσίαν· ἡγούμενος γενόμενος τῆς ἐν Ἰργίτζ κοινότητος ἀνέδειξεν αὐτὴν διὰ τῶν προσπαθειῶν καὶ τῆς δραστηριότητος αὐτοῦ.

Ἐν Μόσχᾳ τῶν *Ποποβεζίτων* ἡ κοινότης ἦν ἄσημος μέχρι τοῦ 1771, ὅτε οἱ ἐκ Βίτκας *Ποποβεζίται*, κατὰ μίμησιν τῶν *Θεοδοσιατῶν γελοπιστῶν* (§. 13.) ὑπὸ τὸ πρόσχημα φιλανθρωπικοῦ σκοποῦ ἀνήγαυαν ἐν τῇ ἐπαύλει *Ρογοζικᾶ* κοινότητα πρὸς βοήθειαν καὶ περίθαλψιν τῶν πασχόντων ἐκ τῆς πανώλους καὶ τοῦ λιμοῦ. Τὸ κατάστημα τοῦτο μεγάλα διαθέτον ὕλικά κεφάλαια καὶ καταλλήλως διοργανωθὲν συνήγαγε ταχέως πληθὺν ἱερῶν φυγοδικῶν, μοναχῶν καὶ λαϊκῶν προσηλύτων ἐκ τῶν τῶν φύλων καὶ συνέτεινε πολὺ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς αἰρέσεως, ὥστε μετὰ τινα ἔτη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Μόσχᾳ *Ποποβεζίτων* ἀνῆρχετο εἰς 20,000. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ *Ρογοζίται*, ἀνίσκοντες εἰς τὴν βίτκαν ἔνωσιν ἐπίσθενον τὰς δοξασίας τῶν *Σταροδουβιανῶν* ἀλλὰ μετὰ 6 ἔτη συνέστη αὐτόθι ὑπὸ τῶν ἱερῶν ἡ αἰρεσις τῶν *Αναμυριστῶν*, οἵτινες ἤξιουν ὅτι οἱ ἐκ τῆς ῥωσικῆς Ἐκκλησίας προσερχόμενοι ἱερεῖς ἀνάγκη νὰ μυρῶνται ἐκ νέου. Μὴ ἔχοντες δὲ μῦρον ἐνόμισαν ὅτι ἰλλεῖψαι ἀρχιερίων ἠδύναντο αὐτοὶ νὰ κατασκευάσωσι καὶ δὴ τῷ 1777 ἀναμειζάντες μετὰ ἰλαίου διάφορα ἀρώματα καὶ κόνιν ἱερῶν λειψάνων ἔβησαν πάντα ταῦτα ἐντὸς γιγαντιαίου *σαμαβαρίου*, προεξάρχοντος τῆς βλασφημίας τελετῆς τοῦ ἱερῶς Βασιλείου *Τζεποζάρσκη*, ἐξόχως τιμωμένου μεταξὺ τῶν *Ρογοζίτων*. Ἄλλ' ἡ πράξις αὕτη εὗρε πολλοὺς πολέμιους, καὶ ἐνῶ οἱ *Ποποβεζίται* τοῖς *Κερζένσκη*, τοῦ *Ἰργίτ* καὶ τοῦ *Δὸν* ἰδέχθησαν τὸ νέον μῦρον, ἡ *Σταροδοῦβια* κυρίως ἐπατίθη καὶ ἀπεκέρυξε τὸ ἔργον, μολονότι ἡ *μοσχοδοβιτικὴ ἔνωσις* εἶχεν ὀπαδοὺς ἐν αὐτῇ. Πρὸς πᾶσιν τῆς διχοστασίας συνεκλήθη τῷ 1779 ἐν Μόσχᾳ γενικὴ τῶν *Ποποβεζίτων* σύνοδος, ἐν ᾗ ὁδηγοὶ τῶν συζητήσεων ἦσαν ἐκ μὲν τῶν *Μοσχοδοβιτῶν* ὁ βῆθεις Βασιλεὺς, ἐκ δὲ τῶν *Σταροδουβιανῶν* ὁ ἡγούμενος αὐτῶν *Καλμοῦκος* καὶ ὁ μοναχὸς *Νικόδημος*, ὃς καὶ συνέγραψε λεπτομερῶς τὰ συμβεβηκότα ταῦτα. Ἡ ψευδοσύνοδος μετὰ 10 συνεδριάσεις κατέληξεν εἰς ἐντελὴ διχοστασίαν ἐν μίσῳ ὕβριων καὶ φαβδισμῶν, καὶ ἐχωρίσθησαν ἕκτοτε ὀριστικῶς οἱ *Αναμυρισταί*. Κατόπιν δὲ καὶ οὗτοι συναισθανθέντες ὅτι ἡ κατασκευὴ τοῦ μέρου αὐτῶν ἦν ἄκυρος, οἱ μὲν ἀντικατέστησαν αὐτὸ δι' ἀπλοῦ ἰλαίου τιθεμένου ἐντὸς ἀγγείων περιεχόντων ἄλλοτε μῦρον, οἱ δὲ πιστεύουσιν ὅτι ὁ θεὸς ἀποβλέπων εἰς τὴν πίστιν ἀγιάζει καὶ τὸ ἀπλοῦν ἔλαιον μεταβάλλον εἰς μῦρον.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ σχίσματος πολλαὶ *Ῥασκολνίκων* οἰκογένειαι φεύγουσαι τὸν διωγμὸν ἀπῆλθον μετὰ τῶν ἱερῶν αὐτῶν εἰς *Σιβηρίαν*· τούτους ὕστερον ἠκολούθησαν καὶ ἄλλοι, οἱ μὲν ἐκουσίως, οἱ δὲ ἐξοριζόμενοι ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, καὶ κατὰ τὸ 1722 τόσον εἶχεν αὐξήθει ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν, ὥστε ἡ κυβέρνησις ἔπαυσε νὰ στέλλῃ αὐτόθι ἐξορίστους, διατάξασα βάλιστα καὶ τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς νὰ μὴ δέχωνται ἄλλους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἤδη ἀποκατεστημένους ἐκεῖ νὰ ἐξαποσταλῶσιν εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν ἀλλὰ μετ' ὅλα ταῦτα ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν πρῆξθη μεγάλως, καὶ ἐσχάτως ἀκόμη εἰς τὰ διάφορα *χρυσουρυχία* τῆς ἀπεράντου ἐκείνης χώρας ἐκτός τῶν ἔργατῶν καὶ πάντες σχεδὸν οἱ ὑπάλληλοι καὶ οἱ ἔργολάβοι εἰσὶ *Ῥασκολνικοί*. Κέντρον αὐτῶν ἐστὶν ἡ πόλις *Αἰκατερινπούργον*, ὅπου καὶ οἱ ἐπισημότεροι ἔμποροι καὶ πολῖται εἰσὶ *Ποποβεζίται*. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος

ἐν τοῖς κυβερνεῖσι Ὀρενπούργ, Πέρμησ και Τοβόλσκ ἠριθμοῦντο ὑπὲρ τὰς 150,000 τῶν σχισματικῶν τούτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΜΕΤΡΑ ΛΗΦΘΕΝΤΑ ΥΠΟ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΣΧΙΣΜΑΤΙΚΩΝ.

§. 20. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ σχίσματος μέχρι Πέτρου τοῦ Μεγάλου (1667—1700).

Ἡ τῷ 1667 συνελθοῦσα ἐν Μόσχᾳ μεγάλη Σύνοδος ὤρσει μεταξὺ ἄλλων ὅτι ἐπὶ τῆ βᾶσι ἀρχαίων παραδειγμάτων τῆς οἰκουμένης Ἐκκλησίας «οἱ αἵρετικοὶ καὶ σχισματικοὶ τιμωρηθῶσιν οὐ μόνον ἐκκλησιαστικῶς ἀλλὰ καὶ πολιτικῶς». Ὅθεν καὶ ὁ τζάρος Ἀλέξιος Μιχαήλοβιτς πολλοὺς τῶν πρώτων σχισματικῶν, ἐφ' ὧν δὲν ἐτέλεισθησαν τὰ πνευματικὰ μέρη, ἐπαίδευσεν οὗς μὲν εἰρκτῆ, οὗς δὲ ὑπεροφία, πολλοὺς δὲ καὶ εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον καταδίκασε κατὰ τοὺς κειμένους νόμους, ἐνῶ ἀπ' ἐτέρου οἱ ἀργεῖρες τῶν ἐπαρχιῶν περίεπιπον εἰς δίαιην τοὺς μὴ δεχομένους τὰ νεοκτεθειμένα βιβλία ἱερῆς καὶ παντοίας βαρῆς ποινῆς αὐτοῖς ἐπιβάλλον.

Ὅτι δὲ τὸ σχίσμα ἔλαβε μείζονας διαστάσεις μετὰ τὴν ἐν Σολοβιέτσκῃ στάσιν ὁ τζάρος Θεόδωρος Ἀλεξέβιτς συγκαλίσας τῷ 1681 σύνοδον ἐν Μόσχᾳ ἐζήτησε τὴν γνώμην αὐτῆς περὶ τῶν λεπτιῶν μέτρων. Ἐνεκρίθησαν δὲ 1) ἡ σύστασις νέων ἐπισκοπικῶν ὄρειων εἰς μέρη ὅπου ἐνεφώλευσαν Ρωσσολνικοὶ πρὸς εὐχεριστέραν ἐκκλησιαστικὴν ἰσοπείαν· 2) οἱ ἐπιμένοντες εἰς τὸ σχίσμα νὰ παραδίδωνται εἰς πολιτικὴν δίαιην, ἐφαρμοζομένων τῶν διατάξεων τοῦ νόμου· 3) αἱ πολιτικαὶ ἀρχαὶ νὰ παρέχωσι τῷ κλήρῳ πᾶσαν συνδρομὴν πρὸς καταδίωξιν τῶν σχισματικῶν· 4) τὰ ὑπὸ τῶν Ρωσσολνικῶν ἀνεγερθέντα ἐντὸς τῶν δασῶν ἡσυχαστήρια καὶ εὐκτήριοι οἶκοι νὰ καταδικασθῶσιν, οἱ δὲ ἐν αὐτοῖς μοναχοὶ νὰ διαμοιρασθῶσιν εἰς διαφόρους μονᾶς· 5) ν' ἀπαγορευθῆ ἐν Μόσχᾳ ἡ πώλησις βιβλίων καὶ συγγραμμάτων σχισματικῶν· 6) νὰ συναχθῶσι πανταχοῦθεν τὰ τῶν προγενεστέρων ἐκδόσεων.

Μετὰ τὴν ἐν Μόσχᾳ στάσιν ὁ πατριάρχης Ἰωακείμ μετεχειρίσθη ἐπιώτερα μέρη, ὡς καὶ ὁ μετ' αὐτὸν Ἀδριανός, τὰ ὅποια ἂν καὶ δὲν ἐκαρπορέρησαν ἐξ ὀλοκλήρου, ἀπέδειξαν ὅμως ὅτι ἡ βία καὶ ὁ καταναγκασμὸς δὲν ἦσαν τὰ καταλληλότερα μέρη τῆς καταπολεμήσεως τοῦ σχίσματος.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν τζάρων Ἰωάννου καὶ Πέτρου ἐπανιλήθη ἐντόνως ὁ διωγμὸς, ἐξεδοθησαν δὲ καὶ νέοι νόμοι κατὰ τῶν σχισματικῶν, παιδευσομένης αὐστηρῶς πάσης ἀποπειρᾶς πρὸς προσηλυτισμὸν, καὶ μεγάλων προστίμων ἐπιβαλλομένων καὶ εἰς ὅσους ἤθελον φρονηθῆ ὅτι κρύπτουσι σχισματικούς ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν· ἐπὶ τέλους δὲ καὶ εἰδικὸς νόμος ὤρσει τὴν δέ-

μεισιν τῆς παρουσίας τῶν Ρασκολνίκων, χωρὶς ν' ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς καὶ τῶν λοιπῶν ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζομένων ποιῶν. Τοιούτῳ ἔνθα ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ περιόδῳ τὸ σχίσμα ἦν προγεγραμμένον ἐν Ῥωσίᾳ καὶ οὐδεὶς ἐτόλμα οὐδαμῶς τῆς Ῥωσσίας νὰ κηρυχθῆ ἀναρχνδὸν ὑπαδὸς τῆς παλαιᾶς πίστεως, ἀλλ' ἔσκη ἠναγκασμένοι ἢ νὰ κρύπτωσι τὸ φρόνημα αὐτῶν ἢ νὰ καταφεύγωσιν εἰς ἐρήμους καὶ δάση, καὶ ἐκεῖ δὲ κατεδίωκον αὐτοὺς αἱ ἀρχαί, συνελάμβανον αὐτοὺς καὶ παρέπεμπον εἰς δίκην καὶ ἐκρήμνιζον ἢ ἔκαιον τὰς κατοικίας αὐτῶν.

§. 21. Ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Πέτρου.

Πέτρος ὁ Μέγας μετὰ τὴν κατὰ τῶν Σουηδῶν νίκην ἐπιχειρήσας σπουδαίως τὴν ἰσωτερικὴν τῆς Ῥωσσίας ἀνοργάνωσιν ἐβελτίωσε κάπως τὴν τύχην τῶν Ρασκολνίκων, χωρὶς ὅμως νὰ πύση ἐντελῶς καταπολεμῶν τὰς πολιτικὰς αὐτῶν τάσεις. Τῷ 1714 διέταξε γενικὴν ἀπογραφὴν ἀπάντων τῶν Ρασκολνίκων ἀφοστέρων τῶν γενῶν καὶ ἐπέβαλεν αὐτοῖς διπλάσιον φόρον διὰ τοῦ μέτρου τούτου ἀγκυρωσθεῖσης ἐπισήμως τῆς ὑπάρξεως τοῦ σχίσματος ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, οἱ Ρασκολνικοὶ ἔπαυσαν πλῆον κρυπτόμενοι καὶ ἤρξαντο ζῶντες ἀντιώτερον ἐν τῷ κράτι· ἀπ' ἐτέρου δὲ ὁ μὲν προσηλυτισμὸς ἀπηγορεύθη σφοδρῶς, ὅσοι δὲ ἐκρύπτοντο καὶ δὲν προσήρχοντο εἰς τὴν ἀπογραφὴν ὡς ἀποφύγασαι τὸν διπλάσιον φόρον, ἀνακαλυπτόμενοι παρεπέμποντο εἰς τὰ δικαστήρια καὶ ἐπικιδεύοντο ἀνιλεῶς. Οὐδεὶς δὲ τῶν Ρασκολνίκων ἐγένετο δεκτὸς εἰς δημοσίαν τοῦ κράτους ὑπηρεσίαν, οὐδὲ ἰσχυεῖν ἢ ἐπὶ δικαστηρίου μαρτυρεῖν αὐτῶν κατὰ τῶν ὀρθοδόξων. Πάντες ὤφειλον νὰ φέρωσιν ἰδιαιτέρον τι εἶδος ἐνδυμασίας διὰ νὰ γνωρίζωνται, καὶ ἀπέτιον ἐξαιρετικὸν φόρον διὰ νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα νὰ γεννηοφορῶσιν. Ταυτοχρόνως δὲ εἰς τοὺς ἀποπτώσσοντας τὴν σχισματικὴν πλάνην καὶ ἐπανερχομένους εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν ἐχωρηγήθησαν ἀμοιβαί τινες καὶ ἀσυδοσίαι.

Μεταξὺ τῶν ἀρχιερέων οἵτινες ἐπὶ Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἠγωνίσθησαν πρὸς καταπολέμησιν τοῦ σχίσματος διακρίνονται πρὸ πάντων ὁ Στέφανος Ἰαβόρσκης, τοποτηρητὴς τοῦ πατριάρχου Μοσχοβίας, ὁ Ἰωβ, μητροπολίτης Νοβογοροδίας, ὁ Δημήτριος Ροστοβίου καὶ ὁ Πιτιρίμ ἐπίσκοπος Νιζεγοροδίας.

Ὁ Στέφανος Ἰαβόρσκης, ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν τῶν πατριαρχικῶν ὑποθέσεων τῷ 1702 ἐπληροφορήθη ὅτι ἐν Μόσχᾳ διεδίδετο κρυφίως ἡ δοξασία ὅτι ἔγγικε τὸ τέλος τοῦ κόσμου, ὅτι ἐπίσθη ὁ Ἄντιχρίστος, ὅτι ἡ Μόσχα εἶναι τὸ βασιλεῖον αὐτοῦ—ἡ Βαβυλὼν—καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς δούλοι τοῦ Ἄντιχρίστου. Πρὸς καταπολέμησιν τῆς θεμελιώδους ταύτης ἰδέας, ἦν ἡ πελοποπέδωσις ἀντίταττε μνησδῶς κατὰ τῶν ἀναμορφωτικῶν τάσεων τοῦ Πέτρου, ὁ Στέφανος ἰδημοσίευσεν τῷ 1703 σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον: *Τὰ σημεῖα τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἄντιχρίστου καὶ τῆς συντελείας τῶν αἰώνων, κατὰ τὰς θείας Γραφάς.*

Τὸ βιβλίον τοῦτο πολλάκις ἀνετυπώθη καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους.

Ἰωβ ὁ μητροπολίτης Νοβογοροδίας ἠγωνίσθη ἐπίσθη κατὰ τῆς αὐτῆς ἰδέας. Τῷ 1707 ἀνεφάνη ἐν Νοβογοροδὶ λίβελλος σχισματικὸς: *Περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἄντιχρίστου*, ὅστις μεταβαίνων ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα συνε-

πάραιτε τὸν λαόν· ὁ Ἰωβ συνέγραψε τότε *Παραμυθητικὴν ἀπάντησιν ἐκ τῆς Γραφῆς* καὶ διέδωκεν αὐτὴν καθ' ἅπασαν τὴν ἐπαρχίαν κατὰ διαταγὴν δὲ τοῦ Πέτρου ἐτυπώθη τὸ βιβλίον ἐν Μόσχῃ πρὸς μίζονα διάδοσιν. Πολλάκις δὲ ὁ Ἰωβ ἦλθε καὶ εἰς συζητήσεις καὶ φιλονικίας περὶ πίστεως μετὰ τῶν ἡγετῶν τοῦ σχίσματος, καὶ ἐνοήσας ὅτι ἡ πλάνη ὑπετρέφετο καὶ ἐπαγοῦτο εἰς τὸν λαόν ἐνεκ τῆς ἐπικρατούσης ἀμαθείας συνέστησεν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ δικατίσσαρα σχολεῖα.

Δημήτριος ὁ μητροπολίτης Ροστοβίου μεταβὰς εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ τῷ 1702 εὔρεν αὐτὴν βριθοῦσαν σχισματικῶν διαφόρων ἀποχρώσεων, ὧν κίρυκες ἦσαν οἱ ἐκ τῶν δασῶν τοῦ Βρίνσκη ἀπόστολοι. Ἐνθιμὸν ἔχων ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ζῆλον ἐμελέτησε τὸ σχίσμα ἐν ἀπάσει αὐτοῦ ταῖς λεπτομερείαις καὶ περιερχόμενος τὴν ἐπαρχίαν ἐδίδασκε τὸν λαόν καὶ ἐστειλέτωσε τὰς σχισματικὰς κακοδοξίας καὶ πλάνης· ἔγραψε δὲ καὶ δύο βιβλία, ὧν τὸ μὲν, *Πραγματεία περὶ τοῦ τέπου καὶ τῆς ὁμοιώσεως τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ*, ἀποδεικνύων εἰς τί συνίσταται τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν, κατὰ τῆς διδασκαμονίας ἐκείνων οἵτινες διατήρουν τὸ γένειον ἰναντίον τῆς διαταγῆς τοῦ Ἰζάρου *ἐνα μὴ ἀσχημίσωσι τὴν εἰκόνα καὶ τὸν τέπον τοῦ Θεοῦ*· τὸ δὲ, σπουδαιότερον καὶ ἐγκριωδέστερον: *Ἐξέτασις τῆς σχισματικῆς πίστεως τῶν ἐν Βρίνσκα*, ἐναντίον ὅλων τῶν ἱεροδιδασκαλιῶν καὶ κακοδοξιῶν τῶν σχισματικῶν ἀμύθητα τὰ συγγράμματα ταῦτα πολλάκις μετατυπώθησαν.

Ὁ δὲ Πιτιρίμ ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ πλανηθεὶς καὶ ἀσπασάμενος τὸ σχίσμα ἔζησεν ὀλίγον χρόνον ἐν Βίτκῃ ἀπὸ καὶ ἐγένετο μοναχός· ἀλλ' ἡ εὐφροσύνη καὶ αἱ θεολογικαὶ καὶ ἀρχαιολογικαὶ αὐτοῦ ἐνασχολήσεις ταχέως ἀπίσπασαν αὐτὸν τῆς πλάνης, καὶ ἐπενέθη εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν διεπίσθη ἡγεύμενος μονῆς τινος. Πέτρος ὁ Μέγας ἐκτιμῶν τὴν παιδείαν καὶ νοσηροῦσιν αὐτοῦ ὠνόμασεν αὐτὸν κατηχητὴν τῶν Ρασκολνίκων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Νιζεγορόδ. Διατρέχων ὁ Πιτιρίμ τὰ διάφορα κέντρα τῶν σχισματικῶν καὶ φιλονικῶν καὶ συζητῶν μετ' αὐτῶν κατώρθωσεν νὰ ἐπικρατῆ εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν μέγαν ἀριθμὸν Ρασκολνίκων· τῷ δὲ 1716 ἔγραψε διὰ τοῦς σχισματικῶς τῆς διακορικῆς ἐνώσεως 130 ἐρωτήματα προσκαλὼν αὐτοὺς ν' ἀπαντήσωσιν· ἀλλ' οὗτοι ἀντὶ ἀπαντήσεως τῷ ἀπήρθησαν 240 ἐρωτήματα, εἰς τὰ ὅποια ἐκεῖνος ἀπάντησε τῷ ἐπομένῳ ἔτει, καὶ ἐπίμεινε νὰ λάβῃ ἀπάντησιν καὶ εἰς τὰς ἰδίας ἐρωτήσεις, εἰς τὸ ὅποιον οἱ διακοριστοὶ οὐδέποτε συγκατατέθησαν. Αἱ ἀπαντήσεις αὐτοῦ εἰς τὰς μνησθείσας 240 ἐρωτήσεις τῶν σχισματικῶν, δαικνύουσι νοῦν περωτισμένον καὶ ὑγιᾶ, εὐρίσκον γνώσιν τῆς Θεῆς Γραφῆς καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ βιβλίαν μελίτην τῶν ἀρχαίων σλαβονικῶν βιβλίων, χειρογράφων τε καὶ ἐντύπων· ἐξεδόθησαν δὲ τῷ 1721. Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Νιζεγορόδ γενόμενος ὁ Πιτιρίμ ἐργάσθη μέχρι τέλους ἀόκνως ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας, ἐπισκέπτετο συνεχῶς τὰς μονὰς τῶν ρασκολνίκων, ἀνήγειρε πολλοὺς ὀρθοδόξους νεοὺς καὶ ἐφροντίζεν ἰδιαζόντως περὶ τῆς καταλλήλου ἐκλογῆς τοῦ προσωπικοῦ τοῦ κλήρου· κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐκ τῶν 8,000 μοναστῶν Ρασκολνίκων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐκεῖνη εἶχον ὑπολειφθῆ μόνον 2,249.

§. 22. *Μίτρα ληφθέντα ὑπὸ τῆς I. Συνόδου — Ἡ Ὁμοπιστία.*

Ἡ ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ρωσσίας ἅμα τῇ συστάσει αὐτῆς ἐπίστησε σπουδαιοτάτην προσοχὴν ἐπὶ τοῦ σχίσματος. Τὸν ἰανουάριον τοῦ 1722 δι' ἐγκυκλίωσιν πρὸς τὸν λαὸν γραμμικῶν τοῖς μὲν ὀρθοδόξοις ἐπέταξε προσευχὰς καὶ δεήσεις ὑπὲρ τῶν πλανηθέντων ἀδελφῶν, τοὺς δὲ βρασκολνίκους προσεκάλεσε ἠπίως καὶ πατρικῶς ἐνώπιον αὐτῆς πρὸς ἐξελεγχθῆναι τῶν δοξασιῶν αὐτῶν. Κατόπιν ἀπέτασεν ἰδίαν πρόσκλησιν πρὸς τοὺς διδασκάλους τοῦ σχίσματος καὶ ἄρσει προησιμίας ὅπως ἐμφανισθῆντες συζητήσωσι μετ' αὐτῆς τὰ φιλονικούμενα ἀντικείμενα τῆς πίστεως· ταυτοχρόνως ἀπέστειλε συμβουλὰς καὶ νοθεσίας πρὸς τοὺς σχισματικοὺς ἐκείνους οἵτινες προετήμιον νὰ ὑποστῶσι πᾶν εἶδος βρασιῶν μᾶλλον ἢ νὰ στερηθῶσι τοῦ γενείου καὶ νὰ μεταβάλωσι τὴν ἰνδομασίαν. Ἄλλ' ἰπικιδῆ οἱ σχισματικοὶ δὲν προσίρχοντο ἀπίστασιν τὸν ἱερομόναχον Νεόφυτον, τρόφιμον τοῦ Πιτιρμ, ἵνα περιελθὼν τὰ κατὰ τὰ μέρη τοῦ Ὀλονίτζ διάφορα κέντρα τῶν σχισματικῶν ἔλθῃ μετ' αὐτῶν εἰς θερητικὰς συζητήσεις, δοῦσα αὐτῷ βράτας ὁδηγίας καὶ παραγγεῖλασα τὰς μὲν συνδικλίξεις νὰ ποιῇ δημοσίως ἐνώπιον τοῦ ἐπιτοπίου κλήρου, τῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ ἐν περιπτώσει ἀπορίας τινός ἢ ἀμφιβολίας νὰ ζητῇ ὁδηγίας παρὰ τῆς Συνόδου· διατάχθησαν δὲ καὶ ἐπιτόπιοι ἀρχαὶ νὰ παρέχωσιν αὐτῷ ἐν ἀνάγκῃ συνδρομήν. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1722 ὁ Νεόφυτος φθάσας εἰς Πετροζαβόδοσκη ἀπίστασιν πρὸς τοὺς ἐν Βίγφ διδασκάλους τοῦ σχίσματος διὰ τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν 106 ἐρωτήσεις, προσκαλὼν αὐτοὺς νὰ ἔλθωσιν ἐντός ἑνὸς μηνὸς μετὰ τῶν ἀπαντήσεων. Μετὰ πολλὰς ἀνωρελαὶς προσκλήσεις καὶ ματαίαν ἀλληλογραφίαν ἦλθον τέλος κατὰ ἰούνιον δέκα ἀπισταλμένοι φέροντες ἐν ἐγγχειρίδι τὰς ἀπαντήσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶχον ἐγγκαθῆ ἰδίως οἱ ἀδελφοὶ Δεινσόβ (§. 11)· αἱ δὲ προφορικαὶ συζητήσεις οὐδὲν ἔσχον ἀποτέλεσμα, τῶν πληρικοῦσθων ζητούντων ἐγγγραφὸν ἀπάντησιν εἰς τὰ κατὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας γεγραμμένα ἐπιχειρήματα καὶ ἐνστάσεις. Ὁ Νεόφυτος θεωρήσας τετελειωμένην τὴν ἀνατιθέσασιν αὐτῷ ἀποστολὴν, ἐπιστρέψας ὑπέβαλεν εἰς τὴν Σύνοδον τὸ βιβλίον τῶν Ρασκολνίκων. Θεοφύλακτος ὁ ἐπίσκοπος Τβέρου καὶ Κασίνου ἐπιφορτίσθη νὰ συντάξῃ τὴν ἀπάντησιν καὶ τὸ βιβλίον αὐτοῦ φέρει τίτλον: «*Σχισματικὴ ἀδικία τῶν Βιγίντων ἐποικιτῶν ἐν ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν ἀπαντήσεσι πρὸς τὰ ἐρωτήματα τοῦ τιμίου ἱερομονάχου Νεοφύτου, ἀποσταλέντος ἐπὶ τῆς ἀγίας διοικήσεως Συνόδου πρὸς ρουθισίαν καὶ κατήχησιν αὐτῶν, ἐξελεγχθεῖσα κατὰ διαταγὴν τῆς αὐτῆς ἀγίας Συνόδου, ἐν ἔτει ἀπὸ τῆς ἐγκαθάρσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου 1723*». Ἐπίστησε δὲ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἰδίως ὁ Θεοφύλακτος ἐπὶ τῆς 50ης ἀπαντήσεως, τῆς οὐσιωδιστήσε, διότι ἐν αὐτῇ ἐκτιθῆναι εἰς 28 ἄρθρα πάσαι αἱ δόθην καινοτομίαι καὶ αἰρέσεις ἃς οἱ Ρασκολνικαὶ προσάπτουσι τῇ ὀρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἅπαν τὸ πόνημα περιστρέφεται κυρίως ἐπὶ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἄρθρων τούτων. Τὸ σύγγραμμα ἔμεινε πολλὸν χρόνον ἀδημοσίευτον, τέλος ἐξετυπώθη ὑπὸ τὸν τίτλον *Ἀκαίρεισις τῆς σχισματικῆς ἀδικίας ἐλεγχομένης ἐκ τῶν ἀπαντήσεων τῶν Βιγίντων ἐποικιτῶν*, καὶ ἐκτιμαται λίαν ἐν Ρωσίᾳ. Τῷ 1725 ἐξέδωκεν ἡ

Σύνοδος τὰς *Νουθεσίας* τοῦ Θεοφάνους Προκόποβιτς, διακηρύττουσα ὅτι οἱ Ρασκόλνικοι ἀρνούμενοι νὰ ἔμφανισθῶσιν εἰς τὴν Σύνοδον πρὸς συζήτησιν θρησκευτικὴν, αἰσθάνονται τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ ὑπερασπίσωσι τὰς ἑαυτῶν κακοδοξίας, καὶ συμβουλεύουσα τοὺς ὀρθοδόξους νὰ προφυλάττωνται ἀπ' αὐτῶν, νὰ τοὺς καταπολεμῶσι καὶ νὰ τοὺς καταγγέλλωσιν εἰς τὰς ἀρχάς.

Παρατηρητέον ὅτι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην οἱ Ρασκόλνικοι *Ποπόβετςι*-*ροι* καὶ *Πεῖποπόβετςι*ροὶ ἠσθάνθησαν σπουδαιότερον τὴν ἀνάγκην τοῦ ἔχειν ἰδίαν ἱεραρχίαν. Κυρίως οἱ *Ποπόβετςι*ροὶ ἀφύτου ἤρχισαν νὰ λαμβάνωσι τὸν κλῆρον αὐτῶν μεταξὺ τῶν ἱερέων τῆς νέας χειροτονίας συνησθάνθησκον ὅτι πράττουσιν ἀσυνεπῶς, καὶ ἐνόμισαν ὅτι δὲν ἔδύναντο ν' ἀπορύγωσι τὸ ἀντιφρακτικὸν τῆς διαγωγῆς αὐτῶν πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἄλλως ἢ διὰ τῆς προσκλήσεως ἰδίου ἐπισκόπου, ὅστις νὰ χειροτονῇ αὐτοὺς ἱερεὶς καὶ διακόνους. Διὸ συνενωθέντες οἱ *Βετκάνοι* μετὰ τῶν *διακοριστῶν* τῷ 1730 ἐζήτησαν παρὰ τοῦ μητροπολίτου Μολδαβίας Ἀντωνίου νὰ χειροτονήσῃ αὐτοὺς ἐπίσκοπον, τῷ δ' ἐπομένῳ ἔτει Βασίλειος ὁ ἡγεύμενος Βίτκας ἔγραψε περὶ τούτου καὶ πρὸς τὸν ἡγεμόνα Μολδαβίας Γρηγόριον Γαίκαν.

Συνέβησι δὲ κατ' ἐκαίνον τὸν χρόνον νὰ εὑρεθῇ εἰς Μολδαβίαν καὶ ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις ἀπεβλήθεισας αὐτῷ τῆς αἰτήσεως τῶν Ρασκόλνικων, ἀνέβαλε τὴν ἀπάντησιν μέχρι τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπανόδου· ἡ ἀπάντησις φθάσασα μετ' ἄλλῳ ἔθιεν ὡς κυριώτατον ἔρον τῆς ἀποδοχῆς τῆς αἰτήσεως τὴν ὁλοσχερῆ παραδοχὴν καὶ ὁμολογίαν τῶν τε δογμάτων καὶ τῶν παραδόσεων καὶ ἱερίων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ χειροτονηθησομένου καὶ τοῦ ποιμένου αὐτοῦ. Τὴν ἀπάντησιν ταύτην ὁ μητροπολίτης προσκαλεσάμενος ἕνα τῶν Ρασκόλνικων ἀπισταλμένον ἐκαιοποίησεν ἐν σλαβωνικῇ μεταφράσει, οὗτος δὲ λαβὼν αὐτὴν ἀνεχώρησεν εἰς Βίτκαν κρυφίως καὶ ἄνευ τῆς ἐιδίσεως τῶν συναδελφῶν αὐτοῦ, οἵτινες ἀγνοοῦντες τὸ γεγονός, ἤλθον ζητοῦντες παρὰ τοῦ μητροπολίτου τὴν πατριαρχικὴν ἀπάντησιν. Οὗτος μὴ γινώσκων τὰς ἐσωτερικὰς αὐτῶν ἐπιδηουργίας καὶ ὑποπτειθεὶς πλεκτάνην τινὰ ἀπεδίωξεν αὐτοὺς μετ' ὀργῆς, ὥστε ἐπίστραψαν ἄπρακτοι εἰς τὰ ἴδια.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, τῷ 1730, καὶ οἱ Πομερίνοι (§. 12) αἰσθανόμενοι τὴν ἀνάγκην ἐπισκόπου, ἀπεράσισαν νὰ πέμψωσιν πρὸς τοὺς πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς ἄτομόν τι τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν ἵνα χειροτονηθῇ ἐπίσκοπος· ὡς τοιοῦτον δ' ἐξελέξαντο τὸν Ἰάκωβον Σιδάροβ. Οὗτος μετὰ τινῶν ἀκολουθῶν πρὶν ἀπέλθωσιν εἰς Ἀνατολὴν περιῆλθον διάφορα μέρη τῆς Ρωσσίας καὶ συνέλεξαν ἀρθῶνους γραμματικὰς χορηγίας· μετὰ δὲ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν εἰς Πομερίαν ἐγκατελείφθη ἐπὶ πολὺν χρόνον δι' ἀγνώστους λόγους τὸ σχέδιον τοῦ ν' ἀποκτήσωσιν ἐπίσκοπον. Κατόπιν πολλὰ *Ποποβετςι*νων κοινότητες, *Πομορένοι*, *Βετκάνοι* καὶ *διακορισταὶ* ἐπιμύσαν πρεσβεῖαν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ζητοῦσαι ἐπίσκοπον, ἀλλ' αἱ πρεσβεῖαι ἐπίστρεψαν ἄπρακτοι. Τέλος ἀπεράσισαν νὰ καταρύγωσιν αὐτὴν εἰς Μολδαβίαν, καὶ ἐκλέξασαι τὸν ἱερομόναχον Βαβλάκα Καζάνσκην ἀπίστειλαν εἰς Ἰάσιον ἵνα χειροτονηθῇ. Ἀλλ' ἤδη ἐν Ἰασίῳ εἶχον γνωσθῆ αἱ κακὰ προθέσεις τῶν Ρασκόλνικων καὶ ἡ διαφωνία αὐτῶν πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν· οἱ σταλέντες

πρόσβις ἐβλήθησαν εἰς τὴν φυλακὴν, αὐτοῦ δὲ τοῦ Βαρλαάμ ἀπεκόπη τὸ γένιον.

Μετὰ πολλὰς ἀνεπιβεβλημένας ἀποπειράς ὅπως ἀποκτήσωσιν ἀρχιερέα παρὰ ὀρθοδόξου τινὸς Ἐκκλησίας, οἱ σχισματικοὶ συνίλευσιν γενικὴν συγκροτήσαντες ἐν Μόσχᾳ ἐξ ἀντιπροσώπων ἀπασῶν τῶν κοινοτήτων ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μεγάλων ῥασκολνικῶν κλάδων, *Πομορένων*, *Θεοδοσιαῶν*, *Νοβοξένων* καὶ *Βεγκανῶν*, ἀπεφάσισαν νὰ χειροτονήσωσιν αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἐπίσκοπον. Περὶ δὲ τοῦ τίς ἔμελλε νὰ τελίσῃ τὴν χειροτονίαν, οἱ μὲν ἐπρότειναν νὰ γίνῃ χρῆσις τῆς κεφαλῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, σωζομένης ἐν τῷ μητροπολιτικῷ καὶ τῆς Κοιμήσεως, ὅπως ἐγένετο χρῆσις τῆς κεφαλῆς τοῦ ἁγίου Κλήμεντος, πάππᾳ Ρώμης, διὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ Κλήμεντος Κισβίας, οἱ δὲ ἐπρότειναν τὴν σύμπραξιν τῆς σωζομένης χειρὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάν, μητροπολίτου Μόσχας, ὡς συμφωνοτέρην πρὸς τὴν σημασίαν τῆς λέξεως χειροτονία, τιθιμμένης δηλονότι τῆς χειρὸς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ὑποψήφιου καθ' ἣν ὄραν ἔμελλον ν' ἀναγνωσθῶσιν αἱ εὐχαί. Ἡ γνώμη αὕτη μετὰ περὶ κέρου ἐνθουσιασμοῦ ἐγένετο αὐθαρῆ παραδεκτή· ἀλλ' ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἀνερίθι μείστη διχόνοια περὶ τοῦ τίς ἔμελλε νὰ ἀναγνώσῃ τὰς εὐχάς, ἐκάστης μέρους ἀντιποιουμένης τὴν προτίμησιν ταύτην· παραταθείσης τῆς διενέξεως ταύτης καὶ παρελθόντος τοῦ πρώτου ἐνθουσιασμοῦ, ἐνόησαν ἐπὶ τέλος ὅτι ἡ τοιαύτη χειροτονία ἴσται ἄκυρος καὶ παρητήθησαν τοῦ σχεδίου. Τότε ἔρχισαν νέαι ἀποπειράς ὅπως πείσωσιν τινὰ τῶν ὀρθοδόξων ἱεραρχῶν νὰ χειροτονήσῃ αὐτοὺς ἐπίσκοπον, ἀπειτάθησαν δὲ καὶ πρὸς τὸν μητροπολίτην (1) Γρουζίας, τὸν τῆς Κριμαίας, εἰς Ἱερουσαλὴμ, εἰς τὸ Ὄρος Ἄθωνος, εἰς Ἀντιόχειαν· ἀποτυχόντες πανταχοῦθεν ἰδοκίμασαν διὰ παντοίων μίσεων νὰ προσελκύσωσιν τινὰ τῶν παρητημένων ἱεραρχῶν, τὸν Τύχωνα Βορονίζης, τὸν Ἕλληνα Εὐσέβιον ἰδιωτεύοντα ἐν Νεμιρόβῳ τῆς Ρωσσίας, τὸν Ἰωαννίκιον πρῶτον Ὀλοντζίου· ἀλλ' αἱ προσπάθειαι αὐτῶν ἀπέβησαν μάταιαι.

Τοιαύτη ἦν ἡ θέσις τῶν ῥασκολνικῶν ὅτι τῷ 1781 ὁ πρίγγιψ Ρουμιαντζέβ Ζαδουνίσκεν, διοικητὴς ὢν τῆς Μικρᾶς Ρωσσίας, προέτριψεν αὐτοὺς διὰ τοῦ μνησθέντος ἤδη μοναχοῦ Νικοδήμου, ἐνὸς τῶν νοημονιστέρων Σταροδουβικῶν σχισματικῶν, νὰ ζητήσωσιν ἀπ' εὐθείας παρὰ τῆς ῥωσσικῆς Συνόδου νομίμους ἱερεῖς, οἵτινες νὰ ὑποχρεωθῶσι νὰ τελῶσι τὰ ἱερατικὰ καθήκοντα παρὰ τοῖς σταροβέροις (ὄπαδοῖς τῆς παλαιᾶς πίστεως) ὡς ἀπεκάλουν ἑαυτοὺς, κατὰ τὰ παλαιὰ βιβλία. Ἡ πρότασις ἐγένετο μετὰ χαρᾶς δεκτή, καὶ οἱ διασημότεροι τῶν ῥασκολνικῶν ἐγράψαν περὶ τούτου πρὸς τὸν Πλάτωνον Μεσοβίας, τὸν Γαβριὴλ Πετρούπολεως, τὸν Ἰωαννίκιον Ψυκοῦ, τὸν πρίγγιπα Ποταμκίν-Ταυρίτζισκην καὶ ἄλλα ὑψηλὰ πρόσωπα. Ἡ αἴτησις αὐτῶν ἐνικρίθη, καὶ ὁ Νικοδήμος ἔρξατο κηρύττειν ἐν τοῖς σχισματικοῖς ἐνοσίῃ μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, γράφων δὲ πρὸς τὰ διάφορα ῥασκολ-

(1) Τὴν εὐθύνην τῶν πληροφοριῶν τούτων ἀφίνομεν εἰς τὰς πηγὰς εἰς ἃς παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην ἐν τῇ ἐπιπέτῃ τοῦ πρώτου μέρους. (Σ. Σ.)

νικά κέντρα ἀπεδείκνυε διὰ τῆς Γραφῆς καὶ τῶν συνοδικῶν κανόνων ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ ἱεραρχίας καὶ παρικίνει αὐτοὺς νὰ δεχθῶσι κλῆρον παρὰ τῆς Συνόδου. Τὸ μείζοντος μέρος τῶν Ρασκολνίκων τότε ὠργίσθησαν κατὰ τοῦ Νικοδήμου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν, ὥστε ἐφάρρισαν τὸν θάνατον αὐτοῦ. Ἀλλ' οὗτοι ὄχι μόνον δὲν ἐπτοήθησαν ἐκ τῆς ἀντιπράξεως ταύτης ἀλλὰ συνεδέθησαν καὶ δι' ὅρκου ὑποσχόμενοι νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸ ἔργον ὅπερ ἐπεχείρισαν· οὕτω διὰ τῆς δραστηριότητος, τῆς ἐνθουσίας, τῆς ὑπολήψεως ἧς ἀπήλαυον καὶ διὰ παντοίων μίσων ἰσχυράτισαν ἰσχυρὰν μερίδα, ἧτις συνελθοῦσα διετύπωσεν εἰς 12 ἄρθρα τοὺς ἔρους ὑφ' οὓς ἐνόησαν νὰ δεχθῶσιν κλῆρον παρὰ τῆς ἱερᾶς Συνόδου, καὶ ἀπέστειλαν τὸν Νικόδημον φέροντα τὸ ἔγγραφον πρὸς τὸν πρίγγηπα Ποτιμκίν, τῷ 1783. Οἱ κυριώτεροι τῶν ἔρων τούτων ἦσαν α) Νὰ ἀρθῇ τὸ ὑπὸ τῶν ῥωσικῶν Συνόδων ἐκδοθὲν ἐπιτίμιον κατ' ἐκείνων οἵτινες ποιοῦσι τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ διὰ τῶν δύο δακτύλων καὶ διατηροῦσι καὶ ἄλλα τινὰ ἐκκλησιαστικὰ ἰθὺμα· β) νὰ σταλῇ αὐτοῖς παρὰ τῆς ἱερᾶς Συνόδου εἰς τὸ ἐν Σταροδοῦβια μοναστήριον τῆς Κοιμήσεως εἰς χορηγισκός, ἐξαρτώμενος ἀμείσως ἀπὸ τῆς Συνόδου· γ) ὅστις νὰ ἐγκαινιάζῃ ναοὺς, νὰ χριστονοῖ ἱερεῖς κατὰ τὴν ἀρχαίαν τάξιν, καὶ τόσον αὐτὸς ὅσον καὶ οἱ ὑπ' αὐτῶν χριστονούμενοι νὰ λειτουργῶσι κατὰ τὰ παλαιὰ βιβλία· δ) νὰ τοῖς δοθῇ παρὰ τῆς Συνόδου ἅγιον μύρον· ε) πάντες οἱ ὑπὸ τὴν ποιμαντορίαν τοῦ ἐπισκόπου ἐκείνου ν' ἀπαλλαγθῶσι τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ κείρειν τὸ γένιον καὶ ἐνδύεσθαι εὐρωπαϊκῶς. Ὁ Νικόδημος ἔχων πληρεξούσιον ἐκ 1,500 ὑπογραφῶν ἔτυχε συμπαθοῦς ὑποδοχῆς ἐν ταῖς ὑψηλαῖς σφαιραῖς, καὶ προστατευόμενος πρὸ πάντων ὑπὸ τῶν πραγμάτων Ρουμιντζιῶ καὶ Ποτιμκίν ἐπίτυχῶς παρὰ τῆς Συνόδου πάντα σχεδὸν τὰ ὑποβληθέντα αἰτήματα ἐκτός τοῦ περὶ χορηγισκώπου· ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἐστάλησαν διαταγαὶ πρὸς τοὺς γατνιαζόντας τῆ Σταροδοῦβια ἀρχιερεῖς, ἵνα ἐπὶ τῇ αἰτήσῃ τῶν Ρασκολνίκων χριστονοῦσιν ἱερεῖς καὶ συγχωρῶσιν αὐτοῖς νὰ ἱεουργῶσι κατὰ τὰ παλαιὰ βιβλία.

Κριθέντος παρὰ τῆς ἱερᾶς διοικήσεως Συνόδου μέτρου τινὸς οἰκονομίας ἐν τοῖς θρησκευτικῶν ζητήμασιν, ἐτίθη τὸ πρῶτον ἐν Σταροδοῦβια ὁ θεμέλιος τῆς ὁμοπιστικῆς λεγομένης Ἐκκλησίας (Ἐθνοβίραγια), τῆς μεσολαβούσης μεταξὺ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ σχίσματος· μολονότι δὲ ἡ καινότης αὕτη διήγειρε κατ' αὐτῆς τὸ μῖσος καὶ τὸν διωγμὸν τῶν λοιπῶν Ρασκολνίκων, ἐξακολούθησεν ὁμοίως, εἰ καὶ βραδύως, πληθυνομένη καὶ ἀπολαύουσα ἰδιαιτέρας προστασίας παρὰ τῆ κυβερνήσει· τὸ παράδειγμα τῶν περὶ τὸν Νικόδημον ἐμιμήθησαν μετ' ὀλίγον καὶ οἱ ἐν Ἑλισαβετιγράδ σχισματικοί. Εἰς Σταροδοῦβιαν ἀπεστάλη ὡς ἱερεὺς ὁ Ἀνδρέας Ἰβανὸβ, ὑπάρχας ποτὲ σχισματικὸς καὶ γινώσκων ἀπάσας τὰς λεπτομερείας τοῦ σχίσματος· οὗτος εἰργάσθη μετὰ ζήλου ὑπὲρ τῆς ὁμοπιστίας, συνέγραψε δὲ καὶ βιβλίον, ἀξιόλογον διὰ τὴν ἀκριβῆ μελέτην τοῦ σχίσματος, ἐπιγραφόμενον: Ἱστορικὴ ἐκθεσις περὶ Σταροπριαζίων (Παλαιοπιστῶν) τῶν διδασκαλιῶν, τῶν ἔργων καὶ τῶν ἀσυμφωνιῶν αὐτῶν. Ἐτερος ἱερομόναχος προσπαθῆσας νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ὁμοπιστίαν ἐν Ἰργίτζ, καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν Ρασκολνίκων ὀλίγον ἔλειπε νὰ δολοφονηθῇ, καὶ ἐναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ εἰς Σταροδοῦβιαν.

Περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος 1,000 σχισματικοὶ ἐν τῷ κυβερνήτῳ Νιζεγορόδῳ ἐδέχθησαν τὴν ὁμοπιστίαν καὶ ὑπετάχθησαν εἰς τὴν ἱερατοπικὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν. Μερὸς τῆς ἐν τῷ κομητηρίῳ Ροζόκῃ τῆς Μόσχας κοινότητος ἐξήτησεν ἐπίσης παρὰ τοῦ μητροπολίτου Πλάτωνος νὰ διχθῇ τὴν ὁμοπιστίαν ὑπὸ τινος ὄρους. Κατ' εἰσήγησιν δὲ τοῦ Πλάτωνος τῷ 1800 ἡ Σύνοδος τῆς Ῥωσσίας καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Παῦλος ἐκνόησεν ὀριστικῶς τοὺς ὄρους τῆς ὑπάρξεως τῆς ὁμοπιστικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἔκτοτε ἤρχισεν νὰ σχηματίζονται τοιαῦτα ὁμοπιστικαὶ κοινότητες καθ' ἅπασαν τὴν Ῥωσσίαν. Ἀλλὰ μολονότι ἠλπίζετο μεγάλη καὶ ταχέως πρόοδος εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Ρασκολνίκων διὰ τῆς μεσολαβούσης ταύτης Ἐκκλησίας, ἡ πείρα ὅμως ἀπέδειξε τὸ ἐναντίον. Πολλοὶ δὲ τῶν Ρασκολνίκων παρεδέχοντο τὴν ὁμοπιστίαν ἐξ ὑποκρισίας καὶ διὰ τὴν ἀπολύσει τὰ προνόμια καὶ πολιτικὰ δικαιώματα ὅσα χεῖρουσιν οἱ ὁμόπιστοι, πράγματι δὲ τρέφουσιν ἀδιάλλακτον πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν μίσος. Οἱ ὑπὸ τῆς Συνόδου διαριζόμενοι ἱερεῖς εἰσὶν ἠναγκασμένοι νὰ διέγῃσι κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ ποιμανίου αὐτῶν. Τὸ δὲ χεῖριστον, οἱ ὁμόπιστοι ἀντὶ νὰ πείνωσι πρὸς ταύτην μετὰ τῆς Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας ἔνωσιν, αὐτοὶ ἐξασκοῦσι προπαγάνδαν μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων, ὧν οὐκ ὀλίγοι προσέρχονται καθ' ἡμέραν εἰς τὴν ὁμοπιστίαν, προβάσει μὲν ὡς πρὸς θερησκίαν προτιμότεραν τῆς ὀρθοδοξίας πράγματι δὲ ἵνα μεθίξωσι τῶν τοῖς ὁμοπίστοις χορηγουμένων προνομίων. Ὡς ἐκ τῶν ἀτόπων ἀλλὰ φυσικῶν τούτων συνεπειῶν ἡ Ἱ. Σύνοδος καὶ ἡ Ῥωσικὴ κυβέρνησις πολλάκις ἐβρίθισαν εἰς θέσιν λίαν δυσχερῆ, καὶ ἀδυνατοῦσα νὰ καταδιώξωσιν ἐπιστήμως τὸν τοιοῦτον προσπλυτισμὸν μεταχειρίσθησαν πλάγια μίση καὶ ἐπομένως ἀνεπαρκῆ καὶ ἀτελεσφόρητα. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ ὁμοπιστία θεωρεῖται ἔτι καὶ νῦν ἐν Ῥωσσίᾳ ὡς μέγα βῆμα εἰς τὴν προσέγγισιν τῶν Ρασκολνίκων πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

§. 23. Τὰ ἐπὶ Αἰκατερίνης τῆς Β' καὶ μετ' αὐτήν.

Σὺν τῇ ἀνάβασει Αἰκατερίνης τῆς Β' ἐπὶ τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ἡ εὐχὴ τῶν Ρασκολνίκων ἰβελτιώθη ἔτι μάλλον. Τοῖς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ σχισματικοῖς ἰδύθη πλήρης ἀμνηστία ἂν ἐπίστρεφον εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἐντελής ἐλευθερία εἰς τὸ νὰ κατοικήσωσιν ὅπου ἤθελον καὶ νὰ ἐκλέξωσιν αὐτοὶ τὸ εἶδος τῆς ζωῆς αὐτῶν τοῖς ἰδωρήθησαν δὲ καὶ προνόμια τινὰ καὶ τοῖς συνεχωρήθη νὰ φέρωσι γένειον καὶ νὰ ἐνδύωνται κατ' ἀρίσκειαν ἐγένετο παραδικτὴ ἢ μαρτυρία αὐτῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ἀπηλλάγησαν τοῦ διπλοῦς φόρου καὶ ἐγένοντο δεκτοὶ εἰς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας· ἡ αὐστηρότης ἐξακολούθησι κατὰ τῶν κρυφίων σχισματικῶν, ἰδιαιτέρως δὲ κατὰ τῶν ὑπαδῶν τῆς διὰ πρὸς αὐτοκρατορίας.

Καὶ ἡ Ἐκκλησία δὲ ἠπιώτερον ἤρξατο προσπερομένη πρὸς τοὺς Ρασκολνίκους. Ὅτι τῷ 1765 τινὲς αὐτῶν κυριεύσαντες τὴν ὀρθόδοξον μονὴν Ζελενέτσκῃ καὶ ἀποδιώξαντες τοὺς μοναχοὺς ἔκαυσαν τὰς εἰκόνας καὶ τὰ βιβλία, ἐπωρῶσαν τὴν μονὴν καὶ συνεικάθησαν καὶ αὐτοὶ μετ' αὐτῆς, ὁ ἀρχιμανδρίτης Πλάτων, ὁ ὕστερον μητροπολίτης Μόσχας, ἐπιφορτίσθη νὰ

συγγραφή ὡς ἐκ προσώπου τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας συνδιαλλακτικὴν νοουθεσίαν πρὸς πάντας τοὺς Ῥασκολνίκους, ἣτις καὶ ἐξεδόθη τῷ 1766. Ἀντὶ τοῦ αὐστηροῦ καὶ ἐξευτελιστικοῦ ὄρους τὸ ὅποιον διέκρινε τῶς τὰ κατὰ τῶν σχισματικῶν γραφόμενα βιβλία, τὸ σύγγραμμα τοῦ Πλάτωνος φέρεται ἐμπνευσθῆν ὑπὸ τῆς βαθυτέρας λύπης τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰ πεπλανημένα πρόβατα καὶ ἐστὶ πλήρως παθητικωτάτων προτροπῶν καὶ συμβουλῶν. Ὁ δὲ κλεινὸς ἱεράρχης, ὁ Ἕλλην Νικηφόρος ὁ Θεοτόκης ἐπίσκοπος Σλαβενίου καὶ Χερσῶνος, ἀπήσθηνεν ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ Ῥασκολνίκους, πλήρη ζήλου ποιμενικοῦ, πρᾶξιτος καὶ ἀγάπης, ἣτις ἀναγνωσθεῖσα ὑπὸ τῶν πρωθιερέων εἰς διαφόρους συναθροίσεις σχισματικῶν ἔσχεν ἄμεσον ἀποτέλεσμα τὴν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν ἐπάνοδον δύο ὀλοκλήρων σχισματικῶν χωρίων *Πεῖλοποδοεῖνων*. Ἄλλ' οἱ ἐν τῷ θέματι Βαχμούτ Ῥασκολνικοὶ ἀπάντησαν εἰς τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην διὰ τῆς ἀποστολῆς τῆς ἐκ Σολοβίτζκης διακηρυχθείσης εἰς 20 ἄρθρα, πρὸς ἣν ὁ Θεοτόκης ἀνταπάντησε διὰ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος τῆς συνδιαλλαγῆς καὶ πατρικῆς εὐμενείας.

§. 24. Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας Νικολάου τοῦ Α΄.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου οἱ σχισματικοὶ ἐξηκολούθησαν ἀπολαύοντες τῶν ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης χαρηγηθέντων αὐτοῖς δικαιωμάτων καὶ ἐντελοῦς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, κατὰδωκομένιον μόνων τῶν φανατικῶν πράξεων. Ἄλλ' ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Νικολάου ἡ θέσις τῶν Ῥασκολνίκων ὑπέστη σκληρὰν μεταβολήν. Ἀπὸ τοῦ 1827 κατηργήθησαν πάσαι αἱ ὑπὲρ αὐτῶν εἰσαχθεῖσαι διατάξεις, ὡρίσθη δὲ νὰ μὴ δέχωνται ἄλλους ἱερεῖς ἐκτὸς τῶν ὑπαρχόντων, τοῖς ἀπηγορεύθη ἡ οἰκοδομὴ νεῶν καὶ εὐκτηρίων καὶ ἡ ἐπισκευὴ τῶν ὑπαρχόντων ἐκτόντάδες τούτων ἐκρημνίσθησαν, καὶ πολλαὶ μυριάδες εἰκόνων παλαιῶν καὶ βιβλίων ἀφαιρέθησαν ἀπὸ τῶν νεῶν, τῶν σκητῶν καὶ τῶν κατοικιῶν αὐτῶν καὶ παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ. Ἐν τῇ ἀπογραφῇ τοῦ 1850 δὲν ἀνιγνωρίσθη ἡ νομιμότης τῶν συντακτικῶν αὐτῶν καὶ τὰ τέκνα τῶν κατηγράφθησαν μεταξὺ τῶν νεῶν. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1853 ἐπιτάθη ἔτι μᾶλλον ὁ διωγμὸς· οἱ νεοὶ αὐτῶν μεθ' ὧν τῶν πολυτίμων σκευῶν ἀφαιρέθεντες ἀπ' αὐτῶν ἐδόθησαν τοῖς ὁμοπίστοις (§. 22) οἱ ἐπιστημότεροι τῶν Ῥασκολνίκων, κληρικοὶ ἢ λαϊκοί, ἐξωρίζοντο, ἄνευ δίκης ἀπώλεσαν τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ καταγράφωνται μεταξὺ τῶν ἐμπόρων, καὶ ὑπῆχθησαν διὰ τούτου εἰς τὴν στρατολογίαν καὶ εἰς τὰς σωματικὰς ποινάς. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἐτάχθησαν μεγάλοι κεφαλαιοῦχοι, πρόσωπα ἀντιπροσωπεύοντα μεγάλους καὶ ἀρχαίους ἐμπορικοὺς οἴκους, καὶ ἀνθρώπων ἢ ἐμπορικῆ καὶ βιομηχανικῆ δραστηριότητος ἕτραφι χιλιάδας ψυχῶν, ὑπηκόων τοῦ κράτους. Τὰ μέτρα ταῦτα ἐτρέχοναν ἔτι μᾶλλον καὶ ἐσκλήρυναν τὰς καρδίας τῶν σχισματικῶν καὶ ὑπέσκαψαν τὸ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας μίσος. Ἡ κυβέρνησις ἤρξατο θεωρεῖν αὐτοὺς ὡς ἐπανστατάς καὶ συνωμότης· κωμόπολεις καὶ χωρία ὀλοκλήρως ἐτέθησαν ὑπὸ διαρκῆ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν, καὶ ἡ συστηματικὴ κατ' αὐτῶν κατασκοπεῖα ἔφερε πολλοὺς εἰς

ἀπειπισίαν, ἡ δὲ μετανάστευσις ἰθεωρήθη καὶ πάλιν ὡς τὸ ἀσφαλέστερον μίσην σωτηρίας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Νικολάου ἐσχηματίσθη ἐν Ῥωσσίᾳ κόμμα ἐπαναστατικὸν τείνον ἐπὶ τὴν εἰσαγάγῃ ἐν τῷ κράτει τὰς ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ ἀπαιτουμένης ἐλευθερίας. Ὁ αὐτοκράτωρ Νικολάος ἦν ὁ ἀσπονδότερος ἐχθρὸς τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος, μὴ δυνάμενοι ἐπιτυχῶς νὰ ἐργασθῶσιν ἐντὸς τῆς Ῥωσσίας πρὸς διάδοσιν τῶν νέων ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν, ἀπεράσισαν νὰ μεταφέρωσιν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τὸ κέντρον τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν. Κατασταθέντες ἐν Γαλλίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ κυρίως ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Χέρτζεν συστήσαντος τὴν ἰδρᾶν αὐτοῦ ἐν Λονδίῳ, ἤρξαντο διὰ τὴν ἰδιαιτέρων ἀλληλογραφικῶν καὶ διὰ παντοίων δημοσιεύσεων προπαρ-σκειάζοντες τὴν τε ἐν Εὐρώπῃ καὶ τὴν ἐν Ῥωσσίᾳ κοινὴν γνώμην εἰς τὴν κατάρτησιν τῆς ἀπολύτου μοναρχίας καὶ τὴν εἰσαγωγὴν συνταγματικοῦ πολιτεύματος. Ἡ ἐφημερίς *Κοζλοκὸλ* (Κώδων) ἐκδιδομένη ἐν Λονδίῳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Χέρτζεν μεθ' ὅλας τὰς ἀστυνομικὰς προφυλάξεις καὶ τὴν ἀστυρότητα τῆς λογοκρισίας εἶχε πανταχοῦ τῆς Ῥωσσίας μυριάδας ἀναγνωστῶν καὶ οἱ ἐπαναστάται οὐδὲν μίσην παρημέλουν ἱκανὸν κατ' αὐτοὺς νὰ ἐκσθενήσῃ καὶ παρελῶσῃ τὰς δυνάμεις τῆς Ῥωσσικῆς κυβερνήσεως. Μεταξὺ ἄλλων ἐνόμισαν ὅτι ἠδύναντο νὰ ἐκμεταλλευθῶσιν ἐπιτυχῶς καὶ τὸ τῶν Ῥασκολνίκων ζήτημα καὶ ἀποκτήσωσι διὰ μιᾶς ὁπαδοὺς καὶ βοηθοὺς πολλὰ ἑκατομμύρια Ῥασκολνίκων ἐντὸς τε καὶ ἐκτὸς τῆς Ῥωσσίας κατὰ τοῦ καινοῦ ἐχθροῦ, τοῦ Ῥωσσικοῦ τζαρισμοῦ. Ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως καὶ ἡ ἀκόλυτος ἐξέσκσις τῆς θρησκείας, ἡ κατάργησις φόρων βαρυτάτων, ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ μισθῆς καὶ ἀπεχθόσεως ἀστυνομικῆς κατασκοπείας εἰσι κατ' οὐσίαν ἀρχαὶ συνταγματικαί, ἐφ' ὧν στηριζόμεναι αἱ ἐπαναστατικαὶ ἐνέργειαι τοσούτω μάλλον εἶχον πιθανότητα ἐπιτυχίας, καθ' ὅσον ὁ λαὸς ὅταν ἀπαξπισθῇ ὅτι ἀγωνίζεται πρὸς διάσωσιν τῆς πίστεώς αὐτοῦ, ἐφαρμόζει τὰ δόγματα καὶ τὰς διατάξεις αὐτῆς οὕτως, ὥστε ὑπὸ τὴν σημαίαν αὐτῆς ἀποβαίνει πρόμαχος τῆς ἐλευθερίας, ὅπως ἐνόησεν αὐτὴν ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην οἱ Ῥασκολνικοὶ τοῦ Τζερνγὸβ διεδραμάτισαν μέγα πρόσωπον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν δύο τελευταίων αἰώνων καὶ οἱ Σταροπριάζοι ὀλίγον ἔλειψε ν' ἀνατρέψωσι τὸν μοναρχικὸν θρόνον (§. 6), ἀρτίως δὲ εἶχον περιπλέξει τὴν κυβέρνησιν εἰς τὴν μικρὰς φροντίδας διὰ τοῦ ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾶ τῆς Αὐστρίας θρησκευτικοῦ αὐτῶν ἀρχηγοῦ Κυρίλλου, ὡς ἐν οἰκίῳ τόπῳ ῥηθῆσεται. Αἱ σχέσεις τῆς Φοντάνα-Ἀλβᾶς μετὰ τῆς Μόσχας διετηροῦντο διὰ τῶν πολυαριθμῶν μετολαβουσῶν ἀποικιῶν, τοῦ κυβερνητικοῦ Ὀρέιλ, κατοικουμένου ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τῶν διαφόρων κατὰ καιροὺς φυγάδων καὶ τῆς Τούλης ἧτις δύναται θεωρηθῆναι ὡς πόλις ἐξ ὀλοκλήρου σχισματικῆ. Ἀπὸ δὲ Τούλης καὶ Μόσχας διεκλαδίζοντο ὡς καὶ μέχρι τοῦδε ὁδοὶ πρὸς πάντα τὰ ὑπὸ τῶν Ῥασκολνίκων κατοικούμενα μέρη, καὶ ἀπὸ τῶν δύο τούτων μεγαλοπόλεων, ὡς ἀπὸ μεγάλων κέντρων διεσπείροντο καθ' ὅλην τὴν μεγάλην Ῥωσσίαν καὶ τὴν Σιβηρίαν ἀενάως μυριάδες σχισματικῶν, ἀσπονδὸν μίσην τρεφόντων πρὸς τὴν Ῥωσσικὴν κυβέρνησιν. Αἱ ἀποικίαι τοῦ Τζερνγὸβ ἐγχεσόμενον ὡς κέντρα τῶν παν-

ταχόθεν φυγάδων, τὰ ὅποια διωργάνισαν συστηματικὸν σιωπηλὸν πόλεμον πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἔχοντα πράκτορας καθ' ἅπασαν τὴν Ῥωσσίαν καὶ διὰ τῶν μεγάλων αὐτῶν χρηματικῶν μέσων οὐ μόνον τὰς ἐπιτοπίους ἀστυνομικὰς ἀρχὰς εἶχον ἐξαγοράσει, ἀλλὰ καὶ ἐπιστήμους συνειρηνοῦσιν ἐν ταῖς ἀνωτέραις τῆς πρωτεύουσας κυβερνητικαῖς σφαίραις εἶχον.

Ἐπὶ τῶν διδομένων τούτων στηριζομένη ἡ ἐν Λονδίῳ ἐπανάστατικὴ Ῥωσικὴ ἑταιρεία ἐπέχειρσεν τὰς παρὰ τοῖς Ῥασκολνίκους ἐνεργείας, καὶ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τὴν σύμπραξιν τοῦ σχίσματος ἤρξατο συνηγοροῦσα ὑπὲρ αὐτοῦ διὰ τοῦ τύπου. Ἡ συνηγορία ἀντιτέθη εἰδικῶς τῷ Β. Ι. Κελσιῦ, ὅστις ταχίως συλλέξας διὰ τῶν ἐν Ῥωσσίᾳ κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων, φίλων τῆς ἐπανάστασιως, ἅπαντας τοὺς σχετικῶς πρὸς τὸ σχίσμα νόμους, δικταζίας, ἐκθέσεις, ὑπομνήματα καὶ παντὸς εἶδους ἔγγραφα, καὶ αὐτὰ τὰ μυστικώτερα, ἀπὸ τῶν διαφόρων ἀρχείων καὶ γραφείων ἐν Ῥωσσίᾳ ἤρξατο τῷ 1860 δημοσιεύων αὐτὰ ἐν περιοδικῷ συγγράμματι ἐπιγραφομένῳ «Συλλογὴ κυβερνητικῶν πληροφοριῶν περὶ τῶν *Ῥασκολνίκων*». Ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ, τὸ ὅποιον ἐπέχειρσεν τὴν ἐπίκρισιν ἁπάντων τῶν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ληφθέντων κατὰ διαφόρους ἐποχὰς μέτρων ἢ Ῥασκόλκ εἶρεν ἐνθερμον ὑπερασπιστήν. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1862 ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἑτέρα φύλλα, ἐν εἰδίᾳ παραρτημάτων τῆς ἐφημερίδος *Κο.λοκάι*, πρὸς διάπλυσιν τοῦ τῶν Ῥασκολνίκων φρονήματος καὶ προπαρασκευὴν αὐτῶν εἰς τὰς σοσιαλιστικὰς τῆς ἑταιρείας ἰδέας.

Μεταξὺ τῶν ἐν Μόσχᾳ *Παλαιολόγων* πολλοὶ ἐπίστευσαν ὅτι ἔθελον εὖρεν μίγιστον βοήθημα ἐν τῇ ἐπανάστασι καὶ ἐπιθυμήσαν νὰ συνάψωσι σχέσεις μετὰ τῆς ἐν Λονδίῳ ἰδρυομένης ἑταιρείας. Ἡ ἐπιθυμία αὕτη ἐνισχύθη ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς προσφάτου ἀρνήσεως τῆς Ῥωσικῆς κυβερνήσεως εἰς τὸ ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν αὐστριακὴν Ῥασκολνικὴν ἱεραρχίαν, ἧτοι τοὺς ὑπὸ τοῦ ἐν Φοντάνα-Ἄλβα μητροπολίτου χειροτονηθέντας ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς διὰ τοὺς ἐν Ῥωσσίᾳ σχισματικούς. Ἡ φέρει αὕτη ἀπεράσει νὰ πείμῃ κατὰλληλόν τι πρόσωπον εἰς Λονδίνον ἵνα ἐλθὼν εἰς συνάμφαν μετὰ τῶν νέων τούτων καλοθελητῶν αὐτῶν πληροφορηθῇ περὶ τοῦ σχεδίου καὶ τοῦ τρόπου δι' οὗ ἠδύναντο νὰ τοῖς φανῶσι χρήσιμοι εἰς τὴν θεμελίωσιν τῆς Ῥασκολνικῆς ἐκκλησίας. Ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἀντιτέθη τῷ Παρνούτιῳ, ἐπίσκοπῳ Κολόμνης, ἀνδρὶ νοήμονι, πεπαιδευμένῳ καὶ εὐλαβεῖ καὶ τιμωμένῳ ὑπὸ τῶν Ῥασκολνίκων ἦν δὲ οὗτος ποτε ἀρχιδιάκονος τοῦ ἐν Φοντάνα-Ἄλβα ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου, ἐλθὼν δὲ εἰς Ῥωσσίαν εἶχε χειροτονηθεὶς ἱερεὺς καὶ κατόπιν ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Μόσχας καὶ συνέλαβε μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ ἐπανάστατῶν τὸ σχέδιον τοῦ νὰ συστήσῃ ἐν Λονδίῳ ἐπισκοπὴν *Παλαιολόγων*, ἐκκλησίαν, σχολεῖον καὶ τυπογραφεῖον, φυτῶριόν τι ἱεραρχῶν καὶ διδασκάλων Ῥασκολνίκων. Ἀναχωρήσας ἐκ Μόσχας τὸν Μάρτιον τοῦ 1861 παρεκώλυθη εἰς Ἰάσιον ὑπὸ τοῦ Βαρσανουφίου ἀρχιεπισκόπου τοῦ Ῥασκολνικοῦ μοναστηρίου *Μαράβη*, κατηγοροῦντος αὐτὸν ἐπὶ πλεστογραφίᾳ, ἵνα ἐκδικηθῇ αὐτὸν διότι εἶχεν ἐγκαταλιπεῖν τὴν Φοντάνα-Ἄλβαν φοβεθεὶς τὴν ὀργὴν καὶ τὸν ἐρεθισμὸν τῶν ἐν Ἰασίῳ Ῥασκολνίκων ὁ Παρνούτιος ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ κρυφίως ἐγκαταλιπὼν εἰς Ἰάσιον πάντα τὰ πράγματα αὐτοῦ τὰ ἔξοδα τῆς ὁδοπορίας 700 ρούβλια καὶ τὸ διαβατήριον αὐτοῦ.

Διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν ἐν Καργούλ Ρασκολνίκων ἐπκνήθηεν εἰς Μόσχαν φέρον ἕτερον διακχτήριον ὑπὸ τὸ ὄνομα Πολύκαρπος Πετρόβ, ἔμπορος πρώτης τάξεως, καὶ ἐκίθη ἀναχωρήσας πάλιν ἀφίκετο εἰς Λονδίνον διὰ Βερολίνου καὶ Παρισίων, καὶ ἦλθεν εἰς συνεννοήσεις μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστατικῆς ἑταιρίας καὶ ἰδίως μετὰ τοῦ Χέρτζεν καὶ τοῦ Κελσιέβ. Καὶ οὗτοι μὲν ἐσπίασθησαν ἐνθέρμως τὸ σχέδιον συστάσεως ρασκολνικοῦ κέντρου ἐν Μόσχᾳ, ὡς μεγάλως δυνάμεινον νὰ ἔχη συνεπείας ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν αὐτῶν σκοπῶν. Ἄλλ' ὁ Παφνούτιος ἐνόησεν ἀμείσως ὅτι οὐδεμίαν συμμαχίαν ἦν δυνατὴ μεταξὺ τῶν δύο μερίδων· καθότι οὗτος μὲν καὶ οἱ Ρασκολνικοὶ ἐζήτουν τὰ μέσα τοῦ νὰ στεριώσωσι καὶ ὀργανίσωσιν ἰδίαν ἐκκλησίαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχισματικῶν αὐτῶν δοξασιῶν καὶ τῶν ρασκολνικῶν παραδόσεων· οἱ δὲ ἐπαναστάται μὴδεμίαν ἔχοντες θρησκευτικὴν πεποίθησιν καὶ μὴδεμίαν ἐκτιμῶντες θρησκείαν ἰθεώρουν τὸν ρασκολνισμόν ἀπλῶς ὡς ὄπλον διαταράξεως ἐν Ρωσίᾳ· ὅθεν καὶ ἐπίσθη ὅτι ἡ ἐπαναστατικὴ ἑταιρία δὲν ἠδύνατο νὰ τοῖς φανῆ χρήσιμος εἰς ἄλλο τι ἢ εἰς τὴν ἐκτύπωσιν τῶν βιβλίων αὐτῶν. Ἀποχωρηθεὶς ἀπ' αὐτῶν μὲ τὴν προτίησιν τοῦ νὰ παύσῃ πᾶσαν περαιτέρω σχέσιν ἐπκνήθηεν εἰς Μόσχαν κατὰ φεβρουάριον τοῦ 1865 καὶ ἀνεκοίνωσε τοῖς περὶ αὐτὸν τὰς ἐντυπώσεις αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἀπέτυχεν τὸ σχέδιον τῆς μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν συνεννοήσεως. Ἐν τούτοις οἱ ἐν Λονδίῳ μὴ ἐννοήσαντες κατ' ἀρχὰς τὴν ἀποτυχίαν καὶ περιόρινοι εἰσέτι ὑπὸ κενῶν ἐλπίδων περὶ συμπράξεως τῶν Ρασκολνίκων ἀπέστειλαν καὶ τὸν Κελσιέβ εἰς Ρωσίαν ἵνα ζωηρότερον ἀναπτύξῃ παρ' αὐτοῖς τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα. Ὁ Κελσιέβ συνητήθη καθ' ὁδὸν μετ' ἐνὸς τῶν ἀρχηγῶν τῶν σχισματικῶν, τοῦ μοναχοῦ Παύλου, ἐπικαλουμένου Πρώσου (§. 41.) διδασκάλου καὶ ἡγέτου τῆς Πεζποποβτζίνας ἐν Ρωσίᾳ, μεθ' οὗ ἦλθεν εἰς συζητήσεις δογματικὰς τε καὶ πολιτικὰς· ἐπιθυμῶν νὰ λάβῃ τὴν ἔγκρισιν τοῦ ρασκολνικοῦ ἀρχηγοῦ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ σχεδίων καὶ περιγράψας τὰ παθήματα τῶν ἐν Ρωσίᾳ παλαιόπιστων καὶ πραγματοθεῖς τὰ μέσα τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τοιαύτης ἀφροσύτου θέσεως, κατέληξεν εἰς τὴν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν συμμαχίαν, ἀνακινώσας καὶ τὰς ἀρχαίμενας ἤδη διαπραγματεύσεις καὶ συνεννοήσεις. Ἄλλ' ὁ Παῦλος τῷ ἀπέτησεν ὅτι οἱ παλαιόπιστοι πρό πολλοῦ συνήθισαν εἰς τὴν ὑπομονὴν καὶ οὐδέποτε ἐπιχειρήσουσιν ἐπανάστασιν κατὰ τῆς καθεστῶσης πολιτικῆς ἀρχῆς, οὐδὲ συγκατανεύσουσιν εἰς τὸ νὰ συνδράμωσιν ὅπως δὴποτε τὰ πολιτικὰ ἐκείνα σχέδια. Καὶ τῶντι καὶ προσπάθειαι τοῦ Κελσιέβ ἐν Μόσχᾳ ἀπέβησαν μάταιαι, καὶ τὸ μόνον ὅπερ ἐπέτυχεν ἦν ἡ ἀποστολὴ εἰς Λονδίνον παλαιῶν τινῶν χειρογράφων πρὸς ἐκτύπωσιν. Συγχρόνως δὲ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν διαφόρων ρασκολνικῶν κέντρων, εἴτε ἐξ εὐκρινούς πρὸς τὰ καθεστῶτα ἀφροσύτως, εἴτε φοβούμενοι μὴ ἐπισύρωσιν καθ' ἑαυτῶν τὴν ὀργὴν τῆς κυβερνήσεως· κατίστησαν τὸν λαὸν προσεκτικὸν εἰς τὰς ἐξωθεν ἀποπειράς ταύτας· ἐγκόβλια παραινιτικὰ γράμματα ἀπεστάλησαν πανταχοῦ ὑπὸ τῶν κεντρικῶν θρησκευτικῶν ἀρχῶν, ἐνῶ ἐν πάσῃ καταλλήλῳ περιστάσει διαμαρτυρήσεις ἀφροσύτως καὶ ὑποταγῆς ἀπειλούντο ὑπ' αὐτῶν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὡς λ. χ. κατὰ τὴν ἐκρηξίν τῆς πολωνικῆς ἐπαναστάσεως, κατὰ τὴν ἀπόπειραν τῆς δελοφονίας τοῦ αὐτοκράτορος κ.τ.λ.

Μεταξύ ἄλλων ἀποσπῶμεν τὸ ἐπόμενον χωρίον ἀπὸ ἀρχικοιμαντορικῆς ἐπιστολῆς ἐκδοθείσης ἐν Μόσχᾳ τῷ 1863. (1)

« Πρὸς τοῦτοις δὲ συνιστῶμεν ὑμῖν, ἀγαπητοί, ἵνα φρονήμας
 » φερόμενοι δεικνύητε πλήρη ὑποταγὴν τῷ ὑμετέρῳ αὐτοκράτορι, ἐφ' ὅσον
 » δὲν παραβιάπτεται ἡ πίστις καὶ ἡ εὐσέβεια, προφυλαττόμενοι ἀπὸ πάντων
 » τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ προδοτῶν, οὐ μόνον τῶν Πολωνῶν ἱπαναστατῶν,
 » ἀλλὰ καὶ κυρίως, ἀπὸ τῶν κακοτρόπων ἀθείων, οἵτινες ἐν Λονδίῳ ἱμπε-
 » λεύοντες ἐκείθεν διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν συνταράττουσι τὰς εὐ-
 » ρωπαϊκὰς δυνάμεις διὰ τῆς διαδόσεως τῶν ἀναιδῶν διδασκαλιῶν τοῦ
 » τρισαθλοῦ ἐκείνου ἐχθροῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀνοσίου Βολταίρου, τοῦ μυριά-
 » κισ ὑποδίκου τῷ ἀνάθεματι, τοῦ ἀγγεῖου τοῦ Σατανᾶ, τοῦ διὰ τῆς
 » διαβολικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας τὴν οἰκουμένην συνταράζοντος, τοῦ πάντα
 » τὸν βίον καθιερώσαντος εἰς τὸ νὰ καταδιώκῃ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, νὰ
 » διαστρέφῃ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς καὶ πολιτικοὺς νόμους, νὰ κρημνίσῃ τὰς
 » ἀρχιερατικὰς ἐδρας, νὰ ἐρημώσῃ τὰ ἅγια θυσιαστήρια, νὰ ὑποσκάπτῃ
 » τοὺς αὐτοκρατορικοὺς θρόνους! ! ! νὰ εἰσάγῃ τὴν ἀναρχίαν, ἣτις ἐστὶ τὸ
 » ἔσχατον πάντων τῶν κακῶν καὶ νὰ διδάσκη τοὺς ἀνθρώπους ὅτι δὲν
 » ὑπάρχει Θεὸς οὔτε θεία πρόνοια, ἀλλ' ὅτι ὁ κόσμος ὑφίσταται ἐφ' ἑαυ-
 » τοῦ καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ συμβαίνοντα συμβαίνουσιν ἐκ τύχης. Οἱ δὲ
 » ὀπαδοὶ τῆς θανατηφόρου διδασκαλίας αὐτοῦ, τὸν αὐτὸν ἀθείσμον
 » πρεσβεύοντες εἰσὶ καὶ λέγονται Βολνοδοῦμ (2) (ἰλιυθιρόφρονες) ἐν τῇ
 » ἱπωνυμίᾳ ταύτῃ πληροῦται τὸ ποσὸν τοῦ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει φανερωθίν-
 » τος ἀριθμοῦ, ὅστις ἐστὶν ὁ 666, ὡς ἐνταῦθα σαφῶς δείκνυται.

β	ο	λ	ν	ο	δ	υ	μ	}	= ὁ ἀριθμὸς τοῦ θηρίου χξς.
Β	Ο	Λ	Η	Ο	Δ	Υ	Μ		
2	+ 70	+ 30	+ 50	+ 70	+ 4	+ 400	+ 40		

» Κατὰ πάντων τούτων τοῦ τε ἐρευρέτου τῆς διδασκαλίας ταύτης,
 » τῶν διαδιδόντων καὶ τῶν παραδειγμένων αὐτὴν ἐκφρασηθῆτω ὑπὸ πάν-
 » των τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν: ἀνάθεμα! ἀνάθεμα! ἀνάθεμα! . . .

Ἀποτυχοῦσα εἰς τὰς ἀποπειράς αὐτῆς παρὰ τοῖς ἐν Ρωσσίᾳ Ρασκολνίκοις ἡ ἱπαναστατικὴ ἑταιρεία ἔστρεψεν ἄπασαν τὴν προσοχὴν πρὸς τοὺς ἐν τῷ ἐξω-
 » τερικῷ καὶ ἀπετάθη κατὰ πρῶτον πρὸς τοὺς ἐν Αὐστρίᾳ διὰ τοῦ Φιλάρε-
 » του ἀρχιδιακόνου τοῦ ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾶ ἀρχιεπισκόπου. Ἀλλ' ἡ ἀλληλο-
 » γραφία συνελήφθη ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως, ἥς τὴν προσοχὴν διέ-
 » γειρον τὰ διὰ τοῦ ταχυδρομείου πεμπόμενα ἱπαναστατικὰ φύλλα, ὁ Φι-

(1) Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐξεδόθη ἐν Ἰακίῳ τῷ 1864, ὡς καὶ ἑτέρα ὑπὸ τὴν ἐπιγρα-
 φὴν Εἰρηνικὰ Γράμματα, ἐν οἷς οἱ τε Πολωνοὶ καὶ ἡ ἐν Λονδίῳ ἱπαναστατικὴ
 ἑταιρεία παρίστανται ὡς ἀθεοὶ προετομαζόντες τὴν ὁδὸν τοῦ Ἀντιχρίστου. (Σ. Σ.)

(2) Βολνοδοῦμ κατὰ λέξιν μετάφρασις τοῦ *Libres penseurs*, ἐν τῇ γλώσσῃ
 τοῦ χυδῶν ῥωσικοῦ λαοῦ λέξις ὑβριστικῆ, ἐμφαίνουσα ἀνθρώπον ἀνευ θεητικῆς
 πεποιθήσεως.

λάρετος κατίστη ὑπόπτος παρὰ τῆ κυβερνήσει, καὶ διεκόπη οὕτως ἡ μάλιστα ἀρξαιμένη αὐτῆ συνεννόησις.

Οἱ ἐν Ἰασιῶ Ῥασκολνικοὶ ἠθέλησαν νὰ ἐπωφεληθῶσι τὰς ἀγαθὰς ὑπὲρ αὐτῶν φαινομένης διαθέσεις τῆς ἐπαναστατικῆς ἑταιρίας ἵνα ἐκτυπώσωσι βιβλία τινὰ χειρόγραφα σωζόμενα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Μολδαυίᾳ Ῥασκολνικῆς μονῆς *Μαράλη*, καὶ συνεννοήθησαν περὶ τούτου διὰ τῶν ἐν Ἰασιῶ μεγαλειπόρων Ῥασκολνικῶν καὶ ἰδίως τοῦ Βασιλείου Φομίν καὶ Στεφάνου Βογομιλ. Ἀλλὰ μὴ ὄλην τὴν μυστικότητα τῆς ἀλληλογραφίας αἱ Ῥωσικαὶ προξενικαὶ ἀρχαὶ ἀνεκάλυψαν τὴν συνεννόησιν καὶ παρενέβαλον τόσα προσκείμενα εἰς τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν μνησθέντων ἐμπορῶν, ὥστε ἐνάγκασαν αὐτοὺς νὰ παραιτηθῶσι τοῦ σχεδίου.

Μετὰ ταύτην τὴν ἀποτυχίαν ἡ ἐπαναστατικὴ ἑταιρία ἀπίστανται τὸν Κεϊσιῦ εἰς Τουρκίαν ἵνα συνδέσῃ σχέσεις μετὰ τῶν αὐτῶν Ῥασκολνικῶν. Ὡς κέντρον τῆς ἐνεργείας ἐξελέγη ἡ πόλις Τούλτζα ἐπὶ τῆς τουρκικῆς ὄχθης τοῦ Δουνάβιου προτιμηθεῖσα διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς συγκοινωνίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας, τῆς Βισσαραβίας, τῶν ἡγεμονιῶν καὶ τῆς Ῥωσσίας. Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ Κεϊσιῦ ἐσυστήθη εἰς τὸν διοικητὴν Τούλτζης Ρεσιδ πικσάν καὶ ἐπέστη εἰς τὴν ὑπερῆσαν αὐτοῦ ὡς διερμηνεὺς τῆς γαλλικῆς, μετέφερε δὲ καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ ἐκ Ῥωσσίας. Συνδέσας σχέσεις μετὰ τοῦ Ῥασκολνικοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀρχαδίου Σλάβσκη ἠγωνίσθη ὅπως συστήσῃ σχολεῖον καὶ τυπογραφεῖον καὶ διεγείρῃ τὰς συμπαθείας τῶν Ῥασκολνικῶν εἰς τὸν κατὰ τῆς Ῥωσικῆς κυβερνήσεως ἐπαναστατικὸν ἀγῶνα. Ἀλλὰ μὴ δυνθεὶς νὰ ἐπιλάβῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Ῥασκολνικῶν ἀπέτυχε καὶ ἐνταῦθα ὅπως καὶ παρ' ἄλλοις ἐν Τουρκίᾳ Ῥωσσοὶς σχισματικοὶ τοῖς οἰκοῦσι τὰ παράλια τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ τοὶ μακρὰς καταβαλίον προσπάθειας.

Τελευταίον ἀπετάθη πρὸς τὸν ἄλλοτε ἀρχηγὸν τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ Ῥωσικῆς ἱεραποστολῆς (οὕτως ὀνομάζουσιν αὐτὴν αἱ πηγαὶ ἀφ' ὧν ἀρῶμεθα τὰς ἱστορικὰς ταύτας ἀρχήσεις), Κύριλλον *Μελιττοπόλσκη*, τότε ὑπὸ θυσανίαν τυγχάνοντα. Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ, ἡμερολογουμένης ἐπὶ τοῦ ὀκτωβρίου 1863, ἀποσπῶμεν τὰ ἀκόλουθα.

«Μεταξὺ τῶν *Σταροπριαζῶν* τῶν μὴ ἀποδεχομένων τὴν ἐν Φοντάνα-Ἀλβερ ἱεραρχίαν διὰ τὴν ἑλληνικὴν αὐτῆς καταγωγὴν, ἀριθμοῦνται καὶ οἱ κατὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἑλλησπόντου οἰκοῦντες Νεκρασόβοι οὗτοι, καθὼς καὶ δύο ἢ τρεῖς ἑκατομμύρια τῶν ἐν Ῥωσσίᾳ ὁμοθρήσκων αὐτῶν δὲν ἀπέλιπον τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ ἀποκτήσωσιν ἐπίσκοπον καταγωγῆς καὶ χειροτονίας Ῥωσικῆς. Δὲν ἐπέδωθησαν εἰς ἀναζήτησιν τοιοῦτου, διότι δὲν ἐλπίζουσι νὰ τὸν εὕρωσι τὸ τοιοῦτον συμβαίνει ἀπαξ ἐντὸς 50 ἐτῶν ἀλλὰ τὸν περιμένουσιν ὡς οἱ Ἑβραῖοι τὸν Μωσσίαν. Ἐάν εὕρεθῇ τοιοῦτος ἐπίσκοπος δυνάμενος ν' ἀποδείξῃ τὴν γενεαιότητα τῆς Ῥωσικῆς αὐτοῦ καταγωγῆς καὶ χειροτονίας, θέλουσι δεχθῆ αὐτὸν μετ' ἐνθουσιασμοῦ, αὐτὸς δὲ, χειροτονῶν αὐτοὺς διακόνους, ἱερεῖς καὶ ἐπισκόπους δύναται νὰ ἐξασκῇ παντοκρατορίαν ἐπ' αὐτῶν, καὶ ἐάν ᾖναι ἄνθρωπος ἀνεπτυγμένος καὶ κάτοχος παιδείας δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὰς ἰδέας καὶ τὸ πνεῦμα ἐκείνο τὸ ὅποιον οὐδέποτε δυνήσονται ἐμπνεῦσαι αὐτῶ οὔτε ἡ Σύνοδος οὔτε

οἱ ἱεράρχαι τῆς Φοντάνα-Ἄλβας. Ἄνθρωπος ἀνεπτυγμένος, τιθέμενος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Σταροπριάζων δύναται νὰ συστήσῃ σχολὰς καὶ ἀκαδημίας, τὸ παράδειγμα αὐτοῦ εὐρίσκον πολλοὺς μιμητὰς θέλει ὀδηγήσει πλείστους εἰς τὴν Σταροβέραν, οἵτινες ἀφίστανται σήμερον αὐτῆς ἑλλείψει παραδείγματος· καθότι δὲν κωλύει αὐτοὺς ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία, ἀλλ' ἡ ἰδέα ὅτι μόνον οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ μικρέμποροι ἀκολουθοῦσιν αὐτὴν· ἡ Σταροβέρα δὲν ἀριθμεῖ πεπαιδευμένους, διότι μέχρι τοῦδε οἱ πεπαιδευμένοι ἡμῶν παρισύρθησαν ὑπὸ τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ, ἀκολουθοῦντες ὡς ἀληθῆ καὶ ἄξια μιμήσειος ἅπαντα ἀνεξαίρετως τὰ ἔθιμα αὐτοῦ, ἐνῶ ἡ πρώτη ἰδέα καὶ ὁ προορισμὸς τῆς ῥωσικῆς παιδαιοπιστίας συνίσταται εἰς τὴν ἀπάρνησιν τῶν δυτικῶν ἀρχῶν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ εἰς τὴν τάσιν τοῦ ἀνοργανώσαι τὸν ῥωσικὸν κόσμον ἐπὶ ῥωσικῶν ἀρχῶν.

» Οἱ Σταροπριάζοι ἀγωνίζονται ὑπὲρ τῆς ῥωσικῆς ἡμῶν ἔθνικότητος καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐκκλησίας· διετήρησαν ἀκείρα τὴν αἴγλην τῆς ἡμετέρας ἀρχαιότητος, ἐν δὲ ταῖς θρησκευτικαῖς αὐτῶν τελεταῖς, ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ καὶ ἐν τῷ τρόπῳ τοῦ σκέπτεσθαι αὐτῶν ἀπεικονίζεται ἡ ἀρχαία ἀγία ἡμῶν Ῥωσσία, καθαρύουσα ἀπὸ τῶν ἐπισκοπισάντων αὐτὴν ζηνισμῶν.

» Πληροφορηθεὶς κατὰ σύμπτωσιν περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, πενιμώτατε δέσποτα, λαμβάνω τὴν τολμηρὴν νὰ προτείνω ἡμῖν ἵνα τιθῆτε ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Σταροπριάζων» κτλ. κτλ.

Ἄλλὰ καὶ αὕτη ἡ ἰσχάτη ἀπόπειρα ἀπέτυχε.

Τέλος τὰ μεγάλα ἐν Εὐρώπῃ πολιτικὰ γεγονότα καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου εἰσαχθεῖσαι ἐν Ῥωσσίᾳ μεταρρυθμίσεις παρέλυσαν τὰς ἐνεργείας τῆς ἐπαναστατικῆς ἐταιρίας, ὃ δὲ Κελσιὲρ ἀπκυδίσας μετενόησε καὶ ζητήσας καὶ λαβῶν ἀμνηστίαν παρὰ τῆς ῥωσικῆς κυβερνήσεως ἐπιστρέψεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἰσχάτως δὲ ἀπώλεσε τὰς φρένας εἰσέχθη εἰς φρενοκομείον. Αἱ ἐπαναστατικαὶ αὐτοῦ προσπάθειαι σημαντικὴν ὑπερσίαν προσήνεγκον εἰς τὴν ἐπιστήμην, διὰ τῆς συλλογῆς καὶ τῆς δημοσιεύσεως πολλῆς καὶ πολυτίμου ὕλης διὰ τὴν μελέτην τοῦ ῥασκολνισμοῦ ὑπ' ἀπάσας αὐτοῦ τὰς φάσεις.

§. 25. Ἐπιστώσα θέσις τοῦ σχίσματος ἐν Ῥωσσίᾳ.

Στατιστικὴ Ῥασκολνίκων.

Ἡ ἐπιστώσα θέσις τῶν ἐν Ῥωσσίᾳ σχισματικῶν ἴσθιν ἰνδιαφέρουσα οὐ μόνον ἐκκλησιαστικῶς ἀλλὰ καὶ πολιτικῶς· εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ῥασκολνικοὶ ἀτινίζουσιν ἀδιαλείπτως πρὸς τοὺς ἐν Ῥωσσίᾳ ἑταίρους αὐτῶν, καὶ ὀδηγοῦνται ἐν πάσιν ὑπὸ τοῦ πνεύματος τὸ ὅποιον ἐπικρατεῖ ἐν τοῖς ἐν Ῥωσσίᾳ σχισματικοῖς κέντροις· αἱ τύχαι τῶν ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ ἐπηρεάσαν ἀνέκαθεν τὴν θέσιν τῶν ἐν τοῖς ξένοις κράτεσιν ἀδελφῶν καὶ καθ' ἣν ἡμέραν λυθῆ εὐνοικῶς τὸ περὶ Ῥασκολνίκων ζήτημα ἐν Ῥωσσίᾳ πάντες οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ῥασκολνικοὶ ἐπιστρέφουσιν εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα. Τοῦτο εἶναι τὸ χρυσοῦν αὐτῶν ὄνειρον.

Ἐν γίνεαι ἡ ἐπιστώσα κυβέρνησις τῆς Ῥωσσίας μετέβαλεν ὀλοτελῶς πολιτικὴν ὡς πρὸς τοὺς Ῥασκολνίκους· ἀντὶ τῶν προτέρων καταθλιπτικῶν ἀστυνομικῶν μέτρων μετέρχεται μίσα ἠπιότητα, καὶ φέρεται ὡς πρὸς τὴν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας αὐτῶν μετ' ἀνεξιθρησκείας ἂν οὐχὶ ἐπισήμου τούλάχιστον πραγματικῆς· ἐν τῷ ἐσωτερικῷ δὲ καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐν τῷ ἐξωτερικῷ αἱ πολιτικαὶ ἀρχαὶ περιέχουσιν αὐτοῖς πᾶσαν προστασίαν ὡς ὑπηκόοις τοῦ κράτους. Ἐκκλησιαστικῶς δὲ διοργανώθησαν ὀρθόδοξοι ἱεραποστολαὶ καὶ συνιστήθησαν ἑταιρίαι πρὸς προσυλητισμὸν τῶν Ῥασκολνίκων, ἐχορηγήθη μείζων ἐνάγκη εἰς τὴν ὁμοπιστικὴν ἐκκλησίαν θεωρουμένην ὡς τὸ μεταβατικὸν τῆς ἐνώσιως σημειῶν συνιστήθησαν σχολαὶ πρὸς διάδοσιν τῆς παιδείας καὶ ἄλλα τινὰ μέτρα μαρτυροῦντα ὅτι βαθίως αἰσθάνεται ἡ Ῥωσικὴ κυβέρνησις τὴν ἐπιβαρύνουσαν αὐτὴν εὐθύνην τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς καταστάσεως ἐν ἣ εὐρίσκεται μίγα μέρος τῶν ὑπηκόων αὐτῆς.

Ἄλλ' ἀρὰ γι τὰ μέτρα ταῦτα καρποφοροῦσι; Εἴτε ὡς ἐκ τῆς κακῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν, εἴτε ἐνεκ ἄλλων λόγων, οὗς ἀποφεύγομεν νὰ ἐξετάσωμεν, οὐδενίᾳ φαίνεται μέχρι τοῦ νῦν σπουδαία καρποφορία. Σπουδαῖον ἐπίσημον ἔγγραφον, ἡ ἐκθεσις τοῦ γενικοῦ εἰσαγγελίως τῆς ἱερᾶς Συνόδου τοῦ 1868 ἀπεικονίζει τὴν τε ἐπιστώσαν θέσιν τῆς σχίσματος ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ τὸ πνεῦμα ὑπ' οὗ ἡ κυβέρνησις ἱμφορεῖται ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν Ῥασκολνίκων. Ἐν μίσῳ τῶν αἰσιοδοξῶν προσδοκιῶν αὐτοῦ ὁ κ. εἰσαγγελεὺς εἰλικρινῶς ὁμολογεῖ οὐ μόνον τὴν ἀνεπάρκειαν καὶ ἀσθένειαν τῶν τε κυβερνητικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐνεργειῶν κατὰ τοῦ ἀδιελάκτου πνεύματος τῶν Ῥασκολνίκων καὶ τῆς ἐπιμονῆς αὐτῶν εἰς τὴν *πάτριον θρησκείαν*· ἀλλὰ καὶ τὴν ἐσκαίρει πρὸσον τοῦ σχίσματος ἐν ταῖς πλείσταις τοῦ κράτους ἐπαρχίαις. Οἱ ἐκ διαφόρων θρησκευμάτων προσελθόντες εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν τῷ 1868 ἀνῆλθον εἰς 16,825, ἐν οἷς συμπεριλαμβάνονται καὶ 2,450 Ῥασκολνίκων, ἀριθμὸς ἀσήμεντος ἀπέναντι τῶν πολλῶν ἑκατομμυρίων τῶν σχισματικῶν· ἐν τούτοις ὁ κ. γενικὸς εἰσαγγελεὺς ἐλπίζει ὅτι διὰ τῶν προσπαθειῶν τῶν πολλαχῶς τῆς Ῥωσσίας συσταθεισῶν ἑταιριῶν καὶ συλλόγων καὶ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς μέτρων τινῶν τὰ ὑποία προτείνει πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς παιδείας παρὰ τῷ λαῷ ἐξασθενήσει βαθμηδὸν καὶ ἡ φανατικὴ ἐθιλοκακία τῶν Ῥασκολνίκων καὶ ἡ ἐπιμονὴ εἰς τὰς πεπλανημένας αὐτῶν δοξασίας.

Ὁ πληθυσμὸς τῶν ἐν Ῥωσσίᾳ Ῥασκολνίκων δὲν εἶναι εἰσέτι ἀκριβῶς γνωστός οὐδ' ἐν αὐταῖς ταῖς κυβερνητικαῖς σφαίραις. Ἡ πρώτη ἀπογραφὴ αὐτῶν ἐγένετο, ὡς εἶρηται, ἐπὶ Πέτρου τοῦ Μεγάλου, ὅστις καὶ ὑπέβαλεν αὐτοῖς εἰς διπλασίαν φορολογίαν· ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι ἐν τοῖς καταλόγοις ἐκεῖνοις καταγράφοντο ὅσοι εἴτε κρυπτόμενοι εἴτε ὑποκρινόμενοι δὲν ἠδύναντο νὰ διαρῶνται τὴν ἀπογραφὴν. Κατόπιν ἡ εἰσπραξίς τοῦ φόρου καὶ ἡ ἀπογραφὴ τῶν Ῥασκολνίκων ἀντιτίθησαν τῇ I. Συνόδῳ, ἥτις διὰ τοῦ κλήρου ἰδοκίμασι νὰ κρατήσῃ τακτικούς καταλόγους τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις σχισματικῶν· ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἐφάνη ἐλάχιστος, διότι ὁ κλῆρος εἶχε συμφέρον νὰ συγκρατῇ τοὺς Ῥασκολνίκους, ἂν οὐχὶ πραγματικῶς, τούλάχιστον κατὰ τὸ φαινόμενον προσκεκολλημένους εἰς τὴν ἐπικρατούσαν ἐκκλησίαν, τοῦτο δὲ καὶ τῆς Ῥασκολνίκους πολλαχῶς συνέφερε.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου ἡ ἀπογραφή τῶν Ρασκολνίκων ἐτακτοποιήθη ἵνα ἐνεργῆται ὑπὸ τε τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, καὶ τοιαύτη ἐγένετο τῷ 1826. Ἄλλ' οὐδετέρω τῶν ἀρχῶν τούτων ἐτόλμησε νὰ προβῆ εἰς ἀκριβεστέρως ἐξελέγξεις, καὶ ἔλαβον ἀμφοτέρω ὡς βάσιν τὰς προγενεστέρως ἐκθέσεις, πεπεισμένοι ὅτι ἡ πραγματικότης δὲν ἀνταπικρίνετο πρὸς τὴν ἐπιστημότητα, φοβούμενοι μήπως ἐναντίω περιπτώσει ὑποπίσωσιν εἰς εὐθύνην καὶ δώσωσιν ἀφορμὴν ὑπονοίας ὅτι ἐνεκα τῆς ἀμελείας αὐτῶν πύξθη ὁ ἀριθμὸς τῶν σχισματικῶν. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐξελούθη μέχρι τοῦ 1850 ἔτους, ὅτε ἐπὶ τῇ εἰκοσιπενταετηρίδι τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Νικολάου ἐδέχθη νὰ ἐμφανίσῃ ἕκαστος τῶν ὑπουργῶν ὑπόμνημα περὶ τῶν διαφόρων τοῦ κράτους ὑποθέσεων. Ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν, πρίγγιψ Περόβσκις, ὀφείλων νὰ ἐκθίσῃ ἐν ἄλλοις καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ σχίσματος, εὗρεθη ἐνώπιον μεγάλης καὶ ἀναποδράστου ἀντιθέσεως τῶν διαφόρων ἐπισήμων προγενεστέρων στατιστικῶν ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν Ρασκολνίκων. Οἱ ἐπίσημοι κατάλογοι ἐδείκνυον ὅτι ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας τοῦ Νικολάου ὑπῆρχον ἐν Ρωσίᾳ 827,000 Ρασκολνίκων· κατὰ τὴν εἰκοσιπενταετη ταύτην περίοδον πλείονες τοῦ ἑνὸς ἑκατομυρίου εἶχον ἀσπασθῆ τὴν ὀρθοδοξίαν, καὶ ἔμως οἱ ἐπίσημοι κατάλογοι τοῦ τελευταίου ἔτους ἐδείκνυον εἰσέτι 750,000 Ρασκολνίκων ἐν Ρωσίᾳ.

Ὀλίγω πρότερον κυβερνητικὸς τις ὑπάλληλος, ὁ σύμβουλος τοῦ κράτους Λιπράντης, ἀσχολησθεὶς σπουδαιότερον ἐπὶ τῆς ἀπογραφῆς τῶν ἐν τῷ κυβερνήῳ Μόσχας Ρασκολνίκων εὗρεν ὅτι ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἦν 186,000 καὶ οὐχὶ 73,000, ὡς ἐδείκνυον τὰ ἐπίσημα ματρώα, συγχρόνως δὲ ἐπληροφορήθη παρὰ τῶν ἐν Μόσχᾳ σχισματικῶν ὅτι ὁ ὕψιστος ἀριθμὸς τῶν ἐν Ρωσίᾳ Ρασκολνίκων ἀνήρχετο εἰς 9,000,000. Ὁ Λιπράντης ὑπέβαλε τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ πρὸς τὸν ὑπουργόν· ὅστις βλέπων καὶ τὴν ἐν ταῖς προηγουμέναις στατιστικαῖς ἀντίφασιν καὶ ἀκαταστασίαν ἐγνώρισεν καὶ παρεδίχθη ὡς πραγματικὸν τὸν ἀριθμὸν 9,000,000 Ρασκολνίκων ἐν Ρωσίᾳ.

Συνεπεία τῆς ἐκθέσεως τοῦ ὑπουργοῦ ὁ αὐτοκράτωρ διάταξε νὰ ληρθῶσι τὰ προσήκοντα μέτρα πρὸς νῆαν ἀκριβῆ ἀπογραφὴν καὶ συνέστη τῷ 1852 ἐπιτροπὴ ἣτις εἰργάσθη μόνον ἐν τοῖς κυβερνήσιν Νιζεγορόδ, Κεστρίσκ καὶ Ἱεροσλάβ· ἀντὶ δὲ τῶν 47,570 οὗς ἐδείκνυον οἱ προγενέστεροι ἐπίσημοι κατάλογοι εὗρεθησαν ἐν μόνοις τοῖς τρισὶ τούτοις κυβερνήσιν 556,389, ἔτι τὰ δύο τρίτα περίπου τοῦ ἐπισήμου ἀριθμοῦ τῶν ἀπανταχοῦ τοῦ κράτους σχισματικῶν. Ὁ Κ. Μελνικόβ, μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης, ὑπελόγησε τῷ 1868 τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν Ρωσίᾳ Ρασκολνίκων εἰς δέκα ἑκατομμύρια (Русскіѣ Вѣстникъ 1868 φεβρ.) ἐν τῇ αὐτῇ ἐφημερίδι (1867 ἀρ. 2. ἐν ἀρθρῷ ἐπιγραφομένῳ «Τὸ κόμμα τοῦ Χέρτζεν καὶ οἱ Παλαιόπιστοι») ὁ ἀριθμὸς τῶν 10,000,000 ὑποδικαίρεται γενικώτερον οὕτως:

6,000,000 Ποποβτζίνων ἐξ ὧν τὰ 4,000,000 ἀναγνωρίζουσι τὴν ἐν Αὐστρίᾳ ἱεραρχίαν· 2,000,000 ἔμειναν εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν καὶ λαμβάνουσι ἱερεῖς ὅπου εὕρωσι.

4,000,000 Πεζποποβτζίνων.

Δέκα λοιπὸν ὄλα ἑκατομμύρια ψυχῶν ἐν τῷ ὀρθοδόξῳ Ρωσικῷ κράτει

εἰσι κειχωρισμένα ἀπὸ τῆς ὀρθοδοξίας. Δυστυχῶς οὐδὲν στατιστικὸν διδόμενον ἔχομεν ὅπως προσδιορίσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ὁμοπιστικὴν ἐκκλησίαν, τὸ ἀμφίβολον τοῦτο ἀποκύημα τοῦ συστήματος τῶν οἰκονομιῶν· ἀλλ' εἴαν ἀπιδώμεν εἰς τὰς συμπαθείας ὧν ἀπολαύουσι τὰ μέρη αὐτῆς ὑπὸ τε τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, τὴν προθύμως χορηγουμένην αὐτῇ ἐνίσχυσιν καὶ τὴν συνδρομὴν πολλῶν ἑταιριῶν ἐντός τε καὶ ἐκτός τῆς Ρωσσίας, καὶ τὰ ἐξαιρετικὰ τῶν ὁμοπίστων προνόμια, ὅφ' ὧν δολικίζονται πλείστοι καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ὀρθοδόξων ἐγκαταλείπουσι τὴν ὀρθοδοξίαν ἐν' ἀσπασθῶσι τὴν ὁμοπιστίαν, ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁμοπίστων ἀνέρχεται ἰπίστως εἰς πολλὰ ἑκατομύρια, τὰ ὅποια συντρέχουσιν εἰς τὸ νὰ ἐλαττώσωσιν ἱπαισθητῶς τὸν καταπληκτικὸν ὄγκον τῶν ὀρθοδόξων τῆς Ἄρκτου.

§. 26. Λειτουργικαὶ διαφοραὶ Ῥασκόλνικων.

Ἐκ τῆς μορφώσεως τοῦ σχίσματος οἱ Ποπόβτζίνοι καταβοῶσι κατὰ τῆς ὀρθοδοξοῦ Ἐκκλησίας ὡς εἰσαγαγούσης δῆθεν ἐν τῇ τελετουργικῇ πληθὺν καινοτομιῶν καὶ τύπων τινῶν μὴ ὑπάρχοντων ἐν τοῖς ἀρχαίοις βιβλίοις· καὶ ἀληθῶς ἐν τοῖς λειτουργικοῖς βιβλίοις ἑκατέρων ἀπαντῶνται διαφοραὶ τινες, ὧν αἱ πλείσταί εἰσιν ἄλλως ἔπουσιώδεις, μηδὲν ὅμως θίγουσαι τὴν δογματικὴν βάσιν ἢ διαφορά ὅμοια κῆτη προέκυψεν οὐχὶ διότι ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἠμακρήθη τὸ παράπαν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων τύπων, ἀλλὰ διότι ἐπικωρύχθη τὰ λάθη τὰ ὅποια εἰσῆγαγον ἐν τοῖς λειτουργικοῖς βιβλίοις ὁ φανατισμὸς καὶ ἡ ἀμάθεια· οἱ δὲ Ῥασκόλνικοι στερούμενοι τῶν στοιχειωδιστέρων γνώσεων ἵνα κρίνωσι περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀρχαιότητος τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας περιώρισαν ταύτην εἰς τὰ λειτουργικὰ βιβλία τὰ ἐκδοθέντα ἐν Μόσχῃ κατὰ τὸν 11^{ον} καὶ 12^{ον} αἰῶνα μέχρι τοῦ πατριάρχου Νίκωνος, περίουδον πачуλης ἀμαθείας τοῦ κλήρου, ὅτι πολλὰ μὲν περιείφθησαν λάθη μεταφράσεως, πολλὰ δὲ τοπικὰ ἰθὺμα ἀνιμίχθησαν μετὰ τῶν ἀρχαίων τύπων, καὶ ἐπὶ τῶν ἐκδόσεων τούτων, ὡς ἐπὶ ἀσκαλιύτων βάσεων ἐρειδόμενοι ἀμαθῶς ἅμα καὶ διεισδυόμενος καταμέμρονται τῶν ὀρθοδόξων ὡς παραχαράζαντων δῆθεν τὴν ἀρχαίαν πίστιν καὶ μεταβαλόντων ἐπὶ τὸ παπιστικώτερον· μὴ δυνάμενοι οὐτὲ θελοντες ἴσως νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι ὡς πρὸς τὴν γνησιότητα καὶ τὴν ἀδιάρθερον πρωτοτυπίαν τῶν λειτουργικῶν βιβλίων ἡ ὀρθόδοξία ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς ἅπαν τὸ κύρος τῆς ἱστορίας, τῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς φιλολογίας οἱ δυστυχεῖς οὗτοι ἀποκαλοῦσιν ἡμᾶς αἰρετικούς.

Τῶν διαφορῶν τούτων καταχωρίζομιν τινὰς ἐκ τῶν περὶ τὴν ἱερὰν λειτουργίαν, ὡς διδοῦσας τὸ μέτρον τῆς λογικῆς καὶ τῆς περὶ τὴν θεολογίαν διανοήσεως τῶν Ῥασκόλνικων.

Ἦμαρτα ἐν τῇ ὀρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ τὴν ἱερὰν προσκομιδὴν τελείσθαι διὰ πάντε προσφωρῶν οἱ Ῥασκόλνικοι μεταχειρίζονται ἐπὶ τὰ προσφοράς.

Ἐντὶ τῆς ἐπὶ τῆς προσφορᾶς τετραγώνου σφραγίδος οἱ Ῥασκόλνικοι ἔχουσι σφραγίδα στρογγύλην, κύκλωθεν μὲν φέρουσιν τὰς λέξεις «Ἰδε ὁ Ἄμνος τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας παντός τοῦ κόσμου» ἐν τῷ μέσῳ δὲ σταυρὸν

ἔχοντα ὀκτώ ἄκρα, ἑκατέρωθεν δὲ πρὸς τὰ ἄνω τὸ μονόγραμμα ΙΧ. ΧΥ. πρὸς τὰ κάτω δὲ τὴν λόγγην καὶ τὸν κάλαμον μετὰ τοῦ σπόγγου, καὶ ἄνωθεν τοῦ σταυροῦ τὰς λέξεις αὐτῶν Βασιλεὺς τῆς Δόξης».

Ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ προσκομιδῇ ὁ ἱερεὺς προσκομίζων τὴν τρίτην προσφορὰν ἐξάγει ἐννέα μερίδας εἰς μνήμην τῶν ἁγίων, ὡσπύτως καὶ ἐκ τῆς τετάρτης καὶ πέμπτης προσφορᾶς ἐξάγει πολλὰς μερίδας ὑπὲρ τῶν ζώντων καὶ τῶν κεκοιμημένων· οἱ Ρασκόλνικοι ἀξιούσιν ἵνα ἐξ ἑκάστης προσφορᾶς ἐξάγῃται μία μόνη μερίς δι' ὅλας τὰς κατηγορίας τῶν μνημονουμένων, ἤτοι μία ὑπὲρ τῶν ἁγίων, μία ὑπὲρ τῶν ζώντων, μία ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων.

Ἐν τῷ θύειν τὸν Ἄμνόν ὁ ὀρθόδοξος ἱερεὺς λέγει: «Θύεται ὁ Ἄμνος τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου»· οἱ διδάσκαλοι τῶν Ρασκόλνικων εὐρον ὀρθότερον τὰς ἁμαρτίας κτλ.

Ἀρχομένης τῆς λειτουργίας ἀντὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ διακόνου λεγομένου: «Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ, εὐλόγησον Δέσποτα»· οἱ Ρασκόλνικοι λέγουσι: «Καιρὸς τοῦ δουλεῦσαι τῷ Κυρίῳ κτλ».

Ἐν τῇ λειτουργίᾳ, ψαλλομένου τοῦ γ' ἀντιφώνου, ἐν τῷ «Σῶσον ἡμᾶς Υἱὲ Θεοῦ» κτλ. ἐπαναλαμβάνουσι τρίς τὸ «Ἀλληλούια».

Ἀγνοοῦντες τὴν σημασίαν τῆς λέξεως «Δύναμις» ἐν τῷ τρισάγιῳ ὕμνῳ ἀποτροπιάζονται αὐτὴν ὡς αἰρετικὴν προσθήκην.

Ἐν τῇ εἰσόδῳ μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου παρ' αὐτοῖς ἀσπαζεται ὁ διάκονος τὸ Εὐαγγέλιον ἀντὶ τοῦ ἱερέως· οὗτος δὲ ἀντὶ τοῦ «Εὐλογημένη ἡ εἰσοδος τῶν ἁγίων σου κτλ» λέγει «Εὐλογημένη ἡ πρόθεσις τῶν ἁγίων σου» κτλ.

Ἐν τῷ λαμβάνειν τὸν διάκονον τὸ Εὐαγγέλιον ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἱερέως ἔχουσιν ἄλλοκότους τινὰς διατυπώσεις ἀγνώστους παρ' ἡμῖν.

Τὸ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου «Δόξα σοι Κύριε, Δόξα σοι», συντέμνοντες λέγουσι μόνον «Δόξα σοι, Κύριε».

Τὸ ἀντιμῆσιον ἔχουσιν ἐξαρτημένον ἐπὶ τοῦ κατασαρίου, ἀντ' αὐτοῦ δ' ἐξαπλοῦσι τὸ εἰλιτὸν μετὰ τὸ «Ἴνα καὶ αὐτοὶ κτλ».

Ἐν τῷ χειρουργίῳ ὕμνῳ ἀντὶ τοῦ «τὸν τρισάγιον ὕμνον προσάγοιτε», λέγουσι προσάγοιτε».

Ἐν τῷ στίχῳ ὃν ἀπαγγέλλει ὁ ἱερεὺς ἐν τῷ θυμῶν τὰ τέμνα δῶρα, «Τότε ἀνοίσουσιν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν σου μέσχος», λέγουσι ἐνικῶς μέσχος.

Οἱ ἱερεῖς τῶν Ρασκόλνικων τοσαύτην μετέρχονται ἀυστηρότητα πρὸς τοὺς ἰσομολογουμένους, ὥστε ἐκ τῶν πιστῶν μόνον τὰ κήπια καὶ οἱ γέροντες κληωνοῦσι, τῶν λοιπῶν πάντων ἀποκλειομένων τῆς κοινωνίας ὡς ἀναξίτων· τοὺς δὲ μεταλαμβάνουσι μεταδίδει ὁ ἱερεὺς τρίς ἐκ τοῦ ποτηρίου.

Τοιαῦτά εἰσι καὶ πολλὰ ἄλλα διαστροφὰ τῶν λειτουργικῶν τύπων (1), ἱερωσὶαί μὲν ἄλλ' οὐχὶ ἀσήμαντοι, πρὸ πάντων ἐνικῶς τοῦ φανατισμοῦ μεθ' οὗ οἱ σχισματικοὶ ἐμμένουσιν εἰς αὐτάς. Ὡς ὑπόδειγμα δὲ μακρὸν

(1) Πλεῖστα ἄλλα διαστροφὰ εἰσέφησαν παρὰ τοῖς σχισματικοῖς, παραλλάσσουσαι κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας ἐκάστης ἐνώπιον εὐσεβῶν δοξασιῶν· αἱ ἐνταῦθα ἀναρρηθέναι ἐσημασιώθησαν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐν τοῖς ἐν Μολδαύᾳ ρασκόλνικοῖς κηφί.

τῆς ἀλόγου διακροῦσθαι καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν κειμένων παραθέτομεν τὰ ἐπιόμινα.

Ἐν τῷ ἱερῷ Συμβόλῳ: « Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰσοῦν γεννηθέντα, » α. α. λ. ὡς ποιηθέντα καὶ ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου ἐνανθρωπήσαντα παθόντα καὶ ταφέντα ὃ τῆς βασιλείας οὐκ ἔστι τέλος » καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ ἀληθινὸν καὶ ζωοποιόν Καὶ εἰς μίαν ἀγίαν ».

Τὸν ὕμνον « Ἐλεον εἰρήνης, θυσίαν κίνεσιως » ἐστρέβλωσαν οὕτως: Ἐλεον, εἰρήνην, θυσίαν καὶ κίνεσιν.

Ὁ δὲ ἱσπερινὸς ὕμνος « Φῶς Ἰλαρόν κτλ » ἰδοὺ πῶς καίται ἐν τοῖς βιβλίοις ἀγίων: « Ἁγίως δοξῆς ἀθανάτου πατρὸς οὐρανόθεν ἁγίου μάκαρος Ἰσοῦ Χριστοῦ, Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐλθόντος ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν ἰδόντες φῶς ἱσπερινὸν ὑμνοῦμεν Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα Θεόν. Ἄξιός ἐστι ἐν παντί κειροῖς ὑμνεῖσθαι φωναῖς ὁσίοις, Υἱὸ Θεοῦ, ζῶν ὃ διδοῦς παντὶ τῷ κόσμῳ, διὰ ἅπας ὁ κόσμος σὺ δοξάζει ». Αἱ ἐν ἀρχῇ τοῦ ὕμνου λέξεις φῶς Ἰλαρόν, ἠλλείπουσιν ἐντελῶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

ΟΙ ΡΑΣΚΟΛΝΙΚΟΙ ΕΝ ΑΥΣΤΡΙΑ.

§. 27. Ῥασκολνικαὶ κεινότητες ἐν Βουκοβίνῃ.

Ἐν Βουκοβίνῃ οἱ Ῥασκολνικοὶ εἰσι συγκεντρωμένοι ἐντὸς τριῶν μεγάλων κωμοπόλειων τῆς Φορτάρα-Ἀλβας (Ῥωσιστὶ Πιέλκιτς-Κρίντζα, ἧτοι Λευκῆς Βρίστως), τοῦ Κ. Ληραοῦτζι καὶ τοῦ Μιτόκου.λ-Δραγομίρρι, τοῦ καὶ Σοκολίντζ ὑπ' αὐτῶν καλουμένου, ἰσχύτως δ' ἐσχηματίσθη καὶ ἑτέρα μικρὰ κώμη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μισόνδρα ἢ Μισίνδρα. Αἱ δύο πρῶται κῶμαι κείμεναι πλησίον ἀλλήλων μεταξὺ τῶν πόλειων Ραδαουτζίου καὶ Σιρέτου ἀποτελοῦσι σχεδὸν μίαν· τὸ δὲ Μιτόκου.λ-Δραγομίρρι ἀπέχει ἀπ' αὐτῶν περὶ τὰ 30 χιλιόμετρα ἐν τοῖς συνόροις τῆς Βουκοβίνης καὶ Μολδαβίας παρὰ τῷ μοναστηρίῳ Δραγομίρρι. Ἡ Μισίνδρα καίται πλησίον τῶν συνόρων τῆς Γαλικίας μεταξὺ τῶν χωρίων Βερσομέγιλε ἐπὶ τοῦ Σιρέτου καὶ Λουκαουτζίου ὃ πληθυσμὸς τῶν ἐν ταῖς τέσσαρσι ταύταις κώμαις Ῥασκολνικῶν ἀνέρχεται περὶ τὰ μίσα τοῦ παρόντος αἰῶνος εἰς 400 οἰκογενεάς, κέντρον δὲ αὐτῶν ἔστιν ἡ Φορτάρα-Ἀλβα.

Πάντες οἱ Ῥασκολνικοὶ οὗτοί εἰσιν ἀπόγονοι οἱ μὲν τῶν ἐκ Μόσχας καὶ περὶ κληρικῶν Ῥώσσιων ἢ Μεσκόλων μεταναστευσάντων πρὸ τοῦ 1777, ἧτοι καθ' ἓν ἐποχὴν ἡ Βουκοβίνη ἦν εἰσὶ ἐνωμένη μετὰ τῆς Μολδαβίας, οἱ δὲ τῶν κατὰ τὸ 1783 ἐκ Τουρκίας ἐλθόντων Ῥασκολνικῶν ἐξ ἀφορμῆς

τοιαύτης: Κατὰ τὸν μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Τουρκίας πόλεμον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν στρατηγὸς τις συγγενὴς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσήφ τοῦ Β' αἰχμαλωτισθεὶς ἀπεστέλλετο διὰ τοῦ Εὐξείνου εἰς Κωνσταντινούπολιν· νκαυγήσαντος δὲ τοῦ πλοίου διεσώθη ὑπὸ ἀλλείων τινῶν Ῥώσσων Ῥασκολνίκων, οἰκούντων τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου. Οὗτος ἐπανελθὼν εἰς Αὐστρίαν πρὸς εὐγνωμοσύνην ἐμεσολάβησε παρὰ τῷ αὐτοκράτορι ὑπὲρ τῶν σωτήρων αὐτοῦ καὶ ἐπέτυχε τὴν ἄδειαν τῆς μεταναστεύσεως αὐτῶν ἐν Αὐστρίᾳ μετὰ τινῶν προνομίων· οὗτοί εἰσιν οἱ πρῶτοι ἐν Φοντάνα-Ἀλβα ἐπίσημως γνωσθέντες μέτοικοι, ὅπου καὶ ναὸν ἀμείσως ἀνήγειραν ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Κοσμά καὶ Δαμιανοῦ, καὶ μοναστήριον τῆς Κοιμήσεως.

Εἰσὶ δὲ ἐν γένει οὗτοι Ποπόβτζινοι, ἐκτὸς εὐαρίθμου νεποπιστικῆς καινότητος, ἐχούσης ἰδιαιτέρον εὐκτήριον οἶκον καὶ κυβερνομένης πνευματικῶς ὑπὸ ἐνὸς *ρασταβρίκου* ἢ προεστῶτος.

§. 28. Ἡ νῆα ἐν Φοντάνα-Ἀλβα Ῥασκολνικὴ ἱεραρχία.

Ἀνέκαθεν μὲν οἱ ἐν Αὐστρίᾳ Ῥασκολνικοὶ ἐπιθυμοῦν ν' ἀποκτήσωσιν ἰδίαν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν, ἀλλὰ τὸν πῆθον αὐτῶν ὑπέκαυσιν ἐτι μᾶλλον κατὰ τὸ 1843 ὁ οὐνίτης μητροπολίτης Γαλικίας Μιχαὴλ Λιβίτζκας, ὅστις ἐπισκερθεὶς τὴν κοινότητα αὐτῶν τοῖς ἐπιβουλεύσει νὰ ζητήσωσιν ἀρχιεπίσκοπον παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐχόντες ἐπὶ κεφαλῆς δύο νομίμους Ῥασκολνικοὺς μοναχοὺς Ἀλύπιον Μιλοράδοβ καὶ Παῦλον Βασιλιεβ ἐπέθεσκον ἀναφορὰν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἐν ἣ περιεστῶντες τὴν παρ' αὐτοῖς ἑλληθῆν ἱερέων ἐζήτησαν τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ φέρωσιν ἓνα ἐπίσκοπον ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, ἐξαιρουμένης τῆς ἐχθρικῶς διακειμένης πρὸς αὐτοὺς Ῥωσσίας, ὑποσχόμενοι νὰ διατηρήσωσιν αὐτὸν τε καὶ πάντα τὸν λοιπὸν αὐτῶν κλῆρον ἐξ ἰδίων, χωρὶς νὰ προκαλέσωσι δαπάνην τινὰ ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως· ταῦτοχρόνως δὲ ἐπεκαλίσθησαν τὴν προστασίαν καὶ ἄλλων ὑψηλῶν προσώπων, τοῦ Φραγκίσκου Καρόλου, ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ θεοῦ αὐτοῦ Λουδοβίκου, τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν Κολοβράτου, τῶν μυστικοσυμβούλων Ἰστλ καὶ Βάις, τοῦ ὑπουργοῦ Ἰντζάλη καὶ τοῦ βαρόνου Μίνιχ.

Ἡ αἴτησις τῶν *Λιποβάνων* ἐγένετο δεκτὴ καὶ ἑλαβον τὴν ἄδειαν νὰ εὐρωσιν ἐν ξένῃ τινὶ χώρᾳ, ἐκτὸς τῆς Ῥωσσίας, ἐπίσκοπον. Ἀφοῦ συνέλεξαν μεγάλας χρηματικὰς βοηθείας παρὰ τῶν ἐν Μόσχᾳ καὶ ἀλλαχοῦ πλουσίων Ῥασκολνίκων οἱ δύο μοναχοὶ, Παῦλος καὶ Ἀλύπιος, ἀπεστάλησαν εἰς ἀναζήτησιν ἀρχιερέως. Περιελθόντες ματαίως τὴν Ῥουμανίαν, Σερβίαν, Οὐγγαρίαν, Δαλματίαν, Βενετίαν, Μαυροβούνιον, Αἴγυπτον καὶ Παλαιστίνην, εὐρον τέλος τὸν ζητούμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ παντοία μεταλθόντες μέσα (§. 36) ἐπεισαν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς Αὐστρίαν· Ἀμβρόσιος, πρῶτος μητροπολίτης Πόσνας, πατρίδα ἔχων τὴν Αἶνον καὶ παθεὶς τῆς θέσεως αὐτοῦ ἕνεκα παντοίων καταχρήσεων, ἀνθρώπος ἀσχημὸς, βένκυστος, ἀγρήμματος κουρόνους καὶ μηδεμίαν φέρων ἀτομικὴν βαρῆτητα, ἐστερημένος πίστεως ἀληθοῦς ἀξιοπρεπείας, ματαίωφρον δὲ καὶ φιλοχρήματος, εὐκόλως ἰδεδιάσθη ὑπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ προταθέντος αὐτῷ ἀνωτάτου ἀ-

ζιωματος (1). Δι' ἐγγράφου ἀνταλλαγίντος μεταξύ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν συνφωνήθη ἵνα: ὁ μὲν μητροπολίτης Ἀμβρόσιος Πόποβιτς μεταβείνων εἰς τὴν παλαιοπιστίαν ἀναλάβῃ τὴν ἀνωτάτην πνευματικὴν ποιμαντορίαν πάντων τῶν κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν τῆς πίστεως ταύτης· ἄμα ἀφικόμενος εἰς Φοντάνα-Ἀλβαν νὰ λάβῃ μεταξύ τῶν αὐτῶν ἱερέων ἕνα πνευματικὸν πατέρα, τοῦ ὁποῦ ν' ἀκολουθῇ τὰς ὁδηγίας ὡς πρὸς τὴν ἔνωσιν αὐτοῦ μετὰ τῆς ἐκκλησίας ταύτης, συμφώνως πρὸς τοὺς συνοδικοὺς κανόνας· μετὰ τοῦτο δὲ νὰ ἐκλιθῇ ἵνα τοποτηρηθῇ μεταξύ τῶν ἐν Φοντάνα-Ἀλβαν κληρικῶν. Ἡ δὲ κοινότης ἀφ' ἑτέρου ὑπεχρῶθη νὰ διατρέψῃ καὶ διατηρῇ τὸν Ἀμβρόσιον, καὶ νὰ πληρῶνῃ αὐτῷ ἐτησίως 500 καίσαροβασιλικά ἐφ' ἑρῶ ζωῆς αὐτοῦ, ἐξασφάλισθαι δὲ καὶ τὸ μέλλον τῆς οἰκογενείας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Μιττρωμισμένος εἰς ῥασκολνικὸν ἔμπορον ἔφθασε διὰ τοῦ Δουνάβιως εἰς Βιέννην τυχὼν καθ' ὁδὸν ἰνθουσιώδους ὑποδογῆς ὑπὸ τῶν ἐν Τούλτζη καὶ ἀλλοτρίων σχισματικῶν. Δι' ἀναφορᾶς αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐζήτησε νὰ λάβῃ τὴν αὐστριακὴν ὑπακοήτητα καὶ ἐξέφρασε τὸν πόθον τοῦ ν' ἀσπασθῇ τὸν ῥασκολνισμόν καὶ νὰ καταστῇ ὁ ἀνώτατος ἐκκλησιαστικὸς ἀρχηγὸς τῶν παλαιοπιστῶν, ἱερανίσας συνάμα καὶ τὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γράμμα τῆς ἑμιροτονίας αὐτοῦ ὡς ἀρχιεπίσκοπος· ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ζήτησασα πληροφορίας τινὰς παρὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβειος αὐτῆς ἀπεδέχθη τὴν αἰτήσιν καὶ ἀνεγνώρισεν τὸν Ἀμβρόσιον μητροπολίτην τῶν ῥασκολνικῶν.

Ἡ ἀριεὶς αὐτοῦ ἐν Φοντάνα-Ἀλβαν τῇ 26 Σεπτεμβρίου 1846 ἐπανηγυρίσθη μετὰ πολλὰς τῆς ἐπιστημότητος· κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τῶν ῥασκολνικῶν ἰθμοτυπίαν ὁ Ἀμβρόσιος ἀπειτάξατο τῇ ὀρθοδοξίᾳ, ἀνεθιμάτισε τὰς αἱρετικὰς πλάνας καὶ παρεδέχθη τὴν παλαιοπιστίαν. Ἀναλαβὼν δὲ ἄνω ἀναβολῆς τὰ ἱεραρχικά αὐτοῦ καθήκοντα ἠνέφξε τὴν μητρόπολιν, ἐχηροτόνησεν ἱερεῖς καὶ διακόνους, ἔφθασε μῆρον καὶ τὴν 6 Ἰανουαρίου 1847 ἐχηροτόνησεν ἀρχιερεῖα, ὡς τοποτηρητὴν αὐτοῦ, τὸν τυπικάρην τοῦ μοναστηρίου Κυπριανόν, μετονομάσας Κύριλλον, ὃν καὶ ἡ κυβέρνησις ἀνεγνώρισεν ἐπίσκοπος. Ἀκολουθῶνς ἐχηροτόνησεν Ἀρχιδιόν τινὰ ἀρχιεπίσκοπον τῶν πέραν τοῦ Δουνάβιως ῥασκολνικῶν κοινοτήτων, καὶ ἄλλους πολλοὺς

(1) Χρηστίνας μέγας πρωτοσύγκελος τοῦ οἰκονομικοῦ πατριαρχείου διεδίδατο ἐν τῇ μητροπόλει Πόσνας τὸν ἀποβιώσαντα Βενκαῖν, φηρισθεὶς τῇ 10 Σεπτεμβρίου 1835, ἐπὶ τῆς πατριαρχίας Κωνσταντίου Β'. Ἐκ τῆς ἐν τῷ πατριαρχικῷ κώδικι σωζομένης ἡμετέρας αὐτοῦ παραίτησεως προδίδεται παχυλωτάτῃ ἀνάθει· ἡ δὲ δραπέτευσις αὐτοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀναφέρεται ἔτι καὶ νῦν μετὰ τινος γαλιέου καὶ βενκαῖου ἐπισκόπου μαρτυροῦντος τὴν παντελῆ ἑλληθιν σέβασμον πρὸς τε ἑαυτὸν καὶ πρὸς τὴν ἐκθρέψασα αὐτὸν μητέρα Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Ἐδὲ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως οὐδαμῶν ἔδεικνεν ἐν ἀρχῇ προσοχὴν εἰς τὴν φυγὴν τοῦ Ἀμβρόσιου, οὐδὲ ἔδυνάτο βεβαίως νὰ ὑποπτεύσῃ, ὅτι ἐν τῷ ἀσπύμῳ ἐκείνῳ προσώπῳ ὑπεκρύπτατο ὁ Μωσῆς τῶν παλαιοπιστῶν, ὁ πατὴρ καὶ θεμελιωτὴς τῆς πολυαριθμοῦ σήμερα ῥασκολνικῆς ἱεραρχίας, ἣτις καὶ τὰ μὲν φέρουσα νόμιμον κύρος ἐστареώθη καὶ ἐξασπίθη καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥωσσίᾳ μετ' ἄλλας τὰς ἐναργεῖας τῆς τε κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

ἐπισκόπους, ἱερείς καὶ διακόνους διὰ τὴν Ῥωσσίαν, Τουρκίαν καὶ Βλαχομολδαύαν. Ἡ μητρόπολις ἤρξατο λαμβάνουσα μεγάλας διαστάσεις· νέαι κτήσεις εὐρύχωροι προστεθήσαν εἰς τὰς ἤδη ὑπαρχούσας καὶ οἰκοδομαὶ πολυδάπανοι καὶ μεγαλοπρεπεῖς ἀνηγήθησαν, πανταχόθεν δέ, πρὸ πάντων ἡμῶς ἐκ Ῥωσσίας, ἐπέμποντο καθ' ἑκάστην ἀξιολογοὶ γραμματικαὶ βοήθειαι καὶ παντοῖου εἶδους δωρεαὶ καὶ ἀφιερώσεις.

Ἄλλ' ἐνῷ ὕλικῶς ἠῤῥξανε καὶ ἐκραταιοῦτο ἡ κοινότης, ἠθικῶς ἡμῶς ἤρχισεν νὰ πάσχη ὑπὸ τε ἐσωτερικῶν ἐρίδων καὶ διχονοιῶν καὶ ὑπὸ ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων. Ἡ θέσις τοῦ Ἀμβροσίου διήγειρε τὸν φθόνον τῶν Ῥασκολνίκων κληρικῶν, οἵτινες μὴ ἔχοντες πλέον ἀνάγκην τῆς παρουσίας αὐτοῦ καθὼ κλητῆμένοι ἤδη ἰδίαν ἔθνικὴν ἱεραρχίαν, ὑπέσκαπτον αὐτὸν παντοιοτρόπως καὶ ἐφαίνοντο ἔτοιμοι νὰ ὤρμηθῶσι τῆς πρώτης δοθησομένης ἀφορμῆς ὅπως ἀπαλλαχθῶσιν αὐτοῦ.

Κατὰ δεκέμβριον δὲ τοῦ 1847 τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως ἔγραψε πρὸς τὸν Ἀμβροσίον ἐπιπλήττον αὐτὸν αὐστηρῶς διὰ τὴν ἄνευ ἀδείας τῆς Ἐκκλησίας μετάβασιν εἰς ξένον κράτος καὶ ἀπειλοῦν αὐτῷ καθίρεισιν ἐὰν δὲν ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἄλλ' ὁ Ἀμβρόσιος ἀπάντησεν ὅτι δὲν θέλει νὰ ἔχη τι κοινόν μετ' Ἐκκλησίας ἧτις ἐκ συστήματος τίθησι τὴν *λυχνίαν* ὑπὸ τὸν *μόδιον*, καὶ ὅτι ἀπὸ ἡ θεία πρόνοια, κήμασιν ἀνεξερευνήτοις, ἐναπιστεύθη αὐτῷ τὴν ὄρακὴν ἐκείνην ποιήνην, θέλει μείνει ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς μέχρι τελευτῆς αὐτοῦ δοῦναι τὸν Θεόν.

Ἀλλὰ ταῦτοχρόνως καὶ ἡ Ῥωσικὴ κυβέρνησις κατήγγειλε τὰς πράξεις τοῦ Ἀμβροσίου, τὸ δὲ αὐστριακὸν ὑπουργεῖον προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς Βιέννην ὅπως ἀπολογηθῇ· αἱ κυριώτεραι τῶν φερομένων ἐπιστήμων αἰτιάσεις ἦσαν 1) ὅτι ἐχωρίσθη τοῦ οἰκείου πατριαρχοῦ ἄνευ τῆς γνώμης καὶ εἰδήσεως ἐκείνου καὶ μετέβη εἰς ξένην ἐπαρχίαν· 2) ὅτι ἐδίχθη ἐντὸς τῆς μονῆς ὑπηκόους Ῥώσους, προσέτι δὲ καὶ κηκούργους φυγοδίκους, καὶ μοναχοὺς ἐγκληματίας δραπέτευσαντας ἵνα ἀπαλλαχθῶσι τῆς ὑπὸ τῶν νόμων ἐπιβαλλομένης ποινῆς· 3) ὅτι ἀποστέλλει εἰς Ῥωσσίαν μοναχοὺς καὶ ἱερεῖς ἵνα ἐκπαπτήσωσι καὶ διεγείρωσι τὸν λαόν· 4) ὅτι ἐξέτινει τὰ ἔρια τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ χειροτονῶν ἱερεῖς καὶ ἐπισκόπους διὰ τὴν Ῥωσσίαν. Εἰς ταῦτα ὁ Ἀμβρόσιος διετάχθη ν' ἀπαντήσῃ ἐντὸς ὀκτῶ ἡμερῶν, συγχρόνως δὲ διορίσθη αὐστηρὰ ἐξέτασις ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐπὶ τῶν ἐν αὐτῷ προσώπων καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν τελεσθεισῶν χειροτονιῶν.

Εἰς τὰς κατηγορίας ταύτας ὁ Ἀμβρόσιος ἀπάντησεν ὅτι τὰ αἰτιατὰ τοῦ ἀπὸ τοῦ πατριαρχοῦ αὐτοῦ χωρισμοῦ ἐδήλωσεν ἐν τῇ πρώτῃ πρὸς τὸν αυτοκράτορα ἀναφοράῃ ἐν ἣ ἐζήτησε τὴν αὐστριακὴν ὑπηκοότητα· ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν τῇ μονῇ διατριβῆς αὐτοῦ οὐδένα Ῥώσον ὑπέκοον ἐδίχθη· ὅτι ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς καὶ ἄλλοι τινὲς μοναχοὶ ἐστάλησαν εἰς Ῥωσσίαν ὅπως ἀγοράσωσι σκεύη τινὰ ἐκκλησιαστικά καὶ ἄλλα ἀναγκασιόυντα διὰ τὴν μονήν, ἀγνοοῖ δὲ ὅποιον διαβατήριον ἔλαβον παρὰ τῶν αὐστριακῶν ἀρχῶν ὅτι οὐδέποτε διανοήθη νὰ ἐπικτείνῃ ἐπὶ τῆς Ῥωσσίας τὰ ἔρια τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ, οὐδ' ἐχειροτόνησέ ποτε ἱερεῖς διὰ τοῦς ἐν Ῥωσσίᾳ Ῥασκολνίκους.

Μεθ' ὧν ἡμῶς ταύτας τὰς δικαιοδοσίας, μεθ' ὧν τὰ μίση καὶ τὰς

ἀδράς χρηματικᾶς δαπάνης τὸ ζήτημα τῶν Ρασκολνίκων ἔλαβε κακὴν στροφήν, καὶ τῇ 22 φεβρουαρίου 1848 ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεφάσισε 1) Ἡ μονὴ τῆς Φοντάνα-Ἀλβας νὰ κλισθῆ προσωρινῶς, καὶ οἱ μὲν ξένοι μοναχοὶ ν' ἀποπομρῶσιν εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν, οἱ δὲ ἰθαγενεῖς νὰ διανεμηθῶσιν εἰς τὰ πλησίον χωρία· 2) δὴν συγχωρεῖται τῷ μητροπολίτῃ Ἀμβροσίῳ ἢ εἰς Βουκοβίνην ἰπάνοδος· 3) νὰ συστηθῆ ἐπιτροπὴ ἐκ προσώπων δυναμένων νὰ σταθμίσωσιν τὰς τε πολιτικὰς καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς περιστάσεις ἵνα ὀρίσωσι τὸν τρόπον τῆς ὅσον ἐνιστι καλῆς διοργανώσεως τῶν παλαιοπέστων κοινοτήτων ἀνευ προσβολῆς τῶν δωρηθέντων αὐταῖς προνομίων, καὶ ἀποσοβουμένως συνάμα πάσης ἀφορητῆς αἰτίας αἰσίων ἐκ μέρους τῶν ὁμῶν κρατῶν. Ταυτοχρόνως διατάχθη ὁ Ἀμβρόσιος ἐντός μιᾶς ἐβδομάδος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Αὐστρίαν· ἀλλ' ἐπικαλεσθεὶς τὸ αὐτοκρατορικὸν ἔλεος ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ κατοικήσῃ ἐν τῇ κώμῃ Ζίλω ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Τεργέστης, ἔχων καὶ μικρὰν τινα ἐπιχορήγησιν. Ἐκεῖ διέπλεε τὸ λοιπὸν τοῦ βίου ἰδιωτεύων μὲν ἀλλὰ τιμωμένως καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Ρασκολνίκων, αἵτινες ἐν ταῖς διανεῖσαι αὐτῶν ἐπικαλοῦντο τὰς ἀνικλήτους αὐτοῦ ἀποφάσεις ὡς προϊόντιες ὀφείμεθα· ἀπέθανε δὲ τῷ 1863.

Ἄλλ' ἐνῶ ἡ στασις ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾷ ἐπιτροπὴ ἠσχολεῖτο εἰς τὴν σφράγισιν τοῦ μοναστηρίου καὶ τὴν ἀποπομπὴν τῶν μοναχῶν ἐπῆλθεν ἐν Βιέννῃ ἡ μεταπολίτευσις, ἡ πτώσις τοῦ ὑπουργείου καὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ Ματιερίχ καὶ ἡ ἀνακίρριξις τοῦ συντάγματος. Διὰ τῶν νέων θεσμῶν τοῦ κράτους πλήρης ἐλευθερία ἐδόθη εἰς ἐξέσκην πᾶντων τῶν θρησκευμάτων, καὶ ἡ ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾷ μητρόπολις ἀνέλαβε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν προτιέραν αὐτῆς κατάστασιν. Ὁ Ἀμβρόσιος ὁμοίως δὲν ἐπανεῆλθε πλέον, διεδέχθη δ' αὐτὸν ὁ ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθεὶς τοποτηρητὴς Κύριλλος, ὁ καὶ νῦν ἀρχιεπίσκοπος.

Οὕτως ὁ Ἀμβρόσιος, καίτοι βραχὺν χρόνον διατελέσας ἀρχηγὸς τῆς ρασκολνικῆς ἱεραρχίας, διὰ τῆς χειροτονίας ὁμοῦ πολλῶν ἀρχιερίων ἐξασφάλισε τοὺς σχηματικὸς κατὰ τοῦ κινδύνου τοῦ νὰ μείνωσιν ἐν τῷ μέλλοντι ἐσταθμεύμενοι ἱεραρχίας ἧτις νὰ δικαιωνῆ τὸ σχίσμα. Ἐκτός δὲ τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Ἀρκαδίου ἰχειροτόνησιν ἑτέροις δύο ὡς βοηθοὺς τοῦ Ἀρκαδίου ἐν Τουρκίᾳ καὶ τρεῖς διὰ τὴν Ρωσσίαν, ἦτοι τὸν Ἀντώνιον ἀρχιεπίσκοπον Βλαδιμίρου καὶ πάσης Ρωσσίας, τὸν Σωφρόνιον Συμβέρου καὶ τὸν Κώνωνα Νοβοζιπκόβου (1).

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀμβροσίου ἐξηκολούθησιν ὁ διάδοχος αὐτοῦ Κύριλλος. Διακρίνεται δὲ οὗτος, ἐκτός τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς αἰρετικῆς αὐτοῦ πεισμονῆς, ἐπὶ πανταλοῖ ἐλλείψει παιδείας καὶ τῶν ἀναγκαιοτέρων διὰ τὴν ἦν κατεῖχε θέσιν γνώσεων, ἐπὶ ἀνεκανότητι καὶ ἐπὶ ἰσχύτῃ ἰδιοτελείᾳ. Ταχέως ἐγκαταλείρηθις ὑπὸ τῶν ὀπισσοῦν ἐντιμοτέρων καὶ θεοσεβεστέρων μοναχῶν

(1) *Изъ Словнакъ Келесіеца Виснуекъ 1 стр. 85—110, 155—165. Τὸ ἱστορικὸν τῆς συστάσεως τῆς ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾷ ἱεραρχίας ἐστὶν ἐν ἐκτάσει ἐκτεθειμένον ἐν τῇ ἐφημερίδῃ Χερσονησία ἐπαρχίασμα κηδοности τοῦ ἔτους 1864. (Σ. Σ.)

καὶ κληρικῶν κατέστη αὐτόχρομα τυφλὸν ὄργανον ὀλίγων τινῶν ἱμπαθῶν καὶ διεσθαρμένων ἀνθρώπων. Κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ προκατόχου αὐτοῦ ἔλαβε τὸν τίτλον « Ἀρχιεπισκόπου Φοντάνα-Ἀλβας καὶ μητροπολίτου ἀπάντων τῶν παλαιορθοδόξων χριστιανῶν ». Οἱ ἐν Βουκοβίνῃ, Ρουμανίᾳ ὡς καὶ τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἐν Τουρκίᾳ σχισματικῶν ἐξακολουθοῦσιν ὑπεύκοντες τῇ δικαιοδοσίᾳ αὐτοῦ, ἐκείνος δὲ χειροτονεῖ αὐτοῖς ἀδιαλείπτως ἱερεῖς, διακόνους καὶ ἐπισκόπους. Οὕτως ἐχειροτόνησεν Ὀνούβριόν τινα ὑπὸ τὸν τίτλον *Βραϊλόβσκη* διὰ τοὺς ἐν Τουρκίᾳ τῷ δὲ 1849 συνέστησεν ἱεραρχίαν *Σλάβοσκαϊαν* ἐν Βουλγαρίᾳ, καταστήσας πρῶτον μὲν ἐπίσκοπον ἐν αὐτῇ εἶτα δὲ ἀρχιεπίσκοπον τὸν Ἀρκάδιον τῷ 1850 ἐχειροτόνησεν ἐπίσκοπον Τούλτζης τὸν Ἀλύπιον. Κατόπιν ἐχειροτόνησεν καὶ διὰ τοὺς ἐν Ρουμανίᾳ ἕτερον Ἀρκάδιον τίτλῳ *Βασλοῦσκη*. Ἀλλὰ καὶ τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἐν Ρωσίᾳ *Ποποβτζίνων* ἀνεγνώρισαν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Φοντάνα-Ἀλβας ὡς μητροπολίτην αὐτῶν καὶ ὑπέρτατον θρησκευτικὸν ἀρχηγόν, καὶ τῇ ἐκείνου εὐλογίᾳ συνιστήθησαν ἐν Ρωσίᾳ πλῆθος νέων ἐπισκοπικῶν ἰδρῶν, *Οὐράλας, Σαρατόβου, Πάλτας, Καυκάσου, Καζανίου, Ὀρεμπούργου* κλπ.

Ἐν ἴσῃ 1858 ὁ ὑποδιοικητὴς τοῦ θέματος Σερβίου Βοϊνέροβιτς κατήγγειλεν εἰς τὴν κυβέρνησιν ἀτακτῆματὰ τινα συμβαίνοντα ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾷ καὶ ἀπειθεῖν πρὸς τὰς κυβερνητικὰς καὶ δημοκρατικὰς διατάξεις. Ξίνοι τυχοδιώκται εἰσήγοντο καὶ ἐκείροντο μοναχοὶ ἐντὸς τῆς μονῆς, μοναστήριον γυναικίον εἶχεν ἀνεγερθῆ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς κυβερνήσεως, ἐπ' οὐδενὶ δὲ λόγῳ ἐδέχοντο οἱ Ρασκολνικοὶ νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὰς ἀστυκὰς διατάξεις ὡς πρὸς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία καὶ ἔγγραφα τὰ ἀφορῶντα τοὺς γάμους, γεννήσεις, ἀποβιώσεις κτλ. ἀπεποιοῦντο νὰ δεχθῶσιν ἕρκον ἐπὶ δικαστικῶν ὑποθέσεων, ἐν περιπτώσει ἀσθενείας δὲν ἐδέχοντο οὐδεμίαν ἰατρικὴν βοήθειαν, ἀποτροπιαζόμενοι καὶ αὐτὸν τὸν ἱεβολισμόν τῶν παιδῶν κατὰ τῆς εὐλογίας. Ἡ κυβέρνησις ἀπέστειλε πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν καταγγελιῶν τούτων ἐπιτροπὴν ὑπὸ τὴν προεδρίαν ἀνωτέρου τινὸς ὑπάλληλου, Στόκιερ καλούμενου. Θοροβηθέντες οἱ σχισματικοὶ ἠσπυσαν ν' ἀπαντήσωσιν τὸ κακόν, καὶ πολλοὶ μὲν τῶν μοναχῶν ἐφυγάδευσαν εἰς Μολδαυίαν, ἔπιμψαν δὲ καὶ τὸν μοναχὸν Ἀλύπιον εἰς Βιέννην ἵνα εὐρη μέσον τοῦ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν μητρόπολιν ἀπὸ τοιαύτης ἐξετάσεως· ἐπέδωκεν οὗτος ἀναφορὰν πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς τῶν ἐσωτερικῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, δι' ἧς ἐζήτητο ἵνα δυνάμει τῶν χορηγηθέντων τοῖς Ρασκολνικοῖς προνομίων, συγχωρήσῃ αὐτοῖς ἡ κυβέρνησις νὰ ζῶσι κατὰ τὰ ἴδια αὐτῶν ἔθιμα καὶ ἀφήσῃ ἐλευθέρους εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν καθηκόντων.

Ἐν τούτοις ἡ ἐπιτροπὴ μεταβᾶσα εἰς *Φοντάνα-Ἀλβαν* ἤρξατο τῶν ἀνακρίσεων καὶ ἐρευνῶν, οἱ δὲ Ρασκολνικοὶ μετὰ τοῦ μητροπολίτου αὐτῶν ἀφοῦ πολλὰς κατέβαλον ματαιὰς προσπάθειάς πρὸς ἀναγκάστειν τῶν κυβερνητικῶν μέτρων ἐπέδωκαν διὰ τοῦ Ἀλυπίου καὶ ἑτέραν ἀναφορὰν πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐσωτερικῶν. Καταχωρίζομεν ἐνταῦθα ὁλόκληρον τὸ ἔγγραφον τοῦτο ὡς πολλὴν ἔχον σπουδαιότητα διὰ τὴν μελίτην τοῦ ζητήματος τῶν Ρασκολνίκων καὶ διὰ τὸν τρόπον τοῦ σκίπτεισθαι τῶν σχισματικῶν τούτων περὶ πολλῶν ἀντικειμένων.

« Πρὸς τὸ ὑψηλὸν Κ. Β. ὑπουργεῖον.

» Ἐπὶ τῆς ἰνδοξοῦ βασιλείας τοῦ ἀειμνήστου αὐτοκράτορος Ἰωσήφ Β', ἐπὶ τῇ βίβῃ τῶν αὐτοκρατορικῶν προνομίων τῶν χορηγηθέντων ἐν Βιέννῃ τῇ 9 ὀκτωβρίου 1783, αἱ ἡμέτεροι παλαιόπιστοι κοινότητες, αἵτινες κατέφασαν τότε τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου, μετώκησαν μετὰ τῶν ἱερέων αὐτῶν εἰς Βουκοβίην ὑπὸ τὸ ὄνομα *Λικοβαρικαὶ κοινότητες*. Οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν εὐρίσκονται καὶ σήμερον ἐν Φοντάνκ-Άλδφ, ὅπου κατοικοῦσι πρὸ 70 ἐτῶν, δευθέντες αἰετοὶ ἀξιοὶ τῆς χορηγουμένης αὐτοῖς ὑψηλῆς προστασίας εἰς τὰ ἀφροῶντα τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν ἱδρύματα. Πειθοῦτες δὲ καὶ νῦν ἐπὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ κραταιοτάτου ἡμῶν ἀνακτος, τῆς αὐτοῦ αὐτοκρατορικῆς καὶ ἀποστολικῆς μεγαλειότητος Φραγκίσκου Ἰωσήφ Α', τρέφομεν ἀδιάσειστον τὴν ἐλπίδα ὅτι τὸ δίκαιον ἡμῶν θέλει μείνει ἀνέπαρον, καθέσον οὐδεμίαν ἡμεῖς ἰδῶκαμεν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ στερηθῶμεν αὐτοῦ.

» Εἰσὶ τινες θίλοντες σήμερον νὰ καταστήσωσι προβληματικὴν καὶ αὐτὴν ἡμῶν τὴν ὑπερξίν καὶ ἐπιχειροῦντες νὰ δικαίωσιν τὸν θεμέλιον τῆς θρησκευτικῆς ἡμῶν ὁμολογίας. Ἄλλ' ἡμεῖς οἱ Παλαιόπιστοι ἐμμένομεν εὐσταθῶς καὶ ἀπερσκαλεύτως εἰς τὰ ὑπὸ τῶν αἰώνων καθιερωθέντα ἴθυμα ἡμῶν καὶ τὰς ἰσχυρὰς παρεδότης, πᾶσα καινοτομία ἀποβαίνει δι' ἡμᾶς ἀδύνατος, καθὼς δὲ καὶ πᾶν ἄλλο θρησκευμα εὐτῶ καὶ τὸ ἡμέτερον ἔχει τὸ μονοειδές, οὕτως εἰπεῖν, ἐκκλησιαστικὸν αὐτῶ μέρος, τὸ ὁποῖον ὁμως παρ' ἡμῖν ἐστὶ θεμελιώστερον καθότι ἡ θρησκεία παρ' ἡμῖν τόσον εἶναι ἐρριζωμένη ἐν τῷ λαῷ καὶ τόσον ἀπολύτως δεσπόζει ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ, ὥστε ὁ λαὸς ἡμῶν εἶναι ἀληθῶς ἐκκλησιαστικὸς λαός· ἐπομένως πᾶν ὅ,τι δὲν εἶναι εἰς ἀρμονίαν μετὰ τῆς θρησκείας ἡμῶν ἀρτίζεται καὶ εἰς τὸν κοινωνικὸν ἡμῶν βίον. Τὰς θρησκευτικὰς ἡμῶν πεποιθήσεις αἰετοὶ ἰσιβάσθη ἡ ὑψηλὴ κυβέρνησις, καὶ ἡμεῖς οὐδέποτε ἰδῶκαμεν τὴν ἐλαχίστην ἀφορμὴν ἐνοχοποιήσεως. Ἡ ἐργασία καὶ ἡ προσευχὴ εἰσὶν ἡ διαθήκη ἡμῶν· ἡ πίστις, καὶ ἡ ὑποταγὴ καὶ ἡ ἀφοσίωσις εἰς τὸν ἰνδοξον ἀψευργικὸν οἶκον εἰσὶν αἱ ἀρεταὶ ἡμῶν ὡς ὑπακόων.

» Τὸ ἐν ἀρχῇ μνησθὲν αὐτοκρατορικὸν προνόμιον, τὸ παραχωρηθὲν ἡμῖν ἐν Βιέννῃ τῇ 9 ὀκτωβρίου 1783, ἐχορήγησε τοῖς πατρῷσιν ἡμῶν, μετὰ συνεχεῖς καὶ πολυετῆς ταλαιπωρίας καὶ μετοικεσίας, ἄσυλον μονίμου κατοικίας καὶ προσδιώρησε τοὺς ὅρους τῆς ἡμετέρας ὑποταγῆς· ἡ δὲ ὑψηλὴ ἀπόφασις τῆς 18 Σεπτεμβρίου 1841 καὶ ὁ κανονισμὸς τῆς μονῆς ἡμῶν τῆς 6/18 ἰουνίου 1841 ἀποτελοῦσι τὰς βάσεις τῆς ἡμετέρας ὑπερξίως καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ἡμῶν ὄργανισμοῦ.

» Ἐν τούτοις ἡ ἐπαρχικὴ πολιτικὴ ἀρχὴ Ἐξερναουτζίου ἐπιχειρήσει νὰ ἐπιβάλλῃ ἡμῖν διατάξεις τινὰς, ἃς δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν, ὡς τὴν εἰσαγωγὴν μητρῶων, τὸν κατὰ τῆς εὐλογίας ἐμβολισμὸν, τὴν αἴτησιν τῆς πρὸς γάμον ἀδείας παρὰ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, τὰ μαρτυρικὰ τῶν ἱατρῶν ἐν περιπτώσει ἀποβιώσεως, τὸν ὄρκον καὶ ἄλλας τινὰς πολιτικὰς καὶ ἀστυκὰς διατάξεις, εἰς τὰς ὁποίας οὐδέποτε ἐξηναγκάσθημεν κατὰ τὸ ἰβδομηκονταε-

τές τοῦτο διάστημα· εἰδικὸς δὲ ἐπίτροπος ἀπεστάλη ἐπὶ τούτῳ εἰς τὴν ἐν Φοντάνα-Ἀλβὰ μονήν, ὅστις περιφρονῶν τὰ δικαιώματα καὶ προνόμια ἡμῶν, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς ἰδιαιτέρας καὶ ἐξαιρετικὰς ἡμῶν περιστάσεις καὶ ἄνευ τινὸς σεβασμοῦ πρὸς τε τὰ ἱερὰ ἡμῶν καθιδρύματα καὶ πρὸς τὰς πατριαρχικὰς ἡμῶν παραδόσεις καὶ ἔθιμα ἀγωνίζεται νὰ εἰσαγάγῃ καὶ ἐπιβάλλῃ πάσας τὰς καινοτομίας ταύτας.

» Ἐπικαλούμεθα ἐν πρώτοις τὸ ῥηθὲν προνόμιον τοῦ 1783, τὸ ὅποιον ἐκτὸς τοῦ ἐπὶ εἰκοσαετίαν παρ' ἐκάστου ἐξ ἡμῶν τιθησομένου φόρου (ὃν ἀκριβῶς ἀείποτε ἀπειτίσαμεν) οὐδεμίαν ἄλλην ὑποχρῶσιν ἀνκρίνει, ἀλλὰ καὶ ἐκφράζει τὴν ὑψηλὴν ἀνακτορικὴν διαβεβαίωσιν ὅτι καὶ εἰς τὰ τέκτρα τῶν τέκνων τῶν προγόνων ἡμῶν συγχωρεῖται ἡ ἐλευθέρᾳ ἐξάσκησις τῆς θρησκείας αὐτῶν. Τὰ θρησκευτικὰ ταῦτα καθήκοντα ἀπαγορεύουσιν ἡμῖν πᾶσαν καινοτομίαν ἀσύμφωνον πρὸς τὰς παλαιὰς παραδόσεις τῶν ἁγίων Πατέρων. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον οὐδεὶς τῶν ἡμετέρων ἱερίων θέλει παραδιχθῆ τὸν νεωτερισμὸν τοῦτον τοῦ νὰ κρατῆ μητρῶα, τὰ ὅποια ἡ παλαιόπιστος ἡμῶν ἐκκλησία οὐδέποτε εἶχεν ἐν χρῆσει, κατὰ τὴν πάτριον ἡμῶν παράδοσιν· ἄλλως τε οὐδεὶς τῶν ἡμετέρων ἱερίων γινώσκει τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ κλῆρος ἡμῶν οὐδεμίαν ἀξιοὶ παρὰ τῆς ὑψηλῆς κυβερνήσεως ἀντιμισθίαν ἢ χρηματικὴν βοήθειαν περιοριζόμενος εἰς τὰ ἐνοριακὰ αὐτοῦ εἰσδήματα. Ἡ ὑψηλὴ κυβέρνησις ἀντὶ τῶν μητρῶων δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν διὰ τῆς ἀπογραφῆς, δι' ἧς ἐξακριβοῦται ὁ ἀριθμὸς τῶν νεογεννητῶν, τῶν νυμφευομένων καὶ τῶν ἀποβιούντων. Κατὰ δὲ τοῦ ἐμβολισμοῦ ἔχομεν τὴν μεγαλειτέραν ἀπέχθειν, καθότι αἱ βάσεις τῆς πίστεως ἡμῶν ῥητῶς ἀπαγορεύουσι πᾶσαν μίξιν τοῦ αἵματος μετὰ ζωτικῆς τινος οὐσίας· ἡ τάξις, ἡ καθαρὴ, ἡ συνεχὴς καὶ αὐστηρὰ νηστεία μᾶς προφυλάττουσιν ἀπὸ τῶν νόσων, καὶ δὲν ἔχομεν παράδειγμα μετὰ τῶν δισχιλίων ὁμοθησῶν ἡμῶν ν' ἀποθάνῃ τις ἐξ εὐφλογίας. Ἐπίσης οὐδὲν εἶδος ἰατροῦ παραδεχόμεθα καθότι ἀφ' ἐνὸς μὲν τὰς νόσους θεωροῦμεν ὡς ἐφημέρους δοκιμασίας ἄνωθεν ὀριζόμενας, ἀφ' ἐτέρου δὲ τὴν ἀπ' αὐτῶν θεραπείαν ἀποφιδόμεν οὐχὶ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην τέχνην ἀλλ' εἰς ἐκείνον τοῦ ὁποίου τὸ ἀνέκφραστον ὄνομα ἔσωσεν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς βραυτέρας πασῶν τῶν νόσων τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος, καὶ τοῦ ὁποίου αἱ ἀνεξερεύνητοι βουλὰὶ διευθύνουσι τὰς θλίψεις καὶ τὰς ἀγαλλιάσεις ἡμῶν. Οὐχ ἦττον οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες ἀπαγορεύουσι τὸν ὄρκον, ἀκολουθοῦμεν δὲ εἰς τοῦτο τὴν εὐαγγελικὴν ἐντολήν: «τὸ ναί, ναί καὶ τὸ οὐ, οὐ», τὸ δὲ πλεόν τοῦτου κωλύεται ὡς ἀμάρτημα· καὶ οὐδεὶς τῶν ὁμοθησῶν ἡμῶν παλαιόπιστων ὅστις πρὸς μαρτυρίαν τῆς ἀληθείας εἶπε «ναί, ναί ἢ οὐ, οὐ», ἐφωράθη ποτὲ ψευθεὶς.

» Διὰ ταῦτα ἅπασαι αἱ διατάξεις, εἴτε πολιτικαὶ εἴτε ἀστοκαὶ, ἀφ' ὧν μέχρι τοῦδε διατελοῦμεν ἀπηλλαγμένοι, εἰάν μὴ ὦσιν ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖαι εἰς τὴν ψυχικὴν ἡμῶν σωτηρίαν καὶ δὲν κῆνται ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἡμῶν παραδόσεις, εἰσὶν ἀνωφελεῖς καὶ περιτταὶ δι' ἡμᾶς. Ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπειλὰς τοῦ σταλέντος ἐπιτρόπου διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν καινοτομιῶν τούτων ἰδέχθημεν μεθ' ὑπομονῆς ἵνα μὴ διακυβεύσωμεν τὸ δίκαιον ἡμῶν, διαβεβαιοῦμεν δὲ ὅτι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς δὲν θέλομεν δεῖξαι τὴν ἐλαχίστην

ἀντίστασιν καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐπιβληθῆ ἡμῖν καταναγκασμός (exécution) διὰ τῆς ἐνόπλου δυνάμεως, ὡς ἀπειλούμεθα.

» Τὸ αὐτὸ αὐτοκρατορικὸν διάταγμα τῆς 9 ὀκτωβρίου 1783 ἀπαλλάττει ἡμᾶς τῆς στρατολογίας καὶ τῆς χορηγίας στρατιωτικῶν καταλυμάτων· τοῦτο δὲ ἐνεκρίθη διότι ἡμεῖς, ὡς γνωστὸν, κατὰ τὴν θρησκείαν ἡμῶν κατ' οὐδενός δυνάμεθα νὰ ἐγείρωμεν ὄπλον, ἀλλ' ὀφείλομεν ζῆν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀρμονίᾳ, πρὸς πάντας· ἔχομεν δὲ σταθερὰν ἐλπίδα ὅτι τὸ ὑψηλὸν τοῦτο προνόμιον καὶ ἐν τῷ μέλλοντι θελεῖ διαμείναι σεβαστὸν, καὶ ὅτι οὐδεὶς θελεῖ μᾶς ἐνοχλήσει εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς πίστεως ἡμῶν.

» Διὰ δὲ τοῦ ἀπὸ 18 Σεπτεμβρίου 1841 ἀνακτορικοῦ διατάγματος συνεχωρήθη ἡμῖν ἵνα ἔχομεν ἓνα ἀνώτατον ἱεράρχην, ὅστις νὰ μεταδίδῃ τοῖς μοναχοῖς ἡμῶν τὴν ἱερωσύνην, καὶ νὰ δύναται νὰ χειροτονῆ καὶ νὰ καθιστᾷ τὸν διάδοχον αὐτοῦ. Ἐνεκὰ δὲ τῶν μεγάλων δυσκολιῶν καὶ τῶν ὑπερόγκων δαπανῶν δι' ὧν ἡμεῖς ἠγάγομεν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς τὸν ἀνώτατον ἡμῶν ποιμενάρχην, καὶ διὰ τὴν ἀπορύγωμεν εἰς τὸ μέλλον τὰς δυσχερεῖας ταύτας ἐπάναγκις εἶναι τὸ νὰ δύναται ὁ ἱεράρχης οὗτος νὰ ὀνομάζῃ καὶ προσδιορίσῃ τὸν τε διάδοχον αὐτοῦ καὶ ἓνα τοποτηρητὴν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῷ ἀνακτορικῷ διατάγματι δὴν ὀρίζεται ὁ χρόνος, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ γενικῶς ἀφίεται ἐλευθερός ὁ διορισμός τοῦ τε ἀνωτάτου ποιμεναρχοῦ καὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ, διὰ ταῦτα καὶ ὁ μὶν καὶ ὁ δὲ δύνανται νὰ κάμωσι χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τούτου ἀναλόγως τῶν καιρικῶν περιστάσεων. Ἐὰν δὲ ληρῆθῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ τῆς Δυτικῆς, οὐδεὶς δύναται οὔτε τολμᾷ ν' ἀνέλθῃ ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν ἀνωτάτην ἀξίαν, οἰκὸν προκρίπτει ἡ ἀνάγκη, διὰ τὴν ἐξαπράξις τῆς διαδοχῆς τοῦ ἀνωτάτου ἐκκλησιαστικοῦ ἀξιώματος, τῆς ταυτοχρόνου ὑπάρξεως καὶ ἀείποτε παρουσίας τριῶν προσώπων φερόντων τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, ὥστε ἐν περιπτώσει ἀποβιώσεως τοῦ ἀνωτάτου ποιμένος, ὁ διάδοχος αὐτοῦ ν' ἀναβιβασθῆ εἰς τὸ ἀνώτατον ἀξίωμα ὑπὸ ἑτέρων. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡμεῖς ἔχομεν ἓνα ἀνώτατον ποιμένα, τὸν διάδοχον αὐτοῦ καὶ ἓνα τοποτηρητὴν, καὶ ἡ διάταξις αὕτη εἶναι τόσον σύμφωνος πρὸς τὸ αὐτοκρατορικὸν διάταγμα, ὅσον στικῶς συνδέεται μετὰ τῆς ἐνδελεχοῦς ὑπάρξεως τοῦ κληρικοῦ ἡμῶν τάγματος. Ἐν τούτοις σήμερον καταδικώμεθα διότι ποιούμεθα χρῆσιν τῆς χορηγηθείσης ἡμῖν ταύτης αὐτοκρατορικῆς χάριτος, εἰσὶ δὲ οἱ θέλοντες νὰ φέρωσιν ἡμᾶς εἰς ἀπελπιστικὴν θέσιν, τὸ ὅποιον ἀφεύκτως θελεῖ συμβῆ ἐὰν μείνωμεν μόνον μετὰ δύο ἐπισκόπων. Οἱ ἐπίσκοποι ἡμῶν οὐδεμίαν αἰτίαν σκανδάλου παρέχουσιν εἰς τὸν κόσμον· διήκουσιν αὐστηρὸν μοναστηριακὸν βίον, ἀδικλείπτως νηστεύοντες καὶ προσευχόμενοι, τέσσαρας ἕως ἑξ ὥρας τῆς νυκτός μόνον ἀναπαύομενοι, τελοῦσι δὲ ἀπαρασκαλεύτως τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν καὶ τὸν κανόνα μετὰ μετανοιῶν, ὃν πάντες οἱ μοναχοὶ ὀφείλουσι νὰ πληρῶσιν ἐν τοῖς καλλίσις αὐτῶν, ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν, τὸν δὲ λοιπὸν χρόνον διέρχονται μελετῶντες τὴν θείαν Γραφήν. Ἀλλ' ὄχι μόνον οἱ ἐπίσκοποι ἀλλὰ καὶ τὰ μοναστήρια ἡμῶν τὸ τε τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν ἀποκαρτέονται σήμερον μέχρις ὅτου ἀποσταλῆ εἰδικὴ ἀδεια τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, ὁ δὲ ἐπίτροπος ἀπεφάνηκε ὅτι πρέπει νὰ κλεισθῶσιν. Ἐκ

τούτου καταδεικνύεται ὅτι ἡ ὑπαρξίς τῆς μονῆς ἡμῶν, ἥτις ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὑφίσταται ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾶ ἀναγνωρισθεῖσα διὰ τοῦ ἀπὸ 28 Σεπτεμβρίου 1783 διατάγματος, τίθεται σήμερον ὡς ζήτημα, ἐνῶ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς θρησκείας ἡμῶν, οἱ ἀνώτατοι βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης δίδονται μόνον εἰς μοναχοὺς, οἵτινες καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν αὐτῶν διατηροῦσι τὸν μοναχικὸν χαρακτῆρα, καθὼς καὶ οἱ χηρεύοντες ἱερεῖς ἀσκούσι μοναστηριακὸν βίον. Τὸ δὲ μοναχικὸν σχῆμα δίδεται μετὰ προηγουμένην ἐξέτασιν καὶ ἐξακρίβωσιν τῆς ἱκανότητος τοῦ προσερχομένου, παρά τε τῶν ἱερέων καὶ πάσης τῆς μοναστηριακῆς κοινότητος, καὶ μόνον κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀνάγκης, ἐνίοτε δὲ ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου. Τὸ νὰ γνωστοποιῶμεν δὲ πρὸς τὴν κυβέρνησιν πᾶσαν νέαν παραδοχὴν μοναχοῦ, τοῦτο καθ' ἡμᾶς εἶναι ἄσκοπον, καθότι ἡμεῖς οὐδεμίαν βοήθειαν λαμβάνομεν παρὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ταμείου, κατὰ δὲ τὴν τῷ 1841 ἐκδοθεῖσαν ὑψηλὴν ἀπόφασιν μόνῃ ἢ χειροτονία ἐπισκόπου φέρεται εἰς γνῶσιν τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς. Ἡ γυναικεία ἡμῶν μονὴ εἶναι ἰσχυρὸν μέσον ἐνισχύσεως εἰς τὴν πίστιν, τὴν χρηστὴν ἀγωγὴν καὶ τὴν σωφροσύνην τοῦ γυναικείου φύλου τῆς ἡμετέρας κοινότητος· τὰ κοράσια διδάσκονται αὐτοῖσι ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ βραβυτικὴν καὶ ὑπαγοῦνται εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ἠθικὴν ὑπὸ εὐσεβεστάτου ἐπιτήρησιν· ἐν αὐτῇ αἱ πτωχαὶ γυναῖκες εὐρίσκουσι λιμένα, αἱ ἀπροστάτευτοι καὶ ὄρφαναι ἄστυον, αἱ γράμμαι καὶ ἀσθενεῖς περιποίησιν, αἱ δὲ ἐνασκούμεναι μοναχικῇ διακονίᾳ βίον ὅλως ἀφιερωμένον τῷ Θεῷ καὶ τῇ φιλανθρωπίᾳ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὑψηλὴ κυβέρνησις εἰς τὰς σκέψεις αὐτῆς περὶ τῶν γυναικείων μονῶν κινεῖται ὑπὸ τῶν αὐτῶν λόγων ὡς καὶ εἰς τὰς περὶ τῶν ἀνδρῶν, καὶ ἐπειδὴ ἡ γυναικεία ἡμῶν μονὴ ἀποτελεῖ οὐσιώδες μέρος τῆς ἐλευθέρως ἐξασκήσεως τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἥτις ἐξησφάλισται ὡς πρὸς τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως τῷ τε ἱερατικῷ ἡμῶν καὶ τῷ λαῷ καὶ δὴ καὶ τῷ γυναικίῳ φύλῳ, διὰ ταῦτα μετὰ βεβαιότητος δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι ἡ γυναικεία ἡμῶν μονὴ, ἥς τὴν ὑπαρξίν ἢ ἐπιτόπιον ἀρχὴν πρὸ πολλῶν ἐτῶν γινώσκει δὲν θείῃ καταδιωχθεῖ πλέον εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῆς φιλανθρωπικῆς αὐτῆς ἀποστολῆς.

» Αἱ εὐπειθέσταται λιποβανικαὶ παλαιοπίστοι κοινότητες καὶ οἱ ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾶ τῆς Βουκοβίνης μοναχοὶ, δεόμενοι τοῦ ὑψίστου Θεοῦ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τοῦ ἐνδόξου αὐτῶν ἀνακτος, τολμῶσι νὰ ὑποβάλλωσι τὴν ταπεινὴν αὐτῶν αἴτησιν ἵνα τὸ ὑψηλὸν κ. β. ὑπουργεῖον εὐαρεστηθῇ νὰ διατάξῃ ὅπως τὰ ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾶ δύο μοναστήρια τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν μὴ παρενοχληθῶσιν ὡς πρὸς τὴν συντήρησιν αὐτῶν αἱ δὲ παλαιοπίστοι κοινότητες μείνωσιν ἀπηλλαγμέναι πάσης καινοτομίας ἐν τῷ οἰκογενειακῷ καὶ κοινωνικῷ αὐτῶν ὀργανισμῷ, διατηρουμένης ἀνεπηρέαστου τῆς τε παρούσης αὐτῶν καταστάσεως καὶ τῆς ἐλευθέρως ἐξασκήσεως τῆς θρησκείας αὐτῶν· ἀνακληθῆ δὲ καὶ ὁ ἐπίτροπος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ διορισθέντες ὅπως εἰσάξωσι τοὺς νεωτερισμοὺς τούτους ἐν τῇ μονῇ τῆς Φοντάνα-Ἀλβᾶς.

» Ἐν Βιέννῃ τῇ 1 μαρτίου 1858.

(Ὑπογ.) μοναχὸς **ΛΑΥΝΙΟΣ ΜΙΑΘΡΑΔΟΒ**, πληρεξούσιος τῶν δύο ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾶ μοναστηρίων καὶ τῶν ἐν Βουκοβίνῃ παλαιοπίστον λιποβανικῶν κοινοτήτων.

Ὁ Στόκιερ ἐν τοσοῦτῳ ἐξηκολούθησε τὰς ἐρεῦνας αὐτοῦ ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾶ καὶ ἀνεκάλυψε πολλὰ πράγματα ἐνοχοποιοῦντα τὸν Κύριλλον καὶ τὴν ἐταιρίαν αὐτοῦ. Αἱ ἀνακρίσεις ἐξηκολούθησαν ἐν καὶ ἡμισυ ἔτος, μόλις δὲ κατὰ αὐγουστον τοῦ 1869 ἐξεδόθη αὐτοκρατορικὴ ἀπόφασις, δι' ἧς συνεχωρήθη ἡ ὑπαρξίς τῶν δύο ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾶ μοναστηρίων, ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ νὰ εἰσάγωνται αὐτοῖσι μοναχοὶ μόνον ἐκ τῶν αὐστριακῶν ὑπηκόων. Ὡσαύτως ἐνεκρίθη ἡ ὑπαρξίς τοῦ τε μητροπολίτου καὶ τοῦ τοποτηρητοῦ αὐτοῦ ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾶ, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν περιορισμῶν: λ. χ. ἡ χειροτονία αὐτῶν νὰ μὴ γίνεται ἄνευ προηγουμένης ἀδείας τῆς τε ἐπαρχιακῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν, νὰ μὴ δύνανται δὲ νὰ ἐξέλθωσι τοῦ κράτους ἄνευ ἀδείας τῆς κυβερνήσεως: νὰ μὴ χειροτονῶσιν ὅλως ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς διὰ τὸ ἐξωτερικόν, ἀκόμη καὶ διὰ τὴν χειροτονίαν ἰδίων ἱερέων νὰ ζητῶσι προηγουμένως ἀδειαν παρὰ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, καὶ νὰ μὴ χειροτονῶσι περισσότερους παρ' ὅσους ἀπαιτεῖ ἡ ἐνοριακὴ ὑπηρεσία. Αἱ διατάξεις αὗται ἐκαινοποιήθησαν τῷ λιποβάνῳ ἱεράρχῃ ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ Τζερνακουτζίου τῇ 14 ἰανουαρίου 1860. Αἱ δὲ λοιπαὶ αἰτήσεις τοῦ Ἀλυπίου περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τοῦ ἐμβολισμοῦ, τῶν ληξικρατικῶν βιβλίων κτλ. δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν ἰδίως δὲ διὰ τὰ μυστήρια εἶχε διορισθῆ πρότερον ὑπάλληλος τῆς κυβερνήσεως, ὅστις κατοικῶν ἐντὸς τῆς μητροπόλεως κρατεῖ τακτικὰ βιβλία, μεθ' ὅλας τὰς προσπάθειάς τῶν λιποβάνων ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῆς ἀπεχθοῦς ταύτης ὑποχρεώσεως.

Ὁ Κύριλλος ὠνόμασε μετὰ ταῦτα τοποτηρητὴν αὐτοῦ ἡ βικάριον λιποβάνον τινὰ φυγάδα ἐκ Ρωσσίας ὀνόματι Ὀνούφριον Πορουσόβ, τιτλοφορήσας αὐτὸν ἐπίσκοπον Βραϊλόβσκη ἀπὸ τῆς ἐν Ρουμανίᾳ πόλεως Βραίλας ὡς προϊέμενον· ἀλλ' οὗτος, ὡς καὶ κατωτέρω ῥηθήσεται, ἀποσταλεὶς εἰς Μόσχαν πρὸς εἰρηνοποίησιν διχονοιῶν ὁμωνύμων ἀναρρυσίων ἐν τῇ αὐτῇ ῥασκολνικῇ ἱεραρχίᾳ καὶ διαφωνήσας κατοπιν πρὸς τὸν Κύριλλον δὲν ἐπὶ ἀνῆλθε πλέον εἰς Φοντάνα-Ἀλβαν, τῷ δὲ 1865 ἔτος ἠνώθη μετὰ τῆς ὁμοπιστικῆς ἐκκλησίας ἐγκαταλείψας διὰ παντὸς τὸ τε σχίσμα καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην ταυτοχρόνως ἀπισπάσθησαν τοῦ σχίσματος καὶ ἠνώθησαν μετὰ τῆς ὁμοπιστικῆς ἐκκλησίας ἀρχιμανδρίτης τις καὶ ὁ ἀρχιδιάκονος τοῦ Κυρίλλου, ὑπεξαιρέσαντες καὶ ἀποκομίσαντες εἰς Ρωσίαν τὰ ἐπισημότερα ἔγγραφα τῆς ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾶ μητροπόλεως.

Χειροτάτης τῆς θέσεως βικαρίου ταυτέστι τοποτηρητοῦ, οἱ λιποβάνοι οὐδενὴντις μήπως εὐριθῶσιν αἰρῆσαι ἐστερημένοι ἐπίσκοπου διὰ τε τὴν προδιετακτικὴν ἡλικίαν τοῦ Κυρίλλου καὶ διὰ τὴν ἀπειλουμένην καθάρισιν αὐτοῦ, ὡς προϊέντες ὀφόμεθα, ὑπὸ τῶν ἐν Μόσχῃ, ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἐκλέξῃ τοποτηρητὴν καὶ διάδοχον. Ὡς τοιοῦτον ἐχειροτόνησε τῷ 1866 τὸν μοναχὸν Ἀντώνιον, γεννηθέντα ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾶ, τίτλῳ Φορμόλσκη ἀπὸ τῆς ἐν Μολδαυίᾳ κωμοπόλεως Τάργου-Φρουμός· ἀλλὰ καὶ τοῦτον θανόντα μετὰ ἐν ἔτος ἀντικατέστησε τῷ 1870 διὰ τοῦ ἐκ Βραίλας λιποβάνου ἱερέως Ἀγγαίου, ὃν μετονομάσας Ἀθανάσιον ἐχειροτόνησεν ἀρχιεπίσκοπον Βραϊλόβσκη. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυρίλλου οὗτος ἐστὶ ὁ ἱεράρχης τῶν ἐν Αὐ-

στρία Λιποβάνων καὶ ἀμνητροπολίτης πάντων τῶν ἀπανταχοῦ παλαιορθοδόξων».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

ΔΙΧΟΝΟΙΑΙ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΕΝ ΡΩΣΣΙΑ· ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝ ΦΟΝΤΑΝΑ-ΛΑΒΑ· ΡΑΣΚΟΛΙΚΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ.

§. 29. Σύνοδος σχισματικῶν ἐν Μόσχᾳ· Ἐγγύκλιος αὐτῆς πρὸς ἅπασαν τὴν παλαιόπιστον ποιμνίην.

Οἱ ἐν Ρωσσίᾳ σχισματικοὶ ἀρχιερεῖς, οἱ ἐν παρθεύσῳ χειροτονηθέντες ὑπὸ τοῦ ἐν Φοντάνκ-Ἀλβᾶ ἱεράρχου, τυχίως συναθάνθησαν τὸ ἐπισφαλές τῆς ψευδοῦς αὐτῶν θέσεως· τὸ ἀξίωμα αὐτῶν, ἄκυρον ὡς ἐκ τῆς παρνομίας αὐτοῦ καταγωγῆς, ἐνώπιον τῶν τε ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καθιερωθῇ ἐπίσημως, ἐπομένως αὐτοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπάρχωσιν εἰμὴ ἐν τῷ κρυπτῷ. Τὴν τοιαύτην κατάστασιν μὴ φέροντες τινες ἐξ αὐτῶν ἀπεξιδύθησαν οἰκοθεν τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ συνταξάμενοι τῇ ὀρθοδοξίᾳ ἐγένοντο ἅπλοιοι μοναχοί· ἀλλ' οἱ πλείους αὐτῶν οἱ καὶ ἀγγινοῦστεροι, ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐρεθίσωσι τὴν εὐνοίαν τῆς ὀρθοδοξοῦ κυβερνήσεως, ἐδοκίμασαν νὰ θέσωσι τὰ πρὸς τοὺς σχισματικοὺς ἀρχιερατικῶν αὐτῶν ἀξίωμα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἀποπειραθῶσι προσέγγισιν τινα τῶν σχισματικῶν πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ὑποδεικνύοντες τὰ κατ' αὐτοὺς ἐκπύρωθεν γενόμενα λάθη, τὰ ὅποια ἐκάστην τῶν μερῶν ὄφειλε νὰ διορθώσῃ.

Ὅθεν τῇ 24 φεβρουαρίου 1863 συνήλθον ἐν Μόσχᾳ εἰς Σύνοδον, ἧς τὸ ἀποτέλεσμα ἦν ἡ σύνταξις ἐπιστολῆς ἐγκυκλίου «πρὸς τὰ τέκνα τῆς μιᾶς, ἀγίας, οἰκουμενικῆς, ἀποστολικῆς παλαιο-ορθοδοξο-καθολικῆς Ἐκκλησίας». Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, κύριον θέμα λαμβάνουσα τὴν καταπολέμησιν τῶν πεπλανημένων διδασκαλιῶν τῶν Πεζποποβτζίνων καὶ τῶν κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας προσβολῶν αὐτῶν διεδόθη μεταξὺ τῶν Ρασκολνίκων ἐν χειρογράφοις τετραδίσι· ἀρχεται δὲ οὕτω:

«Ὁφειλομεν, ἀγαπητοί, ἔχειν ἐνδελεχῆ μέριμναν ὅπως ἐπιώμεθα τῇ διδασκαλίᾳ τῶν θείων γραφῶν καὶ φυλάττωμεν τοὺς ἱεροὺς κανόνες καὶ τὰς παραδόσεις τῶν τε ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν κατὰ διαφόρους καιροὺς συνελθόντων ἐν τε ταῖς ἐπιτάξει οἰκουμενικαῖς καὶ ταῖς ἐνεία τοπικαῖς Συνόδοις πρὸς κατατρόπωσιν τῶν θεομισήτων αἰρέσεων καὶ ἐθρῆσι-σιν τῆς εὐσεβοῦς διδασκαλίας. Περὶ τούτων καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος κρᾶζει λέγων: «Μνημονεύετε τῶν ἠγουμένων ὑμῶν, οἵτινες ἐλάλησαν ὑμῖν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ὧν ἀναθεωροῦντες τὴν ἐκβασιν τῆς ἀναστραφῆς, μιμνήσθε τὴν

πίστιν»· και: «διδάχαις ποικίλαις και ξέναις μη περιφέρεσθε» (Έβρ. ιγ'. 7).
 » Ταῦτα κατὰ νοῦν ἔχοντες ὀφείλομεν φυλάττεσθαι ἀπὸ πασῶν τῶν αἰρέσεων και διακρωιῶν, ὁρατῶν τε και ἀοράτων· κρατεῖν και τηρεῖν τὰ τῆς πίστεως δόγματα και τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις σώας και ἀδιαφθόρους και μὴ ὑπερπηδᾶν «ὄρια αἰῶνα, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες ἡμῶν». Διὰ ταῦτα ἐρευνοῦμεν ἱπιμελῶς τὰς γραφὰς και παραδόσεις τῶν Πατέρων και ζηλωταὶ αὐτῶν γενόμεθα· και ὡς εὔρομεν τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ, τοιαύτην τηρήσωμεν αὐτὴν και τοιαύτην παραδώμεν, και μὴ ἀποστῶμεν ἀπὸ τῶν Πατέρων ἡμῶν, ἄλλα μὲν ἀναγινώσκοντες, ἄλλα δὲ φρονούντες»· (μέγα Σβόρnikov, (1) φύλλ. 337.).

» Ταῦτα ἐνθυμούμενοι πάντοτε, ὀφείλομεν βαδίζειν τὴν μέσην και βασιλικὴν ὁδὸν, μὴ παρεκκλίνοντες μήτε πρὸς τὰ δεξιὰ μήτε πρὸς τὰ ἀριστερά, ἀποφεύγοντες τὰς ἑτεροδιδασκαλίας και τὰς ψευδεῖς ἐξηγήσεις, ὅτι πολλοὶ ψευδοδιδάσκαλοι και πολλοὶ ψευδοπροφῆται ἐξεληλύθασιν εἰς τὸν κόσμον (Ἰωαν. Α'. δ'. 1), οἵτινες «ἔθεντο εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτῶν, και ἡ γλῶσσα αὐτῶν διῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς» (Ψαλμ. 72.).

Μετὰ ταῦτα ἡ ἐπιστολὴ καταδεικνυσιν ὅτι μεταξὺ τῆς κοινότητος τῶν πιστῶν διαδίδονται συγγράμματά τινα Πεζποποβοτζίνων ἐν οἷς διδάσκεται ἢ πᾶσις τῆς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ παραδοθείσης ἱερωσύνης, τὸ τέλος τοῦ νέου νόμου τῆς Χάριτος, ἡ βασιλεία τοῦ τελευταίου Ἀντιχριστοῦ, καθημένου ἐπὶ τοῦ θρονοῦ τῆς ἐπικρατοῦσης νῦν ἐν Ῥωσίᾳ Ἐκκλησίας, ἥτις πιστεύει εἰς ἄλλον θεὸν, ὁμολογεῖται ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ οὐχὶ τὸν Σωτῆρα Χριστόν, ἀλλὰ τὸν ἐναντίον αὐτοῦ τὸν Ἀντίχριστον». Αἱ παράλογοι αὐταὶ ἐξηγήσεις, πικραταὶ ἢ ἐγκύκλιος, διασπαρείσαι κακοβούλως ὑπὸ τῶν ἱσχοτισμένων τὴν διάνοιαν Πεζποποβοτζίνων εἰσδύουσιν ἀνεπαισθήτως ἐν τῷ πνεύματι τοῦ χριστωνόμου λαοῦ, ὅστις ἐν τῇ ἀπλότητι και τῇ ἀκκίᾳ αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ διακρίνη τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τοῦ ψεύδους· ὅθεν ἡ ἐγκύκλιος κρίνει ἀναγκαῖον νὰ προφυλάξῃ τοὺς παλαιοπίστους ἀπὸ τῆς ψυχοφθόρου ταύτης διδασκαλίας και παρκαλεῖ αὐτοὺς ἵνα ἀκολουθοῦντες τὴν ὁδηγίαν τοῦ ὁσίου Μαξίμου τοῦ Ἑλλήνου, (ὁμιλ. ι.) μελετήσωσιν ἀπαθῶς τοὺς ψευδεῖς συλλογισμοὺς τοὺς περιεχομένους ἐν τοῖς ῥηθεῖσι συγγράμμασι.

Ἐκ τῶν πολυαριθμῶν τούτων ψευδοδιδασκαλιῶν ἡ ἐγκύκλιος λαμβάνει μόνον δέκα, και ἀναλύουσα τοὺς ἐν αὐταῖς βλασφήμους παραλογισμοὺς ἀντιπαρατίθει, διὰ τὴν ὁδηγίαν τῆς ὁγιοῦς κρίσεως, τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν πρὸς κατατρόπωσην τῆς ἀσεβείας.

Ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς ἐγκυκλίου ἐκφέρεται κρίσις περὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀναφέρονται τὰ αἷτια τοῦ ἀπ' αὐτῆς χωρισμοῦ τῶν Σταροπριάτων (παλαιοπιστῶν) και τέλος πραγματεύονται οἱ ὅροι ὑφ' οὓς ἤθελεν εἶσθαι δυνατὴ ἡ ἑνωσις αὐτῶν μετὰ τῆς ἐπικρατοῦσης Ἐκκλησίας. «Ἡ νῦν κρατοῦσα ἐν Ῥωσίᾳ Ἐκκλησία, ὡς και ἡ ἑλληνική, πιστεύει οὐχὶ εἰς ἑτε-

(1) Αἰποθανκὸν βιβλίον.

ρον Θεόν, ἀλλ' εἰς τὸν αὐτὸν εἰς ὃν καὶ ἡμεῖς: Ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων, ἦτοι εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα τὴν ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον, Πατέρα ἀναρχον, Υἱὸν συνἀναρχον καὶ ἅγιον Πνεῦμα σύνθρονον· ὁμολογεῖ τὴν ἑνσαρκον τοῦ Χριστοῦ οἰκονομίαν πρὸς ἐξαγόρασιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· τιμᾶ μεθ' ἡμῶν (κατὰ τὸ παλαιὸν καλενδᾶριον) τὰς δεσποτικὰς ἑορτάς, τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, τὴν Ὑπαπαντὴν, τὰ Θεοφάνεια, τὴν Σταύρωσιν, τὴν Ταφὴν, τὴν τριήμερον Ἀνάστασιν, τὴν ἑνδοξον εἰς οὐρανοὺς Ἀνάληψιν καὶ τὰς λοιπὰς· ὡσαύτως δὲ καὶ τὰς ἑορτάς τῆς Παναχράντου Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων. Προσκυνοῖ τὰς ἁγίας εἰκόνας τῆς παλαιᾶς ζωγραφικῆς τέχνης μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ: ΙΣ. ΧΣ. Ἀσπάζεται τὸν τίμον Ἥλον καὶ τὸν Χιτῶνα τοῦ Χριστοῦ, τὰς ἁγίας καὶ θαυματουργοὺς εἰκόνας καὶ τὰ λείψανα τῶν εὐαριστησάντων τῷ Θεῷ ἁγίων. Ἐξ ὧλων δὲ τούτων σαφῶς ἀποδείκνυται ὅτι ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Θεὸν προσβεύει, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν μεθ' ἡμῶν ὁμολογεῖ Χριστόν. Ὅθεν τὸ ἐν αὐτῇ τελοῦμενον ἐν τρισὶ καταδύσεσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος Βάπτισμα, καὶ ἡ Χειροτονία, ἐπὶ τῇ βῆσει τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῆς ἐμπράκτου συνηθείας τῆς παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων παραδοθείσης εἰςὶ παραδεκτὰ παρ' ἡμῖν ἄνευ ἐπικαλήψεως.

« Αἱ αἰτίαι δι' ἃς ἡμεῖς δὲν ἀκολουθοῦμεν τοῖς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης εἰςὶ σοβαρὰ καὶ εὐλογοί. Καθότι ἐπὶ μὲν τοῦ θεῖου παραχωρήσει πατριάρχου Νίκωνος καὶ δι' αὐτοῦ μεταβλήθησαν αἱ ἀρχαῖαι ἐκκλησιαστικαὶ παραδόσεις, κατόπιν δὲ ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ 1667 (ἐν ἣ παρεκάθησαν καὶ οἱ Ἕλληνες πατριάρχαι) ἐξεφωνήθη φοβερὸν ἀνάθημα κατὰ τῶν κρατούντων τὰς ἱερὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας, ἠγάθη δὲ σκληρὸς κατ' αὐτῶν διωγμὸς μετὰ παντοίων βλασησθήριων· μετὰ ταῦτα οἱ ποιμένες οἵτινες ὑπιστήριζαν τὰ καινοφανῆ δόγματα καὶ τὰς νέας παραδόσεις ἐξέδωκαν δυσσημηστικά βιβλία, ἐν οἷς καὶ αὐτὸ τὸ ἅγιον καὶ προσκυνητὸν ὄνομα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ΙΣ ἐξυβρίσθη, ὡς εἰ μὴ ἐσήμενε τὸν σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἀλλὰ ἄλλον τινὰ Ἰσοῦν, ἴσα ἔχοντα τὰ ὦτα (Ἰσο-οῦς), ὠνομάσθη δὲ (ὦ τῆς τόλμης!) τερατῶδες καὶ μηδεμίαν ἔχον σημασίαν! Ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο δακτύλων ἐν τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ ὠνομάσθη ἐπίσης ἀρριανισμὸς μακεδορισμὸς, κτλ... Ἐκτός δὲ τούτων ἐγένοντο καὶ ἄλλαι ἀλλοιώσεις καὶ μεταβολαί, ἀφαιρέσεις καὶ προσθήκαι τὰς ὁποίας εἶναι δύσκολον ν' ἀπαριθμήσωμεν ἐνταῦθα ». (Ἀναφέρονται ῥησκολικὰ τινὰ συγγράμματα ἐν οἷς δείκνυνται λεπτομερῶς πᾶσαι αἱ ἐν τῇ Ῥωσικῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσπραχθεῖσαι δῆθην καινοτομίαι.) Διὰ ταῦτα ἡ συνείδησις ἡμῶν δὲν μᾶς συγχωρεῖ ν' ἀκολουθήσωμεν τοῖς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης, οἵτινες, πρὸς καιρίαν θλίψιν τῶν εὖ φρονούντων, οὐδὲως ἐριστώσι τὴν ὀφειλετικὴν αὐτῶν προσοχὴν εἰς τὸ νὰ κολάσωσι τὸ ὕψος τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἐν τῆς βιβλίου ἀ ἐλδίδουσι καθ' ἡμῶν, οὐδ' ἐξαλείψουσι τὰς ῥηθείας κακολόγους δυσσημίας, μιστὰς μίσους καὶ χολῆς, ἀναξίας εὐσεβῶν ἀκοῶν καὶ ἀναικείους εἰς τὸ στόμα χριστιανῶν ποιμένων.

« Ἀλλ' ἐάν ποτε ἐλλαμφθέντες ὑπὸ τῆς θεῖας χάριτος ἐγκαταλείψωσι τὰς μνησθείσας δυσσημίας καὶ συνοδικῶς ἀποβρίψωσι τὰ καινοφανῆ αὐτῶν

δόγματα, ἂν ἀγαπήσαντες παραδεχθῶσι πάλιν τὸν ἀρχαῖον ἅγιον βίον καὶ τοῦτον ἐπιβάλωσι τοῖς ἐμπιστευθεῖσιν αὐτοῖς, ἂν ἀκολουθήσωσιν ἀμεταβλήτως ἀπάσας τὰς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις, ἂν ἐπανέλθῃ ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν ἀκρίβειαν ἐκείνην τῶν δογμάτων καὶ τῶν παραδόσεων τὴν ἀπὸ τοῦ ἱσαποστόλου Κνέζου Βλαδιμήρου μέχρι τοῦ πατριάρχου Νίκωνος· τότε τὸ μεσοτοιχὸν θέλει καταπέσει καὶ θέλει ἐπανέλθει ἢ πρὸς ἀλλήλους ἔνωσις, καὶ ἡμεῖς ἄνευ ἀνθρωπίνης τινὸς πρᾶκτικῆς θέλομεν δρᾶμεν εἰς κοινωνίαν μετ' αὐτῶν. Ἐν ὧσιν ὅμως ὑπάρχουσι σκάνδαλα καὶ προσκλήματα τὰ ἄττοντα τὴν συνείδησιν ἡμῶν δὲν δυνάμεθα ν' ἀκολουθῶμεν δόγματα καὶ παραδόσεις καινοτόμους ἐναντίας τῆ τι διδασκαλίᾳ τῆς ἀρχαίας ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ταῖς ἡμετέραις πεποιθήσεσι. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐσμέν ἡμεῖς σχισματικοὶ (*Ρασκόλνικοι*) καὶ κεχωρισμένοι, ἀλλὰ τέκνα τῆς μιᾶς ἁγίας, οἰκουμένης, ἀποστολικῆς παλαιᾶς-ὀρθοδόξου-καθολικῆς Ἐκκλησίας.

«Κηρύττοντες τοίνυν τὴν ὁμολογίαν ταύτην καὶ τὴν ἱεράν ἡμῶν ἐπιθυμίαν, μαρτυροῦμεθα ἐνώπιον τοῦ παντεπόπτου Θεοῦ ὅτι, ὅπως ἀποτασσόμεθα τοῖς διαφθεύουσι τὰς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις, οὕτως ἀποπτύσομεν καὶ τὰς τῶν Πεζποποβτζίνων βλασφημίας τὰς ἐν τοῖς ῥηθείσι τετραδίαις περιεχομένας. Ἰκετεύομεν δὲ τὸν ἐν ὑψίστοις κατοικοῦντα ἀναρχον βασιλεῖα τῆς δόξης, ἵνα ἡ ὁμολογία ἡμῶν αὕτη χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα πρὸς τοὺς διδασκάλους καὶ ποιμένας τῆς σὺν κρατούσης ἐν Ρωσίᾳ Ἐκκλησίας, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐπιστήσωσι τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν ἄνω μνησθεῖσῶν προσβλητικῶν δυσφημιῶν, ἃς οἱ προκάτοχοι αὐτῶν συντάξαντες ἐδημοσίευσαν».

Ἐν τῷ τρίτῳ μέρει ἡ ἐγκύκλιος ὑποστήριζει ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ δέον νὰ γράφηται καὶ νὰ προφέρεται ΙΣ (Ἰσοῦς), ὡς φαίνεται ἐπὶ τῶν παλαιῶν εἰκόνων καὶ εἰς τὰ ἀρχαία ἔντυπα βιβλία τὰ συγγραφέντα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἁγίων μεταφραστῶν τῶν ἱερῶν βιβλίων εἰς σλαβονικὴν γλῶσσαν μέχρι τοῦ πατριάρχου Νίκωνος. «Ἄλλὰ, ἐπάγεται κατόπιν, καὶ τὸ ὄνομα Ἰησοῦς ὅπως γράφεται καὶ προφέρεται ὑπὸ τε τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν σημερινῶν Ρώσων δὲν τολμῶμεν νὰ τὸ ὑβρίσωμεν, οὐδὲ λέγομεν ὅτι εἶναι ὄνομα ἄλλου τινὸς Ἰησοῦ, ἢ τοῦ Ἀντιχρίστου, ὡς κακῶς λογιζονται οἱ Πεζποποβτζίνοι· καθότι ἡ νῦν ἐπικρατοῦσα ἐν Ρωσίᾳ Ἐκκλησία, ὡς καὶ ἡ ἑλληνική, διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ὁμολογοῦσι τὸν αὐτὸν Σωτῆρα Χριστὸν, ὅστις σαρκικῶς γενναλογεῖται: υἱὸς Δαβὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ, ἐκ σπέρματος Ἰούδα, ὅστις ἀσπύρως γεννηθεὶς ἐκ τῆς παναχράντου παρθένου Μαρίας διὰ τῆς ἐπιλεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, περιετμήθη τὴν ὀγδόην ἡμέραν, ἐβαστάχθη ἐν ἀγκάλαις τοῦ θεοδόχου Σουριῶν, ἀπῆλθεν εἰς Αἴγυπτον κἀκεῖθεν ἐπίστρεψε καὶ ἀνετράφη ἐν Ναζαρέτ καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ Προδρόμου ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, εἶτα συνήγαγε τοὺς Ἀποστόλους καὶ ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ· κατόπιν παρεδόθη ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ, ἐσταυρώθη, ἐτάφη καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνίστη, τῇ τεσσαρακοστῇ ἀνελήθη εἰς οὐρανοῦς, ὅπου κάθηται ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καὶ πάλιν ἐλεύσεται μετὰ δόξης κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Ἐκ πάντων τούτων σαφέστατα δείκνυται ὅτι ἡ ῥωσικὴ Ἐκκλησία ὁμολογεῖ τὸν αὐτὸν Χριστὸν, Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, οὐδ' εἶναι δυνατόν ὑπονοῆσαι ἄλλον Θεόν ἢ ἄλλον Ἰησοῦν. Ἐάν δὲ ἐν

τιαι βιβλίοις ἐκδοθεῖσι πρὸ τοῦ πατριάρχου Νίκωνος φαίνεται παρὰ τῆ λέξις Ις καὶ ἡ λέξις Ἰησοῦς, τοῦτο εἶναι ἀπλή ἐσφαλμένη προσθήκη ἐνὸς φωνήεντος, τοῦ η, οἱ δὲ πατέρες τῆς ῥωσικῆς Συνόδου οὔτε παρεδίξαντο τὴν ἐσφαλμένην ταύτην καινοτομίαν, ἀλλ' οὔτε ἐξύβρισαν τὸ ὄνομα Ἰησοῦς ὡς εἰάν ἐσήμαινε ἄλλον Θεόν. Ἀφοῦ δὲ οἱ ἅγιοι πατριάρχαι Μοσχοβίας Ἰώβ, Ἐρμογένης, Φιλάρετος, Ἰωάσαφ καὶ Ἰωσήφ δὲν εἰσήγαγον τὴν χρῆσιν τοῦ ὀνόματος τούτου, οὐδ' ἡμεῖς εἰσάγομεν αὐτήν, ἀλλ' οὐδὲ μισοῦμεν καὶ ἐξυβρίζομεν τὴν λέξιν, ὡς ἀντιθέτως φερόμενοι πράττουσιν οἱ Πεζποπόβτζινοὶ ἐφ' ἐτέρου δὲ ἀπωθοῦμεν διαμαρτυρούμενοι ὅλας δυνάμεις τὴν ἐν τῷ Βοζίσκῳ (1) ἐν τῇ Πραστίχ (2) καὶ ἐν ἄλλοις βιβλίοις φερομένην κατὰ τοῦ ὀνόματος Ἰσοῦς ἀγενῆ ὕβριν, ἣτις ἐστὶν ἡ μέγιστη πέτρα τοῦ σακιδάλου, καὶ τοὺς ὕβριστάς τοῦ κυριακοῦ ὀνόματος παραδίδομεν εἰς τὴν κρίσιν αὐτοῦ τοῦ παντοδυνάμου Ἰσοῦ, ὅστις ἐλεύσεται μετὰ δόξης ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα καὶ κατὰ τὴν καρδίαν αὐτοῦ».

Ἐν τῷ τετάρτῳ μέρει ἡ ἐπιστολὴ πραγματεύεται περὶ τοῦ τιμίου Σταυροῦ θείουσα ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὁ ἔχων τέσσαρα ἄκρα σταυρὸς δεῖν νὰ τιμᾶται καὶ προσκυνῆται ὡς καὶ ἔχων ὀκτὼ ἄκρα, ἐναντίον τῆς διδασκαλίας τῶν Πεζποπόβτζινοῦν. Καὶ πρῶτον φέρει τοὺς λόγους δι' οὓς ὁ σταυρὸς πρέπει νὰ φέρῃ ὀκτὼ ἄκρα. «Κατὰ τὸν προφήτην Ἠσαίαν (ἔ. 13.) τὸ μὲν μακρὸν ξύλον ἦν ἐκ κυπαρίσσου, τὸ κατὰ πλάτος ἐκ πύρκης, ἡ δὲ βᾶσις ἐκ κέδρου ἡ δὲ ἄνωθεν σανίς (κατὰ τὸ λέγειν τινῶν) ἦν ἐκ ξύλου ἑλαίας, ἦν ὁ Πιλάτος διέταξε νὰ τεθῆ ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ Σωτήρος». Ἐἵτα ἐπιφέρει ὅτι ἡ Ἐκκλησία παραλαβοῦσα τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου σταυροῦ κατασκευάζει αὐτὸν οὐ μόνον ἐκ ξύλου ἀλλὰ καὶ ἐκ μετάλλων καὶ ἐκ πέτρας καὶ ἐξ ἄλλης ὕλης. «Ὅπως δὲ ἐστὶν ἀξιοσεβαστὸς πᾶς σταυρὸς ἐξ ὁποίας δήποτε ὕλης, εἴτε φέρει εἴτε καὶ μὴ τὴν εἰκόνα τῆς σταυρώσεως, οὕτως εἶναι ἄξιος τιμῆς καὶ εὐλαβείας καὶ ὁ συντεταγμένος σταυρὸς (ὁ ἔχων τέσσαρα ἄκρα), οὐδὲ θεωρεῖται παρ' ἡμῶν ὡς ἡ εἰκὼν τοῦ παλαιοῦ Νόμου ἢ μηδενισθεῖσα διὰ τῆς Χάριτος, ὡς οἱ ἄσεβιοι Πεζποπόβτζινοὶ πρεσβύουσιν, ἀποκαλοῦντες αὐτὸν βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως καὶ σπηγίδα τοῦ Ἀντιχρίστου, (ὦ τῆς τόλμης!)».

Τὸ ἕκτον μέρος τῆς ἐπιστολῆς συνιστᾷ τὰς προσευχὰς καὶ δεήσεις ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος. «Παραγγέλλομεν-λέγει-μετὰ τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων (Τιμοθ. β'. 1.) ποιῆσθαι δεήσεις, προσευχὰς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων, ἰδίως δὲ ὑπὲρ υἰείας καὶ σωτηρίας καὶ ἐπιτυχίας τῶν ὀπλῶν τοῦ ἄνωθεν ταχθέντος ἐφ' ἡμῶν βασιλείως καὶ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Νικολάεβιτς, τοῦ οἴκου, τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ κτλ.».

(1) Βοζίσκ ἦτοι ἔρευνα, τίτλος συγγράμματός τινος κατὰ τῶν Ρωσολώνικων τοῦ Δημητρίου Ροστωβίου, ἐν ἀρχῇ τοῦ 18 αἰῶνος· ἐννοεῖ ἡ ἐπιστολὴ τὴν αὐτῆ διδομένην ἐξήγησιν τῆς λέξεως Ἰσοῦς—Ἰσος—οῦς, ὁ ἔχων ἴσα τὰ ὦτα. (Σ. Σ.)

(2) Σύγγραμμα τοῦ Πιπρήμ, ἐπισκόπου Νιζεγοροβίας, κατὰ Ρωσολώνικων ἐκδοθὲν τῷ 1720. (Σ. Σ.)

Τὰ λοιπὰ μέρη τῆς ἐπιστολῆς πραγματεύονται περὶ τῆς Εὐχαριστίας, περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Ἀντιχρίστου καὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ, καὶ περὶ ἄλλων τινῶν ἀντικειμένων ἐφ' ὧν οἱ Ποπάβτζινοι διαφωνοῦσι πρὸς τοὺς Πιζποποβτζίνους. Ἐπὶ τέλους ἡ σύνοδος αὕτη τῶν παλαιοπίστων μοσχοβιτῶν ἀρχιερέων λέγει: «Περαινόντες τὴν ἐπιστολὴν ταύτην κηρύττομεν πρὸς πάντας τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς ὅτι Θεοῦ θέλοντος συνταχθήσεται σύντομος ἐκθεσις τῶν δογμάτων καὶ παραδόσεων τῆς παλαιᾶς ὀρθοδοξοκαθολικῆς ὁμολογίας, ὅπως ἕκαστος γινώσκῃ ὀριστικῶς καὶ σαφῶς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν περὶ τὰ δόγματα, τὰς ἱερὰς παραδόσεις, τὰ ἐπιτὰ Μυστήρια καὶ ἄλλα ζητήματα ἀφορῶντα τὴν πίστιν».

Ἐγράφη δὲ ἡ ἐγκύκλιος αὕτη ὑπὸ τινος ῥασκολνίκου ἐκ τῆς σκήτης Πολόζα τοῦ κυβερνίου Τζερνιγόβου, τῆ συνεργεία καὶ τοῦ ἀρχιερέως Ὀνουρρίου Βραβίας, τοποτηρητοῦ ἐν Μόσχᾳ τοῦ ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾶ μητροπολίτου. Ὑποβληθεὶσα δὲ μετὰ πολλὴν ἐπιχειρησὶαν εἰς ἐκκλησιαστικὴν Σύνοδον ἐν Μόσχᾳ ἰδημοσιεύθη τῇ 24 φεβρουαρίου ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ βεβηέντος Ὀνουρρίου, τοῦ Ἀντωνίου ἀρχιεπισκόπου Βλαδιμίρου, Παφνουτίου ἐπισκόπου Καζάνιου, Βαρλάμ ἐπισκόπου Βάλτας, 24 ἱερέων καὶ ἐνὸς μοναχοῦ Ἀλυπίου (1).

§. 30. Διαφορία μεταξὺ τῶν Ῥασκολνίκων ἐνεκα τῆς Ἐγκυκλίου.

Ὁ Κύριλλος ἐν Μόσχᾳ. Ἀρτία αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἐν Μόσχᾳ ῥασκολνίκων ἀρχιερέων.

Ὅσοι καλὴν ἐντύπωσιν παρήγαγε παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις ἡ ἐγκύκλιος προκαλίσεκα καὶ τὰς συμπληθείας ἅπαντος τοῦ ῥωσικοῦ τύπου, τοσοῦτον ἐράνη εἰς τινὰς τῶν σχισματικῶν ὑπὲρ τὸ δέον εὐμενῆς πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ προσβλητικὴ διὰ τὴν ἑαυτῶν πίστιν. Ἐξεγερθέντες κατ' αὐτῆς πρώτοι Σωφρόνιος ἐπίσκοπος Καλοῦζας, ὁ ἱερεὺς Γρηγόριος Δοβριάνσκη καὶ ἕξ τῶν ἐπιστημοτέρων ἐν Μόσχᾳ Ῥασκολνίκων προσεκλίεσαντο ἐκ Φοντάνα-Ἀλβας τὸν μητροπολίτην Κύριλλον, πιστεύοντες ὅτι ἠδύνατο διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐγκυκλίου. Ὁ Κύριλλος ἔβησεν εἰς Μόσχαν ἀρχομένου τοῦ φεβρουαρίου μηνὸς καὶ ἐπίστρεψε μεταξὺ ἄλλων τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, καὶ συνεργῶς ἔχων τὸν Σωφρόνιον καὶ τὸν ἐπίσκοπον Βλαδιμίρου Ἀντώνιον, ὅστις μεταβαλὼν ὀφόνημα ἠνώθη μετ' αὐτῶν, συνέταξεν ἀντιφῶσιν τῆς ἐγκυκλίου», ἥτις οὐδὲν ἄλλο ἢ ἡ ἀσυνάρτητος ἐπισφάρευσις παρὰ λόγων φαντατικῶν φλυαρημάτων, οἰκτρὰν παραγαγούσα ἐντύπωσιν ἀδυνατῶν νὰ καταβλήῃ διὰ τῶν ὄπλων τῆς λογικῆς τὰ ἐπιχειρήματα τῆς ἐγκυκλίου. ἀκυρώσας τὴν ἐμπιστευθεῖσαν τῷ Ὀνουρρίῳ ἀντιπροσωπίαν ἐν Μόσχᾳ διέτα-

(1) Ἐκ τῆς ἐφημερίδα Χερσονικία сархислнннх вѣдомостн: τοῦ ἔτους 1864, σελ. 469 καὶ ἐφεξῆς. (Σ. Σ.)

ξεν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Φοντάνα-Ἄλβαν· ὁ Ὀνούφριος ἠπειθήσεν εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ μητροπολίτου καὶ ἐπίσπευσε τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐγκυκλίου.

Ἐν τούτοις ὁ Κύριλλος ἠσχολεῖτο εἰς τὴν διοργάνωσιν τῆς ρασκολνικῆς ἐν Ῥωσσίᾳ ἱεραρχίας, καὶ ἐπειδὴ ἀπῆρταιτο ἡ ἐκλογὴ ἐνὸς ἐπισκόπου ὅστις νὰ κυβερνᾷ ἅπασαν τὴν παλαιόπιστον ἱεραρχίαν, ἀντὶ τοῦ προσωρινῶς ὡς τοιούτου ἐμπεπιστευμένου ῥηθέντος Ἀντωνίου, ἐπιθύμει ὁ Κύριλλος νὰ ἔχῃ ἐν ὄργανον ἑαυτοῦ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ῥώσσιων σταροβέρων, ἐπὶ τούτῳ δὲ εἶχε συμπαραλάβει ἐκ Φοντάνα-Ἄλβας ἀρχιμανδρίτην τινὰ Σύργιον· ἀλλ' ἀπίτυχε τοῦ σκοποῦ διότι τὸ συμβούλιον τῶν ἐν Μόσχᾳ παλαιόπιστων τῆ 18 φεβρουαρίου ἐνεπιστεύθη τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἐκκλησίας ἀπάσης τῆς Ῥωσσίας τῷ ἐπισκόπῳ Σαρατόβου Ἀθανασίῳ. Ὁ Κύριλλος ὀργισθεὶς ἀπεράσει ν' ἀντιπράξῃ εἰς τὴν πράξιν τῆς συνόδου τῶν ἱεραρχῶν, ἀλλ' οὗτοι ἰδέλωσαν ὅτι δὲν θέλουσι παραδεχθῆ τοῦ λοιποῦ τὰς διατάξεις αὐτοῦ καὶ ὅπως δὲ ἡ διατριβὴ τοῦ Κυρίλλου ἐν Μόσχᾳ κατήντησεν ἀνυπόφορος τοῖς παλαιόπιστοις, οὐ μόνον διὰ τὴν σύγχυσιν ἣν ἔφερεν ἡ ἀνάμιξις αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν φόβον μήπως αἱ τοιαῦται αὐτῶν σχέσεις μετ' ἀνθρώπου ξένης ὑπακοῆτητος, διὰ τὴν ὑφισταμένην τότε πολωνικὴν ἐπανάστασιν, δώσωσιν εἰς τὴν Ῥωσικὴν κυβέρνησιν ἀφορμὰς ὑποκοίβιν, καθόσον μάλιστα ἐν τῇ ἐκ Πετρούπολεως διαβάσει αὐτοῦ εἶχε τύχει ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς ὑπὸ τῶν αὐτόθι σχισματικῶν. Διὰ ταῦτα οἱ ἐκ τῶν παλαιόπιστων συνετώτεροι ἐπέδωκαν πρὸς τὴν σύνοδον αὐτῶν ἀναφορὰν ζητοῦντες τὴν τι ἐκ Μόσχας ἀποπομπὴν τοῦ Κυρίλλου καὶ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι χειρκρίτησιν τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν ἀπὸ τῆς πνευματικῆς ἐκείνου δικαιοδοσίας. Ἡ σύνοδος ἐπιστήμως ἀνεκοίνωσε ταῦτα τῷ Κυρίλλῳ, ἀλλ' οὗτος ἀψηφίσας τὴν δῆλωσιν ἐχειροτόνησεν, ἀνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς συνόδου τὸν Σύργιον ἐπίσκοπον Τούλκας. Τότε δὲ ἡ σύνοδος ὑπέβαλεν εἰς ἀρχίαν τὸν Κύριλλον, οὐ μόνον ὡς ἀθετήσαντα καὶ ἀψηφίσαντα τὰς ἀποφάσεις καὶ διατάξεις αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ὡς παρὰ νόμους τελείσαντα τὴν χειροτονίαν τοῦ Σύργιου, ἀνθρώπου ἐστιγματισμένου ἐπὶ πολιτικοῖς τε καὶ πνευματικοῖς ἐγκλήμασι καὶ προσημνωθέντος καὶ αὐτῆς τῆς ἱεροσύνης ὑπὸ τῆς Ῥωσικῆς συνόδου· ἀπέριξε δ' ἐπὶ ἀπειλῇ τελείας καθαιρέσεως τὸν Κύριλλον πάσης ἱερουργίας μέχρι τῆς ἀποφάσεως εἰδικῆς συνόδου ἐπὶ τούτῳ συγκαλεσθησομένης, καὶ προέτρεψεν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ ὅσον τάχος εἰς τὰ ἴδια, ἀπαγορεύσασα σὺν ἅμα τῷ Σύργιῳ πάσαν ἱεροπραξίαν. Ἡ ἀπόφασις τῆς συνόδου ἀνεκοινώθη τῷ Κυρίλλῳ ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων Ὀνούφριου, Παφνουτίου, Βαρλαάμ καὶ τοῦ αὐθις μεταμεληθέντος Ἀντωνίου.

Καὶ ἀπῆλθε μὲν ὁ Κύριλλος οὕτως ἐκβιασθεὶς ἐκ Ῥωσσίας· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐν Μόσχᾳ διατριβὴν εἶχεν ἤδη κατορθώσει διὰ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ νὰ ἐκφοβίσῃ πολλοὺς τῶν σχισματικῶν καὶ νὰ ἐρεθίσῃ κατὰ τῆς Ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, παραστήσας τοὺς ἐργάτας αὐτῆς ὡς παραβάτας τῆς ἀρχαίας πίστεως συνηγοροῦντας ὑπὲρ τῆς Ῥωσικῆς ἐκκλησίας καὶ προσπαθοῦντας νὰ ἐλύσωσιν εἰς αὐτὴν τοὺς παλαιόπιστους· διὸ καὶ ἐκ πλείστων ρασκολνικῶν κέντρων κατέφθανον ἤδη διαμαρτυρήσεις κατὰ τῆς ἐγκυκλίου καὶ πολλοὶ ἐζήτουν ἀναφανδὸν τὴν ἀνάκλησιν καὶ ἀκύρωσιν αὐτῆς, ὡς ἀντιβιβουόσης

πρὸς τὸ ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς. Οἱ δὲ ἐν Ῥωσσίᾳ ἀρχιερεῖς φοβηθέντες μήπως ἐρεθίζοντες ἔτι μᾶλλον τὸ ποιμνιον αὐτῶν ρίψωσιν εἰς τὰς ἀγκαλάς τῶν Πεζποποβτζίνων, ὧν ἡ προπαγάνδᾳ μετὰ πολλῆς ἐχώρει δραστηριότητος, ἐξέδωκαν τῇ 26 ἰουνίου τὴν « Συνοδικὴν ἀπόφασιν », ἀκυρωτικὴν τῆς διαβολῆτος ἐκείνης ἐγκυκλίου, ἀφέντες εἰς τὴν προαιρετικὴν βούλησιν ἐκάστου τὴν τήρησιν τῶν ἐν αὐτῇ παραγγελημάτων· ἰδίως δέ: α) ἀπηγορεύετο παντὶ χριστιανῷ πάσα ἔρις καὶ φιλονικία περὶ αὐτῆς· β) παρεκαλοῦντο πάντες νὰ τηρῶσιν ἀπαρεγκλίτως καὶ συνετῶς τοὺς κανόνας τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας· γ) νὰ μὴ ἀναγινώσκωσι παντάπασι τὰ ψυχόλεθρα τῶν νεοπιστῶν βιβλία· δ) οὐδὲν βιβλίον νὰ ἐκδίδωσιν ἄνευ προηγουμένης ἐρεύνης καὶ ἐπιδοκιμασίας τοῦ ἐν Μόσχᾳ πνευματικοῦ συμβουλίου· ε) νὰ μὴ ἐπιλαμβάνωνται ἄνευ ἐσχάτης ἀνάγκης συζητήσεων περὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀντικειμένων, τὰ ὅποια δὲν ἀρμολογοῦσιν εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ· ς) ν' ἀποφεύγωσιν ἐκφράσεις προσβλητικὰς κατὰ τῶν ποιμένων τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας· ζ) διὰ τὰς πνευματικὰς αὐτῶν ἀνάγκας ν' ἀποτεινῶνται πρὸς τοὺς ἐπαρχιακοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ μετ' αὐτοὺς εἰς τὸ πνευματικὸν συνίδριον τῆς Μόσχας.

§. 31. Ἡ ἐν Ῥωσσίᾳ ῥασκολνικὴ ἱεραρχία κηρύττεται ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ Κυρίλλου. Μεσολάβησις τοῦ Ἀμβροσίου ἐν τῇ διχοστασίᾳ.

Ἄμα ἐπιναλθὼν εἰς τὴν ἐν Φοντάνα Ἄλβα ἑδραν αὐτοῦ ὁ Κύριλλος συνεκάλεσε τῇ 20 ἰουνίου σίνοδοσιν συγκλημένην ἐκ τοῦ Σεργίου τοῦ ρηθέντος καὶ ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν γειτονευόντων τῇ μητροπόλει ῥασκολνικῶν χωρίων· πρὸς μαζὸν δὲ κύριος προσεκάλεσε καὶ τὸν πατέρα τῆς ἱεραρχίας Ἀμβρόσιον, ἀπὸ δικαιοπραγίας ἤδη ἰδιωτεύοντα καὶ παντάπασι μεμακρυσμένον τῶν ὑποθέσεων, ὅστις δὲν ἦλθε μὲν ἐν τῇ συνόδῳ, ὑπέγραψεν ὁμοῦς τὴν ἀπόφασιν, δι' ἧς ἐξεφωνήθη ἡ καταδικαία τῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς τῶν ἔργατῶν αὐτῆς καὶ τῶν παραδειξαμένων αὐτῆν. Ἡ ἀπόφασις ἐπισυντημένη τῇ ἀρχιεπισκοπικῇ προτροπῇ τοῦ Κυρίλλου ἐπέμπεθη δι' ἐπίτιδες ἀπεσταλμένων εἰς Ῥωσσίαν, ὅπου ἔτυχεν ἀγαθῆς ὑποδοχῆς παρὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἐγκυκλίου, ἦν ὁ Κύριλλος ὠνόμασεν ἐφειθέρισιν τοῦ διαβόλου ἀφηγούμενος τὸν ἐξ αὐτῆς προξενηθέντα γενικὸν τέρχον καὶ ἐρεθισμόν ἐν Πετρούπολει, Γουσλιτζῆ, Τζερνγόβω καὶ ἀλλαχοῦ, οὗ αὐτὸς ὑπέρξεν αὐτόπτης μάρτυς.

Ἡ διχοστασία ἐπιταίνεται βαθμηδὸν μεταξὺ Κυρίλλου καὶ τῆς ἐν Ῥωσσίᾳ ῥασκολνικῆς ἱεραρχίας· καὶ ἐκεῖνος μὲν ἐπιμένων εἰς τὰ κυριαρχικὰ μέτρα εἰς ἃ εἶχε προβαί κατὰ τὴν ἐν Μόσχᾳ διατριβὴν, ἐκύρωσε διὰ νέων συνοδικῶν ἀποφάσεων τὴν ἐπὶ τῶν ἀπανταχοῦ ῥασκολνικῶν κυριαρχίαν τῆς Φοντάνα Ἄλβας καὶ ἀφορισμοὺς καὶ καθαιρέσεις ἐξετόξευσε κατὰ τῶν ἀπειθῶντων ῥάστων ἀρχιερέων· οὗτοι δὲ ἀποκηρύξαντες ὀριστικῶς τὴν κανονικὴν τοῦ Κυρίλλου ἐξουσίαν ἀνέφωσαν τὸν ἐπίσκοπον Βλαδιμήρου Ἀντώνιον εἰς τὸ ἄξιωμα μητροπολίτου πάσης Ῥωσσίας. Οὗτος συγκαλέσας πνευματικὰ μεγάλην σίνοδοσιν ἐκύρωσε μὲν τὰς ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου ἐκφωνηθείσας καθαιρέσεις, ἀντικαθῆκε δὲ τὸν Καλοῦργα Σωφρόνιον ὁμόφρονον καὶ συνεργάτην

τοῦ Κυρίλλου, τοῦτον δὲ, ἡπιώτερον φερόμενος, προέτρεψε ἵνα συνελθῶν εἰς ἑαυτὸν ἀνακαλέσῃ τὰς παρανόμους αὐτοῦ πράξεις. Νέα σύνοδος συνεκροτήθη ἐν Φοντάνα-³Αλβᾶ καὶ πάλιν ἑτέρα ἐν Μόσχᾳ ἄνευ εἰρηνικοῦ τινὸς ἀποτελέσματος.

Ἄλλ' ὅσα μικρὰν σημασίαν καὶ ἂν εἶχον παρὰ τοῖς Μοσχοβίταις αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐν Φοντάνα-³Αλβᾶ συνόδου, ἢ ὑπογραφή ὁμοῦ τοῦ γέροντος Ἀμβροσίου ἐν τῇ ἀπόφασί τῆς συνόδου τῆς 20 ἰουνίου εἶχε πολλὴν βαρύτητα διὰ τοὺς ἐν Ρωσσίᾳ Ρασκολνίκους ἐν γένει· ἐνόησε δὲ ὁ Ἀντώνιος ὅτι ὁ ἀπὸ πολλοῦ ιδιωτεύων καὶ ξένος τῶν ρασκολνικῶν ὑποθέσεων Ἀμβρόσιος εἶχεν ἐξαπατηθῆ ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου ἐν τῇ παρούσῃ περιστάσει, ὅθεν καὶ ἀπέστειλε ἐπίσκοπόν τινα Ἰουστίνον καὶ τὸν ἱεροδιάκονον Ἰππόλυτον εἰς Ζίλο, ὅπου διέμενον ὁ πρεσβύτερος Ἀμβρόσιος, ἵνα ἐκθέσωσιν αὐτῷ τὴν ἀληθῆ τῶν πραγμάτων κατάστασιν.

Γινούσ' ὅτι ἡπατήθη ὁ κορυφαῖος καὶ πρωτόθρονος ἱεράρχης τῆς ἐν Φοντάνα-³Αλβᾶ μητροπόλεως, ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος καὶ μητροπολίτης πάντων τῶν παλαιουρθόδοξων χριστιανῶν ἐξέδωκε δύο ἐπιστολάς, τὴν μὲν πρὸς τὸν Ἀντώνιον, ἐν ἣ ζητῶν συγγνώμην ὅτι ἐκ συναρπαγῆς συνήγαγε τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐν Φοντάνα-³Αλβᾶ συνόδου ἡκέρου τὴν ὑπογραφὴν αὐτοῦ, ἀνεγνώριζε τὴν τε χειροκρίτησιν τῆς ρωσσικῆς ἱεραρχίας καὶ τὸ μητροπολιτικὸν ἀξίωμα τοῦ Ἀντωνίου καὶ παρεδέχετο ἀπάσας τὰς πράξεις καὶ ἀποφάσεις τῆς ἐν Μόσχᾳ συνόδου· περὶ δὲ τῆς ἐγκυκλίου ἀπερῆνατο ὅτι οὐδὲν περιέχει ἀντιβαίνον πρὸς τὰ καθίστώτα τῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς δὲ τὸν Κύριλλον γράφων ἠλεγξεν αὐτὸν ἐπὶ δολιότητι, καθὼ ἀπεκρύψαντα αὐτῷ καὶ αὐτὴν τὴν εἰς Ρωσσίαν μετάβασιν αὐτοῦ, ὡς καὶ τὰ τοῦ κακοεργίου προηγούμενα καὶ τὰ ἀληθῆ αἰτία τῆς τοσοῦτον δεινωθείσης καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας· ὑπέβαλε δὲ αὐτὸν εἰς παντελῆ ἀποχὴν ἀπὸ πάσης ἱερωγίας μέχρις οὗ συνελθῶν ἐπικυρωθῶσιν τὰς παρανομίας καὶ ζητήσῃ συγγνώμην παρ' αὐτοῦ τε καὶ παρὰ πάντων τῶν ἐπισκόπων.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἐκδοθεῖσα τὴν 28 ὀκτωβρίου, μολοντί προσηλθὼν τὸν ἐντελῆ θρίαμβον τοῦ Ἀντωνίου ἀπέβη ὁμοῦ τούναντιον κατ' αὐτοῦ, διότι ἀποθανόντος μετὰ τρεῖς ἡμέρας, ἦτοι τῇ 31 ὀκτωβρίου, τοῦ γέροντος Ἀμβροσίου οἱ περὶ τὸν Κύριλλον προσέβαλον τὴν γνησιότητα αὐτῆς, διακινούμενοι ὅτι ἐν ἣ σωματικῶς εὕρισκετο καταστάσει ὁ ἐπιθάντος ἱεράρχης δὲν ἠδύνατο ν' ἀσχοληθῆ περὶ τοιαῦτα σπουδαῖα ἀντικείμενα· οἱ ἐν Μόσχᾳ σχηματικοὶ διηρέθησαν εἰς Κυριλλιστὰς καὶ εἰς Ἀντωνιανοὺς καὶ προέβησαν εἰς ῥήξεις καὶ ἀμοιβαίους διαπληκτισμοὺς· ὁ δὲ Ἀντώνιος θέλων νὰ δοθῆ πύραξ εἰς τὸν ὁσημέραι αὐξόντα σάλον καὶ ἐλπίζων νὰ νικήσῃ διὰ τοῦ ἀριθμητικοῦ πλῆθους τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ συνήθροισε τῇ 13 ἰανουαρίου 1863 πάντας τοὺς ἐν Μόσχᾳ καὶ τοῖς περίεξ ἠοποθεζίνους ἐν τῷ κομπιτηρίῳ Ρογούτσκι, καὶ διατάξας νὰ σταθῶσι κατὰ μέρος οἱ Κυριλλισταὶ εἶδεν ἑαυτὸν ὑπὸ ἐναριθμῶν τινῶν κυκλοῦμενον, καὶ τοῖς τῶν συνετιωτέρων καὶ μετριωτέρων, ἐνῶ ὁ ὄχλος ἄπας μετὰ κραυγῶν καὶ ἀπιλῶν συνετάχθη μετὰ τῆς ἀντιπρονοούσης μερίδος.

Τότε ὁ Κύριλλος ἔγραψε πρὸς τὸν Ἀντώνιον προβάλλων εἰρήνην καὶ αἰτι-

ώμιμος τὴν ἐγκύκλιον ὡς ἀρχὴν τοῦ κακοῦ κηρύττων δὲ ὅτι οὔτε αὐτὸς παρδειχθήσεται ποτε, οὔτε ἄλλοις συγχωρήσει τὴν παραδοχὴν αὐτῆς, προέτριψε καὶ τὸν Ἀντώνιον νὰ παραιτηθῇ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς ἐγκυκλίου καὶ ἀνακκλῶν αὐτὴν ἀρῆ ἐκ τοῦ μέσου τὸ σκάνδαλον. Ὁ δὲ Ἀντώνιος, καταβεβλημένος ἐκ τῆς ἐν Ῥογόζσκη ἀποτυχίας ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ἀποστείλῃς εἰρηρικὰ γράμματα πρὸς τὸν Κυρίλλον ἀνήγγειλε τοῖς ὑπ' αὐτὸν τὴν συμφιλίωσιν, ἀνακκλῶν συγχρόνως πάντῃ τὰ περὶ τῆς ἐγκυκλίου γραφέντα. Ἀλλ' ἡ εἰρήνη δὲν ἀποκατίστη πράγματι· ἡ ἐγκύκλιος εἶχεν ἤδη ἀποκτίσει πλῆθος ἐπαθῶν, ὀνομασθέντων ὀκρουζνίκων (ἤτοι ἐγκυκλιστῶν) ὑπὸ τῶν τὰ τοῦ Κυρίλλου φρονούντων, οὓς ἐκεῖνοι πάλιν ἀπεικάλουν ῥασκοβνίκους (ἤτοι διχαστὰς), ἑκάτέρω δὲ τῶν μερίδων ἐμελέτα πῶς νὰ καταβάλλῃ τὴν ἀντίπαλον καὶ ἐξασφαλίσῃ τὸν ἴδιον θρίαμβον (1).

§. 32. Ἐξακολουθήσεις τῆς διχαστασίας ἐν Μόσχᾳ ῥασκοβνικαὶ σύνοδοι ἐν Ἰασίῳ καὶ Φοντάνα-Ἀλβᾳ.

Ἐρρίθη ἀνωτέρω (§. 19) ὅτι κέντρον τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς ἠθικῆς καὶ ὀλικῆς δυνάμεως τῆς *Ποποβεζίνης* εἶναι τὸ ἐν Μόσχᾳ κοιμητήριον Ῥογόζσκη· ἐκεῖ καί ται ὁ μεγαλύτερος καὶ σημαντικώτερος μητροπολιτικὸς αὐτῶν ναὸς, τὰ δημοσία καταστήματα, θρησκευτικὰ καὶ ἀγαθοεργὰ. Πολλὰ ἐκαστομύρια Ῥασκοβνίκων ἀτενίζουσιν εἰς αὐτὴν ὡς εἰς ἄλλην Ἱερουσαλήμ· οἱ ἐπίτροποι τῆς Ἐκκλησίας εἰσὶ πρόσωπα ἐκ τῶν μάλλον ἰσχυρόντων καὶ ἐπισήμων, κί αὐτόθεν δὲ παμπόμειναι δικταγὰ καὶ νοθεσίαι θεωροῦνται ὡς οὐκ ἐπιτρεπόμεναι καταβαίνουσαι καὶ ἐκτελοῦνται μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαθείας παρὰ τῶν ἀπανταχοῦ Ῥασκοβνίκων, ἐν Ῥωσίᾳ, Τουρκίᾳ, Ῥουμανίᾳ κλπ. Ἐκεῖ συνάγονται συνδρομαί, ἐκεῖθεν πέμπονται χρηματικαὶ βοήθειαι, ἱερὰ σκευὴ καὶ ἄλλα πρὸς τὰς ἐνδεεῖς ῥασκοβνικῆς Ἐκκλησίας καὶ κοινότητος. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ῥασκοβνικὴ ἐν Βουκοβίνῃ ἱεραρχία κατέβαλεν ἀπάσας τὰς δυνάμεις αὐτῆς ὡς ὑποστηρίξῃ καὶ στεριώσῃ τὴν ἐαυτῆς ἐπιρροὴν ἐν τῷ κέντρῳ τούτῳ, κατὰ τὸν προκείμενον πρὸς τοὺς ἐν Ῥωσίᾳ ἀρχιερεῖς ἀγῶνα.

Τῷ 1806 ὁ Κυρίλλος ἀπέστειλεν ἐξαρχικῶς εἰς Μόσχαν τὸν Ἰάκινθον Βασιλιέρ προφάσει μὲν τακτοποιήσεως ὑποθέσεών τινων, πράγματι δὲ ὡς ἐνεργήσῃ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ἐναντιοφρονούντων αὐτῷ ἀπὸ τῆς διοικήσεως τοῦ κοιμητηρίου Ῥογόζσκη καὶ τῶν τῇ 4 ὀκτωβρίου τελουμένης τῆς ἐκλογῆς νέων ἐπιτρόπων ὁ Ἰάκινθος κατώρθωσε δι' ὀχλαγωγίας ν' ἀπομακρύνῃ τὰ μάλλον προέχοντα καὶ ἀξιώτιστα πρόσωπα, ἐξελέγησαν δ' ἐπίτροποι ὑποχείρῃ τινι ἔργῳ τοῦ Κυρίλλου. Ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας καὶ τὰ σχέδια τοῦ ἱερέχου· ἐπιχειρήσας ἀνευ ἀναβολῆς τὴν κατὰ τὸ δοκοῦν τροποποίησιν τῆς ἐν Ῥωσίᾳ ἱεραρχίας, οὓς μὲν τῶν ἐπισκόπων διάταξι διὰ γραμμάτων ν' ἀναχωρήσωσιν ἐκ Μόσχας καὶ μεταβῶσιν εἰς τὰς παροικίας αὐτῶν, ἄλλους ἔπαυσε καὶ ἄλλοις κανονικὰς ποινὰς ἐπέβαλεν.

Ἀλλ' οἱ κερκυνὸι τῆς Φοντάνα-Ἀλβας δὲν ἐξερόβιζον πλέον τοὺς Ῥωσ-

(1) *Из Херсонскія епарх. вѣдомости. τῷ ἔτους 1864.

(Σ. Σ.)

σους ἀρχιερείς· οἱ πλείστοι τῶν ὑπαδῶν τοῦ Κυρίλλου ἀρχιερείς εἶχον ἤδη ἀποβάλλει πάντα πρὸς αὐτὸν σεβασμὸν ἕνεκα τῆς ἀνικανότητος καὶ τῆς ἀπληστίας αὐτοῦ· καθότι ἐνώπιον ἑκατοντάδων τινῶν ρουβλίων οὐδέποτε ἀπέφριπτεν οἰανδήποτε αἴτησιν· ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ δύναμις συνίστατο εἰς τὴν ἀμάθειαν τοῦ πλήθους καὶ εἰς τὴν ῥαδιούργον ἱκανότητα ὀλίγων τινῶν περὶ αὐτὸν ἀτόμων ἐκμεταλλεομένων τὴν ἀμάθειαν ταύτην πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον. Ὁ ῥασκολνισμὸς καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς διακλαδώσεις εἶναι τὸ θρησκευμα τοῦ μοζίκου ἦτοι τοῦ ἀγροίκου ῥώσσου, θρησκευμα στερούμενον τοῦ φωτὸς τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος καὶ ἀσπύδιως ἀδιάλλακτον πρὸς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν πολιτισμὸν.

Ἦδη ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς οἱ ἐν Μόσχᾳ ἀρχιερείς εἶχον ἀποστείλει ἀντιπροσωπεῖαν πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ συναδέλφους αὐτῶν, ὅπως διὰ κοινῆς τινος συνεννοήσεως περιορίσωσι τὰς καταχρήσεις ἃς προὔκαλει καθ' ἡμέραν ἡ αὐθαίρετος τοῦ Κυρίλλου ἐπέμβασις. Οἱ ἀντιπρόσωποι οὗτοι, ἦτοι ὁ Καζανίου ἐπίσκοπος Παφνούτιος καὶ ὁ διάκονος Ἰππολύτος συνεικάλεσαν ἐν Ἰασίῳ τῆς Μολδαυίας *σβροδορ* ἐν ἧ παρεκάθησαν ὁ Ἀρκάδιος ἐπίσκοπος Ἰσμαηλίου, τίτλῳ *Βασ.λουίσκη*, ὡς ἀρχιεπίσκοπος Μολδαυίας, ἕτερος Ἀρκάδιος *Σλάσβκη* ἐκ Δόπριζας καὶ ἑξαρχὸς τῶν Νεκράσδων, Ἰουστίνος ἐπίσκοπος Τούλτζης, Εὐφρόσυνος ἀρχιεπίσκοπος τῆς παρὰ τὴν Βασλούην μονῆς Τίσσα, Ἠλίας ἱερομόναχος ἐκ τῆς μονῆς Σλάσβκη καὶ ἄλλοι ἀντιπρόσωποι πολλῶν κωμοπόλεων καὶ χωριῶν ὑπὸ Ρῥασκολνίκων κατοικοιμένων. Ἦλθε δὲ εἰς Ἰάσιον καὶ ὁ Ἰώσηπος Σαμένοβιτς Γοντζαρόβ ἐκ Δόπριζας, εἰς τῶν ἐπισημοτέρων καὶ ὀνομαστοτέρων Ρασκολνίκων, περὶ οὗ καὶ ἐφεξῆς φηθήσεται. Τὸ ἐν Μόσχᾳ συνταχθὲν καὶ τῇ συνόδῳ ταύτῃ ὑποβληθὲν κατηγορητήριον τοῦ Κυρίλλου περιείχε λεπτομερῆ ἀφήγησιν τῶν ἀντικανονικῶν αὐτοῦ πράξεων καὶ παραβάσεων, ἀπασῶν στηριζομένων ἐπὶ ἐπιστήμων ἐγγράφων· τῆς δὲ ἐνοχῆς αὐτοῦ ἀναντιρρήτως ἀποδειχθείσης ἔδοξε τῇ συνόδῳ ἵνα ὑποχρεωθῇ ὁ Κύριλλος νὰ παραιτηθῇ τῆς μητροπόλεως καὶ μεγαλόσχημος γενόμενος νὰ βιώσῃ τοῦ λοιποῦ ἰδιωτεύων. Πρὸς ἐφαρμογὴν δὲ τῆς ἀποφάσεως ἡ σύνοδος ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ σιωπηδὸν παρὰ τῷ Κυρίλλῳ εἰς Φοντάνα· Ἄλβαν ὅπου καὶ ἀφίκετο ἐποχουμένη ἐπὶ δεκατριῶν *Πεβότζκων* (χωρικῶν ὀχημάτων).

Τὸ κατ' ἀρχάς ὁ Κύριλλος πτοηθεὶς ἐζήτησε συγχώρησιν καὶ συγκατένευσε νὰ ἐνδύθῃ τὸ μέγα σχῆμα καὶ νὰ παραιτηθῇ τοῦ μητροπολιτικοῦ ἀξιώματος. Ἀλλὰ ἐνισχυθεὶς ὑπὸ τοῦ μέντορος αὐτοῦ Ἰακίνθου μετρημένη μετ' ὀλίγον καὶ διενεργήσας ὀχλαγωγίαν τῶν περὶ τὴν Φοντάνα· Ἄλβαν Ρασκολνίκων καὶ διαμηνύσας τῷ διοικητῇ Σιετίου, ὅτι Ῥῶσσοι κατάσκοποι ἐλθόντες προσεπάθουν νὰ διεγείρωσι τοὺς Ρασκολνίκους κατὰ τῆς μητροπόλεως καὶ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως, ἠνάγκασε τοὺς συνοδικοὺς κακῶς ἔχοντας νὰ ἐπιστρέψωσιν ἄπρακτοι εἰς Ἰάσιον, ὅπου ἀπεφάσισαν νὰ συνέλθωσι καὶ αὐθις εἰς Βοτοσάνιον τῇ 28 νοεμβρίου, καὶ προσκαλέσαντες καὶ τὸν Κύριλλον νὰ περᾶνωσι τὸ ἔργον ὅπερ δὲν κατώρθωσαν ἐν Φοντάνα· Ἄλβᾳ (1).

(1) Ἐφημ. Μόσχας «Современная летопись», 1866. ἀρ. 43. σελ. 4-7. (Σ. Σ.)

§. 33. Νέα αίρεσις ἐν τῇ Ποποβιτζινη ἢ ἐν Βοτοσαρίῳ σύνοδος.

Ἐνῶ δὲ τοιαῦτα διεδραματίζοντο ἐν τῇ σχισματικῇ Ἐκκλησίᾳ, φανατικῶς τις Ρασκολνικός, κάτοικος ἐν Τάργο-Φουρμός τῆς Μολδαβίας, φυγὰς ἐκ Ῥωσσίας καὶ μαθητὴς Κόνωνός τινος μοναχοῦ χειροτονηθέντος ὕστερον ἐπισκόπου, Προκόπιος Λαυρεντιέρ Βοζενόρ κκλούμενος, βλέπων ἀφ' ἐνὸς τὰς τάσεις τῶν σωφρονηστέρων Ρασκολνίκων, τούτέστι τῶν ἐγκυκλιστών, ὅπως προσπελάσωσιν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἀφ' ἐτέρου δὲ τὴν ἀποσκίρτησιν πολλῶν Ρασκολνίκων βρυθθέντων τοὺς πολυχρονίους τούτους διαπληκτισμούς καὶ ἀσπασθέντων τὴν ὀρθοδοξίαν, ἐπεχείρησε νὰ ἐγείρῃ μεσότοιχον ἀνυπερέβλητον μεταξὺ ὀρθοδοξίας καὶ ρασκολνισμοῦ καὶ νὰ χωρίσῃ ἐξ αὐτῶν τῶν θεμελίων τὰς δύο Ἐκκλησίας διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ψευδοδιδασκαλίας τινὸς πεῖλοποβιτζινης, ἣν ῥητῶς καταπολεῖται ἢ περιβύητος Ἐγκύκλιος. Εἶχε δὲ οὐκ ὀλίγα διδόμενα ἐπιτυχίας ὁ Προκόπιος οὗτος καθ' ὅσον δραστηρίως καὶ μετὰ ζήλου ἀκαθίκτου εἶχε πάντοτε ἀγωνισθῆναι ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς Ἐκκλησίας εἰς ἣν ἀνήκει, καταπολεμήσας τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ὑπὸ τῆς ὁμοπιστικῆς ἐν Μόσχᾳ τυπογραφίας ἐκδοθέντων ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, τὴν παραδοχὴν τῶν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἐπιβληθέντων ληξιαρχικῶν ἐγγράφων καὶ δημοτικῶν νόμων, καθ' ὧν καὶ διαμαρτυρήθησαν οἱ ἐν Μολδαβίᾳ Ρασκολνικοὶ παρὰ τῇ ὀθωμανικῇ κυβερνήσει, καὶ τελευταίον μετὰ πολλῆς ζήσεως ἀντιστάς εἰς τὴν ἐγκύκλιον ἐπιστολήν. Ἐναντίον τῆς τῆς διδασκαλίας τῶν Ρασκολνικῶν πρὸςβιούντων τὴν τρυφότητα τοῦ Ἰησοῦ τῶν ὀρθοδόξων μετὰ τοῦ ἑαυτῶν Ἰσοῦ, ὁ Προκόπιος ἐθέσπισεν ὅτι οὗτοί εἰσι δύο, ὁ μὲν Ἰησοῦς, τῶν ὀρθοδόξων, ἄλλος θεὸς ξένος, Ἀντίχριστος, εἰς ὃν πιστεύει ἡ ῥωσικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ ἑλληνικὴ, ὁ δὲ Ἰσοῦς, ὁ τῶν παλαιοπίστων, ὁ ἀληθὴς θεὸς καὶ σωτὴρ τοῦ κόσμου· διαστρέφων δὲ καὶ τὴν Εὐαγγελικὴν ἱστορίαν διετείνατο ὅτι ὁ Ἰησοῦς τῶν ὀρθοδόξων ἐγεννήθη ὀκτώ ἔτη μετὰ τὸν Ἰσοῦν τῶν Ρασκολνικῶν ὑπὸ ἄλλης τινὸς παρθένου, Μαρίας καὶ ταύτης κατὰ σύμπτωσιν καλουμένης, καὶ συλλαβούσης ὡσαύτως διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Εἰς ἑκάτερον δὲ ἔδωκεν ὁ Προκόπιος ἴδιον σταυρὸν, βεβαιῶν ὅτι ὁ μὲν Ἀντίχριστος, ὁ Ἰησοῦς τῶν ὀρθοδόξων ἐσταυρώθη ἐπὶ σταυροῦ ἔχοντος τέσσαρα ἄκρα, ὁ δὲ Ἰησοῦς τῶν παλαιοπίστων ἐπὶ σταυροῦ ἔχοντος ὀκτώ ἄκρα.

Τὴν τερατώδη ταύτην διδασκαλίαν ὁ Προκόπιος συντάξας ἐκοινοποίησε τῷ Κυρίλλῳ, ὅστις ἐπιδοκιμάσας αὐτὴν καὶ ὑπογράφας ἀπέστειλε τοῖς ἐν Μόσχᾳ ὀπαδοῖς αὐτοῦ, συστήσας ὡς διδασκαλίαν κsunταχθεῖσαν συμφώνως πρὸς τὴν θείαν Γραφὴν καὶ τοὺς ἱεροὺς κανόνας ἐπὶ σκοπῷ τοῦ ἐνισχυσαὶ τοῖς ὀρθοπρονοῦντας χριστιανούς εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας».

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Κυρίλλου ἐλήφθη ἐν Μόσχᾳ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς ἀντιπροσωπείας ἣτις ἀπῆρχετο ἵνα εἰσαγάγῃ αὐτὸν εἰς δίκην. Οἱ ἐν Μόσχᾳ ἀρχιερεῖς ἐτήρησαν ἄκραν σιγὴν ἐπὶ τι τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Κυρίλλου καὶ τῆς νέας διδασκαλίας, ἀπέστειλαν δὲ καὶ ταῦτα πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἀντιπροσώπους ἵνα κηρυποβληθῶσιν εἰς τὴν σύνοδον· τὰ γράμματα ἐφθασαν εἰς Μολδαβίαν

μικρόν πρό τῆς συγκροτήσεως τῆς ἐν Βοτοσανίῳ συνόδου συνελθούσης τῇ 28 νοεμβρίου, παρόντος τοῦ Κυρίλλου, ὃν συνώδευον ὅτε Προκόπιος καὶ οἰκείοι τινες ἐκ Βοκοβίνης δίκην σωματοφυλάκων.

Ἄμα ἀρξάμενης τῆς κατὰ τοῦ Κυρίλλου κατηγορίας οἱ περί αὐτὸν ἐγερόθεντες μετὰ φωνῶν καὶ ἀπειλῶν διατάραξαν τὸ συνέδριον, ὑβρίζοντες τοὺς συνοδικούς ὡς τολμήσαντας νὰ ἐπικρίνωσι τὰς πράξεις τοῦ ἀνωτέρου καὶ ὑπερτάτου αὐτῶν ἀρχηγοῦ, ὅστις ἔχει τὴν ἐξουσίαν τοῦ πράττειν πᾶν τὸ δοκοῦν αὐτῷ ἐπὶ τέλους ἀναστάντες καὶ συναπκαγαγόντες τὸν Κύριλλον ἀπῆλθον μετ' αὐτοῦ ἀθωρεὶ εἰς Βοκοβίναν. Ἡ δὲ σίνδος ἐπνευθεύσα εἰς Ἰάσιον συνέταξε καὶ ἐξέδωκε τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς κατὰ τὴν τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Προκοπίου, τὸν μὲν πρῶτον κωλύσασα πάσης ἱερωσύνης, τὸν δὲ ἀφορίσασα. Γνωστοποιήσασα δὲ τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς διὰ συνοδικῆς ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς ἀπενταχοῦ παλαιοπίστους, ἐν ᾗ ἐξήλειξε καὶ τὴν βλάσφημον καὶ θεοστυγῆ καινοδιδασκαλίαν τοῦ Προκοπίου, προέτρεπε τοὺς πιστοὺς ἵνα μὴ σκανδαλισθῶσιν ἐπὶ τῇ πτώσει τοῦ Κυρίλλου, ἀφοῦ ἐν τῇ Παλιῇ καὶ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ πλείστα ὅσα φέρονται παραδείγματα πτώσεων μεγάλων ἀνδρῶν (1).

§ 34. Μετάνοια τοῦ Κυρίλλου.

Ὁ Κύριλλος διὰ τῆς κεκομιστικῆς διδασκαλίας ἦν παρέλκθε παρὰ τοῦ Προκοπίου ἐξέθεσεν οἰκτρῶς οὐ μόνον ἑαυτὸν ἀλλὰ καὶ σύμπασαν τὴν παλαιόπιστον ἱεραρχίαν. Ἐὰν ὁ Ἀμβρόσιος, παρ' οὗ εἶχε λάβει τὴν χειροτονίαν, ἐπίστευεν εἰς τὸν Ἀντίχριστον καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Χριστόν, εἰς ὃν οἱ παλαιόπιστοι πιστεύουσιν, ἄρα ἦν ἰσπερήμενος τῆς θείας χάριτος καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ μεταδώσῃ αὐτὴν καὶ ἄλλοις· ὅποιοί τινες ἦσαν λοιπὸν ὅτε Κύριλλος καὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντες; Ἄλλ' οἱ ῥασκολνικαὶ ἀρχιερεῖς μετὰ τὴν συνοδικὴν ἐν Ἰασίῳ κητοδικὴν φρονίμως προσεινεχθέντες δὲν προέβησαν εἰς φανεράν κατ' αὐτοῦ ῥῆξιν, ἀλλὰ προσεπάθησαν διὰ πολλῶν πλαγίων μέσων νὰ κατορθώσωσι τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ, μεταχειριζόμενοι πρὸ πάντων τὴν ἐπιρροὴν λαϊκῶν προσώπων, πολλὴν ἔχοντων ἀτομικὴν βαρῦτητα. Οὕτω πολλοὶ τῶν ἐν Μόσχῃ ῥασκολνικῶν ἀπειθῆσαν αὐτῷ ἐν εἴδει ἀναφορᾶς δέκα ἐρωτήσεως, αἰτινες οὐσιωδῶς δὲν ἦσαν ἄλλο ἢ ἐλεγχος τῶν χονδροειδεστέρων ἀντιφάσεων τῆς νέας τοῦ Κυρίλλου διδασκαλίας πρὸς τὴν δογματικὴν, τὴν ἱστορίαν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐξετίθεντο δὲ αἱ ἐρωτήσεις αὗται μετὰ πολλῆς μετριότητος καὶ σεβασμοῦ καθὼ ἀποτεινόμεναι πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κλήρου, ὅστις ὀφείλει νὰ φωτίζῃ τοὺς ἀσθενεῖς τῷ πνεύματι εἰς τὰς ἀμφιβολίας τῆς διανοίας καὶ τῆς συνειδήσεως αὐτῶν, καθόσον μάλιστα ὤριστα ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ἵνα μηδὲν πιστεύηται ἂν μὴ ἐρείδηται ἐπὶ τοῦ θεμελίου τῶν Γραφῶν καὶ τῆς ἱερᾶς διδασκαλίας, ὃ δὲ Κύριλλος εἰσάγων τὸ νέον αὐτοῦ

(1) Современ летопись 1867, ἀριθ. 16, σελ. 7.

περί τῶν δύο Χριστῶν δόγμα εἶχε διακηρύξει ὅτι στηρίζεται ἐπὶ τῆς Θείας Γραφῆς.

Μ' ὅλην τὴν περί τὴν θεολογίαν ἀμάθειαν αὐτοῦ ὁ Κύριλλος ἐνόησεν εὐ-
θύς ὅτι ἱστορικῶς καὶ δογματικῶς ἦν ἀδύνατον νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν παρά-
δοξον αἰρετικὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν στηρίζων αὐτὴν ἐπὶ τῆς Γραφῆς—καὶ
ἐπομένως οὔτε ν' ἀπκντήσῃ εἰς τινὰ τῶν ἀπευθυνθεισῶν αὐτῷ ἐρωτήσεων.
Προβλέπων τὴς συνεπειᾶς τοῦ ἀκατανόητου αὐτοῦ τολμήματος ἐπέβριψεν
ἀπκταν τὴν εὐθύνην ἐπὶ τοῦ ἱερευροῦ τῆς αἵρέσεως Προκοπίου, καὶ τῷ 1869
ἀπέστειλε γράμματτα πρὸς τὴν ἐν Τάργο-Φρουμὸς (διακωνῆ τοῦ Προκοπίου)
ῥασκολογικὴν κοινότητα, ἀποδοκιμάζων τὴν αἵρεσιν, ἐγνωστοποίησε δὲ τοῦ-
το καὶ πρὸς τοὺς ἀπκνταχοῦ Ῥασκολογίκοις.

Ἄλλὰ τὰ γράμματτα ἐκείνα ἤρθησαν τοὺς ἐν Μολδαυίᾳ φανατικούς καὶ
μεγάλῃ ἠγέρθη κατ' αὐτοῦ κατακραυγὴ, ὡς μεταβάλλοντος δοξασίας καὶ
θεόσευμα κατὰ τὴς περιστάσεις. Στενοχωρηθεὶς οὕτω δεινῶς ὁ Κύριλλος,
ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἐν Ῥωσσίᾳ ἱεραρχίας καὶ διὰ
ἐγκυκλίου πομπαντορικῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Ἀντώνιον ἀρχιεπίσκοπον
Μόσχας καὶ τοὺς λοιποὺς ἀπκνταχοῦ ἀρχιεπισκόπους καὶ ἐπισκόπους ζητή-
σας δημοτελῶς καὶ ἐν ταπεινώσει συγγνώμην ἐπὶ πᾶσι τοῖς πλημμελήμασι
καὶ παραπτώμασιν αὐτοῦ, κατεδίκασεν ἐκ νέου ἐπισήμως τὴν αἵρεσιν.

Ἡ ἐγκύκλιος αὕτη ἐκδόθησα τῇ 8 ἰουνίου 1870 (7378) ἐν Φοντάνά-
Ἄλδᾳ ἀνεγνώσθη ἐν ἀπάσαις ταῖς ἀπκνταχοῦ ῥασκολογικαῖς ἐκκλησίαις.
Πῶς ἀρίστησι δὲ πάντας τοὺς παλαιοπίστοις ἐκτός τῆς ὀπισθοδρομικῆς ἐν
Μόσχᾳ μερίδος, ἧτις τοσοῦτον σφοδρῶς εἶχεν ἐξεγερθῆ κατὰ τῆς προμνημο-
νισθείσης διαβολῆς ἐκείνης ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, καὶ ἧτις ἐνόμισεν ὅτι
εἶπεν ἀντίρροσιν τινὰ περιεχομένην ἐν τριῖν γράμμασι τοῦ Κυρίλλου, καθ' ὅσον
ἐν αὐτοῖς τό τε Βάπτισμα καὶ ἡ Χιροτονία τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας
ἐθεωροῦντο ἴσχυρα καὶ νόμιμα. Ἐπέστειλαν δὲ πρὸς αὐτὸν ζητοῦντες τὴν
λύσιν τῆς ἀνιερᾶσιως ταύτης: Ἐάν οἱ Ῥῶσσοι καὶ οἱ Ἕλληες πιστεύουσιν
εἰς τὸν ἀληθῆ Ἰησοῦν Χριστόν, ἐάν ἔχωσι τὴν ἀληθῆ ἱερωσύνην καὶ τὸ ἀλη-
θὲς βάπτισμα, διατί τὰ ἀρχαῖα λιποβανικά βιβλία ὀνομάζουσιν αὐτοὺς αἰ-
ρετικούς; Ὁ δὲ Κύριλλος ἀπκντῶν κατὰ μῆνα μᾶιον τοῦ 1871 ἐπὶ τῇ
βάσει τῶν ἱερῶν Κανόνων καὶ πολλῶν συγγραφεῶν τῶν ἁγίων Πατέρων
διακρί τούς αἰρετικούς εἰς τρεῖς κατηγορίας, μολονότι ἀπκντες καλοῦνται
χριστιανοί: α) τοὺς αἰρετικούς οἵτινες παρεμόρφωσαν ἐξ ὀλοκλήρου τὰ ὀρ-
θόδοξα δόγματτα, μήτε τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ παραδεχόμενοι, μήτε
εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα πιστεύοντες, μήτε μυστήρια ἔχοντες οὗτοι λογίζον-
ται ἐν μορφῇ ἔθνικῶν. β) Τοὺς αἰρετικούς, οἵτινες διέστρεψαν ἐν μέρει τὸ περί
Ἁγίας Τριάδος δόγμα καὶ οἵτινες ἔχουσι μὲν μυστήρια οὐχὶ ὅμως κατὰ
τὴς δικτάξις τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ οὗτοι εἰσιν οἱ παπιστᾶι καὶ
οἱ λοιποὶ δυτικοί. γ) Τοὺς αἰρετικούς οἵτινες ἔχουσι ὅλα τὰ δόγματτα καὶ
τὰ μυστήρια τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τελοῦσιν αὐτὰ κανονικῶς, εἰσῆ-
γαγον ὅμως καινοτομίας τινὰς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ πα-
τριάρχου Νίκωνος διὸ καὶ προσερχομένως αὐτοὺς δὲν ἀναβαπτίζει ἡ πα-
λαιο-ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, οὔτε χειροτονεῖ ἐκ νέου, ἀλλὰ δέχεται ἐν τοῖς

κόλποις αὐτῆς διὰ μόνου ἀναμυρισμοῦ, καὶ ἀφοῦ ἀποβάλωσι τὰς αἰρετικὰς αὐτῶν κακοδοξίας. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐκοινοποιήθη ἐπίσης πρὸς ἀπάσας τὰς ρασκολνικὰς κοινότητας.

Διὰ τοῦ τρόπου τούτου φαίνεται ὅτι ἐπῆλθε μὲν ἡ εἰρήνη μεταξὺ τῶν Ῥασκολνίκων, ἐπανῆλθε δὲ μετ' αὐτῆς τὸ περὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας φρόνημα αὐτῶν τὸ ὅποιον εἶχεν ἐπιχειρήσει νὰ τροποποιήσῃ καὶ μεταβάλῃ ἡ τοσαύτην ταραχὴν γεννήσασα ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ ἐκείνη. Οἱ ρασκολνικοὶ ἀρχιερεῖς συνεσπειρώθησαν αὐθις περὶ τὸν γέροντα πατέρα αὐτῶν Κύριλλον, πρῶτην δὲ ἀφορμὴν συνεντεύξεως καὶ δημοτελοῦς συνδιαλλαγῆς παρέσχεν αὐτοῖς ἡ ἐν ἔτει 1871 χειροτονία τοῦ νέου τοποτηρητοῦ, ὅτι καὶ σύνοδος συνεκλήθη ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾶ, ἐν ᾗ παρεκάθησαν καὶ πολλοὶ τῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἀρχιερέων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ II.

ΟΙ ΕΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΡΑΣΚΟΛΝΙΚΟΙ (1).

§. 35. Περὶ τῶν διαφορῶν κατὰ μέρη κοινοτήτων.

Ἡ πρώτη τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ῥασκολνίκων μετοικεσία ἐγένετο, ὡς εἴρηται (§. 15.), τῷ 1708, πρῶτον μὲν ἐν τῇ Ταυρικῇ Χερσονήσῳ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἰγνατίου Νεκρασόβ, κακείθεν τῷ 1777, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κριμαίας ὑπὸ τῶν Ρώσσων, εἰς πολλὰς τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἐπαρχίας.

Καὶ σποραδικῶς μὲν εὐρίσκονται ἐν ἀπάσαις ταῖς παραδουναβίαις πόλεσι, ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου, ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ρωμουλίᾳ, ἀπὸ Βιδύνης μέχρι Κωνσταντινουπόλεως· ὡς πληθυσμὸς δὲ συνεσπειρωμένος κατοικοῦσι κυρίως ἐν Δόπριτζᾶ, ἧτοι ἐν τῇ χερσονήσῳ τῇ ἀποτελουμένῃ ὑπὸ τοῦ Δουναβέως καὶ τοῦ Εὐξείνου, ἐντεῦθεν τῆς Σιλιστρίας· ὡσαύτως εὐρίσκονται ἐπὶ τῶν μεταξὺ Ἑλλησπόντου καὶ Αἰγαίου-πελάγους παροχθίων μερῶν παρὰ τὸν κόλπον τῆς Αἴνου· καὶ τέλος ἐπὶ τῶν ἀσιατικῶν ἀκτῶν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Εὐξείνου, ἀπὸ τῆς χερσονήσου τῆς Κυζίκου μέχρις Ἀμισοῦ. Πρὸ τριακονταετίας δὲ ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις μετέκισε τινὰς ἐξ αὐτῶν καὶ ἀπωτέρω, εἰς Συρίαν.

(1) Τὰ περὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ῥασκολνίκων ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ κ. Νεδεζδίν, ρώσου ὑπαλλήλου, ἐπίτηδες σταλέντος ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῷ 1816 ὅπως σπουδάσῃ τὴν κατάρτασιν αὐτῶν ἐν Αὐστρίᾳ, Τουρκίᾳ καὶ Ἡγεμονίαι· ἐπομένως αἱ ἀναφερόμεναι ἐνταῦθα στατιστικαὶ γνώσεις ἀνάγονται εἰς ἐποχὴν κατὰ 30 περίπου ἔτη προγενετέραν.

Οἱ ἐν Τουρκίᾳ Ράσκολνικοι διαίρουσιν εἰς δύο κατηγορίας ὄχι τόνον ὡς ἐκ τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν διαφορῶν ὅσων ἐξ ὧν ἀπολαύουσι πολιτικῶν δικαιοματίων—εἰς ἀπλοῦς Ράσκολνίκους, *Λιποβάνους* καλούμενους, οἵτινες φυγόντες ἐκ Ρωσσίας ἐγένοντο δεκτοὶ ὑφ' οὗς ὄρους ζῶσι πάντες οἱ ὑπήκοοι τοῦ σουλτάνου, καὶ εἰς *Καζάκους*—Ράσκολνίκους καλούμενους *Ίγνὰτ-καζάκ*, ἢ *Νεκρασόβους*, ἀπὸ τοῦ ῥηθέντος ἀρχηγοῦ αὐτῶν Ἰγνατίου Νεκρασόβ (§. 15.)· οὗτοι ἀπολαύουσιν ἰδιαιτέρων τινῶν στρατιωτικῶν δικαιοματίων, ἔχουσι δὲ καὶ τινὰς ἐξαιρετικὰς ὑποχρεώσεις.

Οἱ κατὰ τὰς διαφόρους πόλεις καὶ κώμας τῆς Βουλγαρίας καὶ Ρωμυλίας διασπαρμένοι Ράσκολνικοι εἰσὶν ἐκ τῶν κοινῶν Λιποβάνων, εἰσὶ δὲ καὶ δύο ὁλόκληρα χωρία Λιποβάνων ἐν Βουλγαρίᾳ, τὸ μὲν, Ταταρίτζα καλούμενον, 30 χιλιόμετρα ἀπέχον τῆς Σιλιστρίας, τὸ δὲ, Κάμεν (Πέτρα), 15 χιλιόμετρα ἀπὸ τοῦ Ματζινίου. Οἱ καζάκοι-λιποβάνοι οἰκοῦσι κυρίως τὸ βορεια-νατολικὸν μέρος τῆς Δούπριτζας, ἀντικρὺ τῆς Βεσαραβίας, ἀποτελοῦντες τρεῖς μεγάλας κοινότητας μεταξύ Τούλτζης καὶ Βαβαδάγ· ἡ ἐπισημοτέρα αὐτῶν εἶναι τὸ Σαρί-κιοί, Σεριάκοβο ὑπ' αὐτῶν καλούμενον, ἐπὶ τῆς ὄχθης ἐκτεταμένης λίμνης ἣν σχηματίζει ὁ Δούναβις, Ραζέλιμ καλούμενης, εἶχε δὲ περὶ τὰ μίσα τοῦ παρόντος αἰῶνος 600 οἰκογενεῖας· ἄλλη κοινότης ἡ Σλάββα, ἐκτεινομένη ἀναμίσσον δάσους ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ ποταμοῦ Σλάββα, ἐκβάλλουτος εἰς τὴν λίμνην Γολοβίτζα, ἐραθεῖ ἐπίσης ὑπὲρ τὰς 600 οἰκίας· ἡ δὲ τρίτη κοινότης Ἰουριλόβκα, μεταξύ Γολοβίτζης καὶ Ραζέλιμου καὶ ἀντικρὺ τῆς λίμνης Πορτίτζα, κατοικεῖται ὑπὸ 500 οἰκογενειῶν. Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1828 μέρος τῶν Καζάκων τούτων ἐπέστρεψαν εἰς Ρωσίαν, ἀλλὰ τὴν θέσιν αὐτῶν κατέλαβον ἀμίσως ἄλλοι φυγόντες ἐκ Ρωσσίας. Ἦσαν δὲ οὗτοι φύσει ἀγροὶ καὶ χαρκαῖοι ἀναγκάσιοι, καὶ ἡ προσωνομία *Ίγνὰτ-καζάκ* ἦν παρὰ τοῖς Τούρκοις συνώνυμος τοῦ ληστοῦ, ἀλλὰ βαθμηδὸν ἐξημερώθησαν ἐπιδοθέντες εἰς τὴν γεωργίαν. Δυνάμει ἐξαιρετικοῦ τινος προνομίου οὗτοι δὲν ὑπέγονται ἀμίσως ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ἀλλ' ὅπως ἐν καιρῷ πολέμου οὕτω καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης ἐξαρτῶνται ἀπὸ μόνων τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν, καλούμενων παρ' αὐτοῖς *Αταμάρ*. Εἶναι δὲ παρατηρήσιμος ἄξιον ὅτι τὸ κατὰ τῶν Ρώσσιων ὀρθοδόξων μίσος αὐτῶν ἐπεκτείνουσι καὶ ἐπὶ τῶν ἰθαγενῶν ὀρθοδόξων πάσης ἐθνικότητος. Τῷ 1843 καὶ 1844 διαδοθείσης φήμης περὶ βουλγαρικῶν τινος ἐπαναστατικοῦ κινήματος ἐν Βλαχορολδαυίᾳ, διακταθέντες οὗτοι νὰ ὀπλισθῶσι καὶ νὰ ἐπιτηρῶσι τὰ διαβήματα τῶν Βουλγάρων ὤρμησαν νὰ ἐξολοθρεύσωσιν ἅπασαν τὴν βουλγαρικὴν φυλὴν, ὥστε ἐγένετο ἀναγκασία πρὸς περιστολὴν τῆς θρησκομανίας αὐτῶν ἐπέμβασις τοῦ τακτικοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ.

Ἡ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐρου ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Αἰνίου οἰκοῦσα κοινότης Καζάκων μετηνέχθη ἐκ Δούπριτζης κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1806—1812, ὅτε κυριευθείσης τῆς Βεσαραβίας καὶ προσκαρτηθείσης ὀριστικῶς τῇ Ρωσίᾳ, καὶ τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων καταλαβόντων τὴν παραδουναβίον Βουλγαρίαν, ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις μετὰ δυσπιστίας ἐθεώρει τὴν πρὸς τοὺς Ρώσσοις τῶν Ράσκολνίκων γειτνίασιν, ἣν ἀρ' ἑτέρου καὶ αὐτοὶ ὑπὸ θρησκευτικοῦ μίσους ἀπῆχθάνοντο· καὶ οὗτοι μὲν πάντες σχεδὸν ἀφῆκαν τὰ κώλα ἐν Ἐλ-

λάδι μαχόμενοι μετὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως, διεδέχθησαν δ' αὐτοὺς ἄλλοι Καζάκοι φυγόντες ἐκ Ῥωσσίας κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1828. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων τρισχίλιοι λαβόντες μέρος εἰς τὴν κατὰ Μεχμέτ-Ἀλῆ ἐκστρατείαν εὐρον τάφον ἐν Αἰγύπτῳ, ὥστε τῷ 1846 ἡ ὅλη ἀποικία τῶν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Αἴνου Καζάκων ἀπετέλει ἐν μικρὸν χωρίον, Καζάκ-κιοῖ ὀνομαζόμενον.

Ἐν δὲ τῇ ἀνατολικῇ ἀκτῇ τοῦ Ἑλλησπόντου, 24 ὥρας μακρὰν τῆς Προύσης, μεταξὺ τῶν κωμοπόλεων Μιχαλίτζι καὶ Βινδερμάν κείται χωρίον μέγα ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Καζάκων οἰκούμενον καὶ καλούμενον ὑπ' αὐτῶν μὲν Μανδρόζ, τουρκιστὶ δὲ Μπιν-έβλι, καὶ περιέχον τριάντι χιλίας οἰκογενεάς· οὗτοι ζῶσι διὰ τῆς ἀλιείας πλείοντες μέχρι τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν ὄχθων τοῦ Εὐξείνου, ἀτίθασσοι καὶ φανατικοὶ ἑτέρα κοινότης κατοικεῖ τὴν μεταξὺ Σινώπης καὶ Ἄμισου παραλίαν τοῦ Εὐξείνου.

Ἐκτὸς μιᾶς κοινότητος Πεζποποβοτζίνων, ἐσχάτως ἐγκταστάσης ἐν Τούλτζη, ἅπαντες οἱ λοιποὶ ἐν Τουρκίᾳ Ῥασκόλνικοι ἀνήκουσιν εἰς τὴν *Нерасколы*, διατηροῦντες μετὰ τῆς μεγαλειτέρας πεισμονῆς, ἀγριότητος καὶ φανατισμοῦ τὰς πλάνας καὶ δεισιδαιμονίας αὐτῆς, προτιμῶντες ν' ἀποθάνωσι μᾶλλον ἢ νὰ κόψωσι μίαν μόνην πύξκα τοῦ γενείου αὐτῶν, ἢ ν' ἀνιχθῶσι τὴν προσθήκην ἢ ἀφαιρέσιν μιᾶς μετανόιας ἢ ἐνὸς ἀλληλοῦθα ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ. Καὶ οἱ μὲν ἐν Βουλγαρίᾳ πρὸ τῆς συστάσεως τῆς ἐν Βουκοβίνῃ ἱεραρχίας ἐπάσχον ἔλλειψιν ἱερέων, μολονότε εἶχον πλῆθος μοναχῶν καὶ κληρικῶν. Οἱ δὲ τὰ ἀσιατικὰ παράλια τοῦ Ἑλλησπόντου οἰκούντες ἦσαν εὐτυχέστεροι ὡς πρὸς τοῦτο, ἀφθονοῦντες ἀείποτε ἱερέων ἐκ τοῦ Ῥωστικοῦ κλήρου, ἐξορίστων ἢ φυγάδων τῷ 1840 ἰκυβερνώντο ὑπὸ προσώπου ἐξέχοντος ἄλλοτε ἐν τῷ Ῥωστικῷ κλήρῳ, τοῦ ἀρχιμανδρίτου Βησσαρίωνος, διδάκτορος τῆς θεολογικῆς ἀκαδημίας Πετροπόλεως, χρηματίσαντος καθηγητοῦ καὶ ἐπέπτου τοῦ ἱεροσπουδαστηρίου Βολόγδας. Μετὰ τὴν σύστασιν τῆς μητροπόλεως ἐν Αὐστρίᾳ ἐσχηματίσθησαν ἐν Δοπρίτζη δύο ἐπισκοπικαί, ἡ τῆς Σλάβας καὶ ἡ τῆς Τούλτζης. Ἀλλ' οἱ ἐν Ἑλλησπόντῳ Ῥασκόλνικοι μὴ ἀνγκνωρίσαντες τὴν αὐστριακὴν ἱεραρχίαν μένουσι εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν κατάστασιν (1).

§. 36. Οἱ ἐν Δοπρίτζη Νερασόβοι πολωνικαὶ ἐποικινήσεις.

Γκορτζαρόφ· ἡ ἐν Τουρκίᾳ Ῥασκόλνικὴ ἱεραρχία.

Μετὰ τὴν πολωνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 τὸ ἐπαναστατικὸν πολωνικὸν κόμμα ἔστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν Τουρκίαν, ὅπως πολέμησιν τὰς Ῥωσικὰς πολιτικὰς τάσεις· ἐν τῷ προγράμματι τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν ἐμπεριείχετο καὶ ἡ ἐπὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ῥασκόλνικων προστασία. Ὁ ἐπαναστατικὸς πράκτωρ Τζαϊκόβσκι εἰσελθὼν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἀσπασθεὶς τὸν ἰσλαμισμόν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀχμέτ-βέης, εἶτα δὲ Σαδῆκ

(1) Сборникъ Кельсїева Выпускъ 1 σελ. 123—134.

πρασ, ἐγένετο θερμός τῶν ἐν Δοπρίτζη Ρασκολνίκων ὑπέρμαχος. Τοιοῦτον κτησάμενοι προστάτην οἱ Νεκρασόβοι ἐτακτοποίησαν κατὰ βούλησιν μετὰ τῆς κυβερνήσεως ἀπάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ πολιτικὰς ὑποθέσεις αὐτῶν, ὑπὸ τὴν ὄδηγίαν καὶ διεύθυνσιν τοῦ ὁμοπίστου αὐτῶν Ἰωσήπου Σεμένκοβιτς Γκοντζαρόφ. Ὁρμώμενος οὗτος ἐκ Σαρί-κιοῦ, ἐξυπνος, τολμηρὸς καὶ ἐπιχειρηματίας, κάτοχος παιδείας καὶ τῆς τουρκικῆς γλώσσης εἰδήμων, καὶ συνδίας στινὰς σχέσεις μεθ' ἀπάντων τῶν ἐπισήμων πολωνῶν προσφύγων ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατώρθωσε πλείστα δι' αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἰδίας κοινότητος, καὶ θεωρεῖται ἰδίως ὡς ὁ ρυθμιστὴς καὶ διοργανωτὴς τῆς ρασκολνικῆς ἱεραρχίας ἐν Τουρκίᾳ, ἀφοῦ εἰς τὰς προσπάθειάς αὐτοῦ ὀφείλεται κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ὁ εἰς τὸ σχίσμα προσηλυτισμὸς τοῦ πρώην Πόσνης Ἀμβρόσιου, τοῦ μωροῦ αὐτῶν πρωθυεράρχου καὶ ἀρχιεπίσκοπου.

Αὐτὸς ὁ Ἀμβρόσιος ἐθεμελίωσεν αὐτοῖς ἐκ Φοντάνα-Ἀλβας ἐπισκοπὴν ἐν τῇ μονῇ Σλάβσκη, ὡς προείρηται, χειροτονήσας καὶ ἀρχιερέα Ἀρκαδίον τινα· ἡ χειροτονία ὁμῶς αὕτη ἐγένετο ἀφορμὴ διχοστασίας τῶν Νεκρασόβων, διότι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν μὴ παραδεχόμενοι τὸν Ἀρκαδίον κατέστησαν ὑποπτον παρὰ τῇ κυβερνήσει καὶ αὐτὴν τὴν θεμελίωσιν τῆς ἐπισκοπῆς, ἡ δὲ ἐπιτόπιος ἀρχὴ ἐφυλάκισεν ἀμέσως καὶ τὸν Ἀρκαδίον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν μετὰ τοῦ Γκοντζαρόφ· ἀλλ' οὗτος δραπέτευσας καὶ ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν κατώρθωσε διὰ τῶν πανισχυρῶν αὐτοῦ φίλων οὐ μόνον τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Ἀρκαδίου ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκδοσιν αὐτοκρατορικοῦ φερμανίου ἐξασφαλίζοντος τοῖς Ἰγνὰτ-Καζάκοις τὴν ἰλευθερίαν τῆς κίστεως καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἱεραρχίας αὐτῶν ἀπὸ πάσης ἄλλης ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην ὁ μητροπολίτης Κωνσταντινουπόλεως ἀνύψωσε τὴν ἐπισκοπὴν Σλάβσκη εἰς ἀρχιεπισκοπὴν, καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀρκαδίον ἐτίτλοφόρησεν ἑξαρχον τῶν Νεκρασόβων.

Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1853 οἱ ἐν Δοπρίτζη Ρασκολνικοὶ ἐχορήγησαν τὸ ἐπιβάλλον αὐτοῖς μέρος τοῦ στρατοῦ, εὐλογήσαντος καὶ ἀγιασάντος τὰ ὄπλα αὐτῶν τοῦ ἀρχιεπισκόπου· διὸ καὶ εὐρίθησαν εἰς δυσχερεστάτην θέσιν ὅτε τὰ ῥωσικὰ στρατεύματα διέβησαν τὸν Δούναβιν· καὶ οἱ μὲν ἐξ αὐτῶν ἀνιχώρησαν πρὸς τὰ ἐνδότερα τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, χειροτονήσαντος αὐτοῖς τοῦ Ἀρκαδίου καὶ ἐπίσκοπον ἑτερόν τινα Ἀρκαδίον, τίτλω ἐπισκόπου τῶν μετοίκων χριστιανῶν, τὸ δὲ πλείστον μέρος ἔμειναν ἐν ἡσυχίᾳ, τοῦ ἀρχιεπισκόπου μόνου κρυπτομένου ἐπὶ τινα καιρὸν ἐν τῇ μονῇ Σλάβσκη μετὰ τοῦ Ἀλυπίου ἐπισκόπου Τούλτζης. Ἀφέντες αὐτοὺς ἰκανὸν χρόνον ἀνενοχλήτους οἱ Ῥῶσοι διεμήνυσαν τέλος αὐτοῖς ὅτι οἱ ἀνώτεροι τοῦ στρατοῦ ἀξιωματικοὶ ἐπιθέμουν νὰ παρευρεθῶσιν εἰς ἀρχιερατικὴν λειτουργίαν. Τότε συλλειτουργήσαντες ἀμφοτέρω κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ τε στρατηγοῦ Οὐσάκωφ καὶ πολλῶν ἀξιωματικῶν, ἐζήτησαν νὰ ἐμφανισθῶσι πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον φέροντες ἄρτον καὶ ἄλας, ἀλλ' οὗτος δὲν ἐδέχθη αὐτοῖς προχαισθεῖς ἀσθένειαν· τοῦτο ἀνησύχησε κἄπως τοὺς ἀρχιερεῖς, ἀλλ' ὑπέστρεψαν ἀνενόχλητοι εἰς τὴν μονήν· μετ' ὀλίγας ὁμῶς ἡμέρας καταλήφθησαν ἐξ ἀπῆνης ὑπὸ λόχου κοζάκων καὶ ἀναρπασθέντες μετεκομίσθησαν εἰς Σάξαν, κίκαϊθεν, κλεισθέντες ἐντὸς σκοτεινῆς ἀμάξης, ἀπειστά-

λησαν πρώτον εἰς Κίεβον τῆς Ῥωσσίας, εἶτα δὲ εἰς τὴν μονὴν Σουσδάλ· μετ' αὐτῶν συνανηράγη καὶ ὁ ἱερεὺς Θεόδωρος, κατηγορούμενος ἐπὶ κατασκευῇ κιβδηλῶν Ῥωσσικῶν νομισμάτων.

Τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο συμβεβηκὸς ἐνέπλησε τρόμου τοὺς Ῥασκολνίκους καὶ διεσκόρπισε τοὺς μὲν ἐν τοῖς δάσεσι καὶ τοῖς ἀγροῖς, τοὺς δὲ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Βουλγαρίας, πολλοὶ δὲ ἐπιβάντες πλοικρίων κατέβησαν εἰς τὸν Εὐξείνιον καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐπλανῶντο πλείοντες τὰς ἀκτὰς. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ῥώσσων ἐπανῆλθον οἱ φυγάδες εἰς τὰς ἐστίας αὐτῶν, ἀλλ' οἱ δύο ἀρχιερεῖς ἔμειναν αἰχμαλῶτοι μεθ' ὅλας τὰς πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν ἰσχυρὰς προσπάθειάς πάντων τῶν προστατῶν αὐτῶν, ἰδίως δὲ τοῦ Γκοντζαρόφ, ὅστις μεταβὰς εἰς Παρισίους ἐναφανίσθη καὶ τῷ Ναπολεόντι Γ', ἐπικαλούμενος τὴν ὑπὲρ τῶν ἀρχιερέων μισολάβησιν αὐτοῦ. Ἡ Ῥωσσία δὲν ἀπέδωκε τοὺς αἰχμαλῶτους, καὶ οἱ Ῥασκολνικοὶ κατέταξαν αὐτοῦ, μετὰ τῶν ὁμολογητῶν καὶ συνέθεσαν εἰς τιμὴν αὐτῶν ὕμνους καὶ ᾠδὰς καὶ τροπάρια.

Εἰς τὴν χρεοῦσαν ἀρχιεπισκοπὴν ἀπεστάλη ὡς τοποτηρητὴς ὁ Βασιλοῦ, Ἀρκάδιος καὶ οὗτος. Μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ πολέμου διεδέξατο τὸν ἐν αἰχμαλωσίᾳ δικταλοῦντα Ἀρκάδιον Α' Ἀρκάδιος ὁ Β', ἀφοῦ ἐπὶ πολὺν χρόνον πλανηθεὶς μετὰ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ἐπανῆλθε τέλος εἰς τὴν μονὴν Σλάβσκη. Ἀντὶ δὲ τοῦ Ἀλυπίου ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Τοῦλτζης ὁ Ἰουστίνος· ἀλλὰ τῷ 1866 ἀφίει οὗτος μετὰ τῆς ἐπισκοπικῆς ἑδρῆς καὶ τὴν Ῥασκολνικὴν πλάνην, ἀπῆλθεν εἰς Μόσχαν, ὅπου ὁ μητροπολίτης Φιλάρητος ὑποδεχθεὶς αὐτὸν εὐμενῶς εἰσήγαγεν ὡς ἀπλοῦν μοναχὸν ἐν τῇ ὁμοπιστικῇ μονῇ· τῷ δὲ 1868 συνετάξατο τῇ ὀρθοδοξίᾳ μεθ' ἑτέρων δύο ἐκ Σλάβσκης μοναχῶν. Περὶ τοῦ Ἰουστίνου τούτου μετὰ πολλῶν ἐγκωμίων ὁμιλεῖ ὁ παρὰ τῇ Ι. Συνόδῳ τῆς Ῥωσσίας εἰσαγγελθεὶς ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ περὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τοῦ ἔτους 1866. (Ἰδὲ Православное обозрѣніе 1868. том. κί. σελ. 129.) Ἐκτοτε οἱ Νεκροκῆδοι θεωρήσαντες τὴν Τοῦλτζαν ὡς τόπον ἀπαίσιον διὰ τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν δὲν ἔχουσι πλέον ἑκαὶ ἐπίσκοπον.

Ἀποθανόντος δὲ καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀρκαδίου Σλάβσκη τῷ 1868 ἐχειροτονήθη ἐν Φοντάνα· Ἄλβη Εἰρήναρχός τις μοναχός ἐκ Σλάβσκης, κατὰ πάντα ὑποδεέστερος τοῦ προκτόχου αὐτοῦ. Μεταξὺ δὲ ἄλλων προσόντων στερεῖται καὶ γενειάδος, τοῦθ' ὅπερ παρὰ τοῖς Ῥασκολνικοῖς ἐστὶν οὐσιωδέστατη ἔλλειψις· διὸ καὶ μικρὰς ἀπολαύει τιμῆς καὶ ὑπολήψεως παρὰ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΡΑΣΚΟΛΝΙΚΟΙ ΕΝ ΡΟΥΜΑΝΙΑ.

§. 37. Ἱστορικαὶ τινες πληροφορίες.

Οἱ Ῥασκολνικοὶ εἰσι γνωστοὶ ἐν Βλαχγομολδακίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Λιποβάνοι (§. 14). Ἰδομεν ἄνωτέρω (§. 17) ὅτι τῷ 1724 ὁ μητροπολίτης Γρηγόριος

χειροτόνησε διὰ τοὺς ἐν Οὐκραίνῃ Ράσκολνίκους *Επιφάνιον τινα ἐπίσκοπον Κιγρίνου. Τῷ δὲ 1730 ὁ μητροπολίτης Ἀντώνιος, μετὰ τοῦ ἡγεμόνος Γρηγορίου Γκίκα καὶ τῶν ἀρχόντων τοῦ τόπου τοσοῦτον εὐμενῶς προσηνέχθησαν αὐτοῖς, ὥστε συγκατένευσαν καὶ τόπον κατοικίας ἰδιαίτερον νὰ τοῖς παραχωρήσωσι καὶ νῶν ἴδιον ἐν τιμῇ συνοικίᾳ τοῦ Ἰασίου, καὶ ἐπίσκοπον νὰ τοῖς χειροτονήσωσι κατὰ τὴν αἴτησιν αὐτῶν. Καὶ ταῦτα μὲν δὲν ἐπραγματοποιήθησαν, διὰ λόγους ἀγνώστους μέχρι τοῦδε, εἶναι ὁμῶς βέβαιον ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἤρξατο ἡ μόνιμος τῶν Λιποβάνων ἀποκατάστασις ἐν Μολδαυίᾳ. Κατόπιν γνωσθέντα κάλλιον τὰ κατ' αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀγυρτείας τοῦ Ἀθηνογένους (§. 18) ἐψύχραναν τὰς διαθέσεις τῆς τε ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς καὶ τῆς κυβερνήσεως· οὐχ ἦττον οἱ Ράσκολνικοι, καταδιωκόμενοι ἐν Ρωσσίᾳ καὶ εὐρίσκοντες ἄσυλον καὶ ἀνεξιθρησκείαν ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις, σωρηδὸν μετῴκουν ἐκεῖ, διάφορα μετερχόμενοι ἐπαγγέλματα, καὶ ζῶντες ἱκανὸν χρόνον ἀνενόητοι, μηδενὸς ἐξετάζοντες τὰ κατ' αὐτοὺς. Λύξηθέντος βαθμηδὸν τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῶν, αἱ κατὰ τόπους ἐκκλησιαστικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀρχαὶ ἠθέλησαν νὰ ὑποβάλωσιν αὐτοὺς εἰς τὰς καθεστῶσας ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις, ὡς ὀρθοδόξους χριστιανοὺς, ὅπως ἐκάλουν αὐτοὶ ἑαυτοὺς· ἀλλὰ κατώρθωσαν νὰ διαφύγῃσι πᾶσαν ἐπὶ τούτου ὑποχρέωσιν· ἐπίτυχον μάλιστα δυνάμει χρυσοβούλλων τῶν ἡγεμόνων Ἀλεξάνδρου καὶ Ἰωάννου Μκυροκορδάτου (1782—1785) καὶ Ἀλεξάνδρου Ἰωάννου Ὑψιλάντου (1786—1792) ἐντελοῦς σχεδὸν ἀνεξαρτησίας ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς αὐτῶν ὑποθέσει. Τῷ 1804 γνωσθέντος ὅτι μετέρχονται προσηλυτισμὸν καὶ διαδίδουσι καὶ παρὰ τοῖς ἰθαγενέσι τὰς κακοδοξίας αὐτῶν, ὁ ἡγεμὸν Ἀλέξανδρος Μουρούζης κατ' αἴτησιν τοῦ μητροπολίτου Βενιαμίν ὑπέβαλεν αὐτοὺς εἰς εἶδος τι ἐποπτείας τῶν πρωθιερέων, ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ σχίσματος· ἐξηκολούθησαν δὲ πληθυνόμενοι καὶ ζῶντες ἀνενοχλήτως μέχρι τῆς συστάσεως τῆς ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾷ ἱεραρχίας. Τότε δὲ ἤλεκτρισθέντες ἐκ τοῦ παραδείγματος τῶν ἐν Αὐστρίᾳ ὁμοθρήσκων αὐτῶν ἐπιθύμησαν νὰ διοργανίσωσι καὶ αὐτοὶ ἴδιαν ἱεραρχίαν. Πολλοὶ δὲ καὶ ἐκ Ρωσσίας Ράσκολνικοι μετηνάστευσαν καὶ τότε εἰς Μολδαυίαν διὰ τὴν γειτνίασιν τῆς Φοντάνα-Ἀλβας, ἀλλὰ καὶ ἡ παραχώρησις τῆς παραδουναβείου Βεσσαραβίας πρὸς τὴν Ρουμανίαν ἐξογκώσασα τὸν πληθυσμὸν αὐτῶν διὰ τὴν ἀνέκαθεν ἐκεῖ ἐπιστῶρευσιν Ράσκολνίκων κατέστησε δραστηριωτέρας τὰς ἐνεργείας αὐτῶν. Κίνησις λοιπὸν μεγάλη μεταξὺ τῶν Λιποβάνων, κοινότητες συνιστῶντο εἰς διάφορα μέρη, νῶν ὠκοδομοῦντο, μοναστήρια ἀνηγείροντο, μοναχοί, ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς ἐκ Τουρκίας καὶ Αὐστρίας ἀθροοὶ εἰσελάσαντες διέτριχον τὴν χώραν κρατύνοντες τὸ φρόνημα τῶν πιστῶν καὶ τὸν προσηλυτισμὸν τῶν Ρώσσιων κατοίκων τῆς παραχωρηθείσης Βεσσαραβίας ἐπιδιώκοντες ἀπροκαλύπτως.

Ἡ ἀνιστάσις αὕτη διήγειρε τὴν προσοχὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, καὶ ὁ μητροπολίτης Σωφρόνιος δι' ἀναφορὰς πρὸς τὸν τότε καίμακάμην Πρ. Βογορίδην ὑπέβαλε τὰ ἀρκούντα πρὸς περιορισμὸν τῶν Λιποβάνων μέτρα, τὰ ὅποια καὶ ἐψηφίσθησαν ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς. Ἀλλὰ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν ἐπιτηδείως διέφυγον πάντοτε οὗτοι, ὅτι μὲν δωροδοκῶντες τοὺς κυ-

βερνητικούς υπαλλήλους, ἄλλοτε καταφεύγοντες εἰς τὴν προστασίαν τῶν ῥωσικῶν προξενικῶν ἀρχῶν καὶ ἄλλοτε δι' ἄλλων μέσων.

Διὰ τῆς παρισιανῆς συνθήκης τοῦ 1858 περὶ τῆς ἀναδιοργανώσεως τῶν Ἡγεμονιῶν, οἱ Λιποβάνοι εὐρέθησαν παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἀπολαύοντες ἐντελοῦς ἰσότητος πρὸς τε τοὺς ἰθαγενεῖς Ῥουμάνους καὶ πρὸς πάντας ἐν γένει τοὺς χριστιανοὺς κατοίκους τῶν Ἡγεμονιῶν, καὶ ἐπομένως ἀνώτεροι πάσης ἀναμίξεως καὶ ἐπεμβάσεως ἄλλοτρίας εἰς τὰ κατ' αὐτούς· ἀλλ' ἐνῶ ἴσπευσαν νὰ ἐπωφεληθῶσι τὰ ἐκ τῆς συνθήκης ταύτης προκύπτοντα αὐτοῖς πλεονεκτήματα καὶ δικαιώματα, ἀπέκρουσαν διὰ παντοίων ὑπεκρυφῶν τὰς ἀντιστοιχοῦσας ὑποχρεώσεις, τὴν στρατολογίαν δηλονότι, τὴν σύστασιν σχολείων, τὸν ἐμβολισμόν, ἰδίως δὲ τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία, διαμαρτυρηθέντες μάλιστα πρὸς αὐτὸν τὸν σουλτάνον κατὰ τῆς τελευταίας ταύτης θεισμοθεσίας, ἣτις κυρίως ἀνεστάτωσε τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς Ῥουμανίας Ῥασκολνίκους μέχρις ἀνταρτικῶν κινήματων πρὸ πάντων ἐν Βραβλα, Πίσκω, Γαλατζίω, Πεάτρῃ καὶ Καγούλ. Τέλος ἡ κυβέρνησις ἐξοικονομοῦσα τὸν φανατισμὸν αὐτῶν καὶ ἔχουσα ἄλλους πολιτικούς λόγους ἀφῆκεν αὐτοὺς ἡσύχους καὶ ἀνενοχλήτους, καὶ σήμερον ἡ Ῥουμανία εἶναι ὁ τόπος ὅπου οἱ Ῥασκολνικοὶ αὐξανόμενοι καὶ πληθυνόμενοι ζῶσιν ἐν πλήρει ἀνείσει καὶ εὐημερίᾳ.

§. 38. Λιποβαρικὴ ἱεραρχία ἐν Ῥουμανίᾳ· στατιστικαὶ πληροφορίες.

Διαιροῦνται οἱ ἐν Ῥουμανίᾳ Ῥασκολνικοὶ ὡς πανταχοῦ, εἰς Ποποβτζίνους καὶ Πεζποποβτζίνους· οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἰσὶν ὀλιγάριθμοι, οἰκοῦντες κυρίως ἐν Βραβλα καὶ Ἰσμαήλιω, διατηροῦντες ἀπάσας τὰς πλάνκας τῆς αἰρέσεως αὐτῶν.

Οἱ δὲ Ποπόβτζινοὶ εἰσὶ πολυαριθμότεροι καθ' ἅπασαν τὴν Ῥουμανίαν, πλεονάζουσι δ' ἐν Μολδαυίᾳ ὅπου κέντηνται καὶ τέσσαρες μεγάλας μοναῖς, δύο μὲν ἐν τῷ θέματι Βασλούου, καλουμένας Μανώλη καὶ Τίσα, τὴν Νεκρασόβκην παρὰ τὸ Ἰσμαήλιον καὶ τὴν Δοάμνκην παρὰ τὴν Πεάτρην· οἱ ναοὶ αὐτῶν εἰσὶ πολυάριθμοι.

Τῷ 1855 ὁ ἐν Φοντάνκ-Ἀλβᾷ ἱεράρχης ἐχειροτόνησεν αὐτοῖς ἀρχιερεῖα Ἀρκάδιόν τινα τίτλῳ ἀρχιεπισκόπου Βασ.λουίσκη, ἀπὸ τῆς ἐν Μολδαυίᾳ πόλεως Βασλούι. Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔζη οὗτος ἐν Τουρκίᾳ, εἰς δὲ τὴν Μολδαυίαν εἰσῆρχετο ἄγνωστος, μέχρις ὅτου ἡ παρισιανὴ συνθήκη διηκούλωνε τὴν ἐπίσημον αὐτοῦ ἀναγνώρισιν παρὰ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, μεθ' ὅλης τῆς διαμαρτυρήσεως καὶ τῆς ἐνεργείας τῆς μητροπόλεως. Κατοικία τοῦ ἀρχιεπισκόπου εἶναι τὸ Ἰσμαήλιον διὰ τὴν γειτνίασιν τῆς τε ῥωσικῆς Βεσσαραβίας καὶ τῆς Δοπρίτζης, ἀμφοτέρων κατοικουμένων ὑπὸ πολλῶν Ῥασκολνίκων. Μετὰ τὴν ἐπίσημον ἐγκατάστασιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου κηζήθη καὶ ἐπολλαπλασιάσθη καὶ ὁ λοιπὸς σχισματικὸς κλήρος, καὶ αἱ μοναὶ αὐτῶν ἐπλήσθησαν μοναχῶν ἑκατέρων τῶν φύλων.

Ὁ πληθυσμὸς τῶν ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις Ῥασκολνίκων δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸς. Τῷ 1846 ὁ ῥωσσοῦς υπάλληλος Νεδεζδίν (§. 35. ὑποσημ.) ὑπελό-

γίζεν αὐτόν ἐν μόνῃ τῇ Μολδαυίᾳ εἰς 20,000. Ἡ κυβέρνησις καί τοι πολ-
λάκις ἐπιχειρήσασα οὐδέποτε κατώρθωσεν ἀκριβῆ αὐτῶν ἀπογραφὴν. Μολο-
νότι δὲ καὶ διάφοροι περὶ αὐτῶν δημοσιεύσεις ἐλαττοῦσι σήμερον τὸν ἄνω
μνησθέντα ἀριθμὸν, ἔχομεν ὅμως πᾶν διδόμενον νὰ πιστεύσωμεν ὅτι οὗτος
ᾤξησεν ἀπ' ἐναντίας κατὰ πολὺ ἀνὰ τὴν Ρουμανίαν σύμπασαν, οὐ μόνον διὰ
τὴν ἐν αὐτῇ ἀνεξίθρησκείαν ἢ μᾶλλον ἐντελῆ ἀδιαφορίαν (ἵνα μὴ εἴπωμεν
προστασίαν) τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν προσάρτησιν μεγάλου
μέρους τῆς Βεσσαραβίας, ἧπου κατοικοῦν καὶ πρότερον πολλὰί χιλιάδες Ρα-
σκολνίκων.

Ἐν Μολδαυίᾳ ἰδίως ὁ ρασκολνισμὸς εἶναι πολὺ γνωστότερος ἢ παρ' ἡμῖν.
Τὰ κυβερνητικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ἀρχεῖα βρῖθουσιν ἐγγράφων πολλῆς σπου-
δαιότητος διὰ τὴν μελέτην τοῦ σχίσματος, ὅθεν καὶ οὐκ ὀλίγα ἐσχάτως
ἐδημοσιεύθησαν συγγραφαὶ λίαν ἐνδιαφέρουσαι περὶ τῆς καταγωγῆς, τοῦ
θρησκείματος, τοῦ βίου καὶ τοῦ χαρακτήρος τῶν σχισματικῶν τούτων, οἵ-
τινες ἀποτελοῦσιν ἐν Ρουμανίᾳ ἰδιαιτέρον τι στοιχεῖον πληθυσμοῦ. Πολλὰ
εἶδη ἐμπορίου, πρὸ πάντων δὲ τὸ μετὰ τῆς Ρωσσίας, πλείστοι κλάδοι βιο-
μηχανίας καὶ πολλὰ ἐπιτηδεύματα ἐξασκοῦνται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Ρα-
σκολνίκων ἐν πολλαῖς δὲ πόλεσι καὶ μάλιστα ἐν Ἰασίῳ, ἡ συντεχνία τῶν
ἀμαξηλατῶν σύγκειται ἀποκλειστικῶς ἐκ Λιποβάνων, μεμιγμένων ὅμως
μετ' ἄλλης τινὸς κατηγορίας αἰρετικῶν Ρώσων, τῶν Σκόπιζων, περὶ τῶν
ὁποίων γενήσεται λόγος ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοῦ παρόντος βιβλίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΡΑΣΚΟΛΝΙΚΟΙ ΕΝ ΠΡΩΣΣΙΑ.

§. 39. Γενικαὶ πληροφορίες.

Περὶ τῶν ἐν Πρωσσίᾳ Ρασκολνίκων ὀλιγίστας ἔχομεν γνώσεις. Ὁ μνησθεὶς
ῥώσσοις ὑπάλληλος Νεδεζδὶν γράφει περὶ αὐτῶν τὰ ἐπόμενα: Κατὰ πλη-
ροφίας ἂς ἤρσθη ἀπὸ μετοίκων τινῶν ἐν Πρωσσίᾳ, ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἐν
τῷ κράτει τούτῳ εἶναι σημαντικώτατος· ζῶσι δὲ εἰς πλείστα χωρία ἀνὰ τὴν
ἀνατολικὴν Πρωσσίαν παρὰ τὰ ῥωσικὰ καὶ πολωνικὰ σύνορα, γνωστοὶ ὑπὸ
τὸ ὄνομα *Φιλιππόροι*· ἀνήκουσι δὲ εἰς τὴν *Πεῖλοποπόβιτσαν*, ἀλλ' ἀναμι-
μιγμένοι μετὰ καὶ ἄλλων αἰρετικῶν, *Σαββατιστῶν*, *Μολοχάνων*, *Χιλια-
στῶν* καὶ *Σκόπιζων*, περὶ ὧν πραγματεύεται τὸ Β' μέρος τοῦ βιβλίου
τούτου. Ἔχουσι στενὰς σχέσεις μετὰ τῶν ἐν Ρήγῃ Ρασκολνίκων καὶ ἐν γένει
μετὰ τῶν κατοικούντων παρὰ τὴν Βαλτικὴν, μετὰ τοῦ ἐν Μόσχῃ κομητη-
ρίου Πριοπραζίνσκη (§. 12.) καὶ μετὰ τῶν Πομορένων μοναστηρίων. Τῷ
1844 ἡ πρωσσικὴ κυβέρνησις ἐνεγκάσθη νὰ λάβῃ αὐστηρὰ κατ' αὐτῶν
μέτρα ὅπως περιορίσῃ τὰς ληστείας καὶ ἄλλας ἀταξίας αὐτῶν, καὶ τότε
ἐβιάσθησάν τινες νὰ ἐπανεέλθωσιν εἰς Ρωσσίαν.

Ἡ γερμανικὴ ἔφημερίς Allgemeine Kirchenzeitung τοῦ ἔτους 1867 ἀρ. 14 ἀναφέρει ὅτι ἐν τῷ θέματι Zensburg εἰσὶ δέκα χωρία ὀλοσχερῶς ὑπὸ Λιποβάνων κατοικούμενα.

Ἐσχάτως οἱ ἐν Πρωσσίᾳ Ῥασκόλνικοι εἶχον ἀρχηγὸν αὐτῶν Παῦλόν τινα μοναχὸν, Πρωσσον ἐπικαλούμενον· οὗτος συνέστησεν ἔφημερίδα Ῥωσσιστὶ ἐκδιδομένην ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Αλήθεια*», ἧς ὁ κυριώτερος σκοπὸς ἦτο νὰ διδάξῃ τοῖς Ῥασκόλνικοις ὅτι ὁ γάμος καὶ ἄνευ ἱερέως τελούμενος εἶναι ἐπίσης ἱερὸς καὶ νόμιμος, ἐὰν ὑπάρχῃ ἡ πρὸς τοῦτο συγκατάθεσις τῶν γονέων. Ἀλλὰ κατόπιν ἄφεις τὸν Ῥασκόλνισμὸν ὁ Παῦλος ἐγένετο παρὰ τοῖς ποτὲ ὁμοθρήσκους αὐτοῦ θερμὸς ὑπέρμαχος τῆς ὀρθοδοξίας (1).

Православное обозрѣніе τοῦ ἔτους 1870. Ἀπριλ. σελ. 89. (Σ. Σ.).

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ.

ΟΙ ΡΩΣΣΟΙ ΑΙΡΕΤΙΚΟΙ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΟΙ ΡΩΣΣΟΙ ΑΙΡΕΤΙΚΟΙ.

SISMANNI
GLIO
MEGAR

«Δεῖ γὰρ καὶ αἰρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι, ἵνα οἱ δοκιμοὶ φανεροὶ γένωσται
ἐν ὑμῖν» (Κορινθ. Α'. ιβ'. 19.).

«Αἰρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν ρουθίσαν παραιτοῦ, εἰδὼς
ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος, καὶ ἁμαρτάνει ὡς ἀποκατάκριτος»
(Τιτ. γ'. 10. 11.).

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΟΙ ΡΩΣΣΟΙ ΑΙΡΕΤΙΚΟΙ.

Αἱ θρησκευτικαὶ αἵρέσεις ἐν Ῥωσσίᾳ εἰσὶ πολυάριθμοι, αὐξανόμενοι καθ' ἑκάστην διὰ τῶν ἀενάως ἀναφυομένων διακλαδώσεων, νιμόμενοι μέγα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς καὶ ἐμφωλεύουσι ἐν ἀπάσαις ταῖς τάξεσι τῆς κοινωνίας, ἀπὸ τῆς χωρικῆς καλύβης τοῦ ἐσχάτου μοῦλικου μέχρι τῶν μεγάλων τῆς ἀριστοκρατικωτέρας σφαίρας. Ἐὰν ἐν τῇ Ρασκόλα εὕρισκῃ τις τὴν ἔκφρασιν τῆς παχυλῆς ἀμαθείας καὶ τοῦ βαρβάρου φανατισμοῦ, τὰ διάφορα τῶν αἵρετικῶν συστήματα παρουσιάζουσι τὸ θέαμα τῆς ἐξαχρειώσεως τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ κτηνώδους κράτους τῶν παθῶν ἐπὶ τῆς διανοίας· ἐπὶ τῶν βάσεων τούτων στερεωθείσαι δικαιωνίσθησαν μέχρι τοῦ νῦν ἀκμάζουσαι ἐν Ῥωσσίᾳ αἱ κκοηθέστεραι καὶ ἀπαισιώτεραι τῶν ἀρχαίων αἱρέσεων, ἀφοῦ ἀπίθανον καὶ εἰ τι ὑγιὲς λείψανον τῆς ἠθικῆς τοῦ χριστιανισμοῦ διδασκαλίας εἶχον διατηρήσει ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν μορφῶσει.

Περὶ τῆς πληθῆος τῶν αἵρετικῶν τῶν διαφόρων ἀποχρώσεων οὐδεμία ὑπάρχει ἐπίσημος στατιστικὴ πληροφορία. Τῶν Ρασκολνίκων ἡ ἀπογραφὴ (§. 25) καίτοι δυσχερῆς, κατωρθώθη ὁμως ὡς ἔγγιστα, διότι ἡ Ρασκόλα ἐπίσημος θεωρεῖται ὡς ἡ θρησκεία μερίδος τινὸς τοῦ Ῥωσσοῦ λαοῦ· οἱ δὲ αἵρετικοὶ ὑφίσταμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τῇ σκοτίᾳ καὶ μὴ τολμῶντες νὰ κηρύξωσι δημοσίᾳ τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν φρονήματα, ἀλλὰ καλύπτοντες αὐτὰ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ὀρθοδοξίας, ἧς ἀκολουθοῦσιν οἱ πλεῖστοι τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους, διαφεύγουσι πᾶσαν ἔρευναν καὶ ἐξακριβῶσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

ΜΟΛΟΚΑΝΟΙ ΚΑΙ ΔΟΥΧΟΒΟΡΟΙ.

§. 40. *Οι πρώτοι αίρετικοί, Βογόμηλοι, Ἀδριανὸς καὶ Δημήτριος. Ὁμοιότης τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῶν Βογομήλων πρὸς τὴν τῶν Μολοκάνων καὶ Δουχοβόρων.*

Τῷ 1004, δεκαπέντε μόλις ἔτη ἀπὸ τοῦ κηρύγματος τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν Ῥωσίᾳ, ἀνεφάνη μοναχὸς τις Ἀδριανὸς πολέμιος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν τελετῶν αὐτῆς. Λεόντιος ὁ μητροπολίτης Κιεβίας φυλακίσας αὐτὸν ἠνάγκασε νὰ παραιτηθῆ τοῦ ἀσεβοῦς κηρύγματος.

Τῷ 1125 ἄλλος αίρετικὸς, ὁ Δημήτριος, εἰς τὰ δυτικὰ μέρη τῆς Ῥωσσίας ἤρνεϊτο τὴν ἐκκλησιαστικὴν θεσμοθεσίαν καὶ τὸ τελετουργικὸν μέρος· ὁ μητροπολίτης Κιεβίας Νικήτας ἐξώρισε τοῦτον εἰς Σινελίτζ.

Πιστεύεται ὅτι τῶν αίρετικῶν τούτων αἱ διδασκαλῖαι ἦσαν ἡγὼ τοῦ βουλγαρικοῦ βογομηλισμοῦ. Οἱ Βογόμηλοι εἶλκον τὴν καταγωγὴν ἐκ τῆς αίρέσεως τῶν Παυλικιανῶν, οἵτινες ὑπὸ πολλὰς προσωνομίας διασπαρέντες καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ἤρνούντο πᾶσαν ἱεροτελεσίαν, πάντα ἐξωτερικὸν τύπον λατρείας, οὐτ' ἀνεγνώριζον ἱεραρχίαν, ἀξιοῦντες ὅτι δουλεύουσι τῷ Κυρίῳ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ. Τὸν λόγον τοῦτον φέροντες ἀνὰ στόμα οἱ Δουχοβόροι καὶ οἱ Μολοκάνοι πολεμοῦσι τὰς ὀρθοδόξους ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις. «Πνεῦμα ὁ Θεὸς, λέγουσι, καὶ πρὸς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν» (Ἰωαν. δ'. 24.). Ἡ δοξασία ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι «βιβλίον ζῶν», αἱ σωματικαὶ κακώσεις, ἡ ἀποστρόφῃ πρὸς πᾶν εἶδος γραπτῆς διδασκαλίας ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι τὸ γράμμα θοροῖ τὸ πνεῦμα, ἡ περιφρόνησις πρὸς πάντα ἐξωτερικὸν τύπον, πάντα ταῦτά εἰσι κοινὰ τοῖς τε Βογομήλοις καὶ τοῖς Μολοκάνοις. Ὁ ἔρωσ τοῦ Χριστοῦ, μεταποιηθεὶς εἰς ἡδυπάθειαν, ἐστὶ προϊόν τοῦ ἀνατολικοῦ γνωστικισμοῦ καὶ τοῦτον εἰσαχθέντα ἐν Εὐρώπῃ ὑπὸ τῶν Παυλικιανῶν παρεδέχθησαν μὲν οἱ Βογόμηλοι, διατηροῦσι δὲ καὶ σήμερον οἱ Δουχοβόροι, ἐν οἷς πολλοὶ ἀνεφάνησαν φανατικοὶ λέγοντες ἑαυτοὺς θεοὺς σεσαρκωμένους καὶ τῶν παρθένων τὴν ἀπόλαυσιν δικαιοματικῶς διεκδικοῦντες.

Οἱ Βούλγαροι ἦσαν ἀρχαιότεν λίαν στενωδὸς συνδεδεμένοι μετὰ τῶν Ῥώσσιων. Ἡ Βουλγαρία ἔδωκε τὴν φιλολογίαν τῇ Ῥωσίᾳ, πολλοὶ δὲ διάστημα ἄνδρες τῆς Ῥωσσιῆς Ἐκκλησίας ἦσαν Βούλγαροι τὴν καταγωγὴν, καὶ τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Βουλγαρίας γεγονότα ἐπέδρασαν ἀείποτε οὐσιωδῶς ἐπὶ τὴν τῆς Ῥωσσίας. Κλάδος τις γνωστικισμοῦ εὐρίσκειτο ἐν τῇ Μικρῇ Ἀσίᾳ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Παυλικιανοί, οἵτινες ἐκτὸς ἄλλων κακοδοξιῶν τὰς ὁποίας εἶχον κατεπολέμουν τὰς τελετάς, τὴν ἱεραρχίαν καὶ ἤρνούντο πάντα τὰ μυστήρια. Οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολλάκις ἀντεπεξῆλθον κατὰ τῶν αίρετικῶν τούτων, ἡ δὲ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα ὑπερηκόντισεν μέχρις

ἀπανθρωπίας τὸ μέτρον τῆς αὐστηρότητος· τέλος ὁ αὐτοκράτωρ Τζιμισκῆς μετόπισεν αὐτοὺς εἰς Θράκην παρὰ τὰ σύνορα τῆς Βουλγαρίας, πιστεύσας ὅτι ἀμυνόμενοι κατὰ τῶν συνεχῶν βουλγαρικῶν εἰσβολῶν ἤθελον ταύτοχρόνως ἀποκρούει καὶ τὰς κατὰ τοῦ λοιποῦ κράτους ἐπιθέσεις· ἀλλ' ἀπεναντίας τῆς προσδοκίας ταύτης οἱ Παυλικιανοὶ τάχιστα συνεμάχησαν μετὰ τῶν Βουλγάρων κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, μετέδωκαν αὐτοῖς τὴν θρησκευτικὴν πύτων διδασκαλίαν καὶ προὐκάλεσαν τὴν γέννησιν τῆς μεγάλης ἐκείνης πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀντιδράσεως, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βογομηλισμός*, ἢ *αἵρεσις τῶν Βογομηλων*. Καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ προμνησθεὶς Δημήτριος κατεδιώκετο ἐν Ῥωσσίᾳ, ἀπαντες οἱ κάτοικοι τῆς βουλγαρικῆς πόλεως Μεγγελίνα ἦσαν ἤδη Παυλικιανοὶ, μικροῦ δαῖν καὶ αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν συνετάσσεται τοῖς αἵρετικοῖς· ὁ βογομηλισμὸς εἰσέδυσεν εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῆς βουλγαρικῆς κοινωνίας, εἰς τὴν αὐλήν, μεταξὺ τοῦ κλήρου καὶ ἐν τῷ ὄχλῳ. Οἱ ὀρθόδοξοι βασιλεῖς καὶ μητροπολίται κατέβαλον συντόνους προσπάθειας πρὸς διάσωσιν τῆς ἀπειλουμένης ὀρθοδοξίας, μὴ φεισθέντες μηδὲ τῶν ἐσχάτων μέτρων πρὸς ἀπόσβεσιν τῆς αἵρέσεως. Καὶ αὐτοὶ οἱ πάπαι τῆς Ῥώμης ἐν τῷ διοργανίζειν τὰς κατὰ τῶν ἐν τῇ Δύσει Βαλδανείων καὶ Ἀλδγιγενείων σταχυροφίας παρώτρυνον συνεχῶς τοὺς βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας τῆς Βουλγαρίας, Σερβίας καὶ Βοσνίας ἐναντίον τῶν ὑπηκόων αὐτῶν Βογομηλων ὁμορονοῦντων ἐν πολλοῖς πρὸς τοὺς ῥηθέντας ἐν Δύσει αἵρετικούς. Αἱ ἐσωτερικαὶ αὐταὶ θρησκευτικαὶ διαμάχαι συνέτειναν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐξασθένησιν καὶ πτώσιν τοῦ βουλγαρικοῦ βασιλείου, κατόπιν δ' ἐξηκολούθησεν ὁ κατὰ τῶν Βογομηλων διωγμὸς, ἕως οὗ τὰ τελευταῖα λείψανα αὐτῶν ἐδέχθησαν τὸν παπισμὸν πρὸς τῶν ἐκ Ῥώμης *μισσιοναρίων*, γνωριζόμενοι καὶ σήμερον ἐτι ὑπὸ τὸ ὄνομα Παυλικιανῶν πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν Βουλγάρων (1).

Οἱ Βογομηλοι ἠρνοῦντο 1) τὴν προσωπικὴν συνύπαρξιν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· 2) τὴν ἀνάγκην τῶν μυστηρίων καὶ τῶν τελετῶν· 3) τὰ θαύματα καὶ πάσας τὰς πράξεις τοῦ Σωτῆρος παρεδέχοντο μόνον ὑπὸ ἀλληγορικὴν ἔννοιαν καὶ οὐχὶ ὡς ἀληθῆ καὶ πραγματικά· 4) τὴν ὁρατὴν Ἐκκλησίαν ἐθεώρουν ὡς μέσον τι μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου ἰουδαϊσμοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς δῆθεν πνευματικοῦ χριστιανισμοῦ εἰς ὃν ἤξιουν ὅτι ἀνήκουσιν, αὐτοκαλούμενοι *ἀληθεῖς πνευματικοὶ χριστιανοί*· 5) πνευματικὸν μόνον βάπτισμα παρεδέχοντο, θεωροῦντες αὐτὸ συνιστάμενον εἰς τὴν χαλιναγωγῆσιν τῶν παθῶν, τὴν προσηυχὴν, τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ᾠδὴν. Ἡριθμοὺν δὲ 18 τοιαῦτα ἀντορθόδοξα ἄρθρα πίστεως, τὰ ὅποια ἀπαντα κατὰ γράμμα σχεδὸν περιέχονται ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν Ῥώσσιων Δουχοβόρων καὶ

(1) Τῶν παπιστῶν τούτων Βουλγάρων τινὲς μετόκηταν εἰς Βλαχίαν ὅπου συνέστησαν ἀποικίας, ἐν αἷς ἀριθμεῖται καὶ νῦν τὸ χωρίον Τζόπλακ, οὐ μακρὰν τοῦ Βουκουρεστίου· οἱ ἐγγόφροι καλοῦσιν αὐτοὺς ἐτι καὶ σήμερον διὰ τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος «Παυλικιανούς».

Μολοκάνων ἀφ' οὗ ἐναργῶς συνάγεται ὅτι εἰσὶ γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν Βουλγάρων Βογομήλων (1).

§. 41. Ὁ Βογομηλισμὸς ὑπὸ ἑτέραν μορφήν· ὁ πρωθιερεὺς Σείτος καὶ οἱ Στριγολνικοί.

Κατὰ τὸν ἰγ' καὶ ιδ' αἰῶνα, ὑπὸ τὴν καταστρεπτικὴν τῶν Μογγόλων δυναστείαν ἢ ῥωσικὴ Ἐκκλησία εἰς τὴν ἐσχάτην περιήλθε παρακμὴν, καὶ παντοειδῆς καταχρήσεις εἶχον διαφθεῖρει τὸν τε ἑγγαμον καὶ τὸν μοναχικὸν κληρὸν παντὸς ἱερατικοῦ βαθμοῦ. Ἡ οἰκτρὰ αὕτη κατάστασις ἐξ ἀνάγκης παρήγαγεν ἰσχυρὰν ἀντίδρασιν. Τῷ 1371 ὁ Σείτος, πρωθιερεὺς ἐν Νοβγορόδ, ἐπεχείρησε κήρυγμα κατὰ τοῦ μοναχικοῦ βίου, τὸ ὅποιον τοσοῦτον δραστηρίως ἐπέδρασεν ὥστε πληθὺς μοναχῶν ἐν Νοβγορόδ ἀπεξιδύθησαν τὸ μοναχικὸν σχῆμα· ὁ δὲ διάκονος Κάρπος Στριγολνικός μεθ' ἑτέρου διακόνου, τοῦ Νικήτα, ἀφορμὴν λαμβάνοντες τὰς ἀταξίας τοῦ κλήρου κατεπολέμουν καὶ τὴν ἱερωσύνην αὐτήν. Ἀμφότεροι οὗτοι οἱ αἱρετικοὶ ἐμόρφωσαν τὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα αἵρεσις τῶν Στριγολνικῶν γνωστὴν διδασκαλίαν, πρὸς βεβαιότητα μεταξὺ ἄλλων· 1) ὅτι κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον τὸ δικαίωμα τοῦ διδάσκειν δίδοται παντὶ ἐν γένει χριστιανῷ, διὸ καὶ ἀποβαλόντες τὸ ἱερατεῖον καὶ διακηρύξαντες τὴν γενικὴν ἱερωσύνην, ἐξελέξαντο ἑαυτοὺς ἀπλῶς διδασκάλους· 2) τὸ κύριον τῆς χειροτονίας ἀντικατέστησαν διὰ τῆς ἐκλογῆς τῆς κοινότητος· 3) ἀντὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν συνέστησαν συνθηροῖσεις κατ' οἴκους ὅπου προσήχοντο καὶ ἑσπάλον· 4) τὸ συνοικεῖσιν ἐδίδασκον ὡς ἐλευθέραν καὶ ἀμοιβαίαν κλίσιν δύο ἀτόμων ἄνευ εὐλογίας τοῦ ἱερέως καὶ ἐπιτελέσεως μυστηρίου. Τὰς διδασκαλίας ταύτας ἔχουσιν οἱ Δουχοβόροι καὶ οἱ Μολοκάνοι.

Παρατηρητέον ὅτι εἴκοσι περίπου ἔτη πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Στριγολνικῶν ἀνευρῆ ἐν τῇ Δύσει ἡ διδασκαλία τοῦ Βικλερίου κατὰ τοῦ παπιστικοῦ κλήρου, ἣτις πιθανῶς ἔδωκεν ὠθησιν καὶ εἰς τὴν τῶν Στριγολνικῶν τοῦ Νοβγορόδ (κέντρον τοῦ ῥωσικοῦ μετὰ τῆς Εὐρώπης ἐμπορίου) κατὰ παρομοίων κληρικῶν καταχρήσεων.

Καὶ ὁ μὲν Νικήτας καθηρέθη, ὁ δὲ Κάρπος Στριγολνικός ἐκηρυχθή εἰς τὸν ποταμὸν Βολχὸβ ἀπὸ τῆς γαβύρας, οἱ δὲ ὄπαδοί αὐτῶν ἀφορισθέντες διασπάρησαν εἰς ἄλλας ἐπαρχίας διαδίδοντες κρυφίως τὴν διδασκαλίαν· οὕτως οἱ αἱρετικοὶ ἐπληθύνοντο καθ' ἑκάστην, καὶ νέος διωγμὸς ἐνεργηθεὶς κατ' αὐτῶν δὲν κατώρθωσεν ἄλλο ἢ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ πείσμα αὐτῶν καὶ νὰ κατατάξῃ μεταξὺ τῶν μαρτύρων ἐκείνους ὅσοι συλληφθέντες ὑπέστησαν τὴν ἐσχάτην ποινήν. Ἐν τούτοις ἡ διαφορὰ τοῦ ῥωσικοῦ κλήρου ἐξηκολούθει ἡ αὐτὴ καὶ ἡ ἀπληστία καὶ περὶ τὴν χρηματολογίαν ἐξαχρεώσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν ὑπεβοήθουν τὴν διάδοσιν τῆς αἵρεσεως.

(1) Περὶ τοῦ βογομηλισμοῦ, ὡς αἵρεσεως βουλγαρικῆς ἐβδόμη ἀξιόλογος καὶ σπουδαιότατη πραγματεία ἐν τῇ Ῥωσικῇ ἐφημερίδι Χριστιανσκοε υπение τοῦ ἔτους 1870.

§. 42. Συνδυασμός τῆς διδασκαλίας τῶν Στριγολνίκων
μετὰ τῆς τῶν Ἰουδαιστῶν. — Ὁ αἰρετικὸς Σχαρίας
ὁμοίότης τῆς τῶν Ἰουδαιστῶν διδασκαλίας πρὸς
τὴν τῶν Δουχοβόρων καὶ Μολοκάνων.

Ἡ διδασκαλία τῶν Στριγολνίκων μεθ' ὅσον καὶ ἂν ὑπέστη διωγμὸν ἐξηκολούθησε λοιπὸν ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ μετὰ ἑκατὸν ἔτη ἀνεφάνη ἐκ νέου δημοσίως ἐν τῇ τῶν Ἰουδαιστῶν λεγομένη αἵρεσει ἐν τῇ αὐτῇ ἐλευθέρᾳ πόλει Νοβογορόδ. Ἡ αἵρεσις αὕτη ἐκτός τῶν ἐν τῇ στριγολνικῇ διδασκαλίᾳ περιεχομένων περὶ ἱεραρχίας, μυστηρίων, μοναχικοῦ βίου, μελλούσης ζωῆς κλπ. παραδίξατο καὶ στοιχειᾶ τινὰ τῶν κυροφουμένων ἤδη θρησκευτικῶν ἰδεῶν ἐν τῇ Δύσει, μεθ' ἧς ἡ πόλις Νοβογορόδ ἐσχετίζετο διὰ τῆς ἐμπορίας.

Κυριώτατον ἐν τῇ τῶν Ἰουδαιστῶν αἵρεσει πρόσωπον διαδραματίζει ὁ ἐκ Λιτουανίας Ἑβραῖος Σχαρίας. Ὅτε τὸ μέγα Νοβογορόδ ἀγωνιζόμενον κατὰ τῆς Μόσχας ὑπὲρ τῆς ἰδίης ἐλευθερίας ἐζήτησε τῷ 1471 πρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Καζιμίρου ὡς διοικητὴν τὸν Μιχαὴλ Ὀλέγκοβιτς, ἀδελφὸν τοῦ πρίγκηπος τοῦ Κιέβου, συναπλόηθη μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ Σχαρίας, οἰκείος αὐτῷ καὶ φίλος. Ἦν δὲ οὗτος πολλῆς παιδείας κάτοχος, δεινὸς διαλεκτικὸς, γνώσιν βαθύτην κεκτημένος τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν Πατέρων, εἰδήμων τῆς ἀστρονομίας καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν, ἀλλ' ἀνεμμένος τὸ φρόνημα καὶ ἐκδημητημένος τὸν βίον, καθὼς δὲ καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐμπειρὸς ἀπέλασε καὶ φήμην μαγείας. Ὑποτίθεται ὅτι ὁ Σχαρίας οὗτος ἦν μέλος θρησκευτικῆς τινος ἐταιρίας ἐν Λίθβα, ὅθεν εἶχε συμπραλάθει καὶ ἄλλους τινὰς Ἰουδαίους συμπράκτορας.

Ὁ Σχαρίας, ἐπιτηδειώτερος τῶν Στριγολνίκων, ἀντὶ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ κλήρου προσεπάθησαν ἀπ' ἐναντίας νὰ προσεταιρισθῇ αὐτὸν καὶ κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ προσυλήτους ἐν αὐτῷ τῷ κλήρῳ τοῦ Νοβογορόδ πρωτίστους πάντων τοὺς ἱερεῖς Διονύσιον καὶ Ἀλέξιον καὶ τὸν πρωθιερέα Γαβριὴλ, οὓς παρεκολούθησαν εὐθὺς πλῆθος ἄλλων κληρικῶν διακρινόμενων ἐπὶ κακῇ ἀγωγῇ, ἧ, ὅπως ἐκφράζεται ῥώσσοις σύγχρονος συγγραφεύς, « ἐπὶ κτηνώδει βίῳ ». Ἀπὸ τοῦ κλήρου καὶ δι' αὐτοῦ ἡ αἵρεσις εἰσῆλκεν εἰς τὰ μέγαρα τῶν ἀρχόντων, μεταξὺ τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων. Μετ' ὀλίγον ἡ αἵρεσις προχωρήσασα εἰς Μόσχην εἴλκυσε τὸν ἀρχιμανδρίτην τῆς μονῆς Σμιρόνσκη καὶ αὐτὸν τὸν μητροπολίτην Ζωσιμᾶν, ἄνδρα ἐγνωσμένης παιδείας, καὶ εἰσίδυσε καὶ ἐν αὐτῇ τῇ αὐλῇ τοῦ Κνέζου· μεταξὺ δὲ τοῦ λαοῦ εἶχε πολυαριθμοὺς ὀπαδοὺς. Ὁ ὄργασμός τῶν πνευμάτων ἦν μέγας καὶ αὐτοὶ οἱ μὴ παραδεχόμενοι τὴν αἵρεσιν, κατὰ τὸ λέγειν ἑτέρου συγχρόνου συγγραφέως, συνήθησαν ἐπιπολιχίως νὰ ὁμιλῶσι περὶ τῆς ἱερᾶς Γραφῆς καὶ νὰ φιλονικῶσι ἐν δήμῳ τε καὶ κατ' οἶκον περὶ θρησκείας.

Μεταξὺ ἄλλων οἱ περὶ τὸν Σχαριάν ἐπέσβευον· 1) ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δὲν ὑφίστανται ὡς πρόσωπα ὁμοούσια καὶ σὺνθρονα τῷ Πατρί· 2) ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐστὶν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ οὐχὶ φύσει ἀλλὰ χάριτι,

ὅπως καὶ οἱ προφῆται καὶ οἱ πιστοί· 3) ἐὰν ἀληθεύοσι τὰ ἐν τῇ Γραφῇ περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καὶ τῆς ἐσχάτης κρίσεως, τὸν κόσμον κρινεὶ οὐχὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀλλ' ὁ Παντοκράτωρ Θεός· 4) τὸ Σῶμα καὶ Αἷμα ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ ὠνόμαζον ἀπλοῦν ἄρτον καὶ οἶνον· 5) δὲν παρεδέχοντο τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων καὶ τοῦ σταυροῦ, ἀποκαλοῦντες αὐτὴν εἰδωλολατρείαν· 6) τοὺς ναοὺς, τὰ ἱερὰ σκευὴ καὶ ἄμφια ἐθεώρουν ὅλως περιττὰ· 7) ἀπέβαλλον τὰς νηστείας· 8) δὲν εἰσέβοντο τὰ λείψανα τῶν Ἀγίων· 9) κατέκρινον τὸν μοναχικὸν βίον· 10) περιεφρόνουσαν τὰς ἱερὰς παραδόσεις καὶ τὰ συγγράμματα τῶν ἁγίων ἀνδρῶν. Αἱ διδασκαλίαι αὗται διατηροῦνται ἅπασαι παρὰ τοῖς *Δουχοδόροις* καὶ *Μολοκάροις*.

Οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας μετέβησαν αὐστηρὰ καὶ ἀπάνθρωπα καὶ οὐδὲν ὀλίγον κατάλληλα καὶ τελεσφόρα κατὰ τῆς διαδόσεως τῆς αἵρεσεως μέτρα. Πολλοὶ ἱερεῖς ἐπικιδεύθησαν δημοσίως, συνοδικῶς ἐξεφωνήθη ἀφορισμοὶ κατὰ τῶν αἱρετικῶν, καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νοβογορόδ Γεννάδιος κτερώθησεν νὰ εἰσχυθῇ ἐν Ῥωσίᾳ καὶ αὐτὴ ἡ ἱερὰ ἐξέτασις, κατὰ μίμησιν τῆς Ἰσπανίας. Ἐκ τῶν Ἰουδαϊστῶν πολλοὶ ἐκίνησαν ζῶντες, πολλῶν ἀπεκόπησαν αἱ γλῶσσαι, καὶ ἄλλοι ἐβρίβησαν εἰς ἰσόβια δασμὰ. Ἀλλ' ὁ διωγμὸς οὗτος παρήλασε καὶ πάλιν τὸ ἐναντίον τοῦ προσδοκωμένου ἀποτελέσματος. Οἱ αἱρετικοὶ φεύγοντες διεσπάρησαν καθ' ἅπασαν τὴν Ῥωσίαν φέροντες μίσος κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ διπλάσιον ζῆλον ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῆς διδασκαλίας αὐτῶν, καθιερωθείσης ἤδη καὶ ἁγιασθείσης διὰ τοῦ μαρτυρίου.

§. 43. Νεοὶ αἱρεσιάρχαι, Ματθαῖος Σεμενῶβ Βασκίν καὶ Θεοδόσιος Κόσσιος· ἀρχὴ τῆς αἵρέσεως τῶν Σουποτρίκων (Σαββατιστῶν).

Ἐπὶ πεντηκονταετίαν ὅλην λήθη ὑπῆρξάντων καὶ διαχιδόμενος ὁ Ἰουδαϊσμός ἀνεφάνη πάλιν ἐν τῇ γνωστῇ εἰς τὴν ἱστορίαν αἵρεσιν τοῦ Βασκίνου καὶ τοῦ Κόσιου. Ὁ Ματθαῖος Σεμενῶβ Βασκίνος, ἐκ τῶν πέριξ τοῦ Νοβογορόδ ὄντων, ἐπαγγέσθη τὴν αἵρεσιν αὐτοῦ ἐν ταῖς πέραν τοῦ Βόλγα χώραις. Μεταξὺ τῶν πρώτων αὐτοῦ προσηλύτων ἀριθμοῦνται ὁ Κασκίνος, ἐπίσκοπος Καζανίου, ὁ Ἀρτέμιος, ἡγούμενος τῆς μονῆς Τροϊτςκη, καὶ ἄλλοι τινὲς κληρικοὶ. Ἐκτὸς δὲ τῆς Μόσχας, τοῦ Νοβογορόδ καὶ Ψκόβου, τὰ περὶ τῶν Βόλγα μέρη καὶ αἱ πολυάριθμοι μοναὶ ἔφερον τὸ μολυσμα τῆς νέας ταύτης διδασκαλίας. Ὁ μητροπολίτης Μακάριος τῷ 1552 κατήγγειλε τὸν αἱρεσιάρχην πρὸς τὸν τζάρον Ἰωάννην Βασιλειεβιτς, καὶ συνέδου συγκαλεσθείσης ἐν Μόσχᾳ κατεδικάσθη ὁ Βασκίν μετὰ τινῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ εἰς ἰσόβιον εἰρκτὴν.

Τῷ 1555 ἀνεδείχθη ἕτερος αἱρεσιάρχης, ὁ Θεοδόσιος Κόσσιος, ὅστις καὶ πρὸ τῆς καταδίκης τοῦ Βασκίν διέειπεν ἐν τῇ Λευκῇ Ῥωσίᾳ καὶ ἐν Βατίφκῳ τὴν ὀρθολογιστικὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν. Κατήγετο δὲ οὗτος ἐκ Μόσχας, καὶ τὴν αἵρεσιν ἐμυήθη ἐν τῇ μονῇ Πιλοοζέρω, ὅπου ἐμόναζε.

Τοῦ Βασκίνου ἡ διδασκαλία συνίσταται κυρίως ἐν τοῖς ἐξῆς: 1) τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν δὲν ἀνεγνώριζε Θεὸν ἴσον τῷ Πατρὶ· 2) δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν

μετουσίωσιν ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ· 3) τὰς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν Ἀγίων ἀπεικάλει εἰδῶλα· 4) τὰς παραδόσεις τῶν Πατέρων δὲν ἐνόμιζεν ὑποχρεωτικές· 5) δὲν παρεδέχετο τὸ κῆρος τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων· 6) τὴν ἁγίαν Γραφὴν ἐξήγει ἀθικιζέτως, μηδὲν παραδεχόμενος τῶν μὴ περιεχομένων ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ· 7) ἰθαίωρει ἀνωφελεῖς τὰς ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων δεήσεις κτλ.

Ὁ δὲ Κόσσιος 1) δὲν ἐπρέσβευε τὸ μυστήριον τῆς Ἀγίας Τριάδος· 2) δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπομένως 3) δὲν παρεδέχετο τὴν ἀνακρίσιν τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ διὰ τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολυτρόσιως· 4) ἤρναίτο πᾶσαν γραπτὴν παράδοσιν τῶν Πατέρων· 5) κατέκρινε τὴν προσκύνῃσιν τῶν εἰκόνων, τοῦ Σταυροῦ καὶ τῶν τιμίων Λειψάνων· 6) τοὺς ἐκκλησιαστικούς κανόνας, τὰς δεήσεις, τὰς νηστείας καὶ πάσας τὰς τελετὰς ἰθαίωρει ἀνωφελεῖς ἀνθρωπίνους ἰφευρέσεις· 7) ἀπηγόρευε τὸν μοναχικὸν βίον κλπ.

Ἀμρότεραι αἱ διδασκαλίαι αὗται, τὸσον ὅμοιαι πρὸς ἀλλήλας, φαίνονται ἐναργῶς ἐμπνευσθεῖσαι ὑπὸ τῶν συγχρόνων ἐν τῇ Δύσει ἰδεῶν τῆς θρησκευτικῆς ἀναμορφώσεως, τῆς διαδοθείσης διὰ τοῦ προτεσταντισμοῦ, τοῦ καλβινισμοῦ καὶ τοῦ σοκινικισμοῦ, οἵτινες διὰ τῆς Πολωνίας εἰσδύσαντες εἰς Ῥωσίαν, εὗρον αὐτὴν ἤδη παρσκευασμένη ὑπὸ τῶν προγενεστέρων αἱρέσεων, αἵτινες εἶχον συνοψισθῆ ἐν τῇ τῶν Ἰουδαίων αἱρέσει. Αὕτη δὲ, διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Βασκίνου καὶ Κοσσίου διεμήθη εἰς δύο πρώτιστα συστήματα ἢ κλάδους, τὸν μὲν, τῶν Σουπταρικών (Σαββατιστῶν) ἐπι καὶ νῦν ὑφιστάμενον, ὅστις διατήρησι τὸ ἰουδαϊτικὸν στοιχεῖον, καὶ ἐν ᾧ ὁ καθαρὸς ἰουδαϊσμός εὕρισκε συνεχῶς προσκλύτας, οἵτινες τελευταῖον ἀπκρούμενοι ὅλως καὶ τὸν χριστιανισμὸν καὶ τὴν ἠρωσικὴν αὐτῶν ἔθνικότητα γίνονται τέλει Ἰουδαῖοι· τὸν δὲ, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βασκίνου καὶ Κοσσίου, ὅστις ἀποβαλὼν τὰ στοιχεῖα τῆς ἰουδαϊτικῆς διδασκαλίας ἔθισε τὰς ἀρχὰς τῆς αἱρέσεως τῶν σερμινῶν *Molokáron*. Καὶ αὗτοι δὲ οἱ *Molokáron*, ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως αὐτῶν, τῇ τυπωθείσῃ ἐν Γενεύῃ, εἰς τὸν Βασκίνον ἀναφέρουσι τὴν καταγωγὴν αὐτῶν.

§. 44. Εἰσβολὴ τῶν Λουθηρανῶν καὶ Προτεσταντῶν ἐν Ῥωσίᾳ.

— Παραλυσία θρησκευτικὴ ἐπὶ Πέτρου τοῦ Μεγάλου. —

Ἐλευθερία τῆς ὀρθολογιστικῆς προπαγάνδας. — Ὁ

αἱρετικὸς Τθεριτιόβ.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Βασκίνου καὶ Κοσσίου συνέτραχον ἤδη ἐν Μόσχᾳ πολλοὶ τοῦ Λουθήρου ὁπαδοί, ἀνθρώποι διαφόρων ἐπαγγελματίων, καλλιτέχναι, ἰατροὶ καὶ λοιποὶ, προσκαλούμενοι ὑπὸ τοῦ τζάρου Βασιλείου Γ' καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου Δ'. Παρεχωρήθη αὐτοῖς ἐκτός τῆς πόλεως τόπος πρὸς κατωκίαν, ὅπου ἀνήγειραν εὐκτῆριον οἶκον καὶ σχολαίον, μεταξὺ δὲ τοῦ 1560 καὶ 1565 ὠκεδομήθη καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Μόσχᾳ περικλήθης λουθηρανικὸς ναός. Σὺν τῇ ἀφίξει δὲ τοῦ δουκὸς

Χολστέιν Μάγνου, ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Φριδερίκου Β'. καὶ μνηστῆρος τῆς ἐπ' ἀδελφῷ ἀνεψιᾶς τοῦ τζάρου, Μαρίας Βλαδιμηρόβνας, πύξθη καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Μόσχᾳ Λουθηρανῶν. Ἐν τῇ κατοικίᾳ τοῦ δουκὸς ἐτελεῖτο ἡ λουθηρανικὴ λειτουργία, τῷ δὲ 1573 ὁ Μάγνος ἔλαβε τὴν ἄδειαν τοῦ τζάρου περὶ τῆς ἐλευθέρως ἐξασκήσεως τῆς λουθηρανικῆς θρησκείας, καὶ τότε ἀνηγέρθη καὶ ἕτερος ναὸς μεγαλοπρεπέστατος.

Τὸ προτεσταντικὸν κήρυγμα εὐρίσκον πλείστους ὁπαδοὺς μεταξὺ τῶν Ῥώσων εἰλαυτε καὶ αὐτοῦ τοῦ τζάρου τὰς συμπαιθείας, καὶ ἀναφέρεται εἰπὼν ποτε ὅτι ὁ λουθηρισμὸς ἐστὶ πολὺ πλησιέστερος εἰς τὴν ἀλήθειαν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Προτεσταντῶν καὶ Λουθηρανῶν ἐν Μόσχᾳ προώθειε βαθμηδὸν, καὶ περὶ τὰ μίση τοῦ 17. αἰῶνος ὑπελογίζοντο περὶ τὰς 1,000 οἰκογενείας, ἔχοντες πολλοὺς ἱερεῖς (pasteurs) καὶ νχοὺς, καὶ μεταξὺ δι' τοῦ ὄχλου ὀλονέν διεδίδετο ὁ προτεσταντισμὸς. Ἀλλ' ἡ εὐνοικωτέρη δι' αὐτὸν ἐποχὴ ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐνθρονίσεως Πέτρου τοῦ Α'. Ὁ τζάρος αὐτοπροσώπως ἐσυχναζεν εἰς τοὺς προτεσταντικούς νχοὺς συμπροσευχόμενος καὶ συμπάλλον μετὰ τῶν λοιπῶν δημοσιευθείσης δὲ ῤωσιστὶ τῆς ἀφθουργικῆς ὁμολογίας ὁ Πέτρος διέταξε τὴν μεταρραξιν καὶ ἐκτύπωσιν τῶν κατηγήσεων λατινικῆς, λουθηρανικῆς καὶ καλδινικῆς. Τῷ 1711 ὁ ἐξ Ἀμβούργου πρόσφυξ Βαρτόλδος Βαγέτιος διωρισθη ἱεροκήρυξ, ἐπόπτης τῶν ἀκαταχρῆσ τῆς Ῥωσσίας *Λουθηρανικῶν ἐκκλησιῶν*. αὐτὸς δὲ ὁ Πέτρος ἴθισι ἰδιοχείρως τὰ θεμέλια τοῦ νέου προτεσταντικοῦ ναοῦ τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. Αἱ εὐνοικαὶ αὗται περιστάσεις καὶ ἡ θρησκευτικὴ παραλυσιὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης προὐκάλεσαν τὸν δραστήριον ζήλον τοῦ ἐπί μεγάλου Πέτρου ἀκμάσαντος περιπόστου κίρτικου Τβερνιτόβ.

Οὗτος, ἱατρός τὸ ἐπάγγελμα καὶ ἔχων εἰσοδὸν ἐν ταῖς ὑψηλοτέραις τῆς κοινωνίας σφάιραις διέδιδε μετὰ μεγίστης τόλμης τὰς ἀντορθοδόξους αὐτοῦ ιδέας, ἐμπιζῶν τὰς ἱερὰς τελετὰς τῆς Μετουσίωσιν, τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων καὶ τοῦ Σταυροῦ, τὰς ἱερὰς παραδόσεις, τὸ κύρος τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τὰς νηστείας, τὸν μοναχικὸν βίον κτλ. καὶ κατεφρονεούμενος ἐν πᾶσι καὶ πάντοτε τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

Ἡ διδασκαλία αὐτοῦ εἶναι κατὰ πάντα ὅχιδὸν σύμφωνος πρὸς τὴν τῶν *Μολοκάρων*, πολλὰ δὲ κείμενα τῶν ἱεροτελεστικῶν αὐτῶν βιβλίων ἀντεγράφησαν κατὰ λέξιν ἐκ τῶν σημανωτέων καὶ χειρογράφων τετραδίων τοῦ Τβερνιτόβ.

Ἡ εὐμενὴς τοῦ Πέτρου πρὸς τὸν λουθηρισμὸν διάθεσις ἐν μίση τῆς γενικῆς ἐπικρατοῦσης περὶ τὰ θεία ψυχρότητος ἔφερε τὴν ὀρθοδοξίαν εἰς κρίσιμον θέσιν ἐνώπιον τοῦ χειμάρρου τῶν ἐκ τῆς Δύσεως θρησκευτικῶν ιδεῶν ὑπὸ τοιοῦτου οἰκονοῦς ἤρξατο διὰ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἐν Ῥωσίᾳ ὁ 18 αἰὼν, ὁ τοσοῦτον ἀνομνούμενος αἰὼν Πέτρου τοῦ Μεγάλου. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ὁ ἐκ τῶν οἰκιοτέρων αὐτοῦ συμβούλων Αερόρτ ἦν ὁ μέγας ὑπέρμαχος τῶν ἐν Ῥωσίᾳ Γερμανῶν καὶ τῆς θρησκείας αὐτῶν· ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Ἄννης τῆς Ἰβανόβνας οἱ εὐνοοῦμενοι ταύτης ὑπουργοὶ Βίρων, Μύνιχ καὶ Ὁστερμαν τοσοῦτον ἀνέπτυξαν ζήλον εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ προτεσταντισμοῦ, ὥστε δὲν συνεχωρεῖτο τοῖς λειτουργοῖς καὶ ἱερεῖσι τῆς

Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας οὐδέ λόγον κατ' αὐτοῦ νά ἐκφέρωσι. Τότε, κατὰ τὰς συγχρόνους μαρτυρίας, ἐπῆλθε μέγας διωγμός τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς ὀρθοδοξίας, τῶν λειτουργῶν τῆς θρησκείας καί τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τάγματος ἐν γένει· ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, μοναχοὶ ὑπεβάλλοντο εἰς βασανιστήρια, ἐκείροντο διὰ τῆς βίας ἢ καὶ ἐφρονεύοντο· τὰ ταχυδρομεῖα μετέφερον ἀδιακόπως διὰ ξηρῶς καὶ διὰ θαλάσσης μοναχοῦς, ἱερεῖς καὶ ἄλλους εὐλαθεῖς ἀνθρώπους εἰς τὰς μεμακρυσμένας τῆς Σιβηρίας πόλεις, Καμτζάτικαν, Ὁρεμπούργ κτλ. Ὁ βροῦς τῆς λουθηρανικῆς διδασκαλίας ὑποβοηθούμενος ὑπὸ τῆς προϋπαρχούσης ἤδη χαλαρώσεως καὶ ἐξασθενήσεως τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, κατέκλυσε τὴν Ῥωσσίαν εισδύσας εἰς ἀπάσας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας.

Μεταξὺ τῶν ὀλιγίστων ἱεραρχῶν οἵτινες ὕψωσαν τολμηρὰν φωνὴν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας πρῶτος ἀνεδείχθη θερμὸς αὐτῆς ὑπέρμαχος ὁ σιβάσμιος καὶ εὐσεβίστατος μητροπολίτης Ῥιζζανίου Στέφανος ὁ Ἰαβόρσκις (§. 21) διὰ τοῦ περικλητοῦς τριτόμου αὐτοῦ συγγράμματος «Πέτρα τῆς Πίστεως», τρεῖς μετατυπωθέντος ἐντὸς τριετίας μόνης. Ὡς ἀκτὶς φαινοῦ ἡλίου τοῦτο πρῶτον τὸ σύγγραμμα ἐφώτισε τοὺς Ῥώσσοις, κατέδειξεν αὐτοῖς τὸ σαθρὸν καὶ ἀβάσιμον τῶν προτεσταντικῶν διδασκαλιῶν καὶ ἀνεχαίτισε κάπως τὴν ἀκατάσχετον τοῦ ὀρθολογισμοῦ φωνήν. Ἄλλ' ἡ φωνὴ τοῦ θεοῦ λόγου καὶ τῆς εὐσεβείας μικρὸν ἰσχυρεῖ ἀπέναντι τῶν πολιτικῶν λόγων καὶ τῶν ἀναμορφωτικῶν τάσεων τοῦ Πέτρου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν οἰακοστρόφων τῆς πλησιεστίου ἤδη ἐν τῷ ὠκεανῷ τοῦ πολιτισμοῦ πλεούσης Ῥωσσίας. Καὶ πολλαὶ μὲν ἀπαντήσεις ἀθροῦσι ἐράνησαν κατὰ τῆς «Πέτρας» παρὰ τῶν ἐν Γερμανίᾳ προτεσταντῶν, ἰδίως δὲ ἡ τοῦ Βερδδαιν· ἀλλὰ ἡ μᾶλλον συνταραξάσα τὰ πνεύματα καὶ διαστρέψασα τὰς πεποιθήσεις τῶν ὀρθοδόξων ἦν ἡ τοῦ Θεοφάνους Προκόποβιτς, μητροπολίτου Νοβογοροδίας (1), στενοῦ φίλου τοῦ Πέτρου· ὁ ἱεράρχης οὗτος, ἀνὴρ μεγάλης παιδείας κάτοχος ἀλλ' ἀσεβῆς, ἐχθρὸς δὲ τοῦ Ἰαβόρσκι, ἐπιθυμῶν νά φωνῇ ἀρεστός τῷ τζάρω καὶ νά καταστρέψῃ τὴν ὑπολήψιν καὶ τὸν σιβάσμιον ὃν περιποιήσατο ἐκείνω τὸ μνησθὲν κατὰ τοῦ προτεσταντισμοῦ σύγγραμμα, συνέταξε καὶ ἐδημοσίευσεν τὴν

(1) Ὁ Θεοφάνης Προκόποβιτς ἦν ἐκ τῶν διατηρησάτων ἀνδρῶν τοῦ Ῥωστικοῦ κλήρου, σπουδίας ἐν Κιέβω, ἐν Βλαδιμήρω τῆς Βολωνίας καὶ ἐν Ῥώμη. Τῷ 1708—1710 ἐργαζάμενος καθηγητῆς τῆς πικύσεως καὶ τῆς ῥητορικῆς, εἶτα διευθυντῆς καὶ καθηγητῆς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ γυμνασίῳ Κιέβου. Γνωστός γενόμενος τῷ Πέτρῳ καὶ ἐνοηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, συνώδευσεν αὐτὸν εἰς τὴν κατὰ τῶν Τούρκων ἐκστρατείαν καὶ ἦν παρὸν καὶ εἰς τὴν παρὰ τῷ Προύτῳ μάχην. Κατόπιν μέχρι τοῦ 1715 ἦν διευθυντῆς τῆς ἐν Κιέβω Ἀκαδημίας. Τῷ 1716—1718 ἦν ἱεροκέρυξ ἐν Πετρούπολει, ὅτε καὶ συνεδέθη μετὰ τοῦ Μεντζικώβ. Τῷ 1718 ὁ Πέτρος ἐνόμασεν αὐτὸν ἐπίσκοπον Ψκόβου, τῷ ἔτ. 1724 ἀρχιεπίσκοπον Νοβογοροδίας. Ἄνθρωπος μεγίστης παιδείας καὶ σπανίας εὐρύειας, ἀλλ' ὑπερήφανος, δεσποτικὸς, φθονερός καὶ πανούργος, κόλαξ πρὸς τοὺς ἀνωτέρους αὐτοῦ μέχρι τοῦ περιπίπτειν εἰς ἀνοήτους ἀντιρῆσεις, αὐτὸς ὁ τσαῦτα προηγουμένως συγγράψας κατὰ τοῦ προτεσταντισμοῦ, ἐκηρύχθη ὑπέρμαχος τοῦ λουθηρανισμοῦ, ὅπως ἀρίστη τῷ Πέτρῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἰσχυροῖς τῆς ἡμέρας. (Σ. Σ.)

«Σφύραν», προορισθείσαν ἵνα θραύσῃ τὴν «Πέτραν» τοῦ Ἰαβόρσκη· δυστυχῶς τὸ βιβλίον ἐστέφθη δι' οἰκτράς ἐπιτυχίας, καὶ πολλοὺς ἀπίσπασε τῆς ὀρθοδοξίας, ἀποβλέποντας εἰς τὰς διαθέσεις τοῦ ἄρχοντος. Ἐν τῶν μελῶν τῆς ἱεράς Συνόδου, ὁ Θεοφύλακτος Λοπατίνσκη γράψας «Ἀπολογία» κατὰ τοῦ Προκόποβιτς, ἀπεκλείσθη τῆς Συνόδου. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Βίρωνος ἡ «Πέτρα τῆς Πίστεως» ἣτις εἶχε διαδοθῆ πανταχοῦ καὶ ἠγαπάτο ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ἀπηγορεύθη τέλος ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, πρὸς μέγα σκάνδαλον καὶ τρόμον τῆς εὐσεβοῦσης κοινωνίας· οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ὀνομάσῃ τούντεθεν αἱρετικούς τοὺς ὀπαδοὺς καὶ διαδότας τοῦ προτεσταντισμοῦ, καὶ ἔτι ὀλιγώτερον νὰ δικάσῃ αὐτοὺς συνοδικῶς· εὐκόλως δὲ ἐννοεῖται ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἑκατοντάδες καὶ χιλιάδες ἀποστόλων διεδίδον τὴν αἱρετικὴν διδασκαλίαν καθ' ἅπασαν τὴν ῥωσικὴν ἐπικράτειαν καὶ ἰσπερίωσαν τὸ θεμέλιον τοῦ *Μο.λοκαρισμοῦ* τοσούτῳ εὐχερίστερον, καθ' ὅσον ἅπασαι αἱ ἐπίσημοι κυβερνητικαὶ θέσεις πανταχοῦ κατεῖχοντο ὑπὸ προτεσταντῶν. Οἱ ἄρχιερεῖς κατεδιώκοντο ἢ ἀντιτάσσοντο ἢ ἀπλῶς ἢ ἰδίῳ ὑπονοίας ὅτι ἐπεχείρουν ν' ἀντιταχθῶσι κατὰ τῆς καινοτόμου διδασκαλίας. Ὁ μητροπολίτης Κιέβου Βαρλαάμ Βονάτοβιτς ἐκδοὺς ἄνευ κυβερνητικῆς ἀδείας τὴν «Πέτραν τῆς Πίστεως» ἐπέκυθη τῆς θέσεως αὐτοῦ καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὴν μονὴν Πιελουζέρσκη· ὁ δὲ μνησθεὶς Θεοφύλακτος, διὰ τὴν ῥηθείσαν «Ἀπολογία» αὐτοῦ, τὴν αἰσχρὰν καὶ ἐπονείδιστον ἐκείνην τοῦ ῥαβδισμοῦ (κροῦτ) ποινὴν ὑποστάς καθείρθη ἐν τῷ φρουρίῳ Πετροπαυλόβσκα. Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων μαρτύρων τῆς πίστεως κατεδιώχθησαν καὶ καθήρησαν καὶ ἕτεροι ἱεράρχαι, Λέων ὁ ἐπίσκοπος Βορονίτζου τῷ 1730, Σίλβιστρος Καζανίου τῷ 1731, Δοσίθεος Κούρσκου τῷ 1736, Ἰλαρίων Τζερνιγόβου τῷ 1738, Βαρλαάμ Ψκόβου τῷ 1739. Τούτους παρεκολούθησαν καὶ πληθεὺς κληρικῶν κατωτέρου βαθμοῦ· ὁ δὲ Βίρων κατώρθωσε τῷ 1736 καὶ 1737 νὰ ἐκδοθῆ καὶ διάταγμα στρατολογίας τοῦ κλήρου ἀπὸ 15 μέχρι 40 ἐτῶν (1).

Ὁ κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ κατὰ τῶν λειτουργιῶν τῆς θρησκείας κυβερνητικὸς διωγμὸς τόσον εἶχον ἐλαττώσει τὸν ἀριθμὸν τῶν κληρικῶν, ὥστε τῷ 1739 ἐν τέσσαρασι μόναις ἐπαρχίαις ἦν ἑλληνικῶν 1300 προσώπων ἐκ τοῦ ἱερατείου, καὶ πλείστα ἐκκλησίαι μείναισιν ἄνευ ἱερέων εἶχον κλεισθῆ ὀλοτελῶς. Πέτρος ὁ Γ' τὰς αὐτὰς ἐπιδείξατο πρὸς τὸν λουθηρανισμὸν διαθέσεις, καὶ ὅτε ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β' ἀνέβη τὸν θρόνον τοιαύτην εὗρε τὴν θρησκευτικὴν τῆς χώρας κατάστασιν, ὥστε δὲν ἰδίῳ εὗρε νὰ κηρύξῃ ἐν τῷ μαριφέστῳ αὐτῆς ὅτι ἡ Ῥωσσία εὗρίσκετο εἰς μίγιστον κίνδυνον ἕνεκα τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ὀρθοδοξίας καὶ τῆς παραδοχῆς τῆς ἄλλο-

(1) Δὲν εἶναι ὅλως ἀνατιολόγητον τὸ μῖσος τῶν Ῥωσικῶν κατὰ τοῦ Πέτρου καὶ τῶν πρώτων αὐτοῦ διαδόχων. Τὰς καταναγκαστικὰς μεταρρυθμίσεις, τὴν βάρβαρον σκληρότητα, τὴν πρὸς τὸν ξενισμὸν καὶ τὸν νεωτερισμὸν ἀγάπην καὶ τὸ κατὰ τῆς ὀρθοδόξιας ἐν γένει μῖσος δὲν ἠδυνήθησαν οὕτοι νὰ ἐξηγήσωσιν ἄλλως ἢ ὡς ἐνεργείας τοῦ Ἀντιχρίστου, προσωποποιηθέντος ἐν τῷ Πέτρῳ καὶ τοῖς διαδόχῳ αὐτοῦ.

δοξου πίστεως. Μεθ' ὅλην δὲ τὴν πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν προστασίαν αὐτῆς ἡ Λίκατερνα δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ τὴν καρποφορίαν τοῦ ἀφθόνως καθ' ἅπασαν τὴν Ῥωσσίαν σπαρέντος ἀλλοτρίου σπόρου· θέλουσα νὰ βασιλεύσῃ εὐρωπαϊκῶς δὲ εὖρεν εὐλογον νὰ συστήσῃ τὴν ἱεράν ἐξέτασιν καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς πίστεως διωγμὸν καὶ ἐκήρυξε τὴν ἀνεξιθρησκείαν. Τοιοῦτοτρόπως ἅπας ὁ νῆ αἰὼν, ἐν ἀρχῇ μὲν διὰ τῆς ἀπροκαλύπτου καὶ κεκηρυγμένης προστασίας τοῦ λουθηρανισμοῦ, εἶτα δὲ διὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως διηκούλυε τὰ μέσα τοῦ νὰ σχηματισθῇ ἐν τῇ κοινωσίᾳ ὁ *μολοκαρισμός*, οἰονεὶ Ῥωσσι-κῶς τις προτεστανισμός.

§. 45. Γέννησις καὶ παγίωσις τῶν αἵρέσεων τῶν *Μολοκάνων* καὶ *Δουχοβόρων*.

Ἀπὸ τῆς πρώτης εἰσαγωγῆς αὐτῶν ἐν Ῥωσσίᾳ αἱ αἵρετικαὶ διδασκαλίαι ἔλαβον δύο διαφόρους διευθύνσεις, αἱ μὲν πρὸς ἄκρατον ὀρθολογισμόν, αἱ δὲ πρὸς τὸν μυστικισμόν. Κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα αἱ δύο αὗται διευθύνσεις ἔλαβον ὀριστικώτερον χαρακτῆρα, παρρωθῆσαι ἢ μὲν τοῦ ὀρθολογισμοῦ ἐν τῇ αἰρίσει τῶν *Μολοκάνων*, ἢ δὲ τῶν μυστικισμῶν ἐν τῇ τῶν *Δουχοβόρων* καὶ ἄλλων τινῶν μυστικιστῶν. Καὶ οἱ μὲν *Μολοκάνοι* βίασιν πίστεως ἔθεντο τὴν Βίβλον καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον, οἱ δὲ *Δουχοβόροι* ἀνέμιξαν τῷ ὀρθολογισμῷ τὸν μυστικισμόν τῶν *Κουακέρων*, τῶν *Αραβαπιστῶν*, τῶν *Μετρονιστῶν* κλπ.

Ὁ διακριτικὸς χαρακτῆρ τῆς διδασκαλίας τῶν *Δουχοβόρων* ἐστὶν ἡ παρά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔλλαμψις. Ἡ περὶ τῆς ἐσωτερικῆς τελειότητος τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἰδέα ἐστὶ τὸ ἀρχικὸν θεμέλιον τῆς δογματικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτῶν διδασκαλίας. Ὅτι δὲ ἡ προπαγάνδα τοῦ κουακερισμοῦ ἐνηργεῖτο ἐν Ῥωσσίᾳ κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα δαίκνυται ἐκ πολλῶν ἐπισήμων ἐγγράφων· ἐν ἔτει 1743 ἐξεδόθη διάταγμα ἀπαγορευθῆναι τὸν εἰς τὴν νῆρεσιν τῶν *Κουακέρων* προσπλυτισμὸν, τῷ δὲ 1745 ἀνακριτικὴ ἐπιτροπὴ ἐπὶ τούτῳ διορισθεῖσα ἀνεκάλυψεν ἐν ταῖς ἐνδοτάταις τοῦ Ῥωσσιικοῦ κράτους ἐπαρχίαις πληθὺν Ῥωσσιῶν *Κουακέρων*. Παρὰ τῶν *Κουακέρων* οἱ *Δουχοβόροι* παρέλαβον τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν περὶ τῆς ἐνδομύχου τοῦ πνεύματος τελειότητος καὶ τὴν δοξασίαν περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ φωτὸς τοῦ Θεοῦ Λόγου, τὸ ὅποιον ἐνοικεῖ ἐν τῇ ψυχῇ παντὸς ἀνθρώπου.

§. 46. Πρῶτοι γνωστοὶ ἀρχηγοὶ τῶν *Δουχοβόρων* καὶ *Μολοκάνων* καὶ οἱ διάδοχοι αὐτῶν.

Καὶ ἐπὶ πολὺν μὲν χρόνον ὁ Ῥωσσικὸς κουακερισμὸς ἐστερεῖτο ἰδίου ὁδηγοῦ ὅστις νὰ μορφώσῃ αὐτὸν εἰς ὀριστικὴν κοινότητα διακεκριμένην ἀπὸ τῶν λοιπῶν προτεσταντικῶν αἵρέσεων· ἀλλὰ καὶ κατεδιώχθη συντόμως καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ Μεγάλου Πέτρου, ὅστις εὐμενῶς διακείμενος πρὸς τὸν λουθηρανισμόν δὲν ἠνείχετο τοὺς *Κουακέρους* καὶ τοὺς λοιποὺς μυστικιστάς.

Διὸ φεύγοντες τὸν ἐν Μόσχᾳ διωγμὸν οἱ Δουχοβόροι καὶ κρυπτόμενοι ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ταῖς κώμαις διεσπάρησαν ἐν τοῖς κυβερνεῖσι Λίκατερινοσλάβ, Τάμπόβ, Σαρχτόβ, Βορονέζ, Κούρσκ, Καλούγα καὶ Ἀστραχάν, ἐν Φινλανδίᾳ, παρὰ τοῖς Κοζάκοις τοῦ Δόν, ἐπὶ τῆς νήσου Ἐζέλ καὶ μέχρις Ἰρκούτζκ καὶ Καμτζάτσκας. Τῷ 1733 Δουχοβόρος τις ὀνόματι Σεμὲν, δραπέτης ἐκ Σιθηνίας, μετέδωκε τὴν αἰρετικὴν διδασκαλίαν τῷ ἐν τῇ κώμῃ Γοριλόε τῆς ἐπαρχίας Ταμπόβου Ἰλαρίωνι Ποπιρόχιν, ὅστις χαίρων φήμην πεπαιδευμένου ἀνδρός καὶ φυσικὴν κεκτημένος εὐγλωττίαν καὶ παιθῷ ἐγένετο κήρυξ τῶν νέων θρησκευτικῶν ιδεῶν, διδάσκων τὸν λαὸν νὰ μὴ συχνάζῃ εἰς τοὺς ναοὺς, νὰ μὴ ἀναγνωρίζῃ ἱεραρχίαν καὶ Μυστήρια, νὰ μὴ φυλάττῃ τὰς νηστείας, νὰ μὴ σέβηται τὰς παραδόσεις, τὰς εἰκόνας, τὰ ἱερὰ λείψανα κτλ. κοινωνικῶς δὲ ἐκήρυττε τὴν ἰσότητά καὶ ἐλευθερίαν. Ἡ γενικὴ δυσμένεια τοῦ ῥωστικοῦ λαοῦ κατὰ Πέτρου τοῦ Α', τὸ πάνδημον μῖσος κατὰ τῶν διοικητῶν τῶν ἐπαρχιῶν, ὧν τὸ μέγιστον μέρος ἦσαν Νέμιτσοι, πλουτισθέντες ἐκ τῶν ιδρώτων τοῦ λαοῦ, ἀφ' ἑτέρου ἡ ἠθικὴ κατάπτωσης καὶ αἱ καταχρήσεις τοῦ κλήρου, πάντα ταῦτα ὑπεβοήθησαν τὴν πρόοδον διδασκαλίας, ἧτις ἡμαῦρος τὸ γόητρον τῶν μισητῶν πολιτικῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ κλήρου.

Ὁ Ποπιρόχιν δὲν εἶχε τὴν ἱκανότητά τοῦ συντάξαι καὶ μορφώσαι τὴν δουχοβορικὴν διδασκαλίαν οἷα ἐσχηματίσθη καὶ ἐμορφώθη κατόπιν, ἔδωκεν ὅμως αὐτῇ τὴν δύναμιν δι' ἧς ἀκολούθως ἀνεπτύχθη. Ὁρμώμενος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐσωτερικοῦ φωτός τοῦ Θεοῦ Λόγου τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν τῇ ψυχῇ ἐκάστου ἀνθρώπου, ὡς ἀπὸ ἀρχῆς τῆς κατανοήσεως τῶν περὶ πίστειος τοῦ θεοῦ λόγου ζητημάτων, ὁ Ποπιρόχιν ὡς ἐκ τῆς ἐπιπολαιότητος τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ τάχιστα συνίλαβεν ὑψηλὴν περὶ ἑαυτοῦ ἰδέαν ὡς προφήτου καὶ διδασκάλου· ὕθεν ἀρνούμενος τὴν ὑπαρξίν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς προσώπου, ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Χριστὸς ἴναι κεί, ὡς λόγος ἐνδόμουχος, ἐν τῇ γενεᾷ τῶν δικαίων, ὕθεν καὶ πάντες οἱ δικαιοὶ εἰσιν υἱοὶ Θεοῦ, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὑφ' ἣν καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκαλεῖτο Υἱὸς Θεοῦ. Τὴν θεῖαν Γραφὴν ὠνόμαζε *X.λοπότρητσαν*, (ἧτοι *κεφαλόπορον*, πρῶξινον ματαίων λογισμῶν) καὶ μὴ ἀναγνωρίζων αὐτῇ τὸ ἀναγκαστικὸν ἀλάθητον, ἐξήγει αὐτὴν κατὰ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ ἐσωτερικοῦ Λόγου. Ἐπόμενος τῷ παραδείγματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξελέξατο μεταξὺ τῶν ὑπαδῶν αὐτοῦ δώδεκα Ἀποστόλους, ὀνομάσας αὐτοὺς ἀρχαγγέλους, οἷς προσέθηκεν ἀκολούθως ἑτέροισι δώδεκα, καλίστας *θαυατηφόρους ἀγγέλους*, διότι καθήκον εἶχον νὰ καταδιώκωσι καὶ παιδεύωσιν ἐκείνους ὅσοι δεχθέντες ἀπαξ τὴν διδασκαλίαν ἀπηνουῶντο ὕστερον αὐτήν. Ὁ λαὸς δελεαζόμενος ἐκ τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ ὠνόμαζε τὸν ἀγύρτην *Προφήτην* καὶ *Τροφέα*, μεταδιδόντα αὐτῷ τὴν πνευματικὴν τροφήν.

Ἡ *μο.λοχαρία* ἀνεράνη ἐπίσης τὸ πρῶτον ἐν τῷ κυβερνεῖσι Ταμπόβου καὶ τόσον εἶχεν ἀναπτυχθῆ ὥστε τὸ 1765 ἡ κυβέρνησις ἐνέκρινε νὰ λάβῃ αὐστηρὰ κατ' αὐτῆς μέτρα· ἀλλὰ ὀριστικῶς ἐνσταθῆ καὶ ἐκραταιώθη ἡ αἵρεσις αὕτη ὅτε ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς ἐτίθη ἐπιτίθαιος ὁδηγός ὁ Οὐκλείν.

Ὁ Σεμὲν, ἡ Σεμούσκοις Ματριέβ Οὐκλείν ἦν χωρικὸς ἐξ Οὐδάρὸβ, βάρπτας

τὸ ἐπάγγελμα, κεκτημένος φυσικὴν εὐγλωττίαν καὶ παιδείαν τυχῶν ἀνωτέρας τῆς κοινωνικῆς αὐτοῦ θέσεως. Ἐρχομένης τῆς θυγατρὸς τοῦ μνησθέντος Ποπιρόχιν συνεζεύχθη αὐτὴν καὶ ἠπάσθη τὸν δουχοβορισμὸν. Καὶ ὁ μὲν Ποπιρόχιν πολλὰ ἤλπισεν ἐκ τῆς συμπράξεως τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ διὰ τὴν πρίσθον τῆς κίρσεως· ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἐπῆλθε μεταξύ αὐτῶν ῥήξις θρησκευτικὴ ἣτις τοσοῦτον ἰδαινώθη ὥστε ὁ Ποπιρόχιν ἀπέστειλε τοὺς θανατηφόρους αὐτοῦ ἀγγέλους ἵνα φονεύσωσι τὸν ἀποστάτην. Λυτρωθεὶς ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτῶν ὁ Οὐκλείν παρήτησε καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὴν αἰρσιν, ἀλλὰ δὲν ἐπὶνῆλθεν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. Ἀσπασάμενος τὴν *μολοκαρίαν* ἐγένετο ἀρχηγὸς τῶν κίρσεως τούτων, καὶ παραλαβὼν 70 ἐξ αὐτῶν τοὺς νοσημονιστέτους κατώρθησε νὰ διοργανώσῃ τὴν κοινότητα τῶν *Μολοκάνων*, ἐκλιθεὶς κατοικίαν ἐν τῷ χωρίῳ Ῥιβνός τοῦ θέματος Μορσάνσκη, παρὰ τῷ Σβετζόβ, πατρὶ τοῦ περιδόξου μεταγενεστέρου ἀρχηγοῦ τῶν Μολοκάνων, τοῦ ἐμπόρου Σαμὴν Σβετζόβ.

Καὶ αὐτὸς ὁ ἀνώτερος ὀρθόδοξος κλήρος δελεασθεὶς τὸ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῆς μολοκαρικῆς διδασκαλίας ἐπὶ μακρὸν χρόνον οὐδὲν ἐπεχείρει πρὸς καταπολέμησιν αὐτοῦ· οἱ ἱερεῖς καὶ διάκονοι ἀδιακόπως παραιτοῦντες τὴν ὀρθοδοξίαν μετέβαινον εἰς διαφόρους κίρσεις, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὸν ῥασκολνισμὸν· ὅτι τὸ κκκὸν ἤρξατο κορυφούμενον αἱ ἀρχαὶ ἔλαβον δραστηριώτερὰ τινὰ μέτρα πρὸς καταδίωξιν τῶν ἀρνησιθρησκῶν κληρικῶν καὶ ὅσοι μὲν ἐξ αὐτῶν μετεμιλοῦντο ἐπέστελλοντο εἰς τὰ μοναστήρια πρὸς μετάνοιαν καὶ συνεχωροῦντο κατόπιν ὑπὸ τῆς Συνόδου· οἱ δὲ πεισιμονέστεροι καθαιρούμενοι ἐτίθεντο ὑπὸ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν. Μίλην τινὰ τοῦ κλήρου Ταμπόβου ἐν σῶματι ἱερουργοῦ κυρίως εἰς τὰς ῥασκολνικὰς μονὰς τοῦ Ἰργίξ.

ὑπὸ τούτων περιστάσεων βοηθούμενος ὁ Οὐκλείν ἐπεχείρησε δημοσίως τὸ κήρυγμα τῆς θρησκείας αὐτοῦ, ἣν ἐνόμισε προωρισμένην νὰ βασιλεύσῃ καὶ ἐπικρατήσῃ ἐν Ρωσσίᾳ ἐν μίσῳ τῆς δισηδαιμονίας καὶ ἀμαθείας τοῦ λαοῦ. Ὅθεν παραλαβὼν τοὺς 70 αὐτοῦ ὀπαδοὺς ἐτέλεσε μετὰ ψαλμῶν καὶ ὕμνων δημοτελεῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς τὴν εἴσοδον αὐτοῦ ἐν Ταμπόβ, κυκλούμενος καὶ παρακολουθούμενος ὑπὸ ἀναισθητοῦ ὄχλου ἀνακηρύττοντος αὐτὸν προφήτην. Ἀλλ' ἡ ἀστυνομία συλλαβοῦσα καθείρξεν αὐτὸν μετὰ τῶν μαθητῶν.

Ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνα ἡ Β' διάταξε τὴν εἰς δίκην παραπομπὴν αὐτοῦ· ὁ δὲ Οὐκλείν μὴ θέλων νὰ σῆπηται ἀνωφελῶς ἐν τῇ φυλακῇ προσεποιήθη ὅτι μετανοεῖ, συνετάχθη τῇ ὀρθοδοξίᾳ, ἐτήρησεν ἀκριβέστατα τὰ θρησκευτικὰ αὐτοῦ καθήκοντα καὶ μετὰ εἰς ἑβδομάδας ἀφέθη ἐλεύθερος.

Ἐκτοτε ἐπεδόθη δραστηριώτερον εἰς τὴν διάδοσιν τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς μυστικότητος, καθὼς ὑπὸ ἄγρυπνον τυγχάνων ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν. Ἀφίει τὴν ἐπαρχίαν Ταμπόβ μετέβη πρῶτον εἰς Βορονέξ, ὅπου πολλοὺς προσετράφηκεν προσελύτους ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σαρατόβ, ὅπου καὶ ὀριστικῶς ἐγκάτεστάθη ἐν τινὶ κώμῃ Κισλόν, ἧς ὁ ἱερεὺς Σάββας Ἰβανώβ πικροὶ ἀσπασθεὶς τὴν *μολοκαρίαν* σπουδαίως προσέφερεν αὐτῇ ἐκδουλεύσεις. Ἐνταῦθα ὁ Οὐκλείν ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Δαλματόβ, διδασκάλου τῶν Ἰουδαιστῶν, καὶ εἰργάσθη εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ θρησκευτικοῦ αὐτοῦ συ-

στήματος· ἐκάνονισε δὲ καὶ τὴν ἐξωτερικὴν τῶν Μολοκάνων λατρείαν, περιορίσας αὐτὴν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐξήγησιν τῆς Γραφῆς καὶ τὸ ἄσμα· τὸ τελευταῖον τοῦτο προσεπάθησε νὰ καταστήσῃ ὅσον οἷόν τε ἀρεστὸν καὶ ἐπαγωγόν, καὶ πολλοὶ συνέτρεχον εὐχαριστούμενοι ν' ἀκούωσι τοὺς ψαλμοὺς ἄδομένους ὑπὸ παρθένων καὶ παιδῶν καλλιφώνων. Ὁ Οὐκλείν ἠρίθμει κατὰ χιλιάδας τοὺς ἐν ταῖς τρισὶ ταύταις ἐπαρχίαις προσηλύτους αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων πλείστοι ἀνέλαβον μετ' ἐπιτυχίας τὸ ἔργον τῆς διχδόσεως· αὐτὸς δὲ, νέων κτήσεων ὀρεγόμενος, μετέβη εἰς τὰ νότια τῆς Ρωσσίας μέρη, εἰς τὰς ἐπαρχίας Λίκατερινοσλάβ, Ἀστραχάν, εἰς τὴν χώραν τῶν Κεζίκων τοῦ Δόν, καὶ μέχρι τοῦ Καυκάσου, πανταχοῦ ἐξαπλών τὴν αἰρετικὴν διδασκαλίαν. Τὸ κήρυγμα αὐτοῦ κατέστη τόσῳ μᾶλλον ἐπιφόρον, καθόσον ἀπὸ τῆς συλλήψεως αὐτοῦ ἐν Ταμπόβῳ ὁ Οὐκλείν διέδιδεν αὐτὸ μυστικῶς, καθὼς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, κρυπτόμενοι ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ συνιστώντες καὶ τοῖς προσηλύτοις τὴν πρὸς τὸ φαινόμενον ἀκριβῆ τήρησιν τῶν θρησκευτικῶν ἐξωτερικῶν καθηκόντων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Οὐκλείν ἀφώπλισε τὴν τε κυβέρνησιν καὶ τὸν κλήρον.

Ἐνθέρμος ἀπόστολος τῆς *μολοκάνικης* καὶ διδάχος τοῦ Οὐκλείν ἦν ὁ Σεμὲν Ἀνδρείβ Σβετζόβ μέγα φέρων καὶ μέχρι τοῦδε παρὰ τοῖς Μολοκάνοις ὄνομα διὰ τὴν περὶ τὸ λέγειν δεινότητα, τὸ ἀπέραντον μνημονικὸν καὶ τὰς πρακτικὰς αὐτοῦ γνώσεις· διὸ παρὰ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν ὁμοθρήσκων καὶ πλοῦτον πολὺν συνήθροισεν, ὃν μεταχειρίσθη διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς αἰρέσεως. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 17^{ου} αἰῶνος ἀνετάνη ὁ Ἀθανάσιος Νικητίν, ἀνευδύτως ἐργασθεὶς ὑπὲρ τῆς ὀλονίν αὐξανούσης αἰρέσεως, μέχρι τοῦ 1824, ὅτε συλληθῆς καὶ περαδοθεὶς εἰς δίκην ἀπέθανεν ἐν τῇ φυλακῇ. Ὁ Γαβριήλ Βοϊκίν ἐπίσης γνωστὸς ἀρχηγὸς τῆς μολοκάνικης κατεδικάσθη ὡσαύτως ὑπὸ τῆς Συνόδου, ἀλλὰ δραπαιτεύσας ἐκρόθη καὶ ἐξηκολούθησε τὸ κήρυγμα ἐν τῷ κρυπτῷ. Σὺν τούτοις ἀριθμῆται καὶ ὁ Δημήτριος Οὐσάδ, ἀκάματος κήρυξ καὶ οὗτος τῆς αἰρέσεως, συλληθῆς ἐπίσης τῷ 1824 καὶ φυλακισθεὶς ἐντὸς μηνὸς τινός.

Ἐνῷ ὁ Οὐκλείν ἐπιτυχῶς διέδιδε τὴν μολοκάνικὴν αἴρεσιν, ὁ Ἰλαρίων Ποπορόχιν, ἀρχηγὸς τῶν *Δουχοδόρων*, ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῆς ἀστυνομίας, ἐδικάσθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς Σιβηρίαν μετὰ πολλῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τῆς αἰρέσεως ἐπέζησε καὶ τὴν θέσιν τοῦ Ποπορόχιν κατέλαβε τῷ 1770 ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὅστις ἔνθ κρύψη τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ, μετωνομάσθη Καπουστίν. Κατώκησε δὲ ἐν Σουσίβῳ, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ 1755 ἦν τὸ ἀσυλον τῶν *Δουχοδόρων*, καὶ διὰ τῶν φυσικῶν καὶ ἐπικτητῶν αὐτοῦ πλιονεκτημάτων τοσαύτην ἀπέκτησεν ἐπὶ τῶν ὁμοθρήσκων αὐτοῦ ὑπεροχὴν, ὥστε ἐβάσιλευε σχεδὸν ἐπ' αὐτῶν, ὅπως ὁ Ἰωάννης de Leida ἐπὶ τῶν τῆς Μυστήρης *Ἀραβαπτιστῶν*· κατὰ σύμπτωσιν δὲ τινα περιέργον ἐνῷ αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ τῶν *Ἀραβαπτιστῶν* τοσαύτην ἔχουσιν ὁμοιότητα πρὸς τὴν τῶν *Δουχοδόρων*, ὁ Καπουστίν εἶχε παράδοξον ἐξωτερικὴν ὁμοιότητα μετὰ τοῦ ρηθέντος ἀρχηγοῦ αὐτῶν.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ 18^{ου} αἰῶνος ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις θέλουσα νὰ θέσῃ τέρμα

εις τὰς ἀδικήτους τῶν *Μολοκάνων* καὶ *Δουχοβόρων* πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους ἱεράς, μετόπισθε πολλοὺς τῶν ἐν ταῖς διαφόροις ἐπαρχίαις αἰρετικῶν εἰς τὸ κυβερνητικὸν Ταυρίδος, ἐν τῷ θέματι Μελιττουπόλεως παρὰ τὸν ποταμὸν Μολοτζίνατα ὅπου ἐσχημάτισαν πλουσίαις καὶ μεγάλας κωμοπόλεις καὶ χωρία. Ἐκεῖ μεταβάς καὶ ὁ Καπουστὶν ἤρξε τῶν μελιττουπολιτῶν Δουχοβόρων μέχρι τῆς ἀποβιώσεως αὐτοῦ συμβάσας τῷ 1820. Διεδέχθη δ' αὐτὸν ἐν τῷ ἀξιώματι ὑπερτάτου διδασκάλου ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βασίλειος Καμουκόβ, ὅστις θανὼν τῷ 1832 ἀφῆκε διάδοχον τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰλαρίωνα, δεκαεξαετῆ, ἀποθνήσκοντα ἐκ μέθης τῷ 1841. Ἐκ τῶν δύο τούτου ἀνηλικίων υἱῶν ἀπέξειδέχοντο τίως οἱ Δουχοβόροι τὸν ἀναδειχθησόμενον προφήτην.

§. 47. Ὁμολογία τῶν *Μολοκάνων* καὶ τῶν *Δουχοβόρων*.

Μέχρι τοῦ Οὐκλαίν οἱ *Μολοκάνοι* ἔλεγον ὅτι πιστεύουσι διὰ τοῦ πνεύματος εἰς τὸν ζῶντα Θεὸν ἀλλὰ δὲν στυροκοποῦνται, τὰς χειροπλάστους εἰκόνας δὲν προσκυνοῦσιν, ἀλλὰ προσκυνοῦσιν ἀλλήλους διὰ τὸ κατ' εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, ἐντός καὶ χειροποιήτων δὲν εἰσέρχονται, οὔτε ἰξομολογοῦνται εἰς ὀρθοδόξους ἱερεῖς τῶν ἀγράντων μυστηρίων δὲν μεταλαμβάνουσι, διότι ταῦτα κατασκευάζονται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ μεταδίδονται ὑπὸ ἱερίων ἀναξίων. Τὴν ἀγίαν Τριάδα ὁμολογοῦσι κατὰ τὸ Σύμβουλον καὶ προσκυνοῦσιν αὐτὴν πνευματικῶς. Τὴν ἀγνήν Θεομήτορα καὶ τοὺς ἁγίους εἰδονται πνευματικῶς, ἀλλὰ δὲν λατρεύουσιν ἰξωτερικῶς. Τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸν Σταυρὸν δὲν δέχονται, σημεῖον δὲ τοῦ σταυροῦ αὐτοῖς τὸ θεῖον λόγιον: «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος».

Ὁ Οὐκλαίν ἀπεκθίς τὴν *μολοκαίαν* ἐσχετίσθη μετὰ τοῦ διδασκάλου τῆς τῶν *Ἰουδαίων* αἰρέσεως (§ 46.) Σημὶν Δαλυκτόβ, ὃν εἰλκυσε πρὸς ἑαυτὸν μετ' αὐτοῦ δὲ συνδυάσας τὴν ἰδίαν διδασκαλίαν μετὰ τῆς τῶν *Ἰουδαίων* κατήρτισε σύστημα τέλειον καὶ συνέταξε τὴν *μολοκαϊκὴν ὁμολογίαν* τὴν καὶ μέχρι τοῦ νῦν σωζομένην ὑπὸ τῷ ὀνόματι *διδασκαλία τοῦ Σεροόκα*.

1. Ὁ Θεὸς ἴστι πνεῦμα ἐν τρισὶ προσώποις, τῷ Πατρὶ, τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι.

2. Ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καίτοι ὁμοούσιοι τῷ Πατρὶ, ἀλλ' οὐκ εἰσὶν ἴσοι αὐτῷ κατὰ τὴν θεότητα.

3. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐγεννήθη ἀσπόμενος ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας.

4. Μὴ ἔχων σάρκα ἐντελῶς ἀνθρωπίνην ὁ Χριστὸς δὲν ἀπέθανεν ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ κατ' ἰδιὸν τινα τρόπον.

5. Κατὰ τὸν ἐπὶ τῆς γῆς αὐτοῦ βίον ὁ Χριστὸς ἐσύστησε τὴν Ἐκκλησίαν, συγκειμένην κατ' ἀρχάς ἐκ τῶν Ἀποστόλων, ὕστερον δὲ ἐκ πάντων τῶν πιστευσάντων εἰς αὐτόν.

6. Ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ὕριστατο μόνον μέχρι τοῦ ἰδ' αἰῶνος, μέχρι τῆς ἐποχῆς δηλαδή καθ' ἣν αἱ οἰκουμηνικαὶ σύνοδοι καὶ οἱ διδά-

σκάλοι τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς αὐθαριέτου τῶν Γραφῶν ἐξηγήσεως διέφθιραν τὸν χριστιανισμόν ἀναμιζαντες αὐτὸν μετὰ τοῦ ἔθνησμου.

7. Σήμερον τὴν ἀληθῆ Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἀποτελοῦσιν οἱ ἀληθῶς πνευματικοὶ χριστιανοὶ οἱ μὴ δεχόμενοι τὰς παραδόσεις μῆτε τοὺς συνδικοὺς θεσμοὺς, μῆτε τὰ συγγράμματα τῶν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τιμωμένων διδασκάλων, ἀλλ' ὁμολογοῦντες μόνον ἑσα κί Γραφά διδάσκουσι.

8. Ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ πάντες, κατὰ τὴν ἀξιωμασίαν τοῦ Χριστοῦ, δύνανται νὰ τύχωσιν αἰωνίου σωτηρίας.

9. Πρὸς ἠθικὴν τελειότητα καὶ ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου σωτηρίας δίδονται τοῖς πνευματικοῖς χριστιανοῖς τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὐχὶ δι' ὀρατῶν σημείων, ἀλλὰ πνευματικῶς· διὰ τοῦτο τὰ μυστήρια τὰ ὅποια ἀνακινίζουσι καὶ ἐξαγαγίζουσι τὸν χριστιανὸν δεόν νὰ λαμβάνωνται ὑπὸ πνευματικὴν ἔννοιαν.

10. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην τὸ ἐν Χριστῷ βάπτισμα δεῖν πρέπει νὰ τελῆται διὰ τοῦ ὕδατος· ὁ Ἰωάννης ἐβάπτιζεν ἐν ὕδατι, ἀλλὰ τὸ βάπτισμα ἐκείνου ἦν διάφορον τοῦ χριστιανικοῦ. Τὸ πνευματικὸν βάπτισμα συνίσταται εἰς τὴν διδασχὴν τοῦ Θεοῦ λόγου, εἰς τὴν μετάνοιαν καὶ εἰς τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν.

11. Ἡ θεία διδασκαλία μυστικῶς καθαρίζουσα τὸν πιστὸν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας δίδωσιν αὐτῷ ἀοράτως καὶ τὸ πνευματικὸν μῦρον.

12. Μετάνοια ἐστὶν ἡ συντριβὴ τῆς καρδίας ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐξομολόγησις τῶν ἁμαρτιῶν ἐνώπιον αὐτοῦ μόνου.

13. Ἀληθὴς εὐχαριστία ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ λόγου ἀποδοχὴ καὶ ἡ ἐκπλήρωσις τῶν θείων παραγγελμάτων· διὰ τῆς ἐντολῆς δὲ ἦν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔδωκεν ἡμῖν τοῦ τρώγειν τὸ Σῶμα αὐτοῦ (Ἰωαν. ζ') ἐννοητικὸν τὸν λόγον, ἤτοι τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος.

14. Ἡ ἱερωσύνη δεῖν εἶναι μυστήριον καὶ οἱ τῆς ὀρατῆς Ἐκκλησίας ἱερεῖς δεῖν εἶναι ἀνγκυκιοὶ. Καθότι ἡμεῖς « τοιοῦτον ἔχομεν ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης » (Ἐβρ. ἡ. 1). Ἀλλ' ἐπὶ τῆ βάσει τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου (1. Πέτρ. ε. 1) οἱ χριστιανοὶ οὐδέλουσιν ἔχειν πρεσβυτέρους ὡς ὁδηγοὺς εἰς τὰ τῆς πίστεως καὶ τούτοις ὑποτάσσεσθαι.

15. Ὁ γάμος ἐπίσης δεῖν εἶναι μυστήριον, οἱ λόγοι τοῦ Ἀποστόλου « Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστὶ » (Ἐφεσ. ε. 32) ἀναφέρονται οὐχὶ εἰς τὸν γάμον ἀλλ' εἰς τὴν μυστικὴν ἔνωσιν τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ γάμος δεῖν νὰ τελῆται κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Γωβίτ, ἤτοι διὰ τῆς τῶν γονέων εὐλογίας, οὐχὶ δὲ ὅπως γίνεται ἐν ταῖς ὀραταῖς Ἐκκλησίαις.

16. Ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ λέγεται: « Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνούντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. » (Ἰωαν. δ'. 24.) διὸ ἡ προσκύνησις τοῦ Θεοῦ δεῖν πρέπει νὰ ἦναι ἐξωτερικὴ τελετουργία, ἀλλὰ πνευματικὴ.

17. Ἀπασαί κί τελεταί τῆς θείας λατρείας ἐν τοῖς ὀρατοῖς νατοῖς, ὡς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, αἱ μετάνοιαί, αἱ προσευχαί, οἱ ὕμνοι καὶ αὐτοὶ οἱ ναοὶ ἐν εἶναι θεῖμοι τῆς ἱερᾶς Γραφῆς, ἀλλ' ἐφευρέσεις ἀνθρώπινοι.

18. Ἐξ ἰδίας αὐθαιρεσίας οἱ ἄνθρωποι ἰθεσμοθέτησαν τὴν προσκύνῃσιν τῆς Θεοτόκου, τῶν λειψάνων τῶν ἁγίων καὶ τῶν εἰκόνων· καὶ εἶναι μὲν ὁμολογουμένη ἡ ἀγιότης τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ προσκυνῆ τις αὐτοὺς καὶ νὰ τοῖς ἀποτείνῃ δεήσεις.

19. Ἡ Ἐκκλησία τῶν ὀρθοδόξων ἐκανόνισε νηστείας εἰς ὠρισμένους καιροὺς. Ἀληθῶς ἡ νηστεία εἶναι ἀναγκαιοτάτη διὰ τοὺς ἀσθενεῖς τῷ πνεύματι, καὶ συχνάκις παραγγέλλεται διὰ τοῦ Θεοῦ λόγου· οὐδαμῶς ὅμως τῆς Γραφῆς ἀπαντάται ὅτι ἡ νηστεία συνίσταται εἰς τὴν ἀποχὴν ἀπὸ εἰδους τινὸς τροφῆς ἢ ὅτι πρέπει νὰ γίνηται εἰς ὠρισμένας ἡμέρας. Τὸ καθήκον τῆς νηστείας ἐπιβάλλεται τῷ ἀνθρώπῳ ὡσάκις αἰσθάνεται τὴν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν βροπὴν καὶ τὴν ὑπερίσχυσιν τῆς σαρκὸς κατὰ τοῦ πνεύματος· τότε δὲ ἡ νηστεία συνίσταται εἰς τὴν ἀποχὴν οὐχὶ ὠρισμένης τινὸς βρώσεως, ἀλλὰ πάσης ἐν γένει τροφῆς καὶ πύσεως, διότι οὕτως ἐνήστεισαν ὁ Μωϋσῆς, ὁ Ἥλιος καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

20. Πᾶσα τροφή εἶναι συγκεκριημένη τῷ ἀνθρώπῳ ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ Γραφῇ ἀπαγορευομένων ἀκαθάρτων ζώων, οἷον χοίρου κλπ.

21. «Οὐ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία», φησὶν ὁ Ἀπόστολος (Β'. Κορινθ. γ', 17)· διὰ ταῦτα θεμέλιον τοῦ ἠθικοῦ βίου τοῦ ἀληθοῦς χριστιανοῦ δεῖν εἶναι τὴν ἐλευθερίαν, ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης βίας.

22. Αἱ ἀρχαὶ τοῦ κόσμου τούτου εἰσὶν εὐεργετικαὶ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τάσσονται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ὁ Κύριος εἶπε περὶ τῶν χριστιανῶν· «Ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰσὶ, καθὼς ἐγὼ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰμί» (Ἰωάνν. ιζ', 14)· διὰ ταῦτα οἱ υἱοὶ τοῦ φωτὸς ἀγωνίζονται ἀπ' ἑαυτῶν νὰ διάγῃσι κατὰ τὰς ἐντολάς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

23. Ἐκπληροῦντες τὰς θείας ἐντολάς οἱ πνευματικοὶ χριστιανοὶ δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην τῶν ἀνθρωπίνων ἐντολῶν, ὑφείλουσι δὲ ν' ἀποφεύγῃσι τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν νόμων ἐκείνων ὅσοι ἀντίκεινται τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Θεοῦ λόγου· λ. γ. τῆς δουλείας τῶν ἰδιοκτητῶν, τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, τοῦ ὄρκου, ὡς ἀντιβαίνοντων εἰς τὰς διατάξεις τῆς ἁγίας Γραφῆς.

24. Ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον τὸ ἀντιταχθῆναι ἀναφανδὸν κατὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ κλήρου, διὰ τοῦτο οἱ πνευματικοὶ χριστιανοὶ, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν πρώτων χριστιανῶν, δύνανται νὰ κρύπτονται καὶ τοὺς ἐν πίστει ἀδελφοὺς αὐτῶν ὑφείλουσι δέχεσθαι καὶ κρύπτειν, ἐκτελοῦντες τὴν ἐντολήν, «Γέροντα καὶ νεώτερον κρύψον ἐν τῷ οἴκῳ σου» (Ἑσδρ. β', 22).

Ἡ διαφορὰ τοῦ δουχοβορισμοῦ ἀπὸ τοῦ μο.λοκαρισμοῦ κατὰ τὸν ἐν αἰῶνα συνίστατο ἐν τοῖς ἑξῆς:

1) Ὁ Θεὸς εἰς ἑστὶν ἐν Τριάδι, ὁ Πατὴρ μὴμη, ὁ Υἱὸς νοῦς, τὸ ἅγιον Πνεῦμα βούλησις. 2) Ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἐν τῇ θεότητι αὐτοῦ θεωρούμενος, κατὰ μὲν τὴν Παλαιὰν Γραφὴν ἦν ἡ Σοφία περιβάλλουσα τὴν φύσιν, κατὰ δὲ τὴν Καινὴν Διαθήκην εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς σωματικῆς ἐγκρατείας. Ὡς πρόσωπον δὲ ἱστορικὸν ὁ Χριστός ἐστὶν ὁ ἄριστος τῶν ἀνθρώπων, ὃ καὶ ἄλλοι δύνανται ὅμοιοι γενέσθαι. Τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως αὐτοῦ ἐστὶν ἀκατανόητον, τὸ δὲ πάθος ἀπλῶς παράδειγμα πασχούσης ἀθωότητος. Ὁ Χριστός καὶ μέχρι τοῦ νῦν γεννᾶται, διδάσκει, πά-

σχει, θνήσκει καὶ ἀνίσταται πνευματικῶς ἐν τῇ ψυχῇ ἐκάστου πιστοῦ. 3) Διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν δὲν εἶναι ἐπάναγκες νὰ ἔχωμεν ἐξωτερικὴν γνῶσιν περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθὼ λόγου ἐνδομύχου διδάσκοντος περὶ ἑαυτοῦ τὸν ἄνθρωπον ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἢ δὲ ἅγια Γραφή, ὡς λόγος ἐξωτερικός, στρέφει τὰς διανοίας ἡμῶν πρὸς τὸν ἐνδομύχον διδάσκαλον Χριστόν. 4) Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ὑπῆρχε καὶ ἔπεσε πρὸ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου, ἢ δὲ ἁμαρτία τοῦ Ἀδάμ ἐστὶν ἁμαρτία προσωπικὴ. 5) Πάντες οἱ ἄνθρωποι εἰσιν ἴσοι κατὰ Χριστόν· ὁ ὄρκος καὶ ὁ πόλεμος εἰσιν ἁμαρτήματα· ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ ἀρχιερεὺς εἰσιν ἄνθρωποι ὡς καὶ οἱ λοιποί. 6) Οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ Μωαμεθανοὶ καὶ οἱ ἐθνικοὶ δύνανται σωθῆναι ἐπίσης ὡς καὶ οἱ χριστιανοί, διὰ τοῦ ἐνδομύχου λόγου τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν αὐτοῖς.

Ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ, λ. χ. ὡς πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰς τελετὰς αὐτῆς, τὰ μυστήρια, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν, τὴν παράδοσιν, τὰς συνόδους, τὰς εἰκόνας, τὴν προσκύνῃσιν τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἱερῶν λειψάνων, τὰς νηστείας κτλ. οἱ Δουχοβόροι συμφωνοῦσι πρὸς τοὺς Μολοκάρους· ἀλλὰ μὴ ὅλην τὴν ὁμοιότητα τῶν διδασκαλιῶν αὐτῶν μισοῦνται ἀμοιβαίως.

Ὅτι δὲ ἡ αἵρεσις τῶν Δουχοβόρων ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς ἱπαφῆς τοῦ ρωσικοῦ ὀρθολογισμοῦ μετὰ τοῦ μυστικισμοῦ τῶν Κουακέρων φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῶν διδασκαλιῶν αὐτῶν. Ἐν ταῖς δοξασίαις αὐτῶν περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, περὶ τῆς διὰ τῆς πίστεως τελειότητος, περὶ τοῦ ἐνδομύχου λόγου, περὶ μελλούσης ζωῆς καὶ περὶ τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας οἱ Δουχοβόροι παρέλαβον θετικῶς τὸ θρησκευτὸν τῶν Κουακέρων (1).

(1) Αἱ βάσεις τῆς κουακερικῆς διδασκαλίας εἰσὶν αἱ ἐξῆς: 1) μοναχικὴ πηγὴ γνῶσεως τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐστὶ, κατ' αὐτοὺς, ἢ ἄμεσος ἐνδομύχος ἔλλαμψις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τουτέστιν ὁ ἐσωτερικὸς λόγος ἐν δὲ τῇ ψυχῇ ἐκάστου ἄνθρωπου εὐρίσκεται μερὶς τις τοῦ νοῦς καὶ τῆς σοφίας αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ἣτις καλεῖται λόγος ἐνδομύχος, Χριστὸς ἐνδομύχος, ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος κλπ. 2) Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἡ θρησκεία συνίσταται εἰς τὸ προσέχειν τοῖς παραγγέλμασι τοῦ ἐνδομύχου τούτου λόγου, τοῦτο μόνον ἀπαιτοῦσα παρὰ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἀποστῆσαι δηλονότι τὸν λογισμὸν ἀπὸ πάσης ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως, καὶ καταβαλεῖν τὸ κράτος τῶν αἰσθήσεων, ἵνα μετὰ τῆς μεγαλειτέρας προσοχῆς καὶ εὐλαθείας συγκεντρώσας ἐν ἑαυτῷ ἅπασαν τὴν διάνοιαν ἀκούσῃ τί διδάσκει αὐτὸν ὁ ἐνδομύχος λόγος, ὁ Χριστὸς, ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. 3) Ἡ ἱερὰ Γραφή, ἐξωτερικὸς λόγος οὗτος, δὲν δύναται νὰ σώσῃ τὸν ἄνθρωπον, διότι εἶναι γράμμα νεκρὸν, ἀλλ' εἶναι κατὰ τοῦτο ὀφέλιμος, ὅτι κατευθύνει τὴν διάνοιαν πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν λόγον, πρὸς τὴν σχολὴν τοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἐγκρύπτεται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου· αὕτη δὲν διδάσκει ἡμᾶς τὴν πρὸς σωτηρίαν ὁδόν, ἀλλὰ στρέφει τὸ πνεῦμα ἡμῶν πρὸς τὴν περὶ τούτου διδασκαλίαν. 4) Οἱ Μωαμεθανοί, Ἰουδαῖοι καὶ ἐθνικοί, μὴ ἔχοντες τὸν ἐσωτερικὸν λόγον, στεροῦνται μόνον τοῦ μέσου, ὅχι δὲ καὶ τῆς ὁδοῦ τῆς σωτηρίας, πρὸς ἣν δὲν ἀπαιτεῖται, κατ' αὐτοὺς, νὰ ᾔναι τις χριστιανὸς ἐξωτερικῶς. Διὰ ταῦτα, κατὰ τὴν κουακερικὴν διδασκαλίαν, ἔπαν

Κατὰ τὸν ἰὴ αἰῶνα οἱ Ῥώσσοι προτεστάνται ἤτοι οἱ *Δουχοβόροι* καὶ οἱ *Μολοκάροι* ἰκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Ῥώσσων α) *Στζέλιτικοί* ἑμπαικτικῶς ἐκ τοῦ *шель*, ῥήγμα, ῥωγμῆ· καθότι μὴ ἔχοντες νεοὺς οὔτε εἰκόνας, προσπύχοντο ἐντὸς γυμνῶν δωματίων καὶ οἰκιῶν, ἐστραμμένοι πρὸς τὸν τοίχον καὶ προσπύχοντες τὸ βλέμμα ἐπὶ ἐνὸς σημείου, ὡς ἐπὶ ῥωγμῆς τινος· β) *Φαρμαλόροι*, ὅπου ἐστὶν ὑβριστικὴ λέξις ἐν τῷ στόματι τοῦ ὄχλου λίαν ἀλλοκότους καὶ πικροδόξους ἰδέας ἔχοντας περὶ τῶν ἐν Ῥωσσίᾳ σχηματισθεισῶν κατὰ τὸν αἰῶνα ἐκείνων φρημασονικῶν ἐταιριῶν· γ) ἡ κυβέρνησις ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἐκάλει αὐτοὺς *Ἰκοροπόρτζοι*, ἤτοι Εἰκονομάχους, ὡς ἀρνούμενους τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων· δ) τίλος ὠνομάσθησαν ὀριστικῶς: ἡ μὲν τῶν *Κουακέρων* αἰρέσις *Δουχοβόροι*, οἱ δὲ τῶν *Λουθηρανῶν Μολοκάροι* *Δουχοβὸρ* κατὰ λέξιν σημαίνει *πνευματόμαχος*, καὶ οὕτως ἀπεικάλεσαν αὐτοὺς οἱ ὀρθόδοξοι καθὼ ἀρνούμενους πᾶν ὄ,τι πνευματικὸν ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, μέχρι καὶ τῆς παντελοῦς ταύτης καταργήσεως· αὐτοὶ ὁμῶς παραδέχονται τὴν

τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐστὶ κοινωνία ἢ πόλις τοῦ Χριστοῦ, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, Μωαμεθανοὶ καὶ ἔθνη δύνανται σωθῆναι διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῖς ἔσωτεριχοῦ λόγου· ἀλλ' ὅπως ἀποκτήσῃ τὸ φῶς ἀπαιτεῖται ἡ ἀκριβεσττέρα ἐν ἑαυτοῖς καὶ βαθυτέρα κατάθεσις καὶ ἐνδόμυχος ἀγὼν τοῦ Πνεύματος κατὰ τῶν δυνάμεων τοῦ σκότους. 5) Τὰ ἐξωτερικὰ ἔργα καὶ τὰ σωτήρια πάθη τοῦ Χριστοῦ καὶ ἅπαντα ἡ εὐαγγελικὴ ἱστορία ληπτία μᾶλλον ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ἐννοίαν, ἀπεικονίζοντα τοῦ ἔσω Χριστοῦ τὴν μυστηριώδη γέννησιν, τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου. 6) Ἐκαστος ἀνθρώπος, ἔστω καὶ γυνή, ἅμα αἰσθανθῆ ἐνεργοῦντα ἐν ἑαυτῷ τὸν ἐνδόμυχον λόγον, δύναται διδάσκειν τοὺς ἄλλους· διὰ ταῦτα περιττὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ κληρὸς καὶ ἅπαντα ἡ ἱεραρχία, ἡ δὲ προσκύνησις τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ, καθὼ πνεύματος, ἀρμόζει νὰ ἦναι μᾶλλον πνευματικῆ. 7) Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραδεχθῆ τις ὅτι μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ψυχῶν τὰ σώματα ἡμῶν δύνανται ν' ἀναστῆθῶσι ποτε· ὅθεν τὴν ἀνάστασιν δεόν νὰ ἐννοήσωμεν ὅλως πνευματικῆν. 8) Πάντες οἱ ἀνθρώποι εἰσὶ ἴσοι· ὡς ἐκ τούτου οἱ *Κουάκεροι* οὔτε ὀρκίζονται ποτε ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν, οὔτε τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν παραδέχονται. Διὰ ταῦτα ἐν τῇ Βορείᾳ Ἀμερικῇ ὅπου ζῶσιν ὑπὲρ τὰς 300,000 Κουακέρων, ἀντὶ ὄρκου ἀπαιτεῖται παρ' αὐτῶν ἀπλῆ ὁμολογία, ἀπὸ δὲ τῆς στρατολογίας ἀπαλλάττονται ἀντὶ διαφόρων ἄλλων φόρων. 9) Ἐν τῇ διαίτῃ αὐτῶν οἱ *Κουάκεροι* εἰσὶ λιτοὶ μέχρις αὐστηρότητος, καὶ ὅπως περιστέλλωσι τὸ κράτος τῆς σαρκὸς ἀποφεύγουσι πᾶν ὄ,τι δύναται νὰ εὐχαριστήσῃ ὑπὲρ τὸ μέτρον τὰς αἰσθήσεις καὶ μετριάξουσι τὴν ἡδονὴν εἰς εἰλας τὰς ἀπολαύσεις· ἐντεῦθεν ἡ περὶ τῶν βίων αὐτῶν αὐστηρότης, ἡ ἀπλότης τῆς ἐνδομασίας, ἡ μετριότης περὶ τὴν τροφήν, ἡ χρῆσις τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ «Σὺ» πρὸς πάντας ἀνεξαιρέτως, παντελοῦς ἔλλειψις τοῦ εἴθιμου τοῦ ἀποκαλύπτει τὴν κεφαλὴν ἐνώπιον ἀνωτέρων, καὶ ἄλλα τινὰ, ὧν τὰ πλεῖστα διατηροῦσιν ἀναλλοίωτα οἱ *Δουχοβόροι*. Ἐν τούτοις παρατηρήσεως ἄξιον εἶναι ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἠθικὴν, καὶ τὴν περὶ τὴν ἐξάσκησιν διαφόρων ἐπιτηδευμάτων ἱκανότητα οἱ *Κουάκεροι* (ὡς καὶ οἱ *Δουχοβόροι*) εἰσὶν ἀγαθὰ μέλη τῆς κοινωνίας, διακρινόμενοι διὰ τοῦ πρακτικοῦ αὐτῶν νοῦς ἐν τε τῷ ἐμπορίῳ καὶ ἐν παντοίοις ἐπαγγέλμασι, διὰ καὶ πανταχοῦ εἰσὶ πλούσιοι.

προσωυμίαν ὑπὸ τὴν ἀντίστροφον ἔννοιαν ὡς μαχόμενοι δῆθεν ὑπὲρ τοῦ πνεύματος, ἢ τοῦ πνευματισμοῦ, αὐτοκαλούμενοι ἀπλῶς Χριστιανοί, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, οὓς ὀνομάζουσιν ἀνθρώπους ἑγκοσμίους. Οἱ δὲ Μολοκάραι ἐκλήθησαν οὕτως ἐκ τοῦ Μολοκο (γάλα) διότι ἤσθιον γάλα καθ' ἑκάστην, μὴ διακρίνοντας νηστησίμους ἡμέρας· ἔτι ἀπὸ τοῦ 1765 τὸ ἐν Ταμπόβῳ ἱεροδικαστήριον ἐν τινὶ ἐκθίσει αὐτοῦ πρὸς τὴν ἱερὰν Σύνοδον ὠνόμασε τὴν αἵρεσιν Μολοκαρία, διότι ἤρνούντο τὰς νηστείας καὶ ἔτρωγον γάλα τὴν τετάρτην καὶ παρασκευήν.

§. 48. Περιστάσεις συντρέξασαι εἰς τὴν διάδοσιν τῶν αἱρέσεων.

Ὅπως ἐξηγήσωμεν κάλλιον τὴν καταπληκτικὴν διάδοσιν τῶν αἱρέσεων τούτων, κυρίως ἐν Ταμπόβῳ ἀνάγκη ν' ἀναδράμωμεν καὶ πάλιν εἰς τὰς ἱστορικογεωγραφικὰς περιστάσεις καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τῆς Ρωσσίας κατάστασιν κατὰ τὸν ἰὴ αἰῶνα.

Μέχρι τοῦ ἔτους 1755 ἡ ἐπαρχία Ταμπόβ δὲν ἐσχημάτιζεν ἴδιον κυβερνησιον, ἀλλ' ἦν διαμεμοιρασμένη εἰς τετὰς πέντε κυβερνείας· κατὰ τὸ μνησθὲν ἔτος συνίστη κατ' ἀρχάς ἐν αὐτῇ κέντρον τι διοικήσεως ὑπὸ τὸ ὄνομα τοποτηρητεία (наместническое), αἱ δὲ ἀρχαὶ διορίσθησαν ὀριστικῶς τῷ 1780· ὅθεν ἡ Μολοκαρία καὶ ὁ δουχοβορισμὸς ἠδυνήθησαν ἐν ἀνίστη νὰ ἐξπλωθῶσιν ἀπηλλαγμέναι πάσης ἐποπτείας ἐκ μέρους τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, συγκεικέντρωμένων μακρὰν, ἐν Ἀζόφ καὶ Βορονίζ. Τὸ βόρειον μέρος τῆς ἐπαρχίας καλύπτεται ὑπὸ γηραιῶν ἀπεράντων δασείων, ἐνῶ κατὰ νότον ἐκτείνονται ἀτιλεῦσθαι στέππαι. Διὰ τοῦ Ταμπόβ διερχέτο ἡ ὁδὸς δι' ἧς ἐμπορικῶς ἐκινῶνται τὸ Ἀστραχάν μετὰ τῆς Μόσχας, ἣτις ἦν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ ἐστία τῶν πολυκρίθμων θρησκευτικῶν προπαγανδῶν. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ταμπόβ ἐξωρίζοντο πανταχόθεν οἱ κακούργοι καὶ οἱ φονεῖς, ἐνταῦθα κατήρτιζον τὰς ληστρικὰς αὐτῶν συμμορίας οἱ ὀνομαστότεροι λησταί, ὁ Βάσκα-Ούσας, Ράζιν καὶ λοιποί· ἐνταῦθα μετόφησαν τυχόντες ἀγαθῆς ὑποδοχῆς οἱ παρὰ τὸν Δὸν Ράσκολνικοι· ἐνταῦθα οἱ ἐπανάστατικοὶ πράκτορες τοῦ Μαζέππα διήγειραν τὸν λαὸν κατὰ τῆς τυραννίας τοῦ Πέτρου καὶ τῶν βογιάκρων τῆς Μόσχας· κυρίως δὲ ὁ λαὸς ἐνταῦθα ἦν ἠρεθισμένος ἐνεκα τῆς ἐπιβληθείσης αὐτῷ δουλείας ὑπὸ τοῦ Πέτρου, ἐπισχύσαντος τὸν φεουδαλισμὸν, ἐξ οὗ καὶ πολλὰ συνέβησαν ἀνταρσίαι κατὰ τε τῶν κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν γαιοκτημόνων· καὶ καταβάλλοντο μὲν αἱ ἀνταρσίαι, ἀλλὰ τὸ μίσος ὑπετρέφετο, ἀναζωπυρούμενον ἀενάως καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπικρατοῦντος στρατολογικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ἦν λίαν καταθλιπτικὸν διὰ τοῦς κατοίκους τῆς ἐπαρχίας, ἐνεκα τοῦ σχετικῶς μικροῦ αὐτῆς πληθυσμοῦ.

Οἴκοθεν λοιπὸν ἐννοεῖται πόσον τὰ θύματα ταῦτα τοῦ δεισποτισμοῦ ἤρεσκοντο εἰς τὰς διδασκαλίας τοῦ Ποπρόβιν, Οὐκλέιν, Καπουστίν, Σβετζόβ κλπ. οἵτινες τὴν Βίβλον φέροντες καὶ τὴν στάθμην τοῦ ὀρθολογισμοῦ κρατοῦντες ἐκήρυττον αὐτοῖς ὅτι οἱ ἄνθρωποι πάντες εἰσὶν ἴσοι, ὅτι οὐδεμία

ἰτέρῃ ἀρχῇ ἴστιν ἀνγκυκλίᾳ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν τοῖς ἀνθρώποις καὶ διδάσκοντος αὐτοῖς τί τὸ ἀγαθὸν καὶ τί τὸ πονηρὸν κτλ.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ τοῦ τόπου κατάστασις ἦν ἐπίσης ἀθλιωτάτη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 17^{ου} μέχρι μεσοῦντος τοῦ 18^{ου} αἰῶνος. Μολονότι ἡ ἐπαρχία Ταμπόβου εἶχε συστηθῆ ἐκκλησιαστικῶς ἀπὸ τοῦ 1662, ἀλλ' ἡ ἔκτασις αὐτῆς ἦν τοσαύτη ὥστε ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐποπτεία καὶ ἐνέργεια δὲν ἐξήρκει εἰς ἐξέλιξιν τῶν συνειδήσεων τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ βίου τῶν ἱερέων. Ἐκτὸς τούτου τῶν ἐπισκόπων διωκόμενων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν Μόσχῃ διὰ τὰς γενικὰς τῆς Ἐκκλησίας ὑποθέσεις, ἡ ἐπαρχία περιήρχετο εἰς ἄλλων χεῖρας, καὶ αἱ διαταγαὶ αἱ πιμπόμεναι ἐκ Μόσχας διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κυβέρνησιν ἀπέβλεπον μᾶλλον τὴν σύναξιν τῶν εἰσοδημάτων παρὰ τῶν χριστιανῶν ἐπέμετο ἡ ἐπαρχία στερουμένη νῶν, ἐκκλησιαστικῆς εὐλογίας καὶ ἐν γενεῖ παντὸς δυναμίου καὶ δικηρίας τὴν χριστιανικὴν εὐσεβειαν· ὅθεν εὐχερέστατα οἰκήρεις τῶν κείσεων διάσπυρον τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν, ὅτε δὲ ἐν ἀρχῇ τοῦ 18^{ου} αἰῶνος ἐσχυματίσθησαν ἡ *Μολδοκαρία* καὶ ὁ *Δουχοβορισμὸς*, ἡ ἐπαρχία αὕτη ἦν ἐντελῶς ἐγκαταλειμμένη διὰ τὴν ἐπὶ 59 ἔτη ἔλλειψιν ἐπισκόπου, ὅτε καὶ αὐτὴ ἡ ἐπισκοπὴ ἐρημωθείσα εἶχε μεταβληθῆ εἰς γραφεῖον τοῦ βοιβοδάτου, ὁ δὲ λαὸς ἐθιρωθεὶς καὶ βλέπων τὴν Ἐκκλησίαν κυβερνωμένην ὑπὸ τῶν πρᾶκτόρων οἰκίρας περιερχόμενοι τὰς οἰκίας συνήγον τὰ εἰσοδήματα, ἀπέμαθον ὅλως τὸν πρὸς τὴν ἐπισκοπικὴν ἀξίαν σεβασμὸν. Ὁ κλῆρος βεδυθημένος ἤδη εἰς τὴν ἐσχυμῶν ἀμάθειαν ἀπόλειπε καὶ ὃν ἀπῆλασε τίως μικρὸν σεβασμὸν παρὰ τῷ λαῷ, ἐποβληθεὶς εἰς τὴν στρατολογίαν· κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον ὁ τότε ἐπίσκοπος Παχώμιος ἐν λυτρώσει τινὰς τῶν κληρικῶν ἀπὸ τῆς στρατολογίας, ἄλλους μὲν ἐκήρυξε ὡς φορολογουμένους, ἄλλους δὲ ἐχάρισεν ὡς δουλοῦς εἰς ἰδιοκτίητας τινὰς. Τοὺς ἐνοχοποιήσαντες ἱερεῖς ἀπῆγον ἀναρχῶν ὡς κκαύργους οἱ ὑπέρειται τοῦ ἱεροδικαστηρίου, ἄλλους ὁ ἐπίσκοπος ἰδιωτικῶς ἐμκατίγου, καὶ ἄλλοι ὑπεβάλλοντο εἰς κατὰνγκυκτικὴν ἐργασίαν εἰς δὲν εἶχον χρήματα ὅπως ἐξαγοράσωσι τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν· ὤρθησαν δὲ καὶ ἱερεῖς ἐπιδοθέντες φεῦ! εἰς τὴν χρεοτέλειαν ὅπως ἀπορύγῃσι τοιαύτας καταδιώξεις· οὕτως ἐν τοῖς ἀντιπροσώποις τῆς Ἐκκλησίας ἐξηυτελίσθη οὐ μόνον τὸ ἀξίωμα τῶν λειτουργῶν τοῦ θεσιαστηρίου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ κλισθημα τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπροσεπείας. Ὁ μνησθὴς Παχώμιος τῷ 1766 εἰσῆχθη εἰς δίκην ἐνεκα ὑπεξαιρέσεως ἐκκλησιαστικῶν τινῶν χρημάτων. Ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Θεοδοσίου (1766—1786) ἡ στρατολογία τοῦ κλήρου ἐξηκολούθησε μετὰ τοσαύτης δραστηριότητος, ὥστε εἰς πολλὰς κώμας καὶ χωρία οὐδὲ εἰς κληρικὸς ὑπελείφθη διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἐκκλησιῶν· ἤδη ἐξηγείται διατὶ ὁ κλῆρος οὐ μόνον δὲν κατεπολιόμνη τὴν *Μολδοκαρίαν* ἐν τῇ γεννήσει αὐτῆς, ἀλλὰ συμπαθῶς πρὸς αὐτὴν διετίθη, ἐνῶ ὁ λαὸς ἀποβαλὼν πάντα σεβασμὸν πρὸς τὸν οὕτως ἐξευτελισθέντα κλῆρον μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἠσπάζετο τὰς νέας ἰδέας καὶ συνέρθεεν εἰς τὴν διδασκαλίαν ἧτις εὐηγγελίζετο αὐτῷ νέαν πραγμάτων κατάστασιν σύμφωνα πρὸς τὸν θεῖον λόγον, ὅστις ἀπαντᾷ τοὺς ἀνθρώπους ἀποφαίνεται βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς.

Ἐκ τειούτων διαθέσεων ἐποβληθεὶς ὁ διαβόητος ἀντάρτης Πουγατζῆρ

ἤγειρε τὸν λαὸν εἰς ἀποστασίαν κατὰ τῆς κυβερνήσεως, τοῦ κλήρου καὶ τῶν βογιάρων. Ἄλλ' ὁ κλῆρος ἐκτὸς τούτου εἶχε καὶ τὸ ἀτύχημα ὅτι ἐξεραυλίσθη καὶ ἐξετέθη εἰς τὰ ὄμματα τῆς κυβερνήσεως διὰ τῆς συμμετοχῆς πολλῶν ἱερέων εἰς τὴν κατὰ τοῦ κράτους ἀνταρσίαν, ἐξ οὗ συνέβη ὅτι τὸ 1776 ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔβριθεν ἱερέων καθηρημένων καὶ ἐγκαταλειμμένων εἰς τὸ ἔλεος τῶν φιλελεημόνων ψυχῶν· οἱ μείναντες ἱερεῖς ἦσαν τῆς ἐσχάτης ἀπαιδευσίας, καὶ ἡ θεία ἱερουργία τελουμένη ὑπὸ μεθύσεων καὶ βαναύσων ἀνθρώπων προὔκαλει τὸ πένθος καὶ τὴν ἀπελπισίαν τῶν ὀρθοδόξων, τὴν χλευήν δὲ καὶ τὸν γέλωτα τῶν αἰρετικῶν.

Κατ' ἐκείνην τὴν οἰκτρὰν ἐποχὴν ὁ Οὐκλείν καὶ ὁ Ποπιρόχιν ἀναφανδὸν διατρέχοντες τὴν ἐπαρχίαν ἀντικαθίστων πανταχοῦ τὸν κλῆρον διὰ διδασκάλων ἐκ τοῦ λαοῦ λαμβανομένων. Αἱ περιστάσεις ὑπεβοήθουν θευμασίως τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν· ἐνῶ τὰ ἱεροδικαστήρια ἐκμεταλλευόμενα τὴν θεομηνίαν ταύτην ἐχρηματολόγουν ἀνευθριάστως, ὁ Ποπιρόχιν καὶ ὁ Οὐκλείν ἐκήρυττον ὅτι ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Χριστοῦ οὐχ εὑρηται ἐντολὴ περὶ τῆς ἀνάγκης τῶν ἀρχιερέων, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον τῶν ἱεροδικαστηρίων. Ἐνῶ ἐν τοῖς ναοῖς ὡς ἐκ τῆς ἀμαθείας τοῦ κλήρου αἱ ἱεραὶ ἀκολουθίαι ἐφάλλοντο μετὰ τῆς ἀσχημονεστέρως καὶ βλασφημοτέρας ἀταξίας (1), ὁ Οὐκλείν φέρων μετ' ἑαυτοῦ νεάνιδας καὶ παιδας καλλιφώνους εἰσήγε τὸ ἀρμονικὸν ᾄσμα διαφόρων βιβλικῶν κειμένων ἐπὶ τῶν ἀρίστων δημοδῶν μελῶν. Ἐνῶ οἱ μοναχοὶ καὶ αἱ μοναχαὶ καταλιμπάνοντες τὰς μονὰς διεσπείροντο εἰς τὰς πόλεις, ὁ δὲ ἐπίσκοπος μεταχειρίζετο πρὸς περιορισμὸν αὐτῶν τὴν ἐνοπλίον δύναμιν, ὁ Οὐκλείν εἰσήγε τὴν ἐκκλησιαστικὴν ᾄσμα καὶ οἰκογενειακὴν εὐσέβειαν ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν χωρικῶν ἐπὶ τῇ βίβλῳ τῆς Γραφῆς, διδάσκων ὅτι ἡ χριστιανικὴ μονὴ πρέπει νὰ ὑπάρχη ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνὶ λόγῳ ἡ ἐκκλησιαστικο-θρησκευτικὴ κατάστασις ἦν εὐνουστάτη πρὸς τὸν κριτικισμὸν οὕτως εἰπεῖν τοῦτον τῆς πίστεως, ὅστις μορφωθείς εἰς θρησκευτικὴν αἵρεσιν ὑπὸ τοῦ Τβεριντόβ ἐν Μόσχᾳ μετεφυτεύθη ἐν Ταμπόβῳ ὑπὸ τοῦ Οὐκλείν, τοῦ Ποπιρόχιν καὶ τῶν περὶ αὐτούς. Ἐκεῖθεν, παγιωθείς καὶ ἐπιδηξίῳν τυχῶν ὁδηγῶν διεδόθη βαθμηδὸν καὶ τοῦ χρόνου προϊόντος καὶ ἤδη εὐρίσκεται εἰς ἀκμαιοτάτην κατάστασιν ἐν πολλαῖς ἐπαρχίαις, ἧτοι Χαρκόβῳ, Λίκτερινοσλάβ, Χερσῶνι, Ταυρίδι, Ἀστραχάν, Σαμόρ, Σαρατόβ, Βορονέζ, Σαμπέρσκη, Ριαζάν, Νοβγορόδ, Ὀρέλ, Βλαδιμίρ, Πουλτάβα, Κούρσκ, Τβίρ, ἐν τοῖς Κοζάκοις τοῦ Δόν, Τοβόλσκη, Ὀρεμβούργῳ καὶ Καυκάσῳ (2).

(1) Ἡ περὶ τὰς τελετὰς παραλοία καὶ ἀταξία εἶχε καταντήσει εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε χάριν συντομίας πολλὰ πρόσωπα ἐφάλλον ταυτόχρονως διάφορα μέρη τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, τοῦθ' ὅπερ συστηματικῶς εἴθισται ἐν τῇ τῶν δυτικῶν λειτουργίᾳ.
Σ. Σ.

(2) Αἱ προηγηθεῖσαι περὶ τῶν βίωσικῶν αἰρέσεων πληροφορίες ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Κ. Θεοδ. Βασ. Λιβανόβ Γασκολνικὴ καὶ Ὀστροβονικὴ (Σχισματικοὶ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

ΕΤΕΡΑΙ ΜΥΣΤΙΚΑΙ ΑΙΡΕΣΕΙΣ.

§. 49. Περὶ τῶν διαφορῶν τοῦ μυστικισμοῦ εἰδῶν ἐν Ῥωσσίᾳ.

Παρεκτός τῆς τῶν Δουχοβόρων αἵρέσεως, ἣτις παρήχθη, ὡς εἶδομεν, ἐκ τοῦ μυστικισμοῦ τῶν δυτικῶν προτεσταντῶν, ὑπάρχουσι καὶ πλῆθος ἄλλων μυστικῶν σχολῶν, αἵτινες σχηματισθεῖσαι ἀπὸ τῶν παλαιῶν αἰρετικῶν ἰδεῶν τῶν Βαγομύλων διατηρήθησαν μετὰ πεισματώδους ἐπιμονῆς οὐ μόνον ἐν τῇ κατωτάτῃ τῆς κοινωνίας βαθμίδι, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ὑψηλοτέραις αὐτῆς σφίραις, καὶ ἀναπτυχθεῖσαι ἐμορφώθησαν εἰς αἵρέσεις συστηματικὰς ὑπὸ διαφορῶν αἰρεσιάρχων.

Σχολὰς δὲ μυστικὰς λέγοντες ἐννοοῦμεν τὰ θρησκευτικὰ ἐκείνα συστήματα ἅτινα ἀποβαλόντα τὴν θετικὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, φαντάζονται ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔρχεται εἰς ἄμιμον κοινωνίαν καὶ σχέσιν μετὰ τῆς Θεότητος, καὶ ὅτι ἐμπνεόμενος παρ' αὐτῆς δέχεται ἀποκαλύψεις περὶ παντός ἀφορῶντος τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Ἐννοεῖται ὅποιον τοιαύτη φαντασιώδης ἀξίωσις εὖρον πεδίον ἀνοίγει εἰς πικροειδεῖς ἀποπλανήσεις καὶ μάλιστα ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἀκκλιέργητος τὸν νοῦν καὶ ἐστερημένος τῶν ὑγιῶν καὶ στεριῶν τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἠθικῆς ἀρχῶν, ὀδηγεῖται μόνον ἐν τῷ φαντασμιῷ αὐτοῦ ὑπὸ ἀλόγων ὄνειροπολημάτων καὶ ὑπὸ τῶν κλίσεων καὶ παθῶσεων τῆς ἰδιοσυγκρασίας αὐτοῦ. Τίς δύναται νὰ πιστεύσῃ

καὶ Αἰρετικοί), ἐκδοθέντος ἐν Πετρούπολει τῷ 1869. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο πολλῆς φήμης ἀπολαύει ἐν Ῥωσσίᾳ. Σ. Σ.

Τοῦς Μολδοκάνους περιεῖξ ὁ κ. Λιθκνὸς πρότυπον κοινωνικῶν καὶ οἰκογενειακῶν ἀρετῶν, ἀνεξαρτήτως τῶν δογματικῶν αὐτῶν αἵρέσεων. «Ζήτας—λέγει—πολλοὺς μῆνας μετὰ τὸ αὐτῶν ἐσπούδασα τὸν δημόσιον καὶ οἰκιακὸν αὐτῶν βίον, καὶ εὗρον ὅτι παλὸ ὑπερέχουσι πολλῶν ἄλλων κοινοτήτων, ὡς πρὸς τὴν χριστιανικωτάτην καὶ σεμνὴν ἀγωγὴν τῶν τέκνων αὐτῶν, τὰ πατριαρχικὰ οἰκογενειακὰ ἔθιμα, τὴν λιτότητα καὶ τὸ ἀπέριττον τῆς τροφῆς καὶ ἐνδομασίας, ἀρ' ἧς ἐλλείπει πᾶν ἔχρος πολυτελείας, τὴν ἐγκράτειαν καὶ σωφροσύνην ἀμφοτέρων τῶν φύλων, τὴν ἰκανότητα καὶ νοημοσύνην εἰς τὰ θεῖα ἐπαγγέλματα καὶ τὴν τιμιότητα καὶ ἀκρίβειαν περὶ τὰς συναλλαγὰς κτλ». Ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς τῆς παρούσης πραγματείας, ὅστις ἐπίσης ἐσπούδασε τὴν μολδοκλικὴν κοινωνίαν, νομίζει ὅτι ὁ κ. Λιθκνὸς περιέγραψεν αὐτὴν ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον καὶ φανταστικώτερον καὶ ὅτι εἰζέλαβε ἰδανικόν τινα τύπον ὡς τὸν πραγματικὸν βίον τῶν Μολδοκάνων. Παρατηρεῖ δὲ ὅτι ἐν μὲν τῇ Ῥωσσίᾳ ἢ ἄγρυπνος ἐποπτεία τῆς κυβερνήσεως πιθανὸν νὰ συγκρατῇ αὐτοὺς, ὡς καὶ πάσας τὰς αἵρέσεις, καὶ ἀναγκάζει νὰ δείκνυνται φρόνιμοι καὶ ἐνάρετοι, ἀλλ' ἐν Μολδοκλίᾳ ὁ τε δημόσιος καὶ ὁ οἰκογενειακὸς αὐτῶν βίος οὐδόπως προσεγγίζει πρὸς τὴν μνησθεῖσαν περιγραφὴν.

ὅτι τινὲς τῶν δυστυχῶν τούτων *θεολήπτων* ἔφθασαν μέχρι τοῦ συνταυτίσαι ἑαυτοὺς μετὰ τοῦ Χριστοῦ, μετὰ τῆς θεότητος! ! !

Τῶν *μυστικῶν* τούτων οἵτινες νομίζουσιν ὅτι διαλέγονται ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ Θεοῦ, εὐρίσκονται ἐν *Ῥωσσίᾳ* πολλαὶ αἵρέσεις καὶ ὑποδιακρίσεις, ὧν ἀναφέρομεν τὰς γνωστοτέρας, ἦτοι τοὺς *Χ.λύστους*, τοὺς *Σκόπετζους*, τοὺς *Ναπο.λοκίτζους*, τοὺς *Σχακούρους* καὶ τοὺς *Μορταράς* (1).

§. 50. *Χ.λύστοι.*

Ἡ ἀρχὴ τῆς *Χ.λύστοβτζίνης* (*Χηιστοβичина*) ἐν *Ῥωσσίᾳ* ἐστὶν ἀρχαιοτάτη, θεωρουμένη ὑπὸ τινῶν ὡς ἡ πρώτη ἀναφύσις θρησκευτικῆ διαφωνίας ἐν *Ῥωσσίᾳ* καὶ ἀνγκυρμένη εἰς ἐποχὴν οὐ πολὺ ἀπέχουσαν τῶν χρόνων καθ' οὓς ἡ σλαβικὴ φυλὴ ἐδέχθη τὸ βάπτισμα.

Οἱ *Χ.λύστοι*, ἢ *ψευδόχριστοι*, ἐξηκολούθησαν κατ' ἐνδειχθῆσαν ἀναφαινόμενοι ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Δημητρίου Δουσκῆ ἐφ' οὗ ὑπῆρχεν ἤδη ὁ Χριστὸς Ἀβερικνός. Κατὰ τὸν 15' αἰῶνα οἱ *Χ.λύστοι* ἀναφαινόμενοι καὶ ἐν *Πολωνίᾳ* καὶ *Σιλεσίᾳ*, ἐξαπκτώσαντες τὸν λαὸν διὰ τῆς οὐραγίου αὐτῶν ἀποστολῆς καὶ διὰ ψευδῶν θαυμάτων. Περὶ τῶν ἀπατεῶν τούτων τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Γουστίνσκ» πολωνικὰ χρονικὰ ἀναφέρουσιν ὅτι «ἐν ἔτει 1507 πέραν τῆς Κρακοβίας συνηθροίσθησαν ἀγύρται τινὲς, περὶ τοὺς τριάκοντα, ἑαυτοὺς μὲν Ἀποστόλους καλοῦντες, ἐνα δὲ ἐν αὐτοῖς Χριστὸν ὀνομάζοντες, καὶ τὴν χώραν περιτρέχοντες ἐξαπκτῶσαν τοὺς πολλοὺς διὰ ψευδῶν θαυμάτων ἐν λίμναις ξηρὰς ἀλιεύοντες ἄγρευον ἰχθύας, οὓς εἶχον ῥίψει ἐν αὐτῇ προηγουμένως· ἤγειραν ψευδεῖς νεκροὺς μεθ' ὧν προηγουμένως εἶχον συνεννοήσῃ καὶ ποτε εἰς οἶκόν τινα εἰσελθόντες καὶ μὴ τυχόντες καλῆς ὑποδοχῆς, ἀνάψαντες ὕσκαν ἐρρίψαν κυρίως ἐν τῇ κιβωτίῳ καὶ ἐξῆλθον ἀπειλοῦντες τὴν οἰκοδόσποιαν διὰ τῆς θείας ὀργῆς· μετ' ὀλίγον διαδοθέντος τοῦ πυρός καὶ τῆς οἰκίας ἀποτερωθείσης ἡ πόλις ἄπασα καὶ οἱ παθόντες αὐτοὶ ἐξήγησαν τὸ συμβάν ὡς θείαν ἐκδίκησιν κτλ». Ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Γρόζνη (τρομεροῦ) ἀνεδείχθησαν μετὰ τῶν *Ῥώσσιων* ἱκανοὶ *Χριστοὶ* καὶ *Βογορόδιτζαι* (*Θεοτόκοι*), ὡς ἐν *Κιρζάκ* καὶ περὰ τὸν Ἀνδρῶν ὁ Χριστὸς Ἰβάν Λιμιλιανόβ καὶ ἡ Θεοτόκος Μαρία Ἰακιμόβνα.

Προϊόντος τοῦ χρόνου τὰ κατὰ τοὺς *Ῥώσσους Χ.λύστους* ἐγένοντο γνωστότερα, καὶ κατὰ τὸν 15' αἰῶνα ἦσαν καὶ κοινότητες αὐτῶν διάφοροι, ὧν αἱ θρησκευτικαὶ τελεταὶ ἐν πολλοῖς ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς τῶν σημερινῶν *Χ.λύστῶν*, οἷον ἡ χειροκρότησις, ὁ χορός, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ βασιλέως Δαβὶδ κτλ.

Τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα τῆς *Ῥωσσίας* ἀναφέρουσι Κβρινόν τινα Κούλμαν ἐκ

(1) Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι *μυστικῶν* αἵρέσεις ἐν *Ῥωσσίᾳ*, ὡς ἡ τῶν Ὀπιστίων (*οὐμια κοινωνιστῶν*) οὓς τινας ἐξομοιοῦσι πρὸς τοὺς Γάλλους *Saint-Simoniens*· ἢ τῶν *Νεμολιάκων* τῶν μὴ παραδεχομένων τὴν προεσχὴν κλπ. Ἀλλὰ περὶ τούτων οὐδὲν ἢ ὀλίγιστα ἐγράφησαν. Σ. Σ.

Σιλεσίας ὡς διαδότῃν τοῦ μυστικισμοῦ ἐν Ῥωσσίᾳ, ἐφ' ᾧ καὶ ἐκὰν ζῶν ἐν Μόσχᾳ περὶ τὰ τέλη τοῦ 15' αἰῶνος.

Οἱ ὀπαδοὶ τούτων καὶ αἱ κοινότητες κατὰ τὸν 15' αἰῶνα παρεσκευάσαν βαθμηδὸν τὴν μέρωσιν τοῦ σημερινοῦ Χ.λυτισμοῦ μεθ' ὧν τῶν τελετῶν καὶ τῶν ἀγρίων αὐτοῦ δοξασιῶν καὶ θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, εἰ καὶ οἱ νῦν Χ.λυστοὶ δὲν ἀνγνωρίζουσι τοὺς πρώτους ἐκείνους Χ.λυστοὺς, ἀνάγοντες τὴν θεμελίωσιν τῆς αἵρέσεως εἰς πρόσωπὸν τι ἀκμάσαν κατὰ τὸν 15' αἰῶνα, τὸν Δανιὴλ Φιλίπποβιτς, τὸ ὅποιον περιβάλλουσιν διὰ φαινοῦ μεγαλειότητος καὶ θεότητος κύκλου. Κατὰ τὴν ἐπικρατούσαν παρ' αὐτοῖς δημωδιστάτην παράδοσιν, « ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας τοῦ τζάρου Ἀλεξίου Μιχαήλοβιτς (1645) ἐπὶ τοῦ ὄρους Γοροδίνα τῆς ἐπαρχίας Βλαδιμήρου κατέλθιν ἐξ οὐρανοῦ ὁ Θεὸς-Πατὴρ ἐν δόξῃ ὑπερτάτῃ, κυκλοῦμενος ὑπὸ τῶν οὐρανόων δυνάμειων, ἐν νεφέλῃ πυρός, ἐν ἄρματι πυρός· καὶ αἱ μὲν οὐράνιοι δυνάμεις ἀνέλθον αὐθις εἰς οὐρανοὺς, αὐτὸς δὲ ὁ κορυφαῖος ξένος, ὁ ὑπερτάτος Θεὸς ἔμεινεν ἐπὶ τῆς γῆς ὁρατός ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ Δανιὴλ Φιλίπποβιτς, ὅστις ἤρξατο τοῦ κηρύγματος ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας Κοστρόμας, ἦν ἔτι καὶ νῦν οἱ Χ.λυστοὶ ὀνομαζοῦσι κορυφαίαν χώραν ». Καθὼ Θεὸς ὁ Δανιὴλ Φιλίπποβιτς δὲν ἔχει ἀνάγκη εἶναι ἀνθρωπίνης τινὸς παιδείας οὔτε ἄλλης σοφίας, καὶ ἡ παράδοσις προστέθειται ὅτι ἔρριψεν εἰς τὸν Βούλγαν ἀπαντὰ τὰ βιβλία καὶ πρὸς ἡγεῖται τοῖς ὀπαδοῖς αὐτοῦ νὰ μὴ παραδέχωνται τὴν ἀπὸ τῶν βιβλίων διδασκαλίαν, ἀλλὰ ν' ἀκολουθῶσι τὴν ἀρχαίαν, τὴν ἐξ οὐρανόων καταβάσαν, ὀδηγούμενοι ὑπὸ τῶν ἐμπνεύσεων τῶν προφητῶν.

Ἀρκίσει τῶν ἀνοήτων μυθολογημάτων τῆς παραδόσεως ταύτης θεμελιωτὴς τοῦ χ.λυτισμοῦ ἦν τῶντι ὁ Δανιὴλ Φιλίπποβιτς οὗτος, στρατιώτης δραπέτης, ἐκ Γιουριάβου τῆς ἐπαρχίας Βλαδιμήρου καταγόμενος· κατοικήσας ἐν τῷ χωρίῳ Σταράγια τῆς ἐπαρχίας Κοστρόμας ἐκήρυξεν ἑαυτὸν Κύριον Σαβαώθ καὶ ριψύγων τὴν ἀστυνομικὴν καταδιώξιν ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν ἐν διαστήματι τεσσάρων ἔτων (1645) ἀπέκτησε πληθὺν ὀπαδῶν. Εἰς τούτων ὁ Ἰβάν Τιμορέβιτς Σουσλόβ ἐγένετο πολῦτιμος αὐτοῦ συνεργάτης· καὶ περὶ τούτου δὲ πολλὰ τερατευόμενοι λέγουσιν οἱ Χ.λυστοὶ ὅτι ἐγεννήθη ἐκ γράκας τινὸς ἑκατοντούτιδος, ἀφοῦ ἄνωθεν εἶχεν ἀγγελθεῖ τοῖς γονεῦσιν αὐτοῦ ἢ ἐξ αὐτῶν γέννησις τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἐν τῷ βαπτίζειν αὐτὸν ὁ ἱερεὺς περιέπεσεν αἵφνης εἰς παράδοξον θρησκευτικὴν ἕκστασιν· ὅτι ὁ Χριστὸς οὗτος διήγαγεν ἐν τῇ πατρικῇ οἰκίᾳ μέχρι τοῦ 33 ἔτους τῆς ἡλικίας, ὅτι προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Δανιὴλ Φιλίπποβιτς· ὅτι μετὰ τριπλὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνύψωσιν ἔλαβε παρὰ τοῦ πατρὸς τὴν θεότητα καὶ τὴν ἐντελὴ διδασκαλίαν, καὶ ἐπιστρέψας οἰκαδὲ ὄλωσ μεταβεβλημένος, ἐπέδθη μετὰ ζήλου εἰς τὸ κήρυγμα. Ὁ βίος αὐτοῦ ἱστορεῖται ὑπὸ ἱστῶν Χ.λυστῶν ὡς ὁ βίος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰ θαύματα δὲ αὐτοῦ ὑπερτεροῦσι τὰ τοῦ Σωτῆρος· ἔφερε δὲ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ κόρην τινά, ἣν ἐκάλει θεγατέρα τοῦ Θεοῦ καὶ μετ' αὐτῆς ἐκήρυττε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Δανιὴλ Φιλίπποβιτς.

Κατ' ἀρχὰς αἱ ἐκκλησιαστικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἴδωκαν πολλὴν προσοχὴν εἰς τὴν αἵρεσιν ταύτην· ἀλλὰ πληθυνθέντων βαθμηδὸν τῶν ὀπα-

δῶν αὐτῆς συνελήφθη ὁ Σουσιόβ μετὰ 40 μαθητῶν καὶ μετὰ πολλὰς βασάνους καὶ ποιναὺς σωματικὰς, κατεδικάσθη, κατὰ τὴν χλυστικὴν παράδοσιν, εἰς σταυρικὸν θάνατον· δις ἀπέθανε καὶ δις ἀνέστη· τὸ ἀληθὲς δὲ, συνελήφθη μὲν ἀλλ' ἀπελύθη ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ καισαρίδου Πέτρου Ἀλεξίεβιτς. Ἐκτοτε ἔγινε τολμηρότερος καὶ ἐκήρυττεν ἀναφανδὸν ἐν Μόσχῃ ἀποκαλῶν ἑαυτὸν θεάνθρωπον σωτῆρα Χριστόν. Τὴν ἐν Μόσχῃ μεγίστην αὐτοῦ οἰκίαν ὀνομάζουσιν οἱ Χλυστοὶ *Néar 'Ierousalím*· ἐν αὐτῇ ἐγένετο ἡ ἐν διαφόροις ἄσμασι καὶ ᾠδαῖς ὑμνουμένη συνέντευξις τοῦ Κυρίου Σαβαώθ Δανὴλ Φιλίπποβιτς μετὰ τοῦ γιοῦ αὐτοῦ Χριστοῦ· καὶ ἐκεῖνος μὲν ἀνελήφθη εἰς οὐρανοὺς ἐνώπιον μαρτύρων, τῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἁγίου Βασιλείου· ὁ δὲ ἀγαπητὸς αὐτοῦ υἱὸς ἐξορισθεὶς ἐκ Μόσχας περιπλανήθη κρυφίως διδάσκων καὶ πάντοτε ὀπαδοὺς προσκτώμενος ἐπὶ δεκαπενταετίαν ὅλην. Τέλος ἐπανελθὼν ἐν Μόσχῃ ἀπεβίωσεν, « ἀρεῖς παράδειγμα ὑπομονῆς καὶ εὐσεβείας ἐπὶ τῆς γῆς »· τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐτάφη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὁπόθεν « ἀνελήφθη ἐν δόξῃ ὅπως συνενωθῆ μετὰ τοῦ οὐρανοῦ αὐτοῦ πατρός ».

Ἀπὸ τῶν βλασφημιῶν καὶ ἀγρίων τούτων μυθολογημάτων μαρτυρεῖται ὅτι ὁ Σουσιόβ διεδραμάτισε μέγα πρῶτον ἐν τῇ μορφῶσι τοῦ χλυστισμοῦ καὶ ὑπῆρξεν ὁ κυριώτερος αὐτοῦ διοργανωτής. Δημήτριος ὁ ἐπίσκοπος Ροστοβίου ἀναφέρει περὶ αὐτοῦ τάδε: « Ἐν τῷ χωρίῳ Ραπότας ἐντὸς σκῆτης τινὸς εὐρίσκειται χωρικὸς τις ὃν πάντες ὀνομάζουσιν Χριστόν καὶ πιστεύουσι καὶ τιμῶσι καὶ προσκυνοῦσιν αὐτὸν ὡς ἀληθῆ Χριστόν· ἔχει μεθ' ἑαυτοῦ κόρην τινὰ ὠραίαν, ἣν αὐτὸς μὲν καλεῖ μητέρα οἱ δ' εἰς αὐτὸν πιστεύοντες *Βογορόδιτσαν* (θεοτόκον) . . . ὁ ψευδοχριστὸς οὗτος ἔχει καὶ 12 ἀποστόλους, οἵτινες περιερχόμενοι τὴν χώραν κηρύττουσι τὸν Χριστὸν αὐτῶν ἐξαπατῶντες τοὺς ἀπλουστέρους καὶ τὰ ἑταῖρια καὶ προσκαλοῦντες αὐτοὺς εἰς προσκύνῃσιν τοῦ Κυρίου· καὶ πολλὰς δὲ ἀγυρτείας μετέρχεται πρὸς ἐξαπάτησιν τοῦ πλήθους· ἐνίοτε ἐξέρχεται τοῦ ἱεροῦ καὶ ἐμφανίζεται φέρων φανὸν τινὰ κύκλον περὶ τὴν κεφαλὴν, ὡς ὁ περὶ τὴν κεφαλὴν τῶν ἁγίων ζωγραφούμενος στέφανος, πολλὰ δὲ μικρὰ εὐεθεῖς μορφαὶ ἵπτανται περὶ αὐτὸν, ὡς ὁ ὄχλος ὀνομάζει Χερουβίμ . . . ὅτε αὐτὸς κάθηται ὅλοι οἱ περιεστῶτες πίπτοντες πρηνεῖς προσκυνοῦσιν αὐτὸν κράζοντες: « Κύριε, ἐλέησόν με! Πλαστουργέ, ἐλέησον ἡμᾶς ». Ἐκεῖνος δὲ ὁμιλεῖ αὐτοῖς προφητικὰ τινὰ λόγια, προλέγει αὐτοῖς τὰ μέλλοντα, τὰς μεταβολὰς τοῦ καιροῦ κλπ. καὶ ἐνισχύει τὴν πίστιν αὐτῶν (1).

Τοιαῦται συναθροίσεις ἀνθρώπων ἀέργων καὶ φαντατικῶν δὲν ἔδύναντο βεβαίως νὰ γίνωνται ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἀστυνομίας· διὸ καὶ ὁ Σουσιόβ συνελήφθη πολλάκις ὑπὸ τῶν κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων· οὐχὶ δὲ ἡ θεότης, ὡς λέγουσιν οἱ Χλυστοὶ, ἀλλὰ τὸ παντοδύναμον ἀργύριον ἐλύτρωσεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς δικαιοσύνης, ἀφειδῶς χορηγούντων τῶν αἰρετικῶν πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ διδασκάλου καὶ Χριστοῦ αὐτῶν. Χάρις εἰς τὸ μέσον τοῦτο

(1) Рольскъ Дивитріа Ростовскаго), σελ. 589.

ἡ ψευδοδιδασκαλία διεσπάρη βαθμηδὸν ὑπὸ τε τοῦ Δανιὴλ Φιλίπποβιτς καὶ ὑπὸ τοῦ Σουσιόβ· ὁ χλυστισμὸς διεδόθη ἐν ἀπάσαις ταῖς ἐπαρχίαις εἰς ἃς εἶχον μεταβῆ οἱ αἰρεσιάρχαι, ἰδίως δὲ ἐν Βλαδιμήρω τῇ γενεθλίῳ χώρᾳ τοῦ Κυρίου Σαβαώθ, ἐν Νιζεγορόδ, ὅπου, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Δημητρίου Ροστοβίου, διέτριψεν ὁ Σουσιόβ, ἐν Μόσχᾳ, ὅπου ἐξῆσεν ὑπὲρ τὰ 40 ἔτη καὶ ἐν ἄλλαις συνορευούσαις ἐπαρχίαις, ὅπου κατέρευγε καταδιωκόμενος. Ἀπὸ οὐκ ἐλαίου τῆς αὐτοκρατορίας Ἄννης Ἰβανόβνας (1734) συνάγεται ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡ αἵρεσις ἦν ἤδη λίαν ἐξηπλωμένη, καὶ ὅτι πανταχοῦ ἐτύγγανι καλῆς ὑποδοχῆς, ἰδίως δ' ἐρριζώθη ἐν Μόσχᾳ καὶ ἐν τοῖς πέριξ τοῦ χωρίου Σταρκίγι, ἐν ᾧ ἐγεννήθη ὁ ὑπέρτατος Κύριος Σαβαώθ. Ἀποθανόντες τοὺς πρώτους τούτους θειωμιωτὰς διεδέχθησαν ἕτεροι, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εὐδοκιμήσαντες ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τῆς αἵρέσεως, καὶ ὧν οἱ διασημώτεροί εἰσι Δοσίθιος, ὁ υἱὸς τοῦ ἐπισκόπου Ροστοβίου, Ἀνδρέας ὁ μωρός καὶ ὁ ἄγιος τῶν Σκόπτων (§. 51) Σελιβανόβ, ὅστις τὸ κατ' ἀρχαίαν ἀνήκειν εἰς τὸν χλυστισμόν.

Διὰ τῶν Χριστῶν τούτων ἡ αἵρεσις προσεδύσατο προσείλυσεν ὀπαδοὺς ἐκ διαφόρων τῆς κοινωνίας τάξεων, κληρικούς τε καὶ λαϊκούς· κατελέγοντο δ' ἐν αὐτῇ καὶ πρίγκηπες καὶ πρίγκηπισσαι καὶ βογιάραι καὶ βογιάραι καὶ ἰδιοκτῆται καὶ ἐμπόρων οἰκογένειαι, ἀρχιμανδρίται, ἡγούμενοι μοναστηρίων καὶ μοναὶ ὁλόκληροι· ἐκ τοῦ μνησθέντος οὐκ ἐλαίου (1734 ἀγ. 7.) φαίνεται ὅτι ἐξετάθη πρῶτον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ροστοβίου, ὅπου ἡ καταδίωξις ἀνετέθη τῷ ἀρχιμανδρίτῃ Ἀνδρονίκῳ τῷ 1716, τῷ δὲ 1717 συνελήφθησαν ἐν τινὶ χωρίῳ τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας πολλοὶ τῶν αἰρετικῶν τούτων, ἐν οἷς καὶ ὁ Χριστός Προκόπιος Λουσκίν μετὰ 12 Ἀποστόλων. Τῷ δὲ 1733 ἐκ τῶν καταθέσεων κλέπτου τινὸς Καρπούλοβ ἀνεκαλύφθη ἡ αἵρεσις ἐμφωλεύουσα ἐν γυναικίᾳ τινὶ μονῇ· ἡ δὲ ἡγουμένη Ἀννατκσίτς ἦν Βογορόδιτσα ἔχουσα πολλὰς μαθητριάς καὶ τινὰς ἀποστόλους ἱερεῖς. Καὶ αὐτὴ μὲν μετὰ τῶν πρωτίστων μαθητριῶν καὶ μαθητῶν καταδικάσθη εἰς θάνατον, αἱ δὲ λοιπαὶ αἰρετικαί, 78 άτομα, ἐξωρίσθησαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Τοβόλσκ, ὅπου μετέδωκαν τὴν αἵρεσιν.

Συνεπείθ τῶν καταδιώξεων τούτων ἡ διάδοσις τῆς αἵρέσεως ἐγένετο μετὰ πλείονος μυστικότητος καὶ πολλῶν προφυλάξεων, ὀλιγώτεροι δὲ Χριστοὶ ἀνιρραίνοντο. Ἀλλὰ μετὰ ἐκτὸν ἔτη ὁ χλυστισμὸς οὐ μόνον διετηρεῖτο ἀκράτως, ἀλλ' εἶχε μεταβῆ καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας, εἰσδύσας καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Πητρούπολει, ὅπου ἠσπάσθησαν αὐτὸν πρόσωπα τῆς ὑψηλοτέρας περιωπῆς, ἄνδρες καὶ γυναῖκες τυχόντες ἀνατροπῆς δικαιοκρινένης. Τῷ 1818 ἀνεκαλύφθη ὁ χλυστισμὸς ἐν Πητρούπολει ἐντὸς φρουρίου τινὸς, ἐντῇ κατοικίᾳ τῆς συζύγου τοῦ συνταγματάρχου Ταταρινόβ καὶ τῆς Κ. Βουζιγέβδεν, ὡσαύτως συζύγου συνταγματάρχου, αἵτινες ἡγούντο πολυαριθμοῦ κοινότητος συγκαιμένης ἐκ πολλῶν ἀξιωματικῶν καὶ ἄλλων ἀνθρώπων διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων. Παυδίννησις εἰδείχθη ἐπιεικῆς πρὸς τοὺς αἰρετικούς τούτους, προσκαλέσασα αὐτοὺς νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πλάνην, ἀλλὰ τὰ ἥπια μέτρα δὲν ἐτελεσφόρησαν· τῷ 1838 ἡ αὐτὴ Ταταρινόβ ἀξίωσεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς διὰ τῆς μυστικῆς ἀνδρῶν ὑψηλῆς θέσεως κατεχόντων, μέχρι καὶ μυστι-

κοσμοβούλων, ἐφωράθη μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἐν τινι προασειῶ. Ὁ κυριώτερος ἀρχηγὸς τῶν Χριστῶν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἦν ὁ συνταγματάρχης Δουποβίτσης, πλούσιος ἰδιοκτήτης, κατορθώσας νὰ προσηλυτίσῃ οὐκ ὀλίγους Γερμανούς. Τῷ 1843 συνελήφθη ἑτέρα συνάθροισις Χλιστῶν ἐν Πετροπόλει ἐκ στρατιωτικῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, τῷ δὲ 1849 ἀνεκλύθη ἑτέρα κοινότης συγκειμένη ἐκ προσώπων δικαιοκρινέων.

Ταύτοχρόνως ἐξετείνετο ἡ αἵρεσις καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας, περὶ τὰ τέλη τοῦ 19^{ου} αἰῶνος, τῷ δὲ 1803 Θεοφύλακτος ὁ ἐπίσκοπος Καλούγας καὶ Βορόβου καταγγέλλει τὴν ἐμφάνισιν αὐτῆς ἐν τῇ αὐτοῦ παροικίᾳ, ὅπου μεταξὺ τῶν πολλῶν προσηλυτῶν ἀναφέρεται καὶ ὁ ἱερεὺς Ἰωάννης Σεργιέβ· ἐν Ταμπόβῳ ἐπίσης ἐθαμελιώθη ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος ὑπὸ τινος χωρικοῦ Ἀββακούμ Ἰβανῶβ Κοπυλώβ, περὶ οὗ πολλὰ παράδοξα ἀφηγοῦνται αἱ χλυστικαὶ παραδόσεις· ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ ἀνεφάνησαν ἀκολούθως πολλοὶ Χριστοὶ καὶ Βογορόδιτζαι· ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ριζζάν ἐπίσης προώδευσεν γιγαντιαίως· ὥστε ἐπὶ τῇ βᾶσει ἐπισήμων στατιστικῶν καὶ ἀκριβῶν ἐρευνῶν ἐστὶν ἀποδεδειγμένον ὅτι ἡ Χλιστοβίτιζα παγιωθείσα ὀρίσταται καὶ νῦν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Πετροπόλειως, Μόσχας, Κοστρόμας, Ροστοβίου, Βλαδιμίρου, Καλούγας, Ταμπόβου, Ριζζάν, Σαμάρ, Σαρκόβ, Λίκατερινοσλάβ, Τοβύλσκ κλπ. (1).

Ἀλλὰ τί τὸ ἐλκύνον τὸν λαὸν εἰς τὴν εἰδαχθῆ ταύτην αἵρεσιν; ὅποια τίς ἐστὶν ἡ δογματικὴ καὶ ἠθικὴ αὐτῆς διδασκαλία; τίνες αἱ τελειαὶ αὐτῆς;

Τὸ οὐσιώδες δόγμα τῆς Χλιστοβίτιζης ἐστὶν, ὅτι ἐν τοῖς ὁπαδοῖς αὐτῆς ἐνσαρκοῦται ἡ προσωπικότης τοῦ Χριστοῦ καὶ καθιστῆ αὐτοὺς θεοὺς ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ προσωποποιία τῶν αἱρετικῶν (Χλιστοὶ κατὰ παραφθορὰν τοῦ Χριστοῦ) ἐξηγεῖ τὴν ἐννοίαν τῆς αἵρεσιως. Αὐτοκαλοῦνται δὲ προσέτι: ἀρμορία τῶν θείων ἀνθρώπων, γιὰ τοῦ Ἰσραήλ, ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ ἰκέται τοῦ Θεοῦ, ἀδελφοὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἄλλα περὶ πλάσια. Οἱ Χλιστοὶ οὐδεμίαν ἔχουσι γραπτὴν ὁμολογίαν πίστεως, ἀκολουθοῦντες τὴν ῥητὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Κυρίου Σαβαῶθ, ἀπαγορεύσαντος ὀριστικῶς πᾶσιν ἐγγράφον παράδοσιν· ἐσχάτως Χλιστοὶ τινες ἐπεχείρησαν νὰ εἰσπαράγωσι γραπτὴν δογματικὴν ὁμολογίαν, ἀλλ' ὀλιγίστους εὔρον ὁπαδοὺς, τῶν λοιπῶν πάντων ὀδηγουμένων ὑπὸ τῆς διδασκαλίας τῶν Χριστῶν, τῶν προφητῶν καὶ τῶν Βογορόδιτζῶν αὐτῶν καὶ τῶν διὰ τῆς παραδόσεως σωζομένων παραγγελημάτων τοῦ Δαυὶδ Φιλίπποβιτς καὶ τοῦ ἀγαπητοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰβάν Τιμοφέεβιτς Σουσλόβ.

(1) Τῷ 1847 ἔζη ἐν Σταραγίτ, τῷ γενεθλίῳ τόπῳ τοῦ Κυρίου Σαβαῶθ Δαυὶδ Φιλίπποβιτς, κόρη τις συγγινῆ; αὐτοῦ ὀνόματι Οὐλιάννα Βασιλειέβνα, εἰσὸς τιμωμένη καὶ θεὰ καλουμένη ὑπὸ τῶν Χλιστῶν, κατὰ μόνην καὶ τελευταίαν ἀπόγονον τοῦ μνησθέντος ἀρχηγοῦ. Συχνάκις ἐπεχείρει περιοδείας εἰς διαφόρους ἐπαρχίας καὶ συναγαγοῦσα μυθώδη περιουσίαν ἀπὸ τῶν πλουσίων δωρεῶν καὶ ἀναθημάτων τῶν πιστῶν διετήρει στενάς σχέσεις μετὰ πολλῶν ἐπισήμων προσώπων καὶ περιεργάζετο τὰς καταδιώξεις τῶν ἀρχῶν, μέχρις ὅτου τῷ ἔτει τούτῳ ἐκλείσθη ἐντὸς μόνῃς τινός. (Σ· Σ.)

Ἐπὶ οὐδεμίαν ἔποψιν ἢ χριστικὴ αἵρεσις δύναται νὰ ὀνομασθῇ χριστιανική. Πάν εἶτι ὀρθόδοξον ἐν τῇ θρησκείᾳ εἰδεχθῶς διεφθάρη ὑπὸ ἀγρίας καὶ φρενητιώσεως ἀθαιρεσίας· ἅπαντα τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐξοβελισθέντα ἀντικατεστάθησαν δι' ἄλλων πρωτοφανῶν καὶ ἀνηκούστων, μόνον δὲ χριστιανικὸν λείψανον ἐν τῇ αἵρεσει ὑπελείφθησαν αἱ προσωνομῖαι τῶν ἀθλίων αὐτῶν δοξασιῶν. Τὸ κυριώτατον καὶ οὐσιωδέστατον δόγμα τοῦ χριστιανισμοῦ — τὸ τῆς Ἁγίας Τριάδος — καταργεῖται ἀμείσως διὰ τῆς περὶ τοῦ Σαβαώθ Δαβιὴλ Φιλίπποβιτς καὶ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ Σουσιλόβ διδασκαλίας· περὶ δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔχουσιν ἰδέας πάντη ἀτελεῖς καὶ ἀορίστους . . . ἀλλὰ καὶ ἀπλῆ ἀνάλυσις καὶ συζήτησις τῆς βαρβάρου ταύτης θρησκείας ἀποδεικνύει ἀντικρὺς βλασφημία. Παρατρέχοντες ὅσα ὑπὸ διαφόρων θεολόγων Ρώσων ἐγράφησαν περὶ τῆς δογματικῆς τῶν Χριστιανῶν, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἡ βῆσις τῆς πίστεως αὐτῶν στηρίζεται ἐπὶ τῆς θεότητος τοῦ Δαβιὴλ Φιλίπποβιτς, ὅστις ἐκήρυττεν: «Ἐγὼ εἰμὶ ὁ Θεός, ὁ ὑπὸ τῶν προφητῶν προαγγελθείς· κατήλθον ἐπὶ τῆς γῆς τὸ δεύτερον διὰ τὴν ψυχικὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· οὐκ ἔστι Θεὸς ἕτερος πλὴν ἐμοῦ».

Ἄπαντα τοῦ ἀθλίου τούτου ἀγῆστου ἢ διδασκαλία περιέχεται ἐν 12 ἐντολαῖς, ὧν αἱ 10 ὀρίζουσι τὸ ἠθικὸν μέρος τῆς θρησκείας· ἀλλὰ τὰ παραγγέλματα ταῦτα ἀφορῶσιν οὐχὶ τῶν ἴσῳ ἀνθρωπίνον, ἀλλὰ τὰς ἐξωτερικὰς αὐτοῦ σχέσεις, λ. χ. νὰ μὴ συζευγῶνται τις, νὰ μὴ κλέπτῃ, νὰ μὴ συχνάζῃ εἰς συμπόσια καὶ κραιπάλας κτλ. ὁ ἀρηνητικὸς οὗτος χαρακτηρ συνδυαζόμενος μετὰ τοῦ μίσους τῶν Χριστιανῶν κατὰ παντὸς χριστιανικοῦ παραγγέλματος οὐδεμίαν θετικὴν διδασκαλίαν δύναται νὰ συγκροτήσῃ, ἀλλ' ἀφήσει τοὺς ὀπαδοὺς αὐτῆς ἐρασιῶν τῶν παθῶν καὶ τῶν σαρκικῶν ὀρέξεων.

Ἐσχάτως ὁ Ράδαϊβ, ἕτερος γνωστὸς ἀρχηγὸς τῆς αἵρεσεως, συναισθανθεὶς τὴν ἑλλειψὴν ἠθικῆς διδασκαλίας ἠθέλησε νὰ πληρώσῃ τὸ χάσμα (1) καὶ κατήρτισε διατάξεις τινὰς αἰτινας ὀδηγοῦσαι πρὸς τὴν μυστικὴν ἀνάστασιν, ἢ τὴν θεοποίησιν ἐκάστου μέλους διὰ τοῦ μυστικοῦ θαλάτου. Ἐνῶ μέχρις αὐτοῦ ἡ ἀνάστασις τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ πνευματικῇ ζωῇ κατωρθοῦτο διὰ μίσου τελειῶν τινῶν, ὁ Ράδαϊβ ἐννοήσας τὸ ἐλάχιστον ταῦτο προέτεινε νέον μίσον κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ ὁ ἀνθρώπος πρὶν ἀναστῆθαι πρέπει ν' ἀποθάνῃ, ὁ δὲ θάνατος, ὡς πρὸς τὴν ἀμαρτίαν, ἐκδηλοῦται διὰ δύο τινῶν, τῆς αἰωνίου προσευχῆς καὶ τῆς αὐταπαρνήτειος. Περὶ πολλοῦ ποιούμενος τὴν προσευχὴν ἐκοδόμησεν ἐπ' αὐτῆς τὴν τελειότητα τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, διατάξας ἵνα ἐν παντὶ κειρῶ καὶ πάσῃ ὥρᾳ καὶ τόπῳ, ἐργαζόμενοι, ἀργοῦντες, τρέφοντες, ὀδοιποροῦντες κτλ. προφέρωσιν ἀκαταπαύστως τὴν δέησιν: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με τὸν ἀμαρτωλόν», ἀξιών ὅτι διὰ τῆς ἀπαύστου ταύτης προσευχῆς ὁ Χριστὸς εἰσδύει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ στενῶς συνδέεται μετ' αὐτοῦ, οὕτως ὥστε ὁ οὐράνιος λόγος σκηνοῖ ἐν αὐτῷ,

(1) Λέγεται ὅτι ὁ αἱρετικὸς οὗτος ἤρυστο τὰς ἐμπνεύσεις αὐτοῦ ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῆς *Mme de Guyon*. (Σ. Σ.)

κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν (Ἰωαν. α' 14): ἀλλὰ παρὰ τὴν προσευχὴν ἀναγκάζει καὶ ἡ αὐταπάρνησις, ἣν ὁ Ραδαβὸς οὕτως ἐξήγει: ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει ἀπκρνήσασθαι ἅπαντα τὰ φυσικὰ αὐτοῦ πλεονεκτήματα, ἀπάσας τὰς διὰ τῆς χάριτος ἀρετὰς, ἀποτάξασθαι πᾶσι τοῖς νόμοις καὶ ταῖς ἐντολαῖς, ἐπιγεῖσις καὶ οὐρανίσις, καὶ παρκαθῆναι τῇ ὁδηγίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος: ἐντιῦθεν προκύπτει ἡ ἀρετὴ τῆς ταπεινώσεως ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ὁποίας εἶναι ἀνάγκη ἐνίοτε νὰ προκαλῆ τις τὴν περιφύνησιν τῶν ἀνθρώπων, ἄλλοτε νὰ ἀμκρτάνῃ ἵνα δείξῃ τὴν ἐξουδένωσιν αὐτοῦ· ὁ τρόπος οὗτος τοῦ εὐαρεστῆν τῷ Θεῷ ἀνυψοῖ τὸν ἄνθρωπον μέχρι τῆς ἀπκθειᾶς, τῆς ἀγιότητος, τῆς μυστικῆς ἀναβιώσεως: τότε ἐνοικεῖ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ὁποῖον τὸνταῦθεν καὶ ἐνεργεῖ ἀντ' αὐτοῦ, ὥστε καὶ ἐὰν ἀμκρτήσῃ τότε ὁ ἄνθρωπος δὲν πταίει ὁ Χ.Ιουστός ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτῷ σκηνοῦν ἅγιον Πνεῦμα». ἐν ἐνὶ λόγῳ κατὰ τὴν μυστικὴν ἀναβίωσιν ἐκλείπει ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου, ἀντ' αὐτῆς δ' ἐνεργεῖ ἡ σεσαρκωμένη Θεότης

Ἡ πρὸς τὴν ἄκρην ταύτην μακκρριότητα ἄγουσα ὁδὸς εἶναι μὲν τοῖς πᾶσι προσιτῆ, ἀλλὰ δυσδιάγνωστος: ὅθεν πρῶτον εὐκολίαν τῶν πιστῶν ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα μέσα εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀνόντα, ταῦτα δὲ εἶσιν αἱ τελεταὶ δι' ὧν οἱ Χ.Ιουστοὶ ἀξιούσιν ὅτι ἐργονταί ἐξ ἁμῶν κοινωσίαν μετὰ τῆς Θεότητος: καὶ αἱ μὲν αὐτῶν εἰσιν ἀπλουστεραὶ, περιοριζόμεναι εἰς ἕνα μὲν τινα περὶ τῶν πηθῶν τοῦ Σουτλόβ καὶ εἰς τὸν ὕμνον « Ἅγιος ὁ Θεὸς », αἱ δὲ ἐπισημότεραι, φέρουσαι τὸν τύπον τοῦ βαρβχρωτέρου ἔθνησμου: ταύτας καλοῦσι διὰ μὲν τὴν δυσκολίαν τῆς ἐπιτελείως δουλείαν τοῦ Ἰσραήλ, διὰ δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ σώματος ἐπίδρασιν καὶ τὸν νευρικὸν ἐρεθισμὸν, πνευματικὴν πόσιν. Ἀδύνατον νὰ φαντασθῶμεν θέημα φρικωδέστερον παρὰ τὰς συναθροίσεις ταύτας ραδιέρια λεγομένα, ἐν καιρῷ νυκτός. Οἱ Χ.Ιουστοὶ ἐνδύονται χιτῶνας λευκοὺς ποδήρεις, ὁ δὲ προφήτης καὶ ἡ προφητεῖς αὐτῶν πεποικιλμέναις καὶ πλουσιωτέραις. Ἡ τελετὴ ἀρχεται δι' ἄσματων τινῶν, ἀκολούθως παρκαθίδονται ὅλοι ταύτοχρόνως εἰς ὄρχησις καὶ περιστροφὰς φαντασιώδεις ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἀπνευστί καὶ ἀδιακῶπως, κρυγάζοντες, ἀγωνιῶντες, φρενητιῶντες, δαιμονιῶντες μέχρι οὗ πίπτουσιν ἐκ τοῦ κμακτου καὶ τοῦ ἰδρώτος ἀνκίσθητοι, καὶ τότε ὁ προφήτης ἐκφέρει τὰς περὶ τῶν μελλόντων προφητείας αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον φράσις ἀσυνακτῆτους καὶ ἀνοήτους καὶ λέξις ἐστερημέναις πάσης λογικῆς ἐννοίας: εἶτα δὲ θεριαδῶς καὶ ἀπανθρώπως παρκαθῶντες τὸ μυστήριον τῆς Εὐχαριστίας μεταλακμαβνουσιν εἰς μικρὰ τεμάχια ἀπὸ τῆς βρώγης τοῦ ἀριστεροῦ κμακτου παρθένου, τὰ ὁποία καταπίνουσιν, καὶ ἐπιστραγγίζουσι τὴν τελετὴν διὰ κτηνώδους καὶ ἀδιακρίτου μίξεως τῶν φύλων ἀπεικονίζουσαν κατ' αὐτοὺς τὸν ἔρωτα τοῦ Χριστοῦ.

Εἶναι τρομακτὸν τὸ ἀναλογισθῆναι ὅτι ὑπάρχουσι εἰσέτι ὑπὸ τὸν ἥλιον τοιαῦτα ἐκτρώματα. !!!

Οἱ Χ.Ιουστοὶ συχνάζουσι εἰς τοὺς ναοὺς τῶν ὀρθοδοξῶν μόνον πρὸς τὸ θεαθῆναι καὶ πρὸς ἀποφυγὴν ὑπονοιῶν ἀλλ' ἀρνοῦνται ἅπαντα τὰ μυστή-

μικαί τῆς τελειότητος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Βάπτισμα λογιζόνται τὴν ἐν τῇ αἵρεσιν εἰσοδὸν καὶ τὴν εὐλογίαν τῆς προφητείας. Μετάνοιαν δὲν ἀναγνωρίζουσιν, οὔτε ἱερωσύνην διότι ἔχουσι τοὺς Χριστοὺς καὶ τῆς Θεοτόκου αὐτῶν τὸν γάμον ἀρνοῦνται ἀπολύτως, βασιλεύει δὲ παρ' αὐτοῖς ἀπροκαλύπτως πορνεία. Ὅλος δ' εἶπεν ἡ Χ. Λεσσοβόττινα μεταμόρφωσε τὸν χριστιανισμόν καὶ ἔπλασε θρησκείαν νέαν, οὐδαμοῦ ὑπάρχουσαν. Ὁμοιότητάς τινες τῆς ἠθικῆς αὐτῶν διδασκαλίας εὑρίσκωμεν μετὰ τῶν Βογομήλων, τῶν Βλαδενσίων, τῶν Ἀδαμιτῶν καὶ τῶν ἀδελφῶν τοῦ ἐλευθέρου πνεύματος. Οἱ Βλαδενσῖοι ἐκέρυττον αὐτὴν ἐλευθέραν ἀπόλαυσιν σαρκικῆς ἡδονῆς μετ' οἰασθῆποτε γυναικῆς ἀδιακρίτως, τὴν κατέργησαν πάσης ἄλλης προσευχῆς ἐκτὸς τῆς κυριακῆς, τὴν ὑπὸ λαϊκῶν ἐκτίλισιν τῶν μυστηρίων, τὴν ἠπιότητα τῶν ἱερώων, τὴν ἰσωτερικὴν σημασίαν, τὴν λιτότητα τοῦ ἱερατισμοῦ, τὴν κατέργησιν τῶν νεῶν καὶ τῶν εἰκόνων κτλ. τὰ πάντα ἔχουσιν οἱ βώσται Χ. Λεσσοί. Οἱ δὲ Ἀδαμίται τῆς γυναικῆς ἐκάλουν κοινὰς μητέρας καὶ ἀδελφάς· τὸ αὐτὸ ποιοῦσι καὶ οἱ Χ. Λεσσοί. Οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ τοῦ ἐλευθέρου πνεύματος ἐνόμιζον ἐκαστοὺς ἐλευθέρους ἀπὸ παντός ἐκκλησιαστικοῦ καὶ πολιτικοῦ κόμου· τῆς συνθηροῦσιν αὐτῶν ἐτίλουν ἐν καιρῷ νεκτός εἰς μέρη μηκακροσμένην πίστην ἠθικῆς, καὶ ἐκεῖ ἕμενον γυμνοὶ καὶ ἰνώπιον τῶν γυναικῶν, καὶ ἰδιδασκῶν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀνωφὴν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ὑπερῶν πῶς ἀσθητικότητος γίνεταί ἐν μετὰ τοῦ Πλάστου, ὅπως φρονόσιν καὶ οἱ Χ. Λεσσοί. Καὶ τὰ ἑξῆς εἶπεν περὶ τῶν ἠθικῶν αὐτῶν κανόνων καὶ διδασκαλιῶν· ἀλλὰ τὰ ἴθμη τῆς λατρείας αὐτῶν οὐδαμοῦ ἀλλαγῶ ἀπεντῶνται, εἰμὴ παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς, τοῖς Τασάνοις τῆς Σιβηρίας, καὶ τοῖς Σακέραις τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Τὸ δὲ περὶ τοῦτο εἶπεν εἶναι ὅτι ὄχι μόνον ἄγροικοὶ καὶ ἀπαίδευτοὶ λαοὶ ἀλλὰ καὶ ἄτομα, ὡς ἔρχωμεν, ὕψηλῆς περιωπῆς καὶ δημοσίας ἐπιστήμας, θέσιν καὶ ἔχοντα καὶ ἀνκτροπῆ· ἐλεγκτῆς καὶ ἀνωτέρης ταχύντα, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἐν τῇ Χ. Λεσσοβόττινῃ κατὰλέγονται, ἰδίαις πελοπρήμασι, περωτισμέναις κινήσεσι, ἐναχοῦ συγκροτοῦντες, ἢ ἀποκαλοῦσι πλοῖα, ὧν καθῆται εἰς τὰ μέλη.

Ἐν τοῖς ἰσχύταις χρόνοις ἡ Χ. Λεσσοβόττινα ὑποδεσφίθη εἰς κλάδους τινὰς, βωσταιστί λαγομένους τὰ λα, διατρωδόντας ἐν γίνεσι τῆς ἀρχῆς, τῆς περὶ τοῦτο, τῆς διδασκαλίας καὶ τὸν πρωτότυπον χαρακτῆρα τῆς περὶ τοῦτο αἰρέσεως, ἀλλ' ἰκανῶς διαφέροντας ἀπ' ἀλλήλων ἐπὶ δογματικῶν τινῶν ἀντικειμένων καὶ ὡς πρὸς τὸ τελετουργικὸν μέρος. Τῷ 1850 ἐμορφώθη ἐν τῇ Χ. Λεσσοβόττινῃ ἡ αἵρεσις τῶν Ζητοῦμενων τῶν Χριστῶν, ἧτις καὶ σήμερον βαθμυδὸν ἀξάνει ἰδίως ἐν τῇ ἐπὶ τῆς Πέρσῃ· ἐκαστος ὑπαδὸς τῆς αἰρέσεως ταύτης, φέρει μετ' ἐκαστοῦ τεμάχιον τι ὕψισματος, δι' οὗ νομίζει δυνατὸν νὰ ἐπιτύχη τοῦ σκοποῦ, ἧτοι ν' ἀνέρη τὸν Ζητούμενον Χριστόν. Συνθηροῦζόμενοι δὲ καθ' ἑαυτοὺς τινὰς ἡμέρας ἐκτὸς δάτους ἐκτείνουσι τὰ πνεῦμα αὐτῶν κατὰ γῆς καὶ ἐξελπόμενοι ἐπ' αὐτῶν σφόνται λέγοντες τοὺς ἀκαλοῦθους στίχους:

Σύρομαι, σύρομαι
ἐπάνω εἰς τὸ πᾶν σου
πρὸς τὸν ἀληθινὸν Χριστόν.

ὅστις πρῶτος φθάσῃ συρόμενος
ἐκείνου εἶναι καὶ τὸ πανί. (1)

Ἐλλείπει λεπτομερεστέρων γνώσεων περὶ τῆς αἵρέσεως ἢ ἀλλόκοτος αὕτη τελετή ἐστὶν ὅλως ἀκατανόητος καὶ ἀνεξήγητος δι' ἡμᾶς.

Ἄτερος κλάδος τῆς Χλυστοθεΐζινης εἰσὶν οἱ Τρουχοβέριοι, ἀπὸ Τρούσκα τινὸς τὴν ἀρχὴν λαβόντες· καὶ περὶ τούτων γινώσκουμεν μόνον ὅτι διακο-
νοῦνται ὑπὸ γυναικῶν τινων, ἃς καλοῦσι Δέβι-τζερνίσκη, ἧτοι κόρας μελα-
νείμονας, ὅτι ἀνοῦνται τὸν γάμον, ὅτι ἐκλέγουσι μίαν Θεοτόκον καὶ ἓνα
Χριστὸν, οἵτινες ἀναλαμβάνουσι τὸ κήρυγμα· τῇ δὲ Μεγάλῃ Παρασκευῇ
ἐνταφιάζουσι ζῶντα ἐντὸς μνημείου ἀγροικόν τινα, ὃν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς
Ἀναστάσεως αἱ ῥηθείσαι γυναῖκες ἐγείρουσι ψάλλουσαι: «Χριστὸς ἀνέστη».

§. 51. Σκόπτζοι (εὐνοῦχοι).

Ὁ εὐνοουχισμὸς ἐστὶ φαινόμενον ἀρχαιότατον ἐν τῇ ἱστορίᾳ κατὰ τε τὴν
Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν, καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους, ἰδίᾳ δὲ ὡς μίσην νε-
κρώσεως τῆς σαρκὸς πρὸς ὑπερτάτην πνευματικὴν τελειοποίησιν. Ὑπὸ ἀμ-
φοτέρων αὐτοῦ τὰς μορφάς, ἧτοι ἐκείνος καὶ βίαιος εἰσῆχθη καὶ ἐν Ρωσσίᾳ,
ὅπου πρῶτοι εὐνοῦχοι ἀνακρίνονταν ἐκ Βουλγαρίας μοναχὸς Ἀδριανὸς
(1004) καὶ ὁ μάρτυς Μωύσης ἀποθανὼν ἐν Κιέβῳ (1041). Κατόπιν ἀνακρί-
ρονται καὶ πολλοὶ ἐπίσκοποι εὐνοῦχοι, Μαννούηλ Σμολένσκης (1138—1147),
Θεόδωρος Βλαδιμήρου τῆς Βολωνίας (1136—1147) καὶ ἄλλοι μεταγενέ-
στεροι.

Τῶν ρώσσιων τούτων ἱεραρχῶν ὁ εὐνοουχισμὸς ὑπῆρξε βεβαίως ἰσχυρὸν ἐ-
λαττήριον διὰ τὴν συνειδήσιν τοῦ ἐξ ὀφθαλμοῦ φανατικοῦ τούτου λαοῦ· μολε-
ταῦτα ἀπὸ τοῦ ιε' μέχρι τοῦ ιη' αἰῶνος δὲν ἔχομεν ἰσχυρὰ διδόμενα περὶ
τῆς ὑπάρξεως τῶν Σκόπτζων· ἴσως δὲ ὑπῆρχε καὶ διατηρεῖτο μυστικῶς
μεταξὺ τοῦ λαοῦ, μέχρις ὅτου ἐφανερῶθη διὰ τῆς Χλυστοθεΐζινης, ὡς ἐκ-
φρασις φανατικῆ τῆς σαρκικῆς κακώσεως. Ὡς αἵρεσις δὲ ὁ Σκοπτίζισμὸς ἐγιν-
νήθη ἐκ τῆς Χλυστοθεΐζινης, καὶ ἀπόδειξις τούτου ἐστὶν ὅτι ὁ Σελιβαν-
νόβ, πρῶτος αὐτοῦ θεμελιωτῆς, ἦν πρότερον Χλυστός καὶ ἀνακρίεται ὡς
λαβὼν μέρος εἰς τὰς χλυστικὰς ραδιεΐας, ὅτε καὶ ἡ ἀνωτάτη προφήτις
Ἄννα Ρομκνόβνα ὠνόμασεν αὐτὸν Θεὸν υἱὸν Θεοῦ, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Ἄννα
Ἰβκνόβνα πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Σκοπτίζισμοῦ ἱερίαιτο παρὰ τοῖς Χλυ-
στοῖς ὡς Ματοῦσκα (μήτηρ) καὶ βασίλισσα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὸν τίτλον
τούτον διετήρησε καὶ παρὰ τοῖς Σκόπτζοις. Ἐτέρᾳ ἀπόδειξις συναγεται καὶ
ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ διοργανισμοῦ τῆς αἵρέσεως, ἅπαντα ἡ ὀνοματολογία περὶ
τὰς τελετάς, τὰς δοξασίας· ἅπαντα αἱ ᾠδαὶ κτλ. ἐλήφθησαν παρὰ τῶν
Χλυστῶν· ἄλλως τε ἀνέκαθεν καὶ μέχρι τοῦ νῦν τὸν μείζιστον ἀριθμὸν τῶν
προσηλύτων οἱ Σκόπτζοι δέχονται ἀπὸ τῆς αἵρέσεως τῶν Χλυστῶν, καί-
τοι ἄλλως αἱ δύο αἵρεσις αὗται μισοῦνται ἀμοιβαίως.

(1) Сборникъ Кельсена 1861. Φολλ. II. σελ. 136—137.

Ὁ Σκοπτιζισμὸς φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ ἰδανικὸν ἄωτον τῆς Χ. λυστοβιζίνης. Ὁ Σελιβανὸς διεπρόνησε πρὸς τοὺς Χ. λυστοὺς μόνον ἕνεκα τῆς ἀντιφάσεως εἰς τὴν περιπίπτουσιν ὡς πρὸς τὴν μετὰ τῶν γυναικῶν κοινωνίαν, κηρύττοντες ἀφ' ἑνὸς ἀποχὴν καὶ ἐγκράτειαν, ἀφ' ἑτέρου ἀκολασταίνοντες κατὰ τὰς βλαβείας καὶ ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ ἀπικτῶν δὲ ἵνα ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου ἢ σύμφωνα πρὸς τὴν περὶ ἐγκρατείας διδασκαλίαν καὶ θέλων νὰ καταβάλῃ τὸ κράτος τῆς σαρκὸς ἐνόμισεν ὅτι εὖρα θεμέλιον τῆς αἵρεσις αὐτοῦ τὴν διδασχὴν τοῦ Σωτῆρος (Ματθ. 19', 12.) κατὰ γράμμα λαμβανομένην.

Ἡ αἵρεσις δὲν ἐβράδυνα νὰ διαδοθῇ, καθότι πολλοὶ ἀπεχθανόμενοι τὴν συστηματικὴν τῶν Χ. λυστῶν ἀσίλγειαν ἠκολούθουν τὸν Σελιβανὸν, ὅστις ἐπιχειροῦσε τὸ κήρυγμα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Ὀρίλ καὶ Τούλης. Τῷ 1772 ἐπὶ τῆς βασιλείας Αἰκατερίνης Β' ἀπεστάλη εἰς Ὀρίλ ἐπιτροπὴ πρὸς καταδίωξιν τῆς αἵρεσις, ἀλλ' ὁ Σελιβανὸς εἶχεν ἀποκτήσει ἤδη πολλοὺς προσηλύτους, ἐν οἷς καὶ τὸν Ἀλιξάνδρον Ἰβάνοβιτς Σιλόβ, φανατικώτατον καὶ μέγαν τῆς ἐκτομῆς ζηλωτὴν. Ἡ καταπολέμησις ἐκ μέρους τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν ἐνεργουμένη διὰ τῶν συνήθων βασιῶν καὶ καταθλιπτικῶν μέτρων καὶ διὰ τῆς ἐξορίας ἐτάχθη καὶ τῆς αἵρεσις ταύτης τὴν ἐξάπλωσιν εἰς πολλὰς ἐπαρχίας καὶ καθ' ἅπασαν τὴν βόρειον Ῥωσίαν καὶ Σιβηρίαν. Ὁ διωγμὸς ἐξηκολούθησεν ἐπιπολλὰ ἔτη, καθ' ἃ πλείστοι τῶν φανατικῶν ταύτων, προφήται καὶ ἀρχιεροὶ κοινοτήτων, ὑπίστησαν τὸν μαρτυρικὸν θάνατον· αὐτὸς δὲ ὁ Σελιβανὸς μετὰ πολυδιηγήτους περιπετείας, καταδικασ, ποινῆς, βασάνους καὶ ἐξορίας (1) ἐπὶ τέλος ἐκήρυξεν ἐαυτὸν ὡς Πέτρον τὸν Γ', τὸν ἀποθνήσκοντα σέβυγον Αἰκατερίνης τῆς Β', ἀναψύχον δὲ καὶ διάδοχον τῆς Ἐλισάβετ (1761—1762). Ὁ Ῥωσσικὸς ὄχλος καὶ μέχρι τοῦ νῦν πιστεύει εἰς τὴν ταυτότητα τοῦ προσώπου τούτου, τότε δὲ ὁ αὐτοκράτωρ Παῦλος ἐξώρισεν αὐτόν. Μετὰ τὴν ἀνάβασιν Ἀλιξάνδρου Α', ἅπαντες οἱ ἐν ἐξορίᾳ ἢ ἐν φυλακῇ διατελοῦντες Σκοπτιζοὶ ἀφίθησαν ἐλεύθεροι, καὶ βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ μυστικισμοῦ, ὅστις εἶχεν ἐξάπλωθῃ ἐν Ῥωσίᾳ μετὰ τὸν ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης Β' προστατευθέντα βολταιρισμὸν, δίδωκαν ἐλευθέρως τὴν αἵρεσιν αὐτῶν. Μετὰ τινα ἔτη ἡ κυβέρνησις βλέπουσα πληθυνόμενον τὸν ἀριθμὸν τῶν Σκοπτιζῶν ἰδεύθη αὐστηροτέρα, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ τι. Ἐξ ἐπιστήμων ἱερειῶν καὶ ἐξετάσεων γενομένων τῷ 1844 καταφαίνεται ὅτι ἡ αἵρεσις ἤμαζεν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Χερσῶνος, Κουταΐης, Ὀρίλ, Κοστρόμας, Ριζιάν, Μόσχας, Κουρλανδίας, Πετροπόλεως, Ταμπόβου. Καὶ σήμερον δὲ οὐ μόνον ὑφίσταται ἀλλὰ προσδεύει πλείον τῶν ἄλλων αἵρεσεων διὰ δύο σπουδαίους λόγους· α) διότι ἄρθρον πίστεως αὐτῶν ἐστὶν ὁ προσηλυτισμὸς, ἀξιόμισθον δὲ ἔργον παρ' αὐτοῖς λογίζεται ἡ ἐκτομὴ ἀλλοθρήσκου· β) διότι ὑπὲρ πάντας τοὺς λοιποὺς αἱρετικούς ἔχοντες σφιγκτὸν πρὸς ἀλλήλους σύνδεσμον συντρέχουσιν εἰς τὰς ἀνάγκας ἀλλήλων, καὶ πολ-

(1) Ὁ βίος, τὰ πάθη καὶ αἱ πράξεις τοῦ Σελιβανὸς εἰσι τὸ θέμα τῶν ἱερῶν ἀσμάτων καὶ ὕμνων τῶν Σκοπτιζῶν· τούτων πλείστα ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ Συλογίᾳ τοῦ Ν. Κελσιῆ. (Σ. Σ.)

λους ἀριθμούντες ἐν ταῖς κοινότησιν αὐτῶν πλουσίους ἐμπόρους καὶ κερ-
λαιούχους διαθέτουσιν ἀφειδῶς μέγιστα χρηματικὰ ποσὰ ὡσάντις σπουδαίως
τις κυβερνητικὸς διωγμὸς ἀπειλεῖ τὴν ἡσυχίαν αὐτῶν.

Ἀπέθανε δὲ ὁ Σελιβανὸς τῷ 1832, καὶ μετ' αὐτὸν ἀνεφάνησαν ἄλλοι
ἀρχηγοὶ, ὧν οἱ τελευταῖοι ἦσαν ὁ Παῦλος Ἰβανὸς Ζαιτζιέβ καὶ ὁ ἐκ Κο-
στρούμας Γρομὸς π.ληροξόβσιος Πέτρον τοῦ Γ'.

Οἱ Σκόπτζοι δὲν ἀποδέχονται τὸν θεμέλιον τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας,
ἤτοι τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην, ὡς τὸν ζῶντα καὶ ἀληθῆ λό-
γον τοῦ Θεοῦ, οἷον θεωρεῖ αὐτὸν ἡ Ἐκκλησία, πολλῶ δ' ἤττον τιμῶσι τὰς
συνοδικὰς διατάξεις, τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων καὶ πάντα τὰ λοιπὰ
βιβλία τῆς ἐκκλησίας· ἐν γένει δὲ, ὅπως καὶ ἐν τῇ Χ.λοστοβεζίνῃ, ὁ Σκο-
πτισμὸς ἀποδιοπομπεῖται πᾶσαν ἑγγράφον διδασκαλίαν καὶ οἱ διδάσκαλοι
καὶ προφῆται αὐτοῦ ἀπχορεύουσι τὴν ἀνάγνωσιν προσβιόντες ὅτι «τὰ
βιβλία σκοτιζοῦσι τὴν διάνοιαν, σκανδαλίζουσι τὸν ἄνθρωπον, πλανῶσι τὸν
λογισμὸν ἀπὸ τῆς ἀληθείας καὶ μακρύνουσι ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τοῦ Κυρίου». Οἱ
Σκόπτζοι ἀξιοῦσι προσέτι ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή, ὅπως νῦν καίται ἐν τῇ Ἐκ-
κλησίᾳ, δὲν εἶναι ἡ ἀληθὴς Γραφή, ἀλλὰ διεφθέρη ἐπίτηδες ὑπὸ τῶν χριστιαν-
ῶν ἀπὸ τῶν χρόνων Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ὅτι ἐν αὐτῇ, ὡς καὶ ἐν τοῖς
λοιποῖς βιβλίοις τῆς Ἐκκλησίας τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως
ἠλλοιωθῆ καὶ αἱ πράξεις καὶ ἡ διδασκαλία τῶν ἁγίων διεστράφησαν· διὰ
τοῦτο καὶ ἐὰν ἀναγινώσκωσι τὰ βιβλία ταῦτα πράττουσι τοῦτο διὰ νὰ ἀ-
νεύρωσιν ἐπικύρωσιν τινα καὶ στήριγμα τῶν πεπλανημένων αὐτῶν δοξασίων·
ὅσα δὲ χωρὶα δὲν δύνανται νὰ δικαιοῦνται κατὰ τὸ δοκοῦν κηρύττουσι νόθα
καὶ πρεῖσακτα ἢ ἐξηγοῦσιν ὑπὸ ἀλληγορικὴν ἔννοιαν, ὅσον καὶ ἐν ἴσκι παρὲ-
λογος. Ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτῶν ἐγώσικῳ, ὃν παρέλαβον παρὰ τῶν Χλοστῶν,
ἀνάγουσιν εἰς ἑαυτοὺς τὰ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς Ἀποστόλους λαχθέντα :
«Ἔμιν δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ· τοῖς δὲ λοιποῖς
ἐν παραβολαῖς, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι, καὶ ἀκούοντες μὴ συνῶσι» (Λουκ.
ἡ, 10)· λοιποὺς δὲ ἐννοοῦσι τοὺς ὀρθοδόξους οὓς ὀνομάζουσι καὶ «τυρλοῦς»
ἀξίους οἴκτου. Ὅθεν πᾶσαν γραπτὴν διδασκίαν θεωροῦσι γράμμα νεκρὸν,
μόνη δὲ ἐμφυχος βίβλος, κατ' αὐτοὺς, ἐστὶν ὁ Σκόπτζος ἤτοι ὁ ἐνοῦχος,
ιδίως δὲ ὁ προφήτης διδάσκαλος· ὁ ἀληθὴς λόγος τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀληθὲς αὐ-
τοῦ εἰσαγγέλιόν ἐστιν ἡ διδασκίαν τῶν προφητῶν τούτων καὶ διδασκάλων
περὶ τοῦ ψευδοχριστοῦ αὐτῶν Σελιβανὸς ἢ γεγραμμένη ἐν βιβλίῳ καλου-
μένῳ *Στράδε*.

Ἡ πρώτη, κατὰ τοὺς Σκόπτζους, δοθείσα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐντολή τῷ προ-
τοπλάστῳ ἦν ἡ τελεία ἀγνία ψυχικὴ τε καὶ σωματικὴ· διὰ δὲ τοῦ προ-
πατορικοῦ ἀμαρτήματος καὶ τῆς γούσεως τοῦ ἀπχορευομένου ξύλου ἐννοοῦσι
τὴν σαρκιανὴν μίξιν, ἧτις ὑπέβλεπε τὸ ἀνθρώπινον γένος εἰς τὴν ἀρὰν καὶ τὸν
θάνατον. Ἐκτοτε ἐν μόνον μίσην ὑπελείφθη πρὸς ἐπάνοδον εἰς τὴν ἀρχικὴν
μακαριότητα, τουτέστιν ἡ ἐκτομή, ἧτις καὶ διατάχθη ἐν τῇ Παλαιᾷ Δια-
θήκῃ πρὸς τὸν ἐκλεκτὸν ἰβραϊκὸν λαὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα περιτομῆ· διὰ τοῦτο
καὶ πάντες οἱ ἅγιοι καὶ προφῆται τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ
Σκόπτζοι. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὔτε ἡ διδασκαλία οὔτε τὸ περὶ αὐτῶν δὲν

κατώρθωσαν νὰ φέρωσι τὸ ἀνθρώπινον γένος εἰς τὸν Σκοπτικισμόν, ὁ Θεὸς ἀπίστανε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον. Ἐνταῦθα οἱ Σκόπτιχοι στρεβλοῦσι τὸ Εὐαγγέλιον διὰ τερατωδῶν καὶ βλασφημῶν ἐρμηνειῶν, δοξάζοντες ὅτι ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ, ὅστις κατέβη ἐκ τῶν οὐρανίων κύκλων εὐαγγελισόμενος τῇ παρθένῳ Μαρίᾳ τὴν ἐξ αὐτῆς γέννησιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἦν καὶ οὗτος Σκόπτιχος, ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ τῶν οὐρανίων κύκλων ἐννοοῦσι τοὺς κύκλους οὓς σχηματίζουσιν ὀρχούμενοι ἐν ταῖς ράδενταῖς, αἰτίνες, κατ' αὐτοὺς, ἀνέκαθεν ἐτίλουντο ἐν οὐρανοῖς. Ὁ ἅγ. Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ἦν ὡσαύτως Σκόπτιχος, καὶ παρ' αὐτοῦ ἐδίδετο καὶ ὁ Χριστὸς τὸν Σκοπτικισμόν, ὅστις ἀναφέρεται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὑπὸ τὸ ὄνομα βάπτισμα, διὸ καὶ ἐξαιρέτως τιμᾶται παρ' αὐτοῖς ὁ Πρόδρομος. Τὸ δὲ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ Σωτῆρος εἰς οὐδὲν ἄλλο συνίσταται ἢ εἰς τὸ κήρυγμα τῆς ἐκτομῆς σύμπαντος τοῦ ἀνθρώπινου γένους, κήρυγμα ἀποτελοῦν τὴν οὐσίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐνῶ πάντα τὰ λοιπὰ συμβεβηκότα τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς βίου τοῦ Σωτῆρος τὰ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ περιεχόμενα, μηδ' αὐτοῦ τοῦ σταυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου ἐξαιρουμένου, οἱ Σκόπτιχοι ἐννοοῦσιν ἀλληγορικῶς οὐδεμίαν ἀποδίδοντες αὐτοῖς ἱστορικὴν πραγματικότητα· κατὰ τὴν ἐξηγήσιν αὐτῶν ὁ Χριστὸς ἐδιώχθη μόνον ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἄλλ' οὔτε ἀπέθανεν, οὔτε ἀνέστη· πληρώσας δὲ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἀπέθετο τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα, ἥτις, κατὰ τοὺς νόμους τῆς φύσεως, ἐπιστράφη εἰς τὴν γῆν διὰ τῆς σήψεως, αὐτὸς δ' ἐπανῆλθεν εἰς τὸν οὐρανὸν πρὸς τὸν Πατέρα. Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ θεμελιωθεῖσα Ἐκκλησία τῆς Καινῆς Διαθήκης συνεκροταίτο ἅπασα ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων ἐκ Σκόπτων καὶ ταυτῆ ὕφιστατο μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ὅτε ἐξασθενήσαντος τοῦ θεσηκευτικοῦ αἰσθήματος οἱ χριστιανοὶ παρήτησαν τὴν ἐκτομὴν· ἔμειναν ὅμως μεταξὺ αὐτῶν αἰετοὶ καὶ ἀληθεῖς ὀπαδοὶ τοῦ Χριστοῦ, οἵτινες ἐξηκολούθησαν ἐκπληροῦντες τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ, καὶ τοιοῦτους ἀριθμοῦσι πολλοὺς μεταξὺ τῶν ἁγίων τῆς ἐκκλησίας οἱ Σκόπτιχοι, οὓς καὶ ἐξόχως τιμῶσι· τοιοῦτοὶ εἰσιν ἰδίως πάντες οἱ ἅγιοι ὅσοι ἱστοροῦνται ἐντελῶς ἀγένειοι, ὡς οἱ μεγαλομάρτυρες Γεώργιος ὁ Τροπαιοφόρος καὶ Δημήτριος, οἱ ῥώσσοι μάρτυρες κνέζοι Βόρης καὶ Γλιέβ, ὅσοι ἱστοροῦνται μὲ ἀραιὸν καὶ βραχὺ γένειον, ὡς ὁ ἅγιος Νικόλαος καὶ ἄλλοι· δὲ πολλοὺς ἀριθμοῦσιν ἐκ μὲν τῶν Ἑλλήνων τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχας, Ἐκ δὲ τῶν Ῥώσσων τὸν Ζωσιμᾶν, Σαββάτιον τὸν ἐκ Σολοβίτζκης, τὸν μητροπολίτην Φίλιππον, καὶ νεωτέρους τινὰς Δημήτριον τὸν Ῥοστοβίου καὶ Ἰννοκέντιον Ἱρκούτζκου. — Τέλος ἡ ὑπερχειλίσα ἐξαχρείωσις, τουτέστιν ἡ κοινωνία τῶν φύλων, ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς δευτέρας ἐνσαρκώσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἡ τελεσθεῖσα νῦν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, κατὰ τὴν τῶν Σκόπτων μυθολογίαν, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Σελιβανόβ, γεννηθέντος ἐκ τῆς παρθένου Ἀκουλίνης. Τὸ δόγμα τοῦτο στηρίζοντες ἐπὶ μαρτυριῶν τῆς Γραφῆς δίδουσι διαφόρους τερατωδεῖς ἐξηγήσεις εἰς τὰ χωρία τῶν προφητικῶν καὶ εὐαγγελικῶν ῥήσεων τὰ ἀφορῶντα τὴν δευτέραν τοῦ Κυρίου παρουσίαν οὕτω λ. χ. ἐν τῷ «ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ» (Ματθ. κδ, 30), νεφέλας τοῦ οὐρανοῦ ἐννοοῦσι τοὺς Σκόπτιχους ἀλληγορικῶς, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἀνεφάνη ὁ Λυτρωτῆς αὐτῶν, καὶ τοῦτο, λέγουσι,

βεβαιούται ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἀποστόλου: «Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τοσοῦτον ἔχοντες περιχέμετον ἡμῖν τέθος μαρτύρων» (Ἑβρ. ιβ', 1). Ἐσαύτως καὶ ἐν τῷ α' Ὁταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ» (Ματθ. κε', 31) ἄγγελου ἐννοοῦσι τοὺς Σκόπιζους, διότι καὶ ὁ Βαπτιστὴς ὅστις οὐδὲν ἄλλο ἦν ἢ Σκόπιζος, οὕτω καλεῖται ὑπὸ τοῦ προφήτου λέγοντος: «Ἴδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου» (Ματθ. γ', 1). Σημειοῦν δὲ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου (Ματθ. κδ', 30) κατ' αὐτοὺς εἰσι τὰ πάθη τοῦ Σελιβανὸς τὰ ὁποῖα καὶ μέχρι τοῦ νῦν ὑφίσταται, καὶ περὶ ὧν λέγεται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ: «Πρῶτον δὲ δεῖ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ὑπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης» (Λουκ. ιζ', 25). Τὸ δὲ αμετὰ δυνάμειος καὶ δόξης πολλῆς» (Ματθ. κδ', 30.) κατ' αὐτοὺς σαφέστατα δηλοῖ δύναμιν μὲν τὸν ὁσημέραι ἀύξοντα ἀριθμὸν τῶν Σκόπιζων, δόξαν δὲ τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς Ῥωσσίας ἀνάθασιν τοῦ Σελιβανὸς, καὶ τὴν ὑποταγὴν πάντων τῶν λοιπῶν βασιλείων καὶ αὐτοκρατορίων. Πού δὲ καταλήξει ἡ δευτέρᾳ αὕτῃ παρουσίᾳ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ; Κατ' αὐτοὺς δὲν ὑπάρχει γενικὴ ἀνάστασις, οὐδὲ συντέλεια τοῦ κόσμου· ὁ κόσμος ἐξακολουθήσει ὑπάρχων ὅπως καὶ νῦν αἰωνίως, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι θὰ κατοικήται μόνον ὑπὸ Σκόπιζων, οἵτινες ἀθανασίαν περιβεβλημένοι αἰωνίου ἀπολαύσουσι μακαριότητος· ἡ γῆ ὁλόκληρος ἔσται τὸ βασίλειον τῶν Σκόπιζων, πρῶτεύουσαν ἔχουσα τὴν «Πόλιν τοῦ Θεοῦ, τὴν Νέαν Ἱερουσαλήμ», ἢ τὴν Πετρούπολιν! Κατὰ δὲ τὴν ἀτελεύτητον ἐκείνην μακαριότητα ἡ γενεὰ τῶν Σκόπιζων πληθυνθήσεται οὐχὶ βεβαίως διὰ τῆς κοινωνίας τῶν φύλων, ἀλλὰ διὰ «φιλήματος» ἀπαθούς, ὅτι καὶ πληρωθήσεται τὸ τοῦ Εὐαγγελίου: «Λόγεται ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγείραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ» (Ματθ. γ', 9).

Συνοψίζοντες τὴν διδασκαλίαν ταύτην λέγομεν ὅτι ὁ Σκόπιζισμὸς διδάσκων ἀπόλυτον πίστιν εἰς τοὺς προφήτας καὶ διδασκάλους αὐτοῦ ἀποβάλλει πᾶσαν ἄλλην χριστιανικὴν διδασκαλίαν καὶ ἀπερρίπτει ὅλως τὰ δόγματα καὶ τὸ τελετουργικὸν μέρος τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τὸ κυριώτερον αὐτοῦ δόγμα εἶναι τὸ περὶ τοῦ Σελιβανὸς, ὃν καλοῦσι Χριστὸν Ἀυρωτῆν, πρῆσβεύοντες ὅτι ἐγεννήθη τὸ δεῦτερον ἐκ τῆς παρθένου Ἀκουλίνης διὰ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ κατῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς δευτέρᾳ ταύτην φοράν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ὅτι δι' ἀγάπην αὐτῶν ὑπέστη διωγμοὺς παντοίους καὶ παθήματα μετ' ἀπαρδαγματίστου ὑπομονῆς, ἐνῶ ταυτοχρόνως ἐτέλει θαύματα τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα ὅσα οὐδ' ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἀριθμοῦνται. Μετὰ τὸν Σελιβανὸν δὲ τιμῶσιν ἐξαίρετως τὸν Σιλὸν, καλοῦντες Πρόδρομον τοῦ Κυρίου, καὶ τὴν Ἀκουλίαν Ἰβανόνναν, τὴν μητέρα Θεοτόκον. . . Δὲν ἀπέθανε δὲ ὁ Σελιβανὸς, κατ' αὐτοὺς, ἀλλὰ κρύπτεται ἐν τινὶ ἐπαρχίᾳ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐν προσεχίᾳ ἐποχῇ (1) ἀνοργα-

(1) Ἡ περὶ τοῦ προσεχούς τούτου μελλοντος πεποιθήσις τῶν Σκόπιζων στερίζεται ἐπὶ τοῦ ἀκολουθούτου χωρίου τῆς Ἀποκαλύψεως: Καὶ εἶδον καὶ ἰδοὺ ἄρνον ἑστηκόσ ἐπὶ τοῦ ὄρους Σιών, καὶ μετ' αὐτοῦ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρις χιλιάδες.

νίζων τὸ βασιλεῖον αὐτοῦ καθιεσθήσεται ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ῥωσσίας καὶ πύμψι Ἀποστόλους πανταχοῦ τῆς γῆς ὅπως εὐνουχίσωσιν ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὁ δὲ κόσμος ἄγνός καὶ καθαρὸς θέλει ὑφίστασθαι εἰς αἰῶνας αἰώνων, συγκείμενος μόνον ἐξ εὐνούχων· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μέλλουσα ζωὴ τῶν Σκόπτζων.

Ἡ ἠθικὴ διδασκαλίᾳ αὐτῶν φέρει ἀσκητικὸν χαρακτῆρα, ὁμοιάζει δὲ πολὺ πρὸς τὴν τῶν Χ. Λυστῶν. Οἱ Σκόπτζοι ἐν γένει εἰσὶ λιτοὶ περὶ τὴν διαίταν, μηδέποτε κρίκει ἐσθίωντες καὶ ὅλως ἀπέχοντες πνευματικῶν ποτῶν· ἔχουσι δὲ αἰετοὶ μορφήν νηστευτῶν, τὸ βλέμμα δειλόν, μετριότητα περὶ τὸ λαλεῖν, φαισαϊκὴν ἐξωτερικὴν εὐσέβειαν καὶ βαθείας ποιῶσιν ὑποκλίσεις εἰς τὰς συναντήσεις αὐτῶν. Φυλάττουσι μεγίστην μυστικότητα περὶ τῆς θρησκείας αὐτῶν καὶ ὑποκριτικῶς συχνάζουσιν εἰς τοὺς ναοὺς τῶν ὀρθοδόξων, τιμῶσι τὸν κλῆρον καὶ ἐκτελοῦσιν ἅπαντα τὰ ἐξωτερικὰ θρησκευτικὰ καθήκοντα.

Αἱ τελευταῖαι τοῦ σκοπτιζισμοῦ ἔχουσι ἐπίσης πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰς τῶν Χ. Λυστῶν, ἀλλ' ἀπέβαλον τὸ κτηνωδέστερον καὶ ἀγριώτερον αὐτῶν μέρος διὰ τὴν σερικὴν ἐγκράτειαν τῶν Σκόπτζων· πρὸς δὲ τούτοις ἐπειδὴ, μετὰ τὴν διακοῦσαν ἐπι ἀπὸ τῆς ἀκμῆς τοῦ κόσμου ἀποχώρησιν τοῦ Σελιβανόβ, οὐκ ἔχουσι πλέον Χριστοὺς καὶ Θεοτόκους, ὡς οἱ Χ. Λυστοὶ, ἀλλὰ ἀπλῶς προφήτας καὶ προφήτιδας, αἱ πρὸς τούτους τιμᾶσι πολὺ ἀπέχουσι τῆς λατρίας ἣν οἱ Χ. Λυστοὶ προσέβουον πρὸς τὰς ἐπιγείους θεότητας αὐτῶν. Μυστήρια διατήρησαν τὸ Βάπτισμα, τὴν Εὐχαριστίαν καὶ τὴν Μεγάροισαν. Καὶ αὕτη μὲν συνίσταται εἰς τὴν πρὸς ἀλλήλους ἰσομολόγησιν τῶν παραπτωμάτων.

Τὴν δὲ Εὐχαριστίαν τελοῦσι μεταλαμβάνοντες ἀπὸ τετραγώνων τινῶν τεμαχίων ἄρτου φερόντων τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ, τὰ ὅποια ἀγιάζουσιν ἐγκλείοντες ἐπὶ τινὰ καιρὸν ἐντὸς τοῦ χρόνου τοῦ Σελόβ. Ἐκ τοῦ ἄρτου τούτου φροντίζουσι νὰ προμηθεύωνται πάντοτε ἐγκαίρως οἱ προφῆται καὶ αἱ προφήτιδες.

Τὸ δὲ Βάπτισμα παρ' αὐτοῖς συνίσταται εἰς τὸν εὐνουχισμόν, ὅστις ἐκτελεῖται διὰ διαφόρων τρόπων, ὧν ὁ συνηθέστερός ἐστιν ὁ διὰ καυτηριάσεως ἢ ἐκτομῆς τῶν σπινθητικῶν ὀργάνων, τελειότερος δὲ ὁ διὰ τῆς ἐντελοῦς ἀποτομῆς τῶν γεννητικῶν μορίων παρὰ τοῖς ἀνδράσι (1)· παρὰ δὲ ταῖς γυναῖξι

ἔχουσι τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ γεγραμμένον ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν . . . οἱ ἠγοραζόμενοι ἀπὸ τῆς γῆς. Οὗτοί εἰσιν οἱ μετὰ γυναικῶν οὐκ ἐμολύνθησαν· παρθέναι γὰρ εἰσιν· οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ ἀρνίῳ ὅπου ἂν ὑπάγῃ· οὗτοι ἠγοράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπαρχῇ τῷ Θεῷ καὶ τῷ ἀρνίῳ (Ἀποκαλ. ιδ' 1, 3, 4). Πιστεύοντες εἶναι αὐτοὶ οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ ἀρνίῳ πεποίησιν ὅτι ὅταν συμπληρωθῇ ὁ ἀριθμὸς 144.000 τῶν ἐπὶ τῆς γῆς Σκόπτζων, τότε θέλει ἐμφανισθῆ ἐν τῇ ὄψει αὐτοῦ ὁ Σελιβανόβ, τὸ κατ' αὐτοὺς ἀληθὲς ἀρνίον. Καὶ ὅμως ὁ ἀριθμὸς τῶν Σκόπτζων ὑπερβαίνει ἤδη, πολλαπλασιῶς τὸν ἀνωτέρω ἀριθμὸν. Σ. Σ.

(1) Ἡ τελειότης τοῦ σκοπτιζισμοῦ συνίσταται εἰς τὴν παντελῆ ἀπὸ τῶν γυναι-

διὰ τῆς ἀποκοπῆς τῶν μαστῶν καὶ τῆς κλειτορίδος. Ἐχουσι δὲ καὶ τελετάς ἰδίας διὰ τοὺς δεχομένους τὸ βάπτισμα τοῦτο περὶ οὗ πολλὰ ἐγράφησαν ὑπὸ διαφόρων ἐν Ῥωσσίᾳ (1), ὡς καὶ περὶ τῶν διαφόρων τρόπων εὐνοχισμού, τῶν ἐργαλείων τῆς ἐγγχειρίσεως κτλ. τὰ ὁποῖά εἰσιν ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῆς συντόμου ταύτης πραγματείας.

Ἄξιον ἀπορίας εἶναι ὅτι ἡ αἵρεσις αὕτη ἦτις ὤφριε νὰ ἐκλείψῃ φυσικῶς ὡς ἐκ τῆς ἀγονίας τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς, ἀπ' ἐναντίας προοδεύει καθ' ἐκάστην διὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ.

Ἀπὸ τοῦ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' διωγμοῦ αὐτῶν πολλοὶ ἐφυγον καὶ εἰς τὰς ὁμόρους χώρας, ἰδίως ἐν Μολδαυίᾳ, ὅπου διεσπάρησαν κατὰ μικρὰς κεινότητας. Ἡ πόλις Ἰάσιόν ἐστι τὸ κέντρον αὐτῶν, περὶ αὐτὴν ἀνεγέρθησαν αὐτοῖς πρὸ εἰκοσαετίας ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Βενιαμίν τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀγίου Χαραλάμπους, ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ ἐπιτελεῖν ἅπαντα τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν καθήκοντα κατὰ τοὺς τύπους τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ ὄρος ἐγένετο παραδεικτός, οὐχ ἦττον μυστικῶς ἐξηκολούθουν τὰς μυσσὰς αὐτῶν τελετάς, μετῆρχοντο δὲ καὶ τὸν προσηλυτισμὸν οὐχὶ τοσοῦτον μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν ὅσον μεταξὺ τῶν Λιποβάνων. Τὰ μολδαυικὰ χρονικά ἀναφέρουσι πολλὰς καταδιώξεις ἐνεργηθείσας κατ' αὐτῶν, τὰς ὁποίας ὁμως διέφυγον χάρις εἰς τὰ παντοδύναμα αὐτῶν μεταλλικὰ μίσα. Τὸ ἐπιστῶς συνταγματικώτερον πολίτευμα καὶ ἡ ἀνεξίθρησκεία τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως ἐξησφάλισαν αὐτοῖς βίον ἀνετον, μολονότι αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀρχαὶ πολλάκις ἀπήτησαν τὴν παντελῆ αὐτῶν ἀπίσταν.

Ἐν Τουρκίᾳ εὐρίσκονται σπανιώτατοι οἱ Σκοπέτζοι, ἀπαντῶνται δὲ συνεχέστερον ἐν τοῖς παραδουναβείσις μέρεισι διὰ τὴν γειτνίασιν τῆς Βισσαραβίας καὶ Μολδαυίας.

§. 52. Ναπολσορίτζοι.

Ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος δαίκνυται ὅτι ἡ ἀλλόκοτος αὕτη αἵρεσις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ σχηματισθῇ πρὸ τοῦ 19' αἰῶνος· οὐδεμίαν ἔχει ἱστορίαν, ἐγνώ-

κῶν ἀπομάκρυνσιν μέχρι καὶ ὄψεως· τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς τελειότητος ταύτης ἀποτελοῦσιν οἱ ἀσκηταὶ Σκόπτζοι ἐν οἷς οἱ Ζατθόρνικοι (ἐγκλειστοὶ) μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὴν μοναστηριακὴν αὐστηρότητα ἐγκλείονται ἐν μικρῷ κελλίῳ, ἀντὶ θύρας καὶ παραθύρων μικρὰν μόνον ἔχοντι ὀπήν ἐν τῇ τοίχῳ, καὶ βουδὶν ἔτη ὀλόκληρα ἐν αὐτῷ.

Σ. Σ.

(1) Πολλοὶ ἠσχολήθησαν καὶ ἔγραψαν περὶ Σκόπτζων ἐν Ῥωσσίᾳ, ἰδίως δὲ ὁ ἀρχιμανδρίτης Δωρόθεος, ὅστις κατὰ βάθος ἐμελέτησε τὴν αἵρεσιν — ὁ Βουδὴλὴ ὅστις εἰσέδουσε μέχρι τῶν μᾶλλον ἀποκρύφων αὐτοῦ λεπτομερειῶν. Ὁ Νεδεζδὴν, ἀπ' οὗ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐλήφθησαν αἱ ἐνταῦθα περιεχόμεναι πληροφορίες, ἀναφέρει πλῆθος ἀποδείξεων συναχθειῶν ἐξ ἐπιστήμων πηγῶν καὶ ἐκ τῶν κυβερνητικῶν ἀρχείων, συνεπεῖα καταδιώξεων τῆς αἵρέσεως. Τοῦ Νεδεζδὴν τὸ σύγγραμμα ἐδημοσιεύθη ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ τοῦ Κελσιῦ τῷ 1862.

Σ. Σ.

σθη δὲ μόνον ἐκ συντόμων τινῶν ἐκθέσεων τοῦ στρατηγοῦ Λιπράντη (1). Κατὰ τὰς πρακτικὰς αὐτοῦ ἢ αἵρεσις ἀνεφύη τῷ 1820 ἐν Ψόβῳ καὶ Πίνσκῳ, μέχρι δὲ τοῦ 1844 διεδόθη ἐν Μόσχῃ, ὅπου εὔρε πολλοὺς προσηλύτους μεταξὺ τῶν *Χ.λυστῶν* καὶ πρὸ πάντων τῶν *Πεζποβοτζίγων* (2). Τὸ μίγμα ὄνομα καὶ οἱ θρίαμβοι Ναπολέοντος τοῦ Α' καὶ τὸ μίσος αὐτοῦ κατὰ τοῦ ῥωσικοῦ τζαρισμοῦ εὐκόλως ἐνέπνευσαν μυστικισταῖς τισὶ τὴν ιδέαν ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς κατήλθεν ἡ θεότης ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἡ θιμελιώδης δοξασία τῶν *Ναπολεονίτζων* ἐστὶν ὁ αὐτὸς πνευματισμὸς, ἡ φαντασιώδης ἐκείνη πεποίθησις περὶ τῆς ἀμείσου κοινωνίας τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς θεότητος. Οὗτοι νομίζουσι ὅτι ὁ Ναπολεὼν εἶναι Θεὸς, προσφέρουσι αὐτῷ θείαν λατρίαν καὶ ἐπικαλοῦνται ἐν ταῖς προσευχαῖς. Ἐκάστος ὀπαδὸς τῆς αἵρεσεως ἔχει ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τὴν προτομὴν ἢ τὴν λιθογραφίαν τοῦ Ναπολέοντος, ἐν ᾗ ἱστορεῖται ἀνυψούμενος εἰς οὐρανόν· ἔχουσι δὲ καὶ ἴδιον οἶκον εὐκτῆριον ἐν Μόσχῃ, ἐν ᾧ συναθροίζονται τελοῦσι παραδόξους τινὰς τελετάς· αἱ λεπτομέραι τῆς αἵρεσεως εἰσὶν ἄγνωστοι, ἀλλ' εἰκάζεται ὅτι καὶ αὕτη ἐστὶ κλάδος τις τῆς *Χ.λυστιβετζίνης*.

§. 53. Σκακοῦροι (Ὅρχησταί).

Ἐν τῇ Δύσει ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν πολλαὶ φαντατικῶν αἵρεσις, οἵτινες ἐδόξαζον ὅτι εὐκρεστοῦσι τῷ Θεῷ διὰ πηδῆμάτων, αἰκισμῶν καὶ ἄλλων σωματικῶν ἀσχημιῶν τελομένων ἐν ὑπαίθρῳ ἢ ἐν τοῖς εὐκτῆριοις αὐτῶν οἴκοις. Παραλείποντες τὰς ἀρχαιοτάτας τῶν αἵρεσεων τούτων ἀναφέρομεν τὴν τῶν Guimpiers κατὰ τὸν 17^{ον} καὶ κατ' αὐτὸν τὸν 18^{ον} αἰῶνα σωζομένων ἔτι ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ. Ὁ Volney ὁμιλεῖ περὶ αὐτῆς ἀφηγούμενος τὴν ἐν Cornuailles περιήγησίν του (3)· ἀναφέρει δὲ αὐτὴν καὶ ὁ Οὐίλιαμ Σάψων (4). Ὁδεμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι ἀπὸ τῶν δυτικῶν τούτων αἱρετικῶν παρήχθησαν οἱ ῥῶσσοι Σκακοῦροι, ἀναφανέντες τὸ πρῶτον ἐν Φινλανδίᾳ, ἧς οἱ κάτοικοι ἐκ Γερμανίας ἔλκουσι τὴν καταγωγὴν· ἐκ Φινλανδίας ταχέως μετεδόθη εἰς τὰς γυτνιαζούσας ἐπαρχίας· τῷ 1830 ἀνεφάνη ἐν Πετροπόλει, ἣτις ἐστὶν ἡ κυριώτερὰ αὐτῆς ἐστία.

Ἡ διδασκαλία καὶ τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς αἵρεσεως ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς τῶν λοιπῶν μυστικιστῶν ἀρνοῦνται καὶ οὗτοι τὴν περὶ ἐνὸς Θεοῦ χριστιανικὴν διδασκαλίαν, παραδέχονται δὲ τὴν θεότητα ἐν τῷ προσώπῳ

(1) Сборникъ Кельсѣва фоллад. β'. 1862, σελ. 135—137.

(2) Ἐκ πολλῶν δεδομένων εἰκάζεται ὅτι τῶν Ναπολεονίτζων ἡ αἵρεσις ἐστὶ μίγμα τι τοῦ μυστικισμοῦ μετὰ τῆς περὶ Ἀντιχρίστου δοξασίας τῶν Πεζποβοτζίγων. Ἐνταῦθεν ἡ θεοποίησις Ναπολέοντος τοῦ Α', πολεμίου τῶν κυβερνώντων τῆς Ῥωσσίας, ἐν ᾗ οἱ Πεζποβοτζίνοι θεωροῦσι προσωποποιηθέντα τὸν Ἀντίχριστον. Σ. Σ.

(3) *Histoire des sectes religieuses*, Grégoire 1829, t. IV, ch. XIII. p. 483.

(4) *Memoires of William Sampson*, 1807, p. 55.

τῶν διδασκάλων καὶ ἀρχηγῶν αὐτῶν, οὓς ἀποκαλοῦσι «διαδόχους τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐν οὐρανῶ». Τῶν μυστηρίων ἄλλα μὲν ἀπέβαλον παντελῶς, ἄλλα δὲ βλασφημῶς διαστρέψαντες παρωδοῦσι. Ἐχουσι καὶ οὗτοι τὸν εὐνουχισμόν ἀντὶ τοῦ βαπτίσματος, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν στιγμήν τοῦ θανάτου· ἀντὶ δὲ Εὐχαριστίας οἱ βδελυροὶ μύζῳσι τὴν γλῶσσαν τοῦ προφήτου αὐτῶν· οἱ ὑποδείστεροι κατὰ τὴν πίστιν ἀσπάζονται ἀπλῶς αὐτὸν ἐπὶ τοῦ στόματος, καὶ οἱ νεοφώτιστοι ἀσπάζονται μόνον τὴν χεῖρα ἢ τὸν πόδα αὐτοῦ. Ἡ ἠθικὴ αὐτῶν ἐστὶν ἐπίσης αὐστηρὰ καὶ ἀσκητικὴ ὡς ἡ τῶν Σκόπτων, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὸ φαινόμενον, διότι μετὰ τὰς τελετὰς αὐτῶν, συνισταμένας κυρίως εἰς τερατώδη καὶ βάρβαρα πηδήματα καὶ εἰς ἀγρίας φωνασκίας παραδίδονται εἰς θηριώδη ἀκολασίαν, ἐν ᾗ καὶ ἡ τρομερτέρα αἰμομιξία δὲν λογίζεται ἀμάρτημα (1). Τελῶσι δὲ τὰ ὄργια αὐτῶν κατὰ τὰς ἐορτασίμους τῶν ὀρθοδόξων ἡμέρας, πρὸς περιφρόνησιν τοῦ χριστιανισμοῦ.

§. 54. Μορταροί.

Οἱ Μορταροὶ ζῶσι κυρίως ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς τοῦ ρωσικοῦ κράτους ἐπαρχίαις. Ἄγνωστον πόθεν προῆλθεν ἡ τοιαύτη αὐτῶν προσωνομία· ἴσως ὠνομάσθησαν οὕτω διὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ παρ' αὐτοῖς ἐπικρατοῦντος ἀσκητικοῦ πνεύματος πρὸς τὸ τῶν ἀρχαίων Μονταλιστῶν· ἡ ὁμοιότης τῶν δοξασιῶν αὐτῶν πρὸς τὰς τῶν Χλιεστῶν ἀποδεικνύει ὅτι ἀπὸ τῆς αἰρέσεως ἐκείνης παρήχθη ὁ μορταρισμός. Πρῶτος αὐτοῦ θεμελιωτὴς γινώσκεται ὁ Βασίλειος Νικήφοριτζ Στζεγλόβ, ὅστις παρατηρήσας τὴν ἀντίφασιν τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τοῦ χριστιανισμοῦ πρὸς τὸν πρακτικὸν τῶν χριστιανῶν βίον, κατέληξεν εἰς τὸ βλάσφημον καὶ παραλογον συμπέρασμα ὅτι αὐτὴ ἡ τοῦ Σωτῆρος νομοθεσία ἐξασθενήσασα ἀπέπλεσε τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς καὶ ὅτι ὁ ἀνθρώπινος βίος δὲν ὀφείλει πλέον νὰ συμμορφῶται πρὸς αὐτήν· ἐπιχειροῦσι δὲ τὴν διόρθωσιν τῶν νόμων τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ὁδηγίαν εἰς τὴν πρὸς σωτηρίαν ἄγουσαν. Ἐγκαταλείψας πατρίδα καὶ οἰκογένειαν καὶ τὸν πλάνητα βίον ἀσπασθεὶς ἐκήρυττε τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ ὡς Προφήτης τοῦ Θεοῦ, πρῶτον μὲν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σομόβ, εἶτα καὶ πέραν τοῦ Βούλγα, πανταχοῦ διοργανίζων συστηματικῶς τὰς κοινότητας τῶν προσελύτων αὐτοῦ. Ἡ αἵρεσις τάχιστα ἐπαγιώθη ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Σομόβ, Σαρκόβ, Σμπέρσκ, Καζανίου, Ταμπόβου, Ριζάν, Τούλας καὶ Μόσχας ἐν αἷς καὶ νῦν ὀφίσταται.

Ὁ Στζεγλόβ κατήργησε πᾶσαν θρησκευτικὴν νομοθεσίαν, ἅπαν τὸ δογματικόν καὶ τὸ ἠθικόν μέρος τῆς χριστιανικῆς πίστεως, διδάξας ἕκαστον νὰ πράττῃ κατὰ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὑπὸ τὴν ἀπαρέντητον ὁμῶς αὐτοῦ τοῦ Στζεγλόβ ὁδηγίαν, καθὼ μόνου δυναμένου νὰ ἐξηγήσῃ τὰς ἐμπνεύσεις ταύτας. Τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἐθεμελίωσεν ἐπὶ τοῦ ἐξῆς συλλογισμοῦ: Ὁ Σωτὴρ, ἔλεγε, κατέβη ἐπὶ τῆς γῆς, ἔπαθε διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐξηγόρησεν αὐτούς· ἀλλ' ἡ δύνημις τῆς ἀπολυτρώσεως

(1) Сборникъ Кельсена Выпускъ II. σελ. 87—89.

μικρὸν διήρκεισι, τὸ δὲ σθένος τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ κακοῦ ἐπικρατῆσαν ὑπέταξε καὶ αὖθις ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος· διὰ ταῦτα ἀνωφελές ἐστι τὸ τηρεῖν τὰ πεπραγμένα τοῦ Σωτῆρος, ἀνίσχυρα τοῦ λοιποῦ κατὰ τοῦ κράτους τῆς ἀμαρτίας.

Συνέταξε δὲ καὶ κανόνας τινὰς τῆς ἠθικῆς φέροντας τὸν τύπον τῆς ἀσκητικῆς τῶν Σκόπτων αὐστηρότητος, παρήγγειλε λιτότητα περὶ τὴν διαίταν, ἀποχὴν ἀπὸ τῶν πνευματωδῶν ποτῶν καὶ ἐν γένει ἀπὸ πάσης ἐγκοσμίου ἀπολαύσεως. Ἄλλὰ τὸ ἠθικώτερον μέρος τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἦν ἡ ἐγκράτεια ἀπὸ τῆς σαρκικῆς μίξεως, ἀνευ ὁμως τῆς παραδοχῆς τοῦ εὐνοχισμού· ἐρ' ὃ καὶ διέταξε τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ νὰ ζῶσιν ἐντελῶς κεχωρισμένοι οἱ ἄνδρες ἀπὸ τῶν γυναικῶν, καὶ ἀπὸ τούτου ἐσχηματίσθησαν αἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κελαινιτζαί* κοινότητες *παρθένων*.

Αἱ ἠθικαὶ διατάξεις αὗται, μολοντί φαίνονται ἔχουσαι χριστιανικὸν χαρακτήρα, ἐν τῇ πράξει ὁμως μεταβλήθησαν εἰς κακοηθέστατον φαρισαϊσμὸν καὶ ἰδωκὴν χώραν εἰς τὴν δεινοτέρην τῶν ἠθῶν ἐξαχρείωσιν. Ὁ Στζεγλόβ ἀνίγραψεν ὡς ἄρθρον πίστεως τὴν ὑπόκρισιν καὶ παρήγγειλε τοῖς ὀπαδοῖς αὐτοῦ ἐξωτερικῶς νὰ συμμορφῶνται μετὰ τῶν διατάξεων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, πρὸς ἀποφυγὴν καταδιώξεως καὶ ὅπως καλύπτωσι τὰς ἀσχημίας τῆς αἵρεσεως· ἐσωτερικῶς ὁμως αἱ *Κελαινιτζαί* κατήντησαν ἄσυλα τῶν κτηνωδέστερων ὀργίων καὶ τῆς ἀναίσχυνοτάτης ἀσελείας. Αἱ τελεταὶ αὐτῶν εἰσιν ἐπίσης αἰσχραὶ καὶ ἀκάθαρτοι· τὴν *Εὐχαριστίαν* (οἶμοι τῆς βλασφημίας!) παρελαβον παρὰ τῶν *Χριστῶν*· καὶ αὕτη δὲ ἡ παραδοχὴ παρθένων προσκλύτων τελεῖται διὰ τοῦ *βαπτίσματος* (ὡς γένοιτό μοι ὁ Κύριος!) τῆς ἀτιμώσεως (1).

(1) Ἄπασαι αἱ περὶ τῶν μυστικῶν τούτων αἵρέσεων πληροφορίες ἐλήφθησαν 1) ἀπὸ ἐπιστήμων ἐγγράφων δημοσιευθέντων ἐν Λονδίῳ ὑπὸ τοῦ Κελσιέβ· ὁ γ' τόμος τοῦ συγγράμματος τούτου πραγματεύεται σχεδὸν ἀποκληστικῶς περὶ τῶν Σκόπτων· 2) ἀπὸ τῆς πραγματείας τοῦ Κ. Γ. Πρωτοποπόβ, δημοσιευθείσης ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Ἀκαδημίας Κιέβου τῶν 1867 καὶ 1868 ὑπὸ τὸν τίτλον *Опыт историческаго обозрѣнія вѣстятескихъ Сектъ въ Россіи*.

SISMANOGLIO
MEGARÒ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

ΣΥΜΑΝΟΣΙΟ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

SISMANOGILIO
MEGARRO

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

Συνοπτική ἐξήγησις τῆς θείας καὶ ἱερᾶς Λειτουργίας, παρὰ τοῦ ἐν διδασκάλῳ κυρίου Μελετίου Τζηρίγου, θεολόγου καὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου κήρυκος, αἰτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐν Μοσχοβίᾳ πατριαρχεύοντος Νίκωνος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

Τῷ Μακαριωτάτῳ καὶ Εὐσεβεστάτῳ Πατριάρχῃ Μοσχοβίας μεγάλῃς τε καὶ μικρᾷς Ῥωσσίας, καὶ πολλῶν ἐπαρχιῶν τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλατταν, παντός βορείου μέρους, κυρίῳ Νίκωνι, ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ ἡμῶν συγκοινωνῷ τε καὶ συμποιμενάρχῃ τῆς καθολικῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς, χάριν καὶ εἰρήνην καὶ ἔλεος ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς, καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς θεότητος καὶ κυριότητος, σὺν παντὶ τῷ ὑπ' αὐτὸν ποιμνίῳ ἱερομένῳις τε πᾶσι καὶ λαϊκοῖς.

Πολλὴν εὐχαριστίαν ἰδὼκαμεν, καὶ δίδομεν καθ' ἡμέραν τῷ Θεῷ, ὅπου ἰδίχθημεν τὰ γράμματα τῆς Μακαριότητός σου διὰ τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν τέκνου Ἐμμανουήλ, ἀπὸ τὸν ὅποιον γνωρίζομεν τὴν περισσὴν σου πρὸς Θεὸν εὐλάβειαν, καὶ τὸν ἐνθῆον καὶ διάπυρον ζῆλον, ὅπου ἔχεις εἰς τὰ πράγματα τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως καὶ εἰς τὰς τάξεις τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, τὰ ὅποια ταῦτα συντροφιᾶζεις, καθὼς ἡ κοινὴ φήμη πάντων τῶν ἀπ' αὐτῆς ἐρχομένων κηρύττει, καὶ μὴ τὴν ἀκρὰν σου φρόνησιν καὶ σύνεσιν καὶ σωφροσύνην ἀμώμητον, καὶ μὴ πᾶσαν ἄλλην ἀγαθοεργίαν, ὅπου στολίζει τὸν ἀληθινὸν ποιμένα τῶν προβάτων τοῦ Χριστοῦ. Δεδοξασμένον νὰ εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ νῦν τε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας ἀπαντας, ὅπου καθ' ἑκάστην εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν σηκώνει ἀνθρώπους ἀξιούς νὰ τῷ δουλεύωσι, πρὸς οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, καὶ καταρτισμὸν τοῦ ποιμνίου του. Ἡ χάρις του νὰ σὲ διαφυλάττῃ εἰς πολλῶν ἐτῶν περιόδου, διὰ νὰ ποιμαίνῃς θεαρίστως τὰ πρόβατά του καθὼς ἀρχισὲς μέχρι τέλους, καὶ νὰ περαστήσῃς ἀμώμητον τὴν ποιμνην σου εἰς τὸν ἀρχιποίμενα Ἰησοῦν. Τοιοῦτον λοιπὸν γνωρίζοντες ἡμεῖς, μετὰ χαρᾶς σου ἀποκρινόμεθα εἰς τὰ ζητήματα ὅπου μᾶς γυρεύεις, κατὰ τὴν χάριν ὅπου θέλει ἐμπνέσει ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ὅποιον ἐπικαλούμεθα εἰς πᾶσαν

ἡμῶν ἐπιχείρησιν, παρακαλοῦντες τὴν Μακαριότητά σας ἂν σᾶς φανῇ εἰς τὴν ἀρχὴν καμμία ἀπόκρισις ὅπου νὰ μὴ συμφωνῇ μὲ τὰς συνήθειαις τὰς ἐδικαῖς σας, νὰ μὴν ἔλθετε εἰς τινὰ ὑπόψιν, ἂν δὴν μᾶς ξαναγράψετε, ὥστε νὰ καταλάβετε καλὰ τὴν ἔννοιάν μας, διὰ νὰ εἰμασθε πάντοτε ἠνωμένοι, καθὼς εἰς μίαν πίστιν καὶ εἰς ἓνα βάπτισμα, οὕτω νὰ εἰμασθεν εἰς μίαν ὁμολογίαν, τὸ αὐτὸ λέγοντες πάντοτε, καὶ ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ, χωρὶς νὰ διαφέρωμεν ἀπ' ἀλλήλων εἰς κανένα πρᾶγμα· διὰτὶ καὶ ὁ Χριστὸς ἐπαρακάλεσε τὸν Πατέρα του νὰ εἶναι τὸ ἓνα ὅσοι θέλουν πιστεῦσαι εἰς αὐτόν (Ἰω. ιζ'). καὶ ὁ Παῦλος ἐξηγῶντας τοῦτο τὸ ἐν λέγει «Παρακαλῶ ὑμᾶς ἀδελφοί διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες καὶ μὴ ᾖ ἐν ὑμῖν σχίσμα, ἦτι δὲ κατηρτισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοῦ, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ» (Κορ. α'), δείχνωντας πῶς πρέπει νὰ ἔχωμεν τὴν ὁμόνοιαν ταύτην εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως μὲ τὸν αὐτὸν νοῦν, καὶ μὲ τὴν αὐτὴν γνώμην. Τοῦτο λέγω διὰτὶ βλέπω εἰς τὰ γράμματα τῆς Μακαριότητός σου καὶ κλαίεται δυνατὰ εἰς τὴν ἀσυμφωνίαν κάποιων τάξεων ὅπου γίνονται εἰς μερικαῖς Ἐκκλησίαις, καὶ λογιᾶζει πῶς αὐταῖς νὰ φθείρωσι τὴν πίστιν ἡμῶν· εἰς τὸ ὅποιον ἐπαινοῦμεν τὴν γνώμην, διὰτὶ ὅποιος φοβάται τὴν παράθεσιν τῶν μικρῶν, φυλάττεται ἀπὸ τὰ μεγάλα. Ἀμὴ διορθῶνομεν τὴν ἔννοιαν, διὰτὶ ὅσον διὰ τοὺς αἰρετικούς ἔχομεν πρόσταγμα ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον νὰ τοὺς ἀποριεύωμεν μετὰ πρώτην καὶ δευτέραν νοουθεσίαν, ὡς ἐξεστραμμένους, (πρὸς Τίτον γ'). ὁμοίως καὶ τοὺς σχισματικούς, οἱ ὅποιοι ἂν καλὰ καὶ νὰ φαίνωνται πῶς νὰ συμφωνοῦσιν εἰς τὰ πλεότερα δόγματα τῶν Ὁρθοδόξων, ἀλλὰ ἔχουσι καὶ κάποια ἐδικὰ τους, ξένα ἀπὸ τὴν καθόλου γνώμην τῆς Ἐκκλησίας· ἀμὴ ἂν τύχη καὶ καμμία Ἐκκλησία διαφέρῃ ἀπὸ τὴν ἄλλην εἰς κάποιαις τάξεις, ὄχι καίριας καὶ οὐσιώδεις τῆς πίστεως, ἀλλὰ πρὸς μικραῖς ὡσάν εἶναι ὁ καιρὸς τῆς λειτουργίας, ἢ μὲ ποῖα ὄρακτυλα νὰ εὐλογῇ ὁ ἱερεὺς, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις δὲν κάνει κανέναν χωρισμὸν, μόνον νὰ φυλάττεται ἡ αὐτὴ πίστις ἀπαράλλακτος· διὰτὶ δὲν ἐπῆρεν ἡ Ἐκκλησία μας ἀπ' ἀρχῆς τὸν τύπον τοῦτον ὅπου κρατεῖ τώρα τῆς ἀκολουθίας, ἀλλὰ κατὰ μικρόν· διὰτὶ, καθὼς λέγει ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος Κύπρου εἰς τὸν λόγον ὅπου ἐπιγράφει: *Σύντομος ἀληθὴς λόγος περὶ πίστεως καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας*, συμὰ εἰς τέλος, πρῶτον ἐδιαβαζάσει μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἑνδεκα ψαλμούς, ἔπειτα πλειοτέρους, καὶ εἶχαι διαφορετικούς βαθμούς τῶν νηστειῶν καὶ κρεπραγιῶν. Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος· εἰς τὸ περὶ Πνεύματος ἁγίου κεφάλαιον, καθὼς λέγει διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Νεοκαισαρίας, ὅτι δὲν ἐπροσθέσασι καθόλου εἰς τὴν ἀκολουθίαν τους, οὔτε πρᾶξιν τίνα, οὔτε τύπον μυστικόν, ἔξω ἀπ' ἐκείνον ὅπου τοὺς ἐπαράδωκεν ὁ ἀρχιερεὺς τους, ὁ θαυματουργὸς Γρηγόριος, διὰ τοῦτο (λέγει) καὶ πολλὰ πρᾶγματα ὅπου τελειῶνονται ἀπ' ἐκείνους, φαίνονται νὰ εἶναι ἑλλειπῆ διὰ τὴν παλαιότητα τῆς καταστάσεως, ὅπου ἐπῆρασιν ὅσα αἱ λοιπαὶ Ἐκκλησίαι ὕστερον ἐπαραλάβασιν. Ἀλλὰ μήτε τὰ Ἀντίφωνα ὅπου εἶκαμεν ὁ Χρυσόστομος, καὶ εἰς καθ' ἓνα ἐπήγνυτο ὁ Σταυρὸς, δὲν τὰ ἔχει τώρα ἡ Ἐκκλησία, καὶ πρὶν τῶν ἁγίων Δαμασκηνοῦ καὶ Κοσμά καὶ ἄλλων ποιητῶν

οὔτε Τροπάρια, οὔτε Κανόνες ἢ Κοντάκια ἐψάλλαμεν, μέ ὅλον τοῦτο διατί ἐφυλάττετο ἡ αὐτὴ πίστις ἀπαραλλάκτως ἀπὸ ὅλαις ταῖς μερικαῖς Ἐκκλησίαις, δὲν ἰδυνήθη ἡ διαφορὰ τούτη τῆς τάξεως νὰ κάμη νὰ ταῖς λογιάζουσι τότε σχισματικαῖς, ἢ αἰρετικαῖς. Δὲν πρέπει λοιπὸν μήτε τῶρα νὰ λογιάζωμεν πῶς περιτρέπεται ἡ πίστις μας ἡ ὀρθόδοξος ἂν ὁ ἓνας κάμη τὴν ἀκολουθίαν του ὀλίγον διαφορετικὴν ἀπὸ τὸν ἄλλον, εἰς πράγματα ὅπου δὲν εἶναι οὐσιώδη καὶ ἄρθρα τῆς Πίστεως, μόνον νὰ συμφωνᾷ εἰς τὰ καίρια μὲ τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Διὰ νὰ γνωρίζωνται ποῖα εἶναι αὐτὰ τὰ καίρια καὶ οὐσιώδη τῆς πίστεώς μας ἐσύνθεσεν ἡ ἅγια Σύνοδος ἡμῶν ἓνα βιβλίον, εἰς κοινὴν γλῶσσαν, ἐπιγεγραμμένον, *Ὁρθόδοξος ὁμολογία τῆς πίστεως τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς*, εἰς τὸ ὅποιον ἐπερισφάλισαμεν ὅλα τὰ ἄρθρα τῆς πίστεως ἡμῶν τῆς ἀρχαίας, καὶ αὐτὸ κυρώσαντες ὑπέγραψαν ὅλοι οἱ ἀρχιερεῖς τούτου τοῦ κλίματος, καὶ οἱ κληρικοὶ, μαζὺ μὲ τὸν τότε πρόεδρον τῆς Συνόδου, τὸν τῆς μακαρίας λήξεως κύρ. Παρθένου, τὸν γέροντα λέγω, ὁμοίως καὶ οἱ ἄλλοι τρεῖς Πατριαρχαὶ ἐρχόμενοι κατὰ καιροῦς εἰς τὴν Βύζαντος ἀναγνῶντες τὸ ὑπέγραψαν καὶ ἐκύρωσαν καὶ αὐτοὶ, καθὼς εὐρίσκεται εἰς ἡμᾶς, καὶ ἂν τὸ χρειάζεσθε, ὅπου εἶναι ἀνάγκη, νὰ τὸ χρειάζεσθε, διὰ νὰ εἴμασθε καὶ τὰ πέντε Πατριαρχεῖα εἰς μίαν ἑαμένον, θέλομεν στείλει ἓνα ἀντίγραφον. Ἀμὴ τῶρα θέλομεν γράφει διὰ τὰς τάξεις ὅπου ζητεῖτε, καὶ πρῶτον διὰ τὴν τάξιν τῆς θαίας λειτουργίας κατὰ τὴν συνήθειαν ὅπου κρατοῦμεν εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν, προστιθέντες παντοτε εἰς πᾶσαν τελετὴν καὶ κάποιαν ὀλίγην ἐρμηνείαν, διὰ νὰ περιπέτῃ ἡ τάξις εὐμεθόδως.

ΖΗΤΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ἠξεύρωμεν ὅτι ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ κτὶ Θεοῦ ἡμῶν, ὅπου εἶπεν ἔταν ἐπαράδιδοι τὸ σῶμα καὶ αἷμα του εἰς τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, εἰπὼν, *Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν*, ἡ ἅγια Ἐκκλησία ἐπῆρεν ὄχι μόνον τὴν δύναμιν τοῦ νὰ ἠμπορῇ νὰ ἀλλάσῃ τὸν ἄρτον καὶ οἶνον εἰς Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπρομήθευσε νὰ κάμη παντοτεινὰ ἀπάνω εἰς ἑκεῖνο τὸ Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀνάμνησιν ὅλου τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, ἤγουν τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως του καὶ τῶν λοιπῶν. Διατί μὴ λογιᾶσθαι τινὰς πῶς νὰ κάμνωμεν τὴν ἀνάμνησιν ταύτην διὰ νὰ ξαναθυμηθοῦμεν μόνον ἀπλῶς τοῦ σώματος καὶ αἵματος του, ὡσάν καὶ τοῦ θανάτου του, χωρὶς νὰ εἶναι κατὰ τὸ πρᾶγμα θάνατος, διατί αὐτὸ ἑκεῖνο εἶναι παρὸν καὶ δὲν χρειάζομασθε νὰ τὸ ἐνθυμηθῆμεν, ἀλλ' εἰς αὐτὸ ξαναθυμούμασθε τοῦ θανάτου καὶ τοῦ πάθους του, καθὼς ὁ Ἀπόστολος τὸ ἐξηγᾷ λέγων, «Ὅσακις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τούτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνετε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε» (Κορ. ια.). Ἀμὴ διατί ὁ θάνατός του προϋποθέτει τὴν γέννησίν του, τὴν κήρυξιν τοῦ Εὐαγγελίου, τὰ θαύματα, τὴν ἄθροισιν τῶν Ἀποστόλων καὶ τὰ λοιπὰ μυστήρια, ὅπου ἔκαμε πρὶν τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως, διὰ τὰ ὅποια ἐσταυρώθη, διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία ἐσύνθεσε τὴν λειτουργίαν

ταύτην, με τρόπον ὅπου νὰ περικρατῆ ὅλον τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἕως τῆς ἀναλήψεως καὶ τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ τοῦτα νὰ τὰ παραστήσῃ μὲ ὕλικά σύμβολα καὶ ὄρατά εἰς τὰς αἰσθήσεις τῶν τέκνων τῆς, διὰ νὰ ὀδύγωνται μετ' αὐτά εἰς τὰ αὐτὰ καὶ ὑπερκόσμια. Καὶ διατί δὲν ἦτον εὐκόλον νὰ ἤθελε μεταχειρισθῆ τόσα ὕλικά πράγματα, ὅσα ἦταν τὰ ἔργα καὶ πάθη τοῦ Κυρίου, ἐσμίγει εἰς ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα πολλὰ σημαϊνόμενα κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ τόπους καὶ λόγους, ὥστε, χάριν λόγου, τὸ κάλυμμα τοῦ Προτηρίου, νὰ σημαδεύῃ πότε ἕνα μυστήριον, πότε ἄλλο, καθὼς θέλομεν ἰδῆ παρακάτω· οὔτε ἡ αὐτὴ τάξις τῶν μυστηρίων φυλάττεται εἰς τὴν λειτουργίαν, κατὰ τὴν τάξιν τοῦ χρόνου ὅπου ὁ Χριστὸς ἐπαράδωκεν, ἀλλὰ, ἄλλα λέγεται πρότερον, ἄλλα ὑστερώτερον, ὡσάν τὴν ἁγίαν Κοινωνίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς τὴν ἔκαμεν εἰς τοὺς Μαθητάς πρὶν τοῦ πάθους, καὶ ἡμεῖς κοινωνοῦμεν ὑστερον μετὰ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ἡ ἀρχὴ λοιπὸν τῶν μυστηρίων εἶναι ἀπ' ἐδῶ.

Πρῶτον μὲν φέρουσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν Προσφορὰν, καὶ σημαίνει τὴν παρθένον Μαρίαν, ὅταν οἱ γονεῖς τῆς τὴν ἔφεραν εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Κυρίου, καὶ ὁ ἱερεὺς, μιμούμενος τὸν προφήτην Ζαχαρίαν, βάλλει εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων, ἐκεῖ ποθὲν εἰς ἕνα τόπον, ὥστε νὰ ἰνδυσθῆ νὰ εἶναι ἑτοιμος διὰ τὴν προσκομιδὴν, διὰ τοὺς χρόνους ὅπου ἐκεῖ μέσα διέτριψεν ἡ παρθένος· ἀπ' ἐκεῖ σηκώνωντάς τιν τὴν φέρει εἰς τὴν Προθίσιν, σημαδεύοντας τὸν δρόμον ὅπου ἔκαμεν ἡ παρθένος μετὰ τὸν Ἰωσήφ εἰς τὴν Βηθλεὴμ διὰ νὰ ἀπογραφθῆ, καὶ ἐκεῖ οὐσα ἔγγυος (διὰ τὸ ὅποιον καὶ ἡ προσφορὰ εἶναι ἐντυπωσιωμένη μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ) ἐγέννησεν εἰς τὸ Σπηλαίον, διὰτί δὲν εἶχαν ἄλλον τόπον ξενίας νὰ κονέψῃ διὰ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ (Λουκ. 6'). Τὸ εἶδος τοῦ Σπηλαίου σημαίνει καὶ αὐτὸ τὸ κοῖλον καὶ ἰσκαμμένον τῆς Προθίσεως· τότε ἀνέκλινε τὸ παιδίον μέσα εἰς τὴν φάτνην, καὶ εἶχε καὶ τὸ δισκίριον εἰς τύπον ἐκείνης. Τὰ δὲ καλύμματα δηλοῦσι τὰ σπέρματα, ὅπου λέγει ὁ Λουκᾶς· ὅτι ἰσπεργάνωσεν αὐτὸν καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ (Λουκ. 6'). Ὁ δὲ ἀστέρικος δηλοῖ τὸν ἀστέρα ὅπου ἐφάνηκεν εἰς τοὺς Μάγους. Τὸ δὲ θυμιατήριον καὶ τὰ θυμιάματα ὅπου βάλλει εἰς αὐτὸ κρατοῦσι τὸν τόπον τῶν δώρων τῶν μαγικῶν, χρυσοῦ, λιθάνου καὶ σμύρνης· αὐτὴ δὲ διατί ὁ προφήτης Ἠσαΐας λέγει, πῶς ὅταν ὁ Υἱὸς (τοῦ Θεοῦ δηλαδή) ἐγένετο παιδίον καὶ ἐδόθη ἡμῖν, εἶχε τὴν ἀρχὴν, ἤγουν τὴν βασιλείαν, εἰς τὸν ὤμιόν του, ὅπου δηλοῖ τὸν σταυρὸν μετὰ τὸν ὅποιον ἐβασίλευσεν εἰς τὰ ἔθνη, καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς λέγει ὅτι δὲν ἐγεννήθηκε διὰ ἄλλο τέλος ἄνθρωπος, παρὰ διὰ νὰ ἀποθάνῃ, «Καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν», διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία ἐσμίγει εἰς ἕνα καιρὸν καὶ τόπον τὴν ἀνάμνησιν τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ, μάλιστα ὅταν τὸν γεννᾷ ἀπὸ τὴν παρθένον τὸν ἐκβάλλει μετὰ τὴν λόγχην λέγουσα, «Ὡ; πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθης, Χριστὲ βασιλεῦ», καὶ τὰ λοιπὰ λόγια τοῦ δεσποτικοῦ πάθους, ὅσα προείπον οἱ προφῆται ὅτι μέλλουσι γενέσθαι, καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐμκρότησαν ὅτι ἐγένεσαν. Καὶ ὡσάν ὁ ἱερεὺς ἐντυπώσῃ τὴν σφαγὴν τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν ψίχαν τοῦ ἄρτου, ὡσάν εἰς τὸν λαμὸν τοῦ ἄρνιου, (οὔτω γὰρ σφάττεται ὁ ἄρνις με

λαϊκῶν στριμμένον) νύττει καὶ ἐκ δεξιῶν τὴν πλευρὰν αὐτοῦ. Καὶ ἐπειδὴ ἐξῆλθεν ἐξ αὐτῆς αἷμα καὶ ὕδωρ, ὁ δὲ Ἰωάννης ὄντας παρὼν τὰ εἶδε καὶ ἐπίασε (καθὼς γράφουσι τινές) ἀπὸ τὰ σκεύη ἐκεῖνα ὅπου εἶχασιν τὴν χολὴν καὶ τὸ ὄξος, καὶ εἰς ἐκεῖνα μέσα ἐφύλαξε τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὸ ὕδωρ, καὶ διακτιροῦνται εἰς κάποιους τύπους μέχρι τῆς σήμερον, εἰς τύπον τοῦ σκεύους ἐκείνου ἔχει ἡ Ἐκκλησία τὸ ἅγιον Ποτήριον, εἰς τὸ ὅποιον ἐγγέει τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν οἶνον καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ ὕστερον ἀπὸ τὸν ἀγιασμὸν γίνεται τύπος ἐκείνου τοῦ ποτηρίου, μετὰ τὸ ὅποιον ὁ Κύριος ἐμετάδωκεν εἰς τοὺς Μαθητὰς τὸ αἷμα του. Καὶ κατὰ τὰ δύο ταῦτα μυστήρια, τῆς γεννήσεως καὶ τῆς σταυρώσεως, γίνεται ἡ πρόθεσις νὰ σημαδεύῃ δύο πράγματα, τὸ Σπήλαιον διὰ τὸ ἓνα, καὶ τὸν Γολγοθᾶ διὰ τὸ ἄλλο. Καὶ τὰ καλύμματα ὁμοίως, διὰ τὴν γέννησιν δηλοῦσι τὰ σπάργαντα, διὰ δὲ τὸν σταυρὸν τὴν καινὴν σινδῶνα καὶ τὸ σουδάριον. Ἐνθυμούμασθιν ἀκόμη εἰς τὴν πρόθεσιν ὅτι οὗτος ὁ γεννηθεὶς καὶ σταυρωθεὶς Ἰησοῦς ἐβασίλευσε διὰ τοῦ σταυροῦ εἰς πάντα τὰ ἔθνη, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. Καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἐπαρκαλίσει τὸν Πατέρα του, ἵνα ὅπου ἐκεῖνος νὰ εἶναι καὶ οἱ διάκονοί του (Ἰω. ιζ'), διὰ τοῦτο βάλλομεν τρίγυρα εἰς αὐτὸν τὰ τάγματα ὅλων τῶν ἁγίων, ἀρχίζοντες ἀπὸ τὴν Παρθένον ἣτις παρίσταται ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, ὑποκάτω ἐκείνης τὰς μερίδας τοῦ Προδρόμου καὶ τῶν ἁγίων καθεξῆς Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν, Μαρτύρων καὶ διδασκάλων, εἰς σχῆμα τριαδικόν, καθὼς τὴν στέκονται εἰς αὐτὸν καὶ τὰ τάγματα τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν οὐρανόν, ἐπειδὴ ἡ καθ' ἡμᾶς ἱεραρχία εἶναι μίμησις τῆς οὐρανόθεν ἱεραρχίας, ὡς λέγει ὁ ἱερός Διονύσιος. Κάτωθεν δὲ τῶν τριαδικῶν τούτων συστημάτων βάλλομεν ἀκόμη τὰς μερίδας τῶν ζώντων καὶ κοιμημένων ὧν ἂν θέλομεν, ἀναμνησκόμενοι πῶς θέλει ἔλθῃ κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν καὶ κατὰ τοῦτο πάλιν ἡ Πρόθεσις δηλοῖ τὸν θρόνον τῆς βασιλείας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸν θρόνον τῆς χάριτος αὐτοῦ, εἰς τὸν ὅποιον νῦν μὲν παριστάμεθα ζητοῦντες τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, εἰς δὲ τὴν μέλλουσαν ἔλευσιν θέλομεν παρασταθεῖ νὰ δώσωμεν τὸν λόγον τῶν ἔργων μας. Ἀπὸ τούτων τὰ τέσσαρα πράγματα ὅπου κάνομεν τὴν ἀνάμνησιν εἰς τὴν ἁγίαν πρόθεσιν, ἡγοῦν τὴν Γέννησιν, τὸ Πάθος, τὸν θρόνον τῆς Χάριτος καὶ τὸν θρόνον τῆς Κρίσεως ἀφίνομεν τὰ ἄλλα εἰς τοὺς ἰδίους τοὺς καιροὺς καὶ τύπους καὶ στρέφομεν εἰς τὴν Γέννησιν, καὶ ἀπ' αὐτὴν μεθοδεύεται ἡ θεία λειτουργία εἰς τὸν τρόπον τούτον.

Πρῶτον μὲν θυμῶν ὁ ἱερεὺς τὴν ἁγίαν Πρόθεσιν καὶ ὅλον τὸ θυσιαστήριον εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅπου οὕτως ἤθελον καὶ οὕτως ἐπρόσταξε νὰ γίνετα ἔπειτα ἀναπέμπωντας εἰς τὴν φιλανθρωπίαν του τὴν δόξαν ἐκείνην ὅπου καὶ οἱ ἄγγελοι ἐδώκαν εἰς τὴν γέννησίν του, τὸ, «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ» μυστικᾶ, διατί καὶ οἱ ἄγγελοι εἰς μόνους τοὺς ποιμένας κατ'ἰδίαν τὴν ἀπεκάλυψαν, κλείει τὰς κάτω θύρας, τὸ δὲ καταπίετασμα ἀφίνοι ἀνοικτὸν ἡγοῦν τὴν ἀπάνω θύραν διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὁ κάτω κόσμος καὶ ὁ ὄχλος ὁ πολὺς καὶ ἀπλὸς δὲν ἐγνώριζε τότε εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Χριστοῦ τὴν γέννησιν καὶ τὴν οἰκονομίαν του, μόνον οἱ ὑψηλοὶ καὶ θεοειδεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ τὴν ἤθειαν ἀποκαλύψῃ, ὡσάν ἦταν οἱ προ-

φῆται καὶ πατριάρχαι, ἡ Παρθένος, ὁ Ἰωσήφ, οἱ Ποιμένες, οἱ Μάγοι. Καὶ τότε λέγει τὸ, *Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*, ἐπειδὴ μὲ τὴν ἑνσαρκον οἰκονομίαν ἐμνήσθημεν τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ τὸν μὲν ἑσπερινόν, ὅπου σημαδεύει τὴν σκοτεινὴν γνῶσιν τῶν ἀρχαίων τῆς θεογνωσίας, ἀρχίζομεν μὲ τὸ, *Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν*, τὸν δὲ ὄρθρον ὅπου δηλοῖ τὸ φῶς τοῦ παλαιοῦ νόμου, μὲ τὸ, *Δόξα τῇ ἁγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ καὶ ζωοποιῷ καὶ ἀδιαιρέτῳ Τριάδι*, τὴν δὲ ἁγίαν λειτουργίαν μὲ τὸ, *Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*. διὰ τὸ πρῶτον ἐξεβήκαμεν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρειάν μὲ τὸ νὰ ἐγνωρίσαμεν πῶς εἶναι Θεὸς ἀληθινὸς εἰς τὸν κόσμον ποιητὴς τῆς κτίσεως. Δεύτερον πῶς εἶναι τρισυπόστατος κατὰ τὰ σικιῶδη κηρύγματα τῶν προφητῶν. ὕστερον δὲ κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ἀπεκαλύφθη εἰς ἡμᾶς φανερά, ὅτι αἱ τρεῖς αὗται ὑποστάσεις τῆς θεότητος ἄλλαι δὲν εἶναι, μόνον ὁ Πατήρ, ὁ Υἱός, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τὰ ὅποια βαπτισθέντες ἐτελειώθημεν εἰς τὴν θεογνωσίαν. Ὑστερα ἀπὸ τοῦτο λέγονται τὰ εἰρηνικὰ καὶ αἱ προσευχαί, διὰ τὸ εἶναι μόνον ἡ θεία λειτουργία ἀνάμνησις τῶν Χριστοῦ παθημάτων, ὡς εἶπομεν, ἀλλὰ καὶ μεσιτεία πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων. Καὶ τότε οἱ ψάλλται, εἰκονίζοντες τοὺς προφήτας, ψάλλουσιν ἀπὸ τὴν παλαιάν γραφήν, τὸ, *Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον*, καὶ τὸ, *Αἰνεῖ ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον*. διὰ τὸ ἂν καλὰ καὶ ἡ ἑνσαρκος τοῦ Λόγου οἰκονομία νὰ ἦτον ἀποκρυμμένη ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὡς εἶπομεν, ἀλλὰ εἰς τοὺς προφήτας καὶ προπάτορας ἦτον ξεσκεπασμένη καὶ ἠλπίζετο καὶ ἐξυμνεῖτο. Καὶ εἰς ὅσον λέγονται οἱ ὕμνοι τοῦτοι, ὑποθέτομεν πῶς ὁ Χριστὸς νὰ ἐτρέφθη καὶ νὰ ἀρχισὴ τὴν κήρυξιν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἡ πρώτη διδασχὴ ὅπου ἔκρηκε καὶ ἐφανέρωσεν τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἦτον τὸ, «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι» καὶ τὰ ἐξῆς. (Ματθ. 1.) Καὶ τότε ἀνοίγονται καὶ αἱ κάτω θύραι καὶ στέκεται ὁ ἱερεὺς ἐμπροσθεν αὐτῶν, βλέπωντας πρὸς τὸν λαὸν διὰ νὰ σημαδεύῃ τὸν Χριστὸν, κηρύττοντα τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὸν ὄχλον. Ἀμὴ διὰ τὸ εἶσθεκεν εἰς μόνην τὴν Ἱερουσαλήμ νὰ εὐαγγελίζηται, ἀλλὰ ἐπάγειναι καὶ εἰς ἄλλους τόπους καὶ χώρας, καθὼς ἔλεγεν, «Ἄγωμεν εἰς τὰς ἐχόμενας κωμοπόλεις (ἦγον εἰς τὰς πλησίον κωμας καὶ πόλεις) ἵνα κἀκεῖ κηρύξω· εἰς τοῦτο γὰρ ἐξεληλυθα» (Μαρκ.) διὰ τοῦτο ὁ ἱερεὺς, σηκώνοντας εἰς τὰς χεῖράς του τὸ Εὐαγγέλιον, ἐκβαίνει ἔξω πρὸς τὸν λαὸν καὶ λέγει *Σοφία ὀρθή*, ἦγον τοῦτο τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι ἡ ἀληθινή καὶ ἴση σοφία καὶ ἀσφαλτὴ, καὶ ὄχι ὡσάν ἐκείνη τῶν Ἑλλήνων, ἡ ὅποια ἔφερνε τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν εἰδωλολατρειάν· καὶ ἡμεῖς, ὁ ἐθνικὸς λαός, δείχνωντας ὅτι μετὰ χαρᾶς ἐδέχθημεν τὸ Εὐαγγέλιον, ἀποκρινόμεθα ψάλλοντες, τὸ, *Δεῖτε προσκυνήσωμεν*, (Ψαλμ. 131). Προπορεύεται δὲ τοῦ ἱερέως λαμπαδίων, καὶ αὐτὸ σημαίνει τὸν Πρόδρομον Ἰωάννην, περὶ οὗ γέγραπται, «Ἡτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου» καὶ μαζὸ μετ' αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους προφήτας, οἱ ὅποιοι πρὶν τοῦ Χριστοῦ ἐκήρυττον τὸν ἐρχομὸν τοῦ· δηλοῖ ἀκόμη ἡ λαμπὰς αὕτη ὅτι λύχνος τοῖς ποσὶν ἡμῶν εἶναι ὁ νόμος οὗτος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ τὸ «Περιπατεῖτε εἰς τὸ φῶς ἕως τὸ φῶς ἔχετε, καὶ πιστεύετε εἰς τὸ φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς γίνησθε». Κηρύττων δὲ ὁ

Ἰησοῦς τὸ Εὐαγγέλιον συνήγαγε τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς ἑπέμπε νὰ κη-
ρύττουν καὶ αὐτοὶ τὸν λόγον του, διὸ ἀναγινώσκεται ὁ Ἀπόστολος. Καὶ
πάλιν ὁ Ἰησοῦς εὐαγγελίζετο καὶ ἐθαυματούργει, διὰ τοῦτο ἀναγινώσκεται
τὸ Εὐαγγέλιον, ἢ ἀπὸ τὸν διάκονον, ὅπου δηλοῖ τοὺς ἀποστόλους, ἢ ἀπὸ
τὸν ἱερέα, ὅπου δηλοῖ τὸν Χριστὸν, τὸ ὅποιον Εὐαγγέλιον περικρατεῖ τότε
μὴν διδασκῆν τοῦ Κυρίου, τότε δὲ θαύματα· μεταξύ δὲ τοῦ Ἀποστόλου καὶ
τοῦ Εὐαγγελίου δίδεται θυμίαμα διὰ τὸ εἰρημένον, ἀχριστοῦ εὐωδία εἶμὲν
τῷ Θεῷ, διδάσκοντες τὸν λαὸν αὐτοῦ». Ἔως ὧδε εἶναι τὰ μυστήρια ὅπου
γίνονται ὅταν λειτουργῇ μόνος ὁ ἱερεὺς, ἢ καὶ μετὰ διακόνου, ἀπὸ τὰ
ὅποια καταλαμβάνομεν τότε πρέπει νὰ ἀνοίγωνται αἱ θύραι τοῦ ἁγίου Βή-
ματος, ἤγουν ὅταν ἀρχίσωσιν οἱ Μακαρισμοὶ, καὶ στέκονται ἀνοικταί, ὥστε
νὰ ἀρχίσωσι τὰ κατηχούμενα, καὶ τότε κλείονται αἱ κάτω, διὰτὶ ἀποκρύ-
πτονται τὰ Ἅγια ἀπὸ τοὺς ἀμυήτους.

Ὅταν δὲ καὶ ὁ ἀρχιερεὺς λειτουργῇ τότε ἐνθυμούμεσθε καὶ ἄλλα μυστή-
ρια· διὰτὶ ἐκεῖνος ὅπου τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν ἐξώθεν τοῦ θυ-
σιαστηρίου ἐμπροσθεν τοῦ λαοῦ, δηλοῖ τὸν Χριστὸν ἰλθόντα εἰς τὸν κόσμον,
διὰ νὰ ζητήσῃ τὸ πλανώμενόν του πρόβατον εἰς τὰ ὄρη, καὶ ἀφῆκεν εἰς τὸν
οὐρανὸν τὰ ἐννεήκοντα ἐννέα τὰ μὴ πλανώμενα, ἤγουν τοὺς οὐρανίους ἀγ-
γέλους· τὸν δὲ οὐρανὸν προτυπώνει τὸ ἅγιον Βῆμα. Εὐρών οὖν ὁ Ἰησοῦς τὸ
πλανώμενον πρόβατον αὐτοῦ κάτω εἰς τὴν γῆν, τὸ ἐσήκωσεν εἰς τοὺς δύο του
ὤμους, ἤγουν εἰς τὴν θεότητα καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, διὸ καὶ ὁ ἀρχιερεὺς
ἐπιβάλλει εἰς τοὺς δύο του ὤμους τὸ ἁμφορίον αὐτοῦ. Στέκονται δὲ κύκλῳ
αὐτοῦ ὅλοι του οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ διάκονοι ὑπηρετοῦντές τον κατὰ τάξιν, ὡς
οἱ ἄγγελοι ὅπου ὑπηρετοῦσαν τὸν Χριστὸν ἀπάνω εἰς τὸ ὄρος ὑπεριον ἀπὸ
τὴν βέπτισιν αὐτοῦ καὶ τὴν κατὰ τοῦ διαβόλου νίκην· διὰτὶ λέγει ἡ Γρα-
φή ὅτι, «Ἰδοὺ ἄγγελοι προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ». Στέκεται δὲ ὁ
Πρωτοκλήριος ἐμπροσθεν αὐτοῦ μετὰ λαμπάδος ἀναμμένης· ὁ γὰρ Κύριος φη-
σὶν, «Ἐγὼ εἰμὶ τὸ φῶς τοῦ κόσμου», καὶ πάλιν «Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς
ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων» καὶ τὰ ἐξῆς. Ὅντος δὲ τοῦ ἀρχιερέως ἐξῶ
τοῦ ἁγίου Βήματος αἱ θύραι τοῦ ἁγίου Βήματος στέκωντας ἀνοικταί πάντοτε,
δηλοῦσι τὰς πύλας τοῦ οὐρανοῦ ὅπου ἀνοιξαν εἰς τὸν ἐρχομὸν τοῦ Χριστοῦ
εἰς τὸν κόσμον, διὰ τὸ ὅποιον εἶπεν, «Ἀπάρτι ὄψασθε τὸν οὐρανὸν ἀνεωγῆτα,
καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν
τοῦ ἀνθρώπου». Καὶ ἐπειδὴ ἀνέβη πρὸς τὸν Πατέρα του ὁ Κύριος ὡσάν ἐ-
πλήρωσι τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, καθὼς αὐτὸς εἶπε πρὸς ἐκεῖνον «Τὸ
ἔργον ἐτελείωσα ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω αὐτό, νῦν δὲ πρὸς σέ ἔρχομαι»,
ἐρχεται καὶ ὁ ἀρχιερεὺς ὑστερα ἀπὸ τὸ *Σοφία δρθή* νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ Ἅγια
τῶν ἁγίων, ἀφῆνοντας πρότερον τὴν εὐλογίαν του εἰς τὸν κόσμον· καὶ ὁ
Ἰησοῦς γὰρ εἰς οὐρανοὺς ἀνακαταβανόμενος ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εὐλό-
γησε τοὺς μαθητάς. Καὶ εἰσεβαίνοντας φιλεῖ τὰς ἁγίας εἰκόνας διὰ νὰ δεῖξῃ,
ὅτι δι' αὐτοῦ κατηλλάγηται τῷ Θεῷ καὶ Πατρί. Καὶ οὕτως εἰσέρχεται πλη-
ρῶν τὸν τύπον ἐκεῖνου τοῦ λόγου ὅπου λέγει ὁ Παῦλος, ὅτι, «Οὐκ εἰς χειρο-
ποίητα ἅγια εἰσῆλθεν ὁ Χριστός, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν
τὸν οὐρανὸν νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν» (Ἑβρ. 9.).

Καὶ ὡσάν ἔφθασεν ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ προσηνέχθη (ὡς φησὶ Δαβὶδ) ἐδόθη αὐτῷ ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία, ἤγουν ἡ ξεχωριστὴ ἐκείνη δόξα ὅπου εἶχε καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἣν καὶ ἔτι εὐρισκόμενος εἰς τὸν κόσμον τὴν ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Πατέρα του εἰπὼν, «Καὶ νῦν δόξασόν με σὺ Πάτερ παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί». διὰ τοῦτο οἱ ἄγγελοι προσκυνοῦντες αὐτὸν τὸν ὕμνησαν μὲ τὸν ἴδιον ὕμνον ὅπου καὶ πρότερον τὸν ἰδοξαζον, ἤγουν μὲ τὸ "Ἄγιος, Ἄγιος, Ἄγιος, μῆτε προστιθέντες, μῆτε ἐκβάλλοντες τίποτες ἀπὸ τὴν τρισάγιον δοξολογίαν· τούτους καὶ ἡμεῖς τὰ ἴθνη μιμούμενοι, τὸν τρισάγιον ὕμνον ψάλλομεν, πέρνοντες, τὸ μὲν "Ἄγιος, Ἄγιος, Ἄγιος, ἀπὸ τὰ Σεραφεῖμ ὅπου εἶδεν ὁ Ἡσαίας (Ἡσαϊ 6), τὸ δὲ Θεὸς καὶ ἰσχυρὸς, καὶ ἀθάνατος ἀπὸ τὸν προφήτην Δαβὶδ, «Ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα» (Ψαλ. 41) διὰ νὰ δεῖξωμεν ὅτι καὶ μία ἐκκλησία γέγονεν ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, ὅτι καὶ μία ὕμνωδία, καὶ ἡ αὐτὴ ὕμνωδία δίδεται συμφώνως εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων καὶ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ὁ μὲν λαὸς οὕτως ἐξυμνεῖ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν, μαζὺ μὲ τὸν Πατέρα καὶ μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ὁ δὲ ἀρχιερεὺς δείχνωντας μὲ τὰ ἔργα τὸ τοιοῦτον μυστήριον κρατεῖ ἀναμμένον τὸ τρικέριον εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἐπάνω μὲ δύο φῶτα μόνον, διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ὁ ὕμνος οὗτος πέμπεται εἰς τὰς δύο φύσεις τοῦ θεανθρώπου Λόγου. Ἐδιδάχθημεν ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου νὰ συνδοξάζωμεν τὸν Χριστὸν μαζὺ μὲ τὸν Πατέρα καὶ μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ εἰς τὸ, Δύναμις, πάλιν ἀνάπτει καὶ τὸ τρίτον κηρίον, διὰτὶ ὁ προσκυνούμενος οὗτος Ἰησοῦς τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι μαζὺ εἰδίδαι τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας Τριάδος. Καὶ μετ' αὐτὸ ἐκβαίνωντας εἰς τὰς θύρας πρὸς τὸν λαὸν εὐλογεῖ εὐχόμενος καὶ μεταδίδους τὰς θείας δωρεὰς κοινῶς καὶ ἀπὸ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς ζωαρχικῆς Τριάδος· γέγραπται γὰρ ὅτι ἀναβάς ὁ Ἰησοῦς, εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ δηλαδὴ, αἰχμαλωτίσας πρότερον μὲ τὸν σταυρὸν τὴν αἰχμαλωσίαν, ἣτις ἐσμὲν ἡμεῖς, ἔδωκε δώματα τοῖς ἀνθρώποις, ἤγουν τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος. Καὶ ὡσάν δώσῃ τὴν εὐλογίαν ἔρχεται καὶ καθίζει εἰς τὸ ἱερὸν Σύνθρονον καὶ ἀποθέτει τὸ ὠμοφόριον δείχνωντας ὅτι προσήγαγε τὸ πρόβατόν του, τὸν ἀνθρώπον, καὶ ἱπαράδωκεν εἰς τὸν Πατέρα του, δι' αὐτοῦ γὰρ τὴν προσαγωγήν ἐσχθήκαμεν πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Πατὴρ αὐτὸν ὑπερύψωσε καὶ ἐκάθησεν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ὑπὲρ ἄνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος καὶ παντὸς ὀνομαζομένου οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ· τὸ ὅποιον καὶ ὁ Δαβὶδ προήγγειλεν εἰπὼν, «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου». Τότε ἀρμοζόντως γίνεται ἡ φήμη καὶ τῶν βασιλέων, ἱσταμένου τοῦ Πατριάρχου ἐν σχήματι προσευχομένου, καὶ τοῦ Πατριάρχου, ἢ ἄλλου ἀρχιερέως, ἐκείνου μὲν καθημένου, τῶν δὲ λοιπῶν ἱσταμένων ὡς εἰς προσευχὴν, καὶ τὴν φήμην ταύτην τὴν λέγουσι, τρεῖς μὲν οἱ τοῦ Βήματος, καὶ τρεῖς οἱ ψάλλται ἕξω. Μετὰ τὰ μυστήρια ταῦτα ὅπου εἶπομεν ἀκολουθεῖ ἡ ἐκτενὴς προσευχὴ, κοινῶς διὰ ὅλους τοὺς χριστιανούς, καὶ ζέχωρα διὰ τοὺς Κατη-

χουμένους, ὅπου ἀκόμη δὲν ἐβαπτίσθησαν· καὶ ὅταν λέγεται τὸ, *Ἴνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσιν*, ἀπλώνεται τὸ ἀντιμῖνσιον, διατὶ σημαίνει τὸν Τάφον τοῦ Κυρίου, τὸν ὅποιον ὁ μὲν Ἰωσήφ, ὡς κατηχούμενος καὶ ὄχι ἀκόμη τέλειος μαθητὴς, τὸν ἐλατόμησε διὰ ἰδικόν του καινούριον, καθὼς εἶναι καὶ τὸ παλὸν τοῦ ἀντιμῖνσιου, ἀμὴ τὸν ἀφίερωσεν ὕστερον εἰς τὸν Χριστόν. Κατόπι δὲ ἀπὸ τὰς προσευχὰς ταύτας ἐρχόμεθα εἰς τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ, καὶ εὐρίσκοντας τὸν Ἰησοῦν εἰς τὴν Πρόθεσιν ἐσταυρωμένον, ὡς εἰς τὸν Γολγοθᾶ, θυμιᾷ ὁ ἀρχιερεὺς τὸ ἱερατεῖον ὅλον, πρὸς εὐχαριστίαν τῆς τοσαύτης δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, λέγων τὸ, *Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς*, ἕως τὸ, *Ἀγάθυνον Κύριε*, τὸ δὲ ἐπίλοιπον τὸ λέγει μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῶν θείων δώρων εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, καὶ ἀποσκηπάζοντας τὴν κεφαλὴν του ἀπὸ τὴν μήτραν παίρνει τὰς μερίδας τῶν βασιλείων καὶ ἀρχιερέων καὶ τοῦ λαοῦ, ἀσκεπῆς ἕως νὰ δεχθῆ τὰ Ἅγια· καὶ διατὶ αὐτὸς ἐπιφέρει τὸν τύπον τοῦ Χριστοῦ δὲν σηκώνει ἀπὸς του τὰ Ἅγια νὰ εἰσοδεύσῃ μετ' αὐτὰ, ἀλλὰ τὰ δίδει τοῦ ἱερέως καὶ διακόνου, ὅπου δηλοῦσι τὸν Ἰωσήφ καὶ Νικοδήμον· τότε ὁ Ἄερας δηλοῖ τὴν σινδόνα, καὶ τὰ λοιπὰ δύο κάλυμματα τὸ σουδάριον ὅπου ἐτείλισσε τὴν κεφαλὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ τάφου σπάργανα, ἢ σάβανα· τὸ δὲ θυμιατήριον βαστάζεται διὰ τὴν σμύρνην καὶ ἀλόην, ὅπου ἠγόρασαν οἱ ἐνταριασταὶ του καὶ ἄλειψαν τὸ σῶμα αὐτοῦ· καὶ διατὶ δὲν τὸν ἔθαψαν εἰς τὸν ἴδιον τόπον ὅπου ἦτον ὁ σταυρὸς, ἀλλὰ τὸν ὑπῆγαν εἰς τὸν κῆπον, καὶ εἰς αὐτὸν ἦταν τὸ σπήλαιον, ὁ τάφος, μισοῦει καὶ ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τὴν Πρόθεσιν, ὡς ἀπὸ τὸν Γολγοθᾶ, καὶ ἐκβαίνει μετὰ τὰ Ἅγια ἔξω εἰς τὸν ναόν, καὶ συντροφισμένους μετὰ λαμπάδες καὶ ἔμπροσθεν καὶ ὀπισθεν ὅπου σημαίνουν καὶ τοὺς προφηταμένους προφήτας καὶ τοὺς ἀκολουθήσαντας ἀποστόλους, καὶ ἐνθυμούμενος τοῦ Ἀριστοῦ ὅπου ὄλιγον πρότερον ἠθέλην εἰπῆ τὸ, «Μνησθητέ μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου» (Λουκᾶς κγ') παρακαλεῖ διὰ τὸν λαόν ὅλον τὸν περιστώτα λέγων, *Μνησθεῖτε πάντων ἡμῶν Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ*· ὁμοίως καὶ ὁ λαὸς παρακαλεῖ τὸ αὐτὸ μετὰ πάσης εὐλαβείας καὶ κτανόξεως, προσκυνῶν ἕως ἐδάφους, ὄχι διατὶ τάχα λογιάζεται πῶς νὰ εἶναι τελειωμένα τὰ Ἅγια, ἀλλὰ διατὶ κλαίει ἐν ταπεινώσει καρδίας ἐνθυμούμενος τὰ ἀμαρτήματά του, καὶ ζητῶντας διὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ συγχώρησιν εἰς αὐτὰ ἐκ βαθέων καρδίας, ὅμοια μετὰ τὸν Ἀριστὴν. Ἐρχόμενον δὲ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα, μὲς δίδει νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὰ τῆς ταφῆς μυστήρια· λοιπὸν τὸ ἀντιμῖνσιον δηλοῖ τὸν τάφον, ὡς εἶπομεν· ἡ δὲ ἁγία Τράπεζα τὸν κῆπον, τὸ δὲ κάλυμμα τοῦ Ποτηρίου, ὅπου ἀπομένει μέσα εἰς τὸ ἀντιμῖνσιον . . . Ὁ Ἄερας δηλοῖ τὴν σινδόνα, τὸ δὲ κάλυμμα τοῦ δισκαρίου τὸ σουδάριον ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἰησοῦ (Ἰω. κ'). διὰ τοῦτο τὸ λύει καὶ βάλλει το καὶ αὐτὸ μέσα εἰς τὸ ἀντιμῖνσιον εἰς ἕνα τόπον· ὁ δὲ Ἄερας ὅπου ἐσημάδευεν ὡς τώρα τὴν σινδόνα, παίρνεται ὡσάν νὰ ἦταν ὁ μέγας λίθος ὅπου ἐκύλισε ὁ Ἰωσήφ εἰς τὴν θύραν τοῦ μνημείου, διὰ τοῦτο μετὰ τοῦτον σκεπάζει τὰ Ἅγια, καὶ τὰ θυμιᾷ πάλιν διὰ τὰ μύρα τῆς σμύρνης καὶ ἀλόης, κλείωντας τὰς θύρας τοῦ Βήματος, καὶ τὰς ἀπάνω καὶ τὰς κάτω, διὰ νὰ φανερώσῃ μετὰ τὰς κάτω τὴν κρυφίαν τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸν ἔδην κατὰ βάσιν, καὶ μετὰ τὰς ἀπάνω τὴν κουστωδίαν ὅπου ἐ-

Εάλασιν οί Ἰουδαῖοι εἰς τὸν τάφον διὰ νὰ μὴν ἔλθωσιν οἱ Μαθηταὶ καὶ κλέψουσι τὸν Ἰησοῦν· μένει δὲ καὶ ὁ ἀστερίσκος εἰς τὸ μνημα ἄπάνω διὰ νὰ σημαδεύσῃ τὴν σφραγίδα ἣν ἔθηκαν σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας. Μετὰ ταῦτα ἀκολουθοῦσι πάλιν αἱ προσευχαί. Θέλονται δὲ τοῦ Ἰησοῦ νὰ φανερώσῃ τὴν ἀνάστασίν του ἐγένετο σεισμός μέγας, καὶ μετ' αὐτὸν ἀνοίξεν ὁ τάφος, καὶ οἱ φύλακες ἔφυγον· διὰ τοῦτο ἔταν λέγει ὁ διάκονος,

Τὰς θύρας, τὰς θύρας ἐν σοφίᾳ πρόσχωμεν, σηκώνουσιν οἱ ἱερεῖς τὸν Ἀέρα, καὶ σείουσιν ἐπάνω τοῦ τάφου, κύπτοντος τοῦ ἀρχιερέως ὑπὸ κάτω, καὶ ἀνοίγει τὰς ἀπάνω θύρας τοῦ βήματος δηλοποιῶν τὴν ἀνοίξιν τοῦ τάφου καὶ τὸν σεισμὸν, καὶ τὴν φυγὴν τῶν φυλάκων, καὶ ὅτι ὁ ἀρχιερεὺς τῷ Χριστῷ συνθάπτεται, διὰ νὰ συνκναστῇ ἀντάμα με' αὐτόν· διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἀέρα περνοῦσιν οἱ ἱερεῖς ἀπὸ ἀνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀρχιερέως, ὁ δὲ λαὸς τότε λέγει τὸ Σύμβολον τῆς ὀρθοδοξοῦ ἡμῶν πίστεως, διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν μυστηρίον τῆς πίστεως ἡμῶν εἶναι ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ ὅποιον ἀκολουθοῦσι καὶ τὰ λοιπὰ. Ἡ δὲ σφραγὶς ὅπου ἐδήλου ὁ ἀστερίσκος τότε σηκώνεται, ὅταν ὁ ἀγγελικὸς ὕμνος ἀδεται, τὸ,

Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ, ἐπειδὴ οἱ λευκοφανεῖς ἄγγελοι ταῦτα πάντα ἐξυπηρέτησαν. Καὶ πάλιν προσευχαί ἱλαστήρια καὶ εὐχαριστήρια, καὶ ὁ ἀγιασμός τῶν Ἁγίων Δώρων *Ὡς* καὶ κοινωνήσωσιν οἱ πιστοὶ χριστιανοὶ με' τέλειον Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ πρὶν τῆς ἁγίας Κοινωνίας, διὰ νὰ κάμῃ ὁ ἱερεὺς καὶ τὸν τύπον τῆς ἀναστάσεως, καθὼς καὶ τῶν ἄλλων μυστηρίων, ὑψώνει ὀλίγον ἀπὸ τὸ Δισκᾶριον τὸν ἅγιον Ἄρτον, καὶ με' τὰ ἔργα δεικνύει ὅτι ἠγέρθη ὁ Κύριος, καὶ με' τὰ λόγια παρακινεῖ τοὺς χριστιανούς νὰ προσέχωσιν εἰς τὴν μετάληψιν τῶν φρικτῶν τούτων μυστηρίων, διὰ τὴν τα τοιαῦτα Ἁγία δὲν δίδονται παρὰ μόνον εἰς τοὺς ἁγίους. Ὑστερὰ ἀφ' οὗ οἱ ἱερωμένοι κοινωνήσουσι μέσα εἰς τὸ θυσιαστήριον, ὡς οἱ Ἀπόστολοι εἰς τὸν Μυστικὸν Δείπνον, ἐκβαίνει ἔξω πρὸς τὸν λαὸν ὁ ἱερεὺς εἴτε ἀρχιερεὺς με' τὸ ἅγιον Ποτήριον μόνον, διὰ τὴν εἰς ἐκεῖνο ἐσμιγμένα εἶναι καὶ τὰ δύο εἶδη τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Κυρίου, τὰ ὅποια ὁ Κύριος ἐπαράδειξεν νὰ κοινωνοῦμεν καὶ τὰ δύο, καὶ κοινωνοῦμεν καὶ τὸν λαὸν με' τὴν ἱερὰν Μετάδοσιν· καὶ σημαδεύει ἀκόμη καὶ πῶς ἀναστὰς ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ τάφου ἐπανέβησεν τὸν ἐξυτὸν του ζῶντα εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ εἰς τὸν κόσμον ἄπαντα δι' αὐτῶν. Ἀρῆ διὰ τὴν δὲν συνκναστρέφεται πάντοτε με' τοὺς μαθητάς του, ὡς πρὶν τοῦ τάφου, ἀλλὰ δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα πότε ἐφαίνετο καὶ πότε ὄχι, διὰ τὴν μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἦτον δεδοξασμένον τὸ σῶμά του, διὰ τοῦτο εἰσεβαίνει πάλιν ὁ ἱερεὺς με' τὰ Ἁγία καὶ δηλοῖ ὅτι κρύπτεται ἀπὸ τὰ ὀμμάτια τῶν Ἀποστόλων ὁ Κύριος. Ἡ δὲ ὑστερὰ φορὰ ὅπου ἐράνηκεν εἰς αὐτοὺς ἦτον εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἀνελήθη· διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἱερεὺς πάλιν στρέφοντας με' τὰ Ἁγία πρὸς τὸν λαὸν λέγει ἐκφώνως, τὸ,

Πάντοτε ἦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, δηλών τὴν εἰς οὐρανούς Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, καὶ με' τὰ λόγου τοῦ τέλους, καὶ με' τὰ ἔργα ὅπου μεταφέρεται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν καὶ τὴν ἁγίαν Πρόθεσιν, ὡς ἀπὸ γῆς εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ τότε ἡ ἁγία Τράπεζα μένει ὡς θρόνος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἡ δὲ Πρόθεσις ὡς ἐκ δεξιῶν καθέδρα τῆς μεγα-

λωσύνης ἐν ὕψηλοις. Καί ἐπειδὴ ἔταξεν ὁ Κύριος εἰς τοὺς Μαθητάς του ὅτι εἰς τὴν βασιλείαν του θέλει κάμῃ νὰ κάθωνται εἰς τὴν τράπεζάν του, νὰ τρώγουσι καὶ νὰ πίνουναι μαζὺ μετ' ἐκείνον ἐκεῖνα τὰ μυστικὰ φαγητὰ τῆς σοφίας καὶ τὰ καινούρια, ὁπότεν εἶπεν, «Οὐ μὴ πῖω ἀπάρτι ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς μου» (Ματθ. κστ'), δηλῶν τὴν τελειότεραν ἀπολαυσιν τῆς μακαριότητος, διὰ τοῦτο ἔρχεται πάλιν ὁ ἱερεὺς ἢ ὁ διάκονος καὶ κοινωνεῖ δεύτερον, καὶ καθὼς λέγουσι, Δικάζει τὰ Ἅγια, διὰ νὰ σημαδεύσῃ τὴν μέλλουσαν τότε μυστικὴν καὶ τελευταίαν εὐωχίαν. Ὑστερον δὲ ἀπὸ τὸν μισμὸν τοῦ Χριστοῦ ἔμεινεν ἡ Παρθένος Μαρία εἰς τὸν κόσμον διὰ παρηγορίαν τῶν πιστῶν· διὰ τοῦτο διαμοιράζεται εἰς τὸν λόγον τὸ λεγόμενον Ἀντίδωρον, εἰς τύπον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἀπὸ τὴν προσφορὴν ὅπου εὐχέται ὁ ἀμνός, καὶ οὕτω τελειώνονται μαζὺ μετὰ τὴν ἱεράν λειτουργίαν καὶ ὅλα τὰ μυστήρια τῆς ἐσάρκου οικονομίας.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ ἔργον τῆς ἁγίας κοινωνίας ἔχει κάτι ξεχωριστὰ πράγματα εἰς τοῦ λόγου του, καὶ χρειάζονται ἐρμηνείας, ἐπαναλαμβάνοντες τὸν λόγον λέγομεν, ὅτι μίλλων ὁ ἀρχιερεὺς νὰ κοινωνήσῃ ἐκβάλλει τὴν μήτραν, ὡσὺν ὅπου τότε δὲν φέρει τύπον τοῦ βασιλείως Χριστοῦ, ἀλλὰ ἀνθρώπου περικημένου ἀσθένειαν, καὶ τεταπεινωμένου, καὶ στέκεται ἀσκεπῆς ἕως νὰ κάμῃ τὴν ἱεράν Μετάδοσιν. Ἀφοῦ λαβὼν σημαδεύσῃ τὸν τύπον τῆς ἀναστάσεως μετὰ τὸ νὰ ὑψώσῃ τὸν Ἄρτον ἀπὸ τὸ Δισκάριον, τὸν μελίζει εἰς τέσσαρα μέρη, διὰ τὴν οὗτος ὁ Ἄρτος εἶναι τὸ Σῶμα ἐκεῖνο τοῦ Χριστοῦ, ὅπου κόπτεται χωρὶς νὰ σμικρᾶνῃ ἡ χάρις τῆς τεθειωμένης σαρκὸς του· διὰ τὸ ὅποιον εἶπει, «Τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλωόμενον» (Ματθ. κστ'). Καὶ τότε πᾶναι τὴν μίαν μερίδα καὶ τὴν βάλει εἰς τὸ ἅγιον Ποτήριον· διὰ τὴν εἰς τὴν ἀνάστασιν συνέρχονται καὶ ἐσμύγονται ὅλα τὰ μέλη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, καὶ γίνεται τὸ ἐνζ, καὶ τότε ἐγγίχει καὶ τὸ βραστὸν ὕδωρ λέγων τὸ, Ζέσις πίστιως πλήρης, καὶ τὸ, Λουτρὸν τὸ θεῖον τῆς παλιγγενεσίας, πρῶτον διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπου σκιαγραφεῖται πάντοτε εἰς τὸ πῦρ, καὶ εἰς τοὺς ποταμοὺς τῶν ὑδάτων, εἶναι ὅπου κάνει τὸ μυστήριον τῆς Ἀναστάσεως· διὰ τὴν λέγει ἡ προφητικὴ φωνή, «Ἐξαποστείλεις τὸ πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινίεις τὸ πρόσωπον τῆς γῆς» (Ψαλ. 103). Δεύτερον διὰ νὰ κάμῃ καὶ εἰς τὴν γεῦσιν τὸ Αἷμα καὶ τὸ Ὑδωρ θερμὸν καθὼς ἦταν ὅταν ἐξῆλθεν ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, νὰ μᾶς δώσῃ νὰ νοήσωμεν ὅτι ἐκ ζῶντος σώματος ἐξέρχεται· καὶ τρίτον νὰ δείξῃ ὅτι ταῦτα τὰ δύο, τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ, εἶναι ὅπου μᾶς τελειώνουσι εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ μετὰ τὸ ἅγιον Βάπτισμα καὶ μετὰ τὴν θεῖαν Κοινωνίαν σφραγίζοντάς μας μετὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τότε ὁ ἀρχιερεὺς πρῶτον κοινωνεῖ λέγων τὰς μυστικὰς εὐχὰς ὅπου ἔχει ἡ Μετάληψις, καὶ ξεχωρὰ τὸ, Πιστεῖω, Κύριε, καὶ ὁμολογῶ ὅτι σὺ εἶ ἀληθῶς ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, τὰ ὅποια εἶναι τὰ ἴδια λόγια ὅπου ἀπεκρίθη ὁ Πέτρος εἰς τὸν Χριστὸν, ὅταν ἐρώτησε τοὺς Ἀποστόλους τίνα γνώμην ἔχουσι περὶ αὐτοῦ, καὶ εἶπει, «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος» (Ματθ. 16τ'). διὰ τὴν ὁ ἄρτος ὅπου λαμβάνομεν εἶναι ὁ κύριος Χριστός,

ὅπου ἔβλεπον οἱ Ἀπόστολοι τότε καὶ ἠμαρτύρουν. Μὴ τὴν πίστιν ταύτην καὶ πρέπουσαν κατάνυξιν καὶ φόβον, ὡς μεταλαμβάνων διὰ στόματος αὐτοῦ τῆς σαρκὸς καὶ θεότητος τοῦ Ἰησοῦ, καὶ σύσσωμος γενόμενος τῷ Χριστῷ, μεταλαμβάνει τὸν μὲν ἅγιον Ἄρτον καθάπαξ, ἦγουν μίαν φορὰν, τὸ δὲ ἅγιον Ποτήριον εἰς τρία ρουφήματα, λέγων, *Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*, διατὶ ὅταν ὁ Χριστὸς ἔρχεται νὰ κατοικήσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον δὲν ἔρχεται μόνος, ἀλλὰ μετὰ Πατρός καὶ Πνεύματος. Τὸ ὅμοιον κάνουνσι καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχιερεῖς καὶ διάκονοι, μεταδιδόντες αὐτοῖς τοῦ πατριάρχου, ἅπαξ τὸν Ἄρτον καὶ τρεῖς τὸ Ποτήριον· τότε δὲ φορεῖ τὴν μήτραν, εἴτε κίδαριν εἰς τύπον τοῦ ἄκρου ἄρχιερέως Ἰησοῦ. Καὶ μετὰ τὴν θείαν Μετάληψιν, πιάνοντας ὁ διάκονος τὸ Δισκάριον καὶ λέγοντας τοὺς ἀναστασίμους ὕμνους, ἦγουν τὸ, *Ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι, καὶ τὸ, Φωτίζου, φωτίζου ἡ γεία Ἱερουσαλήμ, ὦ Πάσχα τὸ μέγα καὶ ἱερώτατον Χριστέ*, συνάγει τὰ ἐπίλοιπα σώματα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰ μεταφέρει ἀπὸ τοῦ Δισκάριον εἰς τὸ Ποτήριον, μαζὺ μὲ ὅλας τὰς μερίδας τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἀνθρώπων, ζώντων καὶ κεκοιμημένων. Διὰ τὸ ὅποιον μᾶς μέμφονται πολλὰ οἱ Λατίνοι, πῶς ἰσμιζομεν τοὺς ἀνθρώπους μαζὺ μὲ τὸ τεθειωμένον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ πῶς νὰ γίνωνται καὶ οἱ ἄνθρωποι τάχα σῶμα Χριστοῦ· ἀλλὰ ἡ ἀμώμητος καὶ ὀρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία δὲν γίνεται ἔνοχος ἢ πταιστέρα ἀπὸ τὰς τοιαύτας κατηγορίας, διατὶ δὲν εἶναι δυνατόν ποτὲ νὰ γένη ὁ γυμνὸς καὶ ψιλὸς ἄνθρωπος θεὸς κατὰ φύσιν, καθὼς ἐγένεν ὁ μεταβληθεὶς ἄρτος διὰ Πνεύματος ἁγίου· ἀλλ' εἴαν καὶ προσκολληθῇ μὲ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἰσμιζοῦσι τὰ δύο εἰς τὸ ἓνα καθὼς γίνεται καὶ ὅταν ὁ ἄνθρωπος κοινωνῇ τὰ θεία μυστήρια, ἀλλὰ δὲν ἀλλάσσει ὁ ἄνθρωπος εἰς θεόν, μόνον παίρνει τὴν θείαν χάριν ἀπὸ τὸν Χριστόν, μένει δὲ πάλιν ὁ ἄνθρωπος ἄνθρωπος καὶ ἂν παίρῃ καὶ τὴν χάριν. Καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ προσέχη ὁ ἱερεὺς, νὰ μὴ μεταδώσῃ τινὸς χριστιανοῦ νὰ μεταλάβῃ ἀπὸ τὰς μερίδας, νὰ μὴ πείσῃ εἰς εἰδωλολατρείαν. Ἡ δὲ γνώμη τῆς Ἐκκλησίας μας διὰ τὴν ὁποίαν βάλλει τὰς μερίδας τῶν ἀνθρώπων μέσα εἰς τὸ Ποτήριον εἶναι διὰ νὰ ξεπλύνῃ τὰς ἁμαρτίας τῶν μνημονευομένων μὲ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ Δεσπότη, καὶ εἶναι τόσον, ὅσον ἂν ᾔθελε πιάσῃ (χάριν λόγου) ὁ Ἰωάννης, ὅπου ἐπαράστικεν εἰς τὸν Σταυρὸν, κανένα ἁμαρτωλὸν νὰ τὸν φέρῃ ὑπὸ κάτω ἀπὸ τὰς πληγὰς τοῦ Ἰησοῦ ὅπου ἔρριπε τὸ αἷμα, νὰ τὸν ξεπλύνῃ μὲ αὐτό· διατὶ τότε ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος δὲν ἐγένετο Χριστὸς κατὰ φύσιν, ἀλλὰ μόνον κεκαθαρμένος καὶ λειουμένος ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν μὲ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ· διὰ τοῦτο καὶ πολλοὶ εἰς τὴν ἡμέτεραν ἐπαρχίαν, ὅπου ἠξεύρουσι τὴν παρούσαν γνώμην, λέγουσιν ὅταν βάλλουσι τὰς μερίδας εἰς τὸ Ποτήριον, ὕστερα ἀπὸ τὰς ἀναστασίμους εὐχὰς τὰ λόγια ταῦτα, *Ἀπόπλυσον, Κύριε, τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἐνταῦθα μνημονευθέντων, τῷ αἵματί σου τῷ τίμῳ, πρὸς βίαις τῶν ἁγίων σου*. Καὶ ἂν καλὰ καὶ ὅλοι δὲν τὸν λέγουσιν, ἀλλὰ ἑστῶντας καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ νὰ ἔχη τὴν δύναμιν τοῦ νὰ καθαρῶν τὰ πταισμάτα, κάνει ἐκεῖνο τὴν ἐνέργειάν του εἰ λέγομέν το ἡμεῖς, εἰ δὲν τὸ λέγομεν, καὶ εἰς τοῦτο στέκεται ὅλη ἡ δύναμις τῆς ἱερωσύνης· διατὶ ὅταν ὁ ἱερεὺς προσφέρῃ καὶ προσκλήσῃ διὰ

φυγικὴν σωτηρίαν ἐνὸς ἀνθρώπου ζῶντος ἢ κεκοιμημένου, δὲν ἐλπίζει εἰς τὴν τὴν ἀρετὴν τοῦ νὰ ἐπιτύχη δι' αὐτὴν τοῦ ζητουμένου, ἀλλὰ εἰς τὴν δύναμιν καὶ χάριν τοῦ ἐκχυθέντος αἵματος ὑπὲρ ἡμῶν. Καὶ τοῦτο εἶναι ὁ λόγος τοῦ προφήτου Ζαχαρίου, ὁποῦ λέγει, «Καὶ σὺ ἐν αἵματι διαθήκης σου ἐξάπιστας δεισμούς σου ἐκ λάκκου, οὐκ ἔχοντος ὕδωρ» (Ζαχαρ. 9)· διατί ὄχι μόνον τότε εἰς τὸν καιρὸν τῆς σταυρώσεως ἐξήγαγεν ἀπὸ τὸν ἄδην τοὺς σκλάβους τοῦ μὲ τὸ αἷμα ὁποῦ ἔχουσε εἰς τὸν Σταυρὸν, ἀλλὰ καὶ τώρα μὲ τὸ αἷμα τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὁποῦ χύνεται μυστικῶς εἰς τὴν θείαν ἱερωσύνην, λυτροῦνται καὶ ἀπὸ τὸν ἄδην αἱ ψυχαὶ τῶν πιστῶν διὰ τὰς ὁποίας ἡ θυσία προσφέρεται, καὶ οἱ ζῶντες ἀπὸ πάσαν ψυχοβλαβῆ ἐπήρειαν τοῦ διαβόλου· διατί δὲν ἔχει καμμίαν διαφορὰν τὸ αἷμα τοῦτο ἀπὸ ἐκεῖνο, ἀλλ' εἶναι τὸ αὐτὸ ὅπως δι' ὅλου.

Τούτη εἶναι ἡ τάξις ὁποῦ ἡμεῖς κρατοῦμεν εἰς τὴν λειτουργίαν μας, τὴν ὁποίαν ἐλπίζω καὶ ἐσεῖς κρατεῖτε, ἢ, ἂν διαφέρῃ τίποτε, συμφωνήσατε καὶ ἐσεῖς μεθ' ἡμῶν, ἵνα ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάζωμεν τὸν Θεὸν ἀμρότεροι.

Τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον ζήτημα τῆς γραφῆς ὁποῦ μᾶς ἐστείλετε, ἀπὸ τὸ ὁποῖον γνωρίζετε καὶ πότε ἀνοίγονται ἢ κλείονται αἱ θύραι τοῦ Βήματος, τὸ ὁποῖον ἐρωτᾶτε εἰς τὸ δέκατον ζήτημα.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Περὶ τοῦ καιροῦ τῆς λειτουργίας, ὁποῦ εἶναι τὸ δεῦτερον, καὶ ἐρωτᾶτέ το καὶ εἰς τὸ δέκατον πρῶτον, λέγομεν ὅτι καλῶς ποιεῖτε ἀρχινίζοντες ἀπὸ τῆς τρίτης ὥρας τῆς ἡμέρας, κατὰ τοὺς Κανόνας, καὶ τελειώνετε ἕως τῆς ἑβδόμης ἢ ἐνάτης, κατὰ τὰς ἡμέρας· διὰ τὸ ὅσον πλείοτερον τινὰς ἐνασχολεῖται εἰς τὸν ὕμνον τοῦ Κυρίου τόσῳ μᾶλλον καὶ ὠφελεῖται καὶ ἐπαινεῖται, ὡς οἱ οὐράνιοι ἄγγελοι, οἱ ὁποῖοι διηνεκῶς ἐξυμνοῦσι τὸν Κύριον. Ἀλλὰ δὲν εἶναι πάντοτε διορισμέναι αὗται αἱ ὥραι, ὥστε νὰ μὴν ἔχωμεν ἄδειαν νὰ λειτουργῶμεν ἄλλην ὥραν, μόνον τὴν τρίτην· διατί καὶ τῇ μεγάλῃ ἡμέρᾳ τῆς Λαμπρᾶς καὶ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως καὶ τῶν ἁγίων Θεοφανείων, ἀπὸ νυκτὸς γίνεται ἡ λειτουργία, καὶ τῇ Μεγάλῃ Πέμπτῃ καὶ τῷ Μεγάλῳ Σαββάτῳ ἐπαριλάβομεν νὰ λειτουργῶμεν πρὸς ἑσπέραν, διὰ κάποια ἕτερα μυστήρια· καὶ εἰς τὸ Μοναστήριον τῶν Ἀκοιμητῶν πάσαν ὥραν παρὰ ὀλίγον ἐλειτούργουν. Διὰ τοῦτο γράφομεν, ἂν περᾶση καὶ ἡ τρίτη ὥρα, ἢ νὰ ἦναι καὶ προθέτερα, διὰ τινὰ κατεπιίγουσαν ἀνάγκην, νὰ μὴ περναῖ ἡ λειτουργία, καθὼς καὶ ἡμεῖς κρατοῦμεν εἰς τὰς ἐκκλησίας μας, διατί ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος δὲν περιορίζεται ἀπὸ χρόνους καὶ καιροὺς.

ΤΡΙΤΟΝ.

Διὰ δὲ τὸ τρίτον, πότε ἀνάπτει ὁ Λαμπαδάριος τὴν λαμπάδα νὰ καλέσῃ τὸν ἀρχιερέα εἰς τὴν ἐκκλησίαν, λέγομεν πῶς εὐθὺς εἰς τὴν ἀρχὴν πάσης ἀκολουθίας, διὰ νὰ ἔρχεται πάντοτε ὁ ἀρχιερεὺς, ὡς στύλος πυρός, ὁδηγῶν

τας τὸν νέον Ἰσραὴλ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ. Καὶ εἰς μὲν τὸν Ἑσπερινὸν στέκεται ἀναμμένη ἡ λαμπάδα, ἕως νὰ ἀρχίσῃ ὁ χορὸς νὰ ψάλλῃ τὸ, «Κύριε ἐκέκραξα», καὶ ὅταν ἔλθῃ εἰς τὸ, «Πρόσχεε τῇ φωνῇ», κἀνοντας μετάνοιαν ὁ Λαμπαδάριος μαζὺ μὲ τὸν κανονάρχον, ὁποῦ στίκεται διὰ νὰ πάρῃ καιρὸν, μισεύει ἡ λαμπάς, διατὶ παραχωρεῖ τὸ παλαιὸν φῶς εἰς τὸ νέον. Ὁμοίως καὶ εἰς τὸν Ὁρθρον παρευθὺς μισεύγει, ὡσὰν σταθῇ ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὸν θρόνον καὶ πάλιν ἀνάπτει εἰς τοὺς Αἴνους, καὶ προσφέρεται ἔμπροσθεν αὐτοῦ καὶ στίκεται ἕως ἐπὶ τέλος τοῦ Ὁρθρου, διὰ τὸ, «Ἐπεφάνη γὰρ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις» (Τίτ. 6'). Εἰς δὲ τὴν λειτουργίαν, ὅταν ὁ ἀρχιερεὺς δὲν ἱερατεύει, στίκεται ἡ λαμπάς ἀναμμένη ἕως νὰ εἰποῦμεν, τὸ, *Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς*, καὶ πάλιν ἀνάπτει εἰς τὸ Κοινωνικόν, ἕως τέλος, καὶ συντροφιᾶζει τὸν ἀρχιερεῖα εἰς τὸ κελλίον του. Ἐὰν δὲ καὶ λειτουργῇ, στίκεται ἀναμμένη ἕως νὰ εἰσελθῇ ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα, διὰ τὸ, «Ὑμεῖς ἴστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου» (Ματθ.). Πλὴν πρέπει νὰ ἠξεύρετε, ὅτι ἐκεῖνος ὁποῦ καλεῖ τὸν ἀρχιερεῖα εἰς τὴν ἐκκλησίαν λαμπαδοφορῶν δὲν λέγεται *Λαμπαδάριος* ἀλλὰ *Πριμικήριος τῶν Εὐταξιῶν*. *Λαμπαδάριος* δὲ ἴστιν ὁ πρῶτος ψάλτης τοῦ χοροῦ καὶ ὠνομάζετο οὕτω, διατὶ ἰθάστα τὸ λεγόμενον Διδάκμπουλον, ὁποῦ ἦτον ἀγγεῖον χρειαζόμενον εἰς τὰ Ἅγια μετὰ ἀναμμένης λαμπάδος κίχρυσωμένης.

ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Εἰς δὲ τὸ τέταρτον, πότε ἢ τίνα ὑπηρεσίαν κάνει καθ' ἕνα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοφύλακας, ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς εἰς τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν, ὅταν λειτουργῇ ὁ πατριάρχης, ἀποκρινόμεθα, ὅτι ὁ μὲν ὑποδιάκονος δὲν κάνει ἄλλο, μόνον βαστᾷ τὸν λουτήρα, ἤγουν τὴν λεκάνην καὶ τὸ μκνδῆλιον εἰς τὸν ὁποῖον νίπτεται ὁ πατριάρχης (ὅταν μέλλῃ νὰ ἐκβάλλῃ τὰς μερίδας) ἔξω τοῦ Βήματος, καὶ προπορεύεται ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων δώρων, λέγων, Ὅσοι πιστοί. Ἀπὸ δὲ τοὺς διακόνους ὁ ἀρχιδιάκονος λέγει τὰ πρῶτα εἰρηκικά, καὶ εἰσοδεύει μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ τὸ ἀναγινώσκει ἐπ' ἀμβωνος, σηκώνει τὰ Ἅγια, βαστᾷ τὸ ὠμοφόριον τοῦ πατριάρχου, ὡσὰν ἐκεῖνος τὸ ἀποθέσῃ· οἱ δὲ λοιποὶ διάκονοι καθ' ἕνας λέγει τὰ ἀκόλουθα εἰρηκικά κατὰ τὴν τάξιν του. Ὁ δὲ πρωτοπαπᾶς (πρωτοπαπᾶν φαίνεται νὰ ἐννοῇ εἰς τὸν οἰκονόμον), ὡς ἐκδικος καὶ πρῶτος τοῦ βήματος, καὶ φέρων τὰ δευτερεῖα τοῦ ἀρχιερέως, ἀρχίζει τὸ, *Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς*, καὶ λέγει τὰς τρεῖς ἐφεξῆς ἐκφωνήσεις. Οἱ δὲ λοιποὶ ὀφθαλμοφύλακοι, ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς, στίκονται ἔξω τοῦ Βήματος μὲ τὸν πατριάρχη προσευχόμενοι μυστικῶς τὰς εὐχὰς τῆς λειτουργίας. Καὶ ὡσὰν εἰσεβῶσιν εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα δὲν λέγουσιν ἄλλην ἐκφωνήσιν, μόνον ὁ πρωτόθρονος ἐπίσκοπος, τὸ, *Ἰνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσι*, καὶ τὸ, *Ἐν πρώτοις μνήσθητι Κύριε τοῦ Πατριάρχου ἡμῶν ὁ δεῖνος*· τὸ αὐτὸ λέγει καὶ ὁ δεῦτερος δεῦτερον, καὶ καθεξῆς οἱ πάντες ἀρχιερεῖς τε καὶ ἱερεῖς κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν. Ὁ δὲ πατριάρχης λέγει πάσας τὰς λοιπὰς ἐκφωνήσεις, καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς, οὐδὲ μίαν ὑπηρεσίαν ἄλλην κἀνοῦσι, μόνον μὲ τὰς μυστικὰς εὐχὰς συλλειτουργοῦσι,

λέγοντες τὰ αὐτὰ μὲ τὸν πατριάρχην, ὁμοφρόνως μὲν, ἀλλ' οὐκ ἐκφώνως, διὰ νὰ φυλλάττεται ἀσυγχύτως ἡ εὐταξία τῆς ἐκκλησίας.

Π Ε Μ Τ Ο Ν .

Εἰς δὲ τὸ πέμπτον, ἀποκρινόμεθα ὅτι τὴν μήτραν, ἢ κίδαριν, ἢ κοριώναν, τὴν φορεῖν ὁ πατριάρχης ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ὡσάν φορήσῃ ὅλην τὴν ἱερατικὴν στολὴν, δηλῶν τὴν μυστικὴν καὶ οὐράνιον βασιλείαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τὸ ὅποιον καὶ ὅταν τὴν βάλῃ εἰς τὴν κεφαλὴν του λέγει, Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν· καὶ μόνον τὴν ἀποθέτει ὅταν παίρῃ τὰς μερίδας, εἰς τὸν καιρὸν ὅπου ψάλλεται ὁ Χερουβικός ὕμνος, καὶ ὅταν ἀγιάζῃ τὰ ἄχραντα μυστήρια, καὶ ὅταν κοινωνῇ αὐτὸς του· ὕστερον δὲ μετὰ τὴν κοινωνίαν πάλιν τὴν φορεῖν καὶ μὲ αὐτὴν μεταδίδει εἰς τοὺς συλλειτουργοὺς του τὸν ἅγιον Ἄρτον καὶ τὸ ἅγιον Ποτήριον, καὶ τοῦτο γίνεται πάντοτε εἰς πᾶσαν λειτουργίαν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ.

Ε Κ Τ Ο Ν .

Εἰς δὲ τὸ ἕκτον, λέγομεν ὅτι ὁ πατριάρχης, ἢ ἄλλος ἀρχιερεὺς, δὲν λειτουργῇ ποτὶ μοναχὸς χωρὶς διακόνου, καὶ τρεῖς ἱερεῖς, ἢ τὸ ὀλιγώτερον δύο, διὰ νὰ γίνεται ἀσυγχύτως τὰ σύμβολα πάντα τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, καὶ οὕτω παρελάβομεν ἀπ' ἀρχῆς. Ἀλλ' ἂν τινὰς ἀρχιερεὺς ἀπὸ πολλὴν του εὐλάβειαν ἐπιθυμῇ νὰ λειτουργήσῃ καὶ μοναχὸς του ὡς ἱερεὺς ἀπλῶς, δὲν λογιάζει ἡ ἁγία Σύνοδος ἀμαρτίαν, διὰ τὰ ἀνώτερα, καὶ ὑψηλότερα πράγματα, ἔχουσιν ὑπερῆρμένως καὶ τὰς δυνάμεις τῶν κατωτέρων πλὴν δὲν χρεώσται νὰ λειτουργήσῃ κατὰ μόνον, διὰ νὰ φυλάξῃ τὴν τῆς ἀρχιερωσύνης μεγαλοπρέπειαν.

Ε Β Δ Ο Μ Ο Ν .

Διὰ τοὺς πολέμους ὅπου ἔχετε διὰ τὴν τάξιν τῆς θείας μυσταγωγίας (καθὼς γράφετε εἰς τὸ ἑβδομον ζήτημα), παρακαλοῦμεν διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ τοὺς καταπαύσῃ ἡ Μακαριότης σου μὲ τὴν σύνεσίν σου, «Δούλον γὰρ Κυρίου οὐδεὶ μάχεσθαι» (Τιμόθ. Β'), καὶ μάλιστα εἰς πράγματα ὅπου δὲν εἶναι οὐσιώδη, καὶ ἄρθρα τῆς πίστεως καὶ κατὰ πεισον αὐτοὺς νὰ στέρξουσι τὴν τάξιν ταύτην ὅπου σὰς ἐγράψαμεν, ἢ ὅποια κρατῆται εἰς ὅλην τὴν ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἀπ' ἀρχῆς εἰς ἡμᾶς φθάσασα κατὰ παράδοσιν, χωρὶς νὰ ἀλλάξωμεν κἂν ἓνα πρᾶγμα, καὶ τούτην τὴν καύχησιν ἔχομεν, ὅπου αἱ μὲν ἄλλαι Ἐκκλησίαι ὅπου ἐσχίσθησαν ἀπὸ ἡμᾶς, εἰδεχθήκασι καὶ δέχονται καθ' ἡμέραν πολλοὺς νεωτερισμοὺς καὶ καινοῦρια δόγματα, καὶ ἡμεῖς δὲν ἐπαρκαλεῦσαμεν τίποτε μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀφ' οὗ ἤλθην ἡ ἑβδόμη Σύνοδος καὶ ἐσφράγισε τὰς τάξεις ἡμῶν· ἀλλ' καθὼς εἶναι τὰ παλαιὰ μας βιβλία ὅπου γράφουσι τὰς λειτουργίας τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Βασιλείου (τὰ ὅποια εὕρισκοντι εἰς διζυφό-

ρους βιβλιοθήκας), οὕτως εἶναι καὶ τὰ νέα χωρὶς καμμίαν διαφορὰν. Ἄμὴ ἀνίσως καὶ τὰ ἰδικά σας δὲν εἶναι σύμφωνα μὲ τὰ ἰδικά μας εἰς πράγματα ἀναγκαῖα, καὶ ὄχι ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπου ἀφήνει ὁ τύπος εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ προεστῶτος νὰ τὰ διαλέξη γράφετέ μας ποῖα εἶναι καὶ θέλομεν ἀνακρίνει καὶ περὶ τούτων συνοδικῶς.

Ο Γ Δ Ο Ο Ν καὶ Ε Ν Ν Α Τ Ο Ν.

Περὶ δὲ τοῦ ἐπισκόπου Κολομενίας Παύλου, καὶ τοῦ πρωτοπικπᾶ αὐτοῦ Ἰσαίου, ὅπου λέγουσιν ὅτι δὲν συμφωνοῦσι μετ' ἐσᾶς οὔτε τὰ βιβλία τους, οὔτε ἡ λειτουργία τους, οὔτε ἡ σφραγὶς αὐτῶν, καὶ διαβάλλουσι τὰς προσευχὰς μας πῶς γίνονται διὰ φόβον ἀνθρώπων καὶ ὄχι διὰ φόβον Θεοῦ, καὶ ὅτι ἀλλοιῶς προσεύχεται ὁ πατριάρχης εἰς τὴν λειτουργίαν παρὰ τοὺς ἄλλους ἱερεῖς, ἤγουν ταπεινότερον καὶ ἄχαμνότερον διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ζητᾷ ἄλλαις προσευχαῖς διαφορατικαῖς ἀπὸ ἐκείναις ὅπου ἔχει ἡ λειτουργία μας, καὶ μάλιστα, λέγει, περὶ τῶν πενήτων, καθὼς γράφετε εἰς τὸ ὄγδον καὶ ἔννατον ζήτημα· ἀποκρινόμεθα ὅτι ταῦτα πάντα εἶναι σημάδια τῆς αἰρεσίας καὶ τοῦ σχίσματος, καὶ ὅποιος τὰ τοιαῦτα πιστεύει καὶ λέγει εἶναι ξένος τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως· διὰτὶ ὅποιος δὲν συμφωνᾷ μὲ τὴν ἰσότητά, φανερόν πῶς αὐτὸς εἶναι ὁ στρεβλὸς καὶ διστραχημένος, καὶ ὄχι ἡ ἰσότης· καὶ ἂν δείχνῃ καὶ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ, δὲν πρέπει νὰ τὸν δεχθῶμεν, ὡς ὁ Ἀπόστολος παρῃγγέλλει (Γαλάτ.). Τὸ λοιπὸν ἢ νὰ στέρξουσι τὰ ὅσα κρατεῖ καὶ δογματίζει ἡ ὀρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία, ἢ μετὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν νοθεσίαν μείναντες ἀδιόρθωτοι, νὰ τοὺς παραιτηθῆτε καὶ νὰ τοὺς ξεχωρίσετε μὲ καθάρεισιν ἀπὸ τὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ μὴν τὰ τρίψωσι μὲ θανατερὴν νομὴν, καὶ θέλητε ἔχει καὶ ἡμᾶς εἰς τοῦτο συμφήρους καὶ πᾶσαν τὴν περὶ ἡμᾶς σύνοδον. Διὰτὶ εἰς ποῖαν σύνοδον ἢ παλαιὸν τινὰ Ἅγιον εὗρίκασι πῶς αἱ προσευχαὶ τῆς Ἐκκλησίας μας γίνονται κατὰ ἀνθρωπαρέσκειαν καὶ εἶναι λειψαί, καὶ γυρεύουσι τάχα αὐτοὶ νὰ μᾶς ταῖς ἀναπληρώσουσι; Φυλάττεσθε δυνατὰ ἀπὸ τοὺς τοιοῦτους κύνας, ἢ λύκους, εἰπεῖν οικειότερον· διὰτὶ αὐτοὶ, ὑπὸ κάτω εἰς τὸ σχῆμα τῆς διορθώσεως, πῶς τάχα θέλουσι νὰ διορθώσουσι τὰ ἐλαττώματα τῆς Ἐκκλησίας, γυρεύουν νὰ φέρουσιν εἰς αὐτὴν τὰ φαρμακερά τους ζιζάνια· οὕτω καὶ οἱ ἀρειανοὶ ἰκάνασι, καὶ ὑποκρινόμενοι πῶς θέλουσι νὰ διορθώσουσι τὸ ὁμοούσιον, ὅπου οἱ Πατέρες τῆς συνόδου ἐξέδωκαν εἰς τὸ Σύμβολον, διὰτὶ τάχα ἦτον βαρβρικόν, καὶ αὐτοὶ ἔλεγον πῶς νὰ ἐδιαλέξασι τὸ πλέον ἐκλεκτὸν ὄνομα, καὶ ἀναγκάζασι νὰ τὸ λέγουσιν ὁμοιοούσιον, καὶ μετ' ἐκείνην τὴν μικρὰν λέξιν, ἐφέρασιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὄλον τὸν ἀρειανισμόν. Καὶ οἱ σημερινοὶ Καλβίνοι καὶ Λουτεράνοι, ὅπου δὲν εἶναι ἑκκτόν χρόνοι ὅπου ἄρχισαν τὴν αἰρεσίαν τους, ἑστῶντας καὶ νὰ ἐντρέπωνται νὰ τοὺς λέγουσι πῶς ἐχώρισαν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, ὀνομάζονται Ῥεφορμάτοι, ἤγουν μετασχηματισταὶ καὶ διορθωταὶ τῆς παλαιᾶς πίστεως· καὶ ὑπὸ κάτω εἰς τὸ σχῆμα τοῦτο τῆς διορθώσεως δὲν ἀφήκασιν οὐδένα δόγμα τῆς Ἐκκλησίας ἀμετασάλευτον καὶ ἀνόθευτον. Τὸ ὅμοιον καὶ αὐτοὶ σπουδάζουσι νὰ κάμουν,

νά μᾶς φέρουσι τὰ νεωτερίσματά τους, καὶ ταῖς ἀπόκρυφαῖς τους προσευχαῖς, ὡς διορθώσεις. Οὗτοι εἰσὶν ὡς πύλαι τοῦ ἄδου ὅπου κατεβιβάζουσιν εἰς τὴν γέεναν τοῦ πυρός τὴν κειομένην τοὺς πειθομένους αὐτοῖς. Διὰ τοῦτο ἄς κοποῦσιν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς μέλη σεσηπότα μείναντες ἀμετανόητοι, διατί τὰς τοιούτας αὐτῶν προσευχὰς ἔχομεν ὡς βλασφημίας, ἐπειδὴ βάλλουσιν εἰς ὑπόψιν καὶ τὰς τῶν ἁγίων Πατέρων ἰδεήσεις, καὶ πάσχουν νὰ κίμουν τᾶς αἰσιν κεινοῦμαις ταῖς ὁποῖαις ποτὲ δὲν ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τοὺς πατέρας μας.

ΔΕΚΑΤΟΝ.

Διὰ δὲ τὸ δέκατον, πότε ἀνοίγονται αἱ θύραι τοῦ ἁγίου Βήματος, ἀπεκρίθημεν εἰς τὸ πρῶτον.

ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ.

Καὶ διὰ τὸν κειρὸν τῆς θαίας λειτουργίας καὶ πότε ἀρχινίζει, εἵπομεν εἰς τὸ δεῦτερον.

ΔΑΚΑΤΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Περὶ δὲ τοῦ δεκάτου δευτέρου, ὅπου ζητεῖ ἂν εἶναι δεκτὴ ἡ θυσία τοῦ ἱερέως ὅπου λειτουργεῖ καὶ φυλάττει σκάνδαλαν μνησικακίας εἰς τὴν καρδίαν του, ἀποκρινόμεθα ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ ὅπου λέγει εἰς τὸν Ματθαῖον, «Ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἐκεῖ νὰ ἐνθυμηθῆς ὅχι πῶς ἐσὺ ἔχεις τίποτε ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ σου, διατί κάνει τὸν ἄνθρωπον ὅλως διόλου κατάκριτον, ἀλλὰ πῶς ἐκεῖνος ἔχει τί ἐναντίον σου, ἄφες ἐκεῖνο τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπάγε πρῶτον κάμε ἀγάπην μὲ τὸν ἀδελφόν σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου » ἀπὸ τὸ ὅποιον καταλαμβάνομεν πῶς ὁ Θεὸς δὲν ἀποδέχεται δῶρα ἀπὸ καρδίαν σκανδαλισμένην, καθὼς λέγει καὶ εἰς τὸν Ἠσαΐαν, «Ἐὰν φέρῃτέ μοι σιμίδαλιν, μάταιον θυμίσμα, ἐθελυγμά μοί ἐστι» (Ἠσ. 1), καὶ ἀποστρεφόμενος τὰς ἑορτὰς καὶ θυσίας καὶ δεήσεις τους, λέγει τὴν αἰτίαν, «Ὅτι αἱ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις » ἦγουν διατί τὰ ἔργα σας εἶναι γεμάτα ὀργῆς καὶ θυμοῦ· καὶ πάλιν ἀλλαγῶ λέγει, «Εἰς κρίσιν καὶ μάχας πίστευτε, καὶ τύπτετε πυγμαῖς ταπεινοῖς » καὶ μετ' ὀλίγον «Διὰ τοῦτο οὐκ ἔστι δεκτὴ ἡ νηστεία ὑμῶν » (Ἠσαΐας π'). Καὶ τοῦτο γίνεται εἰς τὰς σκιώδεις θυσίας τοῦ παλαιοῦ νόμου· ἀμὴ ὅταν γίνεται εἰς τὴν φρικτὴν θυσίαν τῆς ἀληθείας, τοῦ ἀμνοῦ, ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ, πόσον εἶναι τὸ πρᾶγμα φοβερώτερον, ὅπου εἶναι χωρὶς καμμίαν σύγκρισιν πλείον τοῦ Ἱεροῦ, καὶ τοῦ Σολομῶντος ὧδε; Ὅσον λοιπὸν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ ἱερέως ὅπου προσφέρει ἀναξίως καὶ τὴν ἱερὰν λειτουργίαν, ὁ ἱερεὺς ἐκεῖνος ἀνακριβῶς εἶναι κατάκριτος· ἀμὴ διατί τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ γίνεται λύτρον τῶν πιστευόντων εἰς αὐτόν, *Ἐκχυρόμενον ὑπὲρ ἡμῶν καὶ πολλῶν*, ὡς λέγει ὁ Κύριος, ἐνεργεῖ ἡ λειτουργία εἰς ἐκείνους διὰ τοὺς ὁποῖους γίνεται· δὲν ἐμποδίζεται ἡ χάρις τοῦ σωτηρίου αἵματος διὰ τὴν ἀναξιώτητα τοῦ προσφέροντος ἱερέως. Οὕτω καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι μὲ φανερὰν καὶ φθονερὰν καὶ φονεὴν διέθεσιν ἔθυσαν τὸν Ἰησοῦν εἰς

τὰ ξύλα τοῦ Σταυροῦ, προσφέροντες μὲ χεῖρας ἀδίκους τὴν δικαίαν θυσίαν τὴν ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἐμποδίσουσι τὴν ἀπὸ τοῦ πάθους ἐκείνου σωτηρίαν τὴν παγκόσμιαν, ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν κατακρίθησαν, ὁ δὲ κόσμος σέσωσται. Καὶ ὁ Καίσαρ, διατί ἦταν ἀρχιερεὺς τοῦ ἱναυτοῦ ἐκείνου, « Ἐπροφήτευσεν εἰς τὴν τοῦ λαοῦ ὠφέλειαν » (Ἰω. ιά.), καὶ αἱ μὲν λόγοι του ἐτελειώθησαν ὡς ἀληθεῖς καὶ προφητικοί, αὐτὸς δὲ κατακρίθη ὡς χριστοκτόνος. Διὰ τοῦτο καθ' ἑνασ ὡς δοκιμάζῃ τὸν ἑαυτὸν του (λέγει ὁ Παῦλος) « Καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω » (Κορινθ. α.), διατί ὁποιος τὰ μεταλαμβάνει ἀναξίως κατακρίνεται. Διὰ τοῦτο βλέπομεν καὶ ἄρρωστοῦσι πολλοί, καὶ ἀποθένουσι, διατί ἂν ἐθέλαμεν ἀνακρίνη τὸν ἑαυτὸν μας, δὲν ἠθέλαμεν κατακρίνεσθαι ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀμὴ διατί ἀνεκρινόμεθα ὑπὸ Κυρίου παιδεύομεθα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, πρὸς μετάνοιαν, διὰ νὰ μὴν κατακριθούμεν εἰς τὸν ἄλλον.

ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Περὶ δὲ τῆς αἱμορροίας καὶ ἐνουπνιασμοῦ, ὅπου ἐρωτᾶτε εἰς τὸ δέκατον τρίτον ἂν ἐμποδίζουσι τὸν ἱερέα ἀπὸ τὴν λειτουργίαν, λέγομεν περὶ μὲν τῆς αἱμορροίας (ἢ ὅταν τρέχῃ τὸ αἷμα ἢ ἀπὸ τὸ στόμα, ἢ ἀπὸ τὴν μύτην, ἢ ἀπὸ τὰς αἱμορροΐδας κάτωθεν) ὅτι δὲν εὐρετῆται πούθεν ἄ μόνον ζίχωνα περὶ τούτου, ἴσως διατί τὸ τοιοῦτον δὲν γεννᾷ ἀκαθαρσίαν ψυχικὴν ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι μολυσμὸς σαρκὸς, καλὸν εἶναι νὰ λείπῃ ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τὴν λειτουργίαν ὅσον καιρὸν ἔχει τὴν ἀσθένειαν ταύτην, ἐπειδὴ μῆτε ὁ κοσμικὸς μεταλαμβάνει τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἂν τοῦ ἔλθῃ ὁμοίον σύμπτωμα, εἴω νὰ εἶναι εἰς κίνδυνον θανάτου.

Περὶ δὲ τοῦ ἐνουπνιασμοῦ, λέγομεν μαζὺ μὲ τὸν Ἀθηνάσιον, ὅπου γράφει εἰς κάποιον Ἀμοῦν, ὅτι ἂν ἦλθεν ὁ ἐνουπνιασμὸς ἀπὸ ἐμπαθείς συλλογισμοῦ καὶ μέθαις καὶ κρεπάλαις εἶναι ἀκαθαρσία καὶ ἐμποδίζει τὴν ἱεραουργίαν ἀμὴ ἂν ἦλθεν ἢ ἀπὸ κόπον πολὺν μὲ τὸν ὅποιον ἀχάμησαν οἱ νεφροί, ἢ ἀπὸ περιττευμα τοῦ σπέρματος, ὅπου τὰς πλεόστερας φοραῖς ὁ ἄνθρωπος δὲν τὸ αἰσθάνεται, μόνον εὐρίσκειται μεμολυσμένος, δὲν εἶναι ἀκαθαρσία, καθὼς οὔτε ὅποταν διώχνῃ ἢ φύσις καὶ τὰ ἄλλα περιττεύματα, καὶ τότε δὲν κάνει κινεὶν ἐμπόδιον εἰς τὸ λειτουργῆσαι τὸν ἱερέα.

ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Διὰ τὸ διάστημα τῶν ὀκτώ ἡρῶν ὅπου δίδετε τοῦ λαϊκοῦ, νὰ λείπῃ ἀπὸ τὴν γυναῖκα ὅταν μέλλῃ νὰ κοινωνήσῃ (καθὼς γράφετε εἰς τὸ δέκατον τέταρτον ζήτημα), τὸ λογιάζομεν πολλὰ ὀλίγον, διατί, τίνα καιρὸν ἔχει εἰς τὴν διορίαν νὰ νηστεύῃ, νὰ κάμῃ προσευχὴν, νὰ τοῦ ἔλθῃ κατάνυξις, νὰ κάμῃ μετανοίαις, ἃ εἰσὶν ἀναγκαῖαι πρὸς τὴν τοιαύτην μετάληψιν. Καὶ ἂν καλὰ καὶ ὁ Παῦλος, ὅπου συμβουλεύει ταύτην τὴν ἀποχὴν τῆς γυναίκος εἰς τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς, νὰ μὴ διορίζῃ τὴν ποσότητα τῶν ἡμερῶν, ἀλλὰ λέγει, « Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, ἢ μῆτε ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν,

ἵνα σχολάζητε εἰς προσευχὴν» (Κορινθ.), ἀλλὰ ἡ παλαιὰ Γραφή λέγει εἰς τὴν Ἐξοδον, «Γίνεσθε ἱτοιμοὶ, τρεῖς ἡμέρας μὴ προσέλθητε γυναικί» (*Εξοδ. 19)· καὶ οὐχὶ διὰ τὴν κοινωνήσουσιν ἐκεῖνοι, τίνα γὰρ κοινωνίαν εἶχασιν; μόνον διὰ τὴν ἀκούσασιν τὸν ἐρχομὸν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ὄρος. Καὶ ὁ Ἀβιάθαρ ὁ ἀρχιερεὺς δὲν ἀποκότησι τὴν δώση τοῦ Δαβὶδ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τοὺς ἄρτους τῆς Προθέσεως τὴν τούτους φάγωσι, ὅπου ἦτον τύπος τοῦ παρόντος μυστηρίου ἂν καὶ ὁμολόγησαν καὶ εἶπαν ὅτι «Ἀπὸ γυναικὸς ἀπεσχήμεθα χθὲς καὶ τρίτην ἡμέραν, ἐν τῷ ἐξελθεῖν με εἰς τὴν ὁδόν, γέγονε πάντα τὰ παιδία ἠγνισμένα»· καὶ τὸ ἰδικόν μας μυστήριον πόσον διαφέρει ἀπὸ ἐκεῖνα! Λοιπὸν πρέπει καὶ πικρισσότεραις ἡμέραις νὰ ἐγκρατεύωνται οἱ μέλλοντες κοινωνῆσαι· ἀλλὰ τοῦτο νὰ γίνεται μὴ συμφωνίαν καὶ τῶν δύο προσώπων. Ἐδῶ εἰς τὸ κλίμα τὸ ἰδικόν μας ἐγκρατεύονται ὀκτὼ ἡμέρας τὸ ὀλιγώτερον· τὸ ἕμισιον καὶ εἰς ἰσὰς συμβουλεύομεν νὰ παρκινᾶτε τὸν λαόν, καὶ ὁ δυνάμενος χωρὶν χωρεῖτω, πλὴν δὲν πρέπει ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰς τρεῖς ἡμέρας· μάλιστα ἂν ἡ ἅγια κοινωνία δὲν γίνεται συχνάκις, μόνον τρεῖς ἢ τετράκις τοῦ ἔτους.

ΔΕΚΑΤΟΝ ΗΕΜΗΤΟΝ.

Διὰ τὰς ἐκκλησίας ὅπου δὲν ἔχουσιν λιψάνα μαρτυρικὰ εἰς τὴν καθιέρωσίν τους, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐγκρατεύωνται, καὶ νὰ ἀναπληρωθοῦσι μὲ κατάθεσιν τῶν ἁγίων λιψάνων. Διὰ τὴν καθὼς λέγει ὁ ἑβδόμος Κανὼν τῆς ἑβδόμης Συνόδου, τοῦτο ὅπου ἐμείνασι πολλαῖς ἐκκλησίαις ἀθρονιάσταις, καταβαίνει ἀπὸ τοὺς εἰκονομάχους, οἱ ὅποιοι καὶ ἄλλα ἔφη παλαιὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀφήκασιν, διὰ τὴν νὰ χαλάσουσι τὴν ἄγραφον θεοσωτηρίαν· καὶ διὰ τοῦτο οἱ Πατέρες δογματίζοντες οὕτω γράφουσιν, «Ὅσοι σέβονται ναὶ οὐ καθιερώθησαν διὰ τῶν ἁγίων λιψάνων τῶν Μαρτύρων, ὀρίζομεν αὐτοῖς κατάθεσιν γενέσθαι λιψάνων· ὁ δὲ ἀνευ λιψάνων ἁγίων καθιερώσιν ναὶ καθαιρεῖσθαι, ὡς παραβεβηκώς τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις» (Σύνθ. Ν'. κανὼν Γ'). ἡ αὐτὴ καθίρεσις ἀκολουθεῖ καὶ εἰς ἐκεῖνους ὅπου μεταχειρίζονται τὰ μὴ ἁγιασθέντα ἀντιμύσια μὲ λιψάνα μαρτυρικὰ.

ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΚΤΟΝ.

Περὶ δὲ τοῦ ποῦ βάλλεται τὸ ἀντιμύσιον ὕστερ ἀπὸ τὴν θεῖαν λειτουργίαν, ἢ ἀνωθεν, ἢ κάτωθεν τοῦ ἁγίου Ποτηρίου, δὲν ἔχομεν ἀπόκρισιν, διὰ τὴν ἡμεῖς ἀφήνομεν τὸ ἀντιμύσιον καὶ στέκεται πάντοτε εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, διὰ τὴν οὐτὸ ὁ ἅγιος Τάφος ἐμετατίθη ποτὲ ἀπὸ τόπον εἰς τόπον.

ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

Τὸ δέκατον ἑβδόμον ὅπου λέγει νὰ βάλλωνται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὰ λιψάνα τῶν ἁγίων, δὲν ἔχει κεντρὴν ἀπόριαν, ἀλλὰ κατὰ τὰς συνόδους ὅπου γράφεται πρέπει νὰ γίνεται.

ΔΕΚΑΤΟΝ ΟΓΔΩΘΟΝ.

Διὰ τὸ δέκατον ὄγδοον, ἂν καθαίρεται ὁ ἱερεὺς ὅπου προσφέρει τὴν θυσίαν εἰς μὴ καθιερωμένην Τράπεζαν, ἢ ἀντιμίνσιον ἀκαθίρωτον, εἶπομεν εἰς εἰς τὸ δέκατον πέμπτον.

ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ.

Ἄλλὰ καὶ ὁ δίγαμος ἱερεὺς γίνεται ἀνίερος, κατὰ τὸν δέκατον ἐβδομον κανόνα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τὸν λέγοντα, «Ἱερεὺς δίγαμος ἢ παλλακίδα ἐκτρέφων ἀνίερος ἔστω», καὶ ἔστωντας νὰ γυμνωθῇ διὰ τὸν δεύτερον γάμον ἀπὸ πάσαν ἱερατικὴν ἐνέργειαν καὶ ἀξίαν, δὲν ἔμπορει οὔτε ἐπιτραχίλιον νὰ βάλῃ, οὔτε φελόνιον νὰ φορέσῃ, οὔτε νὰ θυμιάσῃ τὸν λαόν· διὰ τὸ τρίτος κανὼν τῆς ἑκτῆς Συνόδου λέγει «Ἱερεὺς δίγαμος, καὶ οἱ παρανόμως γαμήσαντες καθήρηται· τραυματίας γὰρ οὐκ εὐλογεῖ», τουτίστιν ὁ πληγωμένος δὲν εὐλογεῖ, ἦγουν δὲν μεταδίδει καμμίαν χάριν. Καὶ ἂν καλὰ καὶ ὁ Λέων ὁ Σοφός, εἰς τὴν ὄγδοήκοντα ἐννέα νεαράν, ἀκυροῖ τὸν τοιοῦτον νόμον, καὶ δίδει τοὺς τόπον εἰς τὰς εἴξω τοῦ Βήματος ὑπερσίας, ἀλλὰ τώρα τὸ ἔθος τοῦτο δὲν φυλάττεται, ἀλλὰ ὁ πλκικός νόμος τῶν Πατέρων τόσον μάλιστα ὁ αὐτοχειροτόνητος, ὅπου ἐτόλμησε μὲ χεῖρα ἀνίερα νὰ ψάσῃ τὸ ἄχραντον Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Κυρίου· κατὰ τοῦ ὁποίου καὶ ὁ βασιλικὸς νόμος ἀποφασίζει θάνατον, καὶ ἂν μόνον θυμιάσῃ. Δὲν φοβάται μὴ πῆθῃ καὶ αὐτὸς ἐκείνα ὅπου ἐπάθασιν οἱ ἑκατὸν πενήντα ἄνδρες οἱ περὶ τὸν Κορέ, ὅπου ἐξῆλθε πῦρ παρὰ Κυρίου καὶ κατέσφαγεν αὐτούς, προσφέροντας ἀνιέρως τὸ θυμιάμα; (Ἀριθ.ιδ'). ἢ τὸ συμβᾶν εἰς τὸν Ὀζιαν τὸν βασιλέα ὅπου ἐλιπερώθη καὶ ἐδιώχθη ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ καὶ ἀπὸ τῆς βασιλείας, μὲ τὸ νὰ θέλῃ νὰ θυμιάσῃ χωρὶς νὰ ἔχη ἱερωσύνην; μὴ γένοιτο νὰ τὸ ὑποφέρῃ ποτὲ ἡ Ἐκκλησία, διὰ τὴν αὐτὴ θέλει συμμεθεῖναι τοῦ μιάσματος· λέγει γὰρ ὁ δέκατος καὶ ὁ ἐνδέκατος κανὼν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, «Ὁ συνιυχόμενος ἀφωρισμένῳ ἀφορίζεσθω, καὶ ὁ συνιυχόμενος καθηρημένῳ ἀνυποτάκτῳ ταῦτοκατάκρτος, καὶ ὁ δεχόμενος τὸν ἀλλοχόθεν ἄδικτον καὶ αὐτὸς ἄδικτος»· αὐτὸς δὲ ὁ αὐτοχειροτόνητος τὰ ἔχει ὅλα ἐτούτα.

ΕΙΚΟΣΤΟΝ.

Ὁ τύπος τῆς τεσσαρακονθημέρου νηστείας, ὅπου ἡμεῖς πιστεύομεν εἰς ἕλα τὰ μέρη τούτα, κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος, εἶναι ὅπου ἀπέχομεν οἱ λαϊκοὶ τε καὶ ἱερεῖς, ὅλοι κοινῶς, ὄχι μόνον ἀπὸ κρέας καὶ τυρόν καὶ εἰῶ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὄψαριον καὶ ἔλαιον καὶ οἶνον. Καὶ τὰς μὲν πέντε ἡμέρας πάσης ἐβδομάδος νηστεύει ὁ λαὸς ὅλος ἕως νὰ διαβασθῇ ἡ ἐνάτη μὲ τὸν ἑσπερινόν, καὶ τότε τρώγει μίαν μόνην φορὰν τὴν ἡμέραν ξηροφαγόντας, εἴξω νὰ εἶναι τινὰς ἀφώστως, νὰ φάγῃ προτίτερα, ἀμὴ ὄχι ποτὲ κρέας, ἢ ὄψαριον· τὸ δὲ σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν καταλύοντες τὴν νηστείαν, τρώγουσιν ἔλαιον καὶ πίνουσιν οἶνον· ἂν καλὰ καὶ εἶναι πολλοὶ ὅπου κἀνοῦσι καὶ τρεῖς ἡμέρας νὰ

ράγουσι και μίαν εβδομάδα και άλλοι ένδυναμωθέντες υπό Κυρίου, επέρασαν και όλην τήν άγιαν τεσσαρακοστήν νηστειοί.

ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Περί δι του άντιμίνσιου, όπου έρωτάτε εις τό είκοστόν πρώτον, πότε άνοιγομεν εις τάς Προηγιασμένας, και άν χρειάζονται πλειότερα από ένα, λέγομεν ότι τότε τό άνοιγομεν, όταν λέγεται τό, *Ίνα και αυτοί σνν ήμιν.* Ένα μόνον άντιμίνσιον μεταχειριζόμεθα εις πάντα τόπον, και κάθε καιρόν, διατί ένα και μόνον τάρον γνωρίζομεν του Κυρίου, ό όποιος άν καλά και εις τάς Προηγιασμένας δέν δέχεται νεκρόν τό σώμα του Κυρίου, ώσαν εις τάς άλλας λειτουργίας, αλλά άναστημένον, με όλον τουτο, διατί μετά τήν άνάστασιν τό άνοιξαν οι άγγελοι, και ήμεις κρατούμεν άνοικτόν τό άντιμίνσιον μέχρι τέλους· μάλιστα διατί τό μεταχειριζόμεθα ως θρόνον.

ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Η τάξις της ακολουθίας των κειομημένων ιδώ εις τά μέρη της Κωνσταντινουπόλεως, άλλαξε κωπόσον, έσπώντας και να σμικρύνουσιν από τον τύπον όπου έχομεν εις τό Ευχολόγιον διά τά συχνά και μεγάλα θανατικά όπου έρχονται, και δέν φθάνουσιν οι ιερείς να θάπτουσι τά λείψανα· άμη πρέπει να γίνεται καθώς έρμηνεύει ό τύπος, μάλιστα εκεί όπου δέν αναγκάζει τό θανατικόν να βιαζόμεθα.

Περί δι της τάξεως του Βαπτίσματος, γίνεται άπαραλλάκτως, καθώς διαβάξει ό τύπος όπου είναι εις τό Ευχολόγιον, τό όποιον ήμπορείτε να ιδήτε, και άν διαφέρει τίποτε από τό ιδικόν σας, ή να τό διορθώσετε έσεις προς άλλήλους, ή να γράψητε προς ήμάς να τό ανακρίνωμεν συνοδικώς.

ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Διά τήν εύλογίαν του Ιερέως, άν γίνεται δι' άφής, ή όχι, λέγομεν ότι ποτέ ούτως εύλογοῦμεν, ποτέ δι' όχι. Εις μέν τήν άγιαν Βάπτισιν και Έξομολόγησιν, όταν λύομεν τους μετανοούντας από τάς άμαρτίας τους, εις τάς κεφαλές τους να εύλογοῦμεν τον μιν βαπτίζόμενον διατί οίον πλάττομεν εις αυτόν τήν δευτέραν γέννησιν όπου λέγεται αναγέννησις, και παλιγγενεσία, καθώς και ό Θεός με τάς χειράς του έπλασε τον πρώτον άνθρωπον, διά τουτο και έμφυσούμεν εις τό πρόσωπόν του εις τύπον της πνοής όπου του ίδωκε, δίδοντες και ήμεις διά του έμφυσήματος τήν χάριν του άγιου Πνεύματος κατά τό γεγραμμένον, ότι ενεφύσησεν ό Κύριος και ειπε, «Λάβετε Πνεύμα άγιον» (Ίω. κ'). τον δε μετανοούντα, διατί ξεχωριστά εις εκείνον παρακαλοῦμεν να του ελθη από του Θεου και ή των άμαρτημάτων άρεσις, και ή δύναμις του να τον φυλάξη εις τό μέλλον, να μη μολυνθη δεύτερον· διά τουτο τό Ευχγγέλιον βάλλομεν ξεχωρα εις τήν κεφαλήν του άπάνω, όταν του διαβάζωμεν τό Ευχέλιον, σημαδεύοντας τήν χείρα του

Κυρίου, τὸν δὲ λοιπὸν λαὸν δὲν εὐλογοῦμεν δι' ἀφῆς ὅταν λέγωμεν εἰς τὴν λειτουργίαν, Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ λοιπὰ, ἢ ὅταν λέγωμεν, *Εὐλογία Κυρίου ἔλθοι ἐφ' ἡμᾶς*· διατί οὔτε εἶναι δυνατόν, διὰ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, οὔτε ἀρμόδιον διὰ τοὺς συμμίκτους, ὅπου μπορετὸν νὰ μὴν εἶναι καὶ ὀρθόδοξοι, ἢ καὶ ἤθελε γεννήσῃ τὸ πρᾶγμα κανένα σκάνδαλον· ἀμὴ οὕτως ἀπὸ μακρὰν εὐλογοῦμεν ὁ λαὸς εἰμὲν ἐστὶν εὐλογίας ἄξιος, μένει εἰς αὐτὸν ἡ εὐλογία, εἰδὲ μὴ στρέφει εἰς τὸν εὐλογοῦντα. Κατ' ἰδίαν δὲ καὶ ζέλωρα ἓνα χριστιανὸν νὰ εὐλογοῖ τινὰς δι' ἀφῆς εἶναι ἐπαινετὸν, ὡς καλὰ καὶ εἰς τοὺς τύπους τοὺς ἰδικούς μας δὲν τὸ εὐρίσκομεν γεγραμμένον· ἀλλὰ καὶ ὁ αὐτὸς Χριστὸς, ποτὲ μὲν εἶδεν τὴν χάριν τοῦ δι' ἐπιθέσειως τῶν ἀχράντων χειρῶν αὐτοῦ, ποτὲ δὲ ἐπάρας τὰς χεῖρας καὶ μὴ ἀπτόμενος κύλῳγει.

ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Πρὸς δὲ τὸ εἰκοστὸν τέταρτον, ὅπου ἐρωτᾶτε, πῶς πρέπει νὰ ἐντυπώνη ὁ χριστιανὸς τὸν σταυρόν του, ἤγουν μὲ ποῖα δάκτυλα, λέγομεν ὅτι ἡμεῖς ὅλοι ἔχομεν συνήθειαν παλαιὰν καὶ παράδοσιν νὰ προσκυνῶμεν ἔχοντες τὰ τρία πρῶτα δάκτυλα μαζωμένα ὅμοῦ, εἰς τύπον τῆς ἁγίας Τριάδος, μὲ τὴν φωτισίαν τῆς ὁποίας ἀπεκαλύφθη εἰς ἡμᾶς τὸ μυστήριον τῆς Ἐνσάρκου Οἰκονομίας, καὶ ἐδιδάχθημεν νὰ δοξάζωμεν ἓνα Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, Πατέρα, Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, νὰ σταυροθῶμεν μαζὺ μὲ τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν καταβθόντος καὶ ἐνανθρωπήσαντος καὶ σαρκί παθόντος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν· καὶ φαίνεται εὐλογον, διατί μὲ τὸ μαζωμα τῶν τριῶν δακτύλων ἐνθυμούμεθα τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ μὲ τὸ νὰ ἐντυπώνωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἀνακηρύσσομεθα τοῦ Πάθους καὶ τῆς Ἀναστάσεως αὐτοῦ, μὲ τὰ ὅποια καὶ διὰ τὰ ὅποια ἐπικλοῦμεθα τὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ βοήθειαν.

ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

Περὶ τοῦ εἰκοστοῦ πέμπτου, ὅπου ἐρωτᾶτε μὲ ποῖα δάκτυλα πρέπει νὰ σχηματίζη ὁ ἀρχιερεὺς, ἢ ἱερεὺς τὴν εὐλογίαν ὅπου δίδει, λέγομεν ὅτι ἐπαυδὴ καὶ ἔταξεν ὁ Θεὸς μεθ' ὄρκου εἰς τὸν Ἀβραάμ νὰ εὐλογοῦνται ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς εἰς τὸ σπέρμα του (Γενέσ. 22), ὅπου εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ καὶ Δαβὶδ βεβαιῶν λέγει, «Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς» (Ψαλ. 71), εὐλογεῖ ἡ Ἐκκλησία τοὺς πάντας, σχηματίζοντας μὲ τὴν ἱερατικὴν χεῖρα τὸ ὄνομα τοῦ Μεσσίου ὅπου εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, τυπώνοντας ἰῶτα καὶ σίγμα, ὅπου δηλοῖ τὸ Ἰησοῦς, καὶ Χ. καὶ σίγμα ὅπου λέγει κατὰ τὴν συντομίαν Χριστὸς, καὶ μὲ ὅποια δάκτυλα τὰ σχηματίζῃ τινὰς ταῦτα τὰ τέσσαρα γράμματα, δὲν διαφέρει τίποτε, μόνον νὰ ἔχη ἔννοιαν ὁ εὐλογοῦμενος ὅτι ἡ εὐλογία αὕτη ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καταβαίνει διὰ χειρὸς τοῦ ἱερέως, καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὅπου δίδει τὸ χάρισμα τῆς εὐλογίας πρὸς αἰτήσεις ἐκείνου ὅπου ζητᾷ μετὰ πίστεως. Ἀμὴ ἀρμοδιαιότερον φαίνεται νὰ γίνεταί, καθὼς ζωγραφίζουσι τὸν Χριστὸν καὶ

εὐλογῆ, δικτί πλίον ξεκαθαριστά δείχνει τὸ, «Ἰησοῦς Χριστός»· τὸ μέγαλον καὶ τὸ τέταρτον ὁποῦ σμίγονται τὸ, «Ἰησοῦς», καὶ τὰ δύο ὁποῦ στέκονται ὀρθά, κλίνοντας ὀλίγον τοῦ ἐνός, τὸ Χ, καὶ τὸ μικρὸν ὕστερον τὸ σίγμα, ὃ δηλοῖ «Χριστός»· ἂν καλὰ καὶ τὸ αὐτὸ σημαδεύει, ἂν κρατήσης καὶ τὰ δύο ὕστατα δάκτυλα κάτω εἰς τόπον τῶν ΣΣ, τὰ δὲ τρία πρῶτα ὀρθία, τυποῦντα τὸ ἰῶτα καὶ τὸ Χ, καὶ τοῦτο δὲν κάνει καμμίαν διαφορὰν.

ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΕΚΤΟΝ.

Διὰ τὸν Θεοδώρητον δὲν ἔχει ἡ Ἐκκλησία μας γνώμην νὰ εἶναι αἰρετικὸς· δικτί ἀλήθεια εἶναι πῶς ἡ τρίτη Σύνοδος ἐκάθηρε τὰ ὅσα ἔγραψε καὶ αὐτὸς καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Ἰβας ἐναντίον τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, τὰ ὅποια ἐσύνησαν ὁ ἅγιος οὗτος ἐναντίον τοῦ Νεστορίου· ἀμὴ αὐτοὺς δὲν τοὺς ἐκάθηρεν, οὔτε τὸν πατριάρχην τους Ἰωάννην ὁποῦ τοὺς ἐπροστάτει αὐτοὺς τοὺς δύο, μαζὺ μὲ τὸν Νεστόριον, ἀλλὰ τοὺς ἔδωκε νὰ ἔχουσι πάλιν τοὺς θρόνους τους, δικτί ἠθέλησε τὰ ὅσα ἐσυγγράψαι κατὰ τοῦ Κυρίλλου καὶ ὁμολόγησαν πᾶρρησίᾳ πῶς διὰ πείσμα τὰ ἔγραψαι, καὶ ὄχι δικτί ἐπιστεύασιν οὕτως, ἀμὴ πῶς ἔχουσι καὶ αὐτοὶ τὴν ἰδίαν γνώμην μὲ τὴν Σύνοδον κατὰ τοῦ Νεστορίου. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἄλλα του συγγράμματα δέχεται ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ὡς σοφίης πλήρη καὶ ὠφέλιμα· ἐκεῖνα δὲ τὰ κατὰ Κυρίλλου μόνον ἀποστρέφεται. Καὶ ἂν καλὰ καὶ εἰς τὸν διάλογόν του ὁποῦ ἐπιγράφει, Ἄσρεπτον, φαίνεται νὰ γράφῃ κάποιον τίποτε περὶ τῶν ἀχρόντων Μυστηρίων διαφορικῶς τῶν ὅσα ἀρῆκασιν οἱ ἄλλοι ἅγιοι Πατέρες, ἀλλὰ σιμὰ εἰς ἐκείνους ὁποῦ ἐξετάζουσι μὲ πάσαν ἀκρίθειαν τὰ λόγια τῶν διδασκάλων καὶ τὰς ἐνοίας, κρίνεται καὶ ἐκεῖνο ὀρθὸν καὶ ἀσφαλίστατον.

ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

Ὁ τύπος τῶν μετανοιῶν ὁποῦ κρατεῖτε, καθὼς ἔχει ἡ τετυπωμένη γραφὴ ὁποῦ μᾶς ἐστείλετε, εἶναι ὁ αὐτὸς ὁποῦ καὶ ἡμεῖς κρατοῦμεν, διαφέρει μόνον εἰς τοῦτο, ὁποῦ ὅταν γίνωνται αἱ μεγάλαι μετάνοιαι, καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐταῖς αἱ δώδεκα, κάνομεν καὶ ἡμεῖς πρῶτον τρεῖς μεγάλαις, καὶ ὕστερα ἀπὸ ταῖς μικραῖς ταῖς δώδεκα ἄλλην μίαν μεγάλην, καὶ γίνονται δεκαεῖς καὶ ὄχι δεκαεπτὰ καθὼς γράφετε.

Ἀνέριμεν ἡμῖν καὶ ἐκ στόματος ὁ γραμματοκομιστὴς τῶν ἐρωτημάτων πῶς ἡ Μκαριότης σου τὸν ἐπρόσταξε νὰ ἐρωτήσῃ διὰ τὴν συνήθειαν τοῦ τύπου σας, ὁποῦ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μέσα περιμαζώνονται ἀνκριεῖς ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀκολουθείας, καὶ ἐρωτᾶτε ἂν εἶναι νόμιμον καὶ εὐλογον τὸ τοιοῦτον· καὶ ἀποκρινόμεθα ἀπὸ τὸν ἅγιον Παῦλον. Διατάσσων διὰ τὴν εὐταξίαν τῆς ἐκκλησίας, λέγει εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον πρώτην, «Βούλομαι οὖν προσεύεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντί τύπῳ, γυναικί δὲ διδάσκων οὐκ ἐπιτρέπω, οὐδὲ αὐθεντεῖν ἄνδρος, ἀλλ' εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ» (Τιμόθ. Α. Ε'). Δύο φοραῖς προστάσσει τὴν ἡσυχίαν εἰς αὐταῖς, δικτί τούτη εἶναι ἡ ἐξαίρετος ἀρετὴ τῶν γυναικῶν νὰ ἡσυχάζουσι μετὰ πάσης σωφροσύνης καὶ

κοσμιότητος· ταύτην τὴν ἡσυχίαν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὴν φυλάττουσιν ἐκεῖ ὅπου συντρέχουσιν πολλῶν λογίων ἄνδρες, νέοι καὶ γέροντες, πιστοὶ καὶ ἄπιστοι, διὰ τοῦτο καὶ εἰς ξεχωριστοὺς τόπους τῆς ἐκκλησίας πρέπει νὰ προσεύχωνται καὶ νὰ μανθάνουσι καὶ ὄχι ποτὲ νὰ διδάσκουν, ἢ ἀπλῶς νὰ ὀμιλοῦσι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ νὰ ἡσυχάζουσιν ἐν πάσῃ κοσμιότητι· τὸ ὅποιον εἰς τὸν παλαιὸν Ναὸν ἐφυλάττετο, ὅπου ἦσαν ξεχωρισμένοι οἱ τόποι τῶν παρθένων καὶ τῶν χηρῶν καὶ ὑπάνδρων· τὸ ὅποιον διατί δὲν τὸ ἐφύλαξεν ὁ Ζαχαρίας εἰς τὴν Παρθένον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τόκον ἐτίθει αὐτὴν εἰς τὸν τόπον τῶν παρθένων, ἀπέκτειναν αὐτὸν ἀναμεταξὺ τοῦ Ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, (Ματθ γε'.) ὡς φασιν αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἱστορίαι· καὶ ὁ Χρυσόστομος τὸ ἐφύλαξεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν του, ἔστρωντας καὶ νὰ περιφράξῃ τὸν τόπον τῶν γυναικῶν ἀπὸ τὸν τόπον τῶν ἀρρένων· μάλιστα διατί βλέπομεν μὲ τὰ ἰδιὰ μας μάτια πόσαις ἀτοπίαῖς γίνονται μέσα εἰς ταῖς ἐκκλησίαις ἐκείνων τῶν ἐθνῶν ὅπου ὑποφέρουσι νὰ γίνεταὶ ἡ τοιαύτη ἀνκατάσσις. Διὰ τοῦτο ἡ Μακαριότης σου νὰ κάμῃς πάντα τρόπον νὰ ξεκούψῃς τὴν κακὴν συνήθειαν ἀπὸ τὸν τόπον σας καὶ μὲ παρξίνεσι καὶ ἐπιτίμια ἢ ἀφορισμούς, ἢ ὡς εἶναι δυνατόν, διὰ νὰ μιμηθῆτε καὶ εἰς τοῦτο πάσης ἡμῶν τὰς κατὰ τόπον ἀγίας Ἐκκλησίας, αἱ ὅποιαι δὲν συγχωροῦσι διὰ κανένα τρόπον τῶν γυναικῶν νὰ στέκωνται εἰς ἄλλον τόπον τοῦ ναοῦ, μόνον εἰς τὸν διωρισμένον γυναικίτην διατί πρέπει (καθὼς ἐκβάλλομεν ἀπὸ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον) χωριστὰ νὰ εἶναι τὰ σύνορα τῶν γυναικῶν ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν· φησὶ γὰρ εἰς τὰ Τετραστιχὰ του «Χωρὶς γυναικῶν κάρρένων ἡδύσματα», εἶτε ὀρίσματα, κατὰ τὴν παρομίαν.

Ταῦτα εἶναι τὰ ἐρωτήματά σας καὶ αἱ προκρίσεις ἡμῶν. Καὶ εἰ μὲν ἀρέσουσι καὶ θεραπεύουσι τὸν νοῦν ἡμῶν καὶ τὴν καρδίαν, τῷ Θεῷ δόξα [διὰ] τὴν οἰκοδομὴν τῆς εὐσεβείας σας. Πλὴν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἀγάπην καὶ ζῆλον ἐνθεον ὅπου ἔχομεν πρὸς τὴν Μακαριότητά σας παρκαληνήμενοι, ἐπιθυμοῦντες νὰ εἴμεσθε κατὰ πάντα ἐνωμένοι εἰς τὸ ἐν, παρκαλοῦμεν νὰ μᾶς γράψετε ἀπόκρισιν εἰς τὰ πέντε ταῦτα ζητήματα ὅπου χρειαζόμεθα νὰ μάθωμεν δι' ἐσᾶς, ἀπὸ ἐσᾶς τοὺς ἰδίους· διατί ἡ φήμη ὅπου ἔρχεται ἀπὸ ποικίλους ἀνθρώπους ἡδὲν εἶναι μιᾶς λογῆς. Τὸ πρῶτον μᾶς λέγουσι πῶς εἰς τὸ ἅγιον Σύμβολον τῶν ἀγίων Πατέρων ἔχετε κάποιαι προσθέσεις καὶ κάποια λόγια ὅπου ἡμεῖς δὲν τὰ ἔχομεν· ζητοῦμεν ποῖα εἶναι ἐκεῖνα, καὶ διατί τὰ ἐπροσθέσετε. Δεύτερον μᾶς λέγουσιν ὅτι ξαναβαπτίζετε κάποιους· ἐρωτοῦμεν ποίους ξαναβαπτίζετε, καὶ διατί. Τρίτον, διὰ τὸ ἅγιον Μῦρον, ὅπου ποτὲ δὲν ἐκάμετε ἐσεῖς εἰς τὰ μέρη αὐτὰ (ὡς λέγουσι) οὔτε ἀπ' ἐδῶ ἀπὸ τὴν Μητέρα σας ἔστείλετε νὰ πάρετε· λοιπὸν πῶς ἐνθρονίζετε τὰς ἐκκλησίας, ἢ μυρώνετε τοὺς βαπτιζομένους, ἢ χρίετε τοὺς ἐπιστραφέντας ἀπὸ ἀρνήσεως; Τεταρτον, λέγουσιν ὅτι κάθε φορὰν ὅπου μεταθέσετε ἀρχιερεῖα ἀπὸ ἐπαρχίαν εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν τὸν χειροτονᾶτε· καὶ δεύτερον καὶ τρίτον ἐρωτῶμεν, ἂν εἶναι ἀλήθεια τὸ πρᾶγμα τοῦτο. Πέμπτον, ἂν ἔχετε τὴν συνήθειαν ὅπου κρατεῖ καὶ ἡ Μικρὰ Ρωσσία ὅπου εἰς μίαν λειτουργίαν χειροτονοῦσι καὶ πολλοὺς διακόνους καὶ πολλοὺς ἱερεῖς. Ταῦτα ζητοῦμεν οὐκ ἐφ' ὕβρει τῶν ἀδελφῶν, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἐπὶ διορθώσει

καὶ ὁμόνοια. Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς παρακλήσεως νὰ δώσῃ χάριν νὰ στέκεται ἡ ὁμόνοια τούτη τῶν Ἐκκλησιῶν μας μέχρι τέλους τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· καὶ τὰ μὲν περσμένα σφάλματα νὰ συγχωρήσῃ δι' ἡμῶν τῶν ἀναξίων δούλων αὐτοῦ, εἰς δὲ τὴν διόρθωσιν νὰ χάρισῃ προκοπὴν καὶ καὶ ἐπίδοσιν εἰς τὰ κρείττονα. Προσεύχεσθε δὲ καὶ περὶ ἡμῶν ἀδελφοὶ ἐν Χριστῷ ἵνα ῥυθθῶμεν ἀπὸ τὰς τοῦ κόσμου τυραννίδας καὶ στενοχωρίας οἰκτρὰς ὅπου καθ' ἡμέραν πάσχομεν, καὶ ὁ Κύριος νὰ στερεώσῃ ἐν εἰρήνῃ θεαρίστω τὴν βασιλείαν αὐτὴν καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην σας, νὰ ὁδηγᾶτε πάντοτε ἐν ταῖς ὁδοῖς τῆς σωτηρίας, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

(Ἐν τῆσι τοῦ χειρογράφου τούτου φέρεται ἡ ὑπογραφή τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυροῦ Μιλετίου, τοῦ διαδεχόμενου τὸν Χρυσάνθον τῷ 1731, βεβαίως πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς γνησιότητος τοῦ ἀντιγράφου.)

Ὁρος ἦτοι Τόμος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τῆς συγκροτηθείσης ἐν τῇ
θεοφυλάκτῳ βασιλεύουσῃ μητροπόλει Μοσκοβία, ἐν ἔτει ἀπὸ
κτίσεως κόσμου, ζροῶ ἐν μηνί Ἰανουαρίῳ, Ἰνδ. δ'.

Συνέχει δὲ ἐν πρώτοις δι' ἣν αἰτίαν ἐσυναθροίσθη ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, καὶ τί ἐσυμπέ-
ρανε καὶ τί ἐβεβαίωσε καὶ ἀπεράσισε.

Εὐδοκία καὶ χάριτι τῆς ἁγίας ὁμοουσίου καὶ ἀδιαίρετου Τριάδος, Πατρὸς,
Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς θεότητός τε καὶ βασιλείας, τοῦ ἐν
Τριάδι δοξαζομένου καὶ προσκυνουμένου Θεοῦ, θεοπίσματι δὲ τοῦ εὐσεβεστά-
του καὶ γαληνοτάτου μεγάλου αὐθιγτοῦ βασιλέως ἡμῶν καὶ μεγάλου κνίζη
Ἀλεξίου Μιχαηλοβίτζη, πάσης Μεγάλης, Μικρᾶς τε καὶ Λευκῆς Ῥωσσίας
αὐτοκράτορος τοῦ νέου Κωνσταντίνου, τῆς εὐσεβοῦς καὶ ὀρθοδόξου χριστι-
ανικῆς ἡμῶν πίστεως ζηλωτοῦ καὶ ὑπερμάχου, τῶν ἐχθρῶν δὲ καὶ ἐναντίων
τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀνυποτάκτων ἐκδικητοῦ καὶ
παιδευτοῦ, ἐσυγκροτήθη ἡ Ἱερὰ Σύνοδος (ἀπόντος τότε τοῦ Πατριάρχου),
οἱ ἱερώτατοι καὶ πανοσιώτατοι μητροπολίται, ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι,
ἀρχιμανδρίται καὶ ἡγούμενοι, ἐν τῇ θεοπροουρήτῳ βασιλευούσῃ μεγαλουπόλει
Μοσκοβία δι' αἰτίαν τοιαύτην.

Ἐπειδὴ, Θεοῦ παραχωρήσει, ἐνεκεν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὁ πολέμιος τοῦ
χριστιανικοῦ καὶ ὀρθοδοξοτάτου ἡμῶν γένους, βάσκανος Διάβολος, ἤγειρε
πολλοὺς ἀμαθεῖς κατὰ τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, οὐχὶ μόνον ἰδιώ-
τας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ ἱερατικοῦ καὶ μοναχικοῦ τάγματος, ὧν οἱ μὲν ἐκ
πολλῆς ἀμαθείας τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς καὶ γνώμης διεφθαρμένης, οἱ δὲ
καὶ σχήματι εὐλαβείας καὶ πολιτείας εἶναι δοκούσης ἐναρέτου φαινόμενοι
ἀσκηταί, νηστευταί καὶ ἐνάρετοι, ἐμπεπλησμένοι δὲ πάσης ἀγνοσίας καὶ
δοκοφροσύνης, ἕτεροι δὲ, καὶ ἐκ ζήλου τοῦτο νομίζοντες ἐποιοῦν, καὶ τοιοῦ-
τον ζῆλον ἔχοντες, ἀλλ' οὐχὶ συνετῶς παρακινούμενοι, ἐτάραξαν πολλὰς σε-
σαλευμένας ψυχὰς, καὶ τινες μὲν διὰ στόματος, ἄλλοι δὲ καὶ ἐγγράφως λέ-
γοντες καὶ γράφοντες ὤφθησαν ὅσα ὁ πατὴρ τοῦ ψεύδους Σατανᾶς εἰς τὰ
ῥα αὐτῶν ἐπιθύρισε· τοιγαροῦν ὠνόμασαν τὰ βιβλία τὰ νεωστὶ μεταφρα-
σθέντα, διορθωθέντα μετὰ μόχθου πολλοῦ καὶ τυπωθέντα μετὰ δαπάνης
οὐκ ὀλίγης, ἐπὶ τοῦ Νίκωνος ποτὲ Πατριάρχου, ὑπάρχειν αἰρετικά, νεοθευ-
μένα καὶ διεφθαρμένα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἡμῶν τάξεις τὰς
διορθωμένας ἐκ παλαιῶν ἑλληνικῶν καὶ σλαβικῶν βιβλίων, ἀνενδεῶς ἐκα-

κολόγησαν, καὶ ἀναισχύντως ἐσυκοφάντησαν, τὴν ἀρχιερατικὴν τάξιν καὶ ἀξίαν ἐκατεφρόνησαν καὶ ὠνεΐδισαν, ταράσσοντες τὸν ὄχλον μετὰ τὴν μωρίαν αὐτῶν, ἐπιλέγοντες, ὡς ἡ Ἐκκλησία πλέον οὐκ ἦν Ἐκκλησία, πῶς οἱ ἀρχιερεῖς οὐκ εἰσὶν ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ ἱερεῖς τὸ σύνολον οὐχ ὑπάρχουσι, καὶ ἕτερα παρόμοια φλυαροῦντες παράνομα· καὶ διὰ τὴν τοιαύτην αὐτῶν διαβολικὴν φλυαρίαν καὶ ἀσύνετον ματαιολογίαν, οἱ ἱερεῖς ὑπὲρ πάσης ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καὶ φροντίδος ἀμερίμνησαν, ἀνθ' ὧν λόγον ἀποδώσουσιν ἐν τῇ φοβερῇ ἡμέρᾳ τῆς δικαιοκρισίας. Καὶ τὰ βιβλία τὰ νεωστὶ μεταφρασθέντα διορθωθέντα καὶ τυπωθέντα ἐπὶ τοῦ Νίκωνος ποτὶ Πατριάρχου καὶ μετὰ τὴν ἐξίλειυσιν αὐτοῦ ἤρξαντο τοῦ βδελύττεσθαι, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δοξολογίαν μὴ ἐπιτελεῖν μετὰ τῶν διορθωμένων βιβλίων, οὔτε μὴν τὰς Προσφορὰς αἱ εἶχον τετυπωμένον τὸν τετραπέρατον τοῦ Κυρίου τίμιον σταυρὸν, κατὰ τὴν καὶ τὴν παράδοσιν τῆς ἁγίας ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας προσφερομένου

τοῦ τύπου: | ————— | μήτε τὴν θείαν ἱερουργίαν

λαειτουργῆσαι οὐκ ἤθελον μετ' ἐκείνων, μόνον ἐξ ἐντελοῦς ἀμαθείας ἐδέχοντο τὰς προσφορὰς ὅπου ἦσαν τετυπωμέναι, ὁ σταυρὸς μὲ ὑποπόδιον δηλονότι, καὶ μετὰ τὸ κροκίον τοῦ προπάτορος Ἀδάμ, καὶ κύκλῳθεν γεγραμμένον τὸ, «Ἴδε ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τῆς ἁμαρτίας παντός τοῦ κόσμου», μὴ γινώσκοντες ὡς οὐχὶ ὁ σταυρὸς ὑπάρχει ἄμνος, οὐδὲ ἐκάστη Προσφορὰ πρὸ τῆς ἱερουργίας ἢ καὶ μετὰ τὴν ἱερουργίαν λογιζέται ἄμνος τοῦ Θεοῦ, μόνον ἡ μερίς ἢ ὅποια αἱρεται ἀπὸ τὴν μίαν Προσφορὰν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Κυρίου, ἐκείνη μόνη ἄμνος τοῦ Θεοῦ εἶναι λογιζέται· καὶ διὰ τὴν τοιαύτην τῶν ἱερέων πολλὴν ἀμαθειαν καὶ ἄκρην ἀμελειαν, τὸ ἐγγχειρισθὲν αὐτοῖς τοῦ Χριστοῦ ποιμνιον καταφρονούντων καὶ μὴ φροντιζόντων ὑπὲρ πάσης ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, διὰ τῆς ἀτάκτου αὐτῶν πολιτείας πολλοὶ τῶν χριστιανῶν ἐχωρίσθησαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰσόδου καὶ συντόνου προσευχῆς, τῆς τε μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν καὶ κοινωνίας τοῦ ἀχράντου Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ ὑστέρησαν ἑαυτοὺς οἱ τριτάκτινες· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ οἱ δυνάμενοι ἀρχισαν ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν κρατεῖν γηρευσμένους ἱερεῖς ἀνευ εὐλογίας καὶ ἀπολύσεως τῶν ἀρχιερέων αὐτῶν, καὶ πολλοὶ ἐκ τούτων τῶν ἱερέων ὑπῆρχον ἐν ἐπιτιμίοις, ἕτεροι δὲ ὑποκείμενοι καὶ ὑπὸ τελείαν καθάρσειν ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχιερέων· ἱερουργοῦσαν οὖν ἐπὶ τὰς οἰκίας αὐτῶν, ποιοῦντες τὸ θέλημα τῶν ἀνοποτάκτων τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τῶν μὴ θελούντων ἀκοῦσαι ψαλμοφθίαν καὶ ἀκολουθίαν εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐκείνας, ὅπου ἐτελεῖτο ἡ ἀκολουθία μετὰ διορθωμένα τυπωμένα βιβλία, κατὰ τὴν τάξιν τῆς ἁγίας Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὥστε καὶ εἰς πολλοὺς ἐκ τοῦ λαοῦ ὑποψία εἰσῆλθον πῶς πολλὰ αἵρεσις καὶ τοῦ Ἀντιχριστοῦ μίσματα κτεμῖανεν τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰς τάξεις καὶ τὰ Μυστήρια καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν πᾶσιν ἀκολουθίαν. Ἐσυγχίσθησαν δὲ καὶ ἐσκηνδάλισθησαν καὶ διὰ τὴν διορθώσιν τοῦ ἁγίου Συμβού-

λου, καὶ διὰ τὸ τριπλοῦν «ἀλληλοῦια», καὶ διὰ τὴν σημείωσιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ σταυροῦ, εἶπουν διὰ τὴν σύνθεσιν τῶν τριῶν πρώτων δακτύλων, καὶ διὰ τὴν εὐχὴν τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὰ ἐξῆς.

Διὰ ταύτας οὖν τὰς αἰτίας, ἐσυναθροίσθημεν ἡμεῖς οἱ τῆς Μεγαλορωσσίας ἀρχιερεῖς, μητροπολίται, ἀρχιεπίσκοποι, καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν τοῦ ἱεροῦ καταλόγου οἱ ἔγκριτοι ἀρχιεπίσκοποι, ἡγούμενοι καὶ πρωτοπαπάδες, ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Συνοδικῷ Παλάτιῳ καὶ ἐξετάσαντες ἀκριβῶς διὰ μέσου πολλοῦ καιροῦ τὰ νεωστὶ μεταφρασθέντα, διορθωθέντα καὶ τυπωθέντα βιβλία σὺν τοῖς παλαιοῖς σλαβαϊκοῖς χειρογράφοις βεμβραίνου βιβλίοις, περὶ τῶν ἄνω εἰρημένων ὑποθέσεων καὶ ὑπὲρ τῶν λοιπῶν, καὶ οὐδὲν στρεβλὸν ἢ διστραμμένον ἢ τῆς εὐσεβοῦς καὶ ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως ἐναντίον εἰς τὰ νεωστὶ μεταφρασθέντα, διορθωθέντα τε καὶ τυπωθέντα βιβλία εὗρομεν, ἀλλὰ πάντα σύμφωνα σὺν τοῖς παλαιοῖς σλαβαϊκοῖς βεμβραίνου βιβλίοις· εἰς ἃ ἴδομεν τὸ ἅγιον Σύμβολον γεγραμμένον, ἄνευ τῆς προθήκης ἐκείνης (τοῦ «ἀληθινόν»), καθὼς καὶ εἰς τὰ νεωστὶ διορθωθέντα βιβλία ὀρθῶς ἐτυπώθη, ἴτι καὶ τὸ «ἀλληλοῦια» ἀραδικῶς γεγραμμένον ἐκ τρίτου, «ἀλληλοῦια, ἀλληλοῦια, ἀλληλοῦια, δόξα σοι ὁ Θεός», οὕτως ἐκ τρίτου λέγεσθαι ἀπεράνθη· ἀλλὰ καὶ τὴν σημείωσιν τοῦ τύπου τοῦ τιμίου σταυροῦ, ἤγουν τὴν σύνθεσιν τῶν τριῶν πρώτων δακτύλων τῆς δεξιᾶς χειρός, καὶ τὴν τοῦ Ἰησοῦ εὐχὴν, ὁμοίως καὶ τὴν τάξιν τῆς ἱερᾶς λειτουργίας καὶ τὰ λοιπὰ πάντα σύμφωνα εἰς τὰ παλαιὰ σλαβαϊκὰ βεμβραίνου βιβλία εὗρομεν, ὡς καὶ εἰς τὰ διορθωμένα καὶ τετυπωμένα βιβλία. Διότι ὁ ποτὶ πατριάρχης Νίκων νὰ διορθωθῶσι καὶ μεταφρασθῶσι τὰ βιβλία οὐχὶ ἀφ' ἑαυτοῦ τοῦ μόνου ὤρισεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆς βουλῆς τοῦ εὐλαβεστάτου ἀθηνότος ἡμῶν βασιλέως καὶ μεγάλου Κνίζη κυρίου Ἀλεξίου Μιχαηλοβίτζη, πάσης Μεγάλης Μικρᾶς τε καὶ Λευκῆς Ρωσσίας αὐτοκράτορος, μετὰ γνώμης δὲ καὶ εὐλογίας τῶν Μακαριωτάτων καὶ Ἁγιωτάτων Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν, καὶ μετὰ συμφωνίας πάντων τῶν ὁσιωτάτων Ἀρχιερέων τῆς Μεγάλης Ρωσσίας, συνοδικῶς ἀπεφασίσθη ἐκ τῶν ἐλληνικῶν καὶ παλαιῶν σλαβαϊκῶν βεμβραίνων βιβλίων, καὶ ἡμεῖς νῦν ἀκριβῶς ἐρευνήσαντες καὶ δοκιμάσαντες καὶ ἐνώπιον τοῦ εὐσεβεστάτου, γαληνοτάτου μεγάλου ἀθηνότος βασιλέως ἡμῶν καὶ αὐτοκράτορος Κυρίου Ἀλεξίου Μιχαηλοβίτζη, καὶ κατενώπιον τῆς ἐκλαμποτάτης βασιλικῆς Συγκλήτου, εἰς τὸ Βασιλικόν Ὑψηλότατον Λίθινον Παλάτιον ἐπαρστήσαμεν, καὶ ἀναγνόντες ἐμπροσθεν τῆς αὐτοῦ μεγίστης βασιλείας, καὶ ἐνώπιον τῶν καθηζομένων ἀρχόντων καὶ ἄλλων περιστηκότων πάντων εὗρομεν αὐτὰ ὀρθὰ καὶ σύμφωνα εἰς ἅπαν· ἐκ τῶν ὁποίων βιβλίων τινὰ, καὶ εἰς τοὺς κατὰ τόπον ἱερεῖς τῆς βασιλευούσης πόλεως Μοσκοβίας συνοδικῶς ἐνεφανήσαμεν εἰς τὸ Πατριαρχικόν Συνοδικόν Παλάτιον παραστήσαντες, εἰς ἃ ὑπάρχει καὶ γεγραμμένον τὸ ἅγιον Σύμβολον χωρὶς τῆς προσθήκης (τοῦ «ἀληθινόν») καὶ τὸ «ἀλληλοῦια» ἀραδικῶς ἐκ τρίτου εἶτα τὸ «δόξα σοι ὁ Θεός» καὶ τὰ λοιπὰ πάντα καθὼς καὶ εἰς τὰ νεωστὶ διορθωθέντα βιβλία ὕστερον ἐτυπώθησαν.

Ὅποταν δὲ, χάριτι τοῦ παντοδυνάμου καὶ πανηγάρου Θεοῦ καὶ τῆς πρεσβείας καὶ προστασίας τῆς ὑπερχείας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου οἱ Παναγιωτάτοι καὶ Μακαριώτατοι, (καὶ Οἰκουμενικοὶ) Πατριάρχαι ὁ τε κὺρ Παί-

σιος πάπαι καὶ πατριάρχης τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρίας καὶ Κριτῆς τῆς Οἰκουμένης, καὶ ὁ κύρ Μακκάριος, πατριάρχης τῆς μεγάλης θεουπόλεως Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς, διὰ τῆς προσκλήσεως, δεήσεώς τε καὶ παρακλήσεως τοῦ εὐσεβεστάτου μεγάλου αὐθέντου ἡμῶν βασιλέως καὶ μεγάλου Κνέζη Ἀλεξίου Μιχαηλοβίτζη, πάσης Μεγάλης Μικρᾶς τε καὶ Λευκῆς Ῥωσσίας αὐτοκράτορος, παρεγένοντο σωματικῶς εἰς τὸ διορθῶσαι καὶ διακρίναι τὰ ἀνά τὴν ἡμετέραν ἐκκλησίαν συμβάντα σχίσματα καὶ σκάνδαλα, ἡμεῖς ἅπαντα ἢ ἱερὰ Σύνοδος τῆς Μεγαλορωσσίας εὐχαριστοῦντες Κυρίῳ τῷ Θεῷ καὶ τῇ παναχράντῳ Θεοτόκῳ ὑπὲρ τῆς ἀριξείως αὐτῶν καὶ παρουσίας, ἐχαρμεν λίαν ὑπὲρ τῆς τοιαύτης εὐτυχίας, ὅπου Κύριος ὁ Θεὸς διὰ ἄπειρον ἔλεος, καὶ τῇ προσείῃ τῆς παναχράντου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, τοιαύτην εὐτυχίαν καὶ χάριν ἐχαρίσατο ἡμῖν ὡς νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν σωματικὴν παρουσίαν των. Ὅμως μετὰ ταῦτα ἡμεῖς ἅπαντα ἢ ἱερὰ Σύνοδος εἰς τὴν κρίσιν τῶν μακαριωτάτων καὶ παναγιωτάτων πατριάρχων τὰς συνόδους ἡμῶν καὶ πάσης τὰς ὑποθέσεις καταλιπτῶς ἀνηνέγκαμεν, καὶ οἱ Μακαριώτατοι καὶ Παναγιώτατοι Πατριάρχαι τὰς ἡμετέρας συνοδικὰς ὑποθέσεις καὶ διακρίσεις ἀκούσαντες εἶπον ὅτι «οὕτως ἔχει ἡ ἀλήθεια, καὶ ὀρθῶς ἰδιακρίνατε, μηδ' ἡμῶν εἰς ἅπαντα συμφρονεῖτε, ὡς ἡμεῖς κρατοῦμεν καὶ φρονοῦμεν ἐξ ἁνωθεν καὶ ἀρχῆς οὕτω καὶ ὑμεῖς συνοδικῶς καὶ σοφῶς ἰδιακρίνατε καὶ ἐφρονήσατε, διότι αὕτη ἰστὶν ἡ παράδοσις τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ τῆς ἁγίας Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἢ ἑκπαλαι συνήθεια καὶ τάξις καὶ τὰ βιβλία τὰ νεωστὶ μεταφρασθέντα καὶ διορθωθέντα καὶ τυπωθέντα ὑπάρχουσιν ὀρθὰ καὶ σύμφωνα σὺν τοῖς ἡμετέροις βιβλίοις», καὶ τὰς ἡμετέρας συνοδικὰς διακρίσεις εὐλογήσαντες ἐβεβαίωσαν.

Ὅταν δὲ ὁ Κύριος ὁ Θεὸς καὶ ἡ πανάχραντος Θεοτόκος μετὰ τὴν ἔλευσιν τῶν Παναγιωτάτων Πατριαρχῶν ταχὺ ἰδωρῆσατο ἡμῖν καὶ γνήσιον ἀρχιερέα καὶ ἀρχιεπίσκοπον τὸν ἁγιώτατον κύρ Ἰωάσαφ διὰ πατριάρχην Μοσκοβίας καὶ πάσης Ῥωσσίας, καὶ πρὸς αὐτὸν τὰς ἡμετέρας συνοδικὰς ὑποθέσεις καὶ διακρίσεις ἀνηνέγκαμεν, τοῦ θεωρῆσαι, διακρίναι, εὐλογήσαι καὶ βεβαίωσαι, καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἡμῶν πατριάρχης ὁ ἁγιώτατος Μοσκοβίας καὶ πάσης Ῥωσσίας τὰς συνοδικὰς ἡμῶν ὑποθέσεις καὶ διακρίσεις ἀκούσας καὶ θεωρήσας εὐλόγησι καὶ ἐβεβαίωσι, ὡς καὶ οἱ μακαριώτατοι καὶ οἰκουμενικοὶ πατριάρχαι κύρ Παΐσιος Ἀλεξανδρίας, καὶ κύρ Μακκάριος Ἀντιοχείας συμφώνως ἐν ἅπασιν.

Α Π Ο Φ Α Σ Ι Σ Κ Ο Ι Ν Η .

Ἐπὶ τούτοις οὖν κοινῶς νῦν ἡμεῖς οἱ ἐλέφ Θεοῦ εὐσεβεῖς οἰκουμενικοὶ πατριάρχαι, Παΐσιος πάπαι καὶ πατριάρχης τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρίας, καὶ Κριτῆς τῆς Οἰκουμένης, καὶ Μακκάριος, πατριάρχης τῆς μεγάλης θεουπόλεως Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς, ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν κύρ Ἰωάσαφ, πατριαρχοῦ Μοσκοβίας καὶ πάσης Ῥωσσίας, σὺν τοῖς λοιποῖς ἱερωτάτοις τῆς Μεγάλης Ῥωσσίας καὶ τοῖς παρατυχοῦσι τῶν Ῥωσσιῶν ἀρχιερεῶσι καὶ μετὰ πάσης τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἐν ὀνόματι τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ συνοδικῶς ἀποφαινόμεθα:

Πάντων ὑμῶν τῶν ἀρχιμανδριτῶν καὶ ἡγουμένων τε, μοναχῶν καὶ πρωτοπαπάδων καὶ πάντων τῶν ἱερέων καὶ κληρικῶν παντός τάγματος καὶ παντός τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος μεγάλων τε καὶ μικρῶν (ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν), ὀρίζομαι νὰ ὑποτάσσεσθε ἐπὶ πᾶσι τῇ ἀγίᾳ τοῦ Χριστοῦ Ἀνατολικῇ καὶ Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἄνευ πάσης ὑποψίας καὶ ἀντιλογίας· οἱ ἀρχιμανδρίται καὶ ἡγούμενοι νὰ διδάσκετε τοὺς ἀδελφοὺς τῶν μοναστηρίων ἡμῶν, οἱ πρωτοπαπάδες καὶ λοιποὶ ἱερεῖς ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐνορίᾳ τοὺς ἐνορίτας του, καὶ ὁ καθεὶς τὰ πνευματικὰ τέκνα, ἀνδρας, γυναῖκας τε καὶ παῖδας νὰ διδάσκετε συχνῶς ἐπ' ἐκκλησίας καὶ κατὰ μόνας, ἵνα πειθῶνται οἱ πάντες κατὰ πάντα χωρὶς πάσης ὑποψίας καὶ ἀντιλογίας τῇ ἀγίᾳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ· ἀλλὰ καὶ τὰ βιβλία ὅπου σὺν θεσπισματι τοῦ εὐσεβεστάτου αὐτοκράτορος βασιλέως ἡμῶν κυρίου Ἀλεξίου Μιχαηλοβίτζη, καὶ σὺν εὐλογίᾳ καὶ γνώμῃ τῶν ἀγιωτάτων ἡμετέρων ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν ἐμεταφράσθησαν καὶ προεδιωρθώθησαν καὶ ἐτυπώθησαν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Νίκωνος ποτὲ πατριάρχου καὶ μετὰ τὴν ἐξίλευσιν αὐτοῦ δι' εὐλογίας τῆς ἱερᾶς Συνόδου, ἧτοι τῆς θείας λειτουργίας βιβλία, Εὐχολόγια καὶ ἕτερα, νὰ τὰ δεχθῆτε καὶ μετὰ τοῦτα νὰ ἐκτελῆτε τὴν ἐκκλησιαστικὴν τοῦ Θεοῦ δοξολογίαν (διότι εἶναι καὶ ὀρθὰ ἀληθινὰ διωρθωμένα) κατὰ τάξιν, μὲ φωνῇ καὶ γνώμῃ ἀθροῶς τε καὶ ἀσυγχύστως τὸ ἅγιον Σύμβολον νὰ τὸ στέργητε καὶ νὰ τὸ ἀναγινώσκητε, καθὼς οἱ ἅγιοι καὶ θεοφόροι Πατέρες τῆς Α'. ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ καὶ τῆς Β'. τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔγραψαν καὶ ἐσύνθεσαν ἑλληνιστί, καὶ αἱ λοιπαὶ ἅγιοι οἰκουμενικαὶ καὶ τοπικαὶ Σύνοδοι ἐκύρωσαν καὶ ἐβεβαίωσαν, ὡς ὑπάρχει νῦν διωρθωμένον κατὰ τὸ ἑλληνικὸν καὶ τυπωμένον εἰς τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν διορθωμένον, ἄνευ προσθήκης καὶ πάσης παραλλαγῆς· οὕτως οὖν κρατεῖν τοὺς πάντας ἐντελλόμεθα καὶ ὀρίζομαι ἀναγινώσκεσθαι ἐπ' ἐκκλησίας καὶ πανταχοῦ τὴν ὁμολογίαν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Τὸ δὲ «ἀλληλούϊα» εἰς τὴν θείαν ὑμνωδίαν, εἰς τὸν διατεταγμένον καιρὸν νὰ λέγητε ἐκ τρίτου, ἧτοι «ἀλληλούϊα ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα, δόξα σοι ὁ Θεός», οὕτως ἐκ τρίτου κατὰ τὴν παλαιὰν παράδοσιν καὶ τάξιν, ὡς εἶναι γεγραμμένον εἰς τὰ παλαιὰ βιβράϊνα ἑλληνικὰ καὶ σλαβικὰ βιβλία.

Ἄλλὰ καὶ τὸ σημεῖον τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ νὰ ποιῆτε σημειώνοντας τοῦ λόγου σας μὲ τὰ τρία πρῶτα δάκτυλα τῆς δεξιᾶς χειρὸς, μὲ τὸ πρῶτον τὸ λεγόμενον ἀντίχειρ, μὲ τὸ δεύτερον τὸν λιχανὸν καὶ μὲ τὸ μέσον τὸν σρακέλου καλούμενον, συνθέταιν αὐτὰ ὁμοῦ καὶ λέγειν, «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος», τὰ δὲ ἕτερα δύο δάκτυλα, τὸν παράμεσον καὶ τρύμνωπα ἔχειν κλιτὰ καὶ ἀργὰ, κατὰ τὴν παλαιὰν παράδοσιν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων· οὕτως ἔχουσιν ὅλα τὰ γένη τῶν χριστιανῶν καὶ πολλὰς ἄλλας φυλαῖς ὅπου ὑπάρχουσιν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν παράδοσιν ἑκπαλαι, καὶ ἕως τοῦ νῦν ἀπαρράλλακτως κρατοῦσι καθὼς φαίνεται νῦν καὶ ἔωδε εἰς τὴν Μεγαλορωσσίαν οἱ ἐγγῶροι ἐκ παλαιᾶς παραδόσεως ἀπαρράλλακτως νὰ σημειώνωνται μὲ τὰ τρία πρῶτα δάκτυλα. Καὶ τοῦ Ἰησοῦ τὴν εὐχὴν νὰ τὴν λέγετε οὕτως, οἱ πάντες, «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, ἐλέησον ἡμᾶς», εἰς τὴν ἐκκλη-

αισθητικὴν ἀκολουθίαν καὶ εἰς τὴν κοινὴν συνάθροισιν, εἰ δὲ κατὰ μόνους, ὡς θέλει ὁ καθείς. Ἐπὶ τούτοις δὲ παρῃγγέλλομεν ὅλας τὰς ποιούσας τὰς Προσφορὰς τοῦ τυπῶνιν τὰς Προσφορὰς μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ τετραπεράτου σταυροῦ, καθὼς ἄνωθεν ἐσημειώσαμεν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν μεγάλων διδασκάλων, Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου, Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ ἑτέρων, ὅτι ὁ ἐκ δύο ξύλων συνθεμένος σταυρὸς ὑπάρχει ἀληθινὸς σταυρὸς. Ἐπὶ τούτοις καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ μοναστηριακὴν τάξιν καὶ νηστειὰν φυλάττειν κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ ἁγίων Πατέρων, ὡς ἡ ἁγία Ἀνατολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία φυλάττει πρὸς σωτηρίαν πάντων τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν.

Ἐπι δὲ ὀρίζομεν καὶ ἐντελλόμεθα πᾶσιν ὑμῖν τοῖς τοῦ ἱεροῦ καταλόγου καὶ ἱερηνεύουσιν, πῶς νὰ σφραγίζητε, ἤτοι νὰ εὐλογῆτε τὸν ὀρθόδοξον λαόν, συνθέτοντες τῆς δεξιᾶς χεῖρος (ὑμεῖς οἱ ἱερεῖς) τὰ δύο δάκτυλα, τὸν λιχανὸν λεγόμενον ὀρθὸν ἔχαιν, καὶ τὸ μέσον κυρτὸν ὀλίγον, τὰ ὅποια σημειώνουν τὸ « Ἰησοῦς », τὰ δὲ ἑτέρα δύο δάκτυλα, τὸν ἀντίχειρα λεγόμενον καὶ τὸν παράμισσον ἔχαιν κλιτὰ, καὶ πρὸς ἀλληλα πλάγια ἐνωμένα, δηλοῦντα τὸ Χ στοιχεῖον, καὶ πάλιν τὸ ἔγγιστα τούτων κυρτὸν, τὸ ἐλάχιστον, τὸ καὶ μῦω καλοῦμαιον, ἱπικαμπὲς ὀλίγον, σημειοῦν τὸ Σ, ὅπου αὐτὰ τὰ τρία δάκτυλα σημειώνοντα τὸ ΧΣ ὄνομα, καὶ ἐν τούτῳ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐντελλόμεθα ὑμῖν τοῖς ἱεροῦ τοῦ σφραγίζειν τὸν πιστὸν λαόν, κατὰ τὸ εἰρημένον πρὸς Ἀβραάμ ὑπὲρ Χριστοῦ, « Καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου ἐνευλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη », ἤγουν πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς.

Αὕτη οὖν ἡ ἡμετέρα συνοδικὴ ἀπόφασις καὶ ἐντολὴ πρὸς πάντας τοὺς εἰρημένους ἄνωθεν ἱερωμένους τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος· διὸ καὶ ἀποφαινόμεθα καὶ ὀρίζομεν πάντας ὑμᾶς ἀπαράλλάκτως ταῦτα φυλάττειν καὶ ὑποτάσσεισθαι τῇ ἁγίᾳ ἡμῶν Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐὰν δὲ τις οὐ στερῆξῃ ἀλλὰ καὶ παρακοῦσῃ τὰ ὀρισθέντα καὶ ἀποφασισθέντα παρ' ἡμῶν, καὶ ἀνυπότακτος τῆς ἁγίας καὶ Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐνεστώσης ἱερᾶς Συνόδου φανῆ, τὸν τοιοῦτον ὡς ἐναντίον καὶ ἀπειθῆ, παρὰ τῆς δοθείσης ὑμῖν ἐξουσίας καὶ χάριτος τοῦ παναγίου καὶ ζωαρχικοῦ Πνεύματος, εἰ μὲν εἴη ἐκ τοῦ ἱεροῦ καταλόγου, ἔχομεν αὐτὸν καθηρημένον καὶ γεγυμνωμένον πάσης ἱεροπραξίας καὶ χάριτος, καὶ τῷ τελευταίῳ ἀναθέματι παραδεδωμένον· εἰ δὲ γι εἴη ἀπὸ λαϊκῆς τάξεως, ἀφωρισμένον ἔχομεν καὶ ἀλλότριον ἀπὸ Πατρὸς, Πιῶ καὶ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τῷ ἀναθέματι τῷ αἰωνίῳ ὑπόδικον, ὡς αἰρετικόν καὶ ἀνυπότακτον, καὶ ἐκ τῆς ὀρθοδόξου ὀλομελείας καὶ ποιμένης καὶ τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀποκόπτομεν, ὡς μέλος σαπρὸν καὶ σισκαπημένον, ἕως οὗ συνετισθῆ, σωφρονισθῆ καὶ ἐπιστρέψῃ ἐν ἐπιγνώσει ἀληθείας διὰ καθαρᾶς μετανοίας· καὶ ἂν μενῆ εἰς πεισμονὴν ἕως τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἴστω καὶ μετὰ θάνατον ἀφωρισμένος καὶ ἀσυγχώρητος· ἡ ψυχὴ αὐτοῦ καὶ ἡ μερὶς μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ μετὰ τῶν συσταυρωσάντων τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν Ἰουδαίων, καὶ μετὰ τοῦ Ἀρείου καὶ τῶν λοιπῶν καταράτων αἰρετικῶν· ὁ σίδηρος, τὰ ξύλα, αἱ πέτραι λυθήσονται, ἐκείνος δὲ μενέτω ἄλυτος καὶ τομπανακίος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Αὕτη ἡ ἡμετέρα συνοδικὴ διάγνωσις καὶ ἀπόφασις ὑπεγράφη καὶ ἐβε-

βαιώθη διὰ τῶν ἡμετέρων ἰδίων χειρῶν καὶ ἐτέθη ἐν τῷ ναῷ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς τιμίας καὶ ἐνδόξου Κοιμήσεως τῆς ἐν τῷ Πατριαρχείῳ τῆς θεοφυλάκτου βασιλευούσης μεγαλοπόλεως Μοσχοβίας καὶ πάσης Ρωσσίας, εἰς αἰωνίαν στερείωσιν καὶ βεβαίωσιν καὶ εἰς αἰόδιμον μνήμην τῶν μετὰ ταῦτα.

Ἐν ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου Ἱεροῦ, ἀπὸ δὲ τῆς ἐνσάρχου οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ Λόγου αχχζζ' Ἰνδ. ε', μηνὶ Μαίῳ ιγ'.

Εἰσι καὶ ἕτερα καράλαια καὶ ζητήματα πλείονα τούτων, ἅπερ ἐζητήθησαν (παρὰ τῆς Ἱ. Συνόδου, καὶ οἱ Μακαριώτατοι Πατριάρχαι ἐδιέλυσαν καὶ ἀπόφασιν ἐποίησαν, ἅτινα ἡμεῖς διὰ τὸν ὄγκον καὶ ὄκνον ἐπαρὰδράμαμεν· μόνον διὰ τὰ ἀναγκαϊότερα ἡμεταφράσαμεν ἐκ τῆς σλαβονίδος καὶ ἐγράψαμεν εἰς τὸν παρόντα Τόμον μὲ ταῦτε ὑπογραφαῖς των.

Αἱ ὑπογραφαὶ αὗται τῶν οἰκείων χειρῶν τῶν Μακαριωτάτων Πατριαρχῶν καὶ πάσης τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τῶν τε ἀρχιεπισκόπων, ἡγουμένων καὶ πρωτοπαπάδων.

ΠΑΙΣΙΟΣ ἐλέῳ Θεοῦ πάπης καὶ πατριάρχης τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας καὶ Κριτῆς τῆς Οἰκουμένης.

ΜΑΚΑΡΙΟΣ ἐλέῳ Θεοῦ πατριάρχης τῆς μεγάλης θειοπόλεως Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς.

ΙΩΑΣΑΦ ἐλέῳ Θεοῦ πατριάρχης Μοσχοβίας καὶ πάσης Ρωσσίας.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Νοβογροδίου **ΠΗΤΕΛΟΥΝ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Καζανίου **ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἀστράχανίου **ΙΩΑΣΑΦ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Συμπηρίου **ΚΟΡΝΗΑΙΟΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ροστοβίου **ΙΩΑΝΑΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μπελογραντίου **ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Κροτίσκης καὶ Σάρης **ΠΑΥΛΟΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Γαζέων **ΠΑΙΣΙΟΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Νικαίας **ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἀμασίου **ΚΟΣΜΑΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἰκονίου **ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ**.

† Ὁ Τραπεζοῦντος μητροπολίτης **ΘΕΟΦΙΛΟΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Βάρνης **ΔΑΝΙΗΛ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης ἐξ Ἰβηρίας **ΕΠΙΦΑΝΙΟΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Χίου **ΘΕΟΦΑΝΗΣ**.

† Ὁ Σινᾶ Ὁρους καὶ ἀγίας Βάτου ἀρχιεπίσκοπος **ΑΝΑΝΙΑΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Βολόγδας **ΣΙΜΩΝ**.

- † Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Σμολένσκαζ ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ.
† Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Σουζουτλίου ΣΤΕΦΑΝΟΣ.
† Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Ρέζανίου ΙΔΑΡΙΩΝ.
† Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Τριβρίου ΙΩΑΣΑΦ.
† Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Πσκοβίου ΑΡΣΕΝΙΟΣ.
† Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Πογονιανῆς ΜΑΝΑΣΗΣ.
† Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Κολόμνης ΜΙΣΑΝΑ.
† Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Τζερνιγοβίου ΛΑΖΑΡΟΣ.
† Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Βαΐτσικης ΛΑΒΣΑΝΑΡΟΣ.
† Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Μστισλαβίου ΜΕΘΟΔΙΟΣ.
† Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Σερβοσλαβονίας ΙΩΑΚΕΙΜ.
† Ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀρχιμανδρίτης ΜΑΤΘΑΙΟΣ.
† Ὁ τῆς ἁγίας Τριάδος τοῦ ὁσίου Σεργίου Μεγάλης Μονῆς ἀρχιμανδρίτης
ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ.
† Ὁ τοῦ Βλαντιμηρίου τῆς Γεννήσεως μοναστηρίου ἀρχιμανδρίτης
ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ.
† Ὁ Τζουντόβου ἀρχιμανδρίτης ΙΩΑΚΕΙΜ.
† Τοῦ Σωτήρος Νίου Σπάσου ἀρχιμανδρίτης ΙΩΣΗΦ.
† Τοῦ Σίμωνος ἀρχιμανδρίτης ΒΑΡΣΑΝΟΥΦΙΟΣ.
† Τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἀρχιμανδρίτης ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ.
† Τῆς Σριάσκας ἀρχιμανδρίτης ΙΩΣΗΦ.
† Ἀπὸ τὸ Καζάνη τῆς Μεταμορφώσεως ἀρχιμανδρίτης ΜΙΣΑΝΑ.
† Τοῦ ἁγίου Σάββα ἀρχιμανδρίτης ΒΑΡΝΑΒΑΣ.
† Τοῦ ἁγίου Ὑπατίου ἀρχιμανδρίτης ΚΥΡΙΑΛΟΣ.
† Τοῦ Σπιτζέρκου ἀπὸ τὸ Νοβογράδι ἀρχιμανδρίτης ΙΩΣΗΦ.
† Ἀπὸ τὸ Μέγα Νοβογράδι τοῦ ἁγίου Παφνουτίου ἀρχιμανδρίτης ΙΩΣΗΦ.
† Ἀπὸ τὸ Μπίλο-Ἐτζέρου τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἀρχιμανδρίτης ΜΩΥΣΗΣ.
† Ἀπὸ τὸ Μάισκο ἀρχιμανδρίτης ΙΩΣΗΦ.
† Ἀπὸ τὸ Ροστόβη τοῦ ἁγίου Θεοφάνους ἀρχιμανδρίτης ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ.
† Τοῦ Ἀνδρονίκου μοναστηρίου ἀρχιμανδρίτης ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ.
† Τοῦ ἁγίου Θεοφάνους τοῦ ἐν τῇ Ἀγορᾷ ἀρχιμανδρίτης ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ.
† Τοῦ Ζικμένσκου μοναστηρίου ἡγούμενος ΑΡΣΕΝΙΟΣ.
† Ἀπὸ τὸ Μπορόσκη ἡγούμενος ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ.
† Ἀπὸ τὸ Ζούταλη τοῦ Σωτήρος ἀρχιμανδρίτης ΠΑΥΛΟΣ.
† Τοῦ Σολοβίσκου μοναστηρίου ἀρχιμανδρίτης ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ.
† Τοῦ μακαριωτάτου Ἀλεξανδρείας πρωτοσύγκελος ΒΕΝΕΔΙΚΤΟΣ ἱερο-
μόναχος.
† Τῆς Ἀλεξανδρείας Μεγ. Μονῆς τοῦ ἁγίου Σάββα ἡγούμενος ΛΕΟΝΤΙΟΣ.

† Τοῦ ἁγιωνύμου Ὁρους τῶν Ἱερίων Μεγάλης Μονῆς ἀρχιμανδρίτης
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ.

† Τῆς τιμίας Ὑψώσεως ἡγούμενος ΤΥΧΩΝ.

† Τοῦ Νοβίνσκου ἡγούμενος ΜΩΥΣΗΣ.

† Τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου ἡγούμενος ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ.

† Ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἱερείας ΠΑΧΩΜΙΟΣ.

† Ὁ ἀρχιμανδρίτης Βούλγαρις ΣΟΛΩΜΩΝ.

† Ὁ οἰκονόμου τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τῶν
Ἀντιοχείων ΙΩΑΝΝΗΣ ἱερεὺς ὁ Χίος.

† Ὁ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ Σομπορίου τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπερ-
ρίας Θεοτόκου πρωτοπαπᾶς ΜΙΧΑΗΛ.

† Τοῦ Εὐαγγελισμοῦ πρωτοπαπᾶς ΑΝΔΡΕΑΣ.

† Τῆς Γενέσεως τῆς Θεοτόκου πρωτοπαπᾶς ΘΕΟΔΩΡΟΣ.

† Τοῦ Σωτῆρος εἰς τὴν βασιλικὴν αὐλὴν πρωτοπαπᾶς ΟΝΗΣΙΜΟΣ.

† Τοῦ Σωτῆρος τῆς ἀχειροποιήτου εἰκόνης τοῦ εἰς τὰ βασιλικά παλά-
τια πρωτοπαπᾶς ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.

† Τῆς Παναγίας τοῦ Καζανίου πρωτοπαπᾶς ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ.

† Τῆς Ἀναλήψεως πρωτοπαπᾶς ΜΑΚΑΡΙΟΣ.

† Τοῦ ἁγίου Νικολάου πρωτοπαπᾶς ΚΑΘΜΗΣ.

† Τῆς ἁγίας Σκέπης πρωτοπαπᾶς ΜΑΞΙΜΟΣ.

† Τοῦ Τζερνιγόβσκου πρωτοπαπᾶς ΙΑΚΩΒΟΣ.

† Τοῦ κνέζου Ἀλεξάνδρου πρωτοπαπᾶς ΠΑΥΛΟΣ.

ΤΕΛΟΣ.

18146

SISMANOGGIO
MECCARDO

SISMANOGLIO
MEGARO

SISMANOGGIO
MEGARÒ

SISMANOGLIO
MEGARD